

ศาสนาเปรียบเทียบ

โดย

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธรั้ง
ราชบัณฑิต เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

สุภาพใจ
จัดพิมพ์

ศาสนาเปรียบเทียบ

โดย ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงศรี

ราชบัณฑิต เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน

พิมพ์ครั้งที่ ๙ : พฤศจิกายน ๒๕๔๖

จัดพิมพ์ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ

บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด

คณะที่ปรึกษา : เกียรติ ปรัชญาศิลปวุฒิ, กิตติ ปิยพสุนทรา,
ถาวร สิกขโกศล, สุพล ไหล่ชิดกุล, รัชชี สุทนต์

ประธานกรรมการบริหาร : บัญชา เฉลิมชัยกิจ

กรรมการผู้จัดการ : โชนรังสี เฉลิมชัยกิจ

บรรณาธิการบริหาร : วรุตม์ ทองเชื้อ

บรรณาธิการ : สุวรรณ เคลือบสุวรรณ

ฝ่ายโรงพิมพ์ : สมจิต มณีอุปกัมภ

ฝ่ายขาย : เฉลิมชัย แก้วเรือง, พนมพร ยงยุทธกุลศิริ

ฝ่ายการตลาด : ศุภวรรณ คุ้มภัย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เสฐียร พันธงศรี.

ศาสนาเปรียบเทียบ -- พิมพ์ครั้งที่ 9 -- : กรุงเทพฯ :

สุภาพใจ, 2546

612 หน้า.

1. ศาสนาเปรียบเทียบ. I. ชื่อเรื่อง.

291

ISBN 974-7363-75-5

จัดจำหน่าย : สายส่งสุภาพใจ

บริษัท บิวค ไทม จำกัด

๑๔/๓๗๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒ ซอย ๓๔

บางมด จอมทอง กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗,

๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗ โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔

พิมพ์ที่ : หจก. เอ็ม เทรตติ้ง โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๖-๓๒๙๔

ประวัติ การศึกษา และงาน
ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย ราชบัณฑิต
เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน*

***

ประวัติชีวิต

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๕๔ ที่บ้านตำบลวัดยม (บ้านขอม) อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรของนายเล็ก นางจันทร์ พันธงชัย เป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๖ คน คือ

นางผ่อง พันธงชัย (ถึงแก่กรรม)

นางสงวน มะลิลา (ถึงแก่กรรม)

นางถิร ไกรเดช

นายเสฐียร พันธงชัย (ถึงแก่กรรม)

นางสอ รอดภัย (ถึงแก่กรรม)

นางละออ สุขทรัพย์ศรี

การศึกษาและอุปสมบท

การศึกษาเบื้องต้น เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดธรรมจักร (วัดไก่เตี้ย) ตำบลวัดยม อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสำนักของหลวงปู่อ่อน พันธงชัย มีครูสอน ครูกี ครูฉาย ครูธรรม และน้ารอด (เปรียญ-ผู้เป็นญาติ)

---

*จากหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พิมพ์เมื่อ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔

โดย สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จัดพิมพ์

เป็นครูสอน เรียนวิชาภาษาไทย เลขและหนังสือขอม จนมีพื้นความรู้ในวิชา
การเหล่านี้พอสมควร

การศึกษาปริยัติธรรม เมื่ออายุได้ ๑๑ ขวบ ผู้ใหญ่ได้ฝากฝังให้เข้ามา
อยู่ในสำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร โดยมีท่านเจ้า
คุณพระอมรเมธาจารย์ (สำหรับ จันทบุรีศรี) เป็นอาจารย์ผู้ปกครอง อยู่ที่คณะ
๗ เริ่มต้นการศึกษาตามหลักสูตรปริยัติธรรมของสำนักวัดมหาธาตุฯ เรียน
บาลีไวยากรณ์ชั้นมูล ๖ ชั้น

ต่อมาเมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร และสอบได้นักธรรมชั้น
ตรีในปีนั้น หลังจากเรียนคัมภีร์พระธรรมบท ๘ ภาคแล้ว ก็สอบเป็นเปรียญ
ได้เป็น “มหา” ตั้งแต่นั้นยังเป็นสามเณร

อุปสมบท เมื่ออายุครบบวช ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชาติ ได้
อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เฮง
เชมจารีมหาเถร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานุตตมมหาเถร)
เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระธรรมปัญญาบดี (สวัสด์ กิตติสารมหาเถร)
เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษาทางด้านปริยัติธรรมต่อมา สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค
และนักธรรมชั้นเอก

การศึกษาชั้นอุดมศึกษา หลังจากลาสิกขาไปประกอบอาชีพและมี
ครอบครัวเป็นหลักฐาน มีโอกาสได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโอตานิ (Otani)
เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ในคณะ Liberal Art เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ และสอบ
ได้ปริญญามหาบัณฑิต (M.A.) วิชาประวัติศาสตร์และวิชาศาสนา (ปรัชญา)
ฝ่ายมหายาน พ.ศ. ๒๔๔๘

ชีวิตครอบครัว

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย ได้สมรสกับนางสาวจำรัส ภูสุศิลป์ ครูโรงเรียนประจำจังหวัดสิงห์บุรี ที่บ้านบางพุทรา อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ และได้ย้ายภูมิลำเนาเพื่อประกอบอาชีพ ในกรุงเทพมหานคร มีบุตรธิดา ๔ คน คือ

๑. นายประมณฑ์ พันธงชัย สมรสกับนางแมรี่แอนน์ แคมป์เบล มีบุตรธิดา ๒ คน

- นายประทีป พันธงชัย
- เด็กหญิงมาริส้า พันธงชัย

๒. นางกาญจนา สุนสวัสดิ์ สมรสกับ นายสมบุญ สุนสวัสดิ์ มีธิดา ๒ คน

- เด็กหญิงณัฐนิช สุนสวัสดิ์
- เด็กหญิงกฤษณา สุนสวัสดิ์

๓. นางสาวมานะศรี พันธงชัย

๔. นายธีรพงศ์ พันธงชัย

และมีลูกชายที่เกิดแต่มารดาชาวญี่ปุ่น นางอิชิฮารุ ยาเอโกะ ๑ คน คือ นายชิวิต พันธงชัย (ระหว่างเกิดสงคราม และศึกษาอยู่ในประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๔๔-๔๙)

ประวัติการทำงาน

งานด้านสื่อสารมวลชน

ผู้ประกาศของสถานีวิทยุ เอ็น.เอช.เค. กรุงโตเกียว (ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒)

บรรณานุกรมนิตยสารทางศาสนา “ศาสนาประทีป”

บรรณานุกรม น.ส.พ.การเมือง “ไทย-ไท”

บรรณานุกรมฝ่ายต่างประเทศ “ชาวไทย”

นายกสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๑๐-พ.ศ. ๒๕๑๒)

กรรมการที่ปรึกษาสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย(จนถึงปัจจุบัน)

ฯลฯ

งานด้านวิชาการทางการเมืองและสังคม

กรรมการวิจัยศาสนาและสังคม สภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๑

กรรมการร่าง พ.ร.บ. การเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๒

สมาชิกสภาจังหวัดกรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๕๑๔

กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๖

ผู้พิพากษาสมทบ ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๒๑

กรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนสถานพินิจศาลคดีเด็กฯ

(จนถึงปัจจุบัน)

ประธานศูนย์ชุมชน “จตุรมิตรสัมพันธ์” เขตธนบุรี (จนถึงปัจจุบัน)

นายกสมาคมศิษย์มหาธาตุ ๒ สมัย

กรรมการและเลขานุการสร้างพระบวรราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระบวร

ราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท

รองประธานกรรมการบริหาร อาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารต

งานด้านการสอน

(๑) ครูบาลีไวยากรณ์ ในสำนักมหาธาตุวิทยาลัย

(๒) ครูวิชาภูมิ-ประวัติศาสตร์ กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย

- (๓) อาจารย์ภาษาไทย มหาวิทยาลัยไอตานิ เกียวโต และโรงเรียนภาษาต่างประเทศ โอซากา ประเทศญี่ปุ่น
- (๔) ผู้บรรยายพิเศษโรงเรียนการประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี
- (๕) ผู้บรรยายพิเศษโรงเรียนการศาสนา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- (๖) ผู้บรรยายพิเศษโรงเรียนนายอำเภอ กระทรวงมหาดไทย
- (๗) ผู้บรรยายพิเศษโรงเรียนสงครามจิตวิทยา กระทรวงกลาโหม
- (๘) อาจารย์พิเศษวิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๖)
- (๙) อาจารย์พิเศษ วิชาการบริหารหนังสือพิมพ์ วิชาการเขียนข่าว วิชาสัมมนา-หนังสือพิมพ์ และวิชาสถานการณ์ปัจจุบัน แผนกวารสารศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และต่อมาเป็นคนวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๑๙-ปัจจุบัน)
- (๑๐) อาจารย์พิเศษ วิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๐๕)
- (๑๑) อาจารย์พิเศษ วิชาศาสนาโบราณ ศาสนาเปรียบเทียบ พุทธศาสนamahayan และสถานการณ์ปัจจุบัน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง มหาจุฬาฯ จนถึงปัจจุบัน)
- (๑๒) อาจารย์พิเศษ วิชามรดกทางวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยศาสนา พราหมณ์ และ พุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย (ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยศิลปากร (ปัจจุบัน)
- (๑๓) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

งานด้านวิชาการ

- (๑) ผู้เขียนวิชาการทางศาสนาและประวัติศาสตร์ในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน)
- (๒) กรรมการวรรณกรรมฯ ผู้ทรงคุณวุฒิของธนาคารกรุงเทพ (ปัจจุบัน)
- (๓) กรรมการวรรณกรรมฯ ของสมาคมวัฒนธรรมไทย-ภารต (ปัจจุบัน)
- (๔) กรรมการชำระพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน)
- (๕) กรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน)
- (๖) กรรมการทำสารานุกรมนักเรียน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน)
- (๗) บรรณาธิการทำสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน)
- (๘) กรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน)
- (๙) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ปัจจุบัน)
- (๑๐) ประธานคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล

ผลงานทางวรรณกรรมที่ตีพิมพ์เป็นเล่ม

ก. ตำราศาสนา

ชินกาลมาลี - ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนาไทย (แปลจากภาษาบาลี ร่วมกับนายเจริญ อินทรเกษตร)
พุทธประวัติ และคัมภีร์พุทธศาสนา
พุทธศาสนาคืออะไร
พุทธศาสนาหมayan (พิมพ์ ๒ ครั้ง)
ศาสนาเปรียบเทียบ (๒ เล่ม พิมพ์ ๕ ครั้ง)
ละครในศาสนา (๒ เล่ม พิมพ์ ๔ ครั้ง) ใช้เป็นตำราในหลักสูตร

ของมหาวิทยาลัย

พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่ (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

พุทธประวัติและปรัชญามหายาน ฝ่ายจีน ญี่ปุ่น

พุทธทำนาย (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

พุทธสถานในชมพูทวีป (พิมพ์ ๖ ครั้ง)

พจนานุกรมบาลี-สันสกฤต ไทย-อังกฤษ (ฉบับแพร่พิทยา)

ศาสนาโบราณ (ตำราในหลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์)

ศาสนาใหม่ในประเทศญี่ปุ่น

ฯลฯ

ข. ประวัติศาสตร์

พระมงกุฎเกล้าฯ และเจ้าฟ้าเพชรรัตน (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

ราชบัลลังก์พม่า (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

ราชบัลลังก์รัสเซีย (สมัยซาร์นิโคลาส)

ราชบัลลังก์อียิปต์ (สมัยฟารุค)

นางพญาเม็งจุ (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

จกณัทยะ (แปล) (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

จลาจลจีน-มลายู (แปล) (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

ไมตรีระหว่างสยามกับรัสเซีย (แปล)

ชีวิตรักของนาริมาน (แปล)

ฟ้าหญิงอานาสตาเซีย

ค. สารคดี

บุชีโด (พิมพ์ ๔ ครั้ง)

จิตตปรัชญา

สันติบาลรัสเซีย (เก.เป.อ.) (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

อินเดียใหม่

นักพูด (พิมพ์ ๓ ครั้ง)

วินสตัน เชอร์ชิล (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

ความพินาศของโตเกียว (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

แผ่นดินซากุระ (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

สามแผ่นดิน (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

สามทวีป (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

ยิวที่รัก (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

ราชาภิเษกเอลิซาเบธที่ ๒ (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

ยิวพเนจร (แปล)

ธิเบต (พิมพ์ ๒ ครั้ง)

แรงประพันธ์ (เกี่ยวกับศาสนาและประวัติศาสตร์สงครามรวม
๕ เล่ม)

งานวรรณกรรมที่ไม่ได้จัดพิมพ์เป็นเล่ม

ชีวิตและงานของหลวงวิจิตรวาทการ

พงศาวดารรัสเซีย

ปรัชญาและศาสนา-สถาปนิกของสังคม

พระธรรมทูตของอโศกมหาราช

ไบเบิลวิทยา ในพุทธวิทยา

ความแตกต่างอันเด่นชัดระหว่างพุทธศาสนา ๒ ฝ่าย

ทฤษฎีสื่อสารมวลชนตามหลักศาสนา

จริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ (เอกสารการสอนของมหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช)

ความรับผิดชอบของนักหนังสือพิมพ์ (เอกสารการสอนของ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช)

อาทิพุทธ และอาทิธรรม
ปรัชญาญี่ปุ่น

ฯลฯ

ภาษาอังกฤษ

Meiji Restoration

Threat to Peace in Africa

We share the same heritage

การเดินทางไปต่างประเทศ

- พ.ศ. ๒๔๙๕ ไปได้วันตามคำเชิญของรัฐบาลจีนคณะชาติ
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ไปประเทศพม่า ในฐานะล่ามของเจ้าคุณพระพิมลธรรม
(อาสภเถระ) สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ไปนมัสการสังเวชนียสถาน ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๔๙๗ ไปสหพันธรัฐมลายูตามคำเชื้อเชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๔๙๘ ไปประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ณ ประเทศพม่า
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ในประเทศเยอรมนี ตามคำเชิญของรัฐบาลแห่งประเทศนั้น
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ไปทำข่าวสารเล็อกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ตามคำ
เชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ไปสังเกตการณ์การสังคายนาพระธรรมวินัยที่ประเทศพม่า
- พ.ศ. ๒๕๐๑ ไปประชุมองค์การศึกษาประวัติศาสตร์นาที่ประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ไปประเทศออสเตรเลีย ตามคำเชิญของรัฐบาลนั้น

- พ.ศ. ๒๕๐๔ ไปประเทศอิสราเอล ตามคำเชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ไปสาธารณรัฐอาหรับแห่งอียิปต์ ตามคำเชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๕๐๕ ไปประชุมเสรีภาพทางข่าวสารที่ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ไปประเทศญี่ปุ่นตามคำเชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ไปประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ไปสังเกตการณ์การประชุมองค์การซีอาโตที่ประเทศฟิลิปปินส์
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ไปสหภาพโซเวียต ฝรั่งเศส และสแกนดิเนเวีย ตามคำเชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ไปประชุมเรื่องบทบาทหนังสือพิมพ์ในเอเชียที่ประเทศฟิลิปปินส์
- พ.ศ. ๒๕๑๑ ไปประชุมสภาการศาสนาแห่งโลก (World council of Churches) ที่ประเทศ เลบานอน-อิหร่าน
- พ.ศ. ๒๕๑๒ ไปเขมร และเวียดนาม ตามคำเชิญขององค์การท่องเที่ยวและสภาระหว่างประเทศของประเทศนั้น
- พ.ศ. ๒๕๑๒ ไปประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่ประเทศมาเลเซีย
- พ.ศ. ๒๕๑๓ ไปดูการพระศาสนา ที่ประเทศเกาหลีใต้
- พ.ศ. ๒๕๑๓ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งโลก (ครั้งแรก) ที่ประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ไปประเทศญี่ปุ่นตามคำเชิญของสำนักงานท่องเที่ยวประเทศนั้น
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ไปประเทศเวียดนาม ตามคำเชิญของกองทัพบกไทย
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ไปประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่ประเทศศรีลังกา
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ไปไต้หวัน ตามคำเชิญรัฐบาลจีนคณะชาติอีกครั้งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๕๑๗ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งโลก (ครั้งที่ ๒) ที่ประเทศ

เบลเยี่ยม

- พ.ศ. ๒๕๑๘ ไปเตรียมการประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งเอเชียที่ประเทศสิงคโปร์
- พ.ศ. ๒๕๑๙ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งเอเชียที่ประเทศสิงคโปร์
- พ.ศ. ๒๕๒๑ ไปประชุมองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกที่ประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ. ๒๕๒๒ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งโลก (ครั้งที่ ๓) ที่สหรัฐอเมริกา
- พ.ศ. ๒๕๒๓ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งเอเชียที่ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๕๒๕ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งโลก (ครั้งที่ ๔) ที่ประเทศเคนยา แอฟริกา
- พ.ศ. ๒๕๒๗ ไปประชุมเกาหลีเหนือตามคำเชิญของรัฐบาลนั้น
- พ.ศ. ๒๕๒๙ ไปประชุมศาสนาและสันติภาพแห่งเอเชียที่ประเทศเกาหลีใต้
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ไปประเทศสหรัฐอเมริกาตามคำเชิญของศิษยานุศิษย์ที่จบจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งทำงานและปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในประเทศนั้น

ผลงานดีเด่น

๑. บทละครเรื่อง จักรพรรดินิราศ ได้รับรางวัลที่ ๑ จากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย
๒. ตำราศาสนาเปรียบเทียบ ใช้เป็นตำราเรียนในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น เป็นหนังสือชุด ๒ เล่ม ได้พิมพ์มาเป็นครั้งที่ ๗ แล้ว
๓. พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่ พิมพ์เป็นครั้งที่ ๔

เกียรติคุณทางวิชาการที่ได้รับ

๑. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตำแหน่งราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์ฯ สาขาปรัชญาและศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔
๓. เป็นอาจารย์พิเศษ วิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะศิลปศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๔. เป็นอาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
๕. เป็นอาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
๖. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษามหาวิทยาลัยสยาม
๗. เป็นอาจารย์พิเศษ วิชาการบริหารหนังสือพิมพ์ วิชาการเขียนข่าว วิชาสัมมนาหนังสือพิมพ์ และวิชาสถานการณ์ปัจจุบันคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๘. เป็นอาจารย์พิเศษ วิชาศาสนาโบราณ ศาสนาเปรียบเทียบ พุทธศาสนamahayan และสถานการณ์ปัจจุบัน ที่มหาวิทยาลัยลงกรณราชวิทยาลัย
๙. ได้รับเข็มเกียรติคุณ (เทียบเท่าดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์) จากมหาวิทยาลัยลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๒
๑๐. เป็นผู้พิพากษาสมทบ ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง
๑๑. เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖
๑๒. ได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่ราชบัณฑิตให้เป็น เลขาธิการ

ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ และได้รับเลือกเป็น
เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน วาระที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย พ.ศ. ๒๕๓๒

ตริตาภรณ์ช้างเผือก พ.ศ. ๒๕๓๐

ตริตาภรณ์ มงกุฎไทย พ.ศ. ๒๕๒๗

และราชอิสริยาภรณ์จากประเทศญี่ปุ่น The Order of the

Sacred Treasure Gold Rays with Neck Ribbon เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๐

เกียรติคุณพิเศษ

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย ได้รับเลือกให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สาขามนุษยศาสตร์) ได้รับพระราชทานโล่เกียรตินิยมจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔

ขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเลขาธิการราชบัณฑิตยสถานนั้น ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย ได้ป่วยเป็นโรคมะเร็งในปอดเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลธนบุรี และถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ สิริอายุได้ ๗๙ ปี ๑๑ เดือน ๑๑ วัน.

คำปรารภ ในการพิมพ์ ครั้งที่ ๘

สำนักพิมพ์สุภาพใจ ได้รับหนังสือ “ศาสนาเปรียบเทียบ” จัดพิมพ์โดยสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยพายัพ ภาควิชาการศึกษาศาสนา ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธรังษี ราชบัณฑิต เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน จากทายาท คุณธีรพงศ์ พันธรังษี พร้อมทั้งแจ้งให้ทราบว่าเรื่องศาสนาเปรียบเทียบนอกเหนือจากนิสิตมหาวิทยาลัยพายัพ ได้ศึกษาแล้ว มหาวิทยาลัยมหิดลและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังได้บรรจุไว้ในหลักสูตรด้วย จึงควรที่จะได้รับการพิมพ์เผยแพร่ต่อ อย่างน้อยเพื่อเป็นการบ่งบอกให้เห็นว่าศาสนาของทุกศาสนายังเพื่อเป็นเครื่องมือทางนามธรรมในการยกระดับสภาพจิตของปัจเจกชนทุกหมู่เหล่าให้สูงขึ้น สุภาพใจได้เห็นด้วยกับตำราครั้งนี้ โดยครั้งแรกคิดว่าจะเรียงตัวใหม่ แต่ได้รับคำแนะนำจากที่ปรึกษาบางท่านของสำนักพิมพ์ว่า เมื่อสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยพายัพจัดพิมพ์นั้น ได้มีการตรวจทานอย่างดีแล้ว ควรที่จะถ่ายจากเล่มเดิมเพื่อย่นระยะเวลาการพิมพ์ แต่โดยมารยาทก็ควรที่จะได้รับอนุญาตจากสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยพายัพเป็นเบื้องแรก ภาระดังกล่าวกุณธีรพงศ์ ได้เป็นธุระให้จนุล่วงไปด้วยดี

อนึ่ง คำนำแต่ละครั้งควรคงไว้ เหมือนกับการพิมพ์ครั้งที่ ๗ เนื่องจากข้อมูลเหล่านั้นนับเป็นรอยต่อเพื่อให้ทราบถึงที่มา นับแต่การพิมพ์ครั้งแรก จวบจนปัจจุบัน รวมทั้งเขียนคำปรารภชี้แจงความเป็นมาในการพิมพ์ครั้งล่าสุดนี้ด้วย

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการศึกษาด้านศาสนาแก่ผู้ใฝ่รู้ทั้งภาพลึกและภาพรวม

ด้วยความปรารถนาดี

สำนักพิมพ์สุภาพใจ

คำนำ

การพิมพ์ครั้งที่ ๗

การพิมพ์ “ศาสนาเปรียบเทียบ” แต่ละครั้ง เป็นโอกาสให้ได้ตรวจและแก้ไขความผิดถูก ความควรและไม่ควรอื่นๆ ได้มากขึ้นเกือบทุกคราว นับเป็นประโยชน์ทางตำราวิชาการที่ปรารถนามาแต่ต้น

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุณานำ “ศาสนาเปรียบเทียบ” ของข้าพเจ้ามาพิมพ์ใหม่ครั้งนี้ เป็นโอกาสได้เพิ่มเติมข้อควรเปรียบเทียบ ที่นับเป็นความสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง คือ ข้อเปรียบเทียบปัจจัยหลักแห่งความแตกต่างกันระหว่างศรัทธา และข้อปฏิบัติ ระหว่างกลุ่มนิกายเถรวาท (หินยาน) กับ กลุ่มนิกายมหายาน (อาจารย์วาท) ของพระพุทธศาสนา

จึงหวังว่า “ศาสนาเปรียบเทียบ” ที่พิมพ์ขึ้นใหม่ครั้งนี้ จะนำประโยชน์ทางวิชาการมาให้นักศึกษา ได้มากขึ้นสมตามความปรารถนา

๒๕๕๙ ๗๕๐ ๕๖๕

(ศาสตราจารย์ เสฐียร พันธงชัย)

๗๙ ถนนอินทรพิทักษ์, ธนบุรี

ตุลาคม ๒๕๓๓

คำนำ

การพิมพ์ครั้งที่ ๔

ก่อนการพิมพ์ คำบรรยาย ศาสนาเปรียบเทียบ ครั้งนี้ เป็นที่น่ายินดีว่าการศึกษาวិชาการเนื่องด้วยศาสนาไพศาลไปในหมู่มหาชนยิ่งกว่าแต่ก่อน กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้วิทยาลัยรัฐทั่วประเทศ กำหนด ศาสนาเปรียบเทียบ เข้าเป็นวิชาที่ต้องศึกษา

ความข้อนี้ ส่อว่ามหาชน ต่างนำพา มองเห็น และรับวิทยาการว่าด้วยศาสนา เป็นวิทยาการพื้นฐานแห่งวิทยาการทั้งปวงในสังคม

การเป็นดังนี้ ทำให้ผู้รับผิดชอบการบรรยาย ต้องทำคำบรรยายด้วยความระมัดระวังมากขึ้น จึงมีความอันต้อ่งแก้ไข ตัด และเติมสิ่งที่ควรกระทำมากกว่าการพิมพ์ในครั้งก่อนๆ

เริ่มต้น ได้เปลี่ยนรูปการจัดลำดับหมวดหมู่แห่งศาสนาขึ้นใหม่ ในการทำคำบรรยายครั้งนี้ ควรแจ้งให้ทราบไว้ ก่อนอ่านคำบรรยาย คือ

(๑)บรรดาศาสนาใหญ่ ที่จัดกลุ่มแห่งการเกิดขึ้นก่อนและหลัง แยกออกเป็น ๓ กลุ่ม :

- ก. กลุ่มอารยัน ได้แก่ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู), ศาสนาเซน, ศาสนาพุทธ และศาสนาสิกข์
- ข. กลุ่มมองโกล ได้แก่ศาสนาเต๋า, ศาสนาขงจื้อ และศาสนาชินโต
- ค. กลุ่มเซมิติก ได้แก่ศาสนายิว, ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

เหตุผลแห่งความเป็นกลุ่ม ถือเอา ความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์อันเป็นแดนเกิด และความสัมพันธ์ทางคำสอนอันเกิดขึ้นจาก รากฐานเดียวกัน

การทำคำบรรยายในการพิมพ์คราวนี้ (ครั้งที่ ๕) พิจารณาถึงความสะดวกในการศึกษา จึงถือเอาเหตุผลข้างต้นเป็นหลัก และกาลสมัยที่เกิดแห่งศาสนากลุ่มนั้นๆ เป็นเครื่องประกอบ แล้วบรรยายให้จบไปแต่ละกลุ่ม

(๒) ประการหนึ่งในการพิมพ์คราวนี้มีการแก้ไขอย่างแรงอีกอันหนึ่ง คือ ตัด ศาสนาปาร์ซี หรือ ศาสนาโซโรอัสเตอร์ (กลุ่มอารยัน) ออกไป ด้วยมาพิจารณาใหม่ เห็นเป็นมติดำรงฐานะของศาสนาว่า ศาสนาปาร์ซี สูญจากประเทศอิหร่านไปนานแล้ว มีผู้นับถือเหลืออยู่ ที่เมืองบอมเบย์ในประเทศอินเดียไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ คน

ศาสนาปาร์ซี ควรตกอยู่ในประเภท Dead Religions เป็นจำพวกศาสนาโบราณ (Primitive Religions) จึงได้ยกไปทำคำบรรยายพิมพ์รวมไว้ในชุด ศาสนาโบราณ ของผู้แต่ง ผู้ปรารถนาหาความรู้ ในศาสนาปาร์ซี หาอ่านได้จากคำบรรยายชุดนั้น

เรื่อง ปรัชญาของชาวจีน ซึ่งเคยทำคำบรรยายไว้ข้างหน้า ศาสนาเต๋า ก็ตัดออกไปรวมไว้ในชุด ศาสนาโบราณ ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกัน

(๓) คำบรรยาย ศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนา ศาสนาเชน ศาสนาซิกข์ และ หัวข้อของศาสนา ที่นำมาเปรียบเทียบ เลือกรวมและความสำคัญเพิ่มเติมไว้อีก ตามที่ปรากฏตามคำบรรยายนั้นๆ แล้ว

การทั้งหลายเหล่านี้ เป็นผลขึ้นด้วยความเชื่อเพื่อแนะนำของบุคคลที่ควรกล่าวนาม ๓ ท่าน คือ ท่านอาจารย์วงศ์ เขาวนกะวี, ท่านอดิเตกอัคระราชทูตอียิปต์ สมัย อนุমানราชชน, และ นาวาเอก นายแพทย์ ศิริ มหานนท์ จึงขอประกาศพระคุณแห่งความกรุณาให้ปรากฏไว้ในที่นี้

หวังว่า ท่านผู้เฝ้าศึกษา จะได้รับประโยชน์จากคำบรรยายนี้ และคำ
บรรยายอันเนื่องด้วยวิทยาการทางศาสนาเช่นนี้ จะยังผลให้เกิดเป็นทางแห่งสันติ
ระหว่างความวุ่นวายในสังคมในปัจจุบันได้ตามปรารถนา

วิจิตร วัฒน วัฒน

(ศาสตราจารย์ เสฐียร พันธรัณย์)

๗๙ ถนนอินทรพิทักษ์, ธนบุรี

กรกฎาคม ๒๕๒๔

คำนำ

การพิมพ์ครั้งที่ ๓

ศาสนาเปรียบเทียบ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ไม่มีจำหน่าย สำนักพิมพ์แพรวพิตยาได้พิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ฉบับพิมพ์ครั้งนี้ ไม่มีแก้ไขเพิ่มเติม คงไว้ตามฉบับเดิม ด้วยมั่นใจว่ายังเป็นแบบฉบับของนักศึกษาได้ ทั้งส่วน ประวัติ และส่วนเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบ ในกลุ่มศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ (Living Religions) ตามความมุ่งหมาย

ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านนักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ที่เป็นกำลังใจต่อการประพันธ์หนังสือตำราศาสนา ของข้าพเจ้า ด้วยดีตลอดมา

วิจิตร วงษ์สวัสดิ์

(เสฐียร พันธงชัย)

ต.ค. ๑๖

หมายเหตุ : การพิมพ์ครั้งที่ ๔ ไม่มีแก้ไขเพิ่มเติม

วิจิตร วงษ์สวัสดิ์

(เสฐียร พันธงชัย)

พ.ค. ๑๙

คำนำ

การพิมพ์ครั้งที่ ๒

ศาสนาเปรียบเทียบ ฉบับนี้ พิมพ์เป็นครั้งแรก เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๖ เพื่อให้อ่านเป็นคู่มือการศึกษาของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักศึกษาในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ขาดตลาดไปเป็นเวลาประมาณ ๔ ปี จนถึงคราวพิมพ์ในครั้งนี้

ศาสนาเปรียบเทียบ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก มีส่วนลางตอน ควรได้แก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้น เพื่อให้เป็นศาสตร์ รับรองได้ในหมู่นักศึกษา จึงได้ใช้เวลาลงมือตรวจทานแก้ไขใหม่เกือบทั้งหมด ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ และศาสนาของจีน เป็นต้น มีการแก้ไขขนาดเกือบจะยกร่าง แต่จะเป็นไปโดยวิธีใด ศาสนาเปรียบเทียบสำนวนนี้ คงยังใช้วิธีเรียงเพื่อประโยชน์แก่นักศึกษาเป็นพิเศษอย่างหนึ่ง คือ การแสดงรูปร่างของศาสนาทุกศาสนาให้ทราบโดยประวัติเสียครั้งหนึ่งก่อน แล้วสรุปรวมข้อควรแก่การเปรียบเทียบไว้ทุกศาสนาในตอนท้าย

ศาสนาเปรียบเทียบฉบับนี้ มีส่วนและขนาดมากกว่าฉบับพิมพ์ครั้งแรกเป็นอันมาก จึงต้องแบ่งออกเป็น ๒ เล่ม เท่ากัน เล่มแรก มีศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ศาสนาเซน ศาสนาพุทธ ศาสนาสิกข์ ศาสนาโซโรอัสเตอร์ (ปาร์ซี)

ศาสนายิว และศาสนาคริสต์ ส่วนเล่มหลัง มีศาสนาอิสลาม ศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ และศาสนาซินโง่ พร้อมด้วยความรู้ หั้วข้อจำเป็นในการเปรียบเทียบ และมี สารบัญคำ ไว้ด้วย เพื่อสะดวกแก่การค้นคว้า*

ข้าพเจ้าได้รับผลเป็นปิติความอิมใจที่ได้เห็นศาสนาเปรียบเทียบสำนวนนี้ ทำประโยชน์ให้แก่ นักศึกษา สมตามความปรารถนาที่ตั้งไว้แล้วทุกประการ

วิจิตร วัฒน วัฒน

(เสฐียร พันธรั้ง)

๗๙ อินทรพิทักษ์ ถนนบุรี

กันยายน ๒๕๑๓

คำนำ

ครั้งแรก

ศาสนาเปรียบเทียบ ฉบับนี้ ใช้บรรยายตามหลักสูตรในคณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แสดงให้เห็นความก้าวหน้าในการศึกษาศาสนาในประเทศนี้ ที่ก้าวไปอีกก้าวหนึ่ง

ศาสนาเปรียบเทียบ มีอยู่ก่อนคำบรรยายชุดนี้ ๒ ส่วนด้วยกัน ส่วนหนึ่ง ของ ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน (เสฐียรโกเศศ) อีกส่วนหนึ่ง ของ คุณสุชีพ ปุญญานุภาพ รวมกับส่วนนี้อีกหนึ่ง เป็น ๓ แต่ส่วนนี้ ผิดจากส่วนอื่น ด้วยว่า แต่งให้เป็นเชิงประวัติของศาสนาทุกศาสนาที่มีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน (Living Religions) เพื่อให้นักศึกษาติดตามเรื่องไต่เน่ประวัติศาสตร์และเนื้อความของทุกศาสนาเสียก่อน แล้วยกหัวข้อประวัติและธรรมที่ควรเปรียบเทียบระหว่างศาสนาทั้งหลายเหล่านั้น ตั้งขึ้นให้เห็นในภายหลัง

แต่จะเป็นส่วนใด มีแบบและวิธีแต่งผิดกันเพียงไร ทุกส่วนก็มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ ต้องการให้ผู้ศึกษาเห็นว่า ศาสนานั้นๆ เป็นอย่างไร และเหตุไรจึงเป็นอย่างนั้น

วิทยาการว่าด้วยศาสนา เป็นวิทยาการพื้นฐานแห่งวิทยาการทั้งปวง ด้วยว่าวิทยาการทั้งปวงมีปัญหาและครุฑาในศาสนาเป็นแดนเกิด การศึกษาศาสนาจึงเท่ากับเป็นการศึกษารากของวิทยาการทั้งสิ้น การศึกษามานุษยวิทยา

และสังคมวิทยา อันเป็นวิทยาการกล่าวถึงความเป็นมาของมนุษย์และความเป็นไปในสังคม จำเป็นต้องศึกษาเรื่องศาสนาของมนุษย์และสังคมนั้นๆ ด้วย หากไม่นำพาเรื่องศาสนาในสังคมนั้นๆ เสียแล้ว ก็ยากที่จะเข้าใจสังคมนั้นได้ เหมือนนายเรือ หากไม่รู้จักทิศทางของลม คงยากที่จะพาเรือไปสู่ฝั่งได้ ชื่อนี้ฉันใด

ศาสนาเปรียบเทียบ ยังเป็นวิทยาการสำคัญยิ่งกว่า ด้วยว่าเพียงแต่การศึกษาศาสนา หากไม่ยอมศึกษาด้วยลักษณะเปรียบเทียบ ก็จะไม่หาความเป็นผู้เข้าใจอะไรได้ยากนัก สมตามที่นักปราชญ์ศาสนาเปรียบเทียบ กล่าวไว้ว่า Where there is no comparison, there is no comprehension การที่บุคคลใด รู้จักอำนาจของไฟอย่างเดียว ไม่ยอมศึกษาให้รู้เรื่องอำนาจของน้ำไว้ด้วย บุคคลนั้นเห็นที่จะมีความเข้าใจผิดไปว่า ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดมีอำนาจเกินไฟได้แล้ว

วิชา ศาสนาเปรียบเทียบ เป็นหลักสูตรสอนกันมาในมหาวิทยาลัยต่างประเทศกว่า ๕๐ ปี ในเมืองไทยเพิ่งสอนกันมาไม่กี่ปี ขณะนี้เป็นหลักสูตรสอนอยู่ในสถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กับในสถาบันการศึกษาชั้นสูงฝ่ายโลกแห่งหนึ่ง คือ ในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การที่สถาบันการศึกษาเหล่านี้ บรรจุ “ศาสนาเปรียบเทียบ” เป็นหลักสูตรขึ้นไว้ ก็ด้วยต้องการประโยชน์ทางใจให้เกิดแก่นักศึกษา สมตามที่แสดงมาข้างต้นว่า วิทยาการว่าด้วยศาสนา เป็นวิทยาการพื้นฐานแห่งวิทยาการทั้งปวง

ข้าพเจ้ารับหน้าที่บรรยาย **ศาสนาเปรียบเทียบ** ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ตลอดเวลาที่สอนนักศึกษา ก็ได้ทำเพียงเป็นแผ่นคำบรรยายให้นักศึกษารวบรวมไว้เป็นคราวๆ ไม่เคยมีโอกาสแก้ไขรวบรวมเป็นเล่มขึ้นได้ กาลล่วงเลยมากกว่า ๑๐ ปี

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดตั้งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ คณะกรรมการมหาวิทยาลัยได้บรรจุวิชา **ศาสนาเปรียบเทียบ**

ลงเป็นหลักสูตรด้วย ทางมหาวิทยาลัยเชียว ท่านศาสตราจารย์ พระยาอนุมาน-
ราชธน มาเป็นผู้บรรยาย แต่ท่านมีการถูระ ไม่สามารถไปบรรยายให้ได้
ทางคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จึงมอบหมายหน้าที่บรรยายให้ข้าพเจ้า
คราวนี้ความจำเป็นครั้งยิ่งใหญ่ได้มาถึง ข้าพเจ้าจำเป็นต้องทำคำบรรยาย
ของตนขึ้นเป็นสมุดตำรา เพื่อให้เป็นคู่มือศึกษากันได้เป็นหลักฐาน

มีคำสั่งวางประการที่ควรกล่าวไว้ด้วย ในคำบรรยายนี้ คือ

เรื่องการออกเสียงอ่านชื่อบุคคลและสถานที่ อันเกี่ยวข้องกับเรื่องใน
ศาสนานั้นๆ ได้คำนึงเอาสำเนียงที่อ่านกันอยู่ในหมู่ผู้เฝ้าศึกษา และยึดเอาตาม
หลักอ่านของ ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน ซึ่งข้าพเจ้าถือเป็นปราชญ์
และอาจารย์ในการทำตำราเป็นหลัก

เรื่องภาพของศาสดาและสถานที่ ที่นำมาลงพิมพ์ไว้ด้วย เพียงเพื่อให้
เป็นอนุสติช่วยการศึกษาประวัติศาสตร์ตามควรแก่ความจำเป็น มีปัญหาอยู่อัน
เดียว คือ ภาพของท่านนะบีมะหมัด ผู้ประกาศศาสนาอิสลาม จำต้องบอก
กล่าวแก่เพื่อนมุสลิมไว้ในที่นี้ หากการนำเอาภาพนั้นมาลงพิมพ์จะผิดกฎ
ประการใด ก็ขอให้เห็นแก่การศึกษา ยิ่งกว่าจะเห็นเป็นประการอื่น

เรื่องสรวาญคำท้ายเล่ม ทำไว้ด้วย เพื่อสะดวกแก่การค้นเรื่อง แต่
มิได้เรียงลำดับตามแบบอักษรานุกรม ด้วยถือเอาลำดับของคำที่เรียงไปใน
หนังสือเป็นเกณฑ์

จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาเปรียบเทียบ ชุดนี้ สำเร็จได้ด้วยอาศัยเมตตา
จากครูบาอาจารย์ และจากท่านศาสนิกผู้เป็นนักปราชญ์ของศาสนานั้นๆ ที่ใคร
จาริกนามไว้ ณ ที่นี้ คือ ท่านเกียนีอรซุนสิงห์ ท่านบัณฑิต รรณนถ ครมา
ท่านบัณฑิตสัตยনারายณ์ และท่านนารยันสิงห์อุปตะผู้เป็นนักปราชญ์
ศาสนาที่เกิดในประเทศอินเดียทั้งหมด ท่านเหล่านี้ได้กรุณาแนะนำในเมื่อเกิด
ปัญหาใดๆ ขึ้น ในระหว่างทำคำบรรยาย

การณ์เป็นอย่างไรก็ดี ในการแต่ง ศาสนาเปรียบเทียบ คราวนี้ ข้าพเจ้ากระทำตนให้อยู่ในฐานะ ๒ ประการ คือ ในฐานะผู้เกิดภายหลัง ย่อม ต้องอาศัยปฏิปทาของผู้มีกำเนิดมาก่อนผู้เป็นครูฐานีบุคคลอื่นข้าพเจ้าพึงเคารพ และฐานะของผู้บรรยายวิชาการ ต้องการให้ผู้ฟังทราบว่ นี่คืออะไร และเหตุไร จึงเป็นอย่างนั้น ข้าพเจ้าเคยบอกนักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัยไว้ว่า ข้าพเจ้า มาบรรยายวิชาศาสนาี้ไม่มีความมุ่งหมายจะให้ใครไปนิพพานหรือถึงซึ่งโมกษะ แต่ประการใด หากปรารถนาให้นักศึกษาเวียนว่ายอยู่ในสังคม นำเอาวิชา ศาสนาที่ได้ศึกษานี้ ไปช่วยสังคมและประเทศชาติ ที่ตนมีความปรารถนาให้มี ความเจริญ ตามทางของศาสนา

ข้าพเจ้าหวังว่า ศาสนาเปรียบเทียบ จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่สังคม ตามที่ปรารถนาไว้ทุกประการ

๒๕๕๐ ๒๕๕๑

(เสฐียร พันธรัย)

๗๙ ถนนอินทรพิทักษ์ ธนบุรี

๑๗ ก.ย. ๐๖

สารบัญ

ความเบื้องต้น

การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ

ความมุ่งหมาย ศาสนากับสังคม ความจำเป็นแห่งการ
ดำรงอยู่ของสังคม ฯลฯ

หน้า ๑

บทที่ ๑ ศาสนาคืออะไร? ความหมายของคำ “ศาสนา” ลัทธิ
ปรัชญาและจริยธรรม ฯลฯ

หน้า ๗

บทที่ ๒ มูลเหตุของศาสนา ศรัทธาญาณสัมปยุต และ
ศรัทธาญาณวิปยุต เกิดจากอวิชชา ความกลัว ความ
ภักดี ปัญญา อิทธิพลคนสำคัญ และลัทธิการเมือง

หน้า ๑๖

บทที่ ๓ ลำดับแห่งศรัทธา การนับถือธรรมชาติ นับถือ
บรรพบุรุษ นับถือเทพหลายองค์ นับถือของชนแต่ละ
กลุ่ม นับถือพระเจ้าองค์เดียว นับถือเหตุผล

หน้า ๒๗

บทที่ ๔ ประเภทของศาสนาที่นำมาเปรียบเทียบ
ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ยิว ชินโต เต๋า เซน พุทธ ขงจื้อ
คริสต์ อิสลาม ลิกซ์ บาไฮ

หน้า ๓๗

บทที่ ๕ ศาสตร์ประกอบการเปรียบเทียบ ความจำเป็น
ในการเปรียบเทียบ และ หลักการเปรียบเทียบ

หน้า ๔๒

ศาสนากลุ่มอารยัน

ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ศาสนาเซน ศาสนาพุทธ และ
ศาสนาสิกข์

หน้า ๔๙

บทที่ ๖ ศาสนาพราหมณ์

ศรัทธามูลฐานของอารยัน สมัยดั้งเดิม สมัยพระเวท
สมัยพราหมณะ ตรีมูรติ ลักษณะของโลก ๓ ประการ
ยุค ๔ คุณสมบัติของพราหมณ์ คุณสมบัติของกษัตริย์
คุณสมบัติของแพศย์ คุณสมบัติของศูทร ปริมาณ
โมกษะ ปรัชญาของสังการาจารย์ อาศรม ๔ ฯลฯ หน้า ๕๓

ปรัชญาธรรมของฮินดู (ศาสนาฮินดู)

ปรัชญาฮินดูใหม่ สมัยอุปนิษัท สมัยอวตาร ทรรคนะ ๖
คัมภีร์รามายณะ คัมภีร์ปุราณะ ลัทธิภักติ ลัทธิคักติ
ลัทธิตันตระ ลัทธิ ม.๕ ข้อปฏิบัติของฮินดูปัจจุบัน
การแต่งงาน การอาชีพ พิธีสังสการ พิธีศราทธ ข้อปฏิบัติ
ของฮินดูผู้ออกป่า หลักความดีสูงสุด โยคะทั้ง ๔ ฯลฯ หน้า ๗๑

บทที่ ๗ ศาสนาเซน (โซเนหรือชินะ)

เวลาและสถานที่เกิด ผู้ประกาศลัทธิเซน-วรรธมานหรือ
มหาวีระ ชีวประวัติมหาวีระ มหาปญญาของมหาวีระ
อวสานกาล โอวาทสุดท้ายของมหาวีระ ธรรมและวินัย
ของนักพรตเซน รัตนตรัยของเซน ศาสดาของศาสนาเซน
คุณสมบัตินิและฤทธิ์ ๑๐ อย่าง อำนาจเทพเจ้า จริยธรรม-

ของชน เรื่องของวิญญาน ปรัชญาและวรรณคดีของชน
นิกายในศาสนาเซน-เศวตัมพร ทิฆัมพร คัมภีร์ของ
ศาสนาเซน-อังคะ สิทธานต์ นิคันต์ ฯลฯ หน้า ๙๘

บทที่ ๘ พุทธศาสนา

ปฏิกุญญา ๓ ข้อของพุทธมามก พุทธประวัติ-ประสูติ
คำพยากรณ์ของกาลเทวลฤาษี การครองเรือน ทรงพบ
เทวทูต มหานิเษกรรมณ์ ทรงฝากตัวเป็นศิษย์อาพาธ-
กาลามะ กับ อุททรามนุตระ ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา
ทรงพบภิกษุปัญจวัคคีย์ ทรงบรรลุธรรมวิเศษ หน้า ๑๒๓

ธรรมที่ตรัสรู้

อริยสัจ ๔ ธรรมและผู้รับธรรม ปฐมเทศนา ทุตติยเทศนา
เอหิภิกขุอุปสัมปทา ดิสรณคัมมอุปสัมปทา ญัตติจตุตถ
กรรม ตติยเทศนา เสด็จสู่สำนักขฤลิ ๓ พี่น้อง ทรง
แสดงอาทิตตปริยายสูตร หน้า ๑๓๖

ประกาศหลักศาสนา พุทธศาสนากับสังคม ฯลฯ

มานูชา แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ จาตุรงคสันนิบาต
พุทธกิจประจำวัน พุทธศาสนากับสังคม พุทธศาสนากับ
สตรี พุทธศาสนากับหลักความเชื่อถือ พุทธศาสนากับ
หลักพึ่งตนเอง พุทธศาสนากับเรื่องฤกษ์ยาม พุทธศาสนา
กับการล้างบาป พุทธศาสนากับหลักกรรม พุทธศาสนา
กับหลักเกิดใหม่ พุทธศาสนากับหลักอนัตตา พุทธศาสนา
กับหลักการหลุดพ้น (นิพพาน) พุทธศาสนาสอนผู้ครอง

เรือน อากาโรที่พระพุทธรเจ้าทรงสั่งสอนธรรม ลักษณะ
ธรรมในพุทธศาสนา พุทธนิพพาน คัมภีร์พุทธศาสนา
นิกายในพุทธศาสนา

หน้า ๑๔๔

บทที่ ๙ ศาสนาสิกข์

น่านักผู้ให้กำเนิด ปราบกฎการณ์ครั้งแรก หลักใหญ่ของ
สิกข์ ๔ ข้อ - สามัคคี เสมอภาค ศรัทธา ความรัก (ภักดี)
การเดินทางสั่งสอน อวสานของคุรุนานัก ศาสดาแห่ง
ศาสนาสิกข์ ศิลงุ่มของคุรุโควินทสิงห์ คัมภีร์ของศาสนา-
ยิป หรือยิปยี

หน้า ๑๔๙

จริยธรรมของศาสนาสิกข์

เกี่ยวกับพระเจ้า เกี่ยวกับการสร้างโลก เกี่ยวกับเศรษฐกิจ
สังคม เกี่ยวกับประเทศชาติ เกี่ยวกับฐานะของสตรี
เกี่ยวกับความเสมอภาคและเสรีภาพ วิหารของสิกข์ อมฤต
สังสการ-พิธีรับคนเข้าในศาสนา เกี่ยวกับการเกิดใหม่
นิกายในศาสนาสิกข์

หน้า ๒๐๗

ศาสนากลุ่มม่งโกล

ศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ ศาสนาชินโต

หน้า ๒๑๕

บทที่ ๑๐ ศาสนาเต๋า

ประวัติเล่าสือ บุคลิกเล่าสือ ธรรมะของเล่าสือ คัมภีร์ใน
ศาสนา ความบริสุทธิ์ ๓ ประการ คำสอนที่เปลี่ยนไป
คำสอนเป็นยาอายุวัฒนะ คำสอนเป็นไสยศาสตร์ คำสอน

เป็นโนราศาสตร์ จริยธรรมของเต๋า เต๋าสือ-เต๋านฮิน
เต๋ามสมพุทธ ยุคสุดท้าย

หน้า ๒๑๙

บทที่ ๑๑ ศาสนาขงจื้อ

ชีวิตของขงจื้อ บ้านเมืองสมัยขงจื้อ ขงจื้อสอนคน ขงจื้อ
เป็นเทพเจ้า คัมภีร์เป็นศาสนา จริยธรรมของขงจื้อ
ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ ธุรกิจของผู้ปกครอง ความ
สัมพันธ์ ๕ สาย ขงจื้อกับสังคม

หน้า ๒๔๓

บทที่ ๑๒ ศาสนาซินโต

ซินโต-มรรคาของพระเจ้า เทพนิยายสร้างชาติ คัมภีร์ใน
ศาสนา การเริ่มมีจักรวาล การสร้างเกาะญี่ปุ่น การนับถือ
พระเจ้า การบูชาธรรมชาติ การบูชาผู้กล้าหาญ การ
บูชาบรรพบุรุษ การบูชาจักรพรรดิ การบูชาในศาสนา
ประเภทของซินโต บัญญัติและจริยธรรม เรื่องโลกหน้า
หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุด สาระสำคัญ ๕ ประการของ
ซินโต อิทธิพลของซินโตในอนาคต

หน้า ๒๕๙

ศาสนากลุ่มเซมิติก

ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม

บทที่ ๑๓ ศาสนายิว (หรือยูดา)

บรรพบุรุษของยิว ที่เกิดศาสนายิว โมเสสผู้ตั้งศาสนายิว
กำเนิดโมเสส บัญญัติ ๑๐ ประการ ปฐมเหตุแห่งคำ

ยะโฮวาและบัญญัติยะโฮวากับข้าทาสย์อาณาจักร
ศาสดาพยากรณ์ ความหวังในผู้มาโปรดคัมภีร์ในศาสนา
นิกาย และการปฏิรูป

หน้า ๒๙๓

หลักคำสอน

การสร้างโลก การสร้างมนุษย์-อาดัมและเอวา อุทยาน
เอเดน เรื่องดวงวิญญาณ จริยธรรมและคำสอนกลาง
ประการ ศาสนาและเอกราช

หน้า ๓๑๙

บทที่ ๑๔ ศาสนาคริสต์

พระเยซูอุปติ เยาว์วัย รับศีลจุ่ม ได้อัครสาวก เทศนาบน
ภูเขา ส่งสาวกประกาศศาสนา เมสสิอาห์บังนปลายชีวิต
ตัดสินหญิงล่วงประเพณี ชุบคนตาย อาหารมือสุดท้าย
สาวกผู้ทรยศ การพิจารณาโทษ โอวาทครั้งหลัง อวสาน
แห่งชีวิต การประกาศศาสนาของพระสาวก-เซนต์ปอล
และเซนต์ปีเตอร์

หน้า ๓๒๗

ความแตกแยกในศาสนา

นิกายออร์ทอด็อกซ์ ศรัทธาของออร์ทอด็อกซ์ กลุ่มของ
ออร์ทอด็อกซ์ พิธีกรรมของออร์ทอด็อกซ์ กลุ่มกะนอลตีด
กลุ่มคาธารี กลุ่มศาสนาจารย์ปีเตอร์วัลโด ฝ่ายคาธอลิกผู้
ได้อำนาจทางอาณาจักร โรมันคาธอลิกกฎหมายมิลาน
ศรัทธาทางราชการ พิธีศีลจุ่ม พิธีรับศีลมหาสนิท พิธี
คอมมูเนียน พิธีแต่งงาน พิธีสารภาพบาป พิธีเจิมครั้ง
สุดท้าย พิธีเข้าบวช

หน้า ๓๖๙

โปรเตสแตนต์ ชีวิตประวัติของมาตินลูเธอร์

การแปลคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาเยอรมัน นิกายสำคัญ
ของโปรเตสแตนต์

หน้า ๓๙๑

คติเรื่องพระเจ้า

ความรักของพระเจ้า อาณาจักรของพระเจ้า การยกโทษ
ของพระเจ้า ความเป็นพระบิดาของพระเจ้า ลักษณะ
ของพระเยซู หลักตรีนิติ (ตรีเอกานุภาพรัตนตรัย
ของคริสตศาสนา)

หน้า ๓๙๒

คัมภีร์ในศาสนา

กอสเปล แอดห์ อีปิสโตราลี อโปคาลิปติก (หรือเทพนิมิต)

หน้า ๔๐๒

นิกายในศาสนา

เจปิสโคปาลของอังกฤษ

หน้า ๔๐๔

คาธอลิคฝรั่งเศส

๔๐๔

นิกายควอกเกอร์

๔๐๕

นิกายดีอีสต์

๔๐๖

บัญญัติ ๓ และหลักศรัทธา ๔

๔๐๖

นิกายมอร์มอน

๔๐๘

หลักของมอร์มอน

๔๐๘

นิกายคริสเตียนไซแอนส์

๔๑๐

นิกายยูนิเตเรียน

๔๑๑

นิกายพยานพระยะโฮวา

๔๑๒

นิกายเซเวนธ์เดย์ แอดเวนติสต์

๔๑๓

นิกายอัสสัมชัญ	หน้า ๔๑๓
นิกายเซนต์คาเบรียล	๔๑๔
นิกายแบปติสต์	๔๑๔
นิกายคาลเวง	๔๑๕
นิกายเพรสไบเตเรียน	๔๑๕
นิกายเมธอดิสต์	๔๑๖
นิกายฟรานซิสกันส์	๔๑๖

ฯลฯ

บทที่ ๑๕ ศาสนาอิสลาม

ความหมายของอิสลาม เอลิฮิม - เอลิฮา - อ้าหล่า
 แหลมอาหรับ ซีวิตพระมหะหมัด รับเทวโองการ
 ประกาศศาสนา หนีจากเมกกะ ซีวิตในเมดินะ ความ
 สัมพันธ์ระหว่างศาสนาอิสลามกับศาสนายิว ชัยชนะ
 สถานกาบาห์ คัมภีร์ในศาสนา บัญญัติโกหร่าน ศรัทธา
 ภาคทฤษฎี & ประการ คติการสร้างโลก การสิ้นสุด
 แห่งโลก คติเกี่ยวกับดวงวิญญาณ ความหวังผู้มาโปรด
 นิกายในศาสนา สุนนี ชีอาห์ มรวาริช ดรูซ อิสไมลียะ
 วาห์ฮาบี ฟากีร์ ซูฟี ซูฟีกับเวตานตะ บาไฮ จริยธรรม
 อิสลาม ฯลฯ

หน้า ๔๒๑

ภาคผนวก

หัวข้อเปรียบเทียบ

๑. เปรียบเทียบเรื่องกาลเวลาและสถานที่กำเนิด

๒. เปรียบเทียบศาสนา ๒ สมัย
  ๓. เปรียบเทียบศาสนาฝ่ายเทวนิยมกับอเทวนิยม
  ๔. เปรียบเทียบคติการสร้าง และการสลายแห่งโลก
  ๕. เปรียบเทียบศรัทธา และฐานะของมนุษย์
  ๖. เปรียบเทียบชีวิต อุนิสัตย และข้อปฏิบัติของศาสนา
  ๗. เปรียบเทียบสังคมในสมัยนั้น ๆ
  ๘. เปรียบเทียบไวพจน์ และอภินิหาร
  ๙. เปรียบเทียบวิธีประกาศศาสนา
  ๑๐. เปรียบเทียบเรื่องนักพรต
  ๑๑. เปรียบเทียบคำสอนเรื่องความหวังในผู้มาโปรด
  ๑๒. เปรียบเทียบหลักความดีสูงสุด
  ๑๓. เปรียบเทียบความแตกต่างขั้นมูลฐาน ระหว่างศาสนาคริสต์ กับศาสนาอื่น
- หน้า ๔๙๑

ผลกระทบทางวิทยาศาสตร์ต่อศาสนา	หน้า ๕๔๖
บทบาทศาสนาในสังคม	หน้า ๕๔๘
หนังสือประกอบและอ้างอิง	หน้า ๕๕๑
สารบัญคำ	หน้า ๕๕๓

ความเบื้องต้น

การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบกับ กับความมุ่งหมาย, ศาสนากับสังคม, ความจำเป็นแห่งการดำรงอยู่ของสังคม ฯลฯ

การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ มิได้มุ่งให้ศึกษาเพื่อให้ปฏิบัติธรรมในศาสนานั้นๆ เพื่อให้เข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้า เพื่อให้ถึงซึ่งความหลุดพ้น (โมกษะ) หรือเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งนิพพานแต่ประการใด หากมุ่งเพียงเพื่อให้เข้าใจสังคมของมนุษย์ ให้รู้จักจิตใจมนุษย์ ในฐานะนักสังคม ตามแบบปฏิบัติแห่งศาสดาผู้ประกาศศาสนานั้นๆ ดังนั้น การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ จึงมุ่งหมายเพียงเพื่อให้รู้จัก และเข้าใจฐานะ ที่เราอยู่ในสังคมของมนุษย์เป็นสำคัญ

การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ หาใช่มุ่งหมายให้ผู้นับถือศาสนาหนึ่ง ยกศาสนาของตนมาเปรียบเทียบกับศาสนาของผู้อื่น แล้วกล่าวว่า ศาสนาของตนดีกว่า หรือเลวกว่าศาสนาของผู้อื่นนั้นไม่ แต่เพื่อให้ละเสียได้ซึ่งองก์การและมมังการ ความดีกว่าและความเลวกว่าของสรรพสิ่งใด ตัวของสิ่งนั้น เป็นผู้บอกตัวเอง ไม่มาย แม้จะฉาบทาด้วยสี เพื่อให้เห็นเป็นไม้ดีมีแก่น แต่เมื่อสีจางออกไปแล้ว ก็จะเป็นไม้จริง โดยลักษณะของมันเอง

นักศึกษา ผิดจากนักเรียน ตรงที่ใช้สมอง มิใช่เป็นผู้มีหน้าที่ท่องจำเพียงเพื่อการสอบไล่ ศาสด์ทุกชนิด มีนักปราชญ์วางไว้เป็นตำรา มีลักษณะ

อันเป็นลัทธิ หรือแก่นแท้ในตัวของมันทุกๆ ศาสนา นักศึกษาต้องไม่เป็นผู้ติดตำรา โดยอ้างว่าเพราะตำราว่าไว้อย่างนั้น นักศึกษาควรใช้สมองโดยเสรีพิจารณาให้ถึงแก่นของศาสนา อย่างหลีกเลี่ยงความจริงอันเป็นแก่นแท้ของศาสนา โดยเฉพาะศาสนศาสตร์ อันเป็นศาสตร์บอกลักษณะแห่งมนุษย์ มนุษย์ที่ไม่กล้าพิจารณาหรือวิจัยศาสนาของมนุษย์ออกมาโดยเปิดเผยและเที่ยงตรง จะเป็นผู้ขาดปราศจากความเที่ยงธรรม และขาดความเข้าใจมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง

การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ผลดังกล่าว ต้องยึดหลักเปรียบเทียบอันจำเป็น (ปรากฏในข้อ ๔๖-๕๑ ของคำบรรยายนี้) และต้องศึกษาเรื่องของสังคมอันสัมพันธ์อยู่กับศาสนาให้เห็นโดยลำดับ

มีคำเกิดขึ้นใหม่คำหนึ่ง คือ คำว่า “สังคม” ฝรั่งเศสเรียกว่า Society คำนี้แปลกันมาแต่ก่อนว่า สมาคม จะเป็นสังคม หรือสมาคม ความหมายก็เหมือนกัน คือ กลุ่มของมนุษย์ที่รวมกันอยู่โดยมีศีลและธรรม คือ ศาสนา เป็นเครื่องผูกพันเพื่อประโยชน์และความสุขร่วมกัน

แต่ก่อนมา วิทยาการอันเกี่ยวกับสังคมของมนุษย์ ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้ากันจริงจัง ความเป็นอยู่ของมนุษย์ ยังไม่มีใครเอาใจใส่ศึกษากันอย่างทุกวันนี้ กาลล่วงมา มนุษย์ต้องประสบภัยพิบัติครั้งใหญ่ อย่างน้อย ๒ ครั้ง ในสงครามโลก ๒ คราว (พ.ศ. ๒๔๕๗-๖๑ และ พ.ศ. ๒๔๘๒-๘๘) สงครามทำให้วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าไปมาก ความเป็นอยู่เข้ามาอยู่ในสมัยวิทยาศาสตร์ ค่อย ๆ ห่างออกจากธรรมชาติ มนุษย์เกิดความต้องการ เกิดความคับขัน เกิดความจำเป็นต้องยื้อแย่งแข่งขันต่อสู้กันมากขึ้น สังคมของมนุษย์ที่เคยเป็นระเบียบมั่นคงมาแต่ก่อน ค่อย ๆ หมดไป มนุษย์เกิดความจำเป็นขึ้นใหม่ คือความจำเป็นต้องจัดสังคมเสียใหม่ ความเป็นไปในสังคมของมนุษย์ถูกยกขึ้นมาเป็นปัญหาที่จะต้องตอบและสร้าง ในที่สุดปัญหาของสังคมได้กลายมาเป็นวิทยาการ

ต้องค้นคว้าเล่าเรียนกัน เรื่องสังคมของมนุษย์กลายเป็นศาสตร์อันหนึ่ง ฝรั่งเรียกวิทยาการอันนี้ว่า Social Science แปลว่า “สังคมศาสตร์”

นักปราชญ์สังคมศาสตร์ วางหลักการจัดสังคมไว้หลายหลักด้วยกัน ในที่นี้ขอยกหลักสำคัญมาอ้างเพียง ๒ หลัก คือ หลักทางเศรษฐกิจ และ หลักทางศาสนา นักปราชญ์วิชาทางสังคม อ้างว่าต้องจัดหลักเศรษฐกิจให้ดี สังคมจึงจะดีได้ แต่นักปราชญ์ทางสังคมลืมนึกไปว่า ต้องจัดเรื่องศาสนาให้ดีด้วย เศรษฐกิจจึงดีได้ เพราะศาสนาเป็นรากฐาน (ทางจิตใจ) ผิดจากเศรษฐกิจซึ่งเป็นผล (ทางวัตถุ) ถ้ารากฐานไม่ดี ก็ไม่มีทางจะสร้างผลผลิตและรักษาวัตถุที่ผลิตออกมาให้ดีได้

กล่าวดังนี้ เพื่อที่จะโยงเรื่อง ตั้งให้เห็นเป็นสมมุติฐานใกล้เคียงเข้ามาว่า ศาสนาเป็นเครื่องช่วยสังคมอย่างไร และสังคมควรสัมพันธ์กับศาสนาอย่างไร

มนุษยชน ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ไม่ว่าชาวบ้าน ชาวป่า ชาวเขา เป็นสังคมของมนุษย์ประเภทหนึ่ง ยังมีสังคมของสัตว์ทั้งหลายอีกประเภทหนึ่ง สังคมเหล่านี้ต้องอาศัยวัตถุจำเป็นต่อการดำรงชีวิตเป็นปัจจัย ๔ อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย จึงจะเป็นอยู่ได้ แต่สังคมเหล่านี้จะเป็นอยู่ด้วยดีไม่ได้เลย ถ้าไม่มีหลักศาสนา อันได้แก่หลักการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง คือ ถูกตามหลักธรรมของสังคม ที่ปราศจากอันตราย

โดยยึดหลักข้างต้นนี้ นักปราชญ์จึงแยกความต้องการของมนุษย์ ออกไปหลายอย่าง เมื่อสรุปส่วนสำคัญมี ๓ อย่าง คือ

๑. ความต้องการทางร่างกาย (Physical Needs) ได้แก่ ความต้องการปัจจัย ๔ คือ ความต้องการทางเศรษฐกิจ

๒. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) คือ ความปรารถนา สร้างหลักฐานทางครอบครัว หลักฐานในหมู่คณะ ในชาติ และกว้างออกไปถึงความต้องการผูกพันระหว่างชาติ

๔ ศาสนาเปรียบเทียบ

แต่ความต้องการทั้งสองข้างต้น ยังไม่สำคัญ ความต้องการที่สำคัญที่สุดเป็นข้อสุดท้าย คือ

๓. ความต้องการทางจิตใจ หรือ ทางศาสนา (Spiritual Needs) ได้แก่ ความจำเป็นต้องมีศีล คือ การละความชั่ว และมีธรรม คือ การประพฤติดี อันเป็นรากฐานของกิจการทั้งปวง

ความต้องการทางศาสนาข้อสุดท้าย คือ รากฐานเครื่องรับรองความต้องการทั้งสองอย่างข้างต้น ร่างกายจะดี ต้องการปัจจัย ๔ เป็นเครื่องบำรุงฉันใด สังคมในชาติและระหว่างชาติ จะมั่นคงถาวรอยู่ได้ ต้องประกอบด้วยศีลและธรรม จะละทิ้งศีลธรรมคือศาสนาไม่ได้เช่นเดียวกัน เรื่องของบุคคลแต่ละคน เรื่องของสังคมแต่ละหมู่ ประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติ ที่พินาศล่มจมไปอย่างน่าเสียดายนั้น เพราะคนในสังคมนั้น ๆ เห็นว่า ศาสนาไม่ใช่ปัจจัยจำเป็นสำหรับตน

มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ เมื่อเทียบกับสัตว์ดิรัจฉาน สังคมของมนุษย์สูงกว่าสังคมของสัตว์ แต่ทั้ง ๆ ที่สูงกว่า ประเสริฐกว่าสังคมของสัตว์นั่นเอง สังคมของมนุษย์ก็ยังมีแบ่งแยกออกไปตามความสูงต่ำแห่งความเป็นอยู่ในระหว่างกันและกันอีก เราเรียกคนกลางหมู่กลางถิ่นว่า คนป่า (Savages) เราเรียกคนกลางพวกว่า คนเถื่อน (Babarians) และเรียกคนกลางคณะว่า คนเมือง (Civilized) คือ พวกที่มีความเจริญ คนทั้งสามพวกนี้ แม้จะมีความเป็นอยู่ผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร จะดีเลวสูงต่ำกว่ากันอย่างไร ทุกหมู่ทุกคณะจำเป็นต้องมีเครื่องผูกพันทางสังคมของตน เครื่องผูกพันที่กล่าวนี้คือ ศาสนา ได้แก่ ศีลและธรรม อันเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย

สังคมของมนุษย์ก็ดี สังคมของสัตว์ที่ไม่ใช่มนุษย์ก็ดี สังคมเหล่านี้ไม่ว่าเล็กใหญ่ ที่สามารถควบคุมสัมพันธ์กันอยู่ได้ก็ดี สัตว์กับสัตว์ร่วมอยู่ด้วยกันได้ก็ดี ล่างที่คนกับสัตว์นั่นเอง ร่วมอยู่ด้วยกันได้โดยราบรื่น ปราศจาก

เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ควบคุมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนได้ เห็นปานนี้ ก็เพราะสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ มีธรรมประจำอันหนึ่ง คือ ความเมตตา รักใคร่กัน เห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ธรรมอันนั้น คือ “ศาสนา” ในคำบรรยายนี้

สังคมของมนุษย์และสัตว์น้อยใหญ่ ที่ไม่สามารถควบคุมเป็นกลุ่มก้อนอยู่ด้วยกันได้ ต้องแตกแยกกัน ที่สุดมีการประหัตประหารฆ่าฟันกันเอง ก็เพราะสังคมนั้น ปราศจากหลักธรรม คือ ศาสนา ดังนั้น จึงอาจกล่าวเป็นนิยามสั้น ๆ ได้ว่า

“ศาสนา คือ หลักธรรมที่ทำให้มนุษย์กลายสภาพจากความเป็นคนเหิงและสัตว์ป่า ทำให้สัตว์ป่ากลายสภาพเป็นมนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้กับมนุษย์ที่มีใช้ผู้มีสภาพเป็นคนเหิง และมีใช้ผู้มีสภาพเป็นสัตว์ป่าทั้งหลาย” *

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, พระนิพนธ์ ปาฐกถา เรื่องศาสนา
ทรงแสดงที่สามัคยาจารย์สมาคม ต่อพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่
๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

บทที่ ๑

ศาสนาคืออะไร ?

ความหมายของคำว่า ศาสนา ลัทธิ ปรัชญา และจริยธรรม ฯลฯ

ปัญหาว่า ศาสนาคืออะไร แยกออกเป็นคำถาม ๒ อย่าง อย่างแรก คือ ปัญหาของคำว่า ศาสนา ตรงกันหรือผิดกันอย่างไรกับคำว่า Religion ของฝรั่งอย่างสุดท้าย คือ ปัญหาว่า ศาสนา คืออะไร

ปัญหาทั้งสองนี้ ไม่ใหญ่โตนัก แต่เป็นปัญหายุ่งยาก พุดกันมากในหมู่นักปราชญ์ราชบัณฑิตชาวตะวันตก เมื่อพุดกันมากเมื่อต้องการนิยามคำว่า ศาสนา กันมาก ความผันแปรแห่งคำและความหมายแห่งศัพท์ ก็แตกแยกออกไปมากขึ้น ลงขณะแตกออกไปถึงกับพุดกันว่า พุทธศาสนา ไม่ใช่ศาสนา พุทธศาสนา เป็นเพียงปรัชญาอย่างหนึ่งของชีวิต เหล่านี้เกิดจากความคลั่งไคล้ในการนิยามศัพท์

การตอบปัญหาว่า ศาสนา คืออะไรให้ใกล้ชิดที่สุด ต้องตกลงกันเสียก่อนว่า จะเอากันแค่ไหน จะพุดกันถึงศาสนาไหน หรือจะพุดรวมกันไปไม่ว่าศาสนาใด

ถ้าจะพุดถึงข้อแรก คือ พุดกันถึง ศาสนาประเภทไหน ก็ต้องแยกออกไปตามประเภทของศาสนา คือ ศาสนาตามแบบของฝรั่ง กับศาสนา

๘ ศาสนาเปรียบเทียบ

ตามแบบของคนไทยส่วนใหญ่คือพุทธศาสนา ฝรั่งเศสอธิบายคำ Religion ของเขาที่เราเอามาแปลว่า ศาสนา ผิดจากความหมาย ในคำว่า ศาสนา ของเรา (ตามนัยแห่งพุทธศาสนา) เป็นอันมาก นอกจากคำว่า Religion ฝรั่งเศสมีคำอีกคำหนึ่งว่า Doctrine ที่เอามาแปลกันว่า **ลัทธิ** เรื่องจึงยุ่งกันใหญ่ไปอีก เพราะมีทั้งลัทธิและศาสนา คือ ลัทธิเป็นอย่างหนึ่ง ศาสนาเป็นอย่างหนึ่ง แต่กลางที่เรียกว่า **ลัทธิศาสนา** ควบกันไปก็มี

เพียงเท่านี้ยังไม่หมดเรื่องยุ่ง เมื่อการศึกษาธรรมเจริญขึ้น ก็มีคำภาษาไทยเกิดขึ้นมาใหม่อีกคำหนึ่ง คือ **ปรัชญา** ซึ่งแปลมาจากภาษาฝรั่งว่า Philosophy พอคำว่า ปรัชญา เข้ามาอยู่ในปทานุกรม พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาอยู่ดี ๆ ก็มีผู้แยกอธิบายว่าเป็น ปรัชญา นอกนั้น ยังมีคำว่า Ethics ซึ่งเราแปลว่า จริยธรรม หรือ จรรยาธรรม ฝรั่งไม่เข้าใจคำว่าพุทธศาสนาเพียงพอ จึงเรียกพุทธศาสนาว่า จริยธรรม เสียเลยก็มี

แต่เราไม่ต้องลำบากถึงอย่างนั้น เบื้องต้น เราจะพิจารณาข้อแรก คือ ข้อที่เกี่ยวกับการแปลศัพท์ และความหมายของศัพท์ที่ฝรั่งทำไว้ อันเป็นเรื่องของฝรั่งเอง เสียก่อน

คำฝรั่ง ๔ คำ คือ

๑. Religion แปลว่า ศาสนา

๒. Doctrine แปลว่า **ลัทธิ**

๓. Philosophy แปลว่า ปรัชญา

๔. Ethics แปลว่า จริยธรรม

คำว่า Religion เป็นภาษาอังกฤษออกมาจากภาษาละตินว่า Religare หรือ Relegere ตรงกับคำว่า Together คือ การรวมเข้าด้วยกัน (ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง) มีความหมายว่า ผูกพัน หรือสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง ๒ สิ่งให้เป็นสิ่งเดียวกัน เราอาจอธิบายคำ Religion ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

กับอำนาจเหนือมนุษย์ ความหมายโดยตรงในที่นี้ คือ การสัมพันธ์ (ทางวิญญาณ) ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและโดยนัยแห่งศัพท์ซึ่งมีความหมายดังนี้คำว่า Religion ซึ่งเราเอามาแปลว่า ศาสนา ในที่นี้จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ (โดยศรัทธา) ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า หากมีความหมายว่า ศาสนา ตามนัยแห่ง คำว่า พุทธศาสนา ไม่^๑

ดังนั้น จึงสรุปความได้ว่า Religion ของฝรั่ง คือ ข้อปฏิบัติซึ่งแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นกิริยาอาการของผู้เลื่อมใส หรือเกรงกลัวต่ออำนาจอันมีอยู่เหนือตน ได้แก่พระเจ้า ผู้มีพระเดชปกครองอยู่ทั่วไป ซึ่งจะบอกให้ผู้เลื่อมใสรู้ได้ด้วยปัญญาของตนเอง ว่าพระเจ้าหรืออำนาจที่อยู่เหนือตนนั้น มีรูปร่างอย่างหนึ่งอย่างใด ในฐานะพระองค์เป็นผู้สร้าง เป็นผู้กำหนดวิถีของมนุษย์ กล่าวโดยสรุป Religion หรือคำว่า ศาสนา ของนักปราชญ์ตะวันตก คือ การมอบศรัทธาบูชาพระเจ้าผู้มีความอยู่เหนือตนด้วยความเคารพยำเกรง ศาสนา ตามความเข้าใจของฝรั่ง จึงมีลักษณะเป็น ๔ ประการ คือ

๑. มีหลักความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก และสรรพสิ่งในโลก
๒. มีหลักความเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้า ทั้งที่เป็นส่วนธรรมจรรยาและกฎหมายในสังคม
๓. มีหลักความเชื่อลางอย่างเป็นอจินไตย ให้เชื่อไปตามคำสอนโดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ (ตามหลักวิทยาศาสตร์) แต่อาศัยอำนาจภาพของเทพเจ้าผู้อยู่เหนือตนเป็นเกณฑ์
๔. มีหลักการยอมมอบตน มอบการกระทำของตนและอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตนให้แก่พระเจ้าด้วยความจงรักภักดีโดยไม่ต้องมีข้อโต้แย้ง (ข้อนี้สมดังที่ฝรั่งผู้เป็นเจ้าของศัพท์ Religion เขียนไว้ว่า Submit

๑. Vergilius Fern, Encyclopedia of Religion; P. 646. Littlefield Adams Co. Paterson, New Jersey.

oneself to (the) God คือ การยอมให้เสรีภาพของตนไปขึ้นอยู่กับพระเจ้า^๑

Religion ตามความหมายของฝรั่งเศสนี้ มีอยู่ในศาสนาที่สำคัญของโลกหลายศาสนาด้วยกัน เช่น ศาสนาพราหมณ์ (หรือฮินดู ซึ่งบางขณะเราสมควรเรียกว่า ลัทธิพราหมณ์) ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ศาสนาเหล่านี้ตั้งต้นคำสอนว่า มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกสร้างมนุษย์ สรรพสัตว์และสรรพสิ่งอันเป็นธรรมชาติ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตนั้น เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวหลักในศาสนาเหล่านี้อ้างว่า คำสอนอันเป็นจริยธรรมในศาสนา ตลอดถึงกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคมนั้นเล่า ก็มาจากอำนาจของพระเจ้าทั้งสิ้น และโดยเหตุที่มนุษย์ทั้งสิ้น เกิดขึ้นด้วยอำนาจการสร้างของพระเจ้า จึงสอนสูงขึ้นไปได้ว่า ดวงวิญญาณของมนุษย์ออกมาจากพระเจ้านั้น เมื่อดับชีพลง ดวงวิญญาณเข้าไปรวมอยู่กับพระเจ้านั้น คำสอนอันใดที่มีอยู่ มนุษย์ต้องเชื่อต้องฟัง ต้องปฏิบัติตาม คำสอนมิใช่ว่าอย่างใด ต้องปฏิบัติไปตามนั้น มอบกายถวายตัวให้แก่พระเจ้านั้นโดยสิ้นเชิง ความดีความชั่วใด ๆ ที่ปฏิบัติไป พระเจ้าจะเป็นผู้ตัดสินให้ ว่าควรจะได้รับรางวัลแห่งความดีนั้นอย่างไร และรับโทษจากความชั่วนั้นอย่างไร

ในศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีหลักแห่งการเชื่อถือ หลักแห่งความจงรักภักดี ดังกล่าวมาโดยนัยคล้ายคลึงกัน และโดยนัยแห่งการปฏิบัติอันนี้เองคือ การปฏิบัติที่เป็นไปตามความหมายของคำว่า Religion ในภาษาฝรั่ง ที่เราเอามาแปลกันว่า ศาสนา

ส่วนคำว่า ศาสนา ของคนไทยส่วนใหญ่ถือพุทธศาสนา มีความหมายผิดตรงกันข้ามจากความหมาย Religion ของฝรั่ง และเมื่อจะอธิบายความหมายของคำ ศาสนา ในที่นี้ ก็เป็นอันอธิบายความหมายของคำ

พุทธศาสนา ซึ่งฝรั่งเคยเข้าใจว่าไม่ใช่ศาสนาไปในตัวด้วย

พจนานุกรม ของราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. ๒๕๔๓) แปลคำ ศาสนา ไว้ว่า **“ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ อันมีหลักแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดลงของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมัตถ์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธี ที่กระทำตามความเห็น หรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ”**

พุทธศาสนา คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า มีคำสั่งสอนถึงส่วนปรมัตถ์ตามคำอธิบายของพจนานุกรมฯ ศาสนาของพระพุทธเจ้าจึงไม่มีความหมายตรงกับ Religion ของฝรั่ง เพราะ ศาสนา ในคำว่า “พุทธศาสนา” ประกอบด้วย

๑. ไม่มีหลักความเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก แต่มีหลักเชื่อว่าการกรรมเป็นผู้สร้างโลกและสร้างสรรพสิ่ง (กมฺมุนา วตฺตตี โลโก)
๒. ไม่มีหลักเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้า แต่มีหลักเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ ผู้รู้ (คือพุทธ) เป็นผู้สั่งสอน (สพฺพปาปสฺส อภฺรณเฑติ พุทฺธานฺสาสนํ)
๓. ไม่มีหลักเชื่อไปตามคำสอน โดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ แต่มีหลักให้พิสูจน์คำสอนนั้น (กาลามสูตร)
๔. ไม่มีหลักการยอมมอบตนให้แก่พระเจ้า แต่มีหลักการมอบตนให้แก่ตนเอง (อตุตา หิ อตุตฺโต นนฺโด)

อีกประการหนึ่ง ลักษณะที่เรียกว่าศาสนาได้ จะเป็นศาสนาในคำว่า พุทธศาสนา ก็ตาม หรือในคำว่า Religion ของฝรั่งก็ตาม มีหลักที่นักปราชญ์ ศาสนายอมรับ ดังนี้ คือ

ก. ต้องเป็นเรื่องเชื่อถือได้ โดยมีความศักดิ์สิทธิ์และต้องเคารพบูชาไป ตามความเชื่อถือนั้น

ข. ต้องมีคำสอนแสดงธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำ การปฏิบัติ เพื่อบรรลุลอันติงามของสังคม

ค. ต้องมีตัวผู้ประกาศ ผู้สอน หรือผู้ตั้ง และยอมรับเป็นความจริง ตามประวัติศาสตร์

ง. ต้องมีผู้สืบต่อ รับคำสอนนั้นปฏิบัติ ประพฤติตามกันต่อมา ผู้ ประพฤติตามกันมานั้น ส่วนมากเรียกกันว่า พระ นักพรต หรือ นักบวช เป็น ผู้มีหน้าที่ทำพิธีกรรมในศาสนานั้น ๆ

นี่คือ ลักษณะที่เรียกว่า “ศาสนา” ตามนัยแห่งพุทธศาสนา หรือที่ ฝรั่งเรียกว่า Religion แบบหนึ่ง^๑

คราวนี้ มาถึงคำว่า Doctrine ที่แปลว่า ลัทธิ

คำว่า ลัทธิ กับ ศาสนา ใช้สับสนกันมาก ลงที่เรารู้คำว่า “ลัทธิ ศาสนา” ควบกัน ลงที่เรายกออกจากกัน เราเรียกความเชื่อถืออย่างหนึ่งว่า ลัทธิ เรียกความเชื่อถืออีกอย่างหนึ่งว่า ศาสนา แต่บางทีทั้ง ๆ ที่ความเชื่อถือมี ลักษณะเป็นศาสนาสมบูรณ์ตามหลักที่กล่าวข้างต้น เราเรียกกันว่า ลัทธิ ก็มี เช่น เราเรียกลัทธิพราหมณ์ ลัทธิคริสต์ และลัทธิอิสลาม ก็มีอยู่เนือง ๆ

เราจะลองแยกดูว่า แยกกันออกหรือไม่

Doctrine พจนานุกรมภาษาอังกฤษฉบับที่นิยมกันแพร่หลาย เช่น

---

๑. ข้อตกลงของกลุ่มผู้ยึดศาสนา และความเชื่อถือ ตามโครงการวิจัยพื้นฐานจิตใจของ ประชาชนชาวไทย สาขาปรัชญา, สภาวิจัยแห่งชาติ ครั้งที่ ๒/๒๕๐๖ กำหนดว่า ศาสนา ต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งหมด หรือส่วนมาก ดังต่อไปนี้

- ก. มีศาสดาผู้ตั้ง
- ข. มีคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
- ค. มีหลักความเชื่อถืออันเป็นที่หมาย
- ง. มีพิธีกรรม
- จ. มีสถาบันทางศาสนา

Chamber และ Webster เป็นต้น แปลไว้ว่า เรื่องที่สั่งสอนกันมา ความเชื่อถือ โอิวาทของนิกายใดนิกายหนึ่ง พจนานุกรมของ Oxford ก็แปลไว้แบบนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานของไทย แปลไว้ว่า ความเชื่อถือ ความรู้ และประเพณี ที่ได้รับสืบทอดกันมา

ถ้าจะถือเอาลักษณะที่กล่าวข้างต้น เป็นหลักประกอบ ลัทธิ ก็ไม่ใช่ศาสนา แต่ทั้งนี้ ต้องไม่ลืมว่า คำสอนของศาสดาองค์ใด ๆ หรือโอวาทของผู้ใด ๆ ที่เริ่มตั้งต้นสั่งสอนกันนั้น ก็มักเรียกว่า ลัทธิของศาสดานั้น ๆ เป็นโอวาทของผู้นั้น ๆ ด้วยกันทั้งสิ้น คำสอนของพระพุทธเจ้า แต่เดิมมา ยังมีนักศาสนาในสมัยนั้น ๆ เรียกว่า “ลัทธิของสมณโคดม” คำสอนของพระเยซู เมื่อประกาศออกมาใหม่ ๆ ก็มีพวกโรมันเรียกว่า พระเยซูประกาศ ลัทธินอกกรีต คำสอนของพระมหามะหมัด ก็มีผู้เรียกว่า ลัทธิ* เหมือนกัน ถ้าเราได้รับความจริงในประวัติศาสตร์อันนี้ เราจะต้องยอมรับว่า “ลัทธิ” คือ “เรื่องเบื้องต้นของศาสนา” หรือ “จุดเริ่มของศาสนา” เมื่อต่างฝ่ายต่างเนื่องถึงกันดังนี้ จึงไม่มีทางจะแยกออกจากกันได้ ถ้าจะแยกกันให้ได้จริง ๆ ก็จะได้เพียงรูปศัพท์ แยกได้เพียงพูดว่า ลัทธิ คือ คำสอนเฉพาะกลุ่มเฉพาะพวก ซึ่งมีความหมายแคบกว่า “ศาสนา” การจะเรียกว่า ลัทธิศาสนา รวมกันไป หรือเรียกว่า ศาสนา โดยลำพัง จึงถูกต้องด้วยกันทั้งสองอย่าง

มาถึง คำว่า ปรัชญา ซึ่งทำให้ยุ่งอีกตามเคย

-
๑. ลัทธิและกฎหมายเป็นสิ่งที่คนคิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของชนกลุ่มหนึ่งในสมัยหนึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุการณ์และสมัย เช่น ลัทธินาซี (Nazism) ฮิตเลอร์ คิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของชาวเยอรมันสมัยหนึ่ง และได้เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ ในที่สุดก็สลายตัวไปเมื่อสิ้นฮิตเลอร์แล้ว

ส่วนศาสนา เป็นเรื่องสำหรับมนุษยทั่วกันหมด แก่ไม่ได้ เพราะเป็นสัจธรรม เช่น เรื่อง การเกิด การตาย ฯลฯ

อ้าง-วารสารองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ฉบับสอง ตุลาคม ๒๕๑๑

คำว่า **ปรัชญา** เป็นคำใหม่ในภาษาไทย เราแปลออกมาจากคำฝรั่งว่า Philosophy คำเดิมมาจากภาษากรีกว่า Philein เป็นกริยาแปลว่า รัก (Love) เป็นนามว่า Philos แปลว่า **ผู้มีความรัก** (Lover) ผสมกับคำว่า Sophia แปลว่า **ปัญญา** (Wisdom) ความหมายว่า **ผู้รักความรู้** (A Lover of Wisdom) หรือ **ผู้รักรู้** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลเป็นความหมายไว้ว่า “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง”^๑

ตามความหมาย นักปราชญ์อธิบายว่า ปรัชญา เป็นเพียงระบบความคิด หรือทฤษฎะอันหนึ่งไม่มีจุดจบ ทฤษฎะนั้น ๆ เป็นผลเกิดหลักฐานทางวิทยาการ เป็นความเชื่อถืออันหนึ่งไม่มีหลักปฏิบัติเป็นจริยธรรมเพื่อความหลุดพ้น ยกตัวอย่าง ความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องความเป็นไปของโลก และชีวิต วิทยาการและทฤษฎะของนักปราชญ์กรีกโบราณหลายท่าน เช่น ไสเครติสเพลโต อริสโตเติล เป็นต้น เราเรียกว่า **ปรัชญา** มาถึงสมัยพระพุทธเจ้า ได้ทรงค้นคิดเหตุความเป็นไปของโลกและชีวิตได้ เป็นอีกแบบหนึ่งต่างหากจากที่นักปราชญ์โบราณค้นคิดกันมา เช่น ทรงอธิบายถึงหลัก ที่โลกเป็นรูป หลักการมีชีวิตปรากฏขึ้นในโลก ว่าเป็นไปตามหลัก ปฏิจจสมุปบาท หรือ หลักปัจจัยการ ดังนี้เป็นต้น เราก็เรียกว่าเป็นปรัชญาของพระพุทธเจ้าเหมือนกันและโดยภาวะที่เป็นดังนี้ คำสอนในพุทธศาสนา จึงเป็น **พุทธปรัชญา** ด้วยส่วนหนึ่ง และการที่กล่าวได้เถียงกันว่า พุทธศาสนาเป็นปรัชญาด้วยหรือไม่ นั้น เป็นอันไม่ต้องมี

ส่วนคำว่า Ethics ที่มาแปลกันว่า **จริยธรรม** หรือ **จรรยา** นั้น เห็นจะไม่ต้องอธิบาย ปราชญ์ใดที่กล่าวว่า พุทธศาสนาเป็นเพียงจริยธรรม ไม่ใช่ Religion หรือไม่ใช่ศาสนา หรือกล่าวเป็นทำนองอย่างอื่นใด ก็ไม่ต้องอธิบายอีก และให้เป็นอันเข้าใจเสียใหม่ว่า คำสั่งสอนใด ๆ จะมาจาก Religion ของฝรั่ง หรือ

๑. Vergilius Ferm, Encyclopedia of Religion; P. 582; Dagobert D. Runes-Littlefield, Dictionary of Philosophy, P. 235, Adams Co. Ames Iowa 1958

จากพุทธศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ เป็นข้อปฏิบัติ เป็นธรรม เป็นหลักความประพฤติชอบในสังคมแล้ว จะเป็นคำสั่งสอนมาจากพระเจ้าหรือจากมนุษย์ก็ตาม ก็เป็น จริยธรรม ทั้งหมด

โดยนัยที่แสดงมา ความที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้าในคำบรรยายนี้ ก็จะไม่คำนึงถึงศัพท์ Religion, Doctrine และ Ethics ของฝรั่ง หรือศัพท์ว่าศาสนา ให้เป็นการยุ่งยาก ที่ใดตอนใด ควรจะเรียกว่า ลัทธิศาสนา รวมกันไป ที่ใดตอนใด ควรเรียกแต่เพียงว่า ศาสนา หรือเรียกว่า ปรัชญา หรือ จริยธรรม ก็จะเรียกใช้ให้เหมาะแก่ลักษณะและความในตอนนั้น ๆ

จะเป็น Religion ของฝรั่งก็ตาม หรือจะเป็น ศาสนา ตามความหมายในพุทธศาสนาก็ตาม คำสอนอันนั้น เป็นธรรมสากลสำหรับสังคม เป็นเครื่องประคับประคองสังคมให้ตั้งอยู่ได้ ช่วยขัดเกลาสังคมให้พ้นจากความชั่วร้ายมาสู่ความเห็นอกเห็นใจรักใคร่สามัคคีกัน ศาสนามิได้เป็นสมบัติของชาติหนึ่งกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ทางแห่งการปฏิบัติตามธรรมในศาสนาเพื่อความเรียบร้อยของสังคมนั้น ย่อมมีแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ และสังคม และต้องเป็นการปฏิบัติไม่เกี่ยวกับการเมือง ตราบใดที่มีการเมืองเข้ามาผสมอยู่ในธรรมที่สังคมปฏิบัติ หรือตราบใดที่มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมของสังคมนั้น ๆ การปฏิบัตินั้นไม่ใช่เรื่องของศาสนาในที่นี้

โลกปัจจุบัน มีลัทธิปกครองบ้านเมืองอยู่หลายลัทธิเจ้าของลัทธิแต่ละคนได้พยายามนำลัทธินั้น ๆ มาเป็นเครื่องสร้างประโยชน์โดยยึดศาสนาในสังคมเป็นเครื่องมือ ที่สุด ศาสนา ในสังคมนั้น ๆ ก็กลายเป็น ลัทธิการเมือง ไปทั้งหลักปฏิบัติและผู้ปฏิบัติ

นักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ จึงพึงกำหนดว่า หากบ้านเมืองใด สังคมใด ใช้ลัทธิการเมือง ยึดศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องสร้างอำนาจขึ้นในสังคม ก็ไม่บังควรจะถือหลักใด ๆ ในลัทธิการเมืองนั้น เข้ามาเปรียบเทียบกับศาสนา ในที่นี้

บทที่ ๒

มูลเหตุของศาสนา ศรัทธาญาณสัมปยุต และศรัทธาญาณวิปยุต

ศรัทธา คือ ความเชื่อ เป็นจุดเริ่มของศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวง ศรัทธา
นั้นมี ๒ อย่าง ได้แก่ ศรัทธาอันเป็นญาณสัมปยุต คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วย
ปัญญา รู้เหตุรู้ผล และ ศรัทธาอันเป็นญาณวิปยุต ได้แก่ ความเชื่ออันเกิดจาก
ความไม่รู้เหตุรู้ผล ศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวงเกิดจากศรัทธา ๒ ประการดังกล่าว
ศรัทธาประเภทใดประกอบด้วยอริชา เป็นญาณวิปยุต ศาสนาที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ไม่
ได้นาน เพราะไม่มีเหตุผลตามธรรมชาติ ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นาน
เกิดจากศรัทธา อันสัมปยุตด้วยปัญญา

อธิบายตรงนี้ เป็นฐานให้เห็นมูลเหตุของศาสนาทั้งหลายทั้งปวง ที่
เป็นทางนำไปสู่มูลเหตุประการอื่นของศาสนา โดยลำดับ

หากจะแยกให้เห็นมูลเหตุของศาสนา ตามวิวัฒนาการทางความคิด
ของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน น่าจะแยกเป็นหัวข้อควรกำหนด
ได้ ดังนี้

- ก. เกิดจาก อวิชชา (ความไม่รู้เหตุรู้ผล)
  - ข. เกิดจาก ความกลัว
  - ค. เกิดจาก ความจงรัก (รักดี)
  - ง. เกิดจาก ปัญญา (ความรู้เหตุรู้ผล)
  - จ. เกิดจาก อิทธิพล ของคนสำคัญ
  - ฉ. เกิดจาก ลัทธิการเมือง
- แต่ละมูลเหตุ มีอธิบาย ดังต่อไปนี้

เกิดจาก อวิชชา

อวิชชา ความไม่รู้ ในที่นี้ ได้แก่ความไม่รู้เหตุผล เริ่มตั้งแต่ความไม่รู้ เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ไม่รู้เหตุผลทางดาราศาสตร์ ไม่รู้ชีววิทยา และไม่รู้ จักรวรรณาติอื่น ๆ ที่มีอยู่รอบตัว

มนุษย์ในประเทศอียิปต์สมัยโบราณ ไม่เคยเดินทางขึ้นไปทางเหนือ ของทวีป ไม่เคยรู้ว่าแม่น้ำไนล์ไหลจากต้นทางเหนือทวีปอาฟริกา ก็เกิดความคิดสมมุติเป็นเทพนิยาย เชื่อเอาว่ากระแสของแม่น้ำไนล์ เป็นน้ำตาของเทพธิดา ไอซิส ร้องไห้อาลัยรักต่อมหาเทพโอสิริส พระสวามีที่ถูกปลงพระชนม์ พอถึงฤดูน้ำหลาก แม่น้ำท่วมเต็มฝั่ง พวกกันทำพิธีบวงสรวงสังเวญแม่น้ำ คนกรีกใน สมัยโบราณไม่เคยขึ้นไปบนยอดภูเขาโอลิมปัส ซึ่งเป็นยอดสูงสุดในประเทศนั้น ก็หมายใจว่า บนยอดโอลิมปัส เป็นสวรรค์ เป็นที่สถิตของเทพเทวานานาชนิด สร้างเรื่องเป็นนิยายขึ้นสอนคน ให้เชื่อถือกันต่อมา ฝ่าอารยันในลุ่มแม่น้ำสินธุ และคงคา ในประเทศอินเดีย ไม่มีความรู้ทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับขุนเขาหิมาลัย ซึ่งเป็นที่รวมของหิมะ เมื่อหิมะละลายลงสู่อ่างน้ำใหญ่กลายเป็นทะเลสาบ สร้าง นิยายให้ทะเลสาบกลายเป็นสระอโนดาต เป็นที่อาศัยอยู่ของวิทยากร ครั้นน้ำ นั้นไหลเลยลงมาเป็นแม่น้ำไนที่ราบ ก็เข้าใจว่าบนยอดขุนเขา เป็นสวรรค์ เป็น ที่อาศัยอยู่ของพวกเทพเทวา มีมหาเทพองค์หนึ่งพระนามว่าอิศวร ประทานน้ำ

๑๘ ศาสนาเปรียบเทียบ

ลงมาให้ แม่น้ำคงคาในอินเดีย กลายเป็นน้ำสวรรค์มีความศักดิ์สิทธิ์ ถึงสามารถล้างบาปให้แก่มนุษย์ได้

ธรรมชาติที่เกิดขึ้นรอบตัวอีกหลายอย่างเช่นฝนตกฟ้าร้องฟ้าผ่าความมืด ความสว่าง ฯลฯ มนุษย์โบราณไม่เคยรู้มูลเหตุที่เกิดขึ้นของธรรมชาติเหล่านี้ จึงเข้าใจว่าเป็นพระเจ้าผู้ทรงฤทธิ์ ศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจเหนือตน (Supreme Being) มีอำนาจภาพ ครอบงำกราบไหว้ และควรเกรงกลัว

ในทางชีววิทยานั้นแล้ว มนุษย์เกิดมาอย่างไร มาจากไหน ใครให้มา เกิด เกิดมาแล้วทำไมจึงตาย มนุษย์โบราณไม่มีทางจะรู้จัก เมื่อไม่รู้ด้วยตนเอง ก็ต้องอาศัยผู้อื่น ที่ตนคิดว่ามีความรู้ความสามารถยิ่งกว่าตน ในที่นี้ก็ไม่มีใคร จะดีไปกว่าเทวดาหรือเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งแล้วแต่จะเรียก เชื่อว่าเป็นผู้ทรงอำนาจ เป็นผู้ทำให้มนุษย์เกิด ทำให้มนุษย์ตาย ทำให้ฝนตก ทำให้ฟ้าร้อง ทำให้มืด ทำให้สว่าง ฯลฯ

อวิชชา อันปกคลุมปัญญาของมนุษย์เสียดังนี้ กลายเป็นปอเกิดแห่งครุฑา และศาสนาอย่างกว้างใหญ่ไพศาลไม่มีที่สิ้นสุด

เกิดจากความกลัว

มูลเหตุของศาสนา อันเกิดจากความกลัว น่าจะเป็นมูลเหตุสำคัญที่สุด ที่เนื่องมาโดยลำดับ จากอวิชชา เพราะจิตสำนึกของมนุษย์เบื้องต้นแรกก่อนสำนึกอื่น ก็คือ กลัวสิ่งที่ตนไม่รู้ กลัวอำนาจ กลัวความทุกข์ และกลัวความตาย

ธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ ที่มนุษย์พบเห็น สัมผัสมาแต่แรกเกิด อาทิ ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน ลมพายุ และอื่นอีกเป็นอนันต์ เมื่อไม่มีความรู้เรื่องความเป็นไปทางธรรมชาติเหล่านี้ ความสงสัยและความหวาดกลัว ย่อมเกิดขึ้นและเป็นอยู่

จริงอยู่ มนุษย์จะอยู่ในโลกได้ต้องมีหน้าที่ คือการต่อสู้ สู้ธรรมชาติ

และผู้คน ยามใดที่เราสามารถเอาชนะต่อธรรมชาติหรือคนได้ ความเกรงกลัวธรรมชาติ และเกรงกลัวคนย่อมไม่มี แต่ถ้าไม่สามารถต่อสู้ได้ ก็ยังเหลืออยู่ แต่ความเกรงกลัวอำนาจของสิ่งนั้น และในยามนั้นเองที่มนุษย์ต้องพากันกราบไหว้บูชา แสดงความจงรักภักดี ทำพิธีสังเวทย์ไหว้ต่อธรรมชาติดังกล่าวด้วยความหวัง หรือ อ้อนวอนขอให้เกิดความสำเร็จตามความปรารถนา อันเป็นผลตอบแทนขึ้นมา เป็นความสุข ความปลอดภัย และความเป็นอยู่ได้ในโลกตามความปรารถนา

มนุษย์โบราณหลายเผ่า แถบลุ่มแม่น้ำไทกริส และยูเฟรเตส ในตะวันออกกลาง กลัวความมืดมาก ถึงกับสมมุติให้เป็นเทพผู้ร้าย สามารถทำลายความสว่างซึ่งสมมุติเป็นเทพอีกองค์หนึ่ง ต้องพากันกราบไหว้ ยอมมอบเครื่องพลีให้ด้วยความเกรงกลัว (ดู “ศาสนาโบราณ” ของผู้แต่ง)

ฟ้าร้อง และลมพายุ เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ที่มนุษย์เกรงกลัวมาก มีบทสวดสรรเสริญความมีภัยของฟ้าร้องและลมพายุ เพราะความเกรงกลัวนั้น ข้อนี้ ปรากฏบทสรรเสริญอยู่ในคัมภีร์ของคนเผ่าอารยัน มาแต่โบราณ

ความเกรงกลัวธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวมา เป็นบ่อเกิดแห่งลัทธิศาสนาอย่างกว้างขวางอีกทางหนึ่ง

อนึ่ง โดยนัยอธิบายถึงมูลเหตุแห่งศาสนาอันเกิดจากความกลัวดังกล่าว หากพิจารณาผลที่แสดงออกของมนุษย์ผู้กราบไหว้บูชาธรรมชาตินั้น ๆ อาจนิยามได้ว่า มนุษย์กระทำไปเพราะ ความหวังผลตอบแทน อย่างใดอย่างหนึ่ง และดังนั้น อาจกล่าวได้เช่นเดียวกันว่า ความหวัง เป็นมูลเหตุให้เกิดลัทธิศาสนาขึ้นได้ในเวลาเดียวกัน

ถ้าสอนที่สอนว่า ในกาลภายหน้า จะมีผู้วิเศษมาเกิดเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ มนุษย์จึงควรประพฤติตนด้วยดี จะมีโอกาสเกิดมาพบท่านผู้วิเศษ ท่าน

ผู้เขียนดังกล่าวจะเสด็จมาช่วยเหลือ ฯลฯ เกิดจากความหวังเป็นมูลเหตุทั้งสิ้น*

มูลเหตุแห่งศาสนาดังกล่าวมาข้างต้น เป็นศรัทธา อันอวิชชาหุ้มห่อไว้ มนุษย์ไม่มีปัญญาแสวงหาสัจธรรม จึงมอบความเป็นใหญ่ในตนให้แก่สิ่งที่ตน เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน

เกิดจากความรัก (ภักดี)

ราชบัณฑิตยสถานให้คำนิยาม ความภักดี ไว้ในพจนานุกรมว่า “ความเลื่อมใส ความจงรัก ความนับถือ” อธิบายโดยง่ายในทางศาสนา คือ ความเชื่อและความเลื่อมใส โดยวางใจว่าสิ่งที่ตนเชื่อและเลื่อมใส นั้น มีศักดิ์มีศรี สามารถอานวยประโยชน์ให้แก่ตนได้ ความเชื่อและความเลื่อมใสดังกล่าว อาจเกิดขึ้นแก่ใคร ในสิ่งใดก็ได้ และอาจเกิดขึ้นโดยความเป็นเหตุผลก็ได้ หรือ โดยความไม่มีเหตุผล เช่น การเชื่อผีสง นางไม้ หรือพระเจ้าก็ได้ แล้วเลื่อมใส กราบไหว้บูชาสิ่งนั้น ๆ

การเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษ ไม่สูญสลาย ยังคงวนเวียนกับ ครอบครัว อันเป็นเหตุให้มีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) เกิดจากความรักภักดีที่กล่าวนี้

ความกลัว ที่กล่าวมา กับ ความรักภักดี มีลักษณะแตกต่างกันมาก ความกลัว เกิดจากความหวั่นใจ แต่ความรักภักดี ความเชื่อ ความเลื่อมใส เกิดจากความวางใจ ความสบายใจ ไม่มีความหวาดหวั่นอันใด

ความรักภักดี เป็นศรัทธาอันหนึ่งที่มนุษย์ทุกสมัย ยอมรับว่าเป็น กำลังก่อให้เกิดความสำเร็จได้ทุกเมื่อ กลุ่มชาวอียิปต์ (ไฮคุปต์โบราณ) กลุ่ม

---

๑. คำสอนเรื่องอวดารในศาสนาพราหมณ์ เรื่องพระศิวาริย์ ในพุทธศาสนา เรื่อง เมตตืออาห์ในศาสนาฮินดู และเรื่องมาหุดีในศาสนาอิสลาม

ชาวเมโสโปเตเมีย มีจีนเป็นต้น มีความรักภักดีต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) สร้างที่เก็บศพขึ้น จนกลายเป็นศิลปกรรมประจำโลก กลุ่มศาสนิกที่นับถือพระเจ้า (ศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้น) มุ่งเอาความภักดีต่อพระเจ้าเป็นหลักใหญ่ในศาสนา ในกลุ่มชาวอารยัน มีศาสนาพราหมณ์ (หรือฮินดู) มีคำสอนถึงภักดีมรรค คือ ทางแห่งความภักดี อันจะยังบุคคลให้ถึงโมกษะ คือหลุดพ้นได้ แม้ในพุทธศาสนา ก็รับว่า ศรัทธา คือความเชื่อ ความเลื่อมใสเท่านั้น ที่จะพาข้ามโสมงสารได้ ในพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานหรืออาจารย์วาท ยังแสดงหลักภักดีมากขึ้น เช่นเรื่องเกี่ยวกับพระอมิตาภะพุทธเจ้า เป็นต้น^๑

ข้อที่ควรศึกษาเพิ่มเติมในที่นี้คือมูลเหตุนั้น ๆ จะเกิดขึ้นเพราะความกลัว หรือเพราะความรักภักดีที่กล่าวมาก็ตาม ความก็แสดงว่ามนุษย์ยอมตนให้อยู่ได้อำนาจของธรรมชาติเหนือตน ที่มนุษย์สร้างขึ้นเองซึ่งจะเรียกว่าเทพเจ้า (Diety) หรือพระเจ้า (God) อย่างไรก็ดี ผลที่เกิดตามมาก็คือ มนุษย์ยอมให้เครื่อง เช่นสรวงสังเวย แก่ธรรมชาตินั้น ๆ ด้วยลักษณะอันนี้ จึงเท่ากับมนุษย์ยอมเสียความเป็นใหญ่ในตน ยอมอยู่ได้อำนาจของสิ่งที่ตนคิดว่า มีอำนาจเหนือตน (Supreme Being) และยอมเป็นผู้หมดเสรีภาพในตน

เป็นธรรมดาของผู้ยอมตนให้แก่ผู้อื่น ย่อมยกย่องผู้นั้นด้วยการกราบไหว้บ้าง ด้วยการหาสิ่งของที่ชอบใจมาเป็นเครื่องสักการะบ้าง ในฐานะระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า เราเรียกการกระทำดังนั้นว่าเช่นสรวงสังเวย

วัตถุสังเวย ต่อผู้ที่ตนกราบไหว้บูชา ก็ไม่มีอะไรจะวิเศษเท่ากับสิ่งที่ตนเองพอใจ ด้วยความคิดว่า เมื่อตนเองพอใจ ผู้อื่นก็คงพอใจเช่นเดียวกับตน มนุษย์เป็นอยู่ด้วยปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ปัจจัยทั้งสี่เป็นสิ่งที่มนุษย์พอใจ และอยากให้ได้มา ดังนั้น มนุษย์จึงสังเวย

๑. ดู "พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน" ของผู้แต่ง

เทพเจ้าด้วยอาหารเป็นเบื่องตัน สุดแต่จะเป็นอาหารประเภทใด อาจเป็นข้าว เป็นเหล้า เป็นเนื้อ เป็นน้ำมัน มนุษย์ต่างพวกสังเวทเทพเจ้าด้วยเลือด ด้วยสัตว์มีชีวิต ด้วยการเผาของหอม ส่งควันไปสังเวทเทพเจ้าผู้สถิตอยู่เบื่องบน ที่มา มนุษย์ด้วยกันเป็นเครื่องสังเวทต่อเทพเจ้าก็มี

เมื่อหาอาหารมาสังเวทเทพเจ้าได้แล้ว ปัญหาต่อไปก็มาถึงเรื่องที่อยู่อาศัย มนุษย์คิดว่าตนเองมีที่อยู่อาศัยอย่างไร เทพเจ้าผู้มีอำนาจ ก็ควรมีสถานที่สถิตได้เช่นเดียวกับตนหรือยิ่งกว่า คติเช่นสรวงสังเวทด้วยการสร้างที่สถิตให้แก่ เทพเจ้านี้ เป็นมูลเหตุแห่งการสร้างโบสถ์วิหาร เทวสถาน ปุชนียสถานและศาล เทพารักษ์อื่น ๆ เป็นเครื่องสังเวทแก่เทพเจ้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ

การเช่นสรวงสังเวทอำนาจอันเกิดจากธรรมชาติหรือเทพเจ้าผู้มีอำนาจเหนือตนดังนี้ มนุษย์ตั้งความมุ่งหมายไว้เพื่อให้ได้ผลตอบแทนเป็นเบื่องตัน อย่างแรกก็คือ ขอให้เกิดความพอใจแก่สิ่งที่มีอำนาจก่อนสิ่งอื่น แล้วปรารภนาสิ่งตอบแทนอื่นต่อไปอีก เช่นขอให้र्वัตถุที่ตนสังเวทนั้น จงเกิดผลแก่ตน ขอให้พืชผลดี ขอให้มือนาไม้ดี และขอให้ชนะศัตรู เป็นต้น ชาวโรมันและชาวกรีกโบราณชอบสัญญากับเทพเจ้าก่อนออกรบว่า จะเช่นสังเวทถวาย ถ้าได้ชัยชนะกลับมา

เกิดจากปัญญา

ศรัทธาอันเกิดจากปัญญา คือมูลเหตุสำคัญมาก เพราะแยกศรัทธา ๒ ประเภทออกจากกันได้เด็ดขาด การกล่าวถึงความรู้เหตุผล อันเป็นมูลเหตุให้เกิดศรัทธา หรือศาสนาชั้นอีกสาขาหนึ่งนั้น พึงเข้าใจว่า เป็นศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา แสงหงาสหังจะของธรรม หากกล่าวเป็นระยะการเกิดขึ้นแห่งศาสนา จักกล่าวได้ว่า เป็นระยะของเหตุผล คือ ระยะที่มนุษย์มีความคิดเป็นของตน ตามเหตุและผลแห่งธรรม แล้วละความมกมาย และความกลัวภัยเสียได้

ศรัทธา อันสัมปยุตด้วยปัญญา คือ ความรู้เหตุรู้ผล เป็นมูลเหตุให้

เกิดขึ้นซึ่งศาสนาอีกสาขาหนึ่ง ในที่นี้ได้แก่พุทธศาสนา เจ้าชายสิทธัตถโคตมราชวงศ์คากยะ แห่งชมพูทวีป ผู้ได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอุบัติขึ้นมาในหมู่นักคิดคล้อยอยู่กับเรื่องของเทพเจ้า เทพนิยาย ผีศาจ เทวดา เพราะอวิชาพาให้เป็นไป หมู่นักเหล่านั้น ถูกกำลังแห่งลัทธิศาสนา บันทอนให้แตกแยกออกจากกัน ความเป็นอยู่ของชนหมู่นั้น เป็นชั้นวรรณะ เหลื่อมล้ำต่ำสูงกว่ากัน เจ้าชายสิทธัตถะทรงอุบัติขึ้นมาในท่ามกลางความพิการของสังคมดังกล่าวนี้

เจ้าชายทรงรับการเลี้ยงดูอย่างดี ทรงรับการศึกษาอย่างประเสริฐ ได้ทรงศึกษาศิลปวิทยาลัทธิศาสนาทุกประเภทที่มีอยู่ในเวลานั้น ทรงเป็นผู้ใฝ่สงบ ใฝ่ความสะอาด และทรงใช้สติปัญญาพิจารณาถึงลัทธิศาสนาต่าง ๆ โดยเหตุผล เมื่อได้ทรงพบความจริงของธรรมชาติ ความจริงของชีวิตและโลกแล้วก็ทรงตั้งต้นเป็นนักปฏิวัติศาสนา ปฏิวัติความเชื่อถืออันมลายของสังคม และทรงปฏิวัติโลก คำสอนของพระองค์ คือ พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ปฏิเสธอำนาจในเบื่องบน สอนว่าตนของตนเองเป็นอำนาจอยู่เหนืออำนาจของผู้ใด สอนให้ตนเองละความชั่วเสีย ประพฤติแต่ความดี และทำจิตใจของตนเองให้บริสุทธิ์สะอาด คำสอนของพระองค์รับกับความจริงของโลก ไม่ว่าจะเป็นทางวิทยาศาสตร์ หรือศาสตร์อย่างอื่น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรู้แจ้งเหตุผลยิ่งกว่านักตรรกศาสตร์คนใดในโลก ทรงเป็นนักปฏิวัติยิ่งกว่านักปฏิวัติคนใด ทรงปฏิวัติความคิดของมนุษย์ ให้เปลี่ยนความเชื่อถือในอำนาจของเทพเจ้าเบื่องบน ทรงสั่งสอนให้เชื่อผลของกรรมคือการกระทำของมนุษย์เอง เหตุผลของพระพุทเจ้า คือ ผลทุกอย่างที่บังเกิดขึ้นมาจากเหตุคือการกระทำ ทางกาย วาจา และใจ เมื่อผู้ใดทำดี ย่อมได้รับผลดี เมื่อทำชั่วย่อมได้รับผลร้าย ทั้งผลดีผลร้ายนั้นเป็นของไม่เที่ยง ผลดีสำหรับคนหนึ่ง อาจเป็นผลร้ายสำหรับอีกคนหนึ่ง เมื่อไปเกิดกับอีกคนหนึ่ง

อาจเป็นผลดีไปได้ ผลที่บังเกิดขึ้น จะดีร้ายย่อมอยู่ในใจของมนุษย์ การสรรเสริญหรือการนินทา ว่าโดยลักษณะก็มีค่าเท่ากัน แต่มนุษย์ชอบรับการสรรเสริญไม่ชอบถูกนินทา อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์เอง การที่เราคิดว่าร้ายหรือดีก็สุดแต่ใจคิด และจะแปลความหมายไปว่าดีหรือร้ายก็ตาม ความดีหรือร้ายนั้นย่อมไม่ถาวรมันคงมีการเปลี่ยนแปลงไปเสมอ พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติธรรมอีกข้อหนึ่ง ให้ชื่อว่า โลกธรรม มีหลักสำคัญว่า ผลดีหรือร้ายที่บังเกิดขึ้นนั้น ไม่ควรจะถือเป็นเรื่องแท้จริงเพราะทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้ ทุกอย่างมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา หากตัวตนจริงจึงไม่ได้เลย

ถ้ามนุษย์เรา พอใจในหลักพุทธศาสนาดังกล่าวมานี้ อาจเพียงพอแก่ความต้องการแห่งชีวิต และอาจทำให้ชีวิตเป็นสุขได้ แต่มนุษย์ไม่มีความพอใจอยู่เพียงนั้น ต้องการผลตอบแทนยิ่งขึ้นไปไม่ขาดสาย และความคิดในข้อนี้เองเป็นเหตุให้เกิดลัทธิศาสนาที่บรรยายถึงเรื่องนรก สวรรค์ขึ้น ซึ่งเป็นคำอธิบายที่มีอยู่ในศาสนาใหญ่ ๆ หลายศาสนาด้วยกัน

เกิดจากอิทธิพลบุคคลสำคัญ

เรื่องอิทธิพล ของบุคคลสำคัญที่ทำให้เกิดศาสนา เป็นเรื่องเข้าใจง่าย เพราะเป็นเรื่องสัมพันธ์กับการบูชาบรรพบุรุษภายในครอบครัว ที่จะกล่าวในบทต่อไป

ศาสนาที่เกิดจากความสำคัญของบุคคล เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งที่ ความสำคัญของบุคคลมีอยู่ โดยไม่ต้องมีใครมาสั่งสอนเผยแผ่แต่ประการใด บุคคลสำคัญนั้น อาจเป็นคนชื่อสัตย์ในประวัติศาสตร์ เช่น เจ้าแม่ศรีสุริยไทย สตรีผู้ยิ่งใหญ่ด้วยความจงรักภักดีต่อพระสวามี และบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พันท้ายนรสิงห์ นายท้ายเรือหลวงผู้ยิ่งใหญ่ด้วยความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ พระยาพิชัยดาบหัก นักรบผู้สามารถของไทย เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์) นักรบผู้สามารถของไทยอีกเหมือนกัน และคนอื่น ๆ

ในประวัติศาสตร์ของชนชาติจีน กวนอูกลายเป็นเทพเจ้าแห่งความสัตย์ซื่อ ย้อนหลังขึ้นไปสู่ประวัติศาสตร์กรีกและโรมัน คนสำคัญกลายเป็นเทพเจ้าไปเป็นอันมาก ในปัจจุบันนี้ ความสำคัญของบุคคลทำคนให้กลายเป็นเทพเจ้าไปก็มีอยู่ไม่น้อย

ความสำคัญของบุคคลที่มาเป็นเหตุของศาสนา นับเป็นเหตุเกิดขึ้นโดยบริสุทธิ์จากหัวใจคน ไม่ต้องมีใครบังคับ ไม่ต้องมีใครวางหลัก ใครที่นับถือความสำคัญของผู้ใด ก็พากันกราบไหว้เคารพบูชาผู้นั้นด้วยน้ำใจของตนเอง

เคยมีผู้แสดงความเห็นว่า การนับถือความสำคัญของบุคคลจนทำให้บุคคลกลายเป็นเทพเจ้าไปนั้น ไม่ใช่ลัทธิศาสนา เพราะไม่มีคำสอน ไม่มีหลักศีล หลักธรรมเป็นบทบัญญัติ การเข้าใจอย่างนั้น นับว่ายังไม่ถูกต้องนัก ถ้าหากเรารับว่า คุณงามความดีที่บุคคลผู้นั้นได้กระทำไว้ เป็นสิ่งที่ควรเคารพและปฏิบัติตาม เช่น ความกล้าหาญ ความขยันหมั่นเพียร ความรักชาติ ความซื่อสัตย์ จงรักภักดี และอื่น ๆ เป็นต้น คุณธรรมในข้อนั้น ๆ ก็เป็นศีลเป็นธรรมเป็นคำสอนในที่นี้ และโดยนัยนี้เอง การบูชาบรรพบุรุษ จึงเป็น ลำดับ อันหนึ่งของ การนับถือ คือศรัทธา ที่จะกล่าวข้างหน้า

เกิดจากลัทธิการเมือง

ลัทธิการเมือง ที่เป็นมูลเหตุของศาสนาหรือกลายเป็นศาสนา เป็นเรื่องสมัยใหม่ ได้จากความเป็นจริงที่ลัทธิการเมืองเฟื่องฟูขึ้นมา ลัทธิการเมืองนั้นมีอิทธิพลแพร่หลายเข้าไปอยู่ในหัวใจคน จนทอดทิ้งศาสนาเดิมเสีย แล้วนับเอาลัทธิการเมืองนั้นว่าเป็นศาสนาประจำสังคมและชาติ

ลัทธิการเมืองที่กลายมาเป็นศาสนาเห็นได้ง่ายในปัจจุบัน อาทิ ลัทธินาซีสม์ ของชาวเยอรมันในสมัยฮิตเลอร์ครองอาณาจักรเยอรมันอย่างหนึ่ง ลัทธิฟาสซิสต์ของคนอิตาลีในสมัยมุสโสลินีครองกรุงโรมอันหนึ่ง และลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในโลกคอมมิวนิสต์อีกอย่างหนึ่ง

เมื่ออิตเลอร์ปกครองเยอรมนี และมุสโสลินีปกครองอิตาลี เสวยอำนาจเป็นจอมบงการของประเทศนั้น ๆ ประกาศลัทธิชาตินิยมมีชื่อดังกล่าวเป็นหลักปฏิบัติของประชาชน ในลัทธินาซีสม์ และลัทธิฟาซีสม์ มีข้อปฏิบัติเป็นศีลและมีข้อบังคับเป็นวินัย ให้เยาวชนและทหารปฏิบัติกันเป็นประจำ ทุกคนไม่จำเป็นต้องไปโบสถ์ ไม่จำเป็นต้องไปอ้างอำนาจของพระเจ้า เหมือนอย่างแต่ก่อน แทนการไปโบสถ์ ทุกคนต้องไปหัดทหาร ต้องออกไปร้องเพลงชาติ ต้องไปร่วมกันทำสัตย์สาบานว่า ชาติของตนเป็นอารยัน ยิ่งใหญ่กว่าชาติใด

ในประเทศญี่ปุ่น สมัยขุนนาง ก่อนญี่ปุ่นเปิดประตูเมืองติดต่อกับชาวตะวันตก ลัทธิการเมืองหรือลัทธิชาตินิยมอันหนึ่งที่เรียกว่า บุชิโด แพร่หลายกว้างขวางมาก ลัทธินี้สอนว่า คนญี่ปุ่นทุกคนเป็นทหาร คนญี่ปุ่นต้องรู้จักเจ็บแค้น ด้วยวิธีซ่อนความรู้สึกไว้ให้ได้ ชาติญี่ปุ่นเกิดมาจากเทวดาหรือพระอาทิตย์ ชาติญี่ปุ่นสูงส่งกว่าชาติใดในโลก ลัทธินี้เลื่อมใสในสมัยหนึ่ง ครั้นต่อมาก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ พวกทหารญี่ปุ่นก็ช่วยกันก่อลัทธิบูชิโด ให้ลูกไฟลงขึ้นอีก ในตอนนั้น นักพรตที่สวดมนต์อยู่ในวัด ยังต้องนำเรื่องของบูชิโดใส่เข้าไปในบทสวดมนต์ด้วย^๑

ลัทธิคอมมิวนิสต์ หนักกว่าลัทธิอื่น เพราะเกิดมานานแล้วและยังสามารถแพร่หลายออกไปได้อย่างมั่นคง ผู้ประกาศลัทธิคนหนึ่งคือเลนิน ประกาศว่า ศาสนาเป็นยาพิษของประชาชน ศาสนาเป็นเครื่องทำลายสังคม สิ่งที่จะสร้างสังคมได้คือ คอมมิวนิสต์ ในสมัยนี้ ประเทศที่ปกครองด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์ใหญ่ ๆ ๒ ประเทศคือ รัสเซีย และประเทศจีน ถือคอมมิวนิสต์เป็นศาสนา^๒

๑. อ้าง Bushido ของศาสตราจารย์ Inazo Nitobe และ "บูชิโด" ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ ของผู้แต่ง

๒. อ้าง Russia Infantry Journal; Bernard Pares. Lenin - A Biography; David Shub, The New American Library.

บทที่ ๓

ลำดับแห่งศรัทธา : การนับถือธรรมชาติ, นับถือผี, นับถือบรรพบุรุษ ฯลฯ

ลัทธิศาสนา อันเกิดขึ้นแต่โบราณ ยังคงสภาพอยู่เพียงเป็นวิชาการ
หาคนปัจจุบันนับถือไม่ได้ก็ดี ลัทธิศาสนาที่เกิดขึ้นแล้วยังคงอยู่ มีผู้นับถือสืบต่อกัน
มาถึงปัจจุบันก็ดี นักปราชญ์ฝ่ายศาสนาพิจารณาความเป็นไปของมนุษย์
ตามประวัติศาสตร์ที่เป็นมานั้น ๆ กำหนดลำดับการนับถือ หรือลำดับแห่ง
ศรัทธาที่ก้าวออกมาเป็นขั้น ๆ แบ่งออกได้ ๕ ลำดับตามวิวัฒนาการแห่งความ
คิดของมนุษย์ คือ

๑. การนับถือธรรมชาติ (Animatism)^๑

สิ่งที่มีชีวิต รู้ซึ้งรู้ทุกข กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่รู้ซึ้งรู้ทุกข มนุษย์กับ
ธรรมชาติ ใครเกิดก่อนเกิดหลังกว่ากัน ไม่มีปัญหาที่ต้องพิจารณา แต่ประวัติ
ศาสตร์ของมนุษย์ยอมรับว่า เมื่อมีมนุษย์ขึ้นในโลกนั้น มีธรรมชาติเกิดอยู่ข้าง
เคียงกับมนุษย์ด้วย มนุษย์ลืมตาเกิดมาในโลก สิ่งแรกที่มนุษย์ได้เห็น ได้สัมผัส
ก่อนสิ่งอื่น คือธรรมชาติรอบตัวมนุษย์

---

๑. The Roots of Religion, CH.S. Matthews; PP. 56-57

ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ฟากฟ้า แม่น้ำ ลำธาร คือ ธรรมชาติในที่นี้ มนุษย์ได้เห็น ได้สัมผัส ได้รับความรู้สึก จากความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติเหล่านี้ ความรู้สึกนั้น ๆ บางขณะเป็นสุข สบายใจ บางขณะเป็นทุกข์ ไม่สบายใจ เป็นเหตุให้มนุษย์คิดว่า เหตุที่ธรรมชาติเป็นเช่นนั้นได้ เพราะมีอำนาจสามารถบันดาลความสุขความทุกข์ให้เกิดขึ้นได้ จึงพากันเชื่อและถือว่าธรรมชาตินั้น ๆ มีชีวิต แล้วพากันเกรงกลัวกราบไหว้ ต้นเหตุแห่งการนับถือเพียงแค่นี้ ฝรั่งเศสเรียกว่า Animatism คือการนับถือธรรมชาติ (Nature Worship) นับเป็นขั้นแรกแห่งการเชื่อถือของมนุษย์

ต่อจากนั้น ความคิดของมนุษย์ ก็วิวัฒนาการมาถึงขั้นที่สอง

การนับถือผีสาางเทวดา (Animism)

วิวัฒนาการ แห่งความคิดของมนุษย์ เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น มนุษย์มีความสงสัยว่า ความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฟากฟ้า แม่น้ำ แม้ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ที่สามารถบันดาลให้เกิดภาวะผันแปรไปได้ต่าง ๆ ในตัวของธรรมชาตินั้นก็ดี และมีผลบันดาลให้เกิดความทุกข์ความสุขขึ้นแก่มนุษย์ได้ก็ดี ธรรมชาติเหล่านี้คงมีอำนาจจะไรอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้น เรียกว่า Spirit (วิญญาณ)

สปีริต ที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจเป็นมารร้ายหรือผีสาางอย่างหนึ่งอย่างใด ส่วนที่นำความสุขมาให้อาจเป็นเทวะประเภทหนึ่งประเภทใด และในขั้นนี้ เราอาจแบ่งความเชื่อถือผีสาางเทวดา หรือสปีริตที่ทรงอำนาจสิงอยู่ในธรรมชาตินั้น ๆ (Animism) ออกไปอีกอีกเป็น ๓ ลำดับแห่งวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ คือ

ลำดับหนึ่ง เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก คือ เชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิงอยู่ทั้งหมด

ลำดับสอง มีความเชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้น มีอำนาจไปแต่ละอย่าง อาจบันดาลความดี ความชั่ว ความสุข ความทุกข์ ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่าง ตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ วิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่าง (ประเภทกายทิพย์) แต่ไม่สามารถจะเห็นได้

ลำดับสาม เมื่อไม่สามารถจะเห็นได้ก็ดี หรือเมื่อเห็นรูปร่างที่ตนคิดว่ามี แต่ไม่ปรากฏขึ้นก็ดี มนุษย์จึงเริ่มสร้างภาพขึ้นด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนับถือ จะเรียกว่าพระเจ้า หรือเรียกว่าผีบางเทวดาอะไรก็ตาม เกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น ความเชื่อถืออันนี้ คือมูลเหตุอีกอันหนึ่งของศาสนา ในสังคมของมนุษย์แต่โบราณมานักปราชญ์เรียกความเชื่อถือ หรือลัทธิศาสนาอันนี้ว่า Animism (จากภาษาละติน Animus มีความหมายตรงกับคำว่า Soul หรือ Spirit ในภาษาอังกฤษ)

๓. การบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Worship)

การบูชาบรรพบุรุษ เป็นลำดับแห่งศรัทธาในลัทธิศาสนาที่ยิ่งใหญ่อันหนึ่ง ในตำนานของมนุษย์ เราสามารถรู้ลำดับแห่งศรัทธาอันนี้ได้ ด้วยอาศัยผลงานของนักโบราณคดี คือ การขุดค้นโบราณวัตถุใต้พื้นดิน

ผลแห่งการขุดค้นของนักโบราณคดี นอกจากได้พบโบราณวัตถุอื่น ๆ ที่ควรค่าแก่ประวัติศาสตร์ นักโบราณคดียังได้ขุดค้นพบซากศพของมนุษย์ ซึ่งมีคุณค่าแก่การศึกษาลัทธิศาสนาของมนุษย์ในสมัยโบราณด้วย

ทำไมจึงกล่าวว่า ซากศพที่นักโบราณคดีขุดค้นได้มีคุณค่าทางการศึกษาลัทธิศาสนา เพราะว่า ในบริเวณที่พบซากศพนั้น นักโบราณคดีได้พบเครื่องบูชาศพ พบร่องรอยการตกแต่งหลุมฝังศพ นักศาสนาได้อาศัยโบราณ

วัตถุที่ค้นพบเหล่านี้เป็นเครื่องศึกษาประกอบ จึงนิยามลงไปได้ว่า มนุษย์แต่โบราณนับถือบูชาบรรพบุรุษของตน และการนับถือบูชาบรรพบุรุษนั้น เป็นมูลเหตุอันหนึ่งแห่งลัทธิศาสนาด้วย

ปัญหามีต่อไปว่า เหตุใดมนุษย์โบราณจึงนับถือบรรพบุรุษ ปัญหาข้อนี้ตอบว่า เพราะมนุษย์แต่โบราณเชื่อว่า มนุษย์ตายแล้วไม่สูญ มนุษย์มีดวงวิญญาณเหลืออยู่ ดวงวิญญาณนั้นออกจากร่างไปแล้วท่องเที่ยวอยู่ คอยดูแลความสุขความทุกข์ของลูกหลานอยู่ ลางคราวมนุษย์เชื่อกันต่อไปว่า เมื่อถึงเวลาที่กำหนด ดวงวิญญาณนั้นจะกลับเข้าสู่ร่างเดิม กลับมาเกิดใหม่ มนุษย์แต่โบราณเชื่อกันมาอย่างนี้ ส่วนมนุษย์จำพวกที่เชื่อว่าตายไปแล้วสูญไม่มีอะไรเหลืออยู่ เห็นจะมีมนุษย์อยู่ลางจำพวก เช่น ชาวอินเดียนโบราณ^๑

ความเชื่ออันเป็นเหตุให้เกิดบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษขึ้นมานั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ เคารพบูชาเพราะความเกรงกลัว ว่าดวงวิญญาณนั้น ๆ จะมาทำร้ายแก่ลูกหลานข้างหลัง ผู้ได้ประกอบกรรมทำความชั่วก็อย่างหนึ่ง และเคารพบูชาเพราะความกตัญญูรู้คุณ ของบรรพบุรุษอีกอย่างหนึ่ง เรื่องเหล่านี้ได้หลักฐานมาจากการขุดค้นลงไปในถ้ำ และที่ฝังศพบางแห่ง ซึ่งพบทางทวีปยุโรปตอนเหนือ นักโบราณคดีได้พบวิธีการมัดศพไว้อย่างแน่นหนา นำก้อนอิฐใหญ่ ๆ มาวางทับไว้ เหมือนหนึ่งจะไม่ยอมให้เคลื่อนไหวไปทางไหนได้ หลุมฝังศพทุกหลุมในอียิปต์ตอนบน สูงขึ้นไปถึงอาฟริกาตอนเหนือสุด ภาพในหลุมฝังศพ มีเครื่องประดับประดาตกแต่งอย่างวิจิตรพิสดาร แสดงถึงการเคารพบูชา ให้เกียรติยศ และให้ความสุขแก่ศพ หรือดวงวิญญาณของศพนั้น ด้วยความกตัญญูรู้คุณอย่างสูงสุด ยิ่งเป็นหลุมฝังศพของพระเจ้าแผ่นดินแต่ละหลุมมีความงามเหมือนกับวังงาม ๆ แห่งหนึ่ง

---

๑. อ้าง พุทธประวัติ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

โดยที่มนุษย์มีการนับถือกราบไหว้บรรพบุรุษเห็นปานนี้ ได้กลายเป็นมูลเหตุให้เกิดเทพเจ้าหรือพระเจ้าประจำตระกูล และพระเจ้าประจำครอบครัวขึ้นอีกประเภทหนึ่ง เทพเจ้าเหล่านั้น คือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษนั่นเอง ลำดับนับถือกราบไหว้ผีเรือนซึ่งแพร่หลายในหมู่คนไทย ก็เนื่องมาจากเหตุดังกล่าวนี้

อนึ่ง เมื่อมีการเคารพบูชาสิ่งใดขึ้น ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องมีการพิธีกรรม และการตกแต่งถ้อยคำกล่าวสรรเสริญบุญคุณและอำนาจของสิ่งนั้น ๆ เป็นพิเศษขึ้นมา คำสาธยายมนต์อันชวนกิติ พิธีกรรมประกอบการเคารพบูชาอันมีหลายอย่างต่าง ๆ กิติ คัมภีร์ฤคเวท และสามเวทของพราหมณ์ อันเป็นบทสวด และแสดงยัญญพิธีต่าง ๆ (ดังจะกล่าวในตอนหลัง) เป็นผลสืบต่อมาจากมูลเหตุที่กล่าวไว้ข้างต้น

๔. การนับถือเทพเจ้าหลายองค์ (Poly-theism)^๑

ความคิด ของมนุษย์ในระยะนี้ ติดต่อมาจากความคิดเรื่องสร้างภาพเทพเจ้าขึ้น ตามมโนคติของตน สุดแต่ปัญญาจะคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรจะมีรูปเป็นอย่างไร และสุดแต่จะคิดได้ว่าธรรมชาติอย่างไหน มีอำนาจสูงต่ำกว่ากันอย่างไร ลางพวกถือว่าพระอาทิตย์ เป็นเทพเจ้าสูงสุด ลางพวกถือว่าพายุฟ้า เป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ แต่ลางพวกถือว่า พระจันทร์ เป็นเทพสูงสุดกว่าเทพองค์ใดก็มี ความแตกต่างกันแห่งฐานะของเทพเจ้ามีมาในสมัยนั้นเป็นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง เมื่อเทพเจ้าเริ่มมีจำนวนและประเภทมากมายขึ้น เพราะความคิดของมนุษย์แล้วมนุษย์นั่นเองต่างฝ่ายต่างก็คิดว่าเทพเจ้าองค์หนึ่งควรจะมีรูปเป็นอย่างหนึ่ง แต่อีกพวกหนึ่งกลับคิดว่าควรจะมีรูปไปอีกอย่างหนึ่ง

---

๑. คำว่า Poly-theism มีผู้แปลเป็นภาษาไทยให้เรียกง่ายว่า พหุเทวนิยม คู่กับ Mono-theism ว่า เอกเทวนิยม คือการนับถือเทพเจ้าองค์เดียว

ในประเทศอียิปต์โบราณ มีพระเจ้าแห่งแม่น้ำไนล์ เทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เทพเจ้าแห่งดวงวิญญาณ เทพเจ้าแห่งความตาย และยังมีเทพเจ้าประจำตำบลต่างกันแต่ละตำบล แต่ละเมือง ในประเทศกรีซโบราณมีเทพเจ้ากลุ่มโอลิมปัสอยู่ถึง ๑๒ องค์ ในหมู่คนยิวและคนบนแหลมอาหรับ ในสมัยก่อนพระเยซู และพระมหะหมัดลัทธินับถือเทพเจ้าหลายองค์แพร่หลายมาก การณ์เป็นดังนี้ เพราะวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ดังกล่าว

๕. การนับถือพระเจ้าองค์หนึ่ง ของชนกลุ่มหนึ่ง (Heno-theism)

ความคิด ของมนุษย์ในระยะนี้ คือความคิดเรื่องเทพเจ้าหลายองค์นั่นเอง แต่หากมีลักษณะแห่งการนับถือผุดออกไปจากลักษณะต้น กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เริ่มรวมกันเป็นพวกมีหัวหน้าควบคุมมนุษย์แต่ละหมู่แต่ละกลุ่มก็แบ่งหน้าที่ของเทพเจ้าออกไป ให้ควบคุมมนุษย์ไปแต่ละกลุ่ม ให้เป็นที่เคารพกราบไหว้ของมนุษย์แต่ละหมู่โดยเฉพาะ ไม่ปะปนกัน ความสามัคคีในกลุ่มของมนุษย์ต้องแยกกันไป โดยกำหนดเอาฐานะของเทพเจ้าประจำกลุ่มนั้น ๆ

ในประเทศยิวโบราณ ก่อนโมเสสประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ คือ Ten Commandments (ประมาณ ๒,๐๐๐ ปี ก่อน พ.ศ.) ชาวอิสราเอล นับถือพระเจ้ากันแต่ละกลุ่ม แต่ละองค์ ในประเทศกรีซ สมัยเซนต์ยอห์น นาลัทธิคริสเตียนออกไปเผยแพร่ ก็ได้เห็นการนับถือศาสนาของกรีกขึ้นอยู่กับพระเจ้าแต่ละเผ่า ในประเทศอินเดียโบราณ การนับถือพระเจาก็แบ่งออกเป็นกลุ่มเป็นพวก ตามชั้นวรรณะของตน วรรณะหนึ่งต้องนับถือพระเจ้าองค์หนึ่ง จะปะปนกับพระเจ้าของวรรณะอื่นไม่ได้ การนับถือพระเจ้าตามแบบนี้เรียกว่า Heno-theism และความนับถือพระเจ้าตามแบบนี้เองคือมูลเหตุใหญ่ให้เกิดการประกาศคำสอนอย่างใหม่ของหัวหน้าผู้ใหญ่ในเวลาต่อมาอีกแบบหนึ่งคือ Mono-theism

๖. การนับถือพระเจ้าองค์เดียว (Mono-theism)

Mono-theism คือ การนับถือเทพเจ้าองค์เดียว หรือที่เรียกว่าเอกเทว-

นิยมเกิดขึ้นเพราะมนุษย์ผู้เป็นหัวหน้า ควบคุมคนของตน ออกเดินทางหาถิ่น
ไปในที่ต่าง ๆ หัวหน้าหมู่ต้องการรวบรวมคนของตนไว้ในกลุ่มให้เป็นปึกแผ่น
จึงประกาศสั่งสอนคนของตนว่า ในโลกนี้มีพระเจ้าสูงสุดอยู่เพียงองค์เดียว พระ
องค์เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย พระองค์เป็นมหาเทพ ทรงอำนาจยิ่งใหญ่จะ
บันดาลสิ่งใดและมนุษย์ใดให้เป็นไปตามประสงค์ของพระองค์ได้ พระองค์ทรง
เป็นวีรบุรุษ ทรงความเที่ยงธรรม ทรงมีพระเมตตา ทรงเป็นผู้คุ้มครองรักษา
ซึ่งมนุษย์ทั่วสากล^๑

การประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ โดยอ้างอำนาจของพระยไฮวา
ของโมเสส (ประมาณ ๒,๐๐๐ ปี ก่อน พ.ศ.) ก็ดี การประกาศคัมภีร์อัลกุระอ่าน
(โคหร่าน) ของพระมหะหมัด (ประมาณ พ.ศ. ๑๑๑๓) ก็ดี เป็นวิวัฒนาการ
แห่งความนับถือศาสนาของมนุษย์ และเกิดขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะรวมคน
ในครอบครองของตน ให้มีจุดสูงสุดทางใจเป็นจุดเดียวกัน เพื่อความรวมกันอยู่
เป็นอันเดียวกัน

ที่แสดงมานี้เพื่อให้เห็นว่าลำดับแห่งศรัทธาของมนุษย์เกิดขึ้นมาอย่างไร
และวิวัฒนาการเป็นลำดับอย่างไร^๒

๑. อ้าง The Ten Religions; James; Freeman Clarke, P. 308-315

๒. นักปรัชญาชาวตะวันตก ตั้งเป็นปัญหาถามเกี่ยวกับเรื่องพระเจ้าไว้ ๓ ประการ คือ

- (๑) มีสิ่งใดหรือไม่ ที่เป็นนิত্যะ คือมีความเที่ยงแท้ ไม่มีแปรผัน ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐาน
แห่งปรากฏการณ์ของธรรมชาติอันเป็นอนินิตย์ะ อย่างที่ในคำโคลงว่า “ใดๆ ใน
โลกล้วนอนิจจัง” ข้อนี้นักปราชญ์บางท่านตอบว่ามี บางท่านก็ตอบว่าไม่มี
- (๒) ถ้าเชื่อว่าสิ่งที่แท้เที่ยงนั้นมี เรียกว่าพระเจ้า ปัญหาที่มีต่อไปว่า มีองค์เดียวคือมี
หนึ่งเท่านั้น หรือว่ามีมากกว่าหนึ่ง บางท่านตอบว่ามีหนึ่งเท่านั้น บางท่านว่ามีสอง
และบางท่านก็ว่ามีมากกว่านี้
- (๓) ถ้าเชื่อว่าพระเจ้านั้น มีจะตั้งเป็นปัญหาถามต่อไปว่า พระเจ้านั้นมีรูปเป็นตัวตนเป็น
อย่างคน (Personal God) อย่างในศาสนาฮินดูเรียกว่า พระสคฺนพรม หรือว่า

๗. เหตุผล

ลำดับนี้ เป็นลำดับที่มนุษย์ มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ไม่ยอมขึ้นอยู่กับอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นและไม่สามารถพิสูจน์ได้ เป็นลำดับของความคิดที่ประกอบด้วยเหตุผล ละความมั่งงายเสียได้ ความรู้เหตุผลดังนี้ คือลำดับสูงแห่งปัญญาของมนุษย์ เป็นมูลเหตุให้เกิดลัทธิศาสนา ที่สำคัญยิ่งใหญ่อีกศาสนาหนึ่งในโลก คือ พุทธศาสนา ดังกล่าวมาแต่ต้น

พระเจ้านั้นไม่มีรูปเป็นตัวตน (Impersonal God) อย่างที่ในศาสนาฮินดูเรียกว่า พระนิรคุณพรหม

คำถามข้อนี้ ตอบกันมีอยู่ ๓ ลักษณะ คือ

- (ก) ถ้าเชื่อว่าพระเจ้าเป็นพระสถคุณพรหมนั้น มีจริงพระองค์เป็นผู้ทรงสร้างมนุษย์และสิ่งธรรมชาติทั้งหมด พระองค์ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์และสิ่งธรรมชาติแต่ว่าทรงเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งธรรมชาติ ผู้ที่มีความเชื่ออย่างนี้ ภาษาอังกฤษเรียกว่า Theists แปลว่าผู้เชื่อพระเจ้า ถ้าเป็นผู้เชื่อว่า มีพระเจ้าองค์เดียวก็เรียกว่า Mono-Theists ถ้าเป็นผู้เชื่อว่า มีพระเจ้าอยู่หลายองค์ ก็เรียกว่า Poly-theists
- (ข) ถ้าเชื่อว่าพระเจ้านั้น มีลักษณะเป็นพระนิรคุณพรหมอันไม่สามารถจะกำหนด หมายถึงเห็นเป็นรูปร่างมีตัวตนได้ ก็เรียกผู้ที่มีความเชื่ออย่างนี้ในภาษาอังกฤษว่า Deists
- (ค) ถ้าเชื่อว่าพระเจ้านั้นคือ สกลจักรวาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือจะแยกสกลจักรวาล จากพระเจ้าไปไม่ได้ สกลจักรวาลคือพระเจ้า และพระเจ้าคือสกลจักรวาล และสิ่งต่างๆ ก็เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้าที่ปรากฏเห็นเท่านั้น ถ้าผู้มีความเชื่ออย่างนี้ ก็เรียกผู้นั้นในภาษาอังกฤษว่า Pantheists

นอกจากความเชื่อว่ามีพระเจ้า ๓ ประการนี้แล้ว ยังแบ่งผู้ที่ไม่มีความเชื่อเหมือนกับพวกข้างต้นนี้ ออกเป็น ๓ พวก คือ

- (๑) ถ้าไม่สามารถรู้ได้ว่าพระเจ้ามีหรือไม่ คือไม่ปฏิเสธ แต่ก็ยืนยันว่ามีหรือไม่ ก็เรียกผู้ที่มีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า Agnostics

เหตุผล คืออะไร เหตุ คือสมมุติฐานที่เกิด ผล คือสิ่งที่เกิดจากสมมุติฐานนั้น สมมุติฐานอันเนื่องถึงกันอันนี้คือศาสตร์อันหนึ่งที่เรายุติชื่อไว้ว่าวิทยาศาสตร์ นับเป็นศาสตร์ของเหตุและผล

สมัยโบราณ มนุษย์เชื่อว่า โลกแบน มีเหลี่ยมมีมุม เชื่อกันว่า ถ้าเดินเรือไปกลางทะเลสักวันหนึ่งเรือจะแล่นเลยออกไปแล้วจะตกจากขอบโลกตัวอย่างเรามองดูเรือที่แล่นมาจากทางไกล ชันแรกเห็นเสากะโถงร่าไรอยู่ตรงขอบฟ้า ครั้นเรือแล่นใกล้เข้ามา กลับเห็นได้เต็มลำ และเมื่อมีการสำรวจรู้ความจริงเรื่องทางโคจรของดวงอาทิตย์กันขึ้น และเมื่อพิสูจน์ได้ว่า โลกหมุนโดยรอบตัวของมันแล้ว จึงยุติความเชื่อกันลงได้ว่า โลกกลม

สมัยโบราณ เวลาลมพายุพัด มนุษย์เชื่อว่า มีพระเจ้าผู้ทรงอำนาจ บันดาล แต่มนุษย์ผู้เจริญ สามารถพิสูจน์ได้ตามวิทยาศาสตร์ คือ เหตุผลได้ว่า ลมพายุเกิดจากส่วนต่าง ๆ ของโลก แต่ละส่วนมีความร้อนไม่เท่ากัน ทำให้เกิดความกดดันของอากาศแตกต่างกัน

ฝนตก มนุษย์โบราณเชื่อว่า พระเจ้าประทานน้ำลงมาให้เพาะปลูกพืชผลและดื่มกิน แต่ความจริงทางวิทยาศาสตร์ ฝนตกเกิดจากละอองน้ำ ที่ลอยตัวขึ้นไป จับเป็นก้อนเมฆ เมื่อมีขนาดใหญ่มากขึ้น อากาศไม่สามารถพุงละอองน้ำนั้นไว้ได้ จึงตกลงสู่เบื้องล่าง

(๒) ถ้าปฏิเสธเด็ดขาดว่า พระเจ้านั้นไม่มี ก็เรียกผู้มีความคิดเช่นนี้ว่า Atheists อันเป็นคำเท่ากับมีความหมายว่า มิฉนาคิฐิ ของศาสนาที่ถือว่ามิพระเจ้า

(๓) ถ้าการปฏิเสธเด็ดขาดว่าไม่มีพระเจ้านั้น เป็นไปในลักษณะที่เชื่อว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรทั้งหมดยกแต่ความจริง นอกจากเป็นวัตถุธรรมเท่านั้น ก็เรียกผู้ที่มีความเชื่ออย่างนี้ว่า Materialists

- นิพนธ์ พระยานุমানราชธน (เสฐียรโกเศศ) เรื่อง “ความภักดี ศาสนา และจริยธรรม” บรรยาย ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร มีนาคม ๒๕๐๓

ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ไม่ใช่อำนาจของนางเมขลา หรืออำนาจของรามสูร มนุษย์ผู้เจริญได้พิสูจน์ตามหลักวิทยาศาสตร์ถึงเหตุและผลได้ว่าเกิดจากประจุไฟฟ้าในอากาศ ผ่านจากที่หนึ่ง ไปสู่อีกที่หนึ่ง เกิดเสียงดังขึ้น ประจุไฟฟ้างดงกล่าววิ่งลงสู่พื้นดิน ซึ่งมีกระแสรับ กลายเป็นเรื่องฟ้าผ่า ฟ้าไซ้เพราะอำนาจของเทวดาองค์ใดองค์หนึ่งไม่

เรื่องของความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อนอันเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ก็เป็นเช่นเดียวกัน ฟ้าไซ้อำนาจของพระเจ้าองค์ใด บันดาลให้เป็นไปไม่

ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตนั้นเล่า ผู้รู้ก็ได้ค้นพบเหตุผลแล้ว ความแตกต่างกันของชีวิต ตามทางอันพิสูจน์ได้ เกิดจากเหตุและผลนั่นเอง ความแตกต่างแห่งชีวิตนั้น ฟ้าไซ้เป็นไปเพราะเทพเจ้าองค์หนึ่งองค์ใดมาสั่งให้เป็นไปไม่

พระพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงค้นพบเหตุผลและความแตกต่างกันของชีวิต ปรากฏตามความในจุฬามณีวงศ์สูตร มีดังนี้ *

ผล : คนมีอายุสั้น เหตุ : เพราะเป็นผู้ฆ่าผู้อื่น ไม่ใช่พระเจ้าบันดาล

ผล : คนรูปร่างซีเหี่ยว เหตุ : เพราะเป็นผู้มักโกรธ ไม่ใช่พระเจ้าบันดาล

ผล : คนยากจน เหตุ : เพราะไม่เป็นผู้เจือจาน ไม่ใช่พระเจ้าบันดาล

ผล : ทำไม่สำเร็จ เหตุ : เพราะเกียจคร้าน ไม่ใช่พระเจ้าบันดาล

ผล : เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นความทุกข์ เหตุ : เพราะมีความเปลี่ยนแปลง มีการต่อสู้ เป็นไปตามความต้องการไม่ได้ ฯลฯ

วิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน สามารถพิสูจน์รับกับเหตุและผลดังกล่าว ศาสนาใด ศรัทธาอันใด เป็นญาณสัมปยุต เกิดแต่ความรอบรู้เหตุรู้ผลตามความจริงของธรรม ศาสนานั้น ศรัทธานั้น ย่อมตั้งอยู่ได้นาน

---

๑. ดู "พุทธศาสนา กับหลักกรรม" ในตอนว่าด้วยพุทธศาสนา ในหนังสือเล่มนี้

บทที่ ๔

ประเภทของศาสนา ที่นำมาเปรียบเทียบ

บัดนี้ มาถึงตอนสำคัญ คือตอนว่าด้วยประเภทของศาสนา ที่ควรนำมาเปรียบเทียบ

ความเชื่อถือ ลัทธิ หรือ ศาสนาในสังคมของมนุษย์ ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ มาจนถึงปัจจุบัน มีหลายกลุ่ม หลายประเภท หลายสาขา สุดจะคณนานับ นักปราชญ์ต่างท่านแบ่งกลุ่มศาสนาไปตามประเภทของภาษาพูดเป็น ๓ กลุ่ม เช่น กลุ่มเฮมิติก กลุ่มเสมิติก และกลุ่มอารยัน นักปราชญ์ต่างท่านแบ่งกลุ่มออกตามภูมิศาสตร์ เช่น ศาสนาที่เกิดในทวีปเอเชีย กับกลุ่มที่เกิดในทวีปยุโรป และในทวีปเอเชียนั่นเอง ยังแบ่งออกเป็นกลุ่ม เอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันตก ต่างท่านแบ่งศาสนาออกเป็นกลุ่มโดยอาศัยหลักการนับถือพระเจ้า เช่น กลุ่มศาสนานับถือพระเจ้าองค์เดียว กลุ่มนับถือพระเจ้าหลายองค์ และกลุ่มที่ไม่นับถือพระเจ้าเลย ยังมีนักปราชญ์อีกหลายท่านแบ่งกลุ่มศาสนาออกไปเป็น ศาสนาของชาติ และศาสนาของโลก แต่ก็มีนักปราชญ์หลายท่าน นิยมแบ่งศาสนาออกไปตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ คือแบ่งออกไปเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มศาสนาที่ไม่มีผู้นับถือแล้ว (Dead Religions) และกลุ่มศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ (Living Religions) ดังนี้ก็มี

ทั้งนี้ ก็สุดแต่ความสะดวกของการจัดลำดับแห่งการอธิบายเพื่อแยกแยะการจัดหมวดหมู่ เพื่อเหมาะสมแก่การเปรียบเทียบ และเพื่อเหตุอื่น ๆ ตามความต้องการของนักปราชญ์แต่ละคน

แต่ในการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ นักปราชญ์เป็นอันมากมีความคิดเห็นร่วมกันว่า ควรจะยึดถือกลุ่มศาสนาที่แบ่งออกตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาศึกษา และการศึกษาวิธีเปรียบเทียบที่ดีที่สุดนั้นคือ ยกเอาศาสนาที่กำลังมีผู้นับถืออยู่ (Living Religions) นำมาเปรียบเทียบกันดู โดยมีเหตุผลที่น่าฟังที่สุดอันหนึ่ง คือเหตุผลว่า เรากำลังศึกษาเรื่องของสังคมปัจจุบัน ที่กำลังมีศาสนาเป็นเครื่องยึดถืออยู่ ประโยชน์ที่จะเกิดแก่สังคมในปัจจุบันมากที่สุด คือ การศึกษาศาสนาของสังคมนั้น ๆ นำมาเปรียบเทียบระหว่างข้อบัญญัติและธรรมในศาสนาที่สังคมนั้น ๆ กำลังนับถืออยู่ในปัจจุบัน

เราไม่มีทางปฏิเสธว่า ศาสนาแต่ละศาสนาไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เราต้องยอมรับว่า ศาสนาทุกศาสนามีความสัมพันธ์ระหว่างกัน มีหลักธรรมมากอย่างละม้ายคล้ายคลึงกัน ลัทธิศาสนาหลายลัทธิเกี่ยวกับเทพเจ้าของคนกลางเผ่าในทวีปอาฟริกาเหมือนกันเข้ากับเรื่องของเทพเจ้าของคนกลางเผ่าในเอเชียและยุโรป เทพเจ้าของกรีกและโรมันโบราณลากลุ่มอันเป็นประเภท Poly-theism มาเหมือนกันเข้าโดยบังเอิญกับกลุ่มเทพเจ้าของพราหมณ์ที่นับถือกันอยู่ในปัจจุบันก็มี ใครจะนึกบ้าง อียิปต์โบราณมีบัญญัติห้ามมิให้นักพรตบริโภคหมกระเทียม มาตรงกันได้ด้วยบัญญัติในพระพุทธศาสนาข้อหนึ่ง ที่ห้ามมิให้ภิกษุณีฉันกระเทียม เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องแห่งความละม้ายคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน จะเป็นเพราะโดยบังเอิญที่คิดไม่ถึง หรือเพราะความที่บันทึกอยู่ที่ใด ความคิดของผู้เป็นบัณฑิตย่อมเหมือนกันทุกเมื่อ เช่นเดียวกับกลุ่มโจรย่อมมีความคิดคล้ายคลึงกันตามลักษณะใจอยู่เป็นนิจ ความละม้ายคล้ายคลึงกันเหล่านี้ก็เป็นเรื่องสมควรเปรียบเทียบให้เห็นระหว่างสังคมโบราณ ที่มีศาสนาเป็น

Dead Religions กับสังคมปัจจุบันที่มีศาสนาเป็น Living Religions อยู่ด้วยเหมือนกัน

แต่ในคำบรรยายนี้ จะยกเอาศาสนาใหญ่ที่ยังมีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน มาวางเป็นประวัติโดยย่อไว้ก่อน เพื่อให้เห็นความเป็นไปในสังคมปัจจุบันเป็นหลักใหญ่ หากตอนใดหรือหลักธรรมอันใด ค้นได้ว่าไปตรงเข้ากับการนับถือของมนุษย์ในสมัยโบราณพวกใด ก็อ้างไปถึง เพื่อให้เห็นทางเดินของศาสนา และทางเป็นมาของสังคมตามสมควร

เมื่อได้ทราบความหมายแห่งศาสนา หวั่นข้อ ความจำเป็นในการเปรียบเทียบ และกลุ่มศาสนาที่ควรแก่การเปรียบเทียบโดยสมควรแล้ว เราจะได้เริ่มศึกษาประวัติและนำหลักธรรมแห่งศาสนานั้น ๆ มาเปรียบเทียบกันต่อไป

เบื้องต้น จะต้องทราบถึงจำนวนศาสนาประเภท Living Religions ที่ยกเอามาเปรียบเทียบให้เห็นเสียก่อน ขอเรียงลำดับตามปีที่เกิดก่อนหลังนามผู้ตั้ง พระเจ้าในศาสนา คัมภีร์และที่เกิด ไว้เพื่อเทียบเคียงดังต่อไปนี้

๑. ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ผู้ตั้ง ไม่มีนามปรากฏ พระเจ้าในศาสนา คือ พระพรหมาและอื่น ๆ เกิดที่ประเทศอินเดีย มีคัมภีร์พระเวท เป็นคัมภีร์สำคัญ เวลาเกิด ก่อนพุทธศักราชประมาณ ๒,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปี

๒. ศาสนายิว (ยูดาเย) ผู้ตั้ง โมเสส พระเจ้าในศาสนา คือ ยะโฮวา หรือ ยาหะเว เกิดที่ประเทศปาเลสไตน์ หรือดินแดนแถบนั้น คัมภีร์สำคัญของศาสนา คือ ทัลมุด หรือโตราห์ไบเบิล (เก่า) เวลาเกิด ก่อนพุทธศักราชประมาณ ๑,๗๐๐-๒,๐๐๐ ปี

๓. ศาสนาซิกข์ ผู้ตั้ง ไม่มีนามปรากฏ พระเจ้าในศาสนามีมากมาย เกิดที่ประเทศปัญจาบ คัมภีร์ของศาสนา คือ โคยิ-กิ และนิฮอง-จี เวลาเกิดก่อน ค.ศ. ๖๖๐ ปี หรือก่อนพุทธศักราชประมาณ ๑๑๗ ปี

๔. ศาสนาเต๋า ผู้ตั้งคือ เล่าซือ พระเจ้าในศาสนาไม่มี เกิดที่ประเทศ

จีน คัมภีร์คือ เต้าเต๋เกง เวลาเกิด ประมาณก่อน ค.ศ. ๖๐๔ หรือก่อนพุทธ-
ศักราชประมาณ ๖๑ ปี

๕. ศาสนาเซน (ไชนะ หรือ ซินะ) ผู้ตั้ง วรรณมหารีระ พระเจ้าใน
ศาสนาไม่มี เกิดที่ประเทศอินเดีย คัมภีร์ในศาสนา คือ อังคะ (อาคม) เวลาเกิด
ประมาณก่อน ค.ศ. ๖๐๐ ปี หรือก่อนพุทธศักราชประมาณ ๘๗ ปี

๖. พุทธศาสนา ผู้ตั้ง โคตมพุทธ พระเจ้าในศาสนาไม่มี เกิดที่
ประเทศอินเดีย คัมภีร์คือ พระไตรปิฎก เวลาเกิดประมาณก่อน ค.ศ. ๕๔๔ ปี
หรือประมาณก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

๗. ศาสนาขงจื้อ ผู้ตั้ง ขงจื้อ พระเจ้าในศาสนาไม่มี เกิดที่ประเทศจีน
คัมภีร์คือ วรรณคดีชั้นสูง ซึ่งเรียกว่า เกง (ทั้ง ๕) และชู่ (ทั้ง ๔) เวลาเกิด
ประมาณก่อน ค.ศ. ๕๕๐ ปี หรือก่อนพุทธศักราชประมาณ ๗ ปี

๘. ศาสนาคริสต์ ผู้ตั้ง เยชู พระเจ้าในศาสนา คือ พระบิดา (ยะโฮวา)
เกิดที่ประเทศปาเลสไตน์ คัมภีร์ คือ ไบเบิล (ใหม่) เวลาเกิดประมาณก่อน ค.ศ. ๔
ปีหรือประมาณพุทธศักราช ๕๔๗

๙. ศาสนาอิสลาม ผู้ตั้ง มนะหมัด พระเจ้าในศาสนา คือ อัลเลาะห์
(อ้าหล่า) เกิดที่ประเทศอาหรับ คัมภีร์ คือ อัล-กุระอาน (โกหร่าน) เวลาเกิด
ประมาณ ค.ศ. ๕๗๐ ปีหรือประมาณพุทธศักราช ๑๑๑๓

๑๐. ศาสนาสิกข์ ผู้ตั้ง คุรุนานัก พระเจ้าในศาสนาไม่มี เกิดในประเทศ
อินเดีย คัมภีร์คือ คันถะ (ครันถ-สหนีป) เวลาเกิดประมาณ ค.ศ. ๑๕๐๐ ปีหรือ
ประมาณพุทธศักราช ๒๐๔๓ ปี

อนึ่ง มีข้อที่ควรสังเกตในที่นี้ ๓ ประการ คือ

๑. ศาสนาเหล่านี้ เกิดขึ้นในทวีปเอเชียทั้งหมด และทั้งหมดยังมีผู้
นับถืออยู่ (Living Religions) ส่วนศาสนาอื่น ๆ ที่หาผู้นับถือไม่ได้ (Dead

Religions) เกิดขึ้นในทวีปอื่น ความส่อว่าคนเอเชียเจริญกว่าคนในทวีปอื่น ธรรมที่ชาวเอเชียค้นคิดขึ้นได้ เป็นของแท้ ตั้งอยู่ได้ถาวรยิ่งกว่าผลแห่งการคิดค้นของชาวทวีปอื่น หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ชาวเอเชียเป็นนักธรรมนิยมยิ่งกว่าชาวทวีปอื่น ซึ่งเป็นนักวัตถุนิยม

๒. เรื่องศักราชของศาสนาคริสต์ แต่เดิมกำหนดกันว่าให้นับ ค.ศ. ๑ ในปีพระเยซูเกิด แต่นักประวัติศาสตร์คิดกันได้นิใหม่ ปรากฏพระเยซูเกิดก่อนเริ่ม ค.ศ. ๔-๕ ปี ถ้านับตามนี้ จะต้องเพิ่ม ค.ศ. ออกไปอีก ๔-๕ ปี แต่ก็ยังไม่มีใครเพิ่มเพียงกล่าวไว้ให้พิจารณา^๑

๓. มีลัทธิศาสนาใหม่เกิดขึ้นใหม่นับถือปฏิบัติกันอยู่ในสังคมปัจจุบัน อีกหลายลัทธิด้วยกัน อาทิ ลัทธิเทนริเกียว (Tenrikyo) ในญี่ปุ่น ลัทธิมอร์มัน (Mormonism) ในสหรัฐอเมริกา ลัทธิบาไฮ (Bahaism) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในประเทศอิสราเอล และมีสาขาของศูนย์กลางอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นต้น นับเป็น Living Religions ในคำบรรยายนี้^๒

-
๑. อ้าง a. Hume; The World's Living Religions, p. 1-14
b. G.L. Berry; Religions of the World, p. 96
๒. อ้าง a. Harry Thomsen; The New Religions of Japan. 1963
b. John Ferraby; All things made new. 1977
c. Jamshed Fosda; Buddha Maitrya-Amitabha. 1976
d. Jamshed Fosda; The God of Buddha. 1973

บทที่ ๕

ศาสตร์ประกอบ และหลักการเปรียบเทียบ

ศาสนา เป็นวิทยาการไพศาล ลึกซึ้ง การศึกษาศาสนาจึงจำเป็นต้องหาทางพิจารณาด้วยสติปัญญาของผู้มีใจกว้าง จะพิจารณาโดยตำแหน่งเดียว ทางเดียวไม่ได้ นักปราชญ์ได้วางวิธีการศึกษาศาสตร์อื่น ๆ เพื่อประกอบการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบไว้ด้วย เชื่อว่าจะช่วยนำไปสู่วิธีการเปรียบเทียบได้ง่าย

การศึกษาศาสตร์ประกอบเหล่านั้น คือ

๑. การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และข้อเท็จจริงอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์

๒. การศึกษาทางจิตวิทยาให้เห็นว่าคนแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีความคิดเห็นอย่างไร มีความพอใจอย่างไร และมีศรัทธาความเชื่อถืออย่างไร

๓. การศึกษาความเป็นไปของสังคม โดยเหตุที่ศาสนาเป็นธรรมสากลของมนุษย์ เป็นรากฐานแห่งสังคมดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาพิจารณาถึงความเป็นไปและภาวะแวดล้อมของสังคมด้วย

๔. การศึกษาทางอักษรศาสตร์ ในที่นี้หมายความว่าการศึกษาจากตัวอักษร คือตัวหนังสือที่ดัดแปลงมาจากภาพจริง เช่นอักษรหนังสือของชาวอียิปต์โบราณ และอักษรจีน (ที่เขียนคำว่า คน โดยอาศัยจากภาพจริงของคน เขียนคำว่า นก ต้นไม้ ดวงจันทร์ ภูเขา แผ่นดิน ฯลฯ จากภาพจริงของสิ่งนั้น ๆ)

๕. การศึกษาทางศิลปะ ตามธรรมดา การแสดงออกซึ่งศรัทธาในศาสนา มีทางออกอยู่หลายทาง อาจเป็นทางตัวหนังสือ ทางประดิษฐ์ถ้อยคำทางดนตรี และทางการสร้างเสริมศิลปะให้เกิดขึ้นโดยวิธีอื่น อาทิ การจัดสร้างศิลปวัตถุ และปูชนียสถาน เป็นต้น

๖. การศึกษาวิธีปฏิบัติธรรม ของบุคคลแต่ละคนโดยเฉพาะ ข้อนี้มุ่งหมายถึงการปฏิบัติเพื่อบรรลุผลขั้นสุดท้าย (Summum - bonum) ในชีวิตของคนหลักของศาสนาทุกศาสนามีธรรมคำสอนชั้นสูงสุด เพื่อยังผู้ปฏิบัติให้ถึงที่สุดแห่งความปรารถนาในชีวิต จุดสุดท้ายในชีวิตนั้น อาจเรียกว่านิพพาน อาจเรียกว่าโมกษะ อาจเรียกว่าการเข้าถึงซึ่งอาณาจักรของพระเจ้า หรือเรียกด้วยคำอื่นใด

๗. ศึกษาจากคัมภีร์ นักปราชญ์ศาสนาเปรียบเทียบ ชื่อ Robert Ernest Hume ให้ทรรศนะเป็นเหตุผลในการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบที่ใกล้ชิดที่สุดไว้ว่า ถ้าจะหาทางศึกษาอะไรอย่างอื่นไม่ได้เลย ก็จะต้องศึกษาถึงเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ศึกษาจากคัมภีร์ ของศาสนา

นักปราชญ์ผู้นี้อธิบายว่า ตามธรรมดาศาสดาผู้ตั้งศาสนาย่อมวางรากฐานแห่งคำสอนของตนไว้ให้เป็นบรรทัดแก่สาวก เมื่อสิ้นชีวิตศาสดาไปแล้วสาวกผู้เลื่อมใสรวบรวมคำสอนแห่งศาสดาของตนไว้เป็นแบบฉบับ เป็นหลักเป็นคัมภีร์กำหนดไว้เป็นสูตรเพื่อให้ศาสนิกที่เลื่อมใสปฏิบัติ

แต่การศึกษาความจริงของศาสนาเหล่านี้ ย่อมเป็นการยากอยู่ที่จะ

๔๔ ศาสนาเปรียบเทียบ

จินจันย์ได้ว่า จะถูกต้องกับคำสอนเดิมของศาสนาหรือไม่ ศาสดาใดมีความมุ่งหมายที่แท้จริงในคำสอนของตนอย่างไร วิธีที่จะช่วยได้ในเรื่องนี้ Hume อธิบายว่ามีอยู่ ๒ วิธีด้วยกันคือ วิธีเอาประวัติศาสตร์และอักษรศาสตร์เข้ามาช่วย ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องช่วยให้รู้เหตุการณ์ที่ถูกต้อง อักษรศาสตร์เป็นเครื่องช่วยให้รู้ความหมายได้ถูกต้อง ผู้ศึกษาศาสนาที่ได้ผลที่สุด จึงควรเป็นนักประวัติศาสตร์และนักอักษรศาสตร์ด้วย

ยังมีการศึกษาประกอบที่จำเป็นในการเรียนศาสนาเปรียบเทียบ อีกอย่างหนึ่ง คือการศึกษาเทพนิยาย

๘. การศึกษาเทพนิยาย เรื่องลัทธิศาสนาของมนุษย์แต่โบราณ มีตำนานชาวบ้านและเทพนิยาย คือ เรื่องราวของเทพเจ้า ที่เรียกว่า Mythology ประกอบอยู่เป็นอันมาก ชนเผ่าอารยันทุกชาติ ตั้งแต่อารยันในชมพูทวีป ออกไปถึงอารยันในยุโรปตอนใต้ และตอนเหนือสุด มีเรื่องลัทธิศาสนาเกี่ยวพันอยู่กับเทพนิยายด้วยกันทั้งนั้น เทพนิยายของชาวอินเดีย ของชาวอาหรับ มีมากเท่า ๆ เทพนิยายของกรีกและโรมัน และชาวสแกนดิเนเวียทางฝั่งทะเลเหนือ

เทพนิยาย เป็นเรื่องยากที่จะเชื่อถือได้ก็จริง แต่เทพนิยายเป็นเรื่องแสดงให้เห็นทางแห่งชีวิตของชุมชนนั้น ๆ มีสารัตถะทางศาสนาและธรรม ประเพณีผสมซ้อนอยู่เป็นอันมาก เทพนิยายของชนชาติหนึ่งย่อมเป็นรากฐานอันหนึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อถือในลัทธิศาสนานั้น ๆ ว่า ได้กำเนิดขึ้น และขยายตัวออกมาอย่างไร

มีเทพนิยายของชาติใหญ่ ๆ และศาสนาที่สำคัญหลายศาสนา เช่น เทพนิยายของกรีก ของโรมัน เทพนิยายในศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ที่กล่าวถึงเรื่องสร้างโลก เรื่องกำเนิดมนุษย์ เรื่องน้ำท่วมโลก เรื่องนรก สวรรค์ เรื่องพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ดวงวิญญาณ ตลอดจนเรื่องล้างโลก เทพนิยายเหล่านี้ เป็นป่อเกิดของความเชื่อถือ เป็นรากฐานของ

การตั้งขึ้นแห่งลัทธิศาสนา เป็นมูลเหตุให้เกิดคำสอนและธรรมจริยาในหมู่คน มาตลอดประวัติศาสตร์

ตัวอย่างเห็นได้ง่าย ในเทพนิยายของชาวอียิปโบราณ เล่าเรื่องพระเจ้าสร้างโลกไว้ว่า วันแรกทรงสร้างฟ้าและแผ่นดิน วันที่สองทรงสร้างน้ำ วันที่สามทรงสร้างดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาว ทรงสร้างสัตว์ทุกชนิดในวันที่สี่ ทรงสร้างพืชพันธุ์ ธัญญาหารในวันที่ห้า และทรงสร้างมนุษย์ในวันที่หก เว้นวันที่เจ็ดทรงหยุดสร้าง ถือว่าเป็นวันบริสุทธิ์ กลายเป็นคติและประเพณีของชาวอียิปโบราณ ต้องหยุดทำงานตามพระเจ้า ๑ วัน (พวกอียิปถือคติโบราณหยุดงานวันเสาร์ แต่พวกคริสตศาสนิกชนปัจจุบัน มาเปลี่ยนแปลงหยุดทำงานในวันอาทิตย์)

เทพนิยายของชาวอารยันในชมพูทวีป เล่าเรื่องการสร้างมนุษย์ไว้ว่า พระพรหมซึ่งเป็นพระเจ้าองค์สูงสุด ทรงสร้างพราหมณ์ด้วยพระโอษฐ์ ทรงสร้างกษัตริย์ ด้วยพระพามา ทรงสร้างแพศย์ คือพ่อค้า ด้วยพระโสณี (ตะโพก) และทรงสร้างพวกคนชั้นต่ำ เช่นกรรมกร ด้วยพระบาท คติอันนี้นับถือกันเคร่งครัดมากในประเทศอินเดีย เป็นเหตุให้มีการแบ่งชั้นวรรณะของคนออกเป็น ๔ จำพวก เรียกว่า วรรณะ ๔ อยู่ในปัจจุบัน

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงว่าเทพนิยายเป็นเครื่องช่วยสำคัญอันหนึ่งในการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ เพราะในเทพนิยายเหล่านั้นซ่อนหุ้มธรรมจริยาไว้เป็นอันมาก

มีปัญหาว่า เทพนิยายเกิดจากอะไร ตอบง่าย ๆ ว่า เทพนิยายเกิดจากความต้องการสอนธรรม ด้วยวิธียกธรรมนั้นขึ้นเป็นบุคคลาธิษฐาน สมมติธรรมขึ้นเป็นเทพเจ้า หรือ พระเจ้า ว่าเป็นผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่เหนือตน เป็นผู้ทรงพระมหากرุณา เป็นผู้ยิ่งใหญ่ จะหาใครอื่นยิ่งใหญ่กว่าพระองค์ไม่มี พระองค์ทรงเป็นผู้สร้าง ซึ่งความจริงตัวผู้สร้างก็คือธรรมนั้นเอง มนุษย์โบราณ

มองเห็นว่าการสอนธรรมไม่มีวิธีใดจะง่ายเท่ากับการสอนด้วยการแต่งเป็นนิทานหรือนิยาย เทพนิยายเกิดขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวนี้

จริงอยู่ เทพนิยายเป็นเรื่องพิสดารไม่ได้ และเป็นเรื่องยากที่จะวางใจและเชื่อไม่ได้สำหรับคนสมัยใหม่ก็ตาม แต่เทพนิยายก็เป็นเรื่องสนุก มีคนชอบรู้ชอบเรียน เทพนิยายเหมือนชาดกที่ห่อหุ้มไว้ด้วยธรรมะ เทพนิยายเป็นศาสตร์ประกอบการศึกษาลัทธิศาสนาหลายลัทธิ มีลัทธิศาสนาหลายลัทธิที่ตายไปแล้วไม่มีคนนับถือแล้ว แต่เทพนิยายยังอยู่ ยังมีผู้อยากรู้อยากเรียนกันอยู่ เทพนิยายกลายเป็นศาสตร์ใหญ่ขึ้นศาสตร์หนึ่ง คู่เคียงกันไปกับศาสนศาสตร์

ปัญหา มีต่อไปว่า

หลักและความจำเป็นในการเปรียบเทียบนั้น อย่างไร

มีภาษิตเป็นคำสอนเบื้องต้น สำหรับนักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบอยู่อันหนึ่งคือ คำสอนว่า Without Comparision is Without Comprehension ความหมายมีว่า ถ้าไม่มีการเปรียบเทียบ จะไม่มีความเข้าใจอะไรเลย เรารู้ว่ามีไฟเป็นของร้อน ก็เพราะเปรียบได้กับน้ำซึ่งเป็นของเย็น เรารู้ว่ามีคนชั่ว เพราะมีคนดีเป็นเครื่องเปรียบเทียบ ข้อนี้ฉันใด วิทยาการทั้งหลายในโลกที่ก้าวหน้ามาเป็นลำดับ อาศัยมนุษย์ใช้สติปัญญา นำสิ่ง ๒ สิ่ง หรือกลางสิ่งที่ละม้ายคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบกัน ผลแห่งการเปรียบเทียบกัน ทำให้สามารถค้นคิดวิทยาการอย่างใหม่ขึ้นมาได้ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์หลายอย่างที่เกิดขึ้นหลังสงครามทุกคราว คือ ผลของการที่มนุษย์ใช้สูตร ๒ สูตร เข้ามาเปรียบเทียบกัน

แต่ปัญหามีอยู่ว่า เราจะวางหลักเปรียบเทียบไว้อย่างไร จึงจะได้ผล

หลักการเปรียบเทียบที่ได้ผลที่สุด ควรเป็นดังนี้

๑. ยอมศึกษาหลักของศาสนาทั้งหลาย ไม่ว่าศาสนาใด ของศาสนาดังใด

๒. มีความเที่ยงธรรมตามเหตุผลและหลักวิชาคือการรับว่าทุกศาสนามีคำสอนเพื่อให้เกิดคุณแก่สังคมเหมือนกันหมด ทำนองที่ฝรั่งพูดว่า Every road leads to Rome - ถนนทุกสายนำไปสู่กรุงโรมได้ทั้งหมด

๓. ไม่แบ่งแยกชั้นของศาสนาว่า ศาสนาของเราดีกว่า วิเศษกว่า ศาสนาของคนอื่น

๔. ให้มีความคิดในเรื่องสร้าง ละความคิดเรื่องทำลายเสีย

๕. ให้กล้าพิสูจน์ทุกทาง

ความจำเป็นในการเปรียบเทียบ และหลักการเปรียบเทียบมีนัยดังกล่าวนี้นี้

ศาสนา กลุ่มอารยัน

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ศาสนาเชน (จีนะ)

ศาสนาพุทธ

ศาสนาสิกข์

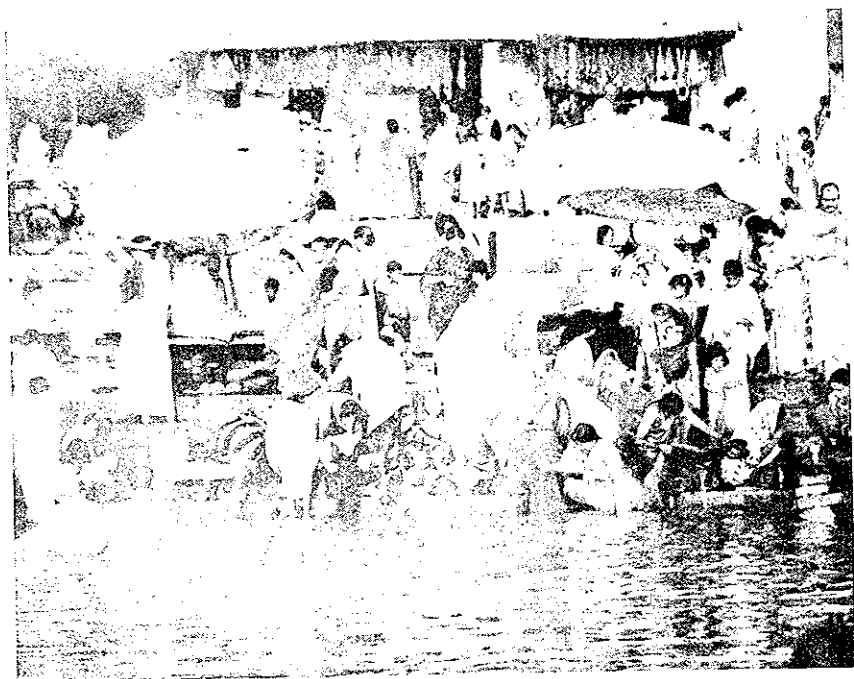

หินสลัก แสดงรูป “ตรีมูรติ” ของพราหมณ์ คือ พรหมma พระเจ้าผู้สร้าง
วิษณุหรือพระนารายณ์ พระเจ้าผู้รักษา
และศิวะหรืออิศวรพระเจ้าผู้ทำลาย

หินอ่อนสลักรูปเทพีสราสวตี (สร้อยวดี) (เทพี - ตักติของพราหมณ์)
เจ้าแม่แห่งปัญญา ความรอบรู้ และความสำเร็จ

ภาพมหาชนลงอาบ ดำรงบาปในแม่น้ำคงคา เมืองพาราณสี

บทที่ ๖

ศาสนาพราหมณ์ ศรัทธามูลฐานของอารยัน

ศาสนาพราหมณ์ (Brahmanism) ในคำบรรยายนี้ หมายความว่า ศาสนาฮินดู (Hinduism) ที่นักปราชญ์ศาสนาเรียกว่า พราหมณ์ใหม่ (Neo-Brahmanism) ซึ่งจะกล่าวเป็นระยะต่อไปข้างหน้าด้วย

เพราะฉะนั้น จึงให้เข้าใจเป็นเบื้องต้นว่า คำว่า ศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดู จะว่าเป็นอันเดียวกันก็ได้ หรือจะว่าเป็นคนละอันก็ได้ ถ้าจะว่าข้างเป็นอันเดียวกัน ก็ต้องว่าศาสนาพราหมณ์เป็นมูลฐาน หรือเป็นคัมภีร์เก่าของศาสนาฮินดู เหมือนความเป็นมาของศาสนาคริสต์ อันมีศาสนายิวเป็นมูลฐาน ถ้าจะว่าข้างเป็นคนละอัน ก็ต้องว่า มีการนับถือแยกไปคนละตอน แต่ละสมัยคือสมัยแรกเป็นพราหมณ์แท้ จนถึงตอนต้นพุทธกาล และตอนหลังเป็นฮินดู* จึงแสดงความเป็นมาแห่งการนับถือ นั้น ให้เห็นโดยสังเขป

---

๑. ธรรมตามศรัทธาในศาสนานี้ เรียกได้อีก ๕ ชื่อ คือ

๑. สนาตนธรรม ธรรมอันไม่รู้จักตาย
๒. ไวทิกธรรม ธรรมที่ได้จากพระเวท
๓. อารยธรรม ธรรมอันดีงาม
๔. พราหมณธรรม คำสั่งสอนของพราหมณ์
๕. นินทุธรรม (ฮินดูธรรม)

- คำอธิบายของบัณฑิต รมุนาถ ครมา อดีตผู้อำนวยการ อาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารต

สมัยดั้งเดิม

ศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนาของชนเผ่าอารยัน หรืออินโดยูโรเปียน (Indo-European) อาศัยอยู่ตอนกลางของทวีปเอเชีย (Central Asia) แต่เป็นตอนไหนไม่มียืนยัน กลุ่มอารยันต้องเร่ร่อนทำมาหากินเช่นคนโบราณเผ่าอื่น ๆ เป็นเหตุให้เกิดการย้ายแยก ตั้งประเพณีและมีภาษาต่างหากจากกันไป ชั้นแรกอารยันแยกออกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ ๓ กลุ่ม

กลุ่มแรก แยกไปทางตะวันตก เข้าไปสู่ทวีปยุโรป กลายเป็นชาติต่าง ๆ ในยุโรป

กลุ่มสอง แยกลงมาทางตะวันออกเฉียงใต้ อนุมานว่าเป็นชาวอิหร่านในประเทศเปอร์เซียปัจจุบัน

กลุ่มสาม เป็นกลุ่มสำคัญที่สุด กลุ่มนี้ร่นลงมาทางใต้ เข้ามาอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำสินธุ (Sindhu) อาศัยอยู่ที่อารยันส่วนนี้มาอาศัยอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำสายนี้ จึงมีชื่อว่าฮินดู (หินทุ ตามสำเนียงภาษาอิหร่าน)

ชาวอารยันทุกกลุ่ม เป็นเผ่าชนมีปัญญาสามารถ เข้าไปอยู่ในที่ใด ก็สามารถขับไล่เจ้าของถิ่นเดิมออกไป ตั้งถิ่นฐานที่อยู่ นำความเจริญมาให้ท้องถิ่น นำวัฒนธรรมใหม่ไปให้เจ้าของถิ่นเดิม และเมื่ออยู่ในที่นั้นนานเข้า ได้นำเอาวัฒนธรรมของท้องถิ่น มาผสมกับวัฒนธรรมของตนก็มี

ชาวอารยันกลุ่มหลังที่รุกเข้าไปอาศัยแถบสินธุ ไปพบกับชนพื้นเมืองเผ่าหนึ่งเรียกว่า ดรಾವิด (Dravidian) หรือ มลิกษะ ซึ่งหมายถึงคนป่า ลางที่ก็เรียกว่า ทสยู หรือ ทาส ได้แก่งทาสของพวกอารยันนั่นเอง

พวกทสยู หรือ ทาส มีวัฒนธรรม ความเชื่อถือทางศาสนาประจำเผ่าของตนอยู่ก่อน เช่น นับถือธรรมชาติ นับถือเทพเจ้าประจำครอบครัวและหมู่บ้านของตน การเริ่มต้นศาสนา ของพวกอารยัน ที่เรียกว่า ศาสนาพราหมณ์

ในชั้นหลังนั้น พวกอารยัน นำเอาหลักทางศาสนาของพวกทัสยคือพวกเจ้าของถิ่นเดิม มาผสมผสานอยู่ด้วยเป็นอันมาก*

อารยันกลุ่มหลัง เมื่อรวมกันขึ้นแล้ว มีผู้มีปัญญาค้นคิดศาสนาประจำกลุ่มคณะของตนขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมีรวบรวมทุกคนให้มั่นคงตามหลักการแห่งการรวมสังคม ที่มีว่า ไม่ว่าชาติใดกลุ่มใด หากไม่มีศาสนาประจำกลุ่ม ประจำชาติ หมู่คณะก็รวมไม่ติด ไม่สามารถตั้งเป็นกลุ่มเป็นชาติอยู่ได้ เพราะชาติต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องผูกพัน

ตามที่กล่าวมา ศาสนาเกิดขึ้นจากมูลเหตุต่าง ๆ กัน ศาสนาดั้งเดิมของเผ่าอารยัน ก็มาจากมูลเหตุอันหนึ่ง คือมูลเหตุแห่งความไม่รู้จักภูมิศาสตร์ ชาวอารยันดั้งเดิมไม่รู้จักมูลของธรรมชาติ จึงยกย่องธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ขึ้นเป็นเทพเจ้า (เทวะ) เทพเจ้าเหล่านี้มีอาทิ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงไฟ ฟ้าก๊วก พายุ ปัดผี ฯลฯ ได้รับสมมุติเป็นเทวะ เหนือมนุษย์สามัญ

กาลล่วงมา ชาวอารยันผู้มีปัญญา แบ่งเทวะเหล่านั้นออกเป็นหมวดสูงต่ำ เพื่อสะดวกแก่การนับถือ และการทำบัตผล จัดพิธีกรรมถวาย หมวดแห่งเทวะ มี ๓ คือ

เทวะบนสวรรค์ มี ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นต้น

เทวะบนพื้นอากาศ มี พายุ วรุณ (ฝน) เป็นต้น

เทวะบนพื้นโลก มี ไฟ (อัคนี) ธรณี (แผ่นดิน) เป็นต้น

เทวะเหล่านี้ ได้รับการบูชา เพราะเชื่อว่าเป็นผลเป็นความสุขดีแก่ผู้บูชา การบูชานั้น มีผู้กระทำกันในพิธี (คือพราหมณ์ในชั้นหลัง) ชาวอารยันในสมัยโบราณ นับถือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับว่า มีความสำคัญเท่ากับเทวะ จึงมีพิธี

---

๑. อ้าง - ศาสนาของชาวอินเดียนก่อนสมัยอารยันในชุด “ศาสนาโบราณ” ของผู้แต่งคนเดียวกัน, และอ้าง Radha Kumud Mookerji; Ancient India, Lucknow University, PP. 21-27.

บูชาบรรพบุรุษด้วย ความนับถือในข้อนี้ เป็นปฐมเหตุแห่งการนับถือว่ามนุษย์ตายไปแล้ว มีสิ่งหนึ่งคือ วิญญาณ หาได้ตายไปด้วยไม่ คงสภาพอยู่ วิญญาณมีความต้องการเหมือนมนุษย์ธรรมดา ลูกหลานจึงมีพิธีเซ่นสรวง ให้ข้าพลาอาหารแก่วิญญาณด้วย หน้าที่เซ่นสรวงดวงวิญญาณดังกล่าว ตกอยู่แก่หัวหน้าครอบครัว

สมัยพระเวท

กาลต่อมา (ประมาณ ๑,๕๐๐-๑,๐๐๐ ปี ก่อน ค.ศ.) ชาวอารยัน ได้รวบรวมบทสวดอันชวนทေးที่ใช้กันมาในวงศ์ตระกูลขึ้นเป็นหมวดหมู่ เป็นคัมภีร์ คัมภีร์เหล่านี้เรียกว่า เวท คือ วิทยา อันได้แก่ความรู้ ถือเป็น ศรุติ ได้แก่ วิทยาที่ได้รับฟังมาจากทေး ผู้ทรงศักดิ์สูง (พรหม) อีกนัยหนึ่งว่าเป็นเสียงทิพย์ หรือเสียงสวรรค์ ซึ่งทေးผู้ทรงศักดิ์ประทานมาให้ฤๅษี หรือพรหมณ์ผู้ใหญ่สั่งสอนสืบต่อกันมา

คัมภีร์พระเวท มี (ในชั้นแรก) ๓ เล่ม

ฤคเวท เป็นบทสรรเสริญคุณและฤทธิ์ของทေးหรือธรรมชาติ กล่าวถึงประวัติการสร้างโลกทั้งปวง และหน้าที่ของพระพรหมผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่ง

ยชุรเวท แสดงพิธีบวงสรวงต่าง ๆ และบทสวดในเวลาทำพิธีกรรมที่เรียกว่า ยชุญกรรม หรือ ยัญญกรรม

(ต่อมาแยกเป็นยชุรเวทขาว และยชุรเวทดำ เล่มต้นเป็นบทร้อยกรอง เล่มหลังเป็นบทร้อยแก้ว ถือกันตามนิยายที่แยกกันไป)

สามเวท แสดงนาฏศาสตร์ หรือศิลปศาสตร์ รวมทั้งสังคีต เป็นบทสวดสรรเสริญคุณและฤทธิ์ของทေး ซึ่งเกิดขึ้นใหม่ นับถือกันใหม่ในสมัยต่อมา ทั้ง ๓ นี้เรียกว่า ไตรเพท หรือ ไตรเวท

ต่อมา (ถึงปลายสมัยพราหมณะ จะกล่าวในตอนหลัง) มีเวทเพิ่มขึ้น อีกคัมภีร์หนึ่งเรียกว่า **อถรรพเวท** เป็นบทสวดคาถาเกี่ยวกับไสยศาสตร์*

สมัยที่กล่าวนี้ ประวัติศาสตร์เรียกว่า **สมัยไตรเพท** ความสำคัญใน ประวัติศาสตร์ของชาวอารยันในสมัยนี้ มีอีกอย่างหนึ่ง คือ เรื่องวรรณะ ๔ เหล่าของมนุษย์ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ฤคเวท

นักปราชญ์พราหมณ์ กำหนดว่า คัมภีร์ที่ได้แต่งเติมขึ้นในภายหลัง อันเป็นส่วนประกอบของคัมภีร์พระเวท ซึ่งเป็นศรuti เรียกว่า **สมฤติ** เช่น คัมภีร์ **พราหมณะ** **อุปนิษัท** **อาร์ณยะ** และ **เวทางค์** เป็นต้น เป็นคัมภีร์ที่จดจำบอก เล่ากันมา ถือเป็นอรรถกถาของคัมภีร์พระเวทด้วย

สมัยพราหมณะ (พราหมณ์)

สมัยนี้ เผ่าอารยัน ยังขยายลงมาทางด้านเหนือของชมพูทวีปจน กระทั่งอินเดียภาคเหนือตกอยู่ในอำนาจของเผ่าอารยันเกือบหมด ลัทธิต่าง ๆ ที่ นับถือก็กำหนดได้จากคัมภีร์พระเวทดังกล่าวมา บรรดากลุ่มอารยันที่รู้ตัวว่า เป็นหัวหน້าคน ได้รับยกย่องจากคนทั้งหลายว่าเป็นหัวหน້าประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ เริ่มมองเห็นคนอื่นว่าต่ำกว่าตน ประกาศความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ที่ตน นับถือ อ้างว่าเป็น **ศรuti** คือคำสอนที่พระผู้มียอำนาจสูงสุดเป็นผู้ประทานมาโดยตรง และเป็น **อนาถิ** คือคำสอนในคัมภีร์นั้น ๆ ไม่มีเบื้องต้น เมื่อไม่มีเบื้องต้น

๑. ท่านมหาฤชิ ไทวปายนมุณี แบ่งการศึกษาพระเวทออกไปเป็น ๔ เล่ม (ดังกล่าว) พระเวททั้งสี่แยกออกไปได้อีก ๔ เล่ม เรียกว่า **อุปเวท** ท่านองอรธกถา คือ **อายุรเวท** **แพทยศาสตร์** เป็นอุปเวท ของฤคเวท. **ธนูรเวท** วิธีการสร้างอาวุธ เป็นอุปเวทของ ยજุรเวท. **คันธรรพเวท** วิธีการสำรวมจิต โดยใช้ศิลปะการดนตรีเข้าช่วยให้จัดตั้งเป็นสมาธิเป็นอุปเวทของสามเวท. **ศิลป์เวท** **วิชาศิลปะ**ต่างๆ เป็นอุปเวทของอถรรพเวท-
"อินดูธรรม" (หินดูธรรม) หน้า ๗-๘ ของนายตรีโลกนาถ ปาวา นายกสมาคมฮินดูสมาช อาศรมวัฒนธรรม ไทย-ภารต พ.ศ. ๒๕๐๙

ย่อมไม่มีปลาย เมื่อไม่มีทั้งสองอย่าง จึงไม่มีการเสื่อมสลาย คงอยู่ได้ชั่วนิรันดร์ (พระเวทนั้น ลางที่เรียกว่าพรหม คือ พรหมกับพระเวท เท่ากัน)

ในคัมภีร์ฤคเวท พวกพรหมณ์ลำดับฐานะปัญหา ฐานะลักษณะหรือภาวะแห่งโลกและชีวิต อันเป็นสังสารวัฏคือความเวียนว่ายตามทางแห่งปรัชญาธรรม กำหนดธรรมชาติมูลเดิม อันมีอยู่คู่กับโลก เรียกว่า พรหม, มหาพรหม, ประพรหม, อาทิพรหม, กาลาหังส หรือ ปริมาตมัน แต่นามที่แพร่หลายคือ ปริมาตมัน เป็นมหาวิญญาณ (Supreme Soul) เป็นที่รวมแห่งวิญญาณทั้งปวง

ควรเข้าใจเรื่องมหาพรหม หรือปริมาตมันที่กล่าว เพื่อความสืบเนื่องถึงปรัชญาธรรมส่วนอื่น (ปรากฏตามคัมภีร์สวดปดพรหมณะ) ไว้ในที่นี้

ปริมาตมัน (ปรหม+อาตมัน) แปลตามศัพท์ว่า ดวงวิญญาณหรืออาตมะอันใหญ่ยิ่ง (เป็นคนละองค์กับพรหม ซึ่งเป็นหนึ่งในตรีมูรติ ดูข้างหน้า) มหาพรหม หรือ ปริมาตมัน เกิดเองเป็นเอง ไม่มีเพศ (เป็นกลาง?) แต่มีอำนาจเกิดจากอะไร มาจากอะไรไม่มีใครรู้ เป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างออกมาจากปริมาตมันทั้งสิ้น มหาพรหม หรือปริมาตมันนั้น เป็นทางแห่งสันติสุขเป็นอยู่ด้วยตัวเอง เป็นอมตะ มองเห็นด้วยสายตาไม่ได้ เป็น อนาติ ไม่มีเบื้องต้น และไม่มีที่สุด เป็น ปฐมวิญญาณ แห่งวิญญาณทั้งปวง หรือเป็นปฐมอาตมัน แห่งอาตมันทั้งปวง

ดวงวิญญาณทั้งหลาย ออกมาจากดวงวิญญาณอันเป็นปฐม เปรียบเหมือนประกายไฟกระเด็นออกจากไฟดวงใหญ่ อันเป็นดวงเดิม หรือเสมือนหยาดน้ำน้อย ๆ ที่มาจากห้วงน้ำในมหาสมุทรฉันใด วิญญาณน้อยใหญ่ของสัตว์ทั้งหลายย่อมมาจากวิญญาณอันเป็นปฐม ฉะนั้น เมื่อวิญญาณออกจากปฐมวิญญาณแล้ว เข้าสิงอยู่ในร่างนานาชนิด หลายครั้งหลายชาติต่าง ๆ กัน สุดแต่ผลแห่งการกระทำวนเวียนเปลี่ยนแปรไปไม่มีหยุด จนกว่าจะสำเร็จสุดยอด (Summum bonum) เพราะการบำเพ็ญเพียร ตอนนั้นเรียกว่า โมกษะ คือ

ความหลุดพ้น หรือที่เรียกว่า นิรวาณ วิญญานนั้น ๆ เข้าไปอยู่กับปรมาตมันตามเดิม

นักปราชญ์ ฝ่ายพราหมณ์คนสำคัญ ชื่อ สังการ (Shankar ประมาณ ค.ศ. ๗๗๕-๘๐๗) อธิบายการบรรลุความดีขั้นสูง (โมกษะ) ไว้ว่า

ความดีสูงสุด (โมกษะ) ที่มนุษย์เราปรารถนา มิใช่ความสุขเกิดจากได้สิ่งที่ต้องการมาครอบครอง หากเป็นความสุขสงบที่เกิดขึ้นในดวงใจ เป็นความสุขถาวรไม่เสื่อมคลาย

โลกที่เราอาศัยอยู่มีความแปรเปลี่ยนอยู่ทุกขณะ ความแปรเปลี่ยนนั้นเป็นมายาล้อลวง หากความจริงอันถาวรไม่ได้ แต่ความจริงที่มองไม่เห็นต่างหากเป็นความจริงไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ใช่มายา

ตามปกติมนุษย์หลงผิดคิดว่า สิ่งที่ตนแลเห็นเป็นความจริง ทั้งนี้เพราะตกอยู่ในอำนาจของอวิชชา (เทียบกับหลักในพุทธศาสนา) ซึ่งเปรียบได้ดังกระจก (แว่นตา) มีสี สวมแล้วทำให้มองเห็นวัตถุสีขาวเป็นสีต่าง ๆ ผิดจากความจริง การมองเห็นของจริงต้องไม่สวมแว่นที่มีสี ข้อนี้ฉันใด การกำจัดอวิชชาให้สิ้นไปเพื่อไม่ให้เห็นมายา มนุษย์ต้องยอมรับรู้ว่า มีสิ่งเดียวที่เป็นจริงคือ (มหา) พรหม (ปรมาตมัน) เพราะว่ามหาพรหม คือความจริงที่มองไม่เห็น และไม่อาจเปรียบกับสิ่งใดได้ มนุษย์ไม่สามารถบรรยายลักษณะของมหาพรหมได้ เพราะมหาพรหมคือความจริงแท้ที่มองไม่เห็น และเพราะมหาพรหมเป็นสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจของมนุษย์

ปรัชญาเรื่องมหาพรหม (ปรมาตมัน) ของท่านสังการมีว่า มหาพรหมมีอยู่ในสรรพสิ่ง เป็นอมตะเท่ากับความเป็นอมตะของอาตมัน (สิ่งที่แลเห็นเป็นมายา ซึ่งที่แลไม่เห็นเป็นอมตะ) มนุษย์พึงเห็นพรหม เพราะพรหมเป็นสัจจะเป็นอมตะ เป็นนิรันดร์ (เห็นพรหมเท่ากับเห็นตัวเอง เห็นตัวเองเท่ากับเห็นพรหม ข้อนี้เป็นลักษณะการสอนไม่ให้หลงใหลในสิ่งที่มองเห็น คือตัวเราเอง)

การเป็นดังกล่าว คือการเข้าถึงโมกษะ โมกษะนั้น เป็นสภาพของใจที่ว่างเปล่าปราศจากอารมณ์ การดับซึ่งจิตอันไม่เกาะด้วยอารมณ์ไปชั่วขณะหนึ่ง เช่น ดวงจิตในเวลานหลับ ชื่อว่าได้ถึงโมกษะไปชั่วขณะหนึ่ง ด้วยว่าขณะนั้นเป็นขณะที่อาตมอันของมนุษย์ไปรวมอยู่กับปรมาตมัน (ลักษณะเดียวกับนิพพานชั่วขณะในพุทธศาสนา) ก็แลโมกษะอันถาวรที่มนุษย์ถึงนั้นคือการไม่เวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏอีกต่อไป เพราะไม่มีการกระทำ (อารมณ์) อันประกอบด้วยความยึดมั่นในตัวเอง เมื่อไม่ยึดมั่น ก็ไม่สามารถจะสร้างกรรมต่อไปได้

ตราบใดที่ไม่ถึงโมกษะ ตราบนั้นต้องเวียนว่ายไปตามอำนาจของผู้สร้างคือ พรหมมา (หนึ่งในตรีมูรติ มีเพศเป็นชาย) และมีการสร้างวรรณะ ๔ เหล่า ของมนุษย์ (ดูอธิบายข้างหน้า) อีก โดยนัยนี้ พรหมมณจึงมีอธิบาย สรูปตอนท้ายเพื่อให้เกิดความสำคัญแก่ตน ว่าโลกจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ต้องมีพรหมมณ (นักบวช)
๒. ต้องมีคัมภีร์พระเวท
๓. ต้องมีวรรณะ ๔ เหล่า

ถ้าสังคมของมนุษย์ขาดลักษณะทั้งสามนี้ จะหาสันติไม่ได้เลย (พรหมมาหนึ่งในตรีมูรติ ซึ่งถือเป็นผู้สร้าง ลางที่เรียกว่าวิษกรรรม, วิศณุกรรรม, นีรัญครรรค และ ประชาบดี ก็มี)

มหาพรหม หรือปรมาตมัน สร้างเทวะผู้ยิ่งใหญ่ไว้หมวดหนึ่ง ให้มีหน้าที่เกี่ยวกับสังสารวัฏ หรือสภาวะแห่งโลก ๓ ประการ เทวะเหล่านั้น คือ

- พรหมมา ผู้สร้าง (Creator) พระองค์หนึ่ง
- วิษณุ หรือ นารายณ์ ผู้รักษา (Presever) พระองค์หนึ่ง
- ศิวะ หรือ อิศวร ผู้ทำลาย (Destroyer) พระองค์หนึ่ง

เทวะทั้งสามนี้ เรียกว่า *ตรีมูรติ** แปลว่า “รูปสาม” ตามลักษณะแสดงให้เห็น เป็นธรรมาธิษฐาน ว่าโลกมีการตั้งขึ้น (อุปาติ) มีการรักษา คือการดำรงอยู่ (ฐิติ) ในท่ามกลาง และมีการสลายไป (ภังคะ) ในที่สุด การบูชาเทวะทั้งสามนี้ เป็นรูปของ บุคคลาธิษฐาน ถือว่าเป็นการบูชาให้รู้ถึงสภาวะธรรม ๓ ประการ อันเป็นเครื่องประกอบอยู่คู่กับโลก

โดยอรรถาธิบายพราหมณ์ซึ่งมีเพศเป็นชาย มีพระชายาชื่อ *สร้สวดี* เป็นผู้สร้าง สร้างมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย รวมความ พระองค์เป็นผู้สร้างจักรวาล หรือสร้างโลก โลกที่พระองค์ทรงสร้างนั้น ตั้งอยู่ได้เป็นยุค และพินาศไปเป็นยุค ระยะเวลาระหว่างสร้างโลก โลกตั้งอยู่ และโลกพินาศ (ล้างโลก) เรียกว่า *กัลปี* *กัลปี*หนึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ยุค คือ *กฤตยุค* *เทรตายุค* *ทวาปรยุค* และ *กัลียยุค* รวม ๔ ยุค เป็นมหายุค *พินมายุค* เป็น *กัลปี*หนึ่ง *กัลปี*หนึ่งเป็นเวลา ๔,๓๒๐,๐๐๐ ปี* ความเป็นไปแต่ละยุคมีพรรณนาสังเขปดังนี้

กฤตยุค เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *สัตยยุค* เป็นยุคแห่งศีลธรรมมั่นคง มีพระพรหมองค์เดียวเป็นใหญ่ ไม่มีเทพเทวาอื่นอีก ไม่มียักษ์ ไม่มีมาร ใครปรารถนาอันใดสำเร็จไม่มีการค้าขายแลกเปลี่ยนไม่มีโลกไกรธหลงทุจริตคดโกง และไม่มีโทษนัสใด ๆ

เทรตายุค ยุคนี้ ศีลธรรมเสื่อมลง ๑ ใน ๔ ไม่มีพิธีกรรม มนุษย์ปฏิบัติธรรมเพื่อผล หวังอานิสงส์จากการปฏิบัติธรรมนั้น ๆ

ทวาปรยุค ยุคนี้ ศีลธรรมเสื่อมลง ๒ ใน ๔ นรชนเกิดเจ็บป่วยเกิดค้นหา นรชนนิยมทำความชั่ว มีพิธีกรรมเพื่อล้างความชั่ว พระเวททั้งสี่เกิดขึ้น แต่คนไม่เอาใจใส่

๑. เทวะองค์สำคัญ (ก่อนสมัยพระเวท) ๓ องค์ คือ *อัคคี* (ไฟ) *พายุ* (ลม) และ *สุริยะ* (พระอาทิตย์) นับถือเป็น *ตรีมูรติ* เหมือนกัน

๒. อ้าง J.N. Farquhar; *Primer of Hinduism*, p. 39; พระราชนิพนธ์ค่านา เรื่อง “นารายณ์สิบปาง” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

กถียุค ยุคนี้ (ปัจจุบัน) สัจธรรมเหลืออยู่เพียง ๑ ใน ๔ คือศีลและธรรม ทั้งปวงเสื่อมถอย นรชนเต็มไปด้วย ราคะ โทสะ โมหะ ทุจริต คดโกงกัน อยู่ทั่วไป ฯลฯ

การนับถือดังกล่าว เกิดขึ้นในสมัยอวตาร (แห่งนารายณ์สมัยหลัง สมัยฮินดู) แต่ละยุค พระนารายณ์ มีผู้นับถือว่าเป็นมหาเทพสูงสุด ในภายหลัง มีฐานะเป็นผู้สร้าง แบ่งภาคลงมาเกิด (อวตาร) ในรูปต่าง ๆ แต่ละยุค (ดูพระ ราชนิพนธ์ “นารายณ์สิบปาง” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

เวลาโลกพินาศเกิดจากอำนาจไฟ ทุกอย่างสูญสิ้นไปในไฟ จะเหลือ อยู่ก็แต่ผู้รู้ (ขนาดผู้ทรงพระเวท) เทวะ (ธรรมชาติประจำโลก) และธาตุทั้งสี่ (ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ) ซึ่งมีประจำโลก (เพิ่ม อากาศ อีกหนึ่งเป็น ๕) แม้พระพรหม ผู้สร้างก็หมดสิ้นไปด้วย ทุกอย่างรวมลงในธาตุทั้งสี่ พุดโดยย่อว่า ธาตุทั้งสี่ มาชุมนุมกันอยู่ ระหว่างนั้น วิญญาณในโลกทั้งหลาย เข้าไปรวมอยู่ใน มหา พรหม หรือ ปรมัตถ์ ครั้นถึงเวลา จะต้องให้มีการสร้างโลกตามยุคตามสมัย ที่กำหนด ดวงวิญญาณทั้งหลายก็ออกจากปรมัตถ์อีกครั้งหนึ่ง วนเวียนกัน ไปเป็นวัฏฏะอย่างนี้ (ดู ปรัชญาธรรมฮินดู ข้างหน้า)

บรรดาคำสอนทั้งหลายในคัมภีร์พระเวทมีคำสอนอันหนึ่งที่เป็นสำคัญ ที่สุดของลัทธิ คือ คำสอนเรื่องหน้าที่ของพระผู้สร้าง ที่มีพระนามว่า พรหม พระพรหม ซึ่งมีเพศเป็นชายองค์นั้น ทรงสร้างมนุษย์ไว้เพื่อสันติ ดังนี้

ทรงสร้างคนชั้นพราหมณ์ (นักบวช) จากพระโอษฐ์

ทรงสร้างคนชั้นกษัตริย์ (นักรบ) จากพระพาหา

ทรงสร้างคนชั้นแพศย์ (พ่อค้า) จากพระโสณี (ตะโพก)

ทรงสร้างคนชั้นศูทร (กรรมกร) จากพระบาท

คุณสมบัติของพราหมณ์

๑. คมะ มีความสุภาพภายในจิตใจ ไม่ปั้นปวนด้วยความ โลก โกรธ หลง
๒. ทมะ ระวังจิตไว้ได้ ไร้สีกในเมตตาสอดส่อง
๓. ตปะ ผนึกต่อความลำบาก บำเพ็ญเพื่อหาความรู้ ความจริง
๔. เสจาจะ (สุจิ) ทำตัวเองให้บริสุทธิ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
๕. สันโดษ พอใจในความสุขที่มีอยู่
๖. กษมา มีความอดทน มีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง
๗. สรลตา มีความซื่อตรง พุดตรง ทำตรง
๘. ญาณะ แสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง
๙. ทยา เมตตาต่อชีวะทั้งปวง
๑๐. อาสติกตา จงรักภักดีต่อพระพรหม
๑๑. สตุย มีความเห็นอันสูงจรัส ไม่คิดคดทรยศใคร

ประกอบด้วยหน้าที่อีก

๑. ปฐนั ได้แก่ ภารศึกษาชั้นสูง
๒. ปารุณั ได้แก่ ภารศึกษาแก่คนอื่น
๓. ยชนั ได้แก่ ภารพิธีบูชาต่าง ๆ ของตนเอง
๔. ยาชนั ได้แก่ ภารพิธีบูชาต่าง ๆ เพื่อคนอื่น
๕. ทานั ได้แก่ ภารบุญให้ทาน
๖. ปฏิกนั ได้แก่ ภารรับบุญทานจากผู้มีศรัทธา

คุณสมบัติของกษัตริย์

๑. ศูรตา กล้าหาญ ไม่รู้จักความกลัว
๒. วีรยะ มีความเพียร ในการเผชิญภัย

๓. ไธรยะ	มั่นคง ไม่ทอดย
๔. เตชะ	มียศ มีเกียรติ รู้จักใช้อำนาจในทางที่ถูก
๕. ทานะ	ฝึกฝนในการให้
๖. ทมะ	} (ดูคุณสมบัติของพราหมณ์ ข้อ ๒ และ ๖)
๗. กษมา	
๘. พราหมณภักติ	ภักดีต่อพราหมณ์
๙. ประสन्नตา	ร่าเริง ไม่รู้จักวิตก
๑๐. รักษภาวะ	พร้อมจะรักษาประเทศชาติ เพื่อผดุงยุติธรรม
๑๑. สดย	(ดูคุณลักษณะของพราหมณ์ข้อ ๑๑)

ประกอบกับหน้าที่ ๓ คือ ปฐน์ ยชน์ ทาน์ (ตามหน้าที่ของพราหมณ์) ตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ กำหนดว่า ในกาลวิบัติ อนุญาตให้กษัตริย์ประกอบอาชีพอื่นได้ เช่น อาชีพครูบาอาจารย์ ทำพิธีบูชาขวัญ การกุศล ทำกสิกรรมและค้าขายได้ ทำไม่ได้ (เหมือนพราหมณ์) มีอย่างเดียว คือรับการทำบุญจากผู้มีศรัทธา

คุณสมบัติของแพศย์

๑. เฉลียวฉลาด ในการแลกเปลี่ยนสินค้า
๒. มีความรู้ดีในการคำนวณ
๓. จงรักภักดีต่อพระพรม
๔. นับถือพราหมณ์และกษัตริย์ (เพื่อแสวงหาความรู้)

ตามปกติ แพศย์ ประกอบอาชีพกสิกรรมและการค้าขาย ถ้าในกาลวิบัติ อนุญาตให้ประกอบอาชีพอื่นได้ตามกาลเทศะ แต่ต้องเป็นอาชีพสุจริต

คุณสมบัติของสุทร

๑. นนรตา มีความสงบเสงี่ยมเจียมตน

๒. นิษกปฏตา	ไม่มีความเจือยชา ตลบตะแลง คดโกง
๓. เศาจะ	} (ดูคุณสมบัติของพราหมณ์ข้อ ๔ และ ๑๐)
๔. อาสติกตา	
๕. อสเดยฺย	ไม่ลักขโมย
๖. สตุย	(ดูคุณสมบัติของพราหมณ์ ข้อ ๑๑)
๗. อาทรภาว	เคารพนับถือวรรณะที่สูงกว่า

เพราะเหตุแห่งความแตกต่างกัน จากความสูงต่ำแห่งอวัยวะของพระพรหมายิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นเหตุให้แบ่งคนออกไป ๔ เหล่า เรียกว่าวรรณะเห็นปานนี้ คนเหล่านี้จึงมีฐานะไม่เสมอเหมือนกัน ไม่สามารถร่วมกันร่วมนอนกันได้ คบค้ากันไม่ได้ หัวหน้าผู้ทำพิธีบูชาพระพรหมา ตกเป็นหน้าที่ของบุคคลที่ชื่อว่า “พราหมณ์” ซึ่งเป็นวรรณะชั้นสูงสุดกว่าวรรณะเหล่านี้อื่น เพราะพระพรหมาทรงสร้างด้วยอวัยวะส่วนสูง และมีหน้าที่ติดต่อกับพรหมาได้พวกเดียว

มาในตอนหลัง พราหมณาจารย์แต่งคัมภีร์อธิบายพระเวทขึ้นใหม่ เล่มหนึ่ง ทำนองเป็นอรรถกถา เรียกว่า คัมภีร์พราหมณะ เป็นบทเรียนของผู้อำพาพิธีตนเป็นพราหมณ์และแต่งฎีกาของคัมภีร์พราหมณะออกไปอีกเล่มหนึ่งชื่อ อารัณยกะ เป็นบทเรียนของผู้อยู่ป่า คัมภีร์เหล่านี้ เป็นบทสอนการดำเนินชีวิตของพราหมณ์ตั้งแต่เกิด ไปจนถึงการออกป่าบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุโมกษะ การปฏิบัติตามบทเรียนนั้น ๆ เรียกว่า การเข้าสู่อาศรม

อาศรมแห่งการบำเพ็ญเพียร ประพฤติตนให้เป็นพราหมณ์ ดำเนินความตามคัมภีร์พราหมณะ และอารัณยกะ มีอยู่ ๔ อาศรม (หรือ ๔ ลำดับ) แห่งการบำเพ็ญเพียร คือ

๑. พรหมจารี แปลว่า ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ หมายความว่า ผู้ที่ยังเป็นนักเรียน
๒. กฤหัสถ์ แปลว่า ผู้อยู่ครองเรือน
๓. วณปรัสถ แปลว่า ผู้อยู่ป่า

๔. สันยาसी แปลว่า ผู้แสวงหาธรรม

อาศรมทั้งสี่ คือ ทางปฏิบัติอันเป็นต้นรากแห่งชีวิตของพรหมณ์ ถือว่าเป็นธรรมประจำตัวของชาวฮินดู ผู้มุ่งต่อโมกษะเป็นที่ไปในเบื้องหน้า จักแสดงให้เห็นโดยย่อ เพื่อเป็นเครื่องเปรียบเทียบกับการปฏิบัติของศาสนิกชนในศาสนาอื่น

อาศรมที่หนึ่ง พรหมจารี ลำดับแรกแห่งชีวิต กำหนดบุคคล (ชาย) ผู้เกิดในตระกูลพรหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ มีอายุครบ ๕ ปี ๘ ปี หรือ ๑๖ ปี บริบูรณ์ เข้าพิธีอันหนึ่งเรียกว่า อุปนัยน์ (หมายความว่า นำชีวิตเข้าสู่ฐานะใหม่) คือ พิธีนำทารกเข้าสู่สถานศึกษาของครู (คุรุ) พิธีนั้น เด็กจะต้องคล้องด้ายศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า สายธูรว่า หรือ ยัชโญปวีต ซึ่งคุรุเป็นผู้สวมให้ เมื่อคล้องด้ายศักดิ์สิทธิ์แล้ว เท่ากับประกาศตนเป็นพรหมจารี ตั้งหน้าประพฤติพรหมจรรย์ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสำนักของครูต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของพรหมจารีอย่างเคร่งครัด จนอายุครบ ๒๕ ปี เป็นอันสิ้นภาวะพรหมจรรย์ เป็นพรหมณ์โดยสมบูรณ์^๑

เมื่อเป็นพรหมณ์แล้ว ได้สิทธิแห่งความเป็นพรหมณ์ตามที่พระพรหมเป็นผู้ประทานให้ ๕ อย่าง คือ

๑. ศึกษาคัมภีร์พระเวทได้เต็มภาคภูมิ (คนธรรมดาซึ่งไม่ใช่พรหมณ์แต่ต้องคัมภีร์พระเวทไม่ได้)

๒. สั่งสอนคัมภีร์พระเวทแก่คนทั้งหลายได้ (ตอนนี้เท่ากับเป็นผู้อแทนของพระพรหม คนอื่นสอนไม่ได้ เป็นบาป)

๑. เรียกว่า Stages of Life คือลำดับแห่งชีวิต ๔ ลำดับละ ๒๕ ปี A. Dubois; Hindu Manners Customs, and Ceremonies, p. 160-170

๒. พรหมณ์ เป็นหัวหน้าพิธี แบ่งอาชีพที่ทำออกเป็น ๓ ประการ คือ พรหมณ์ไนตรี มีหน้าที่บูชาไฟ, พรหมณ์อุทคาตรี มีหน้าที่ขับกล่อม และพรหมณ์อดรพรรย มีหน้าที่ประกอบพิธีอื่น

๓. ปฏิบัติกิจพิธีที่เรียกว่า ยัคนัม (การบริจาต) ได้

๔. รับทานจากผู้มีศรัทธาทั้งหลายได้ (ถ้าไม่เป็นพราหมณ์ รับทานจากคนอื่นไม่ได้ เป็นบาป)

๕. บริจาคทานแก่คนยากจน ตามปกติคนในวรรณะต่ำไม่มีใครเขาให้ทาน ผู้มีภาวะเป็นพราหมณ์แล้ว มีเมตตาเป็นวิหารธรรม รับบริจาคทานจากใครก็ได้ ไม่เป็นอุปมงคล

แต่มีกฎรับบาปหนัก (อนันตริยกรรม) แก่พราหมณ์ไว้ ๕ อย่าง คือ

๑. พรหมหัตย ประหารพราหมณ์

๒. สิสฺหัตย ประหารเด็กที่ยังไม่คลอด (ทำแท้ง)

๓. สุราปาน ดื่มน้ำเมา

๔. สวรรณ-สเนย ขโมยทองคำ

๕. คฺรุ-ดัลป-กามน เป็นผู้กรรยาของคฺรุ หรือของผู้ทรงคุณธรรม ภายหลังเพิ่มเติมอีกอย่างหนึ่ง

๖. บัญจปาทก สماعคมกับผู้ทำบาปข้างต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง บาปเหล่านี้ เป็นอนันตริยกรรม ไม่มีล้างบาป ไม่มีอภัยโทษ*

อาศรมที่สอง คฤหัสถ์ (ลำดับสอง) พรหมจารีผู้เสร็จสิ้นการปฏิบัติขั้นต้นแล้ว กลับมาสู่เหย้า บำเพ็ญตนเป็นคฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือน แต่งงานมีลูกเมีย ทำหน้าที่อันนุรุชผู้เกิดมาในตระกูลดีต้องกระทำ

ผู้ครองเรือนปฏิบัติกิจตามลำพังตนไม่ต้องอยู่ใต้การควบคุมของคฺรุคนใด ต้องปฏิบัติตนในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว มีการบูชาเทวดาเวลาเช้า เวลาค่ำ ปฏิบัติตามหน้าที่ของสามี และตามกฎอื่น ๆ ของผู้ครองเรือน

ผู้ปฏิบัติกิจของพราหมณ์ผู้มีครอบครัว มาจนถึงขั้นเป็นผู้ครองเรือนนี้เรียกว่าพราหมณ์บ้าน ปฏิบัติกิจพราหมณ์บ้านอยู่ตามกำหนด ๒๕ ปี เมื่อ

ต้องการจะบำเพ็ญเพียรยิ่งขึ้นไปเพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นต้องออกจากบ้านเข้าป่าเข้าสู่อาศรม บำเพ็ญตนเป็นพรานหมณีไพร

การบูชาเทวดาของคฤหสฺถ์ เรียกว่า สังกัลปี (Sam-Kalapa) ประกอบด้วยการบูชาในเวลารุ่งเช้า และพลบค่ำ ที่เรียกว่า พิธีสนธยา (Sandhaya) ซึ่งพิสดารมาก จะขอกล่าวแต่เรื่อง สังกัลปี บทตันของสนธยา เพื่อให้เข้าใจกิจพิธีส่วนหนึ่งของคฤหสฺถ์ผู้เป็นพรานหมณี

สังกัลปี หมายถึง อนุสติขั้นสูงสุด (Intensive Contemplation) มี ๑๙ อย่าง คือ

ระลึกถึงพระวิษณุ, ระลึกถึงพระพรหมา, ระลึกถึงอวตารของพระวิษณุที่แปลงเป็นหมูป่าสังหารหิรณ्यกษั และทำลายทุกอย่างในกลียุค, ระลึกถึงพระมนู (๑๔ องค์), ระลึกถึงกลียุค, ระลึกถึงชมพูทวีป, ระลึกถึงกษัตริย์ภารตผู้ครองชมพูทวีป, ระลึกถึงขุนเขาพระสุเมรุ, ระลึกถึงส่วนหนึ่งของโลก ที่เรียก Agni-diku เป็นที่ประทับของพระอัคนี และเป็นที่ตั้งของชมพูทวีป, ระลึกถึงภูมิประเทศของชาวดราวิฑ (Dravidian) ผู้ใช้ภาษาทมิฬ, ระลึกถึงทางโคจรของพระจันทร์, ระลึกถึงความหมุนเวียนของกาลเวลา, ระลึกถึงการสืบต่อ (ayana) แห่งชีวิตของตน, ระลึกถึงฤดูประจำปี, ระลึกถึงพระจันทร์ในศุกรปักข์และกาปักข์, ระลึกถึงวันในสัปดาห์, ระลึกถึงดาวประจำวัน, ระลึกถึงการชุมนุมแห่งดวงดาว ๒๗ ดวง, และระลึกถึงการณ (Karana) ได้แก่การกระทำของตนเอง^๑

อาศรมที่สาม วนปรัสธ (ลำดับสาม) การอยู่ป่า เป็นกิจปฏิบัติของพรานหมณีอีกชั้นหนึ่ง ถือเอาการบำเพ็ญเพียรเข้าฌานสมาบัติในราวไพร สร้างบรรณศาลาเป็นที่อาศัย มีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น เมื่อจิตใจตกอยู่ในขั้นบริสุทฺธิเป็น

๑. อ้าง -A. Dubois; Hindu Manners, Customs and Ceremonies. pp. 106, 144, 162, 164, Oxford Press 1906

ลำดับแล้ว ลงมือปฏิบัติกิจตามแบบของผู้ปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุด

อาศรมที่สี่ สันยาสี (ลำดับสุดท้าย) ผู้แสวงหาธรรม เพื่อโมกษะ บำเพ็ญเพียร (ตามมรรค ๘ หรือ โยคะ ๘ ซึ่งจะกล่าวข้างหน้า) มุ่งจุดสุดท้าย ให้ดวงวิญญาณเข้าถึงซึ่งดวงวิญญาณอันเป็นปฐม คือ การแสวงหาโมกษธรรม ค้นหาความจริงว่า ตนคือใคร ? พระพรหมคือใคร ? ในโลกนี้มีสารัตถ์อันใด ? เมื่อได้คำตอบแล้ว สั่งสอนความรู้นั้น โดยถือว่ามนุษย์ทั้งปวงเป็นส่วนหนึ่งของพระพรหม และเป็นผู้ร่วมทุกข์สุขกับตน*

ปลายสมัยนี้ พราหมณ์แต่งคัมภีร์พระเวทเล่มใหม่ ขึ้นอีกเล่มหนึ่ง คือ อถรรพเวท เป็นเล่มที่สี่ ข้อความในคัมภีร์เล่มนี้ส่วนหนึ่งเอามาจากคัมภีร์ ๓ เล่มที่แต่งไว้เดิม และมีแต่งเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง ส่วนที่เพิ่มเติมเป็นมนตร์กัมภีร์พิศาว ปัดรังควานมารร้ายให้กลายเป็นมงคล

สมัยพราหมณะที่กล่าว พราหมณาจารย์แตกแยกนิกายออกไปมาก โดยอาศัยคัมภีร์พราหมณะอันแต่งขึ้นเป็นอรรถกถาคัมภีร์พระเวท ดังกล่าวข้างต้นคือ

อาศัยคัมภีร์ **อุคเวท** รจนาคัมภีร์พราหมณะออกไปเป็น ๒ เล่ม คือ **ไอตเรยพราหมณะ** และ **เกาสีตกีพราหมณะ** เป็นคัมภีร์ของพราหมณ์นิกายไอตเรยีน และ นิกายเกาสีตกิน

๑. อาศรมทั้ง สี่ หากกำหนดเป็นกาล มีความอีกอย่างหนึ่ง คือ ๑. พรหมจารี ได้แก่ศึกษากาล หมายถึงเวลาแห่งการกระทำเพื่อตนเอง คือการเล่าเรียน ๒. คฤหัสถ์ ได้แก่บริวารกาล หมายถึงเวลาแห่งการกระทำเพื่อครอบครัว ๓. วณปรัสถ์ ได้แก่ สังคมกาล หมายถึงเวลาแห่งการกระทำเพื่อสังคมและประเทศชาติ ๔. สันยาสี ได้แก่ วิศวกาล หมายถึงเวลาแห่งการกระทำเพื่อมนุษยชาติทั้งปวง-ฮินดูธรรม (หินธุธรรม) -นายตรีโลกนาถ ปาวา นายกสมามคมฮินดูสมาช, อาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารต พ.ศ. ๒๕๐๙

อาศัยคัมภีร์ สามเวท รจนาคัมภีร์พราหมณะออกอีก ๓ เล่ม คือ ปัญจิมลพราหมณะ ชันโทคยพราหมณะ และ ทัลวการพราหมณะ เป็นคัมภีร์ของพราหมณ์นิกายทันทิน, ชันโทคยิน และทัลวการ

อาศัยคัมภีร์ ยชुरเวท ซึ่งแยกออกเป็นยชुरเวทดำ และยชुरเวทขาว รจนาคัมภีร์พราหมณะขึ้น ๒ เล่ม คือ ฝ้ายยชुरเวทดำ มีโตตติรียพราหมณะของนิกายโตตติรียิน, กาดก และ ไมตรยานีย, ส่วนยชुरเวทขาว มีคัมภีร์สตปถพราหมณะ ของพราหมณ์นิกายวาชเสนยิน เป็นต้น

ยกเว้นคัมภีร์อถรรพเวท ซึ่งแต่งขึ้นในภายหลัง ไม่มีอรรถกถา*

ความอันแสดงการนับถือของชาวอารยันมาแต่ต้น นักปราชญ์คัดตอนเป็นศาสนาพราหมณ์ ต่อจากนั้น เข้ายุคปรัชญาธรรมของฮินดู ปราชญ์เรียกระบบแห่งศรัทธาต่อจากนี้ว่า “ศาสนาฮินดู” และในยุคนี้เอง ที่มีศาสนาสำคัญของโลก ๒ ศาสนาเกิดขึ้นในท่ามกลางแห่งปรัชญาธรรมของฮินดู คือ ศาสนาเซน (จีนะ) และพุทธศาสนา”

๑. อ้าง Primer of Hinduism ของ J.N. Farquhar p. 28

๒. อ้าง This Believing World ของ Lewis Brown p. 119-150

ปรัชญาธรรมของฮินดู

ศาสนาฮินดู (พราหมณ์ใหม่)

สมัยนี้ ตกต้นพุทธกาล (ประมาณ ๖๐๐-๔๘๐ ปี ก่อน ค.ศ.) ชาวอารยันก้าวหน้ามาก ทั้งทางลัทธิ และสติปัญญา การปกครองเป็นแบบแผนดีขึ้นกว่าแต่ก่อน พราหมณาจารย์ผู้เป็นเทวดาในหมู่คน ยังคงเผยแผ่ ลัทธิของตนแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีปส่วนเหนือ*

สมัยนี้ ความเชื่อในลัทธิของชาวอารยัน เกิดขึ้นเป็นรูปใหม่อีกรูปหนึ่ง เกี่ยวกับดวงวิญญาณมีภาวะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลก เป็นปรัชญาธรรมของพราหมณ์ใหม่ มีส่วนคล้ายคลึงกับปรัชญาของศาสนาใหม่ที่เกิดขึ้นในชมพูทวีปในสมัยเดียวกัน คือ ศาสนาเซน และพุทธศาสนา

ปรัชญาธรรมของฮินดูที่เกิดขึ้นใหม่ มีดังนี้

๑. มีความเชื่อยิ่งขึ้นว่า ดวงวิญญาณเป็นอนันตะ ดวงวิญญาณนั้นผ่านมาจากการเกิด (ชาติ) อันนับไม่ได้ ชาติหนึ่งอาจเกิดเป็นอย่างหนึ่ง อาจ

---

๑. การที่อารยันเผยแผ่ลัทธิของตนเข้าไปทั่วลุ่มน้ำสินธุ ในยุคนี้ ชาวอารยันได้นำมาว่า ฮินดูและลัทธิที่ชาวฮินดูนับถือ จึงได้ชื่อว่า ศาสนาฮินดู ข้อนี้คือเหตุแห่งการให้สามารถจัดระยะแห่งศาสนาพราหมณ์กับศาสนาฮินดู แยกออกจากกันไปได้ อีกเหตุหนึ่ง

เกิดเป็นคนมีฐานะดี เป็นคนจน มีปัญญาดี ลางที่เป็นคนโง่ ลางครั้งอาจเป็นสัตว์กลางชนิด และเป็นพืชกลางอย่างก็มี เวียนกันอยู่อย่างนี้ไม่มีเวลาหยุดนิ่งจนกว่าจะเข้าถึงซึ่งความหลุดพ้น (โมกษะ) จากการเกิดเข้าไปอยู่กับ ปฐมวิญญาน คือ มหาพรหม หรือ ปรมัตถ์

๒. ความแตกต่างกันของชีวิตอย่างนั้น เป็นไปด้วยอำนาจของกรรม คือการกระทำไว้แต่ชาติก่อน ๆ และเพราะกรรมนั้นเอง ที่ทำให้เวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏฏะอยู่

๓. เพราะเชื่อว่ามีกรรมเป็นเครื่องบันดาลให้เกิด และความไม่เสมอภาคที่มีเพราะการกระทำนั้น ๆ จึงมีลัทธิใหม่สอนว่า เพื่อไม่ให้มีความไม่เสมอภาค และเพื่อไม่ให้มีการเวียนเกิดเวียนตายอย่างนั้น ก็ควรจะมี อกรรม คือ การไม่กระทำ ทำตัวให้เข้าถึงอกรรม ในที่นี้อธิบายว่า คือ พรหม แต่อันการที่มนุษย์จะหลีกเลี่ยงกรรมไปสู่อกรรม มีอยู่ทางเดียว คือสลบเข้าอยู่ป่าแสวงหาธรรมเป็นเบื้องต้น

๔. ด้วยเหตุแห่งการนับถือว่า วิญญานต้องเวียนว่ายตายเกิด เพราะกรรมดังกล่าวข้างต้น จึงเกิดมีลัทธิการสิ้นสุดแห่งโลกเก่า และการเริ่มต้นแห่งโลกใหม่ เป็นไปตามกาลสมัย (ดังกล่าวข้างต้น) การเกิดแห่งโลก หรือการสิ้นสุดแห่งโลก เป็นหน้าที่ของเทวะผู้สร้าง และเทวะผู้ทำลาย

เหล่านี้เป็นหลักแห่งปรัชญาธรรมของฮินดูในระยะเริ่มต้นหลังจากสิ้นสุดสมัยพราหมณะแล้ว นอกจากหลักเหล่านี้ อารยันในสมัยนี้มีข้อบังคับใหม่ให้ผู้ที่เกิดในตระกูลพราหมณ์ กษัตริย์และแพศย์ เข้าประพฤติตนในอาศรมทั้งสี่ ครึ่งครัดมากขึ้นกว่าเดิม และความเชื่อว่า ความเป็นสันติในโลก จะต้องประกอบด้วย มีพราหมณ์ มีพระเวท และมีวรรณะ ๔ เหล่า ดังที่กล่าวมา ครึ่งครัดชัดเจนมากขึ้น แสดงว่าในสมัยนี้ชาวอารยันมีปรัชญาสูงขึ้น แต่การแตกสามัคคีกันในสังคม เพราะเรื่องของวรรณะ ๔ เหล่า ก็มีมากขึ้นด้วย

สมัยอุปนิษัท (ต้นพุทธกาล)

สมัยนี้เป็นสมัยสำคัญแห่งประวัติศาสตร์ของศาสนาทั้งสามรวมกันคือ ศาสนาฮินดู ศาสนาเชน และพุทธศาสนา ด้วยว่า ลัทธิความเชื่อถือ เกิดขึ้นละม้าย คล้ายคลึงกัน โดยอาศัยศาสตราจารย์สามารถค้นคิดเหตุผลแห่ง ลัทธิความเชื่อถือ ขึ้นได้ในสมัยเดียวกัน คิดกาลประมาณ ๖๐๐ ถึงประมาณ ๔๐๐ ปีก่อนคริสตก

อุปนิษัท แต่งขึ้นโดยยัตคัมภีร์พระเวทเป็นหลัก ทำนองเดียวกับคัมภีร์พราหมณะที่เป็นอรรถกถาของคัมภีร์พระเวท แปลตามพยัญชนะว่า เข้าไปนั่งลง ตามความหมายว่า บทเรียน ได้แก่บทเรียนอันเป็นส่วนลึกลับ (Esoteric Doctrine) เป็นปรัชญาเกี่ยวกับเรื่องดวงวิญญาณอันเนื่องด้วยพรหม เป็นคัมภีร์สำคัญอันหนึ่งของฮินดู เป็นหมวดที่สามของคัมภีร์พระเวท เป็นอรรถกถาอธิบายความของคัมภีร์พระเวท ทำนองเดียวกับคัมภีร์พราหมณะ ส่วนใหญ่แต่งเป็นคำร้อยกรอง และถือเป็นคัมภีร์สุดท้ายแห่งการศึกษาเล่าเรียน เพื่อถึงที่สุดจึงเป็น เวทานตะ แปลว่า ที่สุดแห่งพระเวทด้วย ความหมายตรงนี้มีว่าเมื่อศึกษาจบคัมภีร์อุปนิษัทแล้ว ก็เป็นอันศึกษาถึงที่สุดแล้ว

คำสอนในคัมภีร์อุปนิษัท ที่สอนกันเป็นสำคัญในสมัยที่กล่าวนี้ คือ ดวงวิญญาณของสากลโลกหรือสากลจักรวาล รวมลงอยู่ในวิญญาณของโลก คือมหาพรหม และมหาพรหมนั้น คือ วิญญาณของโลก (พระพรหมองค์นี้ เป็นผู้สร้างตรีมูรติ แล้วแบ่งให้ตรีมูรติมีหน้าที่ไปคนละอย่าง ดังกล่าวข้างต้น)

ตรงนี้ คัมภีร์อุปนิษัทมีคำอธิบายเน้นหนักว่า วิญญาณคือมหาพรหม นั้นไม่มีเพศ อยู่ในสรรพสิ่งทั่วไป มหาพรหมคือตัววิญญาณแห่งสากลโลกเรียกว่า ปรมาตมัน เมื่อวิญญาณแห่งโลกเป็นปรมาตมัน สิ่งที้ออกมาจากวิญญาณนั้น ก็เป็นอาตมันด้วย (อาตมันอันเป็นตัวกำเนิด เป็นอาตมันใหญ่จึงเรียกว่า ปรมาตมัน)

อธิบายต่อไปว่า ด้วยเหตุนี้ วิญญาณของบุคคล (ที้ออกจากมหา

พรหม) ก็คือพรหมนั่นเอง ตกลงว่า **ตนเองคือพรหม หรือ พรหมคือตนเอง** การรู้จักตนเองเท่ากับรู้จักพรหม การรู้จักพรหมก็เท่ากับรู้จักตนเอง ความรู้ตรงนี้เป็นทางให้เข้าถึงซึ่งโมกษะ คือความหลุดพ้น (กลับไปอยู่กับมหาพรหมตามเดิม)

มหาพรหม หรือปรมาตมัน ตัวต้นของสรรพสิ่งในโลกนี้ เป็นตัวสัจจะเป็นความถาวร เป็นความเที่ยงแท้ เป็นความมั่นคง และเป็นสิ่งที่จะเข้าถึงได้ โดยยาก (ลึกซึ้งยากที่จะเข้าใจ) ผู้ได้รู้จักมหาพรหมว่าเป็นสัจจะเป็นที่ตั้งแห่งความรู้ เป็นความถาวรเที่ยงแท้ ผู้นั้นจะเข้าถึงซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนาได้ (ไตรตรียะอุปนิษัท)

ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น เมื่อเกิดมีความเชื่อในความเวียนว่ายตายเกิดแห่งดวงวิญญาณขึ้น บรรดาผู้หวังจะหลุดจากทุกข์ จึงพยายามหาทางจะให้ดวงวิญญาณไม่ต้องเวียนว่ายต่อไป เกิดมีคณาจารย์สอนไว้โดยวิธีต่าง ๆ กัน ลางอาจารย์ประกาศว่า ต้องอาศัยความรู้เป็นหลักจึงจะพ้นทุกข์ ลางคณาจารย์ประกาศว่า ต้องกระทำพิธีพิณูชา ลางคณาจารย์ก็ว่า ต้องบำเพ็ญตบะทรมานกายใจอย่างแรงกล้า ดังนี้ก็มี และยังมีคณาจารย์ที่มีความคิดลึกซึ้ง เห็นไปว่า การบำเพ็ญอย่างนั้นหาใช่การหลุดพ้นจากทุกข์ไม่ จะให้หลุดจากทุกข์จริง ต้องถือปฏิบัติ สละการบูชาเทพเจ้า เลิกการเซ่นสังเวยใด ๆ ละบ้านเรือนออกถือเพศเป็นปริพาชก หรือเป็นภิกษุ (ผู้ขอ) ต้องท่องเที่ยวไปในราวไพร ที่บำเพ็ญตนแรงกล้า บำเพ็ญตบะเปลื้องกายก็มี บำเพ็ญเพียรทางใจก็มี คำสอนของคณาจารย์พวกหลัง ที่เกิดสมัยนี้ คือคำสอนของศาสนาแห่งลัทธิเซน และลัทธิพุทธศาสนาของพระสมณโคดม ที่เกิดขึ้นใกล้เคียงสมัยเดียวกัน

สมัยอวตาร

ไม่ห่างไกลจากสมัยอุปนิษัท มีการนับถือของชาวอินเดียขึ้นหน้าอีกอย่างหนึ่ง คือ การนับถือลัทธิ อวตาร (Incarnation) กล่าวคือ เชื่อว่า เทพเจ้า ลางองค์ทรงฤทธิ์อวตารมาเกิดเป็นวีรบุรุษ หรือเป็นมนุษย์พิเศษเช่นนั้น ๆ อาทิ

พระรามในคัมภีร์รามายณะ (รามเกียรติ์) และพระกฤษณะ ที่ปรากฏในคัมภีร์มหาภารตะ ซึ่งเคยนับถือว่าเป็นวีรบุรุษนั้น มาสมัยหลัง มีผู้นับถือสูงขึ้นไปถึงว่าพระวิษณุ [เทพองค์หนึ่งในกลุ่มเทพมูรติ เป็นผู้อวตารลงมาปราบยุคเข็ญในมนุษย์โลก (นารายณ์)] ผู้นับถือพระวิษณุเป็นเจ้า แยกแยกออกเป็นนิกายฮินดู นิกายหนึ่ง เรียกว่า **ไวษณพนิกาย*** และมี **ไศวะนิกาย** อีกในภายหลัง"

นัยแห่งการนับถือ พระวิษณุ (นารายณ์) เป็นผู้มีฤทธิ์ อวตารลงมาปราบยุคเข็ญนั้น คือ พระนารายณ์เป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่พระองค์เดียว เรียกว่า **ปรพรม** เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งหลาย พระนารายณ์สถิตย์อยู่บนสวรรค์ชั้นไวกุนธุ์ ยามใดเกิดอธรรมขึ้นในโลก ก็เสด็จอวตารลงมาล้างอธรรมให้หมดไปจากโลก เมื่อเสร็จปราบยุคเข็ญในโลกแล้ว ก็กลับขึ้นไปสู่สวรรค์ กำหนดตามยุคมีถึง ๑๐ ยุค (นารายณ์สิบปาง) มีคำกล่าวตามหลักลัทธิฮินดูว่า "โลกนี้ เกิดจากนารายณ์ ดำรงอยู่ในนารายณ์ นารายณ์เป็นกฎแห่งการดำรงอยู่ และความสูญสิ้นไปทั้งโลก และองค์นารายณ์นั้นแหละ คือโลก"

สมัยเดียวกัน มีชาวฮินดูบางพวกแยกไปนับถือ **พระศิวะ** (อิศวร) ว่าเป็นเทพผู้สร้าง มีศักดิ์ยิ่งกว่าพระวิษณุ ช่วยกันสร้างฤทธิและอำนาจให้แก่พระศิวะของตน สมมุติให้พระศิวะ มีโค ผู้ให้น้ำนมและเนื้อเพื่อเลี้ยงมนุษย์ เป็นพาหนะ โคกลายเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เหมือนแม่ของคนทั้งหลาย และยังสมมุติให้

๑. และ ๒. ในศาสนาฮินดู (พราหมณ์) มีนิกายใหญ่ ๓ คือ นิกายไวษณพ เคารพพระวิษณุ เป็นใหญ่ในกลุ่มเทพตรีมูรติ ยังแยกออกไปเป็นอนุนิกาย คือ รามานูจ มีข้อสังเกตคือ เครื่องหมายเจิมที่หน้าผาก (ติลค) เป็นเส้นสีขาว ๒ เส้น ชิดจากโคนผมลงมาจดคิ้ว มีเส้นขวางที่ดั่งจมูกปิดบังเรื่องทำมาหากิน. มารพ ถือว่าสิ่งที่เกิดจากไม่มีไม่ได้ ทุกอย่างต้องมีฐานเกิด, และวัลลภ ถือไม่นำเพ็ญพรต ทรมานร่างกาย. นิกายไศวะ นับถือพระศิวะเป็นใหญ่ มีติลคเส้นชิดขวางหน้าผาก มีลูกประคำ นับถือศิวลึงค์ ผูกไว้ที่แขนข้าง บรรจุนกขัตติยเงิน คล้องไว้ข้างก็มี เขียนรูปที่หน้าผาก ตามตัว และตาม

ลึงคะ (เครื่องหมายของบุรุษเพศ) เป็นสิ่งอันควรบูชา เรียกว่า ศิวลึงค์ โดยความหมายว่า เครื่องหมายแห่งเพศนั้น เป็น ผู้สร้าง สรรพสิ่งในโลก พวกนับถือพระศิวะเป็นเจ้า เป็นฮินดูอีกนิกายหนึ่งเรียกว่า ไศวะนิกาย

ทรรศนะ ๖ (ปรัชญา)

สมัยเดียวกัน มีเจ้าลัทธิสำคัญเกิดขึ้น ๖ ราย แสดงทฤษฎี คือความเห็น (เรียกในที่นี้ว่าทรรศนะหรือปรัชญา) ออกไปต่าง ๆ กัน ๖ ชนิด กลายเป็นศาสตร์อื่นดูแท้ ๖ ศาสตร์ ทรรศนะทั้งหกมีชื่อ ประวัติ และคำอธิบายโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ทรรศนะหนึ่ง, ชื่อ นยาย มีความหมายว่า การค้นหาความจริงในธรรมโดยวิธีอันเหมาะสม โดยอาศัยการอนุมานตามเหตุผลที่สมควร จึงเรียกลัทธินี้ว่า ตรรกลัทธิ ด้วยว่าเป็นวิทยาเกี่ยวกับตรรก เจ้าลัทธิชื่อ โกตมะ คัมภีร์ในลัทธิ คือ นยายสูตร

หลักสำคัญของนิกาย คือให้พิจารณาถึงสภาวะ ๕ คือ ความทุกข์, ความเกิด, ความเคลื่อนไหวนของชีวิต, โทษ, และความสำคัญผิด (อันเกิดจากอวิชชา) ด้วยการพิจารณาหาความจริง ตามความเหมาะสมแก่เหตุผล สอนให้บุคคลเลิกละอกุศลกรรม ให้มีเมตตาต่อกัน มีสัจจะบำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน

ศิวะก็มี และมีนิกายย่อยอีก ๘ คือ หัตถิน พวกถือไม้เท้า, หัสนามาหัตถินโยคิน พวกผ่อนลมหายใจ เฟงกษิน มีอิริยาบถถึง ๘๔ ท่า, ชังคม หรือ ลิงควัด ห้อยศิวลึงค์, บรมหงส์ ตั้งจิตสมาธิ, อโมริน ทรมานกาย, สุรเทพนาหุ ยกแขนข้างเดียว หรือ ๒ ข้างไว้ทั้งปี, อากาคุมุชิน แขนงหน้าขึ้นฟ้า, นิกายศากตะ (หรือคักติ) บูชาคักติ คือเทวดาผู้หญิง เมียของเทวดาผู้ชาย แบ่งเป็นคณะ คือ ทักษินาจารย์ ทำเปิดเผยไม่ลามก, และวามาจารย์ ทำในที่ลับ (อ้าง Hindu Manners, Customs, Ceremonies ของ A. Dubois

๑. อ้าง Dic. Hindu Mythology หน้า ๘๐-๘๒ ของ Dowson และ Primer of Hinduism หน้า ๘๗-

ทรรศนะสอง, ไวเศษิก เจ้าลัทธิชื่อ กณาท เป็นคนสมัยเดียวกันกับ โคตมะผู้เป็นเจ้าลัทธินยาย คำอธิบายความในทรรศนะนี้เป็นทำนองอรรถกถาของนยาย คือไขความตามอธิบายถึงสภาวะทั้งห้า ที่แสดงมาแล้ว หลักที่สอนแปลกออกไปคือ เชื่อความคงอยู่ของโลกที่เปลี่ยนแปลง โดยอ้างว่า เพราะโลกนั้นประกอบด้วยธาตุ (ปรมาณู) อันเป็นอมตะ อธิบายโดยธรรมคือ ปรมาตมมันซึ่งเป็นผู้สร้างโลก คงอยู่ในสากลโลก เป็นอนันต์ คัมภีร์ในลัทธินี้ คือ ไวเศษิกสูตร

ทรรศนะสาม, สางขยะ เจ้าลัทธิคือ กปิล ลัทธินี้ไม่บอกว่าไม่มีพระเจ้า และไม่บอกว่ามี สรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกต้องเกิดขึ้นจากเหตุและผลของมันเอง สิ่งที่มีอยู่ต้องเกิดขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่สิ่งที่จะเกิดจากสิ่งที่ไม่มีเป็นมูลฐานไม่ได้, มนุษย์ควรแสวงหาความสุข จากมูลฐานที่ทำให้เกิดทุกข์ ที่ตนเองเป็นเหตุ และมีสิ่งภายนอกเป็นเหตุด้วย คัมภีร์ในลัทธิ คือ สางขยสูตร

ทรรศนะสี่, โยคะ เจ้าลัทธิคือ ปตัญชลี ลัทธินี้เป็นคู่คล้ายกับสางขยะ มีทรรศนะไปข้างมีเทพเจ้าทรงศักดิ์ ผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ ความในนี้คือ พระอิศวรเป็นผู้ยิ่งใหญ่เท่ากับปรมาตมมัน อันเป็นปฐมวิญญูญาณทรงสร้างโลก ปกครองและทำลายด้วย ทรรศนะนี้ กำหนดให้ตั้งสมาธิ คือการเพ่ง ให้เป็นเอกัคคตา มีปณิธานจิตตรงไปยังอิศวร (ยังอาตมมันให้เข้าถึงปรมาตมมัน ?)

“ทางเข้าถึงโยคะมี ๘ สาย คือ ยม (ความเหนียวรั้ง), นิยม (การปฏิบัติในลัทธิ), อาสนะ (วิธีนั่ง เพื่อกระทำจิตให้แน่วแน่), ปราณายาม วิธีผ่อนลมปราณ, ปรัตยาหาร (การทรมานอินทรีย์หรือการถอนอินทรีย์ออกจากอารมณ์), ธาธาน (การกระทำจิตให้มั่น), ญาณ (ความเพ่ง) และสมาธิ (ความมีดวงจิตอยู่กับที่) ผู้ประพฤติในโยคะ เรียกว่าโยคี” คัมภีร์ในลัทธิ คือ โยคะสูตร

-
๑. อ้าง ลัทธิของเพื่อน ภาคสอง ของเสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป และ นินทุธรรมของนายตรีโลกนาถ ปาวา นายกสมาคมฮินดูสมาช กับ Hindu Manners Customs and Ceremonies ของ A. Dubois

พรรณนะห้า, ปุรวมิมางสา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรรมมิมางสา เจ้าลัทธิชื่อ ไชมินิ หลักในลัทธินี้ ให้ใช้ความไตร่ตรองในเหตุผลและให้ทำพิธีมีการพลีบูชา เสียสละเครื่องพลีบูชาอันเป็นหลักใหญ่ คัมภีร์ในลัทธิเรียกว่า กรรมมิมางสูตฺร

พรรณนะหก, อุตฺรมิมางสา เจ้าลัทธิชื่อ วยาส หรือ พาทรายนั พรรณนะนี้ คือ เวทานตะ คือหลักศึกษาอันเป็นที่สุดแห่งเวท หลักเวทานตะมีว่า พระเจ้า เป็นมหาเทพ เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้าง การสร้าง คือพระประารณาของเทพพระองค์นั้น คือ พรหม พุดง่าย ๆ คือ โลกเท่ากับพรหม สิ่งต่าง ๆ ออกจากพรหม (ผลมาจากเหตุ) ทุกคนต้องบูชาพรหม (เหตุที่เกิด) คัมภีร์ในลัทธิชื่อ เวทานตสูตฺร หรือพรหมสูตฺร หรือสรีรกสูตฺร

พรรณนะทั้งหกนี้ พวกฮินดูถือว่า เป็นปรัชญาของตนโดยเที่ยงแท้ และฮินดูทุกผู้ไม่อาจละเลยได้

สมัยที่กล่าวนี้ มีเรื่องควรศึกษาอีกเรื่องหนึ่ง คือ วรรณคดีของฮินดู ซึ่งแต่งขึ้นใหม่เป็นหลักใหญ่ให้คนประพฤติตามธรรม เป็นหลักทั่วไปสำหรับบุคคลทั้งหลาย ไม่จำกัดว่าเป็นวรรณะใด เหล่าใด วรรณคดีเหล่านั้น คือ

มานวศาสตร์ หรือ มนุศาสตร์ ซึ่งแปลว่า กฎหรือข้อบังคับของพระมนุ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มนุสัทฺยหิตา ได้แก่ กฎหมายของมนุษย์อันถือว่าเป็นรากของวิชากฎหมายของโลก

รามายณะ (รามเกียรติ์) อันกล่าวถึงเรื่องพระรามผู้เป็นวีรบุรุษอวตารลงมาจากพระวิษณุ ทำหน้าที่ปราบอธรรมในโลก

มหาภารตะ กล่าวถึงเรื่องของพระกฤษณะ ผู้เป็นวีรบุรุษ มาถึงตอนนี้มีเรื่องขยายเพิ่มเติมฤทธิ์ให้แก่กฤษณะ ว่าเป็นผู้อวตารมาจากพระวิษณุอีกเหมือนกัน โดยคำอธิบายดังนี้ จึงกำหนดได้ว่าคัมภีร์สำคัญทั้งสองนี้เป็นที่นับถือของฮินดูนิกายไวษณพ (ผู้นับถือพระวิษณุเป็นเจ้า ยิ่งกว่าฮินดูนิกายอื่นทั้ง

รามายณะและมหาภารตะ เรียกว่า **อิติहाสะ** คือ เรื่องอันเป็นนิยายของวีรบุรุษ)

ภกวัตทีตา เป็นวรรณคดีอีกเล่มหนึ่งที่สำคัญที่สุด เกิดขึ้นในยุคนี้ **ภกวัตทีตา** แปลว่า เพลงของพระเจ้าศรียุช ได้แก่พระกฤษณะ เป็นวรรณคดีประเภทหลักธรรม สอนให้บุคคลรู้จักหลักแห่งการทำจิตใจให้ควรแก่เหตุการณ์และโลกที่ตนอาศัย และสอนให้มนุษย์ประกอบความเพียรพยายาม เพื่อพ้นความปรารถนาอันเป็นเหตุให้เกิดกรรม (กรรมโยคะ) นอกนั้นสอนให้รู้จักความยิ่งใหญ่ของพระกฤษณะ ผู้เป็นวีรบุรุษขึ้นมาได้ เพราะทรงประกอบด้วยความกล้าหาญและธรรมเช่นที่กล่าว*

ปุราณะ อีกเล่มหนึ่ง ตามคัมภีร์แปลว่า คัมภีร์เก่า (เกิดก่อนรามายณะและมหาภารตะ) ปุราณะ กล่าวเรื่องเนื่องด้วยเทพเจ้า ไม่มีเรื่องของมนุษย์ (ผู้อันพระเจ้าสร้าง) และมีเรื่องต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ โดยลักษณะที่ประกอบ (ตามรจนาของอมรสิงห์) ว่ามี ๕ ประการ คือ

- ก. กล่าวถึงเรื่องสร้างโลก
- ข. กล่าวถึงการพิनाศและการที่โลกกลับมีขึ้นใหม่
- ค. เรื่องเผ่าพันธุ์ของเทพเจ้าต่าง ๆ
- ง. เรื่องการเริ่มต้นของพระมนู และยุคแห่งพระมนู ที่เรียกว่า มนวันตร และ
- จ. เรื่องของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์

คัมภีร์ปุราณะตอนที่มีชื่อมากที่สุด คือ **วิษณุปุราณะ** อันกล่าวถึงเรื่องราวของพระวิษณุเป็นเจ้า ปราชญ์ต่างท่านอนุมูลมว่า คัมภีร์มานวศาสตร์ เป็นอันเดียวกับปุราณะ*

๑. อ้าง Indian Philosophy เล่มแรกของท่านราธกฤษนันท์ และ Hindu Mythology ของ Dowson หน้า ๒๐๑-๒๐๒

๒. อ้างหนังสือของ Dowson ที่ยกอ้างแล้ว หน้า ๒๔๕-๒๔๖

ลัทธิภักดี, ศักติ และ ต้นตระกูล

พุทธศักราช ล่วงแล้วได้ประมาณ ๑,๕๐๐ ปี ตอนนีัพุทธศาสนาในอินเดียเริ่มเสื่อมโทรมลง ศาสนาของคณาจารย์เหล่าอื่น ที่เป็นคู่แข่งของพุทธศาสนามาแต่ต้น ก็เสื่อมหายคลายความศักดิ์สิทธิ์จากมูลฐานเดิมแห่งคำสอนของศาสดา เช่น ลัทธิ เชน หรือ ไชนะ ของมหาวีระ เป็นต้น

เหตุผลคือ ความเฟื่องฟูของลัทธิฮินดูมีมากขึ้นเป็นสถานหนึ่ง พุทธไม่สามารถตั้งตัวอยู่โดยลำพังได้ ก็เข้าผสมกับฮินดู ทำนองที่เรียกว่า พุทธกับไสยย่อมอาศัยแก่กัน ยิ่งเหตุผลทางการเมือง คือ สมัยนี้พวกอิสลาม สวากของพระมหะหมัด รุกติเข้ามาทำลายวัดอุสถถานและลัทธิของชาวพื้นเมืองเสียเป็นอันมาก อีกสถานหนึ่ง

ตั้งแต่พุทธศักราช ๑,๕๐๐ ปีไปแล้ว ปรัชญาของฮินดูและปรัชญาของศาสนาอื่น ที่นับถือกันอยู่ในชมพูทวีป เข้าพัวพันกันยุ่งเหยิง ทางภาคเหนือของอินเดีย คณาจารย์ของฮินดูต่างพวก ยังมุ่งมั่นเผยแผ่ลัทธิของตน ไม่ยอมให้พ่ายแพ้แก่ลัทธิอื่น โดยวิธีเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือของคน ให้เป็นไปเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปฏิเสธการแตกแยกเป็นนิกายเล็กน้อย อันเป็นเครื่องบั่นทอนความสามัคคี จะว่าการประกาศศาสนาตามแบบนี้ ผู้ประกาศมุ่งประโยชน์ทางการเมืองก็ได้

ดังนั้น สมัยนี้ จึงมีลัทธิประกาศถึงความภักดี (Faith) ต่อพระเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งโดยเฉพาะ ไม่มีพระเจ้าอื่น ไม่มีลัทธินิกายอื่น พระเจ้าองค์นั้นจะเป็นใคร ไม่ทราบได้ แต่ไม่ใช่พระพรหม ไม่ใช่พระวิษณุ ไม่ใช่พระศิวะ ไม่ใช่เทพเทวองค์ใด พระองค์ทรงกรุณาต่อผู้เคารพพระองค์ พระองค์ทรงเป็นผู้ประทานดวงวิญญาณแก่นมนุษย์ วิญญาณของมนุษย์มาจากพระองค์ ดังนั้นดวงวิญญาณของมนุษย์จึงไม่แตกสลาย คำสอนที่สำคัญในลัทธิภักดี คือ บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในวรรณะใด ภักดีต่อพระเจ้าได้ทุกวรรณะ ผู้ใดภักดีต่อพระเจ้า

ผู้นั้นจะพ้นทุกข์ทั้งสิ้น “ความภักดี คือ คุณธรรมสูงสุดกว่าคุณธรรมอื่น สูงกว่าการพลีกรรมบูชา (แม้แต่การพลีกรรมที่เรียกอศวเมธ) สูงกว่าผู้ใช้สติปัญญา ความรู้อันใด และสูงกว่าการเพ่งพินิจใด ๆ” *

ผู้ประกาศลัทธิภักดีต่อพระเจ้าองค์เดียวดังกล่าว คือ ครูวานัก ศาสตราคนแรกของศาสนาสิกข์ และด้วยเหตุผลทางการเมืองดังกล่าวข้างต้น คือ มูลเหตุแห่งการเกิดขึ้นของศาสนานั้น (จะกล่าวต่อไปข้างหน้า)

ฮินดูในตอนหลัง เมื่อความนึกคิดของคนผสมผสานและเลื่อนกันไป ได้มีนิกายแห่งศรัทธาที่แปลกออกไปไกลข้างจะเป็นอนาจารที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้ ๒ นิกาย คือ นิกายศักติ และตันตระ

ศักติ แปลว่า ศักดิ์ ความสูงส่ง หรือ อำนาจ หรือเครื่องส่งเสริมให้มีศรี ในที่นี้หมายถึงเทวดาผู้หญิง (เทวี) ผู้เป็นชายาของเทวดาผู้ชาย เกิดขึ้นมาเพื่อเสริมอำนาจให้แก่เทพผู้สามี

ทำไมจึงมีศักติขึ้น ได้ความตามธรรมดาสำนึกว่า ทุกอย่างเป็นของคู่กัน มีน้ำต้องมีไฟ มีร้อนต้องมีเย็น เมื่อมีเพศชายต้องมีเพศหญิง เป็นสมโยคอยู่คู่กัน โลกจึงจะได้ดุลย์ คือตั้งอยู่ได้ เทพผู้ชายมีอยู่โดดเดียวไม่ได้ ต้องมีศักติคือมีเทวี หรือชายามาคู่เคียงอยู่ด้วย จึงจะมีเรื่องพูดกันต่อไป ถ้าหาไม่เรื่องก็จบ

สรรพสิ่งในโลก อะไรเล่าจะยิ่งกว่ามนุษย์ พระเจ้าเองก็ยิ่งใหญ่ไม่เท่าความจริงพระเจ้าไม่ได้สร้างมนุษย์ แต่มนุษย์นั่นเองเป็นผู้สร้างพระเจ้า แต่การที่มนุษย์มาสมมุติ ว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งหลายนั้น ถ้าไม่ใช่เพราะความโง่ของมนุษย์แล้ว ก็ต้องว่า เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างพระเจ้าขึ้นมา เพื่อหากิน

---

๑. อ้าง ลัทธิภักดี ของ Sandilya ตามคำแปลของ Cowell. อ้าง Papers on Indian Reform Part I ของสมาคม Christian Literature for India, London และ Madras และอ้าง Hindu Manners, Customs, and Ceremonies หน้า ๒๙๑ และ ๕๑๔ ของ A. Dubois

ชาวฮินดูได้สร้างคักติ คือ เทวี หรือเทวดาผู้หญิงขึ้นมาคู่กับเทวดาผู้ชาย สมมุติให้เป็นภรรยาสามีกันเสีย เพื่อให้เป็นอำนาจและเครื่องประดับของกันและกัน ด้วยประการเช่นนี้ *

เรื่องสร้างคักติ มีคำอธิบายเป็นทางธรรมว่า คักติ หรือเทพี เป็นเครื่องหมายสำคัญให้เห็นพลังกิเลสส่วนชั่ว และปัญญาอันเป็นสิ่งดี ที่มีเป็นประการต่าง ๆ ในสตรีเพศ แต่จะเป็นอย่างไรก็ดี ที่สุดแห่งการนับถือ เรื่องเทพีหรือเทวดาผู้หญิง กลายมาเป็นเรื่องหากินเป็นส่วนใหญ่ แต่เดิมมา น่าจะเริ่มขึ้นจากนิยายไศวะก่อน เพราะพระมหาเทวี ผู้สูงศักดิ์กว่าเทวีใด เป็นคักติคือชายาของพระศิวะ ทรงพระนามว่าอุม่า แต่มาภายหลังมีนามต่าง ๆ ออกไปตามความนับถือ ซึ่งสุดแต่จะมุ่งให้มีความหมายตามพลังกิเลสที่เป็นไป เช่นนามว่าเทวีอัมพิกา อุม่า บารพตี มหาวิทยา มหามาตา นายิกา โยคินี จันตี จันตिका ไภวรี เหมวตี ภาวา ทูรคา และกาลิ เป็นต้น ส่วนนิยายไวษณพ มักอ้างพระนามพระลักษมี เป็นคักติของพระวิษณุนามว่าราธ ชายาพระกฤษณะ (ผู้ถอดาวมาจากวิษณุ) ส่วนในนิยายที่นับถือพระพรหม (นิยายพรหม) มักอ้างนามคักติของพระพรหมว่า สรัสวตี ดังนี้ *

คักติ หรือ เทวี คือเทวดาผู้หญิง ที่ทรงพระนามมากอย่างนี้ ความจริงก็มีพระนามเดียว (คืออุม่า ชายาพระศิวะ) แต่เมื่อพระศิวะถอดาวเป็นปางต่าง ๆ เทวีจึงมีพระนามต่างกัน มีพระรูปต่างกัน มีการบูชา มีเทวาลัยที่สถิตอาศัย มากมายขึ้น โดยรูปและวิธีต่าง ๆ กัน และการพลีบูชามหาเทวีเหล่านี้ลงพิธี ลงรูป มีไปถึงชั้นทารุณและอนาจาร

๑. ในพุทธศาสนาเถรวาท อธิบายว่า พระอาทิตย์พุทธ มีเทวี หรือคักติ ว่าเท่ากับธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เรียกว่า อาภิธรรม หรืออาทิปรัชญา ดูคำอธิบาย 'พุทธศาสนาเถรวาท' ของผู้แต่งคนเดียวกัน หน้า ๗๗ และ ๙๖

๒. อ้าง Classical Hindu Mythology หน้า ๘๖-๘๘ ของ Dowson และ Hinduism; the World Ideal ของ H. Maitra

อันการที่มีทารุณและอนาจาร อยู่ในพิธีบูชาเจ้าแม่เหล่านี้ ก็เป็นเรื่องเนื่องจากความสำนึกตามกรรมดา ที่ใดมีเรื่องต้องการจะกินอาหารสดขาว (ซึ่งอ้างว่าเจ้าแม่จะเสวย) ที่นั่นก็มีเลือด มีการประหารและทารุณ ที่ใดมีเรื่องของเพศคู่ มีเรื่องของความปรารถนาใหญ่ในกาม ที่นั่นก็มีอนาจารและทวารจาร โดยลำดับ ที่เทวาลัยแห่งในเมืองกัลกัตตา ยังมีซากสถานที่ประหารแพะเพื่อเอาโลหิตเช่นเจ้าแม่กาลี ลางเทวาลัยมีเทพทาสี คอยรับจ้างกระทำเมถุนธรรม เพื่อสังเวยแม่เจ้าก็มี*

การนับถือลัทธิคักติ แบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ ทักชีนาจาริน ได้แก่ พวกฝ่ายขวา เป็นพวกทำพิธีใด ๆ อย่างเปิดเผย สุภาพ ไม่ลามก อนาจาร ไม่มีลบลมคมใน ใคร ๆ รู้เห็นเป็นพยานอันน่าพอใจได้ (ตามแบบปุราณะ) อีกคณะหนึ่งคือ วามาจาริน ได้แก่ พวกซ้าย เป็นพวกทำพิธีในที่ลับ เป็นทั้งทวารจารและอนาจาร และในแบบอันเป็นทวารจารและอนาจารนี้เอง คือ **ตันตระ***

นักปราชญ์ฝ่ายฮินดูรับว่า นิยายตันตระ เกิดจากการนับถือคักติ เรื่อง ของเทวดาผู้หญิง เมียเทวดาผู้ชาย ซึ่งกลายมาเป็นแบบแผนในภายหลัง

ตันตระ หมายถึง พิธี หรือแบบแผน, กฎเกณฑ์ หรือกฎเกณฑ์ในพิธีต่าง ๆ ตามฐานะ และสภาพของมนุษย์ที่สำแดงออกด้วยอำนาจของกิเลส ๓ ประการ ได้แก่ สภาพแห่งความเป็นสัตว์ สภาพแห่งความเป็นผู้กล้าหาญ และสภาพแห่งความเป็นผู้ประเสริฐ สภาพทั้งสามประการนี้ มีอยู่ตามวัย ต้น กลาง และสุดท้าย ตามลำดับการบูชาคักติตามแบบของตันตระ จะต้องทำพิธีไปตามสภาพอย่างหนึ่งและทำพิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้คักติและเทพผู้เป็นสวามีพอพระทัย แต่การจะให้เทพคู่พอใจ ก็คงไม่มีอะไร นอกจากการพรรณนาคุณ

๑. อ้าง Hindu Manners, Customs and Ceremonies ของ A. Dubois และภาคผนวกนิยายเบงคัลของเสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป

๒. อ้าง Paper on Indian Reform ที่อ้างมาแล้ว หน้า ๓๖

แห่งความสืบนาระหว่างกัน พรรณนาคุณแห่งความใคร่และคุณแห่งความ
รักระหว่างเทพและเทพีทั้งสองนั้น ลงสุดท้ายด้วยการประกอบเมถุน

นักปราชญ์นิกายตันตระอธิบายว่า การกระทำตามกฎพิธีอันนี้ เป็น
จุดสุดยอดของลัทธิตันตระ ผู้กระทำพิธีจะต้องทำตามกฎ ๕ อย่าง เรียกว่า 'ม'
ทั้งห้า หรือ มการ ๕ คือ

ก. มัตยะ หรือ มัชช น้ำเมา หมายความว่าต้องดื่มน้ำเมาให้น้ำเมา
เกือบเสียนิสิตได้ ก็ยิ่งดี

ข. มางสะ เนื้อสด หมายความว่าต้องบริโภคเนื้อสดผสมกับน้ำเมานั้น
(มัตสย คือ ปลา ก็ได้)

ค. มนตรา สาธยายมนตร์ บทใดบทหนึ่ง เร่งเร้าให้เกิดความกำหนัด

ง. มุทรา ลีลาด้วยท่าย้วยวน เร่งเร้าให้เกิดความกำหนัด

จ. ไมถุน (หรือ เมถุน) ประกอบเมถุน*

พิธีนี้เป็นของฝ่ายวามอาจารย์ คือพวกคักติซ้าย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
กาฬจักร (จักรดำ) มักทำกันในเวลากลางคืน ผู้เลื่อมใสทั้งหญิงชายมาประชุม
กันต่อหน้าคักติ (พระอุมา) นั้น แล้วปฏิบัติ ('ม'๕) ที่กำหนด

อะไรเป็นเหตุผลให้กระทำอย่างนี้ ตอบตามหลักธรรมดา คือ เพราะ
ความเหลวแหลกแห่งการนับถือ ในยามที่ศาสนาเกิดความเสื่อมทรามลงในชมพู
ทวีป จะกำหนดว่าอะไรเป็นพุทธ อะไรเป็นฮินดู ก็กำหนดไม่ได้ เหลือแต่ความ
ลามกอนาจาร พุทธศาสนิกชนหลงเหลือในสมัยนั้น ยอมรับเอาบางส่วนของตน
ตระเข้าไปผสม ถึงกับมีพุทธตันตระเกิดขึ้น แพร่หลายเข้าไปอยู่ในนิกายลามะ
ของทิเบตเป็นส่วนใหญ่ และเพราะเหตุแห่งการปฏิบัติอันนี้ ได้ทำให้พุทธ

ศาสนาเสื่อมโทรมไปจากอินเดียด้วย*

ตอบอีกอย่างหนึ่งก็คือ เหตุที่ต้องทำลามกอนาจารกันถึงอย่างนี้ มีอธิบายของฝ่ายตันตระว่า มนุษย์เรามีรากะ โทสะและโมหะเป็นมูลกิเลสอยู่ในตัว ถ้าต้องการดับกิเลสเหล่านั้น จะต้องประพฤติอย่างนั้นเสียให้ได้ความพอใจอยากทำอะไร ทำสิ่งนั้นให้เต็มที่ ทำนองหนามยอก แล้วเอาหนามบ่งเสีย สุดท้ายก็จะเกิดนิพพิทา เนือยหน่ายไปเอง

ข้อปฏิบัติของฮินดูในปัจจุบัน

ฮินดูในสมัยต่อมา ทั้งฮินดูผู้อยู่บ้าน และฮินดูผู้อยู่ป่า คือฮินดูผู้ครองเรือน และฮินดูผู้ละเคหสถานออกไปบำเพ็ญพรตพรหมจรรย์ ยังมั่นคงอยู่ในลัทธิภักติ (ต่อเทพเจ้า) และพิธีกรรมมืออย่างต่าง ๆ ตามแบบของฮินดู มีส่วนที่ควรศึกษาให้เห็นเป็นระยะสุดท้ายอยู่หลายประการ

เมื่อสมัยพราหมณะ มีคัมภีร์อาร์ณยกะ เป็นข้อบังคับให้พราหมณ์ปฏิบัติตน ตามหลักของอาศรมทั้งสี่ คือ พรหมจารี คฤหัสถ์ วณปรสธ และสันยาสี ตามที่กล่าวมาแล้ว ฉะนั้น ในสมัยปัจจุบันการปฏิบัติเช่นนั้น ส่วนหนึ่งยังคงอยู่ และมีอีกส่วนหนึ่งเพิ่มเติมเข้ามา เป็นข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกัน

ฮินดูในปัจจุบัน กำหนดบุคคลจะเป็นฮินดูได้ด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๒ อย่าง คือ ตระกูลกำเนิด และ ข้อปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องมีตระกูลกำเนิดถูกต้อง และต้องมีข้อปฏิบัติไม่บกพร่อง

ตระกูลกำเนิด กำหนดบุคคลที่เกิดในตระกูลของพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ ยกเว้นบุคคลที่เกิดในวรรณะต่ำกว่านี้ จึงจะเรียกว่าเกิดมาในชาติตระกูลที่ควรจะเป็นฮินดูได้ ความหมายว่า จะกระทำกิจพิธี คือ ปฏิบัติการใด

ตามลัทธิฮินดู ที่กำหนดไว้ในคัมภีร์มนูศาสตร์ได้

ส่วนข้อปฏิบัตินั้นแล้ว ตามคัมภีร์ดังกล่าว กำหนดไว้ต่าง ๆ กัน เป็นพิธีที่ฮินดูจะพึงปฏิบัติเป็นประจำ ขาดไม่ได้ ขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ไม่ใช่ฮินดู

อนึ่ง ตามที่แสดงมาแต่ต้น ถึงความเชื่อถือของคนที่จะเป็นฮินดูแท้ คือมีความเชื่อว่า โลกต้องมีพรานหมณ์ ต้องมีคัมภีร์พระเวท และต้องมีวรรณะ ๔ เหล่า จึงจะเป็นความเชื่อถือของฮินดูแท้ นั้น มาในชั้นหลัง ความเชื่อถือเหล่านี้ ไม่จำเป็น แต่ความจำเป็นมาอยู่ที่ข้อปฏิบัติ ดังนั้น ขอแสดงข้อปฏิบัติของฮินดูที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ตามสมควร

ข้อปฏิบัติของฮินดูผู้อยู่ครองเรือน ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. การแต่งงาน อาหารการกิน การอาชีพ และที่อยู่อาศัย อาทิ การแต่งงาน จะต้องให้ถูกต้องตามโคตร ตามตระกูล ตามชั้น ตามวรรณะ จะสับสนลักลั่นกันไม่ได้ เรื่องอาหารการกิน คนในวรรณะต่ำ จะทำให้คนในวรรณะสูงกินไม่ได้ คนละวรรณะกินรวมกันไม่ได้ แต่ต้องอาหารกันไม่ได้ อาชีพก็เหมือนกัน ใครอยู่ในวรรณะใด ต้องทำอาชีพอย่างนั้น ตลอดจนเคสสถานบ้านเรือนก็เหมือนกัน ใครปฏิบัติขาดตกบกพร่อง ต้องถูกตัดขาดจากตระกูล

๒. ข้อปฏิบัติสังสการ คือ ข้อปฏิบัติของบุคคลผู้เป็นทวิชาติ หรือทวิชาติ (เกิด ๒ หน) ได้แก่ พรานหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ จะต้องปฏิบัติพิธีสังสการ คือ

ก. พิธีตั้งครมภ์ จากวันวิวิธ (ครรภาฐาน)

ข. พิธีกระทำต่อเด็กในครมภ์ เมื่อเข้าใจว่าเป็นชาย ประมาณ ๓ เดือน ภายหลังแต่งงาน (บุ่งสวัน)

ค. พิธีแยกหมหญิง (มารดา) ผู้ตั้งครมภ์ในระยะ ๔ เดือน ๖ เดือน หรือ ๘ เดือนบ้าง (สิมันโดนัยน)

- ฆ. พิธีคลอดบุตร (ชาตกรรม)
- ง. พิธีตั้งชื่อเด็ก (นามกรรม) ในวันที่ ๑๒ หรือ วันที่ ๑๔ ภายหลังจากคลอด
- จ. พิธีนำเด็กออกไปดูพระอาทิตย์ยามรุ่งอรุณ เมื่อเด็กอายุได้ ๔ เดือน (นิษกรรม)
- ฉ. พิธีป้อนข้าวเด็กในเดือนที่ ๕ หรือ ที่ ๖ (อันนปราคัน)
- ช. พิธีโกนผมให้เหลือไว้แต่จุก (จุทกรรม) ๓ ปีหลังจากคลอด
- ซ. พิธีตัดผม ถ้าเป็นพราหมณ์ตัดเมื่ออายุครบ ๑๖ กษัตริย์ตัดเมื่อ ๒๒ แพศย์ตัดเมื่ออายุ ๒๔ (เกศานตกรรม)
- ฌ. พิธีเข้าอาศรม (อุปานยัน ดังกล่าวมาแต่ต้น)
- ญ. พิธีกลับบ้าน เมื่อเสร็จจากการศึกษา (สมาวรรตน์)
- ฎ. พิธีแต่งงาน (วิวาหกรรม)

ในปัจจุบัน เหลือแต่ ข้อ ง. ฉ. และ ญ.

๓. ข้อปฏิบัติพิธีศราท คือ พิธีของผู้มีศรัทธา (สารท) ได้แก่ พิธีพิธีให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) พิธีนี้ถือเคร่งครัดมากถึงจะขาดอะไร แต่ขาดพิธีนี้ไม่ได้

การบูชาบรรพบุรุษ คือ การสังเวยดวงวิญญาณของท่านด้วยก้อนข้าวสุก (ปิ่นทะ) ผู้ทำพิธีศราท ควรให้เป็นลูกผู้ชาย เพราะจะช่วยบรรพบุรุษมีบิดามารดาเป็นต้น ให้พ้นนรกขุมมืด ศราท ครั้งแรกทำก่อนเอาศพไปเผา กระทำตลอดไป ๑๐ วัน ตั้งแต่วันตาย จนถึงวันที่ ๑๑ กระทำเป็นการรวมญาติ

---

๑. อ้าง Primer of Hinduism หน้า ๑๔๕-๑๔๗. ด้ทธิของเพื่อนภาค ๒ ของเสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป และอ้าง The Rites of the Twice-Born บทที่ ๑๐ และบทที่ ๑๒ ของ Mrs. Sinclair Stevenson

โดยญาติฝ่ายแม่และฝ่ายพ่อขึ้นไป ๓ ชั่วคน และลงมาอีก ๓ ชั่วคน ศราทธเหล่านี้จะต้องทำไปเดือนละครั้งเป็นอย่างน้อยตลอดปี

ยังมีพิธีศราทธประเภทอื่น ทำเกี่ยวกับการมงคลอีกหลายอย่าง อาทิ ทำเพื่อขอลูก ทำขอสวัสดิมงคลในการเดินทาง และเพื่อความเจริญของทรัพย์สมบัติ เป็นต้น

๔. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการบูชาเทวดา (Worship of Gods) ข้อปฏิบัตินี้ น่าจะเป็นมูลเหตุสัมพันธ์กันอยู่กับการบูชาบรรพบุรุษในลัทธิของชนชาติอื่น ๆ โดยเหตุที่ฮินดูมีเทพเจ้ามากมาย จำนวนเทวดาที่บูชาจึงสุดจะคณนาได้ ยิ่งประชาชนฮินดูที่อยู่ในวรรณะต่ำ ถูกกีดกันไม่สามารถนับถือเทวดาของพวกเขาในวรรณะสูงได้ จึงสร้างเทวดาของตนขึ้นเพื่อบูชาไปตามลำพัง มีเทพประจำเทวาลัย และเทพประจำหมู่บ้าน ประจำครอบครัว จนถึงเอาเป็นญาติไม่ได้

ความเชื่อของฮินดูปัจจุบัน เกี่ยวกับการบูชาเทวดา จะพรรณนาให้เห็นเป็นภาพ ก็สุดจะเลอะเทอะล้นดี อาทิ ฮินดูผู้อยู่ในวรรณะสูง พวกเขามบูชาเทพรุ่นเก่า มีเทพเจ้าวิษณุ และคิเว เป็นต้น ครั้นมีลัทธิอวตารขึ้น มีการบูชาพระกฤษณะและพระรามขึ้นอีก ส่วนเทพเจ้าของฮินดูผู้อยู่ในวรรณะต่ำ มีเทพแตกแยกขยายออกไปตามวรรณะอีกมาก เช่น เจ้าแม่กาลิ เทพลิง เทพงู เทพเต่า รุกขเทพ เทพช้าง ลิงคเทพ เทพกำหนดเพศของหญิง หินผาและเทวดาเบ็ดเตล็ดตามศาลเจ้าน้อยใหญ่ และหมู่บ้านทั้งหลาย เป็นทั้งภาพน่าเกลียด น่ากลัว น่ากราบไหว้ และลางที่มีความลามกอนาจารรวมอยู่ด้วย ไม่ว่าที่ใด*

---

๑. อ้าง The Rites of the Twice-Born บทที่ ๑๔ ของ Mrs. Sinclair Stevenston, World's Religions ของ Swami Sivananda หน้า ๒๙-๓๐ และ "ปรัชญาฝ่ายโยคะ" ของท่านสวามีสัตยา - นันทปุรี ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๙

หลักความดีสูงสุด

ในที่นี้ จักกล่าวถึงขั้นยอดแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อความดีสูงสุด (Summum bonum) ทั้งในส่วนของศาสนาพราหมณ์ (พราหมณ์เก่า) และส่วนฮินดู (พราหมณ์ใหม่) ไว้เสียคราวเดียวกันในตอนสุดท้าย ตามทางแห่งการปฏิบัติธรรมของชาวอารยัน (ทั้งเก่าและใหม่) ผู้ปฏิบัติธรรมในศาสนาทั้งสองนี้เช่นเดียวกัน

ความดีสูงสุดของชาวอารยันกลุ่มนี้ คือ การนำอาดมันของตนเข้าสู่ปรมาตมันที่เป็นมูลเดิม เพื่อปฏิบัติธรรมใด ๆ ให้วิญญาณของตนเข้าร่วมอยู่กับปฐมวิญญาณ เรียกว่า เข้าถึงซึ่งโมกษะ คือความหลุดพ้นจากสังสารวัฏแห่งชีวิต

การดำเนินชีวิตให้เข้าถึงซึ่งความดีสูงสุด คือโมกษะนั้น เป็นไปตามหลักปฏิบัติ ๔ ระดับของชีวิต ที่เรียกว่า อาศรม ๔ (ดูหลักอาศรม ๔ ที่กล่าวข้างต้น) ประกอบด้วยองค์แห่งการบำเพ็ญเพียรเผากิเลสให้เหือดหายในระดับสุดท้ายแห่งชีวิต คือระดับ สันยาसी (ผู้สละบ้านออกบำเพ็ญพรตในราวไพร)

สันยาसीผู้อยู่ไพร มีหลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดแห่งชีวิต (Summum bonum) คือการเข้าถึงซึ่งโมกษะ นักปราชญ์กำหนดไว้ ๔ ทาง ประกอบกัน คือ

กรรมมรรค (กรรมโยคะ)

ชยานมรรค (ชยานโยคะ)

ภักติมรรค (ภักติโยคะ)

ราชมรรค (ราชโยคะ)

กรรมมรรค หรือ กรรมโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียก กรรมโยคิน กำหนดว่ากรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต ชีวิตของคนแต่ละคน ล้วนเวียนตายเวียนเกิด ประสบสุข ประสบทุกข์ โดยอาศัยแรงกรรม พึงพิจารณาว่า กรรมใดเป็นเหตุ

ให้เวียนว่ายตายเกิด ละเสียซึ่งกรรมนั้น และกรรมอย่างใด เป็นเหตุให้หลุดพ้นไปเสียจากความเวียนว่ายตายเกิด (โมกษะ) ปฏิบัติซึ่งกรรมนั้น โดยใช้ ฆยาน ความรู้แจ้ง และ ภัคติ เป็นเครื่องประกอบในการประกอบกรรม

การประกอบกรรมมี ๒ อย่าง คือ ประกอบกรรมด้วยการหวังผลตอบแทน (สภามกรรมโยคะ) แต่ปฏิบัติอย่างถูกต้อง และประกอบกรรมโดยไม่หวังผลตอบแทน (นิชคามกรรมโยคะ) ปฏิบัติโดยถือหน้าที่เป็นหลัก ถือว่าเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ควรปฏิบัติไปตามหน้าที่ของมนุษย์ และปฏิบัติต่อสิ่ง และบุคคลทั้งปวง โดยเสมอภาคกัน*

ฆยานมรรค หรือ ฆยานโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ฆยานโยคิน กำหนดปฏิบัติโดยความรู้แจ้ง ความเห็นชอบ อันเป็นผลจากการพิจารณาโดยบริสุทธิ์ ไม่สร้างทุกข์ทรมานให้แก่ชีวิตใด คิดแต่การสร้างผลประโยชน์ ความดีงามให้แก่ส่วนรวมฝ่ายเดียว และยังความรู้กับความเห็นชอบนั้นให้เป็นอันหนึ่ง

ภัคติมรรค หรือ ภัคติโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ภัคติโยคิน กำหนดปฏิบัติด้วยการจงรักภักดีต่อคำสอนของพระเจ้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายถึงการ

๑. หน้าที่อันมนุษย์จะพึงปฏิบัติต่อมนุษย์ มี ปิตุธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของบิดาต่อบุตรธิดา, มาตทุธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของมารดาต่อบุตรธิดา, บุตรธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของบุตรธิดาต่อมารดาบิดา, ปติธรรม (สามีธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ของสามีต่อภรรยา, ปัตินิธรรม (ภริยาธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาต่อสามี, ภราตริธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของพี่น้องต่อพี่น้องด้วยกัน, ราชธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของพระราชาต่อประชาชน, ประชาธรรม การปฏิบัติของประชาชนต่อพระราชา, สวามีธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของผู้เป็นใหญ่ต่อผู้น้อย, เสวกธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของผู้น้อยต่อผู้ใหญ่ (นายกับบ่าว) สมาชธรรม (สังคมธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ต่อมนุษย์ (ในสังคมใดสังคมหนึ่ง), เทศธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของประชาชนต่อประเทศชาติ, มานวธรรม การปฏิบัติหน้าที่ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ทั่วสากล

ยอมรับใช้กรรม (กระทำตามหน้าที่) ด้วยความมั่นใจ กล่าวคือมีทั้งความสนใจและความจงรักภักดีต่อการกระทำที่ปฏิบัติอยู่ต่อตน และต่อชีวิตทั้งปวง

ผลแห่งการปฏิบัติ กำหนดไว้ว่า ผู้มีภักดีสูงสุดจะเข้าถึงซึ่งพรหม*

ราชมรรค หรือ ราชโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ราชโยคิน เป็นทางปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกทางใจ มุ่งบังคับใจให้อยู่ในอำนาจ ด้วยการบำเพ็ญ โยคกริยา **ผู้บำเพ็ญโยคะ**

มีอยู่มากที่อาศรมแถบเมือง ฤาษีเกษ เชิงขุนเขาหิมาลัย มีนักบวชฮินดูสมัยใหม่ ที่เรียกว่า สาธุ ตั้งอาศรมและกระโจม นั่ง นอน ยืน เดิน บำเพ็ญเพียรในรูปและวิธีต่างๆ กัน ที่เปลือยกาย มีเครื่องนุ่งห่มเพียงครึ่งท่อน นั่งหลับตา ยืนสาธยายมนต์ มีร่างคลุมด้วยหนังมฤคิ และห่านหนังมฤคิสักชนิดหนึ่งก็หาไม่ ดังนี้ ก็มีอยู่ลานตา นี่แหละข้อปฏิบัติและผู้ปฏิบัติ เพื่อความหลุดพ้นที่ได้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ลัทธิข้อปฏิบัติของชาวฮินดู ปราชญ์ฮินดูกำหนดว่า เป็นหลักปรัชญาแห่งโลกและชีวิต ธรรมในศาสนาฮินดู เรียกว่า **สมาตนธรรม** คือ ธรรมอันทรงไว้ซึ่งความถาวรไม่เสื่อมสลาย ตั้งอยู่คู่กับโลก เพื่อสันติที่โลกปรารถนา"

ในยุคหลัง จากที่เป็นมา มีศาสนาจารย์ นักปราชญ์ทางศาสนา ประกาศปฏิรูปศรัทธาของชาวฮินดู (พราหมณ์ใหม่) เป็นกลุ่มใหญ่อีก ๒ กลุ่ม นับเป็นกลุ่มศรัทธาเข้ากับสมัยได้ ดังนี้

พรหมสมาช (Brahma - Smaj) กลุ่มนี้ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๘๒๘ (พ.ศ.

๑. ดูคำอธิบายประกอบเรื่องโยคะทั้งสี่ใน "นินทุธรรม ของนายตรีโลกนาถ ปาวา นายกสมาคมฮินดูสมาช, อาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารต จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๙"

๒. อ้าง Brahmanism and Hinduism ของ มอเนียร์ วิลเลียมส์ และ Indian Philosophy ของราธกฤษณะนันท

๒๓๗๑) มีเศรษฐีนักศาสนาท่านหนึ่งชื่อรามโมฮันรอย (Ram Mohan Roy) ต้องกระทบใจจากการรุกรานของชาวมุสลิม และถูกกระทบซ้ำ จากคณะเผยแผ่ศาสนาคริสต์ จึงร่วมมือกับตระกูลฐากูร ซึ่งมักเรียกกันว่าตะกอร์ มีท่านทิวาการนาฐากูร ท่านเทพนทราฐากูรผู้เป็นปู่ และบิดาของท่านรพินทราฐากูร นักปราชญ์และนักกวีใหญ่ชาวเบงกอล ตั้งพรหมสภา ต่อมาเปลี่ยนนามเป็น พรหมสมาช ประกาศหลักคำสอนแนวใหม่ของฮินดู เพื่อความสมสมัย มีหลักว่า

ฮินดูไม่มีรูปเปรียบ (ปฏิมากร) ของเทพองค์ใด เป็นสากล มีความดีคือศีลและธรรมเป็นพระเจ้า หรือนัยหนึ่ง หากจะถือว่ามิใช่พระเจ้า ก็มีเพียงองค์เดียว คือพระพรหม (ตัวปรมาत्मन् หรือธรรมสูงสุด) ซึ่งเป็นตัวธรรมนั่นเอง

มีข้อนำสังเกตคำสอนของพรหมสมาชอย่างหนึ่ง คำสอนว่ามีพระเจ้าองค์เดียว เป็นมติดิตตด้านกลุ่มคริสต์และกลุ่มมุสลิม ที่สอนว่ามีพระยะโฮวาหรือพระอัลล่า (อัลเลาะห์) องค์เดียวในศาสนาของตน

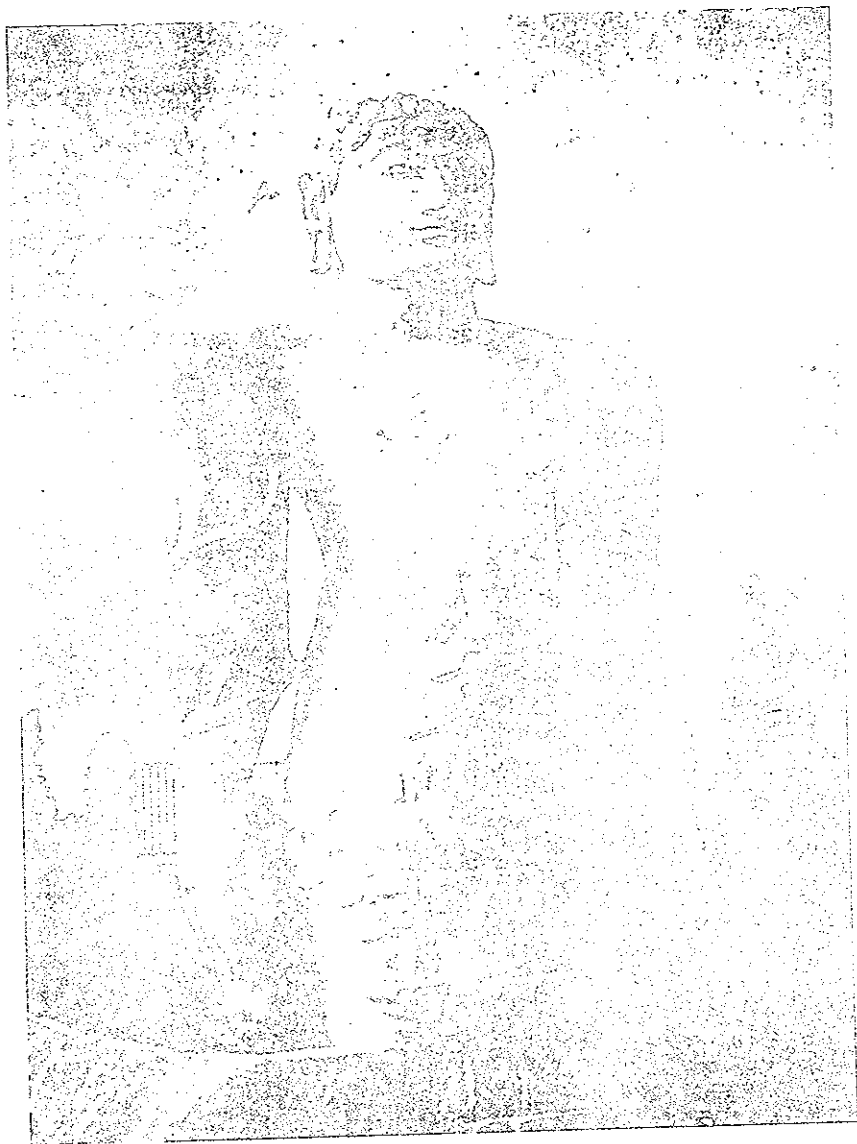
ในขณะที่ทำคำบรรยายนี้ กลุ่มพรหมสมาช มีสาขาทั่วประเทศอินเดียร่วมหมื่นแห่ง

อารยสมาช (Arya-Smaj) กลุ่มนี้ตั้งขึ้น เมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๕ (พ.ศ. ๒๔๑๘) ปราชญ์ชื่อ ชยานันท สราวัสติ พิจารณาเห็นคนสมัยใหม่พากันไปนับถือศาสนาคริสต์ เกรงเป็นอันตราย พยายามจะสถาปนาศาสนาฮินดูไว้ให้มั่นคง จึงประกาศหลักคำสอนใหม่ (ทำนองคล้ายพรหมสมาช) ให้เลิกนับถือปฏิมากร รูปเปรียบเทวดาต่าง ๆ กำหนดให้นับถือสิ่งเดียว คือ “กรรม” ของตนเอง トラบาโด มีกรรม トラบาโน้น ย่อมมีดี มีชั่ว บุคคลพึงประกอบ “อกรรม” ไม่ให้มีกรรมกระทำ ความหลุดพ้นจะเกิดได้เพราะ “อกรรม” (คล้ายปรัชญาของท่านสังการ ดูข้างต้น)

กลุ่มอารยสมาช ประกอบการสาธารณประโยชน์เพื่อคนหมู่มาก เหมือนนักบวชคริสต์ เช่น การสร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล ประกอบการ

กุศลให้ในหมู่คนยากจน เป็นต้น

บรรยายในศาสนาพราหมณ์ (เก่า) และศาสนาฮินดู (พราหมณ์ใหม่) ที่มีมาแสดงโดยอุปมัยอุปมาได้ว่าในพราหมณ์และฮินดูนั้นเปรียบเหมือนป่าใหญ่ เต็มไปด้วยหญ้าไม้نانาพรรณ เป็นไม้เล็กบ้างใหญ่บ้าง ไม้มีแก่น ไม้มีแต่กระพี้ ไม้มีพิษ ไม้ไม่มีพิษ เป็นสมุนไพรรักษาโรคได้ก็มี ทำให้เกิดโรคได้ก็มี มีค่าน้อยก็มี ค่าใหญ่ก็มี ขึ้นระคนปนกันอยู่สลับ ยากที่บุคคล ผู้ไม่ใช่ นักพฤษศาสตร์ที่ฉลาด จะกำหนดนำไม้นั้นมาใช้เป็นประโยชน์ได้ ข้อนี้ ฉันท นักศาสนาผู้ไม่ฉลาด ก็หาสามารถกำหนดเลือกสรร นำพราหมณ์ และฮินดูนั้น มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการศึกษาของตนได้ไม่ เช่นเดียวกัน

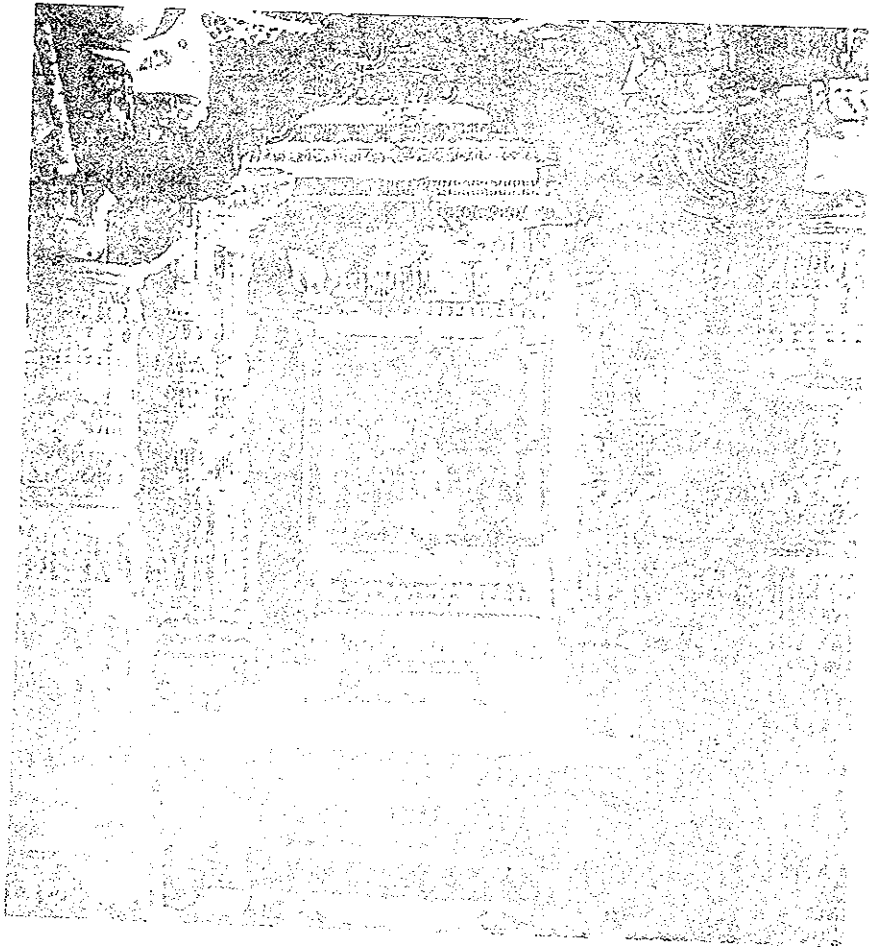

มหาปฐมาปฐมาสถานในอดีตของเรน สลักด้วยแท่งศิลาสูง ประมาณ
๖๐ ฟุต ประดิษฐานบนเชิงผาสุวรรณ เบลโกลา อินเดียใต้

ภาพวาดมหาวิระ ทรงสละราชสมบัติ ก่อนออกบวช

ปฏิมาของพระมหาวิระ สลักด้วยหินอ่อน ประดิษฐานภายในมหาวิหาร
บนภูเขอาบู แก้ววันราชธานี

บทที่ ๗

ศาสนาเซน (ไชนะ หรือชินะ)

ศาสนาเซน (ศาสนาของผู้ชนะ) เกิดประมาณก่อน ค.ศ. ๖๐๐ ปี หรือประมาณก่อน พ.ศ. ๕๗ ปี ตกอยู่ในยุคที่ลัทธิอินดูกำลังเฟื่องฟู (ดูปรัชญาธรรมของอินดู ตอนต้น) คือในสมัยที่ชมพูทวีป เคลื่อนกล่นไปด้วยผู้มีปัญญา มาจากตระกูลต่าง ๆ ละเคสสถานออกแสวงหาธรรม ชมพูทวีปสมัยนั้นเต็มไปด้วยคณาจารย์ ผู้ตั้งศาสนานี้และพระสมณโคดม ผู้ตั้งศาสนาพุทธ (ซึ่งจะกล่าวในตอนหลัง) ก็ประกาศตนเป็นคณาจารย์ ประกอบลัทธิของตนอยู่ในหมู่คณาจารย์ทั้งหลายในสมัยที่กล่าว

ผู้ประกาศลัทธิเซน ชื่อ วรรณมาน หรือ มหาวิระ ท่านผู้นี้เป็นนักปฏิบัติสำคัญคนหนึ่งในงานนักปฏิบัติศาสนาที่สำคัญของโลก ประวัติชีวิตของเจ้าลัทธิผู้นี้ และวิธีดำเนินการเผยแผ่ศาสนา ตลอดจนข้อธรรมวินัยที่เป็นหลักใหญ่ ๆ มีหลายเรื่องหลายตอน ที่ละม้ายคล้ายคลึงกับเรื่องของพระพุทธเจ้าสมณโคดม ศาสดาทั้งสองเป็นคนที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีตระกูลเป็นเชื้อ

-
๑. ตามลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์ การเกิดขึ้นของศาสนาเซน เป็นลำดับที่ ๕ แต่การบรรยายในวิชาศาสนาเปรียบเทียบ จะไม่เรียงลำดับประวัติศาสตร์ จะถือหลักธรรมของศาสนาอันสัมพันธ์กัน หรือศาสนาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการเปรียบเทียบของนักศึกษาเป็นเกณฑ์

เข้าด้วยกัน เมื่อหลุดจากกรรมมารดา มหาวีระได้รับคำทำนายจากโหราจารย์ เป็น ๒ นัย เช่นเดียวกันกับคำทำนายที่สิทธัตถกุมารได้รับ สิทธัตถกุมาร เคยทรงทดลองศิลปศาสตร์จนเป็นที่ปรากฏแก่ศากยราช และคนทั้งหลายมาอย่างไร มหาวีระก็เคยทำเช่นนั้นด้วย เวลาออกบวชของศาสดาทั้งสองก็ใกล้ ๆ กัน พระพุทธเจ้าเสด็จออกบวชเมื่อพระชนมายุ ๒๙ มหาวีระออกบวชเมื่ออายุ ๓๐ ต่างฝ่ายต่างบำเพ็ญทุกกรกิริยาด้วยกัน ได้สำเร็จวิชาชั้นสูงสุด ได้นำตามโหราศาสดาว่า สัพพัญญูอรหันต์ ตถาคต และอื่น ๆ ทำนองเดียวกัน และมีสิ่งทีคล้ายคลึงกันที่สุดอีกอย่างหนึ่ง คือเรื่องศีล ๕ ซึ่งมหาวีระบัญญัติให้แก่สาวกของตนเกือบเป็นแบบเดียวกันกับของพระพุทธเจ้า มหาวีระประสูติก่อนพระพุทธเจ้าและนิพพานก่อนพระพุทธเจ้า

ประเทศอินเดียในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระชนม์ เจ้าลัทธิทั้งหลายต่างมุ่งหมายเผยแผ่คำสอนของตนเพื่อให้คนทั้งหลายเลื่อมใส ลัทธิใดมีหลักธรรมดี มีศาสดาทำงานเพื่อมนุษยชน ไม่เห็นแก่ลาภสักการะส่วนตน ก็สามารถต่อต้านลัทธิอื่น คงทนอยู่ได้ ศาสดาคนใดทำตัวไม่ให้คนเลื่อมใส ลัทธิของศาสดานั้นก็สลายหายไปทีละน้อย มีลัทธิที่มั่นคงเป็นเด่นอยู่ได้ มีเพียง ๒ ลัทธิ คือลัทธิเซนกับพุทธศาสนา

ประเทศอินเดีย ตอนเหนือ ติดเทือกเขานิมาลัย ในอดีตมีอาณาจักรใหญ่แห่งหนึ่ง คืออาณาจักรมคธ (ตรงบริเวณแคว้นพิหารตอนใต้ในปัจจุบัน) อาณาจักรมคธเป็นแดนสำคัญมากของลัทธิเซนและพุทธศาสนา เป็นแดนแข่งขันความยิ่งใหญ่ระหว่างพระพุทธเจ้า แห่งศากยวงศ์ผู้ครองนครกบิลพัสดุ์ (ในแคว้นเนปาล อินเดียภาคเหนือ) กับมหาวีระ เจ้าชายในกลุ่มกษัตริย์ลิจจวีผู้ครองนครเวสาลี (เขตพิหาร ลุ่มน้ำคงคาตอนเหนือ) ราชธานีของอาณาจักรมคธชื่อราชคฤห์ มีมหาราชาปกครองเป็นลำดับมาจนถึงองค์ที่ ๕ คือพระเจ้าพิมพิสาร ดำนาจของเซนอ้างว่า ทรงได้เจ้าหญิงในหมู่กษัตริย์ลิจจวีมาเป็น

ชายา พระเจ้าพิมพิสารมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและมหาวิระมาก เพราะคนทั้งสามมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน และเป็นที่แน่นอนว่าก่อนที่พระเจ้าพิมพิสารจะประกาศตัวเป็นพุทธศาสนิกชน ได้เคยทรงเลื่อมใสในลัทธิเชน และเคยทรงอนุเคราะห์การเผยแพร่ศาสนาของมหาวิระมาแต่ก่อน

กษัตริย์วงศ์ลิจฉวี อันเป็นเผ่าพันธุ์ของมหาวิระ เป็นกษัตริย์ซึ่งประวัติศาสตร์อินเดียกล่าวถึงมาก เป็นวงศ์ที่มั่งคั่งสมบูรณ์ของอินเดียสมัยนั้น มีการปกครองแบบรับความเป็นใหญ่มาจากประชาชน ราชธานีตั้งอยู่ที่นครเวสาลี (ไพศาลี) นครหลวงของแคว้นวิเทหะ เป็นเมืองใหญ่ห่างจากกรุงปัตนะในปัจจุบันราว ๑,๐๐๐ เส้น และ ณ ที่ไกล้นนครเวสาลีนี้เอง มหาวิระได้ถือกำเนิดในราชตระกูลที่รุ่งโรจน์ในเขตภูฏานตามลุ่มแม่น้ำคงคาตอนเหนือ เมื่อราว ๕๕๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช

มหาวิระ เป็นโอรสของพระสิทธารถ (लगแห่งเรียกเศรยาม) กษัตริย์ตระกูลขุณษตฤ มีพระมารดาชื่อตริศลา เป็นกนิษฐภคินีของพระเจ้าเจฏกะแห่งแคว้นวิเทหะ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คือพระเชษฐภคินี ๑ และพระเชษฐาอีก ๑ มหาวิระเป็นลูกคนสุดท้องโดยทางสัมพันธ์เป็นที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าพิมพิสาร ราชานแห่งแคว้นมคธ ผู้ได้พระธิดาของท้าวเจฏกะมาเป็นพระชายา เมื่อประสูติจากครรภ์มารดา มีชื่อว่า “วรรณมาน” ส่วนคำว่า มหาวิระ มาได้เป็นสมัญญาเพราะความกล้าหาญในภายหลัง

คัมภีร์ “อาคม” ของลัทธิ พรวณนาถึงอภินิหารต่าง ๆ ของศาสดาผู้นี้ ในเวลาจุติจากเทวโลก เช่นเดียวกับคำพรรณนาอย่างครึกครื้น เกี่ยวกับอภินิหารของศาสตราจารย์คนสำคัญทั้งหลาย พระมารดานั้นเมื่อรับทารกนี้มาไว้ในครรภ์ ได้มีนิมิตมงคลนานาประการ และเมื่อประสูติแล้วก็มีโหราจารย์มาทำนายลักษณะ อันแสดงว่ากุมารทรงไว้ซึ่งคติ ๒ ประการ คือ “ความเป็นจักรพรรดิ” เมื่อมี

ชีวิตอยู่ในวัง และ “ความเป็นศาสดา” เมื่อออกเดินไพร่*

ในที่นี้ จะงดกล่าวอภินิหารอันเคลือบคลุมนั้นเสีย หันมาศึกษาความจริงในประวัติศาสตร์

ทศวรรษเวลาสี่ วันนั้น มีพิธีใหญ่ ตามท้องถนน ตามประทีปโคมไฟ แท่นบูชาในเทวสถาน มีมหาชนพากันมาเช่นไร้เป็นพิเศษกว่าแต่ก่อน กษัตริย์และพราหมณ์ออกจากตระกูลของตนไป สารยายพระเวท และมนตรา ต่อหน้าปฏิมาของพระพรหม และวิษณุผู้เป็นเจ้า กษัตริย์สีทธารถ (หรือเศรยาม) รับสั่งให้เหล่ามนตรีของพระองค์ออกไปแจกจ่ายทานแก่ยากจวณิกพิก นักโทษหญิงชายได้รับพระมหากรุณาปลดปล่อยจากที่คุมขังในวาระนั้นด้วย

มหรกรรมเห็นปานนี้ มิได้เนื่องมาจากฐานะสำคัญทางศาสนา ซึ่งพระมหากษัตริย์ และประชานิกของพระองค์ประกอบขึ้นตามที่เคย มิได้เนื่องมาจากชัยชนะอันทวยทหารของพระองค์ได้มาจากอริราชศัตรู แต่เป็นมหรกรรมอันหนึ่ง ซึ่งเนื่องมาจากการประสูติแห่งพระราชกุมาร ผู้ให้นิมิตแห่งความสุขและร่มเย็นอันมหาศาลแก่นครเวสาลี และคามนิคมใกล้เคียง

ราชกุมารได้รับขนานพระนามว่า “วรมมาน” ในวันนั้นบรรดาโยคจารย์ทั้งหลายจากลุ่มแม่น้ำคงคา และเทือกเขาหิมาลัย พอทราบข่าวก็พากันมาเฝ้าเพื่อชมบุญพระกุมาร เมื่อได้เห็นลักษณะ ต่างก็ทำนายว่าพระกุมารจะมีคติในอนาคต ๒ ประการ ดังกล่าวแต่ต้น

เจ้าชายวรมมาน คงจะได้รับการทะนุถนอมกลมเกลี้ยง และการศึกษาดี เช่นเดียวกับเด็กที่เกิดในตระกูลของกษัตริย์ในสมัยนั้น ตามตำนานของ

๑. คัมภีร์ อาคม หรืออังคะ รวบรวมภายหลังคัมภีร์ไตรปิฎกของพุทธศาสนา การสังคายนาคัมภีร์ของเซน ก็ทำภายหลังการสังคายนาของฝ่ายพุทธศาสนา อภินิหารต่าง ๆ จึงน่าจะเลียนแบบกันอยู่บ้างกระมัง

เซน ยืนยันว่า นอกจากคัมภีร์พระเวท ซึ่งกุมารได้เล่าเรียนจากพรหมณาจารย์ ประจำราชสำนักเป็นปกติแล้ว ยังมีพระอาจารย์ที่สอนพระกุมารให้รอบรู้ในวิชาพิเศษอีก ๓ ประเภท คือ วิชาโยธนะ เรียนจากอาจารย์คนหนึ่ง อีกคนหนึ่ง สอนวิธีฝึกม้าป่าซึ่งไม่มีใครสามารถจะจับได้ และนายควาญช้างหลวงประจำราชสำนักอีกคนหนึ่ง สอนวิชาหมอช้าง

มีเรื่องเล่าประกอบความสามารถ และความชำนาญของวรรณมาน ในเยาว์วัยไว้ดังนี้

ขณะเยาว์วัย วันหนึ่งเจ้าชายเสด็จประพาสเล่นในอุทยานหลวง กับพวกพระสหาย บรรดาซึ่งเป็นบุตรของมนตรี ขณะกำลังเล่นกีฬาพลัดเพลันกันอยู่ ช้างพลายเมามันเชือกหนึ่งหลุดจากโรงผูกเข้าในเขตอุทยาน และตรงเข้าจะทำร้าย เด็กเหล่านี้นพอเห็นพลายตกมัน ก็ตกใจกลัว พวกกันวิ่งหนีเอาตัวรอด

วรรณมาน ไม่เป็นผู้ขลาด แม้เห็นช้างเมามันตรงเข้ามา ก็ตั้งสติมั่น ยืนตรงกับที่คอยที่อยู่ เมื่อช้างวิ่งตรงเข้ามาใกล้ตัว วรรณมานกระโดดเข้าจับวง (ซึ่งช้างกำลังเงี้ยวฟาด) ตามวิธีซึ่งได้รับการฝึกฝนมาจากควาญหลวง ขึ้นสู่หลังบังคับได้แล้ว ลงขอสืบ ชีกลับไปถึงโรงช้าง มอบให้นายควาญได้

เจ้าชายเสด็จเข้าวังโดยไม่ปริปากพูดเรื่องที่เกิดขึ้นกับใคร แต่ควาญช้างผู้เป็นพระอาจารย์มองเห็นความกล้าหาญ อันเด็กทั้งหลายอื่นไม่สามารถกระทำได้ ใครจะยังเกียรติยศของเจ้าชายให้ปรากฏ จึงนำความไปทูลกษัตริย์สิทธิธารณให้ทรงทราบ กิตติศัพท์อันนี้แพร่หลายออกไป จนกระทั่งชาวนครเวสาลี และทั่วคามนิคมใกล้เคียงพากันรู้สิ้น ความกล้าหาญครั้งนี้ เป็นที่เชิดชูงอของคนที่ทั้งหลาย คนทั้งหลายพากันเรียกพระนามใหม่ของเจ้าชายว่า “มหาวีระ” แปลว่า ยอดผู้กล้าหาญ

เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ‘มหาวีระ’ ได้รับพิธีขนิษฐาภิเษก (พิธีสวมมงกุฎ

แสดงตนเป็นศาสนิก) ตามพิธีของพราหมณ์ รัชอธิฐานจะเคร่งครัดในศาสนาตามตระกูล แล้วพระบิดาจัดส่งไปศึกษาพิธีของพราหมณ์อยู่ในสำนักพราหมณาจารย์อีกหลายปี

ปรากฏประวัติในตอนนี่ว่า เจ้าชายเป็นผู้เอาใจใส่ต่อวิทยาที่เหล่าพราหมณาจารย์สั่งสอน แต่เกลียดชังในพิธี และลัทธิของพราหมณ์ที่ถือว่าตนเป็นผู้ประเสริฐสุด หาผู้ใดอื่นเปรียบมิได้ ประพฤติกายวาจาใจให้ทุกจิตไปตามพิธีนั้น ๆ ครั้นอายุได้ ๑๙ ปี บิดาจัดให้แต่งงานกับเจ้าหญิงรูปงามองค์หนึ่ง ชื่อ ยโสธา (หรือโยศรทรา) และมีบิดาอันเกิดจากชายาองค์นี้คนหนึ่ง ชื่อ อนินชา (หรือปรียทรรคณา) จนกระทั่งอายุได้ ๒๔ ปี ก็มีเหตุการณ์อันหนึ่งมากระทบใจให้ละความสุขของผู้ครองเรือน*

ปฏิกุญญาครั้งแรก

ตามตำนานของเซน มีว่า ด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยาเพื่อพาตัวไปสู่สวรรค์ชั้นพรหมของผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ ชาวนครเวสาลี ที่บำเพ็ญตบะแก่กล้าได้เสียชีวิตลงเป็นอันมาก จำนวนผู้เสียชีวิตเหล่านี้ รวมบิดามารดาของมหาวิระอยู่ด้วย ปรากฏว่า กษัตริย์สีทธารถ และพระนางตริศลา มเหสีเป็นผู้เคร่งครัดในศาสนา บำเพ็ญทุกรกิริยาแรงกล้าอยู่เป็นนิจ ทุกรกิริยาที่กษัตริย์ทั้งสองบำเพ็ญอย่างอุกฤษฏ์นั้น คือ การยอมอดอาหาร ทั้งสองสิ้นชีวิตลงเพราะการบำเพ็ญตบะดังกล่าว

การสิ้นชีพของบิดามารดา เป็นเหตุการณ์กระทบใจทำให้เจ้าชายมหาวิระเศร้าโศกมาก เมื่อมองหาใครเป็นผู้ร่วมใจในยามยากไม่ได้ มหาวิระจึง

---

๑. อ้าง How The Great Religions Began หน้า 63-79 ของ Joseph Gear และ Notes on Modern Jainism ของ Blackwell

เข้าปรึกษากับพี่ชาย ซึ่งเป็นกษัตริย์สืบสมบัติต่อมาจากพ่อ มหาวีระบอกกับพี่ชายว่าเพื่อเป็นการไว้ทุกข์ เป็นเครื่องระลึกถึงการตายของบิดามารดา ตนขอตั้งปณิญาว่าจะเลิกการเอาใจใส่ต่อร่างกาย ไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากอันจะเกิดมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเบื้องบน จากฝูงชน หรือจากสัตว์ดิรัจฉาน และขอออกจากวังดำเนินชีวิตพเนจร

พี่ชายขอร้องให้ระงับความคิด ให้สงบจิต ดับความเศร้าโศก โดยอ้างว่าบิดามารดาล่วงลับไป ก็เป็นเหตุแห่งความเศร้าใจ ทุกข์ลำบากอย่างหนักพออยู่แล้ว หากมหาวีระจะมาละทิ้งไปเสียอีก ความโศกคงจะทับทวีคูณ ครั้งแรกมหาวีระยอมเชื่อฟัง และทนอยู่ในวังต่อไปจนอายุได้ ๓๐ ปี คราวนี้ไม่ยอมฟังเสียงใคร สละลูกเมีย และความสุขทั้งหลาย เปลี่ยนผ้าคลุมกายเป็นนักพรตลาพี่ชายออกจากการนครเวสาลีไป

มหาวีระได้ประกาศมหายาญญูของตนในวันนั้นว่า “นับแต่วันนี้เป็นต้นไป ๑๒ ปี เราจะไม่เปล่งวาจาแม้คำหนึ่งกับผู้ใด”

เมื่อได้สละความเป็นผู้ครองเรือนถือเพศเป็นนักพรต เทียวเร่รอนถือเอาการพเนจรเป็นอาชีพ มหาวีระก็ประกอบวัตถุตจริยาของเพศใหม่ คือบำเพ็ญตัวเป็น “ผู้ขอ” จากมหาชนผู้เลื่อมใสในเพศของตน เมื่อเที่ยวไปพบหมู่คน และถึงประตูบ้านของชนทั้งหลาย มหาวีระถือภาชนะสำหรับใส่อาหารอันหนึ่ง ยื่นออกแสดงเครื่องหมายแห่งความเป็นผู้ขอ รับด้วยอาการสงบ ไม่เปล่งวาจา เมื่อพเนจรไปสู่ป่า ก็บริโภคผลไม้ เป็นกำลังแก่การบำเพ็ญเพียร

มหาวีระท่องเที่ยวบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่ดังนี้ ๑๒ ปี ยึดมั่นในปณิญาไม่ยอมเปล่งวาจากับผู้ใด ท่องเที่ยวไป หัวใจก็ครุ่นคิดคำนึงไปถึงความจริงในคำสอนของพราหมณาจารย์ที่ตนได้รับมาแต่เบื้องหลัง มหาวีระรู้ชัดยิ่งขึ้นว่ามีหลายอย่างหลายตอนในลัทธิพราหมณ์ที่ผิด จึงคิดเปลี่ยนแปลงและวางแนวคำสอนใหม่ตามมติของตนที่เห็นว่าชอบว่าควร มหาวีระดำเนินตามแบบของท่าน

ปารศวนาถ ศาสตราจารย์คนหนึ่งของเซน (ถัดจากมหาวิระขึ้นไปอันจะปรากฏคำอธิบายในตอนหลัง)

มหาปฎิญา “ความนิ่ง” ซึ่งมหาวิระได้ประกาศออกไป และกระทำ เป็น “ทุกภกรกิริยา” อยู่ถึง ๑๒ ปี ซึ่งศาสนิกเซนชอบอ้างว่า “อันใครทำไม่ได้” นั้น มีเรื่องระหว่างบำเพ็ญเพียรของมหาวิระ เล่าไว้ดังนี้

ครั้งหนึ่ง ขณะจาริก มหาวิระมาถึงทุ่งเลี้ยงสัตว์ อันเป็นที่อาศัยของ หมู่คนเลี้ยงแพะ เจ้าของฝูงแพะเห็นนักพรตแปลกหน้า มีกิริยาเป็น “ผู้ขอ” จึง ตรงเข้าไปปราศรัยว่า ท่านนักพรตผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะเข้าไปเอาอาหารในหมู่บ้าน ไน้ลึกครุ่นหนึ่ง ท่านช่วยดูฝูงแพะนี้ไว้ให้ด้วย แล้วข้าพเจ้าจะให้อาหารแก่ท่าน มหาวิระก็มึนศีรษะรับคำด้วยอาการนิ่ง แล้วเจ้าของแพะฝูงนั้นก็จากไป ครุ่นหนึ่ง ต่อมา มีหมาป่าตัวหนึ่ง ออกจากชายป่าเหนือบ้าน ตรงเข้าจับแพะกินเป็น อาหาร มหาวิระไม่ทันป้องกันกรดยายของหมาป่าได้ ครั้นเจ้าของแพะกลับมา ไม่เห็นสัตว์เลี้ยงของตน จึงตรงเข้าด่าว่ามหาวิระ และบังคับให้ชี้แจง แต่ มหาวิระยืนนิ่ง ไม่ยอมแปล่งวาจา ชายเจ้าของแพะเป็นคนมีโทสจริต เมื่อบังคับ ให้มหาวิระพูดไม่ได้ จึงคว่ำท่อนไม้อันหนึ่ง ตีลงไปบนศีรษะ และตามร่างกาย ของมหาวิระ แม้กระทั่ง เลือดไหลท่วมใบหน้า มหาวิระคงรักษาปฎิญา “ความนิ่ง” ของ ตนอยู่เช่นเดิม จนกระทั่งชายเจ้าของแพะเหนื่อย เกิดความ สงสาร และหยุดทำร้ายไปเอง

“ท่านเป็นนักพรตคนแรกที่ข้าพเจ้าเคยพบ” ชายเจ้าของแพะกล่าว “คนทุกคนย่อมป้องกันตัวด้วยวิธีต่อสู้หรือหลีกเลี่ยง แต่ท่านไม่กระทำทั้งสอง อย่าง แม้ท่านมีร่างกายใหญ่โตพอจะประหัตประหารข้าพเจ้าได้ก็ตาม ข้าพเจ้า คิดว่าท่านต้องเป็น ‘ผู้บริสุทธิ์’ แน่แท้”

มหาวิระไม่พูดอีก ก็มึนศีรษะให้ชาวนั้นนินทาหนึ่ง แล้วลี้กไปตามทาง ของตน

ชายเลี้ยงแพะตกใจ เกรงจะเป็นบาป จึงวิ่งตามมหาวีระไป อ้อนวอนขอให้ยกโทษในการทำร้ายของตน มหาวีระคงปฏิบัติด้วยกิริยาเช่นเดิม คือโน้มศีรษะลงให้เป็นทำนองยอมให้อภัย แล้วก็เดินทางต่อไป ไม่แสดงกิริยาอาฆาตตอบแทน เมื่อมหาวีระเดินลับตาไปแล้วชายเลี้ยงแพะกลับมานั่งรำพึงอยู่คนเดียวว่า “เรานี้ทำกรรมหนักหนอ... นักพรตผู้นี้เป็นผู้บริสุทธิ์ อាការของท่านเป็นบทเรียนใหญ่ของเรา สอนให้เราเชื่อว่า อหิงสธรรมเป็นของเลิศ ความนิ่งเสียได้ มีกำลังแรงกว่าคำพูดที่เปล่งออกมา”

มหาวีระคงถือเอาการท่องเที่ยวประกาศธรรม คือ “ความนิ่ง” ของตนให้คนทั้งหลายเห็นคุณค่าต่อไปไม่มีเวลาหยุด คุณธรรมของมหาวีระภายหลังเมื่อต้องถูกข่มขู่ตีจากชายเลี้ยงแพะแล้วไม่ยอมทำร้ายตอบ ได้แพร่หลายไปในหมู่ชนทั้งหลาย ต่างพากันสรรเสริญว่าเป็นผู้ทรงทมะและศีลธรรม ซึ่งกลายเป็นธรรมเครื่องประกาศความดีของศาสนาเซนในเมืองแรก และได้ผลตลอดมาจนกระทั่งมหาวีระสามารถตั้งศาสนาของตน เข้าแข่งขันกับพุทธศาสนาได้

มหาวีระสิ้นเวลาบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีนี้อยู่ ๑๒ ปี ก็ได้บรรลุความรู้อย่างสูงสุด นับเป็นผู้หลุดพ้น เป็นอรหันต์ เป็นสัพพัญญู เป็นผู้ชนะตามใจหารแห่งศาสนาเซน และเมื่อแน่นอนว่าตัวเป็นผู้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดแล้ว มหาวีระก็ละปฏิญญาที่ว่าจะไม่ยอมพูดกับใคร (จนกระทั่งสำเร็จธรรม) กลับมาสู่ภาวะเดิม คือ ยอมพูดกับคนทั้งหลาย และพอเริ่มตั้งตัวเป็นศาสดาเผยแผ่ลัทธิใหม่ ก็เห็นว่าถูกต้องกว่าลัทธิพรานหมณ์ อันงมกายอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าในเมืองบน มหาวีระกลายเป็นคนพูดเก่งเกินคนมาตั้งแต่นั้น

ดินแดนแคว้นต่างๆ ที่มหาวีระเที่ยวประกาศศาสนา คือ แคว้นโกศล วิเทหะ มคธ อังคะ และอื่นๆ ในลุ่มแม่น้ำคงคาตอนเหนือ มีกษัตริย์ พรานหมณ์ และคนในวรรณะอื่น ตามทางที่มหาวีระผ่านไป พากันเลื่อมใสยอมตนเป็นสาวก

สาวิกา ไม่แพ้ความแพร่หลายของพุทธศาสนาในสมัยเดียวกัน

มหาวิระใช้เวลาสั่งสอนสาวกของตนอยู่ ๓๐ ปีเศษ ดินแดนที่ท่องเที่ยวไปสั่งสอนส่วนมากคือดินแดนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไป มหาวิระมีอายุยืนไปถึง ๗๐ ปี และในปีหลังนี้ พักเทศนาสั่งสอนคนทั้งหลายอยู่ในเมืองปาวา (แคว้นพินารปัจจุบัน) จนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย

ก่อนเข้าถึงนิพพาน มหาวิระเรียกสาวกทั้งหลายเข้ามาสั่งสอนเป็นปัจฉิมโอวาท อนุญาตให้ศิษย์ทุกคนตั้งปัญหาถาม เพื่อมิให้มีความเคลือบแคลงสงสัยในหลักธรรมเกิดขึ้นในภายหลัง

สาวกคนหนึ่งถามว่า “ในบรรดาคำสอนของพระชินะทั้งหมด อะไรเป็นสำคัญที่สุด?”

ศาสดาผู้นี้ตอบว่า “คำสอนข้อแรก คือ อหิงสา เป็นสำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนของเราทั้งหมด” แล้วกล่าวต่อไปว่า “ต้องไม่ทำร้ายสิ่งที่มีชีวิตทางร่างกาย ทางวาจา และทางน้ำใจ อย่าฆ่าสัตว์ทั้งหลายเพื่ออาหารของตน อย่าล่าสัตว์ อย่ายิงนกตกปลา อย่าฆ่าลินยุง แม้ว่ามันจะกัดกินเลือดเนื้อ ฯลฯ อย่าออกทำสงคราม อย่าต่อสู้ศัตรู อย่าฆ่าเหยียบพืชผักใด ๆ เพราะสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีวิญญาณ (เพราะแสดงความเป็นทุกข์) ทั้งสิ้น

รุ่งขึ้นเช้า ศาสดามหาวิระก็เข้าถึงซึ่งนิพพาน

นครปาวา อันเป็นที่ดับขันธของศาสดาผู้นี้ กลายเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์เป็นที่กราบไหว้ของบรรดาสาวกพระชินะอยู่ในปัจจุบัน

ธรรม ที่มหาวิระเริ่มสั่งสอนเป็นเบื้องต้น คือ

“ชีวิตของคนทั้งหลายเป็นทุกข์, ความเกิดเป็นทุกข์, ความเจ็บเป็นทุกข์, ความตายเป็นทุกข์, และความที่ปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น ก็เป็นทุกข์”

มีปัญหว่า “อะไรเป็นเหตุแห่งความทุกข์เหล่านั้น?”

มหาวิระสอนว่า ความทุกข์ทั้งหลายในโลก สืบเนื่องมาจากความปรารถนา คนทั้งหลายได้รับความทุกข์ยาก หาความสุขสบายไม่ได้ เพราะเขาทั้งหลายมีความปรารถนา อาทิ ปรารถนามากในอาหาร ปรารถนามากในทรัพย์สินเงินทอง และจะกละในชื่อเสียง เพราะเหตุนี้ ความปรารถนาจึงเป็นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งหลาย

มีปัญหาว่า “จะละความทุกข์เหล่านั้นได้อย่างไร ?”

มหาวิระสอนว่า “ต้องไม่ปรารถนากล้า เมื่อคนทั้งหลายละทิ้งความปรารถนากล้าเสียได้ เขาจะสามารถเตรียมตัวต้อนรับความสุขใหญ่แห่งวิญญานของเขา ความสุขที่วามนี้ คือ นิรวาณ (หรือ นิพพาน ความดับสนิท - โมกษ - ความหลุดพ้น)

“ธรรมที่จะพาถึงนิรวาณ ได้แก่ แก้ว ๓ ดวง คือ ความเห็นชอบ (Right Conviction = สัมมัตถรรตน) ความรู้ชอบ (Right Knowledge = สัมมัตถญาณ) และความประพฤติชอบ (Right Conduct = สัมมัตถจริต)

มีอธิบายต่อไปว่า แก้วดวงแรก คือความเห็นชอบนั้น ได้แก่ความเห็นถูก (สัมมาทิฐิ) ความมีศรัทธาเห็นว่า ศาสตราจารย์ทั้งหลายผู้เป็นบรรพบุรุษของเขานั้น ทุกท่านเป็นปฤชณอย่างเรา (ด้านพราหมณ์อย่างรุนแรง ที่ว่าบรรพบุรุษเป็นพรหม) แต่อาศัยที่ทุกท่านมีความเพียรกล้ายิ่งกว่าสามัญชน จึงถึงซึ่งความหลุดพ้น และมาเทศนาสั่งสอนเราได้ แก้วดวงที่สอง ความรู้ชอบคือรู้หลักที่ศาสดาสั่งสอนไว้แต่เดิม อาทิ เรื่องโลกอันมีความวิจิตรพิสดารตามหลักของเขน ฯลฯ แก้วดวงที่สาม คือความประพฤติชอบเป็นหลักใหญ่ เป็นวินัยข้อประพฤติทางกายของศาสนิกเขน ๒ พวก คือ พวกนักพรต และพวกครองเรือน

วินัย แยกออกเป็น ๕ หัวข้อ (คล้ายคลึงกับศีล ๕ ของพุทธศาสนา) ดังนี้

๑. ไม่เบียดเบียนสัตว์ (อนิงสา) ที่มีชีวิต ด้วยการกระทำให้เจ็บปวด

ด้วยวาจาหรือด้วยการกระทำอื่น ๆ

๒. ไม่ลักทรัพย์ ของใคร

๓. ไม่พูดเท็จ ต่อผู้ใด

๔. เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจาใจ อาทิ ไม่ดื่มน้ำเมา (พुरुหม-
จาริยะ)

๕. ไม่มีความปรารถนากลัว คือ ไม่ปรารถนาสิ่งใดเกินสมควร
ผู้ใดประพฤติตามบัญญัติเหล่านี้ จะถึงซึ่งความหลุดพ้น

วินัยของนักพรตเซน (ยติเซน)

ให้ละเว้นบาปเหล่านี้ด้วยกายวาจาใจ ไม่เปิดช่องให้ผู้อื่นกระทำบาป
ไปด้วย วินัยเหล่านี้ นักพรตเซนถือเข้มงวด จนออกจะรู้สึกว่าจะแรงไป เช่นห้าม
ทำอันตรายสัตว์ ต้องระวังเสียทุกก้าวในการกิน ยืน เดิน นั่งและนอน เหตุนี้
พวกยติเซนต้องมีเครื่องปิดปากกันตัวแมลงจะพลัดเข้าไป ต้องมีไม้กวาดและผ้า
กรองติดตัวไป ใช้ไม้กวาดสำหรับกวาดทางตลอดทางที่เดินไป หรือนั่งอยู่เพื่อไล่
สัตว์และแมลง ห้ามการจาริกขั้ว ๔ เดือนในฤดูฝน เพราะฤดูนั้นมีแมลงมาก
กับระวังไม่ทำอันตรายต่อปวงสัตว์ในพืชคาม (เมล็ดพันธุ์ไม้) และภูตคาม (ไม้ที่
งอกแล้ว) เมื่อยังมีอายุอยู่ในปฐมวัย ร่างกายแข็งแรง ต้องถือผ้าครองตัวเดียว
แต่อย่างไรก็ดี ห้ามใช้เกิน ๓ ตัว (เตจิวริก) ต้องโกนผม หรืออย่างเคร่ง
ต้องถอนผมตัวเอง ต้องประพฤติตนเป็นคนขอเขากิน ห้ามอยู่ในหมู่บ้านแห่ง
เดียวมากกว่าหนึ่งคืน เว้นแต่กาลฝน ถือศีลอด ยืน เดิน นั่ง นอน อยู่ใน
อิริยาบถธรรมดา และถ้าถึงชั้นอุกฤษฏ์ ต้องถือศีล อดอาหารจนตาย

ฝ่ายกฎ สำหรับคฤหัสถ์ (เรียก ศราพก) ผ่อนเบาลง คือ ให้ออกจาก
การประพฤติผิดอย่างหยาบ (สฤด) ในพรต ๕ อย่าง ได้แก่ถือความสัตย์เรื่องมี
เรือน, ไม่หาทรัพย์ในทางทุจริต, ห้ามเสพเนื้อสัตว์ และ สุรา, ห้ามเสพอาหาร
อันเป็นทางให้สัตว์ได้ทุกข์ เช่น น้ำผึ้ง เนยสด และห้ามมิให้ทำการเพาะปลูก

เพราะจะทำอันตรายแก่สัตว์ดิ้น แม้แต่สั่งให้เขาโกนาก็เกิดบาปติดเปื้อนมาถึงตัวด้วย (สาธตติก)

ตลอดเวลาที่เทียวเทศนาสั่งสอนคนทั้งหลาย มหาวิระปฏิบัติเรื่องแบ่งชั้นวรรณะของคน ปฏิเสธเรื่องรูปเคารพ และการนับถือรูปเคารพต่าง ๆ ของพวกพราหมณ์ และไม่ว่าของนักพรตเหล่าใด มหาวิระอ้างว่า “การสวดอ้อนวอนต่อรูปเคารพไม่เคยทำให้มนุษย์เป็นคนดีขึ้นได้ ถ้าไม่ประกอบความดี การที่มนุษย์จะพ้นจากบาป เดินทางเข้าสู่นิรวาณหรือโมกษะได้ ไม่ใช่เพราะติดอยู่ในวรรณะ ไม่ใช่เพราะความเชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก ไม่ใช่เพราะการสวดวิงวอน ไม่ใช่เพราะการฆ่าสัตว์บูชายัญ และไม่ใช่เพราะการบไหว้รูปเคารพใด ๆ การประกอบความดี มีศีล จะพามนุษย์เข้าสู่ทางนิรวาณ มนุษย์ทั้งหลายมีหลักความเปลี่ยนแปลงทุกอย่างอยู่ในตัวเอง”

ประวัติของมหาวิระกับของพระพุทธเจ้า และหลักธรรมทั้งหลาย ดูเหมือน ๒ ศาสดาใช้วิธีเทศนาสั่งสอนสาวกของตนด้วยวิธีเอาศาสนาของพราหมณ์ออกมาแก้ไขด้วยกันทั้งคู่ แม้บางส่วนจะแตกต่างกันบ้าง แต่ส่วนมากหันเข้าหลักอหิงสาด้วยกัน และมีส่วนคล้ายคลึงกัน

ศาสดาของศาสนาเซน

ศาสดาจารย์ของเซน ตามคติที่นิยมกันมา มหาวิระ หรือวรรณานาไซเป็นศาสดาองค์แรกไม่ แท้จริงมีศาสดาในอดีตที่ล่วงมาแล้วถึง ๒๓ องค์ด้วยกัน มหาวิระเป็นองค์ที่ ๒๔ และถือว่าเป็นองค์สุดท้าย

ศาสดานั้น ๆ เรียกว่า ตีรถังกร (เตียร์ถีย) เรียกผู้มีสำนักอู๋ริมฉัง เป็นผู้ปราศจากเครื่องรังวัด คือความยินดี และความเสียใจ ไม่ลู่อำนาคแก่ราคะและโทษ เป็นผู้หลุดพ้น มีดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์เป็นอมตะ นามของตีรถังกรของเซนในอดีต ปรากฏในคัมภีร์พระเวทและปฺราณะ ดังนี้

ฤษภา (อินทนาถ) อชิต สัมภว อภินันท สุมาติ ปัทมประภา สุภาสวา จันทรประภา บุชปัทนต สิลตา เศรยานส วสุบุชว วิมลตา อนันต ธรรม สันติ คุณธุ จรา มัลลตี มุนีสวรรต นมิ เนมิ ปารศว และ องค์สุดท้าย คือ วรรณธมาน

ที่กล่าวว่า ตีรธังกร เป็นผู้มีความวิญญูญาณเป็นอมตะ หรือดวงวิญญูญาณบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากเครื่องรังรัด (ราคะ และโทษะ) เพราะประกอบด้วยคุณสมบัติและฤทธิ์ ๑๐ อย่างดังนี้

๑. สามารถป้องกันอันตรายอันเกิดจากทุกภิกขภัยได้ในรัศมี ๘๐๐ ไมล์
๒. ยกตัวขึ้นพ้นจากแผ่นดินได้ ไม่ว่าเวลานั่ง เวลาเดิน หรือยืน (หมายความว่าเหินได้)
๓. สามารถเผชิญหน้ากับใคร ๆ และอันตรายใด ๆ ได้ ๔ ทิศ
๔. สามารถป้องกันอันตรายให้แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างได้
๕. สามารถระงับทุกขเวทนาใด ๆ ได้
๖. สามารถเป็นอยู่ได้โดยไม่แตะต้องอาหาร
๗. สามารถในศิลปะและวิทยาการทุกประเภท
๘. เป็นผู้ไม่มีเล็บและผมงอกขึ้น
๙. ลืมตาได้ตลอดไม่ต้องกะพริบ
๑๐. ร่างกายไม่มีเหงา

นอกจากนี้ ตีรธังกร ประกอบคุณสมบัตินันเลิศอีก ๔ คือ มีความรู้สึกผิดชอบอันเลิศ มีความรู้เป็นเลิศ มีพลังเป็นเลิศ และมีความสุขเป็นเลิศ คุณสมบัติเหล่านี้ถือเป็นฤทธิ์หรือเดช ตีรธังกร จึงได้ชื่อว่าผู้มีความวิญญูญาณเป็นอมตะ หรือดวงวิญญูญาณบริสุทธิ์โดยแท้

เรื่องอำนาจเทพเจ้า

เช่น ปฏิเสธอำนาจเบื่องบนทุกอย่างที่มีในโลก มหาวีระไม่ยอมเห็นด้วยกับความเชื่อเรื่องพระเจ้าที่มีในศาสนาฮินดู ปฏิเสธพิธีกรรม และการสาธยายมนต์ใด ๆ เพื่ออ้อนวอนอำนาจจากเทพเจ้า แม้แต่การกล่าวนามของพระเจ้ายกก็ปฏิเสธ

ผู้ปฏิบัติตนเป็นนักพรตไม่ว่าชายหรือหญิง ไม่ควรเปล่งวาจาว่าพระเจ้าแห่งฟ้า พะเจ้าแห่งพายุ พระเจ้าแห่งฝน ไม่ควรอ้อนวอนว่าขอให้ฝนตกขอให้พืชขึ้นงอกงาม และให้มีชัยชนะในสงคราม ผู้ปฏิบัติธรรมควรรู้จักธรรมชาติ คือรู้จริงเรื่องของดินฟ้าอากาศ รู้หน้าที่ของธรรมชาติแต่ละอย่าง

แม้แต่การขอร้องความช่วยเหลือจากมิตรสหาย อันเป็นลักษณะของผู้อ่อนแอ มหาวีระไม่ยอมให้ทำ การได้เถียงใดๆ เกี่ยวกับการสร้างโลก มหาวีระก็ปฏิเสธหมด มหาวีระกล่าวว่า “ผู้ใดได้เถียงเรื่องการสร้างโลก ตลอดจนคัมภีร์ที่กล่าวถึงการสร้างโลกโดยพระเจ้า ผู้นั้นเป็นคนโง่คัมภีร์นั้นมิได้แสดงความจริง”

การปฏิเสธเรื่องผู้สร้างก็ดี ปฏิเสธเรื่องเทพเจ้าก็ดี ปฏิเสธเรื่องความช่วยเหลือของมิตรสหายก็ดี แสดงให้เห็นลักษณะของมหาวีระ ว่าไกล้จะเป็นนักสติกะ (Atheist) คือเห็นว่าทุกอย่างไม่มี เป็นของสูญ แต่มหาวีระสนับสนุนคำสั่งสอนเรื่องกรรมอันบุคคลประกอบที่สามารถบันดาลให้บุคคลเป็นไปตามอำนาจของกรรมนั้น อำนาจของกรรมทำให้ชีวิตหมุนไป ผู้ทำร้ายสัตว์อื่นเท่ากับทำร้ายวิญญาณของตนเอง

จริยธรรมของเซน

เซนเป็นศาสนาแห่งการยอมสละ มีหลักแห่งอหิงสธรรม ไม่เบียด

---

๑. ดู Sacred Books of the East ของแม็กซ์ มึลเลอร์ ในแผนกว่าด้วยศาสนา และคัมภีร์ของเซน และ The World's Living Religions ของ Hume ประกอบ

เปี่ยมใคร ไม่แก้แค้น ทดแทนความทุกข์ให้แก่ใครโดยแท้ ดังตัวอย่างคำสอนอันหนึ่งว่า

“จงระวังความจะกละ ความโกรธ และความผยอง ผู้ฉลาดควรงดเว้นสิ่งเหล่านี้เสีย”

“บุคคลควรช่วยเหลือผู้อื่น ควรให้รองเท้า ควรให้ร่มแก่บุคคลไม่มี ผู้ฉลาดไม่ควรละเว้นการช่วยเหลือเหล่านี้.... บุคคลไม่ควรโกรธ ในเมื่อถูกตีถูกด่า ควรทำใจให้สะอาด ควรอดกลั้นไม่แสดงออก และไม่ควรส่งเสียงดังเพราะความโกรธ”

“นักพรตไม่ควรมีโทษ แม้จะถูกทำร้าย ไม่ควรเปิดใจให้ความคิดอันเป็นบาปไหลเข้ามา ขันติธรรมเป็นคุณธรรมอันสูงสุด นักพรตควรมีสมาธิเป็นอาหารใจ”

“นักพรต ควรรักสัตว์ทั้งหลาย แม้ผู้ที่ไม่ได้รักตน จงปราศจากความโกรธเกลียดใด ๆ การชนะเสียซึ่งความรัก ความเกลียด และความเหินผิด เป็นการตัดเสียซึ่งไซ่แห่งกรรม”

“การสั่งสอนคนให้ได้รับความจริง การหลีกเลี่ยงซึ่งความโง่ และความหลอกลวง และการทำลายเสียได้ซึ่งความรัก และความเกลียด เป็นทางพาไปถึงความเปลื้องทุกข์เป็นที่สุด”

จริยธรรมที่ถือว่าสูงสุด อีกอันหนึ่งในศาสนาเซน คือ “ความเป็นผู้มีชีวิตสันโดษ ชีวิตนั้นเนื่องด้วยผู้อื่น” (ทำนองภิกษุในพุทธศาสนา)

“จงเป็นอยู่ผู้เดียว ด้วยอาหารที่เขามอบให้จากภิกขาจาร นักพรตไม่ควรคำนึงว่าจะได้อาหารหรือไม่ในการภิกขาจารนั้น อาหารนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นน้ำล้างจาน เศษอาหารที่ไหลมาจากท่อ เศษอาหารเปรี้ยว อาหารผสม อาหารที่หารสอันควรมิได้ ก็ไม่พึงรังเกียจอาหารนั้น ๆ การภิกขาจาร ไม่ต้องเลือกบ้านของตระกูล นักพรตผู้ใดทำได้ดังนี้ นักพรตผู้นั้นเป็นนักพรตบริสุทธิ์”

มหาวิระปฏิเสธการปฏิบัติธรรมของสตรีเพศ ด้วยอธิบายว่า สตรีเพศเป็นเหตุแห่งบาป สตรีเพศเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสทั้งหลาย นักปราชญ์แต่โบราณกาลกล่าวไว้ดังนี้ ผู้ใดไม่พูดถึงเรื่องสตรี ไม่มองดูสตรีเสียได้ ไม่พูดกับสตรีเสียได้ ไม่ควรอ้างว่าสตรีเป็นของ ทุตน และไม่ควรแตะต้องงานใด ๆ ของสตรี* (ภายหลังมีลางนิกายอนุญาตให้รับสตรีเข้าเป็นนักพรตปฏิบัติธรรมได้)

เรื่องวิญญาณ

เรื่องดวงวิญญาณตามคำสอนของมหาวิระแตกต่างจากศาสนาอื่น มหาวิระสอนว่า วิญญาณทั้งหลาย มีอยู่ทั้งในสิ่งที่มีชีวิต และหาชีวิตไม่ได้ ภายในต้นไม้ ในน้ำ ในไฟ ในก้อนหิน ในลม ในพันธุ์ผักต่าง ๆ มีวิญญาณสิงสู่อยู่ทั้งสิ้น ดวงวิญญาณของผู้กระทำความชั่ว ไม่เพียงแต่ไปเกิดในร่างของสัตว์ เช่น สุนัข หมู ภู และ กบ เป็นต้น ถ้าชั่วมากจะต้องไปเกิด (จับ) อยู่ในต้นไม้และพันธุ์ผักต่าง ๆ อาทิ หัวผักกาด และหัวหอมก็ได้

เรื่องสวรรค์นรก ภายใต้พื้นพิภพนี้ มีนรกอยู่ ๙ ขุม ลดลำดับกันตามความหนักแห่งกรรมของผู้กระทำความชั่ว ผู้ใดประพฤติชอบ ดวงวิญญาณของผู้นั้นจะลอย (จากที่ต่ำ) ขึ้นสู่สวรรค์ ซึ่งมีอยู่ถึง ๒๖ ชั้น เรียงขึ้นไปตามลำดับ ร่องรับวิญญาณของผู้กระทำความดีนั้นเหมือนกัน ชั้นสูงสุดของสวรรค์ มีทวารเปิดติดต่อกันเรียงขึ้นไปตามลำดับทั้ง ๒๖ ชั้น ร่องรับวิญญาณของผู้กระทำนิราณ หรือโมกษะ อันเป็นแดนแห่งความหลุดพ้น

ปรัชญาทรรศนะของเซน

ทรรศนะทางปรัชญาของเซน กำหนดไว้หลายลักษณะ ที่สำคัญมีอยู่

๑. ดู Sacred Books of the East ของแม็กซ์ มึลเลอร์ ในแผนกว่าด้วยศาสนา และคัมภีร์ของเซน และ The World's Living Religions ของ Hume

๒ ลักษณะ คือ

๑. ปรัชญาเกี่ยวกับความจริงที่รู้กันได้โดยสามัญสำนึก (Common-sense Realism) และ

๒. ปรัชญาเกี่ยวกับความจริงที่รู้กันได้หลายแง่หลายมุม (Pluralism)

พรรณนะเหล่านี้ ตามภาษาของเซนเรียกว่า นยะ หรือ นัย เริ่มแรกแห่งคำอธิบายตามพรรณนะนี้ เซนไม่เห็นด้วยกับคำสอนเรื่องอนิจจตา-ความผันแปร และอนัตตา-ความไม่เป็นตัวตน คือ ความไม่มี ในพุทธศาสนา แต่ปรัชญาของเซนเป็นพรรณนะรองรับเรื่องพิจารณาหาความจริง อันมีอยู่จากหลายแง่หลายมุมแห่งการพิจารณา ซึ่งเรียกว่า ‘อนันตวาท’ สมมุติตัวอย่างการพิจารณาสิ่งใด ๆ ว่าเป็น อนิจจตา หรือ อนัตตตา อาจพิจารณาความจริงในข้อนี้ได้หลายแง่หลายมุม ไม่ใช่ทางหนึ่งทางใด อันเป็นทางเดียวแสดงให้เห็นว่าผู้วางพรรณนะนี้ เป็นผู้มีใจกว้าง รับอาการพิจารณาจากทุกคน ทุกแง่ทุกมุม

พรรณนะ หรือ นยะ ดังกล่าว ขึ้นต้นด้วย สยาท (การอาจเป็นไปได้) มีอยู่ ๗ สยาทด้วยกัน คือ

๑. สยาท อสฺติ อาจเป็นไปได้
๒. สยาท อนสฺติ ไม่อาจเป็นไปได้
๓. สยาท อสฺติ นสฺติ อาจเป็นไปได้ และไม่อาจเป็นไปได้
๔. สยาท อวคตพฺย ไม่อาจพรรณนาได้
๕. สยาท อสฺติ อวคตพฺย อาจเป็นไปได้ ไม่อาจพรรณนาได้
๖. สยาท นสฺติ อวคตพฺย ไม่อาจเป็นไปได้ ไม่อาจพรรณนาได้
๗. สยาท อสฺติ นสฺติ อวคตพฺย อาจเป็นไปได้ อาจเป็นไม่ได้ และไม่อาจพรรณนาได้

พรรณนะทั้งเจ็ด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัปตังคี แปลว่า มีส่วนเป็นเจ็ด แต่หากสรุปพรรณนะทั้งเจ็ดลง จะได้เพียง ๕ คือ มติ ความรู้ที่คิดได้เป็นสามัญ.

ศรัทธา ความรู้จากคัมภีร์, อวาทิ ความรู้อันเป็นทิพย์ (เช่นทิพย์จักขุ), มนปรณาย ความรู้ใจคนอื่น, และ เกวธชฌาย ความรู้โดยสิ้นเชิง

อนันันตวาท ของเซน เป็นไปอย่างกว้างขวาง สอนให้รักและเมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งโลก และตามทรรคนะนี้กำหนดว่า การณ์อันใดไม่พิจารณา ไม่ มีทรรคนะตัดสินลงไป สิ่งนั้นเป็นเท็จ แต่เมื่อไม่มีสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นสัจจะทั้งสิ้น*

นิกายในศาสนาเซน

คำสอน ในศาสนาเซน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ได้ โดยสานุศิษย์ ของมหาวิระ คุมกันอยู่ จนถึงราวพุทธศักราชล่วงได้ ๕๐๐ ปีเศษ สาวกของเซน ผู้มุ่งปฏิบัติกิจทางศาสนา ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่ แดกแยกเป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ

๑. เสวตั้มพร พวกนุ่งขาว

๒. ทิชัมพร พวกนุ่งฟ้า (ซีเปลิย)

พวกทิชัมพร ปฏิบัติตามธรรมโดยเคร่งครัด เป็นอัตตภิกลมถานุโยคยิ่ง ยวด สามัญชนไม่สามารถปฏิบัติตามได้ มีกำหนดหลักปฏิบัติที่สำคัญอยู่ ๓ อย่าง คือ

ก. ไม่กินอาหารใด ๆ ลางที่แม้แต่น้ำก็ไม่ยอมให้ล่วงลำคอ

ข. ไม่ควรมีสัมบัติใด ๆ ติดตัว แม้แต่ผ้านุ่ง (ดังนั้นจึงสัญจรไปเพื่อ ปฏิบัติธรรมด้วยกายอันเปลือยเปล่า)

ค. ไม่ยอมให้ผู้หญิงเป็นผู้บรรลุลิธรรมได้ (ถ้ายอม ก็แปลว่าต้องให้ ผู้หญิงนุ่งฟ้าด้วย ดังนั้น จึงไม่นางชีในนิกายนี้)

๑. อ้าง Pluralistic Realism of Jain ของราธกฤษณะนัท หน้า ๓๐๒-๓๐๓ และ'ปรัชญาอินเดีย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ของพระมหาสั่น กมโล M.A.

เซนปฏิเสธการสร้างปฏิมากร และรูปเทพเจ้า ปฏิเสธพระเจ้าและอวดสารของพระเจ้า แต่กาลล่วงไป บัญญัติศาสนาผ่นเผื่อไป มีนิกายเล็กน้อยเกิดขึ้นอีกหลายนิกาย ที่กำหนดได้ คือนิกาย สถานัควาที หรือ สถานัควาสี และนิกาย จูนิกาส์

นิกายสถานัควาทีเป็นนิกายแยกจากนิกายเศวตัมพรเกิดเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๑๐ และแยกเป็นนิกายย่อยอีกราว ๑๑ นิกาย รวมทั้งสิ้นว่ามีกว่า ๘๐ นิกาย

นิกายย่อยเหล่านี้ นิกายใดที่ออกมาจากฝ่ายเศวตัมพร ส่วนมากปฏิเสธการสร้างรูปเคารพ แต่ความเปลี่ยนแปลงแห่งกาลสมัยของลัทธิ เรื่องรูปเคารพ เป็นอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็อนุญาตให้มีได้ เชนอธิบายว่า อนุญาตให้แกะสลักรูปใด ๆ เป็นการสำแดงความจงรักภักดีต่อ สิทธิ ซึ่งในที่นี้หมายความว่าถึงดวงวิญญาณอันสมบูรณ์ของตี่รถังกร ๒๓ องค์ ในอดีต ผู้มีความบริสุทธิ์ผู้หลุดพ้นจากบ่วงมารทั้งผองในที่นี้ได้แก่ความรักและความซังทั้งสิ้น (ราคะ และทเวษ) และได้บรรลุถึงโมกษะในสุดท้ายแล้ว*

๖. คัมภีร์ของศาสนา

คัมภีร์ของศาสนาเซน เรียกว่า อังคะ (อาคม) จารึกคำบัญญัติหรือวินัย และ สิทธานต์ เป็นคัมภีร์กล่าวถึงเรื่องราวประเภทชาดกในศาสนา (นักปราชญ์ในชั้นหลัง อนุโลมว่า อังคะ และ สิทธานต์ เป็นอันเดียวกัน)

คัมภีร์ของเซน สานุศิษย์รวบรวมกันขึ้นไว้ภายหลังศาสดานิพพานกว่า ๒๐๐ ปี การที่ศาสดาของศาสนาเหล่านี้ได้ชื่อว่า นิคันถ์ หรือ นิครนถ์ ที่เคยแปลกันว่า ผู้ปราศจากเครื่องร้อยรัด นั้น ในที่นี้แปลว่า ผู้ปราศจากคัมภีร์ เพราะคำสอนของศาสดาเหล่านี้ เพิ่งมาจดกันลงเป็นหลักฐานในชั้นหลัง

---

๑. อ้าง The World's Living Religions หน้า ๕๒-๕๓ ของ Hume และ Jainism หน้า ๔๙-๕๐ ของ Shri Krishna Saksena

เซน มีสังคายนารวมวินัยของตนครั้งหนึ่ง ที่กรุงปาตลีบุตร เมื่อภายหลังการนิพพานของศาสดามาราว ๔๐๐ ปี ประธานที่ประชุมเป็นเซนคนสำคัญชื่อ เทวาริ ที่ประชุมได้รวบรวมคำสอนเป็นหมวดหมู่ จัดเป็นแบบเป็นดับบทธรรกถา ฎีกา เหมือนดังพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้กระทำกันมา หมวดหมู่ของคัมภีร์ แบ่งได้ดังนี้ *

๑. อังคะ (หรืออาคม) จัดได้ ๑๒ หมวด หมวดสุดท้ายของอังคะ แบ่งออกเป็น
๒. ปุรว หรือปุรณ อิก ๑๔
๓. ปกร หรือสูตร อิก ๑

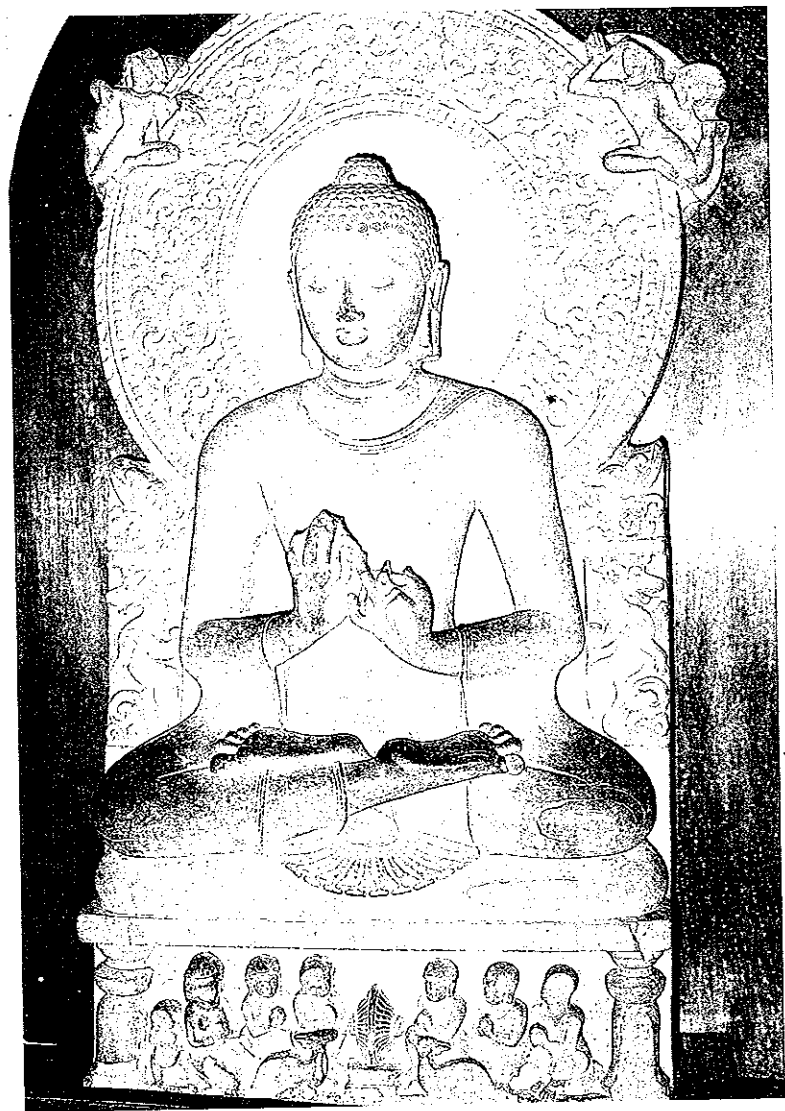
ท่านราชกฤษณะนันทอธิบายว่า คัมภีร์ของเซน มีสูตรสำคัญอยู่ ๑๔ สูตร มี นิรยุกติ หรือ อรรถกถาย่อย ๑๒, มี มหาภาสย หรือมหาอรรถกถา อยู่ อิกหนึ่ง, รวมอังคะ ๑๑, อุปัคคะ ๑๒ เนท (สูตร), ๕ มุล (สูตร), ๕ ปเกียรณก (หมวดปกิณก) อิก ๖

คัมภีร์เหล่านี้ ส่วนมากใช้กันอยู่ในนิกายเศวตัมพร (พวกนุ่งขาว) พวกทิมัมพร ไม่ค่อยแตะต้อง ภาษาในคัมภีร์ครั้งแรกใช้ภาษามาคธี และมีในภาษาอื่น ๆ อิกบ้าง มีภาษาอิกภาษาหนึ่ง เซนถือเป็นภาษาหลักของคัมภีร์ คือ อปารังส หรือภาษา ปรากิต ของฝ่ายเซน คัมภีร์เหล่านี้ บรรจุคำสอนของศาสดาคนอื่น ๆ ก่อนมหาวิระอิก ๒๓ องค์ไว้ด้วย *

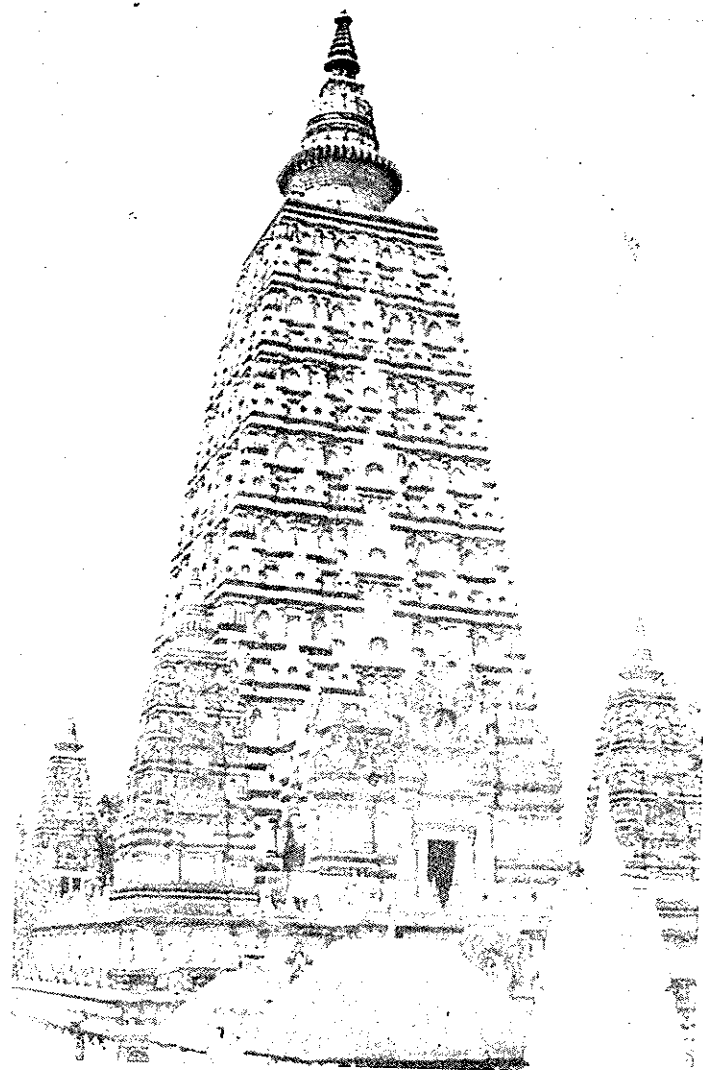
๑. อ้าง Jainism ของ Shri Krishna Saksena ในชุด Living Schools of Religions หน้า ๔๗-๕๐

๒. India Philosophy เล่มแรก หน้า ๒๘๘-๒๘๙ ของท่านราชกฤษณะนันท

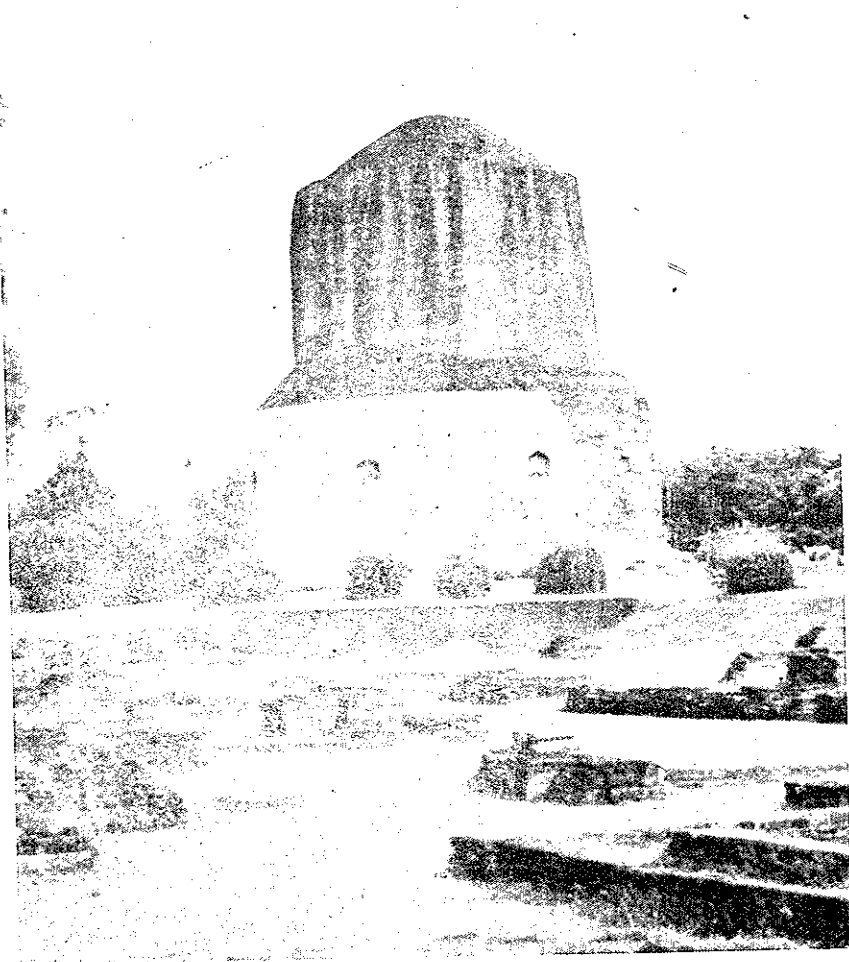
ศาสนาเซน ลัทธิของมหาวีระ ทางหนึ่งจะประกอบด้วยการปฏิบัติ
ตนรุนแรง ยากที่สามัญชนจะปฏิบัติตามได้เพียงไร แต่ก็ยังก่อให้เกิดได้ซึ่งความ
เลื่อมใสอีกทางหนึ่ง ด้วยว่าลัทธินั้น ได้เป็นไปเพื่อสันติแห่งสังคมและโลกโดย
แน่แท้ เพราะการประกาศซึ่งอหิงสธรรมเป็นเบื้องต้น และปริโยสาน.

พระพุทธรูปศิลา ปางปฐมเทศนา ศิลปอินเดียแบบคุปตะ พุทธศตวรรษ
ที่ ๑๐ (พิพิธภัณฑ์สถาน เมืองสารนาถ)

เจดีย์พุทธคยา บริเวณมหาโพธิ์ สถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม
รัฐพิหาร อินเดียใต้

มหาสถูป ที่สารนาถ มฤคทายวัน สถานที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา

บทที่ ๘

พุทธศาสนา คำสอนของผู้รู้อันพิสูจน์ได้

คำบรรยายเรื่องพุทธศาสนา ขอดำเนินความเป็นเบื้องต้นอันควรแก่
ธรรม ตามวิสัย

“ผู้ใด เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้ความสว่างแก่โลก เป็นที่พึ่งของโลก
เป็นผู้นำทางใจให้แก่ตน เป็นผู้สอนให้ตนดำรงชีวิตอยู่ ตามคำสั่งสอนของพระ
องค์ ผู้นั้นแล ได้ชื่อว่า พุทธมามก”

การเป็นพุทธมามกนั้น ใครก็เป็นได้ ไม่ว่าชาติหรือตระกูลใด และ
เป็นไปได้โดยไม่ต้องทำพิธีชำระบาป จุลเจิมหรือทำนิตกรรม เป็นเครื่องผูกมัด
เพราะพุทธศาสนาไม่แทรกแซง เป็นศาสนาของเสรีภาพ ใครก็ตามมีความเป็น
อยู่สมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแม้จะไม่อยู่ในรัศมีมณฑลของพุทธศาสนา
ก็ได้ชื่อว่า พุทธมามก ทั้งสิ้น

การเข้าเป็นพุทธมามก หากให้เป็นพิธี จะทำได้ด้วยการเปล่งวาจาว่า

ข้าพเจ้าขอถือเอาพระพุทธ เป็นผู้นำทาง (ที่พึ่ง) ของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าขอถือเอาคำสั่งสอนของพระองค์ เป็นเครื่องนำทาง (ที่พึ่ง)
ของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าขอถือเอาพระสงฆ์ เป็นผู้นำทาง (ที่พึง) ของข้าพเจ้า
คำกล่าวนี้ มีแบบกำหนดไว้เป็นภาษาบาลี ว่า

พุทฺธํ สรณํ กุญฺณมิ

ธมฺมํ สรณํ กุญฺณมิ

สงฺฆํ สรณํ กุญฺณมิ

ปฏิกุญฺญา อันศักดิ์สิทธิ์ทั้งสามข้อ ที่ท่านได้วางไว้เป็นแบบนี้ คือคำประกาศ ซึ่งมีใจความว่า ผู้กล่าวมีความปรารถนาที่จะประกาศให้โลกทราบว่่านับตั้งแต่นั้นไป เขาได้เลือกเอาพระพุทธรเจ้าเป็นครู เป็นแบบในการประพฤติ เขาทราบแล้วว่า คำสอนของพระองค์ล้วนแล้วด้วยแก่นและหลักแห่งความจริง และมีความเห็นแล้วว่า พระสงฆ์ เป็นผู้สืบต่อพระพุทธรเจ้า เป็นผู้ควรนับถือ เป็นผู้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้เผยแผ่คำสอนของพระพุทธรเจ้า

บรรดาพุทธศาสนิกทั้งปวง ย่อมยึดมั่นอยู่ในแบบประณามวาจานี้ ทั้งกันไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดาสามัญ หรือนักบวช (ภิกษุสามเณร) หรือ อุบาสก การเปล่งวาจาประกาศนั้น ต้องเป็นไปด้วยความพอใจของตนเอง และด้วยกิริยาอาการที่เคารพ ไม่มีข้อผูกพันทางกฎหมาย

ประณามวาจาตามแบบดังกล่าวนี้ ชื่อว่า การถึงซึ่งพระรัตนตรัย คือ แก้ว ๓ ดวง ว่าเป็นสรณะ เป็นแบบสมบูรณ์ แห่งการเคารพอันยอดเยี่ยมของชาวพุทธศาสนา เป็นดวงดาวที่ส่องแสงให้เห็นหนทาง ก้าวออกจากมหาสมุทรแห่งความโง่ ความทะยานอยากและความทุกข์ ไปสู่สวรรค์ คือ ความสงบตลอดกาล ชาวพุทธศาสนาจึงถือว่า แก้ว ๓ ดวงนั้น เป็นอุดมคุณ เป็นที่พึ่งที่เคารพ เมื่อกล่าวประกาศคานานัน จึงกล่าวด้วยความเคารพจากดวงใจ

เคยมีอุปมาปรารภขึ้นเนื่อง ๆ ว่า **พุทธลัทธิ** หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า **พุทธศาสนา** นั้น จะเป็นปรัชญาหรือศาสนา คำตอบตามความจริงก็คือ**พุทธลัทธิ**เป็นทั้งศาสนาและปรัชญา เพราะเป็นคำสอนรวมยอดจริยคติ กับสังขรรณ

แห่งปรัชญา เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พุทธลัทธิสอนให้ผู้ปฏิบัติตามรู้แจ้งซึ่งสภาวะของพิภพ ทั้งธรรมชาติและอำนาจที่ครอบครองอยู่ เปิดเผยให้คนรู้ถึงแก่นที่คนเรามีชีวิตอยู่กับโลกและแนะนำหนทางสุดท้ายที่ดีที่สุดให้เดิน ปลุกคนที่หลับอยู่ในกองไฟแห่งความหลงนิยม ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ต้นหนไฟที่เผาผลาญอยู่นั้น สอนให้คนประพฤตินิสัยงามนุชย์ ให้มีความเพียร สละความเห็นแก่ตัวทั้งเสีย รู้จักเผชิญทุกข์ และเห็นความทุกข์ สอนให้มนุษยชาติทุกรูปทุกนาม บำเพ็ญตนให้มีศักดิ์ศรี เมื่อยามมีชีวิตก็ให้มีชีวิตอันเลิศ และเพื่อความหลุดพ้นจนถึงนิพพานเป็นที่สุด พุทธลัทธิ จึงเป็น ศาสนา ด้วยประการฉะนี้

ทำนองเดียวกัน แก่งแห่งความเป็นปรัชญา ก็สอนไม่ให้นักลเชื่อด้วยความมมงาย แต่พึงเชื่อด้วยการพิจารณาสอบสวนทั้งเหตุและผล ตามคติของปรัชญา ไม่ให้เชื่อในพระผู้สร้างโลก หรือเรื่องนรมิตด้วยเทวอำนาจของสรวงสวรรค์ แต่รับรองการกระทำของมนุษย์เท่าเทียมกัน ปราศจากการขู่เอาอำนาจภายนอกมาลงโทษแก่การทำความบาป แต่คำสอนนั้น เปิดทางให้ผู้กระทำชั่วเห็นผิดเห็นชอบ มองเห็นเป็นสัจจะได้ด้วยตัวของตัวเอง

พุทธประวัติ

พระพุทธเจ้า คือผู้บรรลุความรู้แจ้ง ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์เอง ผู้ให้ความสว่างแก่โลก ผู้ข้ามพ้นจากการเวียนเกิด ผู้ประกาศความจริงอันศักดิ์สิทธิ์ และผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทั้งพระผู้เป็นอวตารลงมาเกิดเป็นมนุษย์และไม่ใช่ว่าผู้รับเทวโองการของพระผู้เป็นเจ้า ลงมาช่วยปลดบาปของมวลมนุษย์ในพื้นพิภพ พระพุทธเจ้า คือบุคคลผู้ได้กำเนิดมาอย่างธรรมดาตามนุษย์ทั้งหลาย แต่เป็นคนที่เพ็งมีขึ้นคนเดียว ตลอดเวลาหลายพันปีมาแล้ว เป็นผู้ชนะอันประเสริฐแห่งโลกทั้งหลาย เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แจ้งเห็นจริงแก่มวลมนุษย์ จุติมนุษย์

ออกให้พ้นจากทุกข์ เด็ก ๆ และคนกลางหมู่อาจเรียกพระองค์ว่าเป็นมหาเทพเจ้า หรือผู้รับเทวโองการของสวรรค์ มาโปรดสัตว์นกรก็ได้

คำว่า พระพุทธเจ้า ไม่ใช่ชื่อเฉพาะของท่าน หากเป็นนามแสดงถึงภาวะแห่งดวงใจ อันหมายความว่า ท่านเป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้สว่างแล้ว ตามคุณสมบัติที่ท่านได้มาด้วยพระปรีชาญาณ เมื่อเด็ก ๆ ท่านมีนามว่า สิทธัตถสกุลของท่านชื่อ โคตมะ พ่อแม่ของท่านเป็นกษัตริย์ คือพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางมายา

กษัตริย์สุทโธทนะ ครองราชสมบัติอยู่ในหมู่ชนชาติศากยะ อยู่ในอินเดีย หมู่ชนชาติศากยะนั้น เป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์อารยะหรืออารยัน สาขาเดียวกันกับชนชาติเยอรมัน โรมัน และสลาฟในยุโรป ศากยชาติตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ แคว้นด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย เชิงขุนเขาหิมาลัยเมืองหลวงชื่อกบิลพัสดุ์ ตั้งอยู่แถบแม่น้ำโรहिณี ไกลจากทิศเหนือของกรุงพาราณสี ปัจจุบัน ประมาณ ๑๐๐ ไมล์

เจ้าชายสิทธัตถ ประสูติเมื่อวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวง เดือนวิสาขะ (พฤษภาคม) ในปีที ๔๐ (ประมาณ) ก่อนพุทธศักราช

พระพุทธเจ้า ก็เช่นเดียวกับผู้ตั้งศาสนาทั้งหลาย ที่มีเรื่องราวอัศจรรย์เป็นอันมาก ตั้งแต่ประสูติกาล จนเจริญวัย เรื่องของท่านจึงประกอบไปด้วยอภินิหารอันน่าพิศวง ตามสมัยที่อุดมไปด้วยกวี ที่ช่วยกันตกแต่งให้วิจิตรไปตามความคิดคำนึงของกวี

เราได้เรียนรู้จากหนังสือเป็นอันมาก เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าไว้ว่า

เจ้าชายสิทธัตถ ประสูติแล้ว พวกพราหมณ์บุโรहितประจำราชสำนัก ได้ถวายพยากรณ์ว่า เจ้าชายสิทธัตถ ถ้าได้เกลิงถวัลยราชย์จักได้เป็นพระราชาของพระราชาทั้งหลาย กล่าวคือ จักรพรรดิผู้ครอบครองโลก แต่ถ้าพระองค์สละราชย์ เลิกลำเนินชีวิตในทางหลุดพ้น ก็จะได้เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสัมมาสัมพุทธ

ในวันประสูตินั้น คาส (หรือฤๅษี) คนหนึ่ง ชื่อกาลเทวละ (กาลเทวิล) รีบร้อน มาแต่เขมราฐมาลัย ได้อยู่กลางลงแทบพระบาทของราชทวารวดีว่า “แน่ทีเดียว พระราชกุมารพระองค์นี้จะบรรลุถึงความเป็นผู้รู้แจ้งอันประเสริฐแล้ว และประกาศความจริงอันแน่นแฟ้น ชักจูงให้ฝูงนิกรดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์” แล้วคาสกาลเทวละก็รำให้ด้วยสำนึกในอุบายของตนว่า จะไม่มีชีวิตยืนอยู่จนได้เห็นวันที่ตนพยากรณ์นั้น

คำพยากรณ์ของกาลเทวละ ในข้อที่พระราชปิโยรสจักได้เป็นพระพุทธเจ้านั้น ไม่ได้ทำความพอพระทัยให้แก่พระเจ้าสุทโธทนะเลย ราชกิจปฏิบัติการตรงกันข้าม ด้วยพระราชประสงค์ที่จะให้พระราชปิโยรสได้เป็นเอกอัครมหากษัตริย์ของโลก เพราะพรหมณ์ได้พยากรณ์ว่า “การได้เห็นความทุกข์ของมนุษย์ ความไม่ยั่งยืนแปรปรวนของสิ่งทั้งหลายในโลก จะเป็นทางนำไปสู่พระราชมารหิโลก” จึงทรงประคับประคองพระราชปิโยรส ให้แวดล้อมอยู่ด้วยความสุขสำเริงต่าง ๆ บรรดาที่เป็นเครื่องผูกมัดรัดรั้งให้พระราชกุมารระเหิงหลงและนิยมว่าเป็นสุขทุกอย่างที่พระบรมเชษานุภาพจะพึงหาให้มิได้ พร้อมด้วยศิลปศาสตร์ทั้งปวงตามเยี่ยงขัตติยราชโอรสที่จะศึกษานาได้จากอาจารย์ผู้ทรงคุณวิทยา

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถเจริญวัยแล้ว พระราชชนก ก็ทรงสร้างพระตำหนักให้ประทับสำหรับฤดูร้อน หนาว และฝน รวม ๓ ตำหนัก อยู่ต่างหากจากบริเวณของกันและกัน พร้อมด้วยสรรพสิ่งอันจำเริญตาและใจ ตามความนิยมของบุคคลชั้นเลิศในสมัยนั้น บริเวณนั้นแผ่กว้างออกไปเป็นอุทยาน สะพรั่งด้วยไม้ดอกไม้ใบนานาพรรณ มีสระอันอาบด้วยบัวหลายชนิด

เจ้าชายสิทธัตถ ทรงเจริญวัยอยู่แต่เฉพาะภายในเขตพระราชนิเวศน์เหล่านี้ คนยากจนพิกลพิการและคนไข้คนแก่ ถูกห้ามมิให้กล้ากราบเข้าไปในเขตราชสำนักทั้งสามแห่ง ประดาเพื่อนเล่นของเจ้าชายสิทธัตถนั้นเล่า ก็ล้วนแต่

โอรสของพระราชวงศ์ และลูกอมตย์ราชเสวกทั้งสิ้น เมื่อพระชนมายุของเจ้าชายได้ ๑๖ พรรษาแล้ว พระราชบิดา ก็ทรงจัดให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรราลูกสาวคนสวยของเจ้าสุปพุทธะ ผู้ครองนครเทวทนะ อันตั้งอยู่ติดกับกรุงกบิลพัสดุ์ ต่อแต่นั้นมาเจ้าชายและเจ้าหญิงคู่สวามีภริยา ก็อยู่ในแวดล้อมของบริวารหญิง ซึ่งล้วนมีศิริโฉมงามพร้อมด้วยปรีชาในการพ้อนรำขับร้องตามแบบอย่างการแสวงหาความเจริญมรยของพระราชวงศ์อินเดียในสมัยนั้น

ทั้ง ๆ ที่ท่านมีความสำเร็จสุขเป็นเครื่องแวดล้อม ก็ยังมีเหตุเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทรงคิดหนีโลกขึ้นจนได้ ในเมื่อทรงรถเสด็จประพาสอุทยาน ได้ทอดพระเนตรเห็นเครื่องสำแดงความไม่รอดพ้นคือ คนแก่ คนไข้ ซึ่งมีร่างกายพุพองด้วยแผลเน่าเปื่อย ศพ ซึ่งกำลังเผื่อพุ่มด้วยน้ำเหลือง และ นักบวช รูปหนึ่ง

ตามตำนานเล่าว่า วันหนึ่งเมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นคนแก่หลังโกงถือไม้เท้ายัน เดินครวญครางด้วยความเจ็บปวด ก็ทรงเห็นประหลาด จึงตรัสถามฉันทะ นายสารเถิดว่า นั่นคนอะไร ฉันทะทูลตอบว่า คนแก่ ทรงส่ำทับถามอีกว่าเขาเกิดมาอย่างนั้นหรือ ฉันทะทูลสนองว่า หามิได้ แต่ก่อนก็หนุ่มแน่นอย่างข้าพระองค์นี้แหละ ทรงซักถามด้วยฉงนพระทัยว่า คนแก่อย่างนี้มีอีกหรือ ? มีอเนกอนันต์พระเจ้าข้า ก็อะไรเล่าที่คนพวกนี้ต้องมีอันเป็นเช่นนั้น ? เพราะคนทุกคน มีภาวะต้องเติบโต แล้วก็มีความแก่ชราเปลี่ยนแปลง ถ้าว่ายังไม่ตายเสียแต่เมื่อหนุ่ม ก็ราละ ฉันทะ ? ข้าพระองค์และใคร ๆ ก็เหมือนกันพระเจ้าข้า

เหตุการณ์ที่ได้ทรงพบ ยิ่งเฝ้าพระทัยเจ้าชายให้ทรงพะวงคิดหมดความเกษมสำราญ ทรงสั่งให้สารเถีเร่งรถกลับคืนพระตำหนัก การเสด็จประพาสอุทยานในภายหลัง ได้ทอดพระเนตรเห็นคนเป็นโรคเรื้อน เมื่อฉันทะเป็นผู้กราบทูลตอบ ถึงความมีอันเป็นไปของคนอีกครั้งหนึ่งแล้ว ความปริวิตกกก็ยิ่งเพิ่มพูนให้ทรงคำนึงมิได้ขาด จวบจนได้พบศพกำลังขึ้นเฟะไปด้วยน้ำเหลือง ในการเสด็จประพาสอุทยานครั้งต่อมา แล้วรีบเสด็จกลับพระราชมณเฑียรโดย

ฉับพลันด้วยสิ้นอาลัย ทรงอุทานว่า “ช่างทุกข์จริงหนอเรา ราชอิสริยยศของเรา ความสุขสำราญของเราจะเป็นประโยชน์อะไรในเมื่อมันไม่ช่วยให้เราพ้นแก่พ้นเจ็บ พ้นตาย มนุษย์นี้ช่างเต็มไปด้วยความทุกข์จริงหนอ ทางที่จะไม่ทุกข์ จะไม่ตาย ไม่มีเหียวหรือ”

ทรงรำพึงเช่นนี้ตลอดวัน กระทั่งถึงวันประพาสอุทยานอีกครั้งหนึ่ง จึงทรงพบคำตอบปัญหา ที่ตรึงตราอยู่ในพระทัยไม่ขาด เมื่อได้ทอดพระเนตร เห็นนักบวชรูปหนึ่ง นุ่งห่มด้วยผ้าสีเหลือง อย่างที่ภิกษุในพุทธศาสนา нุ่งห่ม กันทุกวันนี้ มีกิริยาท่าทางอันคิดว่าบุคคลเช่นนั้นคงจะสงบดี เมื่อฉะนี้แล้ว เจ้าชายสิทธัตถ์ก็ทรงคร่ำคร่ารำพึงอยู่กับปัญหาของชีวิต กล่าวคือ หาทางหนี ทุกข์ แต่บัดนั้นมา ความคิดหนีโลกก็ยังเพิ่มพูนขึ้นในพระทัย ทรงพยายามหนี ไปสู่ทางที่คนทุกคนจะพึงไปหาได้ คือความสุขอันสงบ

บรรยายความ ตามที่กล่าวสั้นลงนี้ จำเป็นจะต้องไม่คิดแต่เพียงตาม ตัวหนังสือ แต่จะต้องตรองตามเข้าไปถึงความเชื่อในดวงความคิด เพราะจะเป็น ทางเปิดความมืด ให้เห็นความไม่ยั่งยืนของชีวิตอันพึงพออยู่ในโลกีย์นิยม แล้วจะช่วยให้นม่น้าวให้รู้สึกเห็นสภาพอันต้องละโลกไป และก็นี่เอง ที่จักกลับใจ คนจากหน้ามือเป็นหลังมือได้ ทำนองที่นักบุญและผู้ชนะโลกทั้งหลาย ได้ผ่าน ผลบุญมาอันผู้เห็นแจ้งแต่ทางโลก ไม่อาจมองเห็นได้

การณंपรากฏ ทั้งหลายนี้ ยังผลให้เจ้าชายสิทธัตถ์ได้แต่นั่งตรึกตรอง อย่างลึกซึ้ง ความแปรปรวนของชีวิต ปรากฏแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นในพระทัย ทรงเล็ง เห็นความหลงใหลในความสุขสำราญชั่วขณะ แล้วก็แก่ เจ็บ แล้วก็ตาย หวัง ความรักใคร่ทั้งปวงไปหมด ทรงเล็งเห็นดังนั้นแล้ว จึงทรงเว้นการรื่นเริงทั้งสิ้น ยิ่งนาน ความคิดที่ว่าภาระระเริงอยู่กับโลกียวิสัย (ครองเรือน) ไม่เป็นสิ่งที่น่า สรรเสริญ ยิ่งงอกงามขึ้นในพระหฤทัย ทรงเห็นแต่ว่าประพฤติกการเพื่อความ รื่นเริงบันเทิงสุขของอารมณ์ เป็นความโง่เขลา ความคิดคำนึงของพระองค์แต่

นั้นมา จึงมุ่งแต่จะกระทำเพื่อบรรลุผลสูงสุด ทรงไม่ตรองแต่จะดับต้นเหตุแห่งทุกข์กับเวทนา และความเกิด (อีก) เสียให้หมดสิ้น

คติตายแล้วเกิด หรือชาติหน้า ของคนเรานั้น เป็นเครื่องลำแดงความเป็นไปแห่งธาตุภายในของมนุษย์ อันได้เชือกกันมาแต่ดึกดำบรรพ์ เป็นคติเดียวที่จะปลดเปลื้องความหลงที่ว่า คนเรานี้ พระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นด้วยความไม่มี และด้วยพระจิตของพระเจ้า เป็นคติที่น่าอัสระคินมา ให้มนุษย์ดำเนินวิถีชีวิตเอาเอง อันพระเจ้าไม่อาจแย้งไปได้เลย

ความตาย ยังไม่ทำคนให้สูญ เป็นแต่เพียงความหมดไปของการเปลี่ยนจากรูปนี้ ไปสู่รูปนั้น คนผู้มีความสุขใจในชีวิต ก็ยอมเชื่อว่าเพราะผลแห่งกรรมดี ไม่มีเทวดาหรือภูติผีปีศาจที่ไหนอะไรจะไปยื้อแย่งเอาความสุขใจไปจากเขาได้ ก็แลกรรมนั้นเล่า ย่อมขึ้นอยู่กับเครื่องจักรภายในดวงใจอย่างเดียว เมื่อคนยังมีหวังว่าจะได้เกิดอีก ก็ยอมต้องได้เก็บเกี่ยวผลแห่งความดีหรือชั่ว ที่ได้หว่านไว้แล้วดังนี้เอง เจ้าชายสิทธัตถจึงทรงเบื่อหน่ายชีวิต ซึ่งมีทั้งทุกข์และสุข เจ้าชายทรงเห็นทางหนีพ้น หนีไปหาความสุขชั้นยอด คือความสุขจริงอันบรรลुได้ด้วยสภาพปัจเจกวิสัย ซึ่งความทุกข์และความหลงผิดทั้งปวงจะสูญสิ้นเชิง คือพระนิพพาน มีแต่ความสงบสุขอย่างยิ่งตลอดกาล อันไม่มีที่สุด ที่บุคคลทั้งหลายควรปรารถนา เว้นแต่ผู้บอดอยู่ในความหลง

เจ้าชายสิทธัตถ ตกลงพระทัยลี้กไปให้พ้นโลกียสุขโดยเด็ดขาด ไปแสวงความวิเวกอย่างนักบวชที่ได้ทอดพระเนตรเห็น นับเป็นการกระทำที่ไม่ง่ายแก่บุคคลผู้มีฐานะเช่นพระองค์ เพราะว่าจะต้องประกาศละสิ่งทั้งปวง อันคนทั่วไปเห็นว่า เป็นความสุขอย่างยิ่งยวด เช่นตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดิน พระราชอำนาจ พระราชอิสริยยศ ทรัพย์สินสมบัติอันมหาศาล และความสุขทั้งปวง อันเกิดแต่ความมีพร้อม ยิ่งพระชายายอดเสน่หา กับราหุลราชปิโยรสซึ่งเพิ่งประสูติอีกเล่า

แต่ในที่สุด พระองค์ก็ตกลงพระทัยเลือกเอาข้างนี้ เพราะถ้าทรงกระทำโดยเปิดเผย ก็ทรงเกรงว่าจะต้องผจญต่อคำขอร้องของพระชนก ซึ่งทรงพระชรา กับน้ำพระเนตรอันนองพระพักตร์ของพระชายา (พระนางมายา พระราชชนนีได้เสด็จสวรรคตเสียก่อนแล้วเมื่อเจ้าชายสิทธัตถประสูติได้ ๗ วัน) ก็ทรงหวั่นไหวพระทัย

เพราะฉะนั้น จึงในคืนหนึ่ง เมื่อผู้คนหลับสนิท เจ้าชายทรงลุกขึ้น ทอดพระเนตรพระชายา ผู้ทรงเสนา กับพระปิโยรส แทนการตรัสอำลา แล้วทรงปลุกฉันนะนายม้าให้ตื่นขึ้นแล้ว ทรงตรัสสั่งให้ผูกม้ากับธนู แล้วก็เสด็จขึ้นทรงม้าออกจากพระราชวังไป โดยที่ยามประมุขได้รู้ว่า ผู้ที่ไปกับม้ากับธนูนั้นคนหนึ่ง คือ เจ้าชายสิทธัตถ มกุฎราชกุมาร พันประตู่จึงพากันบังคับม้าให้หนีไปโดยเร็วที่สุดที่ผู้ขี่ม้าจะพาไปได้ ฝ่าความมืดไปสู่วาฬ จวบจนถึงยอดเขา จึงผินพระพักตร์ทอดพระเนตรมาสู่พระราชฐาน บัดดลนั้น มาร (เครื่องล้อให้หลัง) ก็เข้ากันทางขวางไว้ กระตุ้นให้เจ้าชายสิทธัตถเห็นราชอาณาจักรอันรุ่งเรืองไพศาล ไน้มพระทัยให้ทรงเห็นพระราชาภคดาภินิหาร อันเป็นสัญญาณว่า ถ้าพระองค์ครองราชสมบัติ ก็จะมีพระเดชานุภาพแผ่ไปปกครองแคว้นแดนดินทั่วโลก^๑

มารผู้มาทวงเจ้าชายสิทธัตถ อันเป็นปีศาจเกิดจากตัณหาและราคะเหล่านี้ เมื่อจำแนกออกปรากฏอยู่ในชาดกฝ่ายพุทธศาสนา คือ ความชั่ว เช่นเดียวกับตัวชาตานิในศาสนาคริสต์ ซึ่งตามคัมภีร์กล่าวว่า พระเยซูถูกปีศาจร้ายล่อลวงในป่า ทำนองเดียวกับที่พระพุทธรูปเจ้าฤๅษียักษ์ ดังกล่าวนี

เจ้าชายสิทธัตถ ทรงชนะมารได้ด้วยคามไม่หวั่นไหว ในครั้งนั้นแล้วตั้งแต่บัดนั้นมารก็ติดตามติดพระองค์ไป เพื่อทำลายพระองค์อีกในทางอื่น

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถ เสด็จหนีจากโลกแห่งความทุกข์เพื่อนั้น พระชน-

๑. ดู “ละครในศาสนา” ฉาก “มหากนิษกรรม” ของผู้แต่ง

มายูได้ ๒๕ พรรษา^๑

ครั้นแล้วก็เสด็จไปสู่แม่น้ำอโนมา แล้วตัดพระเกษาอันยาวงามออก ด้วยพระขรรค์ มอบราชาวุธ เครื่องทรง และม้าต้นนั้นให้จันนะ พากลับไป กรุงกบิลพัสดุ์ ขอให้จันนะ กราบพูลความแต่พระชนกและพระชายาว่า อย่าได้ เป็นห่วงใยในพระองค์เลย

ตลอดกาล ๗ วันนับแต่จันนะกลับแล้ว เจ้าชายสิทธัตถ ทรงเปลิด เพลินอยู่ด้วยการบำเพ็ญสมาธิภาวนา ด้วยความชื่นชมโสมนัสในการสละโลกิยนียมออกแสวงหาความจริง ครั้นเมื่อได้นุ่งห่มด้วยผ้าสีเหลืองแล้ว ก็เสด็จไปสู่ กรุงราชคฤห์ นครหลวงแห่งมคธรัฐ

เรื่องของเจ้าชายสิทธัตถ มกุฎราชกุมารรัชทายาทแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ก็ยุติลง คงอุปติเป็นเรื่องพระสมณโคตม ซึ่งในภายหลังได้สมัญญานามว่า “ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยความรู้ เป็นผู้ตื่นแล้ว” สืบต่อไป

พระโคตม เมื่อเสด็จไปถึงกรุงราชคฤห์แล้ว ก็ฝากตัวเป็นศิษย์แก่ ๒ พราหมณ์ ชื่อ อาสารกาลามะ กับ อุททกรามบุตร ผู้มีกิตติศัพท์ ระบุว่าทรง ปรีชาพราหมณ์ทั้งสองสอนให้พระองค์กระทำสมาธิภาวนาตามลัทธิไสยเวทว่า เป็นทางไปสู่ความหลุดพ้นโดยตรง

ความรู้ที่พราหมณ์ประสาทให้สิ้นเชิงก็ดี ลัทธิบำเพ็ญเพียรเพื่อ ความหลุดพ้นของพราหมณ์ก็ดี ไม่ทรงเห็นว่าเป็นไปเพื่อหลุดพ้นได้จริง ไม่เป็น แก่นสาร และไม่เห็นเป็นเหตุนำไปสู่ความไม่เกิด ไม่ตายและความพ้นทุกข์ได้

ในประเทศอินเดียก่อนกาลพระพุทธรเจ้าอุบัติหลายร้อยปี มีคนในเผ่า พราหมณ์ละโลกิยสมบัติออกแสวงบุญเป็นฤๅษีและเป็นนักบวช อยู่ตามกระท่อม ในป่าชัฏ บ้างอาศัยอยู่ตามถ้ำ และโคนไม้ บำเพ็ญทุกริกิริยา บ้างบำเพ็ญเป็น

๑. ดู “พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่” หน้า ๕๕-๖๔ ของผู้แต่ง

อนาคาริก เลี้ยงชีพด้วยภิกขาจาร ทรมานร่างกายด้วยประการต่างกัน ถือว่าการทรมานเป็นเครื่องประหารกิเลส ทำให้วิญญาณหลุดพ้นจากพันธนาการของโลกียวิสัย แล้วได้ไปเสวยสุขอยู่กับพระพรหมชั้นนิรันดร์

พรหมณ์เหล่านี้ เชื่อเป็นแน่ว่า ทางไปสู่ความหลุดพ้นคือการบำเพ็ญสมาธิภาวนาอย่างเดียว เพราะฆ่าความพอใจอันเกิดแต่ประสาทและตัณหาได้หมด พระโคตมทรงรับเอาวิธีฆ่าตัณหาเพื่อความหลุดพ้นของพรหมณ์ และออกไปบำเพ็ญสมาธิภาวนาในป่าอุรุเวลา ตามโอวาทานุสาสน์ของพรหมณ์ดังกล่าวแล้ว

ไม่ช้าไม่นานชื่อเสียงของพระโคตมก็ระบือไปไกล เป็นเหตุให้มีผู้เลื่อมใสเชื่อในบุญกิจยานั้นว่าเป็นทางไปสู่ความสำเร็จ ถึงขอฝากตัวเป็นศิษย์ มีอยู่ ๕ คน คือ โกณฑัญญ ภัททิย วัปป มหามม และ อัสสชิ ทุกคนพากันบำเพ็ญเพียรตามแบบอย่างที่พระองค์ทรงปฏิบัติ

ครั้นเมื่อทรงบำเพ็ญเพียรกระทำทุกรกิริยา อยู่ในป่าอุรุเวลาเกือบถึง ๖ ปีแล้ว พระวรกายก็ซูบผอม กำลังอ่อนลง บิณฑบาตจะไม่ดำรงการบำเพ็ญต่อไปได้ เพราะกิจที่ทรงบำเพ็ญ คือการไม่เสวย ไม่บรรทมเลยนั้น เป็นเครื่องบั่นทอนชีวิต ทั้งที่วิริยภาพมิได้เสื่อมถอย กระนั้น จนคืนวันหนึ่ง ขณะเดินจงกรมถึงกับล้มผิ้อยลง ถึงวิสัยญภาพ เพราะหมดกำลัง แม้ศิษย์ทั้ง ๕ ก็นึกว่าพระโคตมต้องตายเป็นแม่นมั่น ภายหลังแต่กาลที่พระโคตมฟื้นขึ้นแล้ว ก็ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาเพราะเห็นไม่เป็นทางดับทุกข์และไม่เป็นทางไปสู่ความหลุดพ้น จึงกลับเสวยกระยาหารเป็นปกติต่อไป ศิษย์ทั้ง ๕ เห็นดังนั้นแล้ว ก็หมดความเชื่อถือในพระโคตม และต่างเอาตัวออกห่างกันหมด

ไม่แต่พระผู้มีพระภาคผู้สถาปนาพระพุทธศาสนาแต่พระองค์เดียวเท่านั้น ที่ทรงเล็งเห็นว่า การบำเพ็ญสมาธิภาวนาอย่างเดียว ไม่เป็นทางทำให้หลุดพ้น แม้นักบุญทั้งหลายของศาสนาคริสต์เป็นอันมาก ก็ได้เคยเป็นเช่นนั้น

มิด ถ้าเราจับทางคม และบังคับไม่ถูกทาง ย่อมบาดเจ็บอันใด การบำเพ็ญสมาธิภาวนาในทางมิด ย่อมนำไปสู่ทางต่ำอันนั้น สืบแต่นั้นมา หลักของพระพุทธศาสนาก็ค้ำถ่วงการทรمانตน ว่าเป็นการประทุษร้ายตัวเอง โดยหาสาระมิได้ ไม่เป็นการพอใจให้ผ่องแผ้ว

พระโคตม ทรงตระหนักว่า การเชื่อฟังคำสั่งสอนของคนอื่น ไม่เห็นจะเป็นทางหลุดพ้นได้ ต่อแต่นั้นมา จึงทรงแสวงหาเอาด้วยวิจรรณญาณของพระองค์เอง ทรงเห็นการทรمانตน เป็นการประทุษร้าย พระองค์จึงทรงงดการทรमानเสีย ละความยินดีในลัทธิประสาททั้งปวงเสีย สร้างความหมดจดออกจากภายในเป็นปฐม จวบจนราตรีกาลหนึ่ง ณ ใต้ต้นไม้ ไม่ไกลจากฝั่งแม่น้ำเนรัญชราเท่าใดนัก พระองค์ก็ถึงซึ่งชัยชนะอันยิ่งใหญ่ในสุดท้ายแห่งการบำเพ็ญเพียรของพระองค์

การต่อสู้ครั้งสุดท้ายของพระโคตม เป็นการต่อสู้ที่รุนแรงร้ายกาจเป็นที่สุด เพราะต้องต่อสู้กับตัณหาความทะยานอยากอันไม่สิ้นสุดของมนุษย์ ซึ่งแม้จะทรงได้ชื่อว่าชนะแล้วความทะยานอยากนั้นก็ยิ่งผุดขึ้นมาอีกในพระทัย ซึ่งต้องทรงต่อสู้กับความเห็นผิด ความพอใจในโลกียสุขความอยากได้และความรักอันเป็นรากหนังกลิ้งลงในกมลสันดานสัตว์โลก เหมือนความทุกข์ซึ่งจะขาดไม่ได้อีกแล้ว นัยหนึ่งคือ คนย่อมแสวงเกียรติ ชื่อเสียง อำนาจ ทรัพย์สมบัติ ความรัก และความสุขของครอบครัวตลอดจนญาติมิตร ความสุขและความพอใจเป็นยอดปรารถนาของโลก เป็นเครื่องดึงดูดเหนี่ยวให้หมักหมม แต่พระโคตมทรงมั่นพระทัยเป็นเด็ดขาดว่าไม่ย่อท้อถอยหลัง เมื่อได้ต่อสู้กับอำนาจทางโลกียนิยม

-
๑. ต้นไม้นี้ พุทธศาสนิกเรียกว่า โพธิ์หรือโพ ในพจนานุกรมเรียกพิศุสเรลิจิโอซา โพธิ์ต้นนี้ ยังยืนต้น งอกงามอยู่ที่พุทธคยา เจ้าหญิงสังฆมิตตา ราชธิดาของโศกจักรพรรดิ ทรงมีศรัทธาแยกเอาหน่อไปปลูกที่เมืองอนูราชปุระ เกาะลังกา สมัยที่นครนั้นเป็นราชธานี บัดนี้ยังงอกงามจำเริญอยู่ เชื่อกันว่าเป็นต้นไม้มียายุมากที่สุดในโลก

ดังกล่าวมาสิ้นสุดแล้ว ชัยชนะก็เป็นของพระองค์ พระองค์จึงได้ชื่อว่า ผู้ชนะมาร ด้วยประการฉะนี้

ตรงนี้ พระอรรถกถาจารย์ มักจะบรรยายออกเป็นรูปบรรยายให้เห็นด้วยตา แทนจะพรรณนาถึงการต่อสู้ทางใจ ท่านกล่าวว่า พระบรมศาสดาทรงกระทำศึกกับมารซึ่งมีตัวจริง ดำเนินความว่า ขณะที่พระโคตมกำลังบำเพ็ญสมาธิภาวนาแน่วแน้อยู่ มีพญามารตนหนึ่งเข้าไปกราบทูลอัญเชิญให้เป็นพระมหาจักรพรรดิของโลก พระองค์ทรงปฏิเสธเสีย และกล่าวเยาะเย้ยสมบัติจักรพรรดิมีประการต่าง ๆ พญามารโกรธหนัก เรียกพวกพ้องและบริวารล้วนทรงอิทธิฤทธิ์เข้าทำร้ายพระผู้มีพระภาค

พญามารมีอำนาจบันดาลให้ธรรมชาติแสดงฤทธิ์เข้าทำลายพระองค์ เกิดเสียงกึกก้องกัมปนาทเป็นโกลาหล บันดาลให้ฟ้าผ่า บันดาลให้ฟ้าคำราม เสียงสะเทือนเลื่อนลั่น ป่านแผ่นปัดพื้จะพังพินาศ บันดาลให้แผ่นดินไหวทั่วทิศานุทิศ แทบว่าพิภพจะทลาย บันดาลให้ฝนตกป่านว่าจะท่วมโลก บันดาลให้เกิดพายุพัดเอาต้นไม้หักโค่นล้มระเนระนาด บันดาลให้ภูเขาแตกเป็นเสี่ยง ๆ ให้ก้อนหินกลิ้งลงทับ พระศาสดาก็มิได้ทรงหวั่นไหว คงประทับบำเพ็ญสมาธิภาวนาเฉยอยู่เหมือนไม่มีอะไร

เมื่อพญามารเห็นว่า มัจจุภัยไม่อาจคุกคามให้พระบรมศาสดาสั่งสู่สะท้อนได้แล้ว จึงเกณฑ์อาวูฐที่ร้ายกาจที่สุดในโลก มาใช้เป็นกำลัง คือจัดส่งธิดาสาวสวยชื่อตันทา อรติ และราคา (นางสาวอยาก นางสาวโกรธ และนางสาวกำหนด) ผู้ชำนาญพร้อมทั้งเล่ห์กลและมายา เข้าไปยั่ววนพระองค์ บรรดาเล่ห์ทางโลกียวิสัย เหล่นิยมในรูปรสกลิ่นเสียง มีประมาณเท่าใด ธิดาสาวสวยของพญามารก็นำออกให้จนหมด แต่พระองค์ก็กลับทรงเห็นเป็นเครื่องนำสังเวท เพราะรู้เท่าทันเสียแล้ว พญามารต้องพ่ายแพ้ไปด้วยรู้สึกว่โลกนี้จะไม่อยู่ในอำนาจมาร เพราะสมณโคตมองค์นี้จะมาชนเอาบุุณชนของมันไปเสีย

บัดนั้นเมื่อต่อสู้กับความสูงส่งที่โลกนิยมจนชนะสิ้นเชิงแล้ว ก็ทรงรำลึกเห็นนิรวาณ (นิพพาน) ว่าเป็นความสงบจริง น้ำพระทัยของพระองค์ ยิ่งสูงขึ้น ก้าวพ้นอำนาจแห่งความเฝ้าต่ำ ทรงเห็นแจ้งแทงตลอด เหมือนปลดผ้าบังตาออก ทรงเห็นแจ้งโลก เห็นโลกเป็นของพระองค์ พระโคดมจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ชนะทั้งปวง และเป็น พระพุทธเจ้า ของโลก

การรู้แจ้งเห็นแจ้งตามความหมายของพระพุทธศาสนา จึงพึงเข้าใจว่าไม่ใช่เพราะอำนาจอัสตรรย์อันบันดาลขึ้นหรือเพราะมหิทธิฤทธิ์ของเทวดาฟ้าดิน หากแต่เป็นการได้เข้าไปรู้แล้วเห็นแล้ว ซึ่งความจริงคือสภาพของสิ่งทั้งปวง อันวิทยาศาสตร์ทุกแขนงสามารถคำนวณได้ตลอดเวลา

วาระที่พระโคดมทรงชนะพญามาร ทรงเห็นแจ้งซึ่งโลก ทรงชนะความหลอกหลอนแห่งโลกนั้น พระโคดมมีพระชนม์ได้ ๓๕ ปี ปรากฏนิยามว่าเป็นราตรีวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ พระจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ เป็นวันเดียวกับกาลที่เสด็จอุบัติมาสู่โลก และวันเดียวกับกาลเสด็จเข้าสู่นิพพาน เป็นอนุปาทิเสสธาตุ อีก ๔๕ ปี ภายหลัง

พุทธศาสนิกชน นิยมเป็นมหาอภิลักขิตสมัย เป็นวัน วิสาขบูชา ควรแก่การเป็นวันมหาสังการะ และอนุสสติวาระ เพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ยังธรรมสังเวช ให้เกิดขึ้นโดยธรรม ตามอภัยาคัยโดยนัยดังพรรณนามาจะนี้

ธรรมที่ตรัสรู้

พระโคดม เมื่อได้ทรงพบธรรม เห็นความสว่างแห่งโลกดั่งนั้นแล้วเป็นอันได้ทรงรับภาวะอันหนึ่งเรียกว่า ตรัสรู้ ได้รับพระนามตามธรรมที่ตรัสรู้นั้นว่า พุทธ คือผู้รู้ซึ่งธรรม ได้พระนามว่า อรหันต์ คือเป็นผู้ ไกลจากกิเลส ได้พระนามว่า สัมมาสัมพุทธ คือ เป็นผู้ ตรัสรู้เองโดยชอบ

ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เองโดยชอบนั้น เรียกว่า อริยสัจ มี ๔ ประการ ได้แก่ เรื่องของความทุกข์ เรื่องของมูลเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) เรื่องของ

ความดับทุกข์ (นิโรธ) และเรื่องวิถีทางที่จะพาให้ถึงความดับทุกข์นั้น (มรรค ๘)

มรรค ๘ (อฏฺฐังคิกมคฺค) นั้น เป็นทางสายเดียว (เอกายนมคฺค) แต่ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ อย่าง สามารถพาให้ผู้ใช้เป็นเส้นเดินทาง ถึงซึ่งความดับทุกข์ได้ แต่ละองค์ประกอบ มีอรรถาธิบายดังนี้

องค์ประกอบ ๑ ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ-Samāma-tiṭṭhi) เปรียบเหมือนประทับที่สอหงทางขึ้นต้นเมื่อเริ่มออกเดิน

องค์ประกอบ ๒ ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปป-Samāma-saṅga-kappa) ดูมัคคุเทศก์ผู้นำทาง

องค์ประกอบ ๓ วาจาชอบ (สัมมาวาจา-Samāma-vāṇa) เปรียบเหมือนศาลาที่พักอาศัยในยามร้อน

องค์ประกอบ ๔ ความประพฤติชอบ (สัมมากัมมันต-Samāma-kammaṇṭa) เปรียบเหมือนถนนหนทางอันราบเรียบระหว่างเดินทาง

องค์ประกอบ ๕ การเลี้ยงชีวิตชอบ (สัมมาอาชีวะ-Samāma-āśiṇṇa) เปรียบเหมือนงานว่างที่จะกระทำในระหว่างชีวิต

องค์ประกอบ ๖ ความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ-Samāma-vāyama) เปรียบเหมือนความก้าวหน้าต่อไป

องค์ประกอบ ๗ ความระลึกชอบ (สัมมาสติ-Samāma-sati) เปรียบเหมือนลมหายใจที่บริสุทธิ์

องค์ประกอบ ๘ ความตั้งใจชอบ (สัมมาสมาธิ-Samāma-samādhi) เปรียบเหมือนความตั้งใจ

มรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ เป็นทางนำไปสู่ความสุข เป็นทางไม่มีทุกข์ ไม่มีเครื่องขนาบ เป็นทางกว้าง เดินสะดวก พาผู้เดินไปถึงที่สุด ได้ด้วยความปลอดภัย

ครั้นตรัสรู้ธรรม พระพุทธทรงพักผ่อนพระอิริยาบถอยู่ที่บริเวณ

๑๓๘ ศาสนาเปรียบเทียบ

ตรัสรู้ถึง ๗ สัปดาห์ ทรงใช้เวลาพิจารณาข้อธรรมที่ตรัสรู้นั้น เพื่อความมั่นใจพระทัยในธรรมนั้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมั่นใจพระทัยว่า ธรรมนั้นจักเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น จากเครื่องรังรัดแห่งชีวิตได้ ก็ทรงพิจารณาถึงการแจจแจงธรรมไปสู่ผู้อื่นด้วยพระมหากรุณา

ครั้งแรกทรงพิจารณาว่า พระธรรมที่ตรัสรู้ มีสภาพลึกซึ้งนัก ยากที่ผู้อื่นจะรู้ตามได้ ทรงท้อพระทัยเป็นลางขณะใครจะละเลยเสียซึ่งพระปณิธาน แต่ทรงอาศัยพระปัญญาญาณ พิจารณาถึงหมู่ชนที่มีอุปนิสัยต่างๆ กัน ผู้ปราศจากปัญญาไม่สามารถจะตามรู้ได้ซึ่งธรรมนั้นก็มี แต่ผู้มีปัญญาสามารถจะรู้ตามธรรมนั้นได้ก็มีอยู่ ทรงแนพระทัยในอุปนิสัยของสัตว์ด้วยประการฉะนี้ แล้วก็ทรงตัดสินใจพระทัยประกาศธรรมด้วยพระเมตตา อันเป็นวิหารธรรมของพุทธทั้งหลายซึ่งมีมาในอดีต

ธรรมและผู้รับธรรม

พระพุทธ ทรงพิจารณาถึงผู้รับธรรมเป็นเบื้องต้นว่า ควรจะเป็นภิกษุปัญญาจักษุคือ นักบวชมีจำนวน ๕ รูป ชื่อ อัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานาม และอัสสชิ ผู้ละความเป็นผู้ครองเรือนออกมาบำเพ็ญพรต ติดตามรับใช้พระองค์มา ตั้งแต่สมัยแรกแห่งการทรงผนวช บัดนี้ นักบวชทั้ง ๕ รูป นั้น หลีกหนีพระองค์ไปอาศัยอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสี ห่างจากตำบลพุทธคยาอันเป็นสถานที่ตรัสรู้ไปไม่มากนัก ด้วยว่า เธอทั้งหลายเป็นผู้มีจิตควรแก่การรับธรรม และเคยมีบุญคุณต่อสัมมาสัมโพธิญาณของพระองค์อยู่

ปฐมเทศนา

ธรรมที่พระพุทธ ทรงแสดงเป็นครั้งแรกแก่นักบวช ๕ รูปนั้น ชื่อ ธรรมจักร หรือ ธรรมจักรกัปวัตตนสูตร เป็นความหมายว่า ทรงประกาศ

พระธรรมนี้ อันเป็นเสมือนลัทธิให้หมื่นไปตลอดโลก เพื่อความสุขสวัสดิ์ของมนุษย์ทั้งหลาย

ความในพระเทศนานั้น มีว่า ผู้บำเพ็ญเพียรไม่ควรดำเนินชีวิตตามลักษณะที่ผิด ซึ่งพระองค์ทรงดำเนินมาแล้วแต่หนหลัง ๒ แบบ คือ

- ก. กามสุขัลลิกานุโยค ได้แก่ การทอดตนให้หมกมุ่นอยู่ในความสุขของผู้แสวงหาความคุณ
- ข. อตคคิลมถานุโยค ได้แก่ การยอมตนให้ทรมานด้วยความทารุณต่อร่างกาย

ทางที่ถูกที่ควรดำเนิน คือ มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ ทางดำเนินแห่งชีวิตอันเป็นสายกลาง เป็นไปอย่างพอเหมาะพอดี เป็นการดำเนินชีวิตตามมรรค ๘ มีสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้น มีสัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ เป็นที่สุด

พระพุทธรูปทรงแสดงถึงสังขารมรรค ๔ ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ที่พระองค์ได้ทรงมองเห็นแล้ว ได้ตรัสรู้แล้ว ว่าเป็นของจริง (สังขาร) คือ ทรงแสดงว่า

- ก. ทุกข์ ความเกิดแก่เจ็บตาย เป็นของจริง
- ข. สมุทัย มูลเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหาความทะยานอยาก ตัณห์ด้วยอำนาจความรัก ความชัง ความหลง เป็นของจริง
- ค. นิโรธ ความดับทุกข์ได้สนิท หมดยึดไม่เหลือเศษ เป็นของจริง
- ง. มรรค วิธีทางที่จะพาให้ถึงความดับทุกข์ อันได้แก่มรรค ๘ (ที่กล่าวข้างต้น) เป็นของจริง

ปฐมเทศนานี้เป็นผลให้พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รู้ธรรมตามพระพุทธานุญาตจึงได้ชื่อว่า เป็นปฐมสาวก ของพระพุทธรูป และเมื่อได้รู้ตามธรรมแล้ว ท่านได้รับพระอนุมัติจากพระพุทธรูปให้เป็นภิกษุ ท่านจึงเป็นภิกษุองค์แรกในพุทธศาสนา

และเท่ากับเกิดสังฆรัตนขึ้นในโลก รวมเป็น รัตน ๓ (รัตนตรัย) คือ พุทธรัตน ธรรมรัตน และ สังฆรัตน (ทำนองตรีมูรติของพราหมณ์) เกิดขึ้นในวันนั้นด้วย

พุทธศาสนิกชนนิยมว่า วันนี้ เป็นวันแรกที่พระพุทธประกาศศาสนา นิยมว่าสถานที่ประกาศพระศาสนาแห่งนี้ (อิสิปตนมฤคทายวัน) เป็นสถานที่เกิดของพุทธศาสนา และเพราะเหตุในวันนั้น มีเหตุการณ์สำคัญ ๓ อย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน คือ พระพุทธแสดงปฐมเทศนา ประกาศศาสนาเป็นครั้งแรก อย่างหนึ่ง เป็นวันที่มีพระภิกษุองค์แรกของพุทธศาสนาเกิดขึ้นในโลกประการหนึ่ง และเป็นวันที่มีสังฆรัตนเกิดขึ้นในโลก หรือมีรัตนตรัย เกิดขึ้นในวันนั้นอีกประการหนึ่ง ความสำคัญของเหตุการณ์อันนี้ ถือว่าเป็นวันอาสาฬหบูชา (การบูชา ในเดือน อาสาฬห คือ เดือน ๘) เป็นวันสำคัญวันหนึ่งในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา อันพุทธศาสนิกชนควรน้อมจิตระลึกถึงเป็นอนุสติเพื่อความ สุข ความเจริญแห่งตน

ทวยทิยเทศนา

พระพุทธ ประทับสำราญอิริยาบถอยู่ ณ สถานที่แห่งเดียวกัน ได้ทรงชี้แจงธรรมที่ทรงแสดงให้นักบวชอีก ๔ รูป ได้เห็นธรรมตามเป็นลำดับ และขอปฏิบัติธรรมเป็นภิกษุในพุทธศาสนา มีภาวะเป็นภิกษุเช่นเดียวกันกับพระพุทธ ในภายหลัง

ครั้นนักบวชทั้ง ๕ รูปมีภาวะเป็นภิกษุเสมอกันแล้ว พระพุทธทรงพิจารณาเห็นเป็นเวลาสมควรที่ภิกษุทั้งหลาย จะได้รับธรรมชั้นสูงตามรูปอันควรแก่จิตต่อไปได้ จึงทรงแสดงธรรมอีกบทหนึ่งเรียกว่า อนัตตลักขณสูตร เป็นทวยทิยเทศนา เพื่อเป็นการถอนความยึดมั่น ในข้อที่ภิกษุเหล่านั้นเคยถือว่า มีอัตตาสังสูกู่อยู่ในตน ตามลัทธิพราหมณ์ที่เคยนับถือกันอยู่แต่หนหลัง

ความในอนัตตลักขณสูตรมีว่า ชันธทั้ง ๕ (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง) คือ

- ก. รูป ได้แก่สิ่งที่มีลักษณะสัมผัสได้ด้วยประสาท ๕
- ข. เวทนา ความรู้สึกมีสุขมีทุกข์หรือรู้ว่าเป็นอย่างนั้นไม่เป็นอย่างนั้น
- ค. สัญญา ความจำได้หมายรู้ ในสิ่งทั้งปวงที่เกิด
- ง. สังขาร ได้แก่อารมณ์ ที่ปรุงใจให้คิดตึกคิดซ้ำ
- จ. วิญญาณ ได้แก่ความรู้รับรู้อารมณ์ที่ประสาทส่งเข้ามา

พระพุทธตรัสว่า ชันธ ๕ นี้ เป็น อนัตตา ไม่มีตัว ไม่มีตน เป็นแต่สภาวะเท่านั้น ทรงพิสูจน์ให้ภิกษุ ๕ รูปเห็นจริงตามสภาวะที่เป็นจริง ในที่สุดภิกษุทั้งหมด ก็ได้บรรลุลหรรณชั้นสูงสุด เป็นพระอรหันต์ หมดจากกิเลสเครื่องรั้งรัดทั้งปวง

ต่อแต่นั้น พระพุทธ ทรงมุ่งตั้งเข็มประกาศพระศาสนา ได้ผู้เลื่อมใสพากันละตระกูลแห่งตนมาปฏิบัติธรรมมากขึ้น ยอมตัวเข้ามาขออุปสมบทด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา (การอุปสมบท อย่างที่พระพุทธทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยพระองค์เอง) เมื่อสาวกมีจำนวนมาก ก็ทรงส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา ในคามนิคมต่าง ๆ กัน พระสงฆ์สาวกที่ไปประกาศพระศาสนา เมื่อมีผู้เลื่อมใสตาม ไม่สามารถอุปสมบทกุลบุตรนั้นๆ ด้วยตนเองได้ ต้องฝ่าความลำบากพาผู้เลื่อมใสเข้ามาเฝ้า พระพุทธอาศัยพระมหากษัตริย์ จึงทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทได้เองด้วยวิธีอีกแบบหนึ่ง วิธีรับผู้ที่จะอุปสมบททางพุทธศาสนา จึงเกิดขึ้นเป็น ๒ วิธีด้วยกัน ในสมัยนั้น

วิธีที่หนึ่ง เอหิภิกขุอุปสัมปทา อย่างที่พระพุทธบรมศาสดาทรงเอง คือทรงเปล่งพระวาจาแก่ผู้อุปสมบทว่า **“ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมวินัยเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ”** เป็นภาษาบาลีว่า **“เอहि ภิกขุ สุวากขาโต ฆมเม จเร พุรุมฺมจริยํ สมฺมาทุกฺขสฺส อนุตฺตริยาเย”** ทรงอนุญาตแก่ผู้ใดด้วยพระวาจาเช่นนี้ ผู้นั้นก็เป็นภิกษุในธรรมวินัย

วิธีที่สอง เรียก ติสระณคมณอุปสัมปทา อย่างที่ทรงอนุญาตให้สาวกทำได้ คือ ให้กุลบุตรปลงผมและหนวดเสียก่อน แล้วให้นุ่งผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาด แล้วให้นั่งกระโหย่งเท้า ประนมมือขึ้นไหว้ภิกษุทั้งหลาย แล้วสอนให้ว่าตามว่า “ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง” เป็นภาษาบาลีว่า “พุทฺธํ สรณํ กุณฺหามิ ธมฺมํ สรณํ กุณฺหามิ สงฺฆํ สรณํ กุณฺหามิ” ประกาศอย่างนี้ทบทวนเพื่อความมั่นคง ๓ ครั้ง เมื่อสำเร็จแล้วเป็นอันว่าได้เป็นองค์ภิกษุในพระพุทธศาสนา วิธีหลังนี้ ต่อมาใช้เป็นวิธีบรรพชาสามเณร ส่วนภิกษุ มีรับสั่งให้ใช้อีกวิธีหนึ่งเรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรม” (อ้างหนังสือวินัยมุขเล่ม ๓ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส)

วิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา เชื่อมสูญไปก่อนพุทธศักราช ในเมื่อมีวิธีญัตติจตุตถกรรมขึ้น การอุปสมบทอย่างหลังนี้ต้องสำเร็จด้วยภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งเรียกว่าคณะสงฆ์ คือ ต้องประชุมสงฆ์ ๔ รูปเป็นองค์พยาน

ตติยเทศนา

พระพุทธ ทรงพิจารณาจรีตแห่งมหาชน ผู้ควรได้รับแจกแจงธรรมตามควร จึงทรงส่งพระสาวกให้ออกเผยแผ่พระธรรมไปตามนิคมโดยลำพัง ตามอริยาคัย ส่วนพระองค์เอง เสด็จจาริก ปายพระพักตร์ไปยังกรุงราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ ระหว่างทางได้ประทานสังเขปเทศนาแก่ชายหนุ่มคณะ ภัททวัคคีย์ ผู้มาจากตระกูลพราหมณ์อีก ๓๐ คน จนทุกคนได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดแล้ว พระองค์จึงเสด็จลงเข้าสู่กรุงราชคฤห์โดยลำดับ

กรุงราชคฤห์ เป็นนครหลวงของแคว้นมคธ เป็นแคว้นใหญ่มีพิมพิสารมหาราชเป็นผู้ปกครอง ประชาชนนอกเมืองและในเมืองพากันเลื่อมใส วัทธิของขฤิธ (พราหมณ์?) นักบวชนอกพุทธศาสนา ๓ พี่น้อง ทรงมีพระดำริว่า หากทรงแสดงธรรมให้ขฤิธทั้งสามเห็นตามธรรมที่ตรัสรู้ได้ ก็จักได้เป็นกำลังยัง

พระธรรมให้แพร่หลายไปได้ เพื่อประโยชน์สุขของนิกรชน

ขงิล ๓ พี่น้อง คนแรก ชื่อ อุรุเวลากัสสป คนที่สอง ชื่อ นทิกัสสป คนที่สาม ชื่อ คยากัสสป มีศิษย์อยู่คนละ ๕๐๐-๓๐๐ และ ๒๐๐ โดยลำดับ ตั้งอาศรมอยู่ริมแม่น้ำเนรุขรา ตำบลอุรุเวลา ลัทธิของพี่น้องทั้งสามคือ ลัทธิพรหมณ์ ถือการทรมานกาย อดอาหาร บูชาไฟ และเลี้ยงงูใหญ่ไว้แสดงอภินิหาร

พระพุทธ เสด็จถึงอาศรมขงิลผู้พี่ ตรัสขอพักอยู่ด้วยสักคราวหนึ่ง ครั้งแรกขงิลไม่ยอม แต่ต้องจำนนต่อพระวาจาว่า อันธรรมคาโลก โคต้องเข้าฝูงโค นกต้องเข้าฝูงนก ชาวบ้านต้องเข้าหาชาวบ้าน นักบวชย่อมต้องอยู่ในหมู่ของนักบวช พระองค์เองเป็นนักบวช เมื่อนักบวชไม่เอื้อเฟื้อนักบวช ก็จะถูกกระไรอยู่ ในที่สุดขงิลก็ยอมให้พักอาศัย

ระหว่างทรงพักอยู่ พระพุทธทรงหาโอกาสประทานสนทนาโดยทางธรรม ทรงใช้อำนาจมานสมาบัติแสดงอภินิหาร ตามทางอันเป็นไปโดยธรรม ลางครั้งทรงแสดงให้เห็นว่า การบูชาไฟตามลัทธิพรหมณ์นั้น มิใช่เครื่องย่างกิเลส มิใช่เครื่องพอกใจให้สะอาด ให้ปราศจากเครื่องรังวัดแต่อย่างใด ที่สุดขงิลเกิดความเลื่อมใสในธรรมและความเป็นสมณะของพระพุทธ จึงละเครื่องบริวารของพรหมณ์ และเครื่องพิธีกรรมต่าง ๆ ในพิธี ลอยทิ้งแม่น้ำประกาศตัวเป็นสาวก สมัควัชรธรรม พร้อมกับสานุศิษย์ทั้ง ๕๐๐ ตั้งแต่นั้น

ฝ่ายขงิลพี่น้องอีก ๒ คน ผู้ตั้งอาศรมอยู่ข้างใต้ลำน้ำ ได้เห็นเครื่องบริวารของพี่ชายลอยน้ำมา เกิดความสงสัย คาดว่าจะเกิดเรื่องใหญ่ จึงพากันเดินทางมาหาพี่ชาย ได้เห็นพี่ละเครื่องบริวาร ยอมตัวเป็นภิกษุสาวกในธรรมวินัยของพระพุทธ ต่างก็พากันละทิ้งเครื่องบริวาร และเครื่องพิธีกรรมในลัทธิเดิมเสีย พากันยอมตนเป็นสาวก สมัคใจรับธรรมของพระพุทธพร้อมด้วยสานุศิษย์ตามอย่างพี่ชายไป ด้วยประการฉะนี้

เรื่องของพระพุทธ ซึ่งจักแสดงต่อไป เป็นเรื่องกล่าวถึงชัยชนะที่พระพุทธศาสนามีต่อศาสนาพื้นเมืองกล่าวความเป็นลำดับว่าเมื่อพระพุทธทรงพิจารณาเห็นว่า บรรดาสาวกใหม่ มีจิตแก่กล้า ควรแก่การจะรับธรรมชั้นสูง เพื่อพอใจเป็นครั้งสุดท้ายได้แล้ว จึงชุมนุมสาวกทั้งหมดประทานธรรมเทศนา ชื่อ อาทิตตปริยายสูตร นับเป็นเทศนาครั้งสำคัญที่สาม (ตติยเทศนา) จำเดิมแต่ตรัสรู้มา

ความในธรรมนั้น มีว่า ชันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ และสิ่งที่เป็นปัจจัยของชันธ ๕ เหล่านี้ คือ จักขุ ใสตะ ฆานะ ชิวหา มนะ ทำให้เกิดความร้อน คือ ความกำหนัด ความโกรธ และความหลง ควรเป็นสิ่งน่าเบื่อหน่าย เพราะเป็นของร้อน ยิ่งกว่าความร้อนของดวงไฟใด ๆ หนึ่ง ทรงแสดงให้เห็นว่า ดวงอาทิตย์ซึ่งถือเป็นไฟดวงใหญ่ มิใช่เทวดาองค์ใดเลย

ขุฎิ ๓ ฟัน้อง พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ เมื่อได้พิจารณาตามธรรมก็ยอมรับว่า ธรรมของพระพุทธ เป็นสัจธรรม มีดวงจิตน้อมนำเข้าสู่สัจธรรมนั้น และได้บรรลุถึงซึ่งความเป็นพระอรหันต์ หมดกิเลสเครื่องรังรัดเป็นสุดท้าย

ภายหลังจากนี้ไม่นาน พระพุทธ ก็ทรงได้สาวกคู่พระทัย เหมือนพระนัดถ์ชายขวา ๒ รูป คือ สารีบุตร และโมคคัลลาน์ ผู้ออกจากตระกูลพรหมณ์ มาแสวงหาธรรมด้วยกันทั้งคู่ ทรงยกย่องอัครสาวกทั้งสองไว้ว่า พระสารีบุตร เป็นผู้เลิศทางปัญญา ส่วนพระโมคคัลลาน์ เป็นผู้ยอดเยี่ยมทางมฤทธิ อัครสาวกทั้งสองรูปนี้ เป็นกำลังเผยแผ่ธรรมได้เป็นอันมากในสมัยหลัง

ประกาศหลักศาสนา

การล่วงมาถึงเดือนมาฆะ (เดือนสาม) ถัดปีที่ตรัสรู้ธรรมนั้น ถึงวันเพ็ญแห่งเดือน อันเป็นวันทำ พิธีสิขารাত্রี ของพรหมณ์ พระพุทธประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน แขวงกรุงราชคฤห์ มีเหตุบังเอิญให้เป็นไป ในบ่ายวันนั้น

พระสงฆ์สาวกที่ทรงส่งจาริกไปประกาศสังฆธรรมในที่ต่าง ๆ มีจำนวน ๑,๒๕๐ รูป ได้มาประชุมเฝ้าพร้อมกัน พระพุทธทรงถือเป็นโอกาสพิเศษประกาศหลักพระศาสนา คือ ธรรม และวินัย เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์

พระโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นภาษาบาลี มีคำแปลดังนี้

ขณฺตี ปรมํ

ตโป ตีติกุขา

นิพพานํ ปรมํ

วทนฺติ พุทฺธา

ขันติ คือความอดกลั้น เป็นตบะ คือธรรมเครื่องเผากิเลส พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตรัสว่าพระนิพพานเป็นธรรมสูงสุดข้อนี้ มุ่งถึงหลักปฏิบัติธรรมชั้นสูง

น หิ ปพฺพชิตो

ปฺรฺภูพฺมาตี

สมโณ โหตี

ปฺริ วิหสยฺนฺโต

การทำร้ายผู้อื่นก็ดี การเบียดเบียนผู้อื่นก็ดี มิใช่บรรพชิต และมีใช้สมณะเลย ข้อนี้มุ่งถึงหลักตัดสิ้นความเป็นบรรพชิตผู้ละเว้นและความเป็นสมณะผู้มีความสงบเป็นวัตร

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสฺสสุสฺสพฺสมุทฺทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ

เอตํ พุทฺธานสาสนํ

การไม่ทำความชั่ว การทำความดี และการทำให้ใจให้สะอาด คือ คำสอนของผู้รู้ (พระพุทธทั้งหลาย) ข้อนี้เป็นหลักปฏิบัติทั่วไป ถือเป็นหัวใจศาสนาด้วย

อนุปวาโท อนุปมาโต

ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตตณฺณตา จ ภตฺตสฺสมี

ปฺนตฺตยจ สยนาสนํ

อริยจิตฺเต จ อาโยโค

เอตํ พุทฺธานสาสนํ

การไม่พูดค่อนขอดกัน ไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้าย คือ ไม่ประหัต

ประหารกัน การสำรวมในปาฏิโมกข์ คือสำรวมในศีลของตน ความรู้จักประมาณในอาหาร การเสพที่นั่งอันสงัด การประกอบธรรมทางจิตอย่างสูง (สมาธิ) คือคำสอนของท่านผู้รู้ (พระพุทธทั้งหลาย) ข้อนี้มุ่งถึงหลักธรรมเกี่ยวแก่นักบวชผู้มุ่งออกจากทุกข์เป็นส่วนใหญ่

ในวันที่พระพุทธทรงวางหลักศาสนาคราวนี้ มีความบังเอิญอันมิได้คาด มาประจวบกัน ๔ อย่างคือ

- ก. พระสงฆ์สาวกทั้งหมด จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาประชุมกัน ล้วนเป็นพระอรหันต์ ปฏิบัติมัทธานุภาพ
- ข. พระสงฆ์สาวกทั้งหมด เป็นภิกษุด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสมบท
- ค. พระสงฆ์สาวกทั้งหมด มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
- ง. พระพุทธ ทรงยื่นย่อพระธรรมวินัย มาเป็นหัวใจพุทธศาสนา แล้วทรงประทานพระโอวาทนั้น

องค์ประกอบ ๔ ประการนี้ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต พระพุทธทรงถือโอกาสแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นการวางรากฐานของศาสนา เท่ากับเป็นการประกาศตั้งพุทธศาสนาลงเป็นหลัก พุทธศาสนิกชนนิยมว่าวันประกาศตั้งพุทธศาสนา เป็นมหาอภิลักขิตสมัย เป็น มามบูชา ควรแก่ศาสนิกชนจะน้อมนำข้อธรรมและเหตุการณ์ในวันนั้นมาเป็นอนุสติเครื่อง ระลึกเพื่อยังจิตของตนให้ผ่องใส ควรแก่ประโยชน์ทางใจต่อไปในภายหน้า

พุทธกิจ

พระพุทธเป็นผู้ก่อปรด้วยพระมหากรุณา ทรงพระเมตตาแก่ทวยนิกรทุกหมู่เหล่า ไม่จำกัดเพศ ฐานะ วรรณะ และตระกูลใด หากทรงเห็นว่าเป็นผู้มีจิตควรแก่รับธรรมคำสอน ก็ทรงแจกแจงธรรมแก่บุคคลทั้งหลายเหล่านั้น ไม่จำกัดกาลเทศะใด ทรงกำหนดหน้าที่อันพระองค์จะพึงปฏิบัติเป็นกิจวัตร เพื่อ

ความสุขของบุคคลทั้งหลาย ตามลักษณะแห่งพระผู้มีอัครมาลัยใหญ่ เช่น ผู้รู้ทั้งหลาย ได้ปฏิบัติมาแล้วในอดีตกาล

พุทธกิจที่ทรงปฏิบัตินั้น ทรงกำหนดเป็นเวลาและหน้าที่ประจำวัน นับกาลตั้งแต่ประกาศหลักศาสนามาแล้ว ตลอด ๔๕ พรรษา จวบจนกาลเสด็จเข้าสู่นิพพาน

พุทธกิจประจำวัน ของพระพุทธ แบ่งเป็น ๕ เวลา เป็นประจำดังนี้

๑. **ทรงแสดงธรรมก่อนเที่ยงวัน** นับเวลาเริ่มพุทธกิจตั้งแต่เวลาเช้า เสด็จออกมารับอาหารบิณฑบาต(โปรดสัตว์)โดยพระบาทเปล่าตามลำดับแห่งตรอก ระหว่างเสด็จ หากจะทรงช่วยเหลือผู้ใดให้ได้รับความสุขทางธรรมได้ก็ทรงช่วยเหลือมิได้เว้น เสด็จกลับมาเสวยพระกระยาหาร ก่อนเวลาเที่ยงวัน เสด็จออกกับผู้เข้าเฝ้าฟังธรรม ผู้ใดมีจิตควรแก่ธรรมชั้นใด ทรงประทานธรรมตามควรแก่จิตนั้น ด้วยการยังบุคคลทั้งหลายให้มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก

๒. **ทรงแสดงธรรมหลังเที่ยงวัน** กำหนดเป็นเวลาเย็น ก่อนถึงเวลาแสดงธรรม พระพุทธทรงพักผ่อนพระอิริยาบถ หาเวลาสงบสงัดแห่งพระทัยอยู่ โดยลำพังในพระคันธกุฎี พอควรแก่พระอิริยาบถแล้ว เสด็จออกทรงแสดงธรรมแก่มหาชนที่มาเฝ้าเป็นประจำทุกวัน

๓. **ทรงแสดงธรรมเวลาหัวค่ำ** กำหนดก่อนเที่ยงคืน (ระหว่าง ๒๒-๒๔ นาฬิกา) เป็นเวลาฟังธรรมของภิกษุผู้มาเฝ้าจากต่างถิ่น ไกลบ้าง ใกล้บ้าง ประมาณ ๒ ชั่วโมง

๔. **ทรงแสดงธรรมหลังเที่ยงคืน** กำหนดตั้งแต่เที่ยงคืนไปแล้ว (ประมาณ ๒ นาฬิกา) ทรงแสดงธรรมแก้ปัญหา ซึ่งเทวดาและเหล่าทิพยบุคคลผู้อื่น บุคคลธรรมดาไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า ตามตำนานพุทธจริยา อธิบายว่า ทรงโปรดให้ผู้เป็นเทวดาเข้าเฝ้าได้ในเวลานั้น

๕. **ทรงตรวจโลก** กำหนดใกล้รุ่ง ค่อนสว่าง พระพุทธประทับอยู่ใน

ณานสมาบัติ ทรงตรวจดูความเป็นไปของสัตว์โลก ผู้ใดในที่ใด มีจิตควรแก่การได้รับอริยสังขารได้ ก็จักเสด็จไปแสดงธรรมโปรดในเวลาอันควร

พระพุทฺธ ทรงมีพระพุทฺธกิจประจำวัน อยู่จนตลอดพระชนม์ชีพด้วยอาการดังนี้ จะได้เวลาประทับเพื่อผ่อนพระอิริยาบถนั้นน้อยนัก ทรงบำเพ็ญธรรมโดยพระมหาเมตตา แก่สรรพสัตว์ไม่เลือกหน้า ทรงยังพระชนม์ชีพอยู่ด้วยอาหาร อันมีผู้ศรัทธานำมาถวายสมตามภิกษุภาวะ ผู้ละสุขในฆราวาสทั้งปวง ทรงมีพระชนม์ชีพเป็นอยู่อย่างนี้ เสด็จจากคามหนึ่งไปสู่คามหนึ่ง จากนิคมจากชนบทจากเมืองหนึ่งสู่เมืองหนึ่งมิได้หยุดอยู่กับที่เว้นแต่การอันเป็นฤดูพรรษา เพื่อความสุขของทวยนิกรทั่วหน้า จวบจนพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา อันเป็นเวลาเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ลำดับนี้ จักแสดงหลักธรรมของพระพุทฺธ ที่เป็นสัมพันธลักษณ์กับชีวิตประจำวัน ควรแก่ผู้หวังความจำเริญแห่งตน จักพิจารณาตาม

พุทฺธศาสนากับสังคม

พระพุทฺธสมณโคดม เสด็จอุบัติมาในท่ามกลางของสังคมที่อาดูรด้วยอหังการและมมังการ อาดูรด้วยการถือชั้นวรรณะ ความถือชาติ ถือศักดิ์ ถือตระกูล ตามลัทธิพราหมณ์ที่สั่งสอนกันมา ทรงเห็นมูลเหตุแห่งการแตกแยกของสังคมอันเกิดจากลัทธิดังกล่าว เมื่อทรงบำเพ็ญเพียรได้ตรัสรู้ธรรมเป็นอริยะแล้ว ครั้นทรงแจจแจ้งธรรมนั้น ก็ทรงปฏิเสธลัทธิถือชั้นวรรณะ อันเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกในสังคม ทรงประกาศความเสมอภาคของมนุษย์ และรับรองเสรีภาพของมนุษย์ทั้งหลาย

พระพุทฺธ ทรงแสดงว่า

กำเนิด ชาติตระกูล มิได้ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์

กำเนิด ชาติตระกูล มิได้ทำให้บุคคลเป็นกษัตริย์ เป็นพ่อค้า

ความประพฤติของบุคคลเป็นเครื่องกำหนดบุคคล ชาติตระกูล มิได้เป็นเครื่องกำหนดความแตกต่างกันของบุคคล^๑

พระพุทธ ทรงตั้งสังฆมณฑลขึ้นเป็นมณฑลแห่งความเสมอภาค และเสรีภาพ ทุกคนจะเกิดในตระกูลใด เหล่าใด จะมาจากตระกูลพราหมณ์ หรือตระกูลกษัตริย์ เมื่อเข้ามาอยู่ในพุทธศาสนาต้องเสมอกันโดยภาวะ มีอุทาหรณ์อันหนึ่ง พระอุบาลีเถระ ผู้เลิศในพระวินัย มาจากตระกูลช่างตัดผม เมื่อเข้ามาบวชอยู่ในพุทธศาสนาก็มีภาวะเสมอเหมือนกับภิกษุเหล่านั้น ผู้มาจากตระกูลอื่นที่สูงกว่า พระจริยาของพระพุทธอันนี้ นักประวัติศาสตร์ยอมรับว่า สมณโคตม เป็นบุคคลแรกในโลก ที่ประกาศระบอบเสรีภาพ

อนึ่ง การที่บุคคลจะผูกพันมิตรสหายหรือสังคมไว้ได้ ต้องปฏิบัติธรรมเรียกว่า สังคหัตถ์ ๔ ประการ คือ

- ก. ทาน ไม่ตระหนี่เหนียวแน่น
- ข. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก
- ค. อัตถจริยา ทำประโยชน์ให้
- ง. สมานัตตตา ทำตัวเสมอกัน

พุทธศาสนากับสตรี

ฐานะของสตรีในชมพูทวีป เป็นฐานะแห่งทาสของบุรุษ สตรีไม่ได้รับความเสมอภาค สังคมไม่ยอมรับความสามารถของสตรี พระพุทธเป็นศาสดาองค์แรก ที่ทรงยกย่องความสามารถของสตรีให้พวกบุรุษเห็นว่า สตรีนั้นมีความสามารถไม่น้อยกว่าบุรุษเลย พระพุทธเป็นผู้รับรองสตรีไว้ในพุทธมณฑล ทรงปฏิเสธข้อที่มีผู้กล่าวหาว่า หญิงไม่สามารถบรรพชาอุปสมบทได้ และไม่สามารถบรรลุลิทธิพิเศษได้

พุทธศาสนายกย่องฐานะของสตรี ผู้เป็นภรรยาว่าเป็นเพื่อนที่ประเสริฐสุดของสามี (ภริยา ปรมาสชา) อันสามีไม่พึงควรปฏิบัติต่อเธอเหมือนทาส พุทธศาสนายกย่องสตรีทุกคน ไว้ในฐานะมารดา คือความเป็นแม่ อันบุรุษพึงให้การเคารพภักดีเช่นกับแม่ของตน

ในสังคมทล พระพุทธทรงยกย่องบรรดาพระภิกษุอรหันต์ซึ่งนาสพไว้ในตำแหน่งผู้เลิศโดยฐานะต่าง ๆ กัน ฉนใด บรรดาสตรีผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณีในพุทธศาสนา ที่สำเร็จอภิญญาเป็นพระอรหันต์ซึ่งนาสพก็ได้รับยกย่องจากพระพุทธ เป็นผู้เลิศโดยฐานะต่างๆ กันเช่นเดียวกัน

พุทธศาสนากับหลักความเชื่อถือ

พระพุทธ ตรัสไว้ในกาลามสูตรว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย พวกท่านทั้งหลายอย่าเชื่อถือ

๑. โดยฟังตามกันมา	๖. โดยคาดคะเนเอาเอง
๒. โดยปฏิบัติสืบต่อกันมา	๗. โดยคิดเอาตามอาการที่เป็นไป
๓. โดยฟังข่าวลือ	๘. โดยชอบใจว่าถูกต้องตามลัทธิของตน
๔. โดยอ้างตำรา	๙. โดยเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อได้
๕. โดยนึกเอาเอง	๑๐. โดยนับถือว่า “ท่านเป็นครูอาจารย์ของเรา”

ข้อความเหล่านี้ อธิบายตามหลักพุทธศาสนาว่า การที่จะเชื่ออะไรลงไป ไม่ควรเชื่ออย่างมงาย ควรเชื่ออย่างมีเหตุผล คือเชื่อด้วยปัญญาการหยั่งรู้ของตนเอง ในที่ใด พุทธศาสนาสอนเรื่องศรัทธา คือ ความเชื่อ พุทธศาสนาก็สอนให้มปัญญากำกับไปในที่นั้นด้วย ผู้นับถือพุทธศาสนาจึงชื่อว่ามเสรีภาพในการใช้ความเชื่ออย่างเต็มที่ พุทธศาสนาไม่นิยมการบังคับให้เชื่อ ไม่นิยมการล่อลวงให้เชื่อในสิ่งทั้งหลาย

พุทธศาสนากับหลักพึ่งตนเอง

หลักพึ่งตนเอง คือ หลักปฏิเสธการยอมพึ่งสิ่งทั้งหลายอื่น ปฏิเสธการอ่อนวอนสิ่งทั้งหลายอื่น มีคำสอนปรากฏใน มหาปริณิพพานสูตร และสูตรอื่น ๆ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงมีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย จงมีธรรมเป็นที่พึ่งเกิด อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย”

อีกความหนึ่งปรากฏใน อนาถปิณฑิกสูตร ว่า “คฤหบดี เราผู้เป็นตถาคตไม่กล่าวว่า อายุ ฝีมือพรณ ยศ สุข และสวรรณะ จะสำเร็จได้เพราะเหตุความวิงวอนปรารภณา คฤหบดี ผู้ปรารภณาสืบเหล่านี้ ไม่ควรวิงวอนแต่ควรจะปฏิบัติข้อธรรมเพื่อให้เหล่านั้นเกิดขึ้น”

มีความในพุทธศาสนาอีกหลายตอน สอนว่า ความบริสุทธิ์ หรือไม่บริสุทธิ์เป็นของตน คนอื่นจะช่วยไม่ได้ มนุษย์ทั้งหลายไม่ควรจะวิงวอน ต้นไม้ ภูเขา ดวงดาว และสิ่งใด ๆ เพราะสิ่งเหล่านั้น จะช่วยอะไรไม่ได้ ตนเองนั่นแหละเป็นที่พึ่งของตน คนอื่น ใครเล่า จะเป็นที่พึ่งได้

พุทธศาสนากับเรื่องฤกษ์ยาม

เรื่องฤกษ์ยาม พุทธศาสนาปฏิเสธ ไม่ยอมให้นับถือมงาย เป็น การปฏิเสธเรื่องดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ด้วย พระพุทธตรัสไว้ว่า “ผู้ใด มัวถือฤกษ์ยามอยู่ ประโยชน์จะผ่านพ้นคนผู้เขลานั้นไปเสีย ประโยชน์นั้นเอง เป็นตัวฤกษ์ของประโยชน์ ดวงดาวจะมาทำอะไรให้ได้”

คำสอนนี้ แสดงว่า การทำความดี ไม่ว่าเวลาใด เป็นฤกษ์ดี และเรื่องดีทั้งสิ้น แต่ถ้าทำความชั่ว ไม่ว่าทำเวลาไหน ก็เป็นฤกษ์ร้าย และเป็นเรื่องร้ายทั้งนั้น

พุทธศาสนากับการล้างบาป

ลัทธิพราหมณ์นิยมว่าผู้มีบาปต้องไปลอยบาปเสียในแม่น้ำคงคาและแม่น้ำอื่นที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ในพุทธศาสนา พระพุทธปฏิเสธ เรื่องการล้างบาปหรือการลอยบาป

ความปรากฏเป็นพุทธโอวาท ใน วัตถุปมสูตร ว่า

“คนพาล ทำความชั่ว แม้จะไปสู่แม่น้ำแห่งใด ก็ไม่บริสุทธิ์ขึ้นได้ แม่น้ำเหล่านั้นจะช่วยอะไรได้แก่ผู้ทำบาปหยาบช้า การรักษาศีล การมีความประพฤติดี ย่อมทำให้บุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ ดูกร พราหมณ์ ท่านจงอาบตนด้วยธรรมวินัยนี้ ถ้าท่านไม่กล่าวเท็จ ไม่เบียดเบียน ไม่ขโมย มีความเชื่อตามเหตุผล ไม่ตระหนี่ ท่านก็ไม่ต้องไปสู่แม่น้ำแห่งใดเลย”

อธิบายอันนี้แสดงว่า ความดีงามทั้งหลายของบุคคล มิได้อยู่ที่ความสะอาดภายนอก หากอยู่ที่ความประพฤติภายใน ถ้าเชื่อว่าแม่น้ำล้างบาปได้จริง สัตว์น้ำทั้งหลายที่อยู่ในน้ำ คงจะมีโอกาสบริสุทธิ์ยิ่งกว่ามนุษย์ เพราะได้อาบน้ำล้างบาปอยู่ตลอดชีวิต

พุทธศาสนากับหลักกรรม

ศาสนา สอนหลักกรรมไว้ว่า กรรมเป็นเครื่องบันดาล กรรมเป็นเครื่องสร้างทุกอย่าง กรรมคือ การกระทำ กระทำไว้อย่างไร ย่อมเกิดผลแห่งการกระทำเช่นนั้น เหมือนขวานขวานพืชรัดไถไร ย่อมได้รับผลแห่งการขวานพืชรัดนั้น เช่นนั้น

ปรากฏความ ใน อภิณหปัจจเวกขณสูตร ว่า “หญิงชาย คฤหัสถ์ บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรม

อันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับผลของกรรมนั้น”

อีกความหนึ่ง ปรากฏใน วาสนะสูตร ว่า

“บุคคลไม่ได้เป็นคนชั่ว ไม่ได้เป็นคนดี เพราะชาติ หากเป็นเพราะการกระทำ บุคคลเป็นชาวนา เป็นศิลปิน เป็นพ่อค้า เป็นคนรับใช้ เป็นโจร เป็นทหาร เป็นนักบุญชายัญ เป็นพระราชา ก็เพราะการกระทำ โลกเป็นไปเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายผูกพันอยู่ที่กรรม เหมือนกับสลักลิ่ม เป็นเครื่องยึดรถที่แล่นไปฉะนั้น”

เพื่อแสดง ผลแห่งกรรม ขอยกความใน อุพกัมมวิภังคสูตร ที่พระพุทธตรัสไว้ว่า

๑. ผู้มีอายุน้อย เพราะเป็นคนประหารสัตว์ ผู้มีอายุยืนเพราะเป็นคนไม่ประหารสัตว์

๒. ผู้มีโรคน้อย เพราะเป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ผู้มีโรคนานเพราะเป็นผู้เบียดเบียนสัตว์

๓. ผู้มีรูปร่างดี เพราะมีผิวพรรณงาม เพราะเป็นคนขี้โกรธเคียด แค้นพยาบาท ผู้มีความงาม มีผิวพรรณดี เพราะเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่เคียดแค้น ไม่พยาบาท

๔. ผู้มียศศักดิ์ต่ำ เพราะมักอิจฉาริษยาคนอื่น ผู้มียศศักดิ์สูงเพราะไม่ริษยาใคร

๕. ผู้ยากจนเพราะไม่เอื้อเฟื้อเจือจาน ผู้มั่งมีเพราะรู้จักเอื้อเฟื้อเจือจาน

๖. ผู้เกิดในตระกูลต่ำ เพราะเป็นคนกระด้างถือตัว ไม่รู้จักอ่อนน้อม ผู้เกิดในตระกูลสูง เพราะรู้จักอ่อนน้อม ไม่ถือตัว

๗. ผู้มีปัญญาทราม เพราะไม่ได้ถาม ไม่แสวงหาความรู้ ผู้มีปัญญา มาก เพราะรู้จักถาม

พุทธศาสนากับหลักเกิดใหม่

พระพุทธ สอนเรื่องกำเนิดของสัตว์ว่ามี ๔ ชนิด^๑ คือ

- ก. ขลาพุชะ พวกที่เกิดออกมาเป็นตัว เช่น คน หรือสัตว์กลางประเภท
- ข. อัมพุชะ พวกที่เกิดออกมาเป็นไข่ แล้วมาฟักข้างนอก ออกเป็นตัว เช่น กา ไก่ นก เป็นต้น
- ค. สัณฑชะ พวกที่เกิดขึ้นในที่ชื้นแฉะ เช่น เชื้อโรคต่าง ๆ
- ง. โอปปาติกะ พวกที่เกิดเป็นตัวโดยสมบูรณ์ทันทีทันใด ไม่ได้ออกจากไข่ หรือออกจากครรภ์มารดา ไม่ต้องอาศัยพ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิด เวลาตายก็ตายสูญไป ได้แก่พวกมีกายทิพย์ เช่น สัตว์นรก เปรตกลางพวก และเทวดา

การเกิดทุกชนิด เกิดจากแรงกรรม พุทธศาสนารับรองอำนาจของกรรม และเพราะรับรองอย่างนั้น จึงรับรองความเป็นวงเวียนของชีวิตว่า มีการเกิดใหม่ เวียนว่ายตายเกิด เป็นวงเวียนกันไป ปรากฏความในสังยุตตนิคายว่า

“อวิชชา ความไม่รู้ หรือความโง่เขลาในสังจรรรม เป็นปัจจัยเพราะเหตุแห่งอวิชชาตัวเดียวนั้น ชีวิตจึงเป็นวงเวียนดังนี้ อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัย จึงเกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัย ให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นปัจจัย ให้เกิดสฬายตนะ สฬายตนะเป็นปัจจัย ให้เกิดผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัย จึงเกิดภพ ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ชาติเป็นปัจจัย จึงเกิดชรา มรณะ และโคกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส”

---

๑. มหาสิหนาทสูตร สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย. การเกิดของคนมาจากการประชุมพร้อมของปัจจัย ๓ คือ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู และวิญญาณของสัตว์มาปฏิสนธิ (มหาตันหาสังขยสูตร)

โดยอธิบายกลับกัน นับเป็นวงเวียนกลับแห่งชีวิตได้รูปว่ามีรา มีมรณะเพราะมีชาติ ชาติมีเพราะภพ ภพมีเพราะอุปทาน โดยนัยดังนี้เป็นอาทิ

เมื่อสั่งสอนวงเวียนแห่งชีวิตดังกล่าวข้างต้น จึงทรงสั่งสอนรับรองความที่ โลกอื่นมีอยู่เพื่อรับการเกิดใหม่ แห่งดวงวิญญาณ ว่า “ท่อนไม้ที่ขว้างขึ้นไปบนอากาศ บางครั้งก็ตกลงมา โดยเอาโคนลงมาก่อนข้าง เคาปลายลงมาก่อนข้าง ฉันทสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชาเป็นนิเวศน์ มีตณหาเป็นเครื่องประกอบ ย่อมท่องเที่ยวเวียนเกิด เวียนตายไม่รู้จักจบสิ้น บางคราวก็ตายจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น บางคราวก็ตายจากโลกอื่นมาสู่โลกนี้ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะไม่เห็นแจ้งในอริยสัจ ๔ ”^๒

ปัญหาว่าอะไรไปเกิด คำสอนของพระพุทธเจ้าในมหาปริณิพพานสูตรมีว่า “ดวงวิญญาณไปเกิด ดวงวิญญาณนี้ เป็นปัจจัยให้เกิด นามและรูป (กายกับใจ) คือ ถ้าดวงวิญญาณไม่ก้าวลงสู่ครรภ์มารดา นามและรูป (คือ กายกับใจ) จะตั้งขึ้นมาในท้องมารดาไม่ได้และเมื่อดวงวิญญาณไม่ได้อาศัยอยู่ในนามรูป การเกิดแก่เจ็บตาย การเวียนว่ายอยู่ในห้วงทุกข์ ก็ปรากฏไม่ได้เหมือนกัน”

วิญญาณที่ไปเกิดเหล่านี้ เป็นไปด้วยแรงกรรม ท่านเปรียบไว้ว่ากรรมนั้น เหมือนผืนนา วิญญาณเป็นเหมือนเมล็ดพืช ตณหา (กิเลส) เป็นเสมือนยางใยในเมล็ดพืช ถ้าตณหาไม่มี คือ หมดยางเสียแล้ว พืชที่หมดยางก็เกิดไม่ได้ ข้อนี้ฉันท จึงสรุปได้ว่า การเกิดใหม่ (ในหลักศาสนา) ย่อมมีขึ้นเพราะแรงกรรมที่กระทำด้วยตณหา และกล่าวได้ว่า ตณหา (กิเลส) นั้น ๆ ซึ่งมีมูลรากอยู่ ๓ อย่าง คือ โภคะ โทสะ โมหะ เป็นเหตุแห่งการเกิดขึ้นของกรรมนั่นเอง ส่วนอำนาจของกรรม จะให้ผลอย่างไร ได้แสดงมาแล้วแต่ต้น^๓

๑. นิทานวรรค สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย

๒. ทถสสูตร สังยุตตนิกาย มหาวรรค

๓. นวสูตร ดิกนิบาต อังคุตตรนิกาย

พุทธศาสนากับหลักอนัตตา

เรื่องการถือว่า สิ่งทั้งหลายเป็นตัวเป็นตน (อาตมัน) ตามลัทธิพราหมณ์ พระพุทธทรงแย้งโดยสิ้นเชิง ทรงอธิบายว่า สิ่งที่เราเรียกว่าตัวตนเรา-เขา เป็นแต่เพียงเรื่องสมมุติ คำที่ร้องเรียกว่าสิ่งนั้น คือ สิ่งนั้น คนนั้น คือผู้นั้น เป็นสมมุติ (Conditional Truth) ทั้งสิ้น แม้คำที่สอนให้ตนเป็นที่พึ่งของตน ก็ไม่ให้ถืออะไรเป็นที่ตั้ง ไม่ให้ยึดถือเป็นจริงเป็นจัง ด้วยว่าสิ่งนั้น ๆ หรือตนนั้น ในที่สุดก็แตกสลายไปตาม ธาตุเดิม ของมัน จะเป็นร่างกายหรือจิตใจก็มีการแปรเปลี่ยนสลายไป เกิดแล้วดับอยู่เป็นนิจ ไม่มีคงที่อยู่ได้เลย

ในพุทธเทศนา คือ อนัตตลักขณสูตร ที่ทรงแสดงแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ ทรงปฏิเสธอัตตา ว่าเป็นอนัตตา ไว้เป็นความว่า

“รูป (ร่างกาย) เวทนา (ความรู้สึกสุขทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์) สัญญา (ความจำ) สังขาร (ความคิด) วิญญาณ (ความรู้อารมณ์ ทางตาและหู เป็นต้น) ไม่ใช่ตน (อนัตตา) ถ้าเป็นตน ก็ควรจะบังคับได้ ไม่ให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้.... จึงควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้น ๆ ว่า นั้น คือ ของเรา เราเป็นสิ่งนั้น นั้นเป็นตัวของเรา..... เพราะฉะนั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งในอดีต ในอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเียด เลวหรือดี ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดนั้นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นเช่นนั้นและสิ่งนั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา”

พุทธศาสนา กับหลักหลุดพ้น (นิพพาน)

สรรพนามของคำหลุดพ้น เรียกไว้ต่าง ๆ กัน ที่เรียก โมกษะก็มี นิรวาณก็มี ในพุทธศาสนา เรียกตามภาษาบาลีว่า นิพพาน ถือเป็นภาวะชั้นสูงสุดอันเป็นผลของการปฏิบัติธรรม

นิพพาน แปลได้หลายอย่าง แปลว่า ธรรมชาติที่ดับ มีความหมายเหมือนหนึ่งเปลวไฟที่หมดเชื้อ แล้วดับไปเอง อีกอย่างหนึ่ง แปลว่า ธรรมชาติ

ที่ปราศจากเครื่องรังวัด มีความหมายว่าไม่มีกิเลสรังวัดอยู่ในภวะนั้น ไม่ใช่เป็นการดับตัวเองของนิพพาน หรือไม่ใช่การรังวัดตัวเองของนิพพาน

อธิบายโดยนัยธรรมดา ให้มองเห็นนิพพานได้จากการดับกิเลสแต่ละอย่าง เช่น คนมักโกรธ ดับโกรธเสียได้ก็สบายใจ ผู้มักมากด้วยราคะ ดับราคะเสียได้ ก็ไม่เดือดร้อนใจ ผู้ละเว้นความชั่วโดยการปฏิบัติตามศีล ๕ ก็สามารถดับความรอนในใจลงได้ ตามลำดับแห่งการปฏิบัติ ข้อนี้ฉันใด การปฏิบัติธรรมขั้นสูงขึ้นไป ก็ย่อมดับทุกข์ได้มากขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงขั้นสุดท้าย เป็นการดับทุกข์ร้อนในใจ หมดกิเลส หมดตัณหา ดวงใจใสสะอาดสว่างและสงบ ปราศจากเครื่องรังวัดอันใดเช่นเดียวกัน การดับทุกข์ที่แสดงเป็นลำดับนี้แล คืออธิบายให้เห็นความดับในอรรถของนิพพาน สมดังพุทธโอวาทที่ว่า

นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

ผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวว่านิพพานเป็นยอดเยี่ยม

นิพพานํ ปรมํ สุขํ

นิพพานเป็นสุขยอดเยี่ยม

พุทธศาสนากับหลักครองเรือน

พุทธศาสนา เป็นคำสอนเหมาะแก่จริต และการครองชีวิตของบุคคลทุกชั้นวรรณะ ผู้ใดปรารถนาความหลุดพ้น ละเคณะสถานออกถือเพศเป็นนักบวช พระพุทธก็ทรงสั่งสอนธรรม เพื่อความควรแก่เพศและการปฏิบัติ หากผู้ใดปรารถนาจะอยู่ในฆราวาสวิสัยเป็นอาคาริก ครองเรือนอยู่ ก็มีธรรมเครื่องปฏิบัติ เหมาะแก่ความเป็นอยู่ของผู้นั้น^๑

๑. ธรรมบท พุทฺทกนิทาย

๒. ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ อาทิ อนาถปิณติกสูตร สิงคาลวาทสูตร จตุกนิบาต อัฐกนิบาต สกาควรรค สังยุตตนิกาย และในที่อื่นอีก

๑๔๘ ศาสนาเปรียบเทียบ

ธรรมของมาราวาสนั้น มีอยู่เป็นอันมาก ขอแสดงเป็นสังเขปดังนี้

ผู้ครองเรือน ควรประกอบธรรมเป็นฐานจิตใจ ๔ อย่าง คือ สัจจะ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทมะ มีความรู้จักข่มใจตน ขันติ มีความอดทน และจาคะ มีความรู้จักให้ปัน เผื่อแผ่ ไม่มีใจแคบ

เหล่านี้เป็นหลักธรรมที่ผู้ครองเรือนต้องปฏิบัติเป็นรากฐาน มีธรรมเหล่านี้แล้ว ยังไม่พอ ต้องปฏิบัติธรรมง่าย ๆ อีกหลายอย่างด้วยกัน

พระพุทธทรงสั่งสอนว่า ความสุขของผู้ครองเรือน มีอยู่ ๔ ประการ คือ สุขเกิดจากการมีทรัพย์ สุขเกิดจากการได้ใช้จ่ายทรัพย์นั้นตามสมควร สุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้สิน และสุขเกิดจากการงานที่ปราศจากโทษ

ทรงสั่งสอน หลักของการดำรงวงศ์ตระกูล ไว้ ๔ หลัก คือต้องแสวงหาสิ่งของที่หายไป ต้องซ่อมแซมสิ่งของที่เก่าชำรุด ต้องรู้จักประมาณในการใช้ทรัพย์สมบัติ และในตระกูลนั้น ผู้เป็นใหญ่ คือ แม่เรือนหรือพ่อเรือนต้องมีศีล

ทรงสั่งสอน มิให้ผู้ครองเรือนตกอยู่ในอบายมุข คือ ปากทางของความเสื่อม ๖ อย่างด้วยกัน ได้แก่ การดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวดูการละเล่น การเล่นการพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร และการเกียจคร้านทำงาน ทรงสั่งสอนมิให้ผู้ครองเรือนเป็นนักเลงหญิงเป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน และมีให้คบคนชั่วเป็นมิตร

อธิบายเหล่านั้น เป็นธรรมของผู้ครองเรือน ใครปฏิบัติได้ ก็เป็นอันหวังความสุขในการครองเรือนได้

อาการที่พระพุทธทรงสอนธรรม

พระพุทธ ทรงสั่งสอนธรรม โดยอาการ ๓ อย่าง คือ ทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้จักเห็นจริงตามธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ทรงสั่งสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจรองตามให้เห็นเท็จจริงได้ และทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติได้รับ

ประโยชน์ควรแก่การปฏิบัติ

การจะเห็นได้ว่า วิธีสั่งสอนพระธรรม มีอาการ ๓ อย่างดังนี้ เพราะ
ว่าธรรมของพระพุทธนั้น ประกอบด้วยประโยชน์ทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลางและ
สุดท้าย คือ ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่เบื้องต้น จนถึงสุดท้าย
สุดแต่จิตและกำลังของผู้ปฏิบัติจะสามารถปฏิบัติได้เพียงไร

ประโยชน์ขั้นต้น คือ ทุฏฐัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์เกิด
จากปฏิบัติธรรมที่พึงได้รับในโลกนี้ มีอยู่ ๔ อย่าง คือ

ก. ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร เรียกว่า อุตฺถาณสัมปทา ได้แก่การ
ขยันก่อร่างสร้างตัว หมั่นศึกษาเล่าเรียน หมั่นแสวงหาทรัพย์สมบัติในทางที่ชอบ
หมั่นประกอบกิจการที่เป็นประโยชน์

ข. ถึงพร้อมด้วยการรักษา เรียกว่า อารักขสัมปทา ได้แก่การป้อง
กันทรัพย์สมบัติ และวิทยาการความรู้ที่ได้มาและมีอยู่ มิให้เสื่อมไป นำวิทยา
การและทรัพย์สมบัตินั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ รักษาวิทยาและทรัพย์ที่หามา
ได้มิให้เสื่อมประโยชน์ และให้รักษาการงานซึ่งทำดีอยู่แล้วมิให้เสื่อมไป

ค. คบเพื่อนดี เรียกว่า กัลยาณมิตตตา คือห้ามมิให้คบคนชั่วเป็นมิตร

ง. ให้เป็นผู้รู้จักเลียงชีพ เรียกว่า สมชีวิทา คือให้จับจ่ายใช้สอยให้
สมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก และไม่ให้เกิดเดือดร้อนไปนัก

ประโยชน์ขั้นกลาง คือ สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ที่จะ
ได้รับในโลกหน้า มีอยู่ ๕ อย่าง

ก. ถึงพร้อมด้วยความเชื่อ สัทธาสัมปทา ได้แก่ มีความเชื่อในพระ
ศาสนา เป็นความเชื่ออันยุติด้วยเหตุผล เชื่อด้วยความชอบธรรม ไม่นับเชื่อมงาย
ไม่ให้เป็นคนไร้ศาสนา ให้ศาสนาเป็นเครื่องตัดความประพฤติ

ข. ให้ถึงพร้อมด้วยความประพฤติ เรียกว่า สีลสัมปทา คือให้

ประพตติทั้งกาย วาจา และใจ ประพตติอย่างใดอย่าให้มีโทษ อย่างต่ำที่สุดให้ตั้งอยู่ในศีล ๕

ค. ให้ถึงพร้อมด้วยการสละ เรียกว่า จาคสัมปทา คือให้มีอริยาศัยแผ่เผื่อเจือจาน ไม่เป็นคนใจแคบ เป็นการเจือยสุขให้แก่ผู้อื่น

ง. ให้ถึงพร้อมด้วยความรู้ในสิ่งที่ควรรู้อย่าง ปัญญาสัมปทา คือให้รู้จักคติของธรรมดา เช่น รู้จักความทุกข์ ความสุข เหตุของความทุกข์และความสุข เป็นต้น

ประโยชน์ขั้นสูงสุด คือ ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์ขั้นนี้หมายถึงนิพพาน ผู้นำเพียรเพียรจะต้องปฏิบัติตนตามธรรมขั้นสูงสุด เป็นลำดับไป เริ่มตั้งแต่การปฏิบัติตนจากขั้นต่ำ คือมีศีล สูงขึ้นไป มีสมาธิแล้ว มีปัญญาเรียกว่าปฏิบัติตนให้มี ไตรสิกขา ท่านเปรียบไว้ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ที่อบรมได้เต็มที่จักสัมพันธ์กันประดุจเชือก ๓ เกลียว เอามือจับเข้าที่ใด ย่อมกระทบไปทั้งสาม เกลียว จักอำนวยการผล ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์ได้

คุณลักษณะธรรมในพุทธศาสนา

ศาสดาแต่ละท่าน ย่อมสั่งสอนธรรมเพื่อศาสนิกของตนตามความควรแก่บุคคล กาลและเทศะ แต่ละอย่างไม่เหมือนกัน จะรู้ว่ธรรมชาตินิใดเป็นของศาสดาองค์ใด ต้องดูคุณลักษณะของธรรมนั้น ๆ

ในพุทธศาสนาแสดงคุณลักษณะแห่งธรรมของพระพุทธมีอยู่ ๔ อย่างดังต่อไปนี้

๑. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความกำหนดย่อมนใจ
๒. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์
๓. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความพอกพูนกิเลส
๔. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความปรารถนาใหญ่

๕. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความไม่สันโดษ (คือมีแล้วอย่างนี้
อยากได้อีกอย่างนั้น)
๖. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ
๗. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน
๘. ธรรมนั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อความเลียงยาก

หากธรรมอันใด คำสอนใด เป็นไปโดยลักษณะตรงกันข้าม ธรรมนั้น
คำสอนนั้น ไม่ใช่ธรรมในพุทธศาสนา

พุทธนิพพาน

พระพุทธ ทรงประกาศธรรมให้เวไนยนิกรได้รู้ธรรม ให้ผู้ปฏิบัติ
ธรรมได้รับสุขสมบัติจากการปฏิบัติธรรมนั้น ทรงตั้งพระวินัยบัญญัติไว้เป็น
แบบปกครอง ให้ชายบวชเป็นภิกษุ หญิงเป็นภิกษุณี ผู้ฟังพอใจ จักครอง
ฉราวาสวัตร ก็ทรงสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีลของผู้ครองเรือน เว้นจากการประพฤติ
ชั่วทางกาย วาจา ใจ ชายประกาศตัวเป็นอุบาสก หญิงเป็นอุบาสิกา มีศีลควร
แก่การเป็นผู้ครองเรือนด้วยดี เป็นบริษัท ๔ เหล่าในธรรมวินัย พระพุทธ
ทรงประกาศธรรมอยู่ตลอด ๔๕ พรรษา ทรงประดิษฐานพุทธศาสนามั่นคง
ลงในชมพูทวีป ด้วยประการฉะนี้

ล่วงถึงพรรษาที่ ๔๕ พระพุทธทรงดำราญพระอิริยาบถอยู่ ณ
โกศนคร ประทับ ณ อัมพวัน สวณมะม่วงของนายจุนท ผู้เป็นบุตรของนาย
ช่างทอง นายจุนท เมื่อได้ข่าว ว่าพระพุทธเสด็จมาประทับอยู่ ณ บริเวณสวน
แห่งตน จึงเข้าเฝ้าทูลอัญเชิญเสด็จรับภัตตาหารยังเรือนตนในเวลาเช้า แห่งวัน
วิสาขบูชาเมื่อเพ็ญกลางเดือน ๖ อันเป็นวันเดียวกับดีถีประสูติและตรัสรู้

นายจุนท ชุนถวายสุกรมัทวะ (เข้าใจกันว่า) คือเห็ดชนิดหนึ่ง ซึ่ง
สุกรชอบบริโภค ด้วยว่าเป็นพันธุ์ผักให้เกิดพลังแก่ร่างกาย พระพุทธเสวย

สุกรมัทวะนั้น เป็นการเสริมศรัทธา พอสวมควรแก่พุทธจรรยา ทรงอนุโมทนา ผลแห่งปัจฉิมทาน อันพระองค์ทรงเลวยเป็นพระอาหารมือสุดท้าย แล้ว รับสั่งให้นายจุนทนำอาหารนั้นไปทิ้งเสีย

เมื่อทรงกระทำอนุโมทนาทาน ยิงนายจุนทให้เสื่อมใส โสมนัสในผล ปัจฉิมทานของตนแล้ว พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นบริวารเสด็จกลับ ระหว่างทางทรงพระประจวรลงพระโลหิต มีเวทนามล้าเป็นทุกข์แสนสาหัส แต่ทรงมีพระสติสัมปชัญญะไม่ทรนทราย ทรงอดกลั้นเสียได้ ซึ่งทุกขเวทนานั้นด้วย อริยาสันขัตติ อุตส่าห์เสด็จดำเนินไป จนกระทั่งถึงเมืองกุสินารา (แคว้น กาเซีย ในปัจจุบัน) ประทับบริเวณร่มไม้รัง อันเป็นที่พักของมัลลกะษัตริย์ ณ ชานพระนคร ทรงสำเร็จสี่สหาย (นอนอย่างราชสีห์) ตะแคงขวา วางพระบาท เหลื่อมพระบาท (เท้าทับเท้า) มีพระสติสัมปชัญญะ ทรงกำหนดเป็นอนุภูฐาน ไสยยามนสิการ (คือการกำหนดจะไม่ลุกขึ้นอีก) เป็นไสยาอาสนะระหว่างแห่ง ศาลพฤกษ์ (ไม้รัง) ๒ ต้น

อรรถกถาจารย์พรรณนาอภินิหารอันเกิดจากพุทธานุภาพในอวสานกาลแห่งพระพุทธเจ้า สมัยนั้น ไม้รังทั้งคู่ก็ผลิดดอกออกช่อในสมัยอันมิใช่ฤดูกาลแบ่งบานโดยรอบพุทธมณฑล ตั้งแต่โคนต้นจนตลอดยอดดอกแห่งศาลพฤกษ์ นั้นหล่นลงบูชาพระศภาคตเจ้า ดอกมณฑารพที่มีในสวรรค์ และจรรณจันท์ สุกนธชาติของทิพย์ก็ตกลงมาเป็นพุทธบูชา เทพเจ้าพากันประโคมดนตรีทิพย์ บรรลือไปในอากาศเป็นมหานฤนาทไกลาหล เพื่อบูชาสมเด็จพระเทพทศพลในกาลอวสาน

ก่อนหน้าจะเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน อรรถกถาจารย์แสดงพุทธจรรยา เป็นมหากรุณาครั้งสุดท้ายแห่งพระชนมชีพไว้หลายประการ

ประการหนึ่ง ทรงแสดงเรื่อง สังฆเวณีสถาน คือ สถานที่อันควรให้เกิดความสังเวชโดยธรรม ๔ แห่ง คือ

๑. สถานที่พระพุทธรูปประดิษฐาน (อุโบสถ)
๒. สถานที่พระพุทธรูปประดิษฐานพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (พุทธคยา)
๓. สถานที่พระพุทธรูปแสดงเทศนาธรรมจักร (อิสสิมมฤคทายวัน)
๔. สถานที่พระพุทธรูปปรินิพพาน (กุสินารา)

สถานที่ ๔ ตำบลนี้ เป็น มหาจักรวรรดิสถาน ควรแก่ธรรมสังเวช เป็นเหตุให้น้อมคำนึงถึง พุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ เป็นทางนำไปเจริญกุศลสัมมาปฏิบัติ

ประการสอง เวลาล่วงเข้าราตรี พระอาการประชวรหนักลง แต่พระพุทธรูปยังทรงพระมหากรุณา ทรงเปิดโอกาสให้สุภททปริพพาชก (นักบวชนอกพุทธศาสนา) เข้าเฝ้าทูลถามปัญหาธรรมได้ ทรงอุทิศสาธุวิธินาธรรมให้ปริพพาชกนั้นได้รับความเลื่อมใส ได้อุปสมบทเป็น ปัจฉิมสักกชิววก (สาวกองค์สุดท้ายของพระพุทธรูป)

ประการสาม ทรงดำรงพระสติสัมปชัญญะ ทรงรวบรวมธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ตลอด ๔๕ พรรษา ลงใน อัมปมาทธรรม คือความไม่ประมาท เป็น ปัจฉิมโอวาท ประทานแก่พุทธบริษัทในอวสานกาล ว่า

“บัดนี้ เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังฆารทั้งหลาย
มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลาย จงทำความ
ไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

ต่อจากนั้น พระพุทธรูปได้ตรัสอะไรอีก ทรงกระทำปรินิพพานกรรม พระสังฆารดับสนิท แสงสว่างแห่งโลกดับลงแล้ว ในวันวิสาขบูชาจะมีเพ็ญเดือน ๖ ปีมะเส็ง เมื่อพระชนมายุครบ ๘๐ ปี

คัมภีร์พุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพานไปแล้ว สิ้นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี สิ่งที่ยังมีเหลือแทนพระองค์อยู่ คือธรรมเนียม ที่ได้ทรงแสดง อันพระสงฆ์สาวกทั้งหลายจดจำกันได้ นำมาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชนถึงเวลาปัจจุบัน ธรรมเนียมของพระพุทธเจ้า แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ประเภทหนึ่ง กำหนดว่าเป็นคำรัสของพระพุทธเจ้าแท้ เรียกว่า ไตรปิฎก อีกประเภทหนึ่ง เป็นคำของอรรถกถาจารย์และของปราชญ์อื่นๆ ที่แต่งขึ้นในชั้นหลังเรียกว่า อรรถกถา ฎีกา อฎฎีกา โยชนา และอื่น ๆ

ไตรปิฎก แบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ วินัย สุตต และ อภิธรรม คำว่า ไตร แปลว่า ๓ คำว่า ปิฎก มีทางแปลได้หลายอย่าง แปลว่า ตำรา ก็ได้ แปลว่า ภาชนะ (ตะกร้า) ก็ได้ ถ้าแปลว่า ตำรา หมายถึงตำรา ๓ หมวด ถ้าแปลว่า ภาชนะ หรือตะกร้า น่าจะหมายว่าเป็นที่รวบรวมบรรจุนิยามทั้งหลายไว้เป็นหมู่เป็นหมวด เหมือนหนึ่งภาชนะบรรจุสิ่งของ นักปราชญ์ภาษาบาลีชาวตะวันตก ชื่อ ชิลเดอร์ (Childer) แปลได้มากมายมาก คือ แปลคำ ปิฎก ว่า ขุมทรัพย์ หรือ คลังทรัพย์ หมายถึงคลังแห่งทรัพย์อันประเสริฐที่พระพุทธประทานไว้ให้แก่โลก

ไตรปิฎก มีในภาษาต่าง ๆ หลายภาษา ของหมู่ชนหลายหมู่ที่นับถือพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลี อันเป็นภาษาพุทธพจน์ที่คนไทยเคารพแบ่งออก ๔๕ เล่ม (ฉบับพิมพ์ในรัชกาลที่ ๗) พอดีกับจำนวนปี ๔๕ ปี ที่พระพุทธทรงสั่งสอนธรรม พระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม มีหลักฐานว่า ได้มีการสอบทานกันอย่างน้อยถึง ๑๔ ครั้ง นับแต่เวลาที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานมาแล้ว การสอบทานนี้เรียกว่า สังคายนา

หมวด วินัย มี ๕ คัมภีร์ คือ

๑. อาภิกรรม มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า มหา (ภิกขุ) วิภังค์

๒. ปาจิตติย มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่าภิกขุวิวัจค์

๓. มหาวรรค

๔. จุลลวรรค และ

๕. ปริวาร

นับเป็นธรรมชั้น (หมวดธรรม) ได้ ๒๑,๐๐๐ ธรรมชั้น พิมพ์เป็นเล่ม (ในรัชกาลที่ ๗) ตั้งแต่เล่มหนึ่ง ถึงเล่ม ๘ รวม ๘ เล่ม

หมวด สุตร มี ๕ คัมภีร์ ชื่อเรียก และจำนวนสูตรดังนี้

๑. ทีฆนิกาย	มี	๓๔	สูตร
๒. มัชฌิมนิกาย	มี	๑๕๒	สูตร
๓. สังยุตตนิกาย	มี	๗,๗๖๒	สูตร
๔. อังคุตตรนิกาย	มี	๙,๕๕๗	สูตร
๕. ขุททกนิกาย	ไม่เป็นสูตร แต่แบ่งเป็นคัมภีร์	มี ๑๔	คัมภีร์

หมวดพระสูตร นับธรรมชั้น ได้ ๒๑,๐๐๐ ธรรมชั้น (รวมทั้งพระสูตรแท้ ที่พระพุทธเจ้าตรัสเอง และบาลีซึ่งบรรดาพระสาวกกล่าวไว้ โดยได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้า) พิมพ์เป็นเล่ม (ในรัชกาลที่ ๗) ตั้งแต่เล่ม ๙ ถึงเล่ม ๓๓ รวม ๒๕ เล่ม

หมวด อภิธรรม มี ๗ คัมภีร์ (ตามปกติเรียกกันว่า พระธรรมเจดคัมภีร์) มีชื่อดังนี้

๑. สังคินี	๕. กถาวิตถุ
๒. วิวัจค์	๖. ยมก
๓. ธาตุกถา	๗. ปฏฐาน
๔. ปุคคลบัญญัติ	

นับธรรมชั้นได้ ๔๒,๐๐๐ ธรรมชั้น พิมพ์ เป็นเล่ม (ในรัชกาลที่ ๗)

ตั้งแต่เล่ม ๓๔ ถึงเล่ม ๔๙ รวม ๑๖ เล่ม รวมไตรปิฎกทั้ง ๓ หมวด มี ๑๗ คัมภีร์ รวมหมวดธรรมทั้งสิ้น มี ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์

(ไตรปิฎกหมวดอภิธรรม ตามผลค้นคว้าของนักปราชญ์ชาวตะวันตกสันนิษฐานว่า มิได้อพยพรกรงกันขึ้นไว้ในสมัยแรก หลังพุทธปรินิพพาน เพิ่งมาจัดเป็นหมวดหมู่ขึ้น หลังสมัยพระเจ้าอโศก ราวพุทธศักราช ๓๐๐ ปี ในคราวสอบทาน (สังคายนา) พระธรรมวินัยครั้งแรก เมื่อ ๓ เดือน หลังพุทธปรินิพพาน พระสงฆ์ผู้มีปัญญาทรงจำธรรมวินัยไว้ โดยมุขปาฐ คือ ท่องจำสืบต่อกันมา ไม่ได้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร แต่น่าเชื่อว่า จะมีพระสงฆ์ผู้มีปัญญาส่วนหนึ่ง หาทางจารึกไว้เป็นตัวอักษรบ้าง)^๑

ข้อเปรียบเทียบระหว่างนิกายในพุทธศาสนา

ความเข้าใจธรรมและการปฏิบัติธรรมของศาสนิกชนในศาสนาทั้งหลาย มีความเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์และทรรศนะอันเป็นไปตามกาลเทศะที่ผ่านเข้ามา จึงปรากฏว่า คำสั่งสอนเดิม ในศาสนาทั้งหลาย ได้แปรรูปออกไป ผู้นับถือมีความเห็นแตกต่างกันไป เป็นพวกเป็นนิกาย เช่นเดียวกันทั้งสิ้น

๑. ชื่อคัมภีร์ไตรปิฎก มีวิธีเรียก โดยเอาคำหน้าคำเดียวมาใช้ หมวดวินัยใช้ว่า อา ปา มะ จุ ปะ หมวดพระสูตรเรียกว่า ที มะ สัง อัง ขุ และ หมวดอภิธรรมใช้ว่า สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ คำย่อเหล่านี้ ถือเป็นหัวใจไตรปิฎก และเชื่อกันว่าเป็นมนต์คาถาป้องกันอันตราย บันดาลความสวัสดิมงคลให้ด้วย

อนึ่ง อภิธรรม นั้น เชื่อกันว่าเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสในเวลาขึ้นไปเทศน์โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะฉะนั้นจึงถือกันเป็นประเพณีมาจนกระทั่งบัดนี้ว่า ถ้าใครจะแทนคุณมารดาต้องสร้างหนังสือเทศนาย่อ ว่าด้วยพระอภิธรรม ซึ่งเรียกกันว่า “พระธรรมเจดคัมภีร์” ๓ Buddhism as a Religion ของแฮคมันน์

ในพุทธศาสนา ความเห็นของพุทธศาสนิกชน เปลี่ยนแปรไปตามกาลเวลา และสติปัญญา แยกแยกออกเป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ

๑. หินยาน หรือ เถรวาท มีชื่อเรียกหลายชื่อ อาทิ สถวีรธรรมวาท วาท วิภังชวาทิน สวากยาน และอรหัตตยาน ยึดหลักพุทธศาสนาดั้งเดิม เป็นทักษิณนิกาย (Southern Buddhism) แพร่หลายนับถือในประเทศฝ่ายใต้ มีลังกา พม่า ไทย ลาว และเขมร เป็นต้น

๒. มหายาน หรือ อาจารย์วาท มีชื่อเรียกหลายชื่อ อาทิ มหาสังฆิก เอกยาน อนุตระยาน พุทธยาน โพธิสัตว์ยาน ยึดหลักคำสอนที่เปลี่ยนแปลงแตกแยกออกมาใหม่ในภายหลังเป็นอุตรนิกายแพร่หลายนับถือในประเทศฝ่ายเหนือ มีจีน ญวน เกาหลี ญี่ปุ่น และทิเบต เป็นต้น

ฝ่ายเถรวาท (หินยาน)

๑. มุ่งปฏิบัติตามทาง อรหัตตมรรค เพื่อพาตนไปเป็นพระอรหันต์ หมดกิเลส หมดทุกข์ไปเพื่อตนก่อน
๒. มุ่งรักษาวินัยศีล ๒๒๗ ข้อ อย่างเคร่งครัด
๓. ปฏิเสธหลักลัทธิตรีกาย (ธรรมกาย นิรมาณกายและสัมโพธิกาย)
๔. ไม่รับพุทธภาวะว่ามีอยู่ในสรรพสัตว์
๕. บุคคลจะตรัสรู้ได้ด้วยอรหัตตมรรคทางเดียว

ฝ่ายอาจารย์วาท (มหายาน)

๑. มุ่งปฏิบัติตามทาง โพธิสัตว์มรรค ยังไม่ปรารถนาความหลุดพ้น จนกว่าจะช่วยสัตว์อื่นให้หมดทุกข์ก่อน
๒. มุ่งรักษาธรรมยิ่งกว่าวินัย เพิ่มวินัยของพระโพธิสัตว์ แสดงภาวะการปฏิบัติธรรมอีก ๕๔ ข้อ
๓. แสดงลัทธิตรีกาย รับว่าพระพุทธเจ้ามีพระกายเป็น ๓

๔. ยืนยันพุทธภาวะมีอยู่ในสัตว์ไม่เลือกหน้า แม้แต่ดิรัจฉาน

๕. บุคคลจะตรัสรู้ (หลุดพ้น)

ก. โดยการศึกษาจากคัมภีร์ (ปริยัติ)

ข. โดยการบำเพ็ญทางใจ (ปฏิบัติ)

ค. โดยศรัทธาต่อพระพุทธรเจ้า

อีกอรรถหนึ่ง

ก. โดยปฏิบัติตามอัฐสังคิมรรค (แบบเถรวาท)

ข. โดยหลักฌาน (นิกายเซน)

ค. โดยหลักตันตรยาน

๑. โดยหลักภักดีต่อพระอมิตาภพุทธเจ้า

ในนิกายใหญ่ทั้งสอง ยังมีนิกายย่อย แยกเป็นกลุ่มเล็กน้อยออกไปอีกหลายสิบนิกาย แตกต่างกันไปแต่อย่างไรก็ตาม นักปราชญ์นิยมความไว้ว่า การแตกแยกออกไปของพุทธศาสนา เป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกายนั้น ได้ช่วยให้พุทธศาสนาแพร่หลายออกไปได้ทั่วโลก เปรียบเหมือนปีกของนก ซึ่งมี ๒ ปีก สามารถพาตัวนกให้บินไปสู่สถานที่ปรารถนาได้รวดเร็วกว่านกมีปีกเดียว

พระพุทธศาสนามหายาน แยกออกจากกลุ่มพุทธศาสนาดั้งเดิมตามทฤษฎีใหม่ของกลุ่มพระเถรานุเถระชาวเมืองวัชชี เมื่อก่อนสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒ ภายหลังพุทธปรินิพพานประมาณ ๑๐๐ ปี

ปัจจัยหลัก ที่ทำให้เกิดทฤษฎีใหม่ มีทางวินิจฉัยว่าน่าจะมาจากการกำหนดเอาวิชาทาสีกรรมครั้งใหญ่ระหว่างพระสงฆ์สาวกฝ่ายธรรมะ-ผู้ทรงธรรม กับฝ่ายวินัย-ผู้เคร่งครัดในพระวินัย แต่ไม่เอื้อเฟื้อธรรม ข้อนี้เป็นเบื้องต้น และน่าจะเกิดจากการกำหนดเอาความจากพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระสงฆ์สาวก ก่อนพุทธปรินิพพาน ได้แก่เรื่อง มหาปเทศ ๔

ทฤษฎีมหาบท ๔ คือ ทฤษฎีเรื่องให้พิจารณาความควรไม่ควรของการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก

อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสิกขาบทในพระวินัยอันมีพระพุทธานุญาตไว้ว่า “ในกาลต่อไป (หลังพุทธปรินิพพาน) หากภิกษุสงฆ์มีความจำนงจะถอดถอนสิกขาบทเล็กน้อยอันใดอันหนึ่งตามควรแก่กาลเทศะที่จะพึงปฏิบัติ ก็ให้ทำได้”

อาศัยพระพุทธานุญาตอันนี้ ทำให้เกิดทฤษฎีใหม่ในหลักธรรม และความมีศีลาจารวัตรแตกต่างกันออกไป

ปัจจัยหลักข้างต้น เป็นผลให้เกิดทฤษฎีใหม่กลายเป็นความผิดใหญ่ขึ้นในกลุ่มของภิกษุชาวเมืองวัชชี นครเวสาลี ร่วมกันแก้ไขพุทธบัญญัติ ละเมิดพระวินัย ๑๐ ข้อ มีการฉันอาหารในเวลาวิกาล จับต้องเงินทอง ตีเมียดองของเมาเป็นต้น เป็นเหตุให้พระเถระผู้ใหญ่คือท่านยศกาทกชนบุตร ชาวเมืองปาฐา ร่วมประชุมสงฆ์ ยกขึ้นสังคายนาพระธรรมวินัยที่เมืองเวสาลีเพื่อระงับอธิกรณ์ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อหลังพุทธปรินิพพานประมาณ ๑๐๐ ปี

แต่กลุ่มภิกษุชาววัชชีผู้ละเมิด ไม่ยอมรับผิด อ้างพระพุทธานุญาตที่ให้มีการถอดถอนข้อห้ามตามพระวินัยเล็กน้อย ได้แยกพวกออกไป ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้นใหม่เป็น “มหาสังคิติ” ประกาศชื่อเรียกพวกของตนว่า “มหาสังฆิกะ” คือ “กลุ่มใหญ่” หรือ “พวกมาก” ใช้ภาษาสันสกฤตเป็นหลักจารึกคัมภีร์ กลายเป็นต้นเหตุใหญ่ มีทฤษฎีแตกแยกออกไปอีกกว่า ๑๐ กลุ่ม นิกาย กลายเป็นรูปพระพุทธศาสนาอย่างใหม่คือ “มหายาน” แปลความหมายว่า พานะใหญ่สามารถขนสรรพสัตว์ให้ออกจากกองทุกข์ได้มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งภิกษุกลุ่มนี้สร้างให้ชื่อตรงข้ามกับคำ “มหายาน” ของตนเองว่า “หินยาน”

พระพุทธศาสนาฝ่ายกลุ่ม “มหาสังฆิกะ” หรือฝ่าย “มหายาน” ใน

ภายหลัง เป็นสาเหตุแปรเปลี่ยนทฤษฎีธรรมวินัยดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป โดยได้รับอุปการะจากพระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจของชมพูทวีปสมัยต่อมาอีกหลายพระองค์ เช่น พระราชากานิชกะ แห่งปุรุषปุระ (เปชวาร) จึงเป็นผลให้นานาทฤษฎีแพร่หลายออกไป มีหลักปฏิบัติสำคัญที่พึงกำหนดเปรียบเทียบได้โดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีเรื่องพระพุทธเจ้า

ฝ่ายเถรวาท

ก. กำหนดว่า พระพุทธเจ้าในอดีตมี ๒๘ พระองค์ มีพระตันนังกรพระพุทธเจ้า เป็นต้น มีพระกัสสปพระพุทธเจ้าเป็นที่สุด ในยุคปัจจุบันมีพระองค์เดียวคือ พระพุทธสมณโคดม และจะมีพระพุทธเจ้าเสด็จมาตรัสรู้ในอนาคตอีก ๑ พระองค์ คือ พระอริยมตไตรย

ข. ผู้จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ต้องมีธรรมสโมธาน (เครื่องประกอบหรือพระคุณลักษณะอันถูกต้อง) ๘ ประการ มี มนุสฺสุตตํ คือความเป็นมนุษย์เป็นเบื้องต้น มีฉนฺทตา คือ ความพอใจเป็นพระพุทธเจ้าอย่างแรงกล้าเป็นที่สุด

ค. ผู้จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ต้องได้เคยเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งและได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

ง. พระพุทธเจ้า ทรงภาวะของความเป็นมนุษย์เหมือนมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงอุบัติมาในโลกตามอำนาจของพระบารมีธรรม (หรือ กรรม) ที่ทรงสั่งสมมา มิได้ทรงอุบัติขึ้นด้วยอำนาจของพระเจ้าหรือเทวดาองค์ใด ร่างกายของพระองค์ตกอยู่ในอำนาจของไตรลักษณ์ คือ ความเกิด ความชรา และความตาย เหมือนมนุษย์ธรรมดา ฯลฯ

ฝ่ายมหายาน

ก. กำหนดว่า เมื่อเกิดโลกอันเป็นที่อาศัยของหมู่สัตว์ มีพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง พระนาม อาทิพุทธ เป็นสยัมภู ทรงเกิดเองเป็นเองมาพร้อมทั้งโลกและด้วยอำนาจฌาน (ฤทธิ์) ของพระอาทิพุทธพระองค์นั้น ทำให้เกิดพระพุทธเจ้าอื่น คือ พระฉานิปุทธ ๕ พระองค์ ได้แก่ พระไวโรจนะ พระอภิไศรยยะ พระรัตนสมภพ พระอมิตาภะและพระอโมฆสิทธิ และมีพระฉานิปุทธสัตว์อีก ๕ พระองค์คือ พระสมันตภัทร พระวัชรปาณี พระรัตนปาณี หรือ ปัทมปาณี หรือ พระอรโลกิตศวร (เจ้าแม่กวนอิม) และพระวิศวปาณี พระฉานิปุทธและฉานิปุทธสัตว์เหล่านี้เกิดมาเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ และรักษาพระศาสนาด้วยอำนาจของพระอาทิพุทธเช่นเดียวกัน

ข. พระพุทธเจ้ามี ๒ ประเภท คือ พระมานุสสพุทธ ได้แก่ พระพุทธเจ้าที่ทรงอุบัติเป็นมนุษย์ เช่น พระสมณโคตมประเภทหนึ่ง และพระฉานิปุทธ ได้แก่ พระพุทธเจ้าที่เกิดจากอำนาจฌานของพระอาทิพุทธเจ้าอีกประเภทหนึ่ง

ค. พระพุทธเจ้า (ตรัสรู้) มีมากมายเหลือจะนับได้ เหมือนจำนวนทรายในแม่น้ำคงคา ทรงอุบัติมาแล้วในอดีตอันหาที่สุดมิได้ (ปรากฏว่ามีล้านองค์ อ่างบพทสวดสัมพุทธะฯ)

ง. พระพุทธเจ้า (มานุสสพุทธ) มีพระสมณโคตม เป็นต้น มีพระกาย ๓ คือ

ธรรมกาย ได้แก่ ภาวะหรือสารัตถะแห่งการตรัสรู้ กล่าวโดยสังเขปคือ พระนามที่ทรงตรัสรู้

สัมโภคกาย กล่าวโดยสังเขป ได้แก่ พระธรรมที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญหรือการบำเพ็ญธรรมของพระโพธิสัตว์เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน

นิรมานกาย คือร่างกายของมนุษย์ธรรมดา ประกอบด้วยขันธ์ ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) ตกอยู่ในอำนาจของความเกิดแก่เจ็บ ตาย แต่ร่างนั้นสามารถเนรมิต บิดเป็นอนเป็นรูปใดรูปหนึ่งได้ ด้วยอำนาจฌาน

ของพระมานุสสุพุทธ (พระสมณโคตม) พระองค์นั้น

ส่วนทฤษฎีฝ่ายเถรวาท มีเพียงพระนิรมาณกาย และพระธรรมกาย

ทฤษฎีเรื่องพระธรรม

เรื่องพระธรรมมีทฤษฎีแตกต่าง นัยเบากว่ากัน เป็นส่วนสำคัญดังนี้

ฝ่ายมหายาน

ก. พระธรรมสำคัญกว่าพระพุทธ ทฤษฎีนี้ พุทธสาวกฝ่ายมหายาน เห็นว่าพระพุทธเจ้า (สมณโคตม) มีความเป็นอัจฉริยะเพราะความเป็นผู้ประกาศ พระธรรม พระองค์ปรินิพพานไปแล้ว ร่างกายของพระองค์ตกเป็นเหยื่อ แห่งพระไตรลักษณ์ไม่มีอะไรเหลืออยู่นอกจากพระธรรมที่พระองค์ทรงประกาศ

ทฤษฎีนี้ ฝ่ายมหายานอ้างข้อเท็จจริงอันหนึ่งว่า พระพุทธเจ้า ทรงยกย่องพระธรรมว่ามีฐานะสูงกว่าพระองค์ ทรงเคารพพระธรรม และ ทรงยกพระธรรมเป็นศาสดาแทนพระองค์เอง

ข. พระธรรมสำคัญกว่าพระวินัย ทฤษฎีของฝ่ายมหายานมีว่า พระธรรมมีอยู่คู่กับโลก เมื่อพระพุทธเจ้าทรงค้นพบพระธรรมแล้ว ทรงสอนให้ พุทธสาวกปฏิบัติตามพระธรรม ขณะที่พุทธสาวก (โดยเฉพาะสมาธิใน สังฆมณฑล) มิได้ปฏิบัติธรรมตามธรรม ก็ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเป็นข้อห้าม เพื่อสกัดหมู่คณะมิให้มีการละเมิดพระธรรม มหายานเน้นหนักตามข้อเท็จจริงว่า นิกรชนใดหรือกลุ่มใด ปฏิบัติตามพระธรรมเสียอย่างหนึ่งแล้ว นิกรชนนั้นกลุ่ม นั้นอยู่ได้ด้วยสุขสงบเสมอไป

ความไม่มีวินัยในกลุ่มชน มาจากเหตุอันเดียว คือ ปราศจากธรรม

ตรารบิโกลกลุ่มชนไม่ปฏิบัติธรรม ตรารบิโกลกลุ่มชนนั้น ย่อมไม่มีวินัย และเมื่อไม่มีวินัย ก็ต้องมีอาญาติดตามมา

ค. พระธรรมที่เป็นอาภิธรรม เรื่องนี้ไม่ใช่ทฤษฎีโดยตรง แต่เป็นข้อ เท็จจริงในพุทธประวัติ

พุทธสาวกฝ่ายมหายาน อ้างเรื่องเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้ว ตั้งพระเมตตาเป็นปุโรจาริก ใครจะทรงแสดงธรรมที่ตรัสรู้แก่มหาชน แต่เมื่อทรงพิจารณาถึงความลุ่มลึกของพระธรรม อันยากที่ผู้อื่นจะรู้ตามได้ ก็ทรงท้อพระทัยทั้งที่ยังทรงพระเมตตาแก่สรรพสัตว์อยู่ แต่เมื่อกลับทรงใช้พระปัญญาพิจารณาเห็นว่ามนุษย์มีระดับปัญญา ๔ ระดับ เหมือนดอกบัว ๔ เหล่า ที่พ่นน้ำขึ้นมาพร้อมรับแสงพระอาทิตย์แบ่งบานได้ทันทีก็มี ที่เพิ่งโผล่พ่นน้ำขึ้นมาก็มี

ครั้นทรงใช้พระปัญญาคูณมองเห็นอย่างนี้ จึงทรงตัดสินพระทัยอันประกอบด้วยพระเมตตาเป็นปุโรจาริก ทอดพระชนมชีพ ทรงสั่งสอนนิกรชน นับแต่เวลานั้น

พุทธนิทานตรงนี้ พุทธสาวกฝ่ายมหายานอ้างอย่างเหนียวแน่นว่า ถ้าพระพุทธเจ้าไม่มีพระเมตตาคุณ และพระปัญญาคุณ เป็นปุโรจาริกธรรมอยู่ในพระทัย ไหนเลยธรรมอื่นๆ อีกนับหมื่นพระธรรมชั้นธจะปรากฏขึ้นได้ในโลก

พระพุทธจริยา ดังกล่าวนี เมตตาคุณจึงเป็นอาทิธรรม คือธรรมแม่บท มีปัญญาคุณเป็นธรรมคู่ ประกอบเป็นกำลังยังพระบริสุทธิ์คุณให้ปรากฏ ฝ่ายเถรวาท ไม่นั่นความสำคัญของพุทธนิทานอันเกี่ยวกับพระพุทธานุคุณ มีพระเมตตาคุณเป็นต้นให้ปรากฏเช่นฝ่ายมหายาน

ทฤษฎีเรื่องพระสงฆ์

คำว่า “พระสงฆ์” ไม่นิยมเรียกในฝ่ายมหายาน เพราะผู้เฒ่าหัวเฒ่ามาบวช ไม่ต้องรับพิธีกรรมเช่นฝ่ายเถรวาท ไม่มีการปฏิบัติตามภาวะของพระภิกษุเหมือนฝ่ายเถรวาท จึงควรเรียกได้อย่างมากเพียง นักบวช

ตรงนี้ มีทฤษฎีของนักบวชฝ่ายมหายาน แตกจากฝ่ายเถรวาทอย่างกว้างขวางอีกทางหนึ่ง คือ “ทฤษฎีนักบวชมีครอบครัว”

ทฤษฎีนักบวชมีครอบครัว มีมูลเหตุเป็นมาดังต่อไปนี้

ก. การบำเพ็ญโพธิสัตว์จริยาทฤษฎีฝ่ายมหายานกำหนดว่าผู้ปฏิบัติธรรมต้องบำเพ็ญโพธิสัตว์ธรรม คือมีเมตตา (พรหมวิหาร) เป็นอุปปัมมัญญาคอยช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ก่อนจึงคอยช่วยเหลือตนเอง โพธิสัตว์อยู่ในเพศใดวัยใดก็ได้ ถ้าอยู่ในเพศฆราวาส บำเพ็ญบารมี ๖ ส่วนพระโพธิสัตว์ที่ออกบวชบำเพ็ญบารมี ๑๐ คือ บารมี ๖ ของพระโพธิสัตว์ฆราวาส แล้วเพิ่มอีก ๔ คือ เนกขัมมะ (หรืออุบาย) ปณิธาน พละ และฌาน ตรงนี้อ้างเหตุพระพุทธเจ้าในอดีตเคยเสวยพระชาติเป็นโพธิสัตว์ เป็นฆราวาส (ครองเรือน) ดังนั้นฆราวาสที่ยังครองเรือนอยู่เป็นโพธิสัตว์ได้

ความเชื่อนี้ ทำให้เกิดหลักคำสอนเกี่ยวกับโพธิสัตว์ฝ่ายหญิงซึ่งถือเป็นศักดิ์ (Sakti) ของโพธิสัตว์ฝ่ายชายขึ้นในนิกายพุทธตันตระ (พุทธผสมฮินดู) แต่นั่นมาโพธิสัตว์ชายจึงเท่ากับมีศักดิ์ (โพธิสัตว์หญิง) เป็นคู่ครอง

ความข้างบนนี้ กล่าวตามทฤษฎี “พระธรรมนำหน้าพระวินัย” อันเป็นทางมาระหว่างประวัติศาสตร์และการปฏิบัติสั่งสอนกันมาในกลุ่มมหายานเริ่มจากประเทศจีนก่อน

ข. ในประวัติศาสตร์จีน แผ่นดินพระเจ้าเหยาซิง (Yao Hsing พ.ศ. ๙๓๖-๙๕๘) บัณฑิตคนหนึ่งชื่อกุมารชีพ (พ.ศ. ๘๘๗-๙๕๖) ตระกูล พราหมณ์ เกิดในเอเชียกลางแคว้นกุจาหรือคุชะ (Kucha) เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ออกบวชศึกษาธรรมศาสตร์และภาษาศาสตร์ มีชื่อเสียงมาก จักรพรรดิจีนต้องการตัวได้เป็นกำลัง มีสาสน์ขอไปยังผู้ครองแคว้นในเอเชียกลางไม่สำเร็จ จึงส่งกองทัพเข้าตีมีชัยชนะได้ตัวกุมารชีพ

เมื่อกุมารชีพมีโอกาสเข้าเฝ้าจักรพรรดิจีน ในเมืองซางอาน (Shang-an) ยังอยู่ในกาสาวพัสดร์ ร่วมฉลองพระราชศรัทธา ตั้งหน้าเรียนภาษาจีนจน

แตกฉาน แปลพระคัมภีร์มหายานจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีนไว้มากกว่านักบวชชมพูทวีปรูปใดที่เข้าไปเผยแผ่ศาสนาในประเทศจีน จนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระอุปัชฌายจารย์ของชาติ (National Preceptor) เมื่อมีอายุ ๕๔ ปี

ครั้นท่านล่วงเข้าวัยชรา จักรพรรดิฉินทรงเกรงว่า ต่อไปจะหาผู้มีปัญญาเป็นกำลังของแผ่นดินและพระศาสนาไม่ได้ ตกลงพระทัยใช้อุบาย “ไม่ได้พ่อก็ขอลูก” เป็นเล็ดไธสืบสาย จึงรับสั่งให้ส่งน้ำมาเข้าไปกุฎีพร้อมกับหญิงสาวสวยถึง ๑๐ คน ที่สุดท่านกุมารชีพต้องล่วงศีล แต่ไม่ยอมเปลี่ยนผ้ากาสาหวัดستر

กุมารชีพ ทั้งที่รู้ตัวว่ามีศีลวิบัติ แต่ยังอุทิศตนทำงานให้พระศาสนา อุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่จักรพรรดิฉิน อยู่มาวันหนึ่งขณะเทศนาให้มหาชนฟัง มีผู้แสดงความรังเกียจว่าท่านเป็นคนสกปรก เพราะมีศีลวิบัติ ท่านจึงตอบมีความสั้นๆ ว่า

“ท่านทั้งหลายต่างก็รู้อยู่ว่า กอบัวเกิดในตม โสมมสกปรก แต่เมื่อต้องการดอกบัว ก็ควรเด็ดเอาแต่ดอกบัวไป จะไปถึงรากบัวในตมขึ้นมาด้วยทำไม” ต่อจากวันนั้น ก็ไม่มีผู้ใดรังเกียจท่านกุมารชีพ เข้าลักษณะว่าได้ธรรม โดยไม่ต้องนึกถึงคน

นักบวชจีนในชั้นต้นและนักบวชมหายานส่วนใหญ่ในภายหลัง ได้ตัวอย่างการปฏิบัติมาของท่านกุมารชีพทางประวัติศาสตร์เรื่องนี้เป็นประการหนึ่ง

ก. ตัวอย่างในประเทศจีนอีกเรื่องหนึ่งไม่ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ได้ฟังมาจากนักปราชญ์จีน

เรื่องมีว่า ในสมัยแผ่นดินถัง ที่วัดเล้าหลิน อารามหลวงในนครลกเอียง เป็นสำนักศูนย์กลางของ “เซน” ซึ่งเป็นทางมาของเรื่อง “ยุทธจักรกำลังภายใน”

ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์นี้มีการกบฏแย่งชิงราชสมบัติอยู่หลายคราว แต่ละคราวจักรพรรดิได้กำลังยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของนักบวชวัดเส้าหลิน ซึ่งยอมเสียสละพระวินัยให้ชีวิตเหมือนผู้ครองเรือนเข้าปราบกบฏช่วยเหลือราชบัลลังก์ให้รอดปลอดภัยมาได้ทุกคราว เมื่อสิ้นเสียนหนามแผ่นดินแล้วนักบวชเหล่านี้ก็กลับไปบำเพ็ญสมณธรรมเช่นที่เคย

จักรพรรดิทรงเห็นความดีของนักบวช ใคร่สนองคุณ จึงทรงอนุญาตให้นักบวชใช้ชีวิตอย่างฆราวาสได้ (อย่างมากเพียงดื่มน้ำเมา) ในยามบ้านเมืองมีภัย

๓. ครั้นพระพุทธศาสนามหายานจากประเทศจีนเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น สมัยนั้นมีนักบวชญี่ปุ่นหลายรูปออกไปศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศจีน จะมีความเป็นไปได้หรือไม่ ที่นักศึกษาเหล่านี้ได้ไปเห็นตัวอย่าง เกิดความนิยมภาวะของนักบวชจีน แล้วนำตัวอย่างเข้ามาสู่ประเทศของตน ทั้งส่วนที่เป็นหลักปฏิบัติโดยตรงและส่วนที่มองเห็นสังขรณ์ในทฤษฎีที่ว่า “การปฏิบัติธรรมสำคัญกว่า มีผลกว่า การทนรักษาวินัย โดยปราศจากธรรม”

๔. ทางมาของ “นักบวช มีครอบครัว” อาจมีความเป็นไปได้จากการผสมระหว่างทฤษฎี “ธรรมสำคัญกว่าวินัย” กับคำสอนของเจ้าชายโชโตกุ มกุฎราชกุมารในแผ่นดินจักรพรรดินีซูอิโกะ (Suiko พ.ศ. ๑๐๓๕-๑๑๗๒) ผู้ประกาศรัฐธรรมนูญสันติภาพ (Peace Constitution) ไว้ ๑๗ มาตรา ความในรัฐธรรมนูญให้บูชาพระรัตนตรัย มีคำสอนแบบฉบับของการปฏิบัติธรรม ปฏิเสธการแยกกลุ่มระหว่างเถรวาทกับมหายาน ให้มาร่วมเป็น “เอกยาน” กลุ่มเดียวกัน เป็นคำสอนประสานเถรวาทกับมหายานเข้าหากัน มี “ธรรมกาย” เป็นหลักยืน ไม่มีการแบ่งแยกการปฏิบัติธรรมระหว่างนักบวช กับ ผู้ครองเรือน เพราะถือว่าเครื่องนุ่งห่มไม่ใช่เครื่องหมายแบ่งแยกผู้ปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมไม่ต้องถือเพศ นิกาย ไม่จำเป็นต้องละเหย้าเรือนเข้าป่า กินผักกินหญ้า แต่ประการใด

เจ้าชายโชโตกุ ไม่ทรงยึดเครื่องคลุมร่างกาย ทรงหมายให้มนุษย์ทุกคนถือการปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ คำสอนนี้คือเบ้าหลอมเป็นรูป “พระธรรมนำวินัย” ชัดเจนขึ้น

จ. ต่อมา มีวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนา เป็นทางมาของ “นักบวชมีครอบครัว” ซึ่งท่านโฮเนน โชนิน (Honen Shonin) ผู้ตั้งนิกายโยโดชินชู (สุชาวดี) ปฏิรูปหลักปฏิบัติดังกล่าวนี้

ศูนย์ศาสนาแห่งนี้ แต่เดิมอยู่บนภูเขาฮิเอ ใกล้เมืองเกียวโต ต่อมาศิษย์ของท่านโฮเนน คือ ท่านชินรัน โชนิน (Shinran Shonin) ประกาศทฤษฎีใหม่ขึ้นมาอันหนึ่งว่า “ฮิโซฮิโซกุ” (Hizo Hizoku) แปลว่า “ไม่มีนักบวช ไม่มีผู้ครองเรือน” หรือ “ไม่มีพระไม่มีฆราวาส” มีแต่ผู้ปฏิบัติธรรม ความก็คือจะเป็นนักบวชหรือเป็นผู้ครองเรือน ถ้าปฏิบัติธรรมก็เหมือนกัน การทำความดีหรือความชั่ว ไม่ว่านักบวชหรือผู้ครองเรือน จะได้รับผลดีผลชั่วเท่ากัน เพศที่ครองไม่เป็นเครื่องแบ่งผลของการกระทำความดีให้ผลเสมอกันแก่ผู้ประกอบกรรม

ท่านชินรัน โชนิน มีครอบครัวเหมือนผู้ครองเรือนทั่วไป คำสอนและการปฏิบัติของท่านเป็นทฤษฎีใหม่ มีผู้พอใจ เพราะง่ายต่อการปฏิบัติ กลุ่มของท่านเป็นกลุ่มมหายานที่แพร่หลายที่สุดในสังคมญี่ปุ่นอยู่ในปัจจุบัน

นิกายสุชาวดี หรือนิกาย “ชินชู” คือนิกายศรัทธา เป็นพุทธศาสนาฝ่ายอาจาริยวาทของญี่ปุ่นแท้

ท่านชินรัน โชนิน สอนหลักธรรมโดดเด่นไว้ ๓ หลัก คือ

หลักเมตตา ซึ่งก่อให้เกิดปรัชญาธรรมเรื่องพระอมิตาพุทธ และสวรรค์ชั้นสุชาวดี

หลักศรัทธา สอนว่ามีศรัทธา ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ มีความเชื่อต่อพระอมิตาพุทธเสียอย่างหนึ่งแล้ว จะไม่ตกนรก

หลักโพธิสัตตวจรียา คือหลักนักบวช (โพธิสัตว์) ครองเรือนได้ ท่านชินรัน โซนิน สอนว่า “การเป็นโพธิสัตว์ ปฏิบัติธรรม (สำคัญกว่าวินัย) ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ เป็นปัญญาของพระโพธิสัตว์ ความเป็นโพธิสัตว์ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อความสุขของผู้อื่น ไม่มีความแตกต่างกันในระหว่างนักบวชกับฆราวาส”

นักบวช (โพธิสัตว์) จึงมีครอบครัว พร้อมกับมีการปฏิบัติธรรมตามปัญญาไปด้วยพร้อมกัน ด้วยประการดังนี้

ข. แล้วในที่สุดการณ์อาจพอดีกัน เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคฟื้นฟูระบบจักรพรรดิ (Restoration of the Emperor) ในสมัยเมจิ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๕) จักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการและให้ประกาศรัฐธรรมนูญ (ฉบับเดิม) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ให้เสรีภาพการนับถือศาสนา ใครจะประกาศและปฏิบัติธรรมรูปใดได้ทั้งสิ้น หากเสรีภาพนั้นไม่ขัดขวางประโยชน์ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชาติญี่ปุ่น

สรุปว่า แรงพระบรมราชโองการแห่งพระโอรสของสวรรค์และรัฐธรรมนูญฉบับนี้เอง ที่ผลักดันให้นักบวชมหายานญี่ปุ่นกลุ่ม “นักบวชมีครอบครัวได้” มีโอกาส “ปฏิบัติธรรมตามรูปที่พอใจ” ผสมโรงแพร่หลายขึ้นเป็นแบบฉบับอยู่ในสังคม

ทฤษฎีเรื่องปัญญา (โพธิสัตตวจรียา) ของโพธิสัตว์

ทฤษฎีเรื่องปัญญา (การอธิษฐานจิต) ก่อนบำเพ็ญตนเป็นโพธิสัตว์ตามโพธิสัตตวจรียา ไม่มีในฝ่ายเถรวาท แต่มีเป็นหลักปฏิบัติในฝ่ายมหายาน กำหนดว่าการบำเพ็ญตนเป็นโพธิสัตว์ต้องมีปัญญา ดังต่อไปนี้

- ก. มั่นคงในพรหมวิหาร คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นอัมปณัญญา (หาประมาณมิได้) เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์จนกว่านรกจะมอดไหม้

- ข. อริชฐานจิต ทำลายกิเลสตัณหาทั้งหลายในคนให้หมดสิ้นไป
- ค. อริชฐานจิตเป็นสัจจะในการสั่งสอนธรรมแก่คนทั้งหลาย
- ง. อริชฐานจิตนำผู้มีทุกข์ทั้งหลายให้เข้าถึงพุทธภาวะเป็นที่สุด

ปณิธานอีกนัยหนึ่ง อาจารย์ฝ่ายมหายานอธิบายว่าเป็นปณิญาตามแบบอย่างของพระสมันตรภัทรโพธิสัตว์ (ธยานิโพธิสัตว์องค์หนึ่ง) ก่อนบำเพ็ญบารมี ทรงอริชฐานจิตเป็นปณิธาน ดังนี้

- ก. ขอให้สรรพสัตว์ผู้ฝึกตนเป็นบารมีเพื่อการบรรลุธรรมในบั้นปลายจงอย่าได้เป็นผู้ลำบาก ปราศจากเสียซึ่งบาปและมีอิสระทุกเมื่อ
- ข. ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ชีวิต เปลื้องตนได้จากกองกรรม จากตัณหา และมารยาทั้งปวง เหมือนดอกบัวไม่ติดน้ำและเหมือนดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ไม่ติดฟ้า
- ค. ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ชีวิต เพื่อทำลายความทุกข์อันเกิดจากอกุศลมูลทั้งหลาย เพื่อสร้างประโยชน์สุขให้แก่สรรพสัตว์ทุกเมื่อ
- ง. ขอให้ข้าพเจ้าจงเป็นผู้ฝึกตนเองทุกเมื่อ เพื่อเป็นแบบอย่างของสรรพสัตว์ เพื่อยังพุทธภาวะให้สมบูรณ์และเพื่อทรงไว้ซึ่งปฏิบัติทางของพระสมันตรภัทรโพธิสัตว์นั้นด้วย

ผู้บำเพ็ญธรรมกล่าวปณิญา หรือตั้งปณิธานต่อหน้าอาจารย์ แล้วกล่าวคำปณิญาตามแบบใดแบบหนึ่งดังกล่าวมาแล้ว ลงมือบำเพ็ญบารมีเป็นโพธิสัตว์จริยานแรก แห่งการปฏิบัติธรรมของพระโพธิสัตว์

ทฤษฎีเรื่องบารมี

เรื่องบารมีอันพระโพธิสัตว์พึงบำเพ็ญ ทางฝ่ายเถรวาทมี ๑๐ ประการ (เรียงตามลำดับการบำเพ็ญเพียรครั้งใหญ่ของพระพุทธเจ้าในอดีต ๑๐ ชาติ) คือ

เนกขัมมะ - ออกบวช (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเดหิยะ)

วิริยะ - เพียรกล้า (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระชนก)

- เมตตา - ตั้งจิตช่วยย้่ามนุษย์และสัตว์มีความสุขทั่วหน้า (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระสุวณณสาม)
- อธิมฐาน - ตั้งพระทัยมั่นในพระโพธิญาณไม่ผันแปร (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเนมิราช)
- ปัญญา - ทรงใช้ปัญญากล้า (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระมหิลล)
- ศีล - ทรงรักษาศีลยิ่งกว่าชีวิต (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระยาจูฏริทัต)
- ขันติ - ทรงอดทนกล้า (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมาร)
- อุเบกขา - ทรงวางเฉยกล้า (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระฤๅษีนาเรท)
- สัจจ - ทรงรักษาสัตย์กล้า (เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระวิฑูรบัณฑิต)
- ทาน - บริจาคทานถึงขั้นเสียสละสมบัติอันยิ่งด้วยชีวิต (สมัยเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร)

ผู้บำเพ็ญบารมีเหล่านี้ ทางเถรวาทไม่จำกัดว่าผู้บำเพ็ญเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ ถ้าเป็นมนุษย์จะออกบวชมีเพศเป็นภิกษุหรือผู้ครองเรือนก็ได้ ผู้บำเพ็ญธรรมดังกล่าว เป็นพระโพธิสัตว์ด้วยเช่นกัน

ส่วนฝ่ายมหายาน คิดเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ตามโพธิสัตว์จรียา มี ๑๐ ประการเท่ากับฝ่ายเถรวาท แต่แบ่งออก ๖ เป็นบารมีผู้ครองเรือนบำเพ็ญและเพิ่มอีก ๔ เป็น ๑๐ เป็นส่วนเพิ่มที่ผู้ออกบวชจะพึงบำเพ็ญ

บารมีทั้ง ๑๐ ของมหายาน มีดังนี้

ทาน ศีล ขันติ วิริย ธยาน (ฌาน-วิปัสสนา) และปัญญา ๖ ประการนี้เป็นบารมีอันพระโพธิสัตว์ผู้ครองเรือนพึงบำเพ็ญ หากละบ้านเรือนออกบวชเพิ่มการบำเพ็ญบารมีให้สูงขึ้นไปอีก ๔ คือ ปัญญา อุบาย ปณิธาน

และญาณ แต่ละหัวข้อของบารมี ๑๐ มีความหมายโดยสังเขป มีดังนี้

ทาน มีใจกว้าง เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือด้วยวัตถุและจิตใจแก่ผู้อื่น ไม่เลือกเวลา ไม่เลือกหน้า รวมทั้งการแบ่งส่วนบุญกุศลที่ตนกระทำให้สัตว์อื่น การสั่งสอนคนอื่นให้ได้รับความรู้ ไม่ว่าด้วยการเขียนหรือการพูดโดยกุศลจิต

ศีล มีความประพฤติดี ทั้งทางกายและทางจิต มุ่งทำลายความชั่วให้ออกไปจากตัว จนเต็มความสามารถที่ทำได้

ขันติ อุดทน อุดกลั้น ไม่โกรธเคืองใคร ไม่หวั่นไหวตามการกระทบกระทั่งใด ๆ ทนเก็บความลำบากทั้งสิ้นไว้ในใจ

วิริยะ เพียรพยายาม ละชั่ว ละความอ่อนแอ เกียจคร้าน ทนไม่ยอมหลงใหลในความสุขสบายในสังคม

รหยาณ บำเพ็ญฌาน วิปัสสนา ให้เกิดปัญญาอันบริสุทธิ์ มองเห็นอัตตสมมติและปรสมมติดกอยู่ในไตรลักษณ์ มองเห็นความเท่าเทียมกันระหว่างตนเองกับเพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย ปลอดอหังการละมมังการเสียได้ ให้เหลืออยู่แต่ความเป็นอันหนึ่งของพระธรรม

ปัญญา (ปรัชญา) ให้มีความรอบรู้อันสามารถพาไปสู่ทางแห่งการมองเห็นสัจธรรมของสิ่งที่เป็นสาระและอสาระทั้งปวงได้

ทั้ง ๖ นี้เป็นบารมีของโพธิสัตว์ผู้ครองเรือน และเพิ่มอีก ๔ (รวม ๑๐) เป็นบารมีของโพธิสัตว์ผู้ออกบวช คือ

อุบาย ความฉลาดรู้วิธีนำผู้อยู่ในที่มืดให้เดินทางไปทางแสงสว่างเข้าสู่มรรคาของนิพพานได้ เหมือนความชาญฉลาด รู้จักวิธีฝึกช้าง คัมภีร์วิมลกิริตีสสูตรของมหายาน อธิบายอุปมาว่า อุปายเป็นบารมีคู่กับปัญญา (ปรัชญา) มีธรรม คือ เมตตาเข้ามาประกอบ เปรียบว่า ปัญญา (ปรัชญา) เป็นแม่ (ของพระโพธิสัตว์) และมีอุปายเป็นพ่อ เป็นคู่อยู่ด้วยกัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันจึงสามารถก่อให้เกิดลูกขึ้นมาเป็นตัวตน (ผล) ได้

ปณิธาน ความตั้งใจมั่น คือ อธิษฐานใจให้ตรง ให้มั่นอยู่กับที่ ในที่นี้หมายถึงความมุ่งมั่นช่วยเหลือสรรพสัตว์เหล่าอื่นไม่จำกัด เท่ากับสัญญาหรือปฏิญญา ไม่เปลี่ยนและไม่ลี้ไปเสียก่อนที่นรกจะมอดไหม้ หมดสิ้นผู้มีความทุกข์ทั้งหลาย

พละ กำลังในที่นี้หมายถึงกำลังแห่งเมตตาที่พระโพธิสัตว์ได้สั่งสมมาใช้เมตตาธรรมนั้นเป็นพลังแผ่ไปในหมู่สัตว์ทั้งหลายถึงขั้นอุปปัมญญา คือเมตตาอันหาประมาณมิได้ ไม่มีขอบเขต และไม่มีสิ้นสุด จนถึงที่สุดแห่งพลัง

ญาณ ความรู้ พระบารมีข้อนี้มีอธิบายคล้ายลักษณะแห่งปัญญา (ปรัชญา) บารมีข้อ ๖ ของพระโพธิสัตว์ผู้ครองเรือน และเน้นหนักมากถึงความเป็นคู่ของญาณ (ปรัชญา) กับอุบาย ซึ่งต้องเดินไปด้วยกัน (ในการบำเพ็ญ) ประกอบด้วยเมตตา ระดับอุปปัมญญาเป็นเครื่องประคับประคองซึ่งจักเกิดผลในสุดท้าย เปรียบด้วยฐานะแห่งบิดามารดาสามารถก่อให้เกิดบุตรและประคับประคองบุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนกระทั่งคลอดด้วยความรักใคร่เมตตาอันใด ญาณ (ปรัชญา) ซึ่งเดินคู่อยู่กับอุบายมีเมตตาเป็นธรรมร่วมประคองอยู่ด้วยก็ฉันนั้น

ทฤษฎีเรื่องการตรัสรู้ธรรม

การบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลुธรรมขั้นสูงสุด เข้าถึงฐานะโลกุตระของชีวิต คติทางเถรวาทและมหายานแตกต่างกันไกลจากกันไปคนละทาง ดังนี้

ฝ่ายเถรวาท กำหนดให้ผู้ศึกษาและบำเพ็ญธรรมตามแนวทางอรหัตตมรรค ได้แก่ ดำเนินตามทางที่พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้ากระทำกันมา คือ ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ สมาธิ และปัญญา ประกอบด้วยปฏิบัติตามมรรคปฏิบัติของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และจนถึงพระอรหันต์เป็นที่สุด

ฝ่ายมหายาน คติการปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุขั้นสูงสุด หรือใช้ชีวิตหมดความทุกข์ที่เรียกว่าถึงโมกษะ คือการหลุดพ้นหรือนิพพานคือการหมดกิเลส

ดำเนินตามหลักโพธิสัตว์มรรคของท่านมหาเถรนาคราชุน นักปราชญ์ผู้ใหญ่ ฝ่ายลัทธิมหายานิกะ ผู้พิจารณาเห็นกิเลสของผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งมีความสูงต่ำต่างกัน ผู้ปฏิบัติธรรมบางพวกอาจถือหลักเคร่งครัดในการปฏิบัติ เชื่อว่าความดี ความชั่วเป็นของตัวเอง ตนเองต้องพึ่งตนเอง จะพึ่งอำนาจจากภายนอกไม่ได้ แต่อีกพวกหนึ่งถือความสะดวกในการปฏิบัติ เห็นในหลักว่าหากมีศรัทธา (ความเชื่อ) อย่างถ่องแท้ เช่น ความเชื่อพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน แล้วตั้งสติสวดมนต์บูชาอ่อนน้อมต่อพระพุทธเจ้า (เช่นพระอมิตาภพุทธเจ้า) ดังนี้ก็อาจทำตนให้พ้นจากความทุกข์และสามารถช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ตามไปด้วยก็ได้ ท่านนาคราชุนพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายมหายาน วางหลักแห่งการทำตนให้หลุดพ้นไว้ดังนี้

๑. ดำเนินตามมรรค ๘ (ไม่ทิ้งอหัตมรรคเช่นเดียวกับฝ่ายเถรวาท)
๒. ดำเนินตามหลักฉานสมาบัติ (หลักของนิกายเซน) เพื่อค้นหาความจริงตามพระธรรม
๓. สงจิตเข้าสู่สู่ความลึกกลับของจักรวาลของชีวิต ฯลฯ ตามหลักของนิกายมนตรยาน
๔. ดำเนินตามหลัก “ศรัทธายังประโยชน์ให้สำเร็จ” คือศรัทธาในพระพรของพระพุทธเจ้า เช่น ศรัทธาต่อพระอมิตาภพุทธเจ้า หรือพระอัมิตะพุทธเจ้าตามหลักของนิกายโยโค (นิกายสุขาวัด) หรือนิกายชิน (นิกายศรัทธา)

ฝ่ายมหายานรับว่า การปฏิบัติตามทางเหล่านี้ ชื่อว่าปฏิบัติตามโพธิสัตว์มรรค ช่วยตัวเองให้พ้นทุกข์ได้และช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้เช่นเดียวกัน

ทฤษฎี เกี่ยวกับการตรัสรู้ธรรม มีคำอธิบายของพระอรหันตศาจารย์อีกจำนวนหนึ่ง แต่มีความโดยนัยคล้ายคลึงกันกับจำนวนต้น นำมาพิมพ์ผสมไว้ด้วยกันเพื่อการศึกษาดังนี้

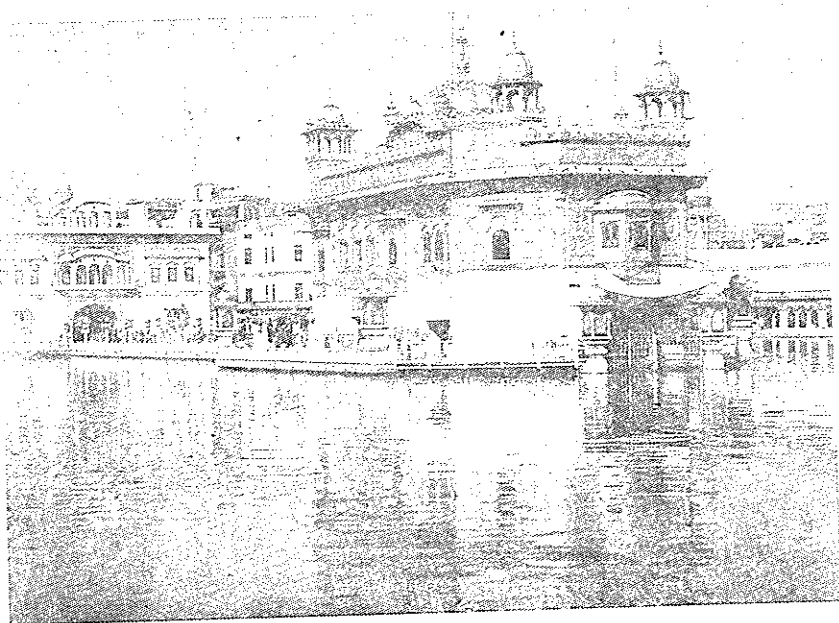
ความสุดท้าย

พุทธศาสนา เป็นศาสนามีธรรมเครื่องครองชีวิตและครองโลก เป็น
 สรรณะแห่งชีวิต และเป็นสรรณะแห่งโลก เป็นศาสตร์ที่รวมแห่งศาสตร์ทั้งหลาย
 ไม่ว่าศาสตร์แขนงใด เริ่มต้นแต่เคนศาสตร์ อันเป็นศาสตร์สำหรับผู้ครองเรือน
 สรีรศาสตร์ อันเป็นศาสตร์สำหรับผู้ครองร่างกาย จิตตศาสตร์ อันเป็นศาสตร์
 สำหรับผู้ครองจิตใจ วิทยาศาสตร์ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด สำหรับผู้ต้องการเอาชนะ
 ธรรมชาติ ก็รวมลงอยู่ในพุทธศาสนาทั้งสิ้น พุทธศาสนาจึงเป็นมนุษยศาสตร์คือ
 เป็นศาสตร์สำหรับมนุษย์และสำหรับโลก และเป็นธรรมศาสตร์คือเป็นธรรม
 สามารถคุ้มครองโลกได้ด้วย

ผลอันนี้ เพราะพระพุทธรสมณโคตม ผู้ประกาศธรรมเป็นผู้ไม่มี
 กิเลสรัด เป็นผู้รู้ความจริงอันประเสริฐ เป็นผู้รู้แจ้งซึ่งโลก เป็นผู้ปลด
 ระบอบทาสคนแรกในโลก ธรรมของพระองค์มิได้เป็นไปเพื่อความเป็น
 ทาสแห่งสังคม และของโลก แต่ประการใด.

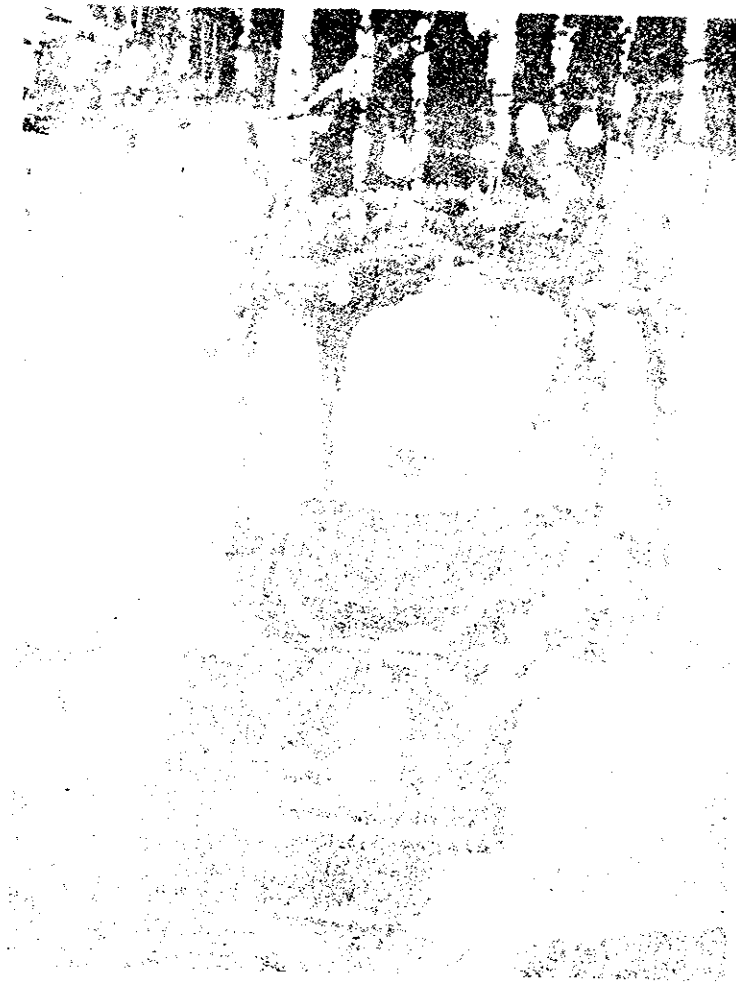

“กูรูนันก” ศาสตราดองคัปรุมของสิกข์

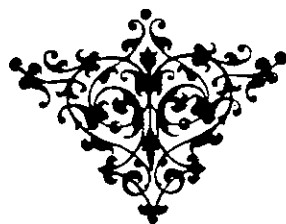

สุวรรณวิหาร (อมฤตสระ) ศูนย์กลางศาสนาสิกข์ แคว้นปัญจาบ

หัวหน้าพีธี ก่อนสวดพระคัมภีร์ ภายในสุวรรณวิหาร

บทที่ ๙

ศาสนาสิกข์ ศาสนาแห่งอกาล

บรรดาศาสนาประเภทที่มีผู้นับถืออยู่ (Living Religions) ศาสนาสิกข์ (Sikhism) อันมีความหมายว่าศาสนาของศิษย์ หรือผู้ศึกษา เป็นศาสนาใหม่ที่สุดกว่าศาสนาใด จำนวนผู้นับถือซึ่งมีอยู่ทั่วโลกในปัจจุบันประมาณ ๓๐ ล้านคน (ขณะพิมพ์ครั้งแรก)

ตามฐานะ ภูมิศาสตร์ ที่เกิดของศาสนาสิกข์อยู่ในแคว้นปัญจาบ ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย แคว้นนี้ เดิมนั้นถูกตัดออกไปอยู่ในเขตของประเทศปากีสถานเกือบหมด คำสอนในศาสนา ผ่านออกไปจากประเทศอินเดียภาคเหนือบางส่วน ข้ามลงมาข้างใต้ถึงเกาะลังกา

แก่นศาสนายิวหรือยูดาเย ศาสนาสิกข์เป็นศาสนาเดียวในโลกที่เกิดขึ้นเพราะความบีบบังคับทางการเมืองมากที่สุด ศาสนาสิกข์เกิดจากความลำเค็ญ เกิดจากการบังคับขู่เข็ญที่ชาวฮินดูได้รับจากคนในศาสนาอื่น สิกข์จึงเป็นศาสนาของผู้กล้าหาญ เสียสละ เป็นศาสนาของทหาร ของนักรบ ผู้ประกาศศาสนาสิกข์ตั้งความมุ่งหมายไว้ให้คำสอนในลัทธิเป็นที่รวมสามัคคีเพื่อประเทศชาติ ชาวสิกข์ทุกคนเท่ากับเป็นทหารภายในกรมกองใหญ่ รวมกันขึ้นเหมือนมัดหวาย เป็นกำลังป้องกันชาติตระกูลของตน ศาสนาสิกข์ เกือบไม่น่าจะเป็นบัญญัติของนักศาสนา

ผู้ประกาศศาสนานี้ มุ่งรวมความแตกแยกระหว่างชาวชมพูทวีป ผู้นับถือศาสนาอิสลาม กับพวกนับถือ ศาสนาฮินดู ให้รวมอยู่เป็นพวกเดียวกัน มุ่งตัดความแตกสามัคคีในระหว่างลัทธิทั้งสองนั้นเสียแล้ว ตั้งลัทธิใหม่ขึ้น ให้เหมาะแก่ความตั้งมั่นแห่งชาติตระกูล ที่ประสบความยากเข็ญเพราะความแตกสามัคคีของผู้นับถือศาสนาทั้งสองอันมีอยู่ในขณะนั้น สมตามหลักที่ปรากฏในบัญญัติว่า “ไม่มีพระเจ้าของชาวฮินดูองค์หนึ่ง ไม่มีพระเจ้าสำหรับชาวมุสลิมอีกองค์หนึ่ง แต่มีพระเจ้าองค์เดียวสำหรับมนุษย์ทั้งปวง” ผู้ประกาศบัญญัติแห่งลัทธินี้จึงเท่ากับเป็นผู้ดัดแปลง (Reformer) เช่นเดียวกับมาตินลูเธอร์ นักปราชญ์ทางศาสนาชาวเยอรมัน ผู้ดัดแปลงคัมภีร์บางส่วนแห่งศาสนาคริสต์ มาตั้งลัทธิโปรเตสแตนต์ขึ้นในสมัยกลางประวัติศาสตร์ยุโรป

น่านักผู้ให้กำเนิด

ผู้ให้กำเนิดศาสนานี้ ชื่อ นานัก (ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๑๒-๒๐๔๑) ที่หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งชื่อ ทัลวันดี (Talvandi) เดียวนี้เรียก นานักนกร ตามชื่อของนานัก ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองลาฮอร์ (Lahore) อันเป็นเมืองหลวงของแคว้นปัญจาป ประมาณ ๓๐ ไมล์ หมู่บ้านตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำราวี (Ravi) นักรบกรีกผู้ยกเข้ามาตีชมพูทวีป เรียกแม่น้ำนี้ว่า ไฮดาสปีส (Hydaspes) ขณะนี้อยู่ในประเทศปากีสถาน

นานักเป็นคนจน ตระกูลเป็นฮินดู อยู่ในวรรณะพราหมณ์ บิดาทำงานเป็นคนรับใช้อยู่กับเจ้าเมือง มารดาเป็นนักศานาที่เคร่งครัด

เมื่ออายุ ๗ ปี พ่อแม่พามาฝากศึกษาในโรงเรียน นานักแสดงปัญญาความสามารถได้ตามความรู้เรื่องพระเจ้าต่อครูบาอาจารย์ มีความรู้แตกฉานในคัมภีร์พระเวท ตั้งแต่อายุน้อย อายุ ๙ ปี นานักปรารถนาเรียนรู้ความเป็นมาของศาสนา และเทพเจ้าของเพื่อนบ้าน จึงศึกษาภาษาเปอร์เซีย (อิหร่าน) เพื่อเรียนรู้ลัทธิของศาสดาไซโรอัสเตอร์ (Zoroaster) ผู้ตั้งลัทธิปาร์ซี (Parsi) ผล

แห่งการศึกษา นานักสามารถได้เพียงหลักศาสนากับคณาจารย์เก่า ๆ ได้ตั้งแต่เป็นเด็ก คัมภีร์ในศาสนาสิกข์ที่เรียกว่า กรันท์ (Granth) ได้หลักหลายหลักมาจากคัมภีร์ของศาสดาจารย์ไซโรฮัสเตอร์ และที่ยังจารึกเป็นอักษรเปอร์เซียอยู่ก็มี ชาวสิกข์เชื่อกันว่า นานักศาสดาของตน สามารถสั่งสอนคนได้ตั้งแต่อายุ ๙ ขวบ*

นานักเป็นคนชอบเปรียบเทียบ และแก้ไขคำสอนให้สมสมัย ตามปกติชาวแคว้นปัญจาปชอบการกีฬา ทำร่างกายให้แข็งแรง ควรแก่การเป็นนักรบและการงานของบ้านเมือง ลางพวกชอบฝึกหัดการค้าขาย แต่นานักไม่ชอบมุ่งหน้าแต่การศึกษาหาความรู้ทางศาสนา เพื่อใช้หลักศาสนาแก้ไขชุมชนอย่างเดียว พวกญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ พากันเป็นกำลังช่วยนานักให้เป็นคนสำคัญของบ้านเมือง คราวหนึ่งทางบ้านเมืองเสนอตำแหน่งราชการชั้นสูงให้แต่นานักปฏิเสธ อ้างว่าตนเองไม่ต้องการความรู้โรจน์ทางราชการ

เมื่ออายุพอสมควร แต่งงานกับหญิงตระกูลดีคนหนึ่งในบ้านเดียวกัน ภรรยาคลอดลูกมาให้ ๒ คน แต่ชีวิตในครอบครัวหาความสุขได้ยาก เพราะนานักชอบความสงบ ภรรยาชอบสนุก ที่สุดนานักหลีกหนีภรรยาและลูก ออกไปหาความสงบในป่า เมื่ออายุ ๓๖ ปี

ปรากฏการณ์ครั้งแรก

วันหนึ่งขณะนั่งสงบอยู่ในป่า นานักได้รับปรากฏการณ์ทางใจครั้งแรกเสมือนการได้ดื่มน้ำอมฤตถ้วยหนึ่งจากผู้ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ศักดิ์สิทธิ์แจ้งแก่นานักว่า "เราจะขออยู่กับเจ้า เราจะทำให้เจ้ามีความสุขสงบ และจะทำทุกคนที่นับถือเราในเจ้า มีความสุขไปด้วย เจ้าจงออกจากที่แห่งนี้เป็นไป จงไปข้างหน้า นึกถึงเราสั่งสอนคนทั้งหลาย เช่นเดียวกับที่เจ้ากระทำอยู่ จงทำโลกให้สะอาด ระลึกถึง

---

๑. ดูศาสนาปาร์ซีในชุด "ศาสนาโบราณ" ของผู้แต่ง

การท่องเที่ยวของเรา ใต้เป็นนิตย จงเป็นผู้มีเมตตา เป็นผู้สะอาด บุษบาและกระทำใจให้เป็นสมาธิ ต่อไปนี้เจ้าจงเป็นครู (ครู) ของคนทั้งหลาย”^๑

น่านักโสมนัสกับปรากฏการณ์นั้นอยู่ ๓ วัน แล้วเดินทางออกจากปากลับไปยังหมู่บ้านเดิมของตน ลงมือแจกทานแก่คนจน ให้ยาและช่วยรักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้เป็นปฐมกิจ

สมัยนั้น การปกครองในแคว้นปัญจาป หาระเบียบไม่ได้ ผู้มีอำนาจเข้มแข็งผู้น้อย ศาสนสถิติยุติธรรมไม่มีความทรงธรรม ผู้ครองเมืองเป็นนักประหาร ความสัตย์ไม่มีในหมู่ชน โรคภัยไข้เจ็บระบาศ ความสุขและความสงบไม่มี นานักตั้งตัวเป็นครู เทียวสั่งสอนคน ตั้งตัวเป็นแพทย์พยาบาลคน และเทียวแนะนำให้ความยุติธรรมแก่คนทั้งหลาย นานักสละสมบัติส่วนตัวทั้งหมดท่องเที่ยวไปด้วยเครื่องแต่งกายชิ้นเดียว

การปฏิบัติต่อมา นานักเป็นทั้งมุสลิมและฮินดู แสดงตัวเป็นมุสลิมและฮินดูในขณะเดียวกัน เห็นได้จากเครื่องแต่งตัวในเวลาออกสั่งสอนคน นานักสวมเสื้อสีหมากสุก อันเป็นสีสีแดงอิสรภาพ ตามลัทธิฮินดู แขนวลูกประคำทำด้วยกระดูกไว้ที่คอ และเจิมหน้าด้วยหญ้าฝรั่น ตามแบบของฮินดู แต่ขณะเดียวกันสวมหมวกตามแบบมุสลิม

เครื่องหมายการแต่งตัวที่นานักแสดงดังนี้ เพื่อน้อมนำศาสนิกทั้งสองฝ่ายให้รับคติเป็นกลาง ไม่ยึดเอาศาสนาใดศาสนาหนึ่ง อันเป็นเหตุแห่งการรังเกียจเคียดแค้นทั้งสองฝ่าย

นานัก สอนว่า “ลิกซ์ เป็นศาสนาของคนทั้งหลาย พระเจ้าเป็นผู้ปราศจากภัย ปราศจากเวร ไม่ใช่ผู้ทำลาย เป็นผู้สร้าง เราไม่มีพระเจ้าสำหรับชาวมุสลิม เรามีพระเจ้าองค์เดียวองค์หนึ่งผู้เป็นเจ้าโลกทั้งสิ้น พระองค์ไม่ทรงโปรดวรรณะ หรือสี หรือลัทธิอันแยกบัญญัติออกไปแต่ละอย่าง พระองค์ไม่มีการเกลียด ไม่มีการทรงแข่ง ทรงสาป เหมือนพระเจ้าองค์อื่น ๆ”

๑. คำแปลจากคัมภีร์ ครันท์-ชาหิป เล่ม ๔ ของ Trupp

“พระเจ้าของเรา พระองค์ไม่มี(อายุ) จำกัด พระองค์ยังทรงความเป็นอยู่จริง แม้ในเวลาปัจจุบัน พระองค์ไม่มีกำเนิด ทรงดำรงอยู่โดยลำพังพระองค์เอง เราย่อมเข้าถึงพระองค์ ด้วยความอนุเคราะห์ของครูบาอาจารย์ (ได้แก่ตัวนายนักเป็นปฐม)

“พระเจ้าของเรา ไม่มีใครทรงแต่งตั้ง พระองค์ประทับอยู่โดยลำพังพระองค์เดียว ไม่มีสิ่งใดครอบงำ พระองค์ปราศจากความตาย ปราศจากความเกิด ปราศจากชาติตระกูล เป็นผู้ซึ่งใครยังรู้มิได้ ปราศจากรูปและลักษณะ ข้าพเจ้าเข้าหาพระองค์ ก็ได้พบพระองค์ภายในสิ่งอันประกอบด้วยรูปทุกอย่าง”

ศาสตราจารย์ของศาสนาสิกข์ในกาลต่อมา ประมวลคำสอนของนายนักผู้เป็นปฐมศาสดา กล่าวรวมว่า หลักของสิกข์ย่อเข้าเป็นหลักใหญ่ได้ ๔ คือ

๑. สามัคคี
๒. เสมอภาค
๓. สรีทธา
๔. ความรัก (ภักดี)

สองหลักต้น แสดงมติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า (องค์เดียวนั้น) และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ส่วน ๒ หลักท้ายแสดงมติหรือทางปฏิบัติอันมนุษย์จะพึงปฏิบัติตามเพื่อบรรลุความสุขเกษมขั้นสุดท้าย

การเดินทางสั่งสอน

เพราะต้องการให้มุสลิม และฮินดู ซึ่งกำลังวิวาทกันด้วยเรื่องเชื้อชาติและศาสนา สัมพันธ์เข้าด้วยกัน ในฐานะที่ตนเป็นฮินดู นายนักจึงพยายามสอนให้พวกมุสลิมเลื่อมใสในโอวาทของตนให้มากที่สุด นายนักได้ศิษย์มุสลิมสำคัญคนหนึ่ง ชื่อ มารทาน (Mardana) ตามประวัติว่า เคยเป็นนักดนตรี ศิษย์ผู้นี้ใช้ศิลปะดนตรีเป็นกำลังสั่งสอนของอาจารย์เป็นอันมาก อาจารย์กับศิษย์ออกเดิน

ทางสั่งสอนไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ในชมพูทวีป ภาคเหนือไปถึงแคว้นกุรุเกษตร หริทวาร ปาณิปัต เดลี วรินทรวัน โครักขมาต พาราณสี และตลอดแนวลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร อันเป็นแหล่งกลางของศาสนาฮินดู ขึ้นไปสอนถึงแคว้นแคชเมียร์ (กัษมีระ) และเปชวาร์ ในปัจจุบัน

สั่งสอนตามแคว้นเหล่านั้นมาตลอด ๑๒ ปี ได้ผู้นับถือเป็นอันมาก เมื่อเห็นผลจากภายนอก นานักก็เข้ามาสู่แคว้นปัญจาปอันเป็นถิ่นกำเนิดของตน นานักสั่งสอนอยู่ชั่วเวลาหนึ่ง ได้ผลตามความมุ่งหมาย ออกเดินทางลงสู่อินเดียภาคใต้ ลงไปถึงแคว้นมัทธราชอันเป็นศูนย์กลางของลัทธิเซน ข้ามไปถึงเกาะลังกาได้สั่งสอนลัทธิใหม่ของตนถวายพระราชา และ พระราชินี ของเกาะลังกา ยังมีหลักฐานว่า นานักออกไปสอนตามหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรอินเดียอีกหลายแห่ง

แหล่งสำคัญที่สุดที่นานักเดินทางไปสั่งสอนลัทธิ “สามัคคี เสมอภาค สรรพธรรม และความรัก” ของตน คือประเทศอารเบีย นานักเดินทางไปสั่งสอนถึงนครเมกกะ อันเป็นศูนย์กลางของศาสนาอิสลาม นานัก ได้ชื่อว่าเป็นศาสดาชาวอินเดียคนแรก ที่เดินรุดงค์ไปถึงนครเมกกะ

ออกจากนครเมกกะ นานักเดินทางสั่งสอนเรื่อยไปถึงนครเมดินะ ผ่านเข้าไปจนถึงนครแบกแดดในแผ่นดินอิรัก ที่นั่นนานักสั่งสอนอีกครั้งหนึ่ง ผู้ฟังทั้งหมดเป็นมุสลิม ระหว่างสั่งสอนมีผู้ตะโกนถามว่า ท่านเป็นใคร ท่านนับถือศาสนาประเภทไหน ? นานักตอบว่า “ข้าพเจ้า คือ ครู ข้าพเจ้าเดินทางมาถึงที่นี่เพื่อนำสิ่งสวัสดิมาให้ประชาชน ข้าพเจ้าปฏิบัติสัจนิกายในศาสนาต่าง ๆ ทั้งหมด ข้าพเจ้าไม่นับถือสัจนิกายใด พระเจ้าองค์หนึ่ง องค์เดียวเท่านั้น เป็นที่นับถือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้านับถือพระองค์ในแผ่นดินนี้ ในสวรรค์และในที่ทั้งปวง”

การเดินทางสั่งสอนของครูนานักสิ้นหนทางยาว และกัณดาร เต็มไปด้วยการผจญภัย เช่นเดียวกับการเดินทางแผ่ศาสนาคริสต์ของศิษย์คนสำคัญของเยซูสคริสต์ คือ เซนต์พอล (Saint Paul) ซึ่งจะกล่าวข้างหน้า

ชีวิตของคุรูนานัก ประกอบด้วยการผจญภัย ในระหว่างเดินทาง
สั่งสอน เคยถูกทำร้าย เคยได้รับโทษจากผู้มีอำนาจ เคยมีปาฏิหาริย์เพื่อ
ความศักดิ์สิทธิ์ เป็นบุคคลาธิษฐาน เช่นเดียวกับศาสดาในศาสนาอื่น แม้จะมี
อุปสรรคเหล่านี้ด้วยประการใด คุรูนานักก็ได้ยอหื้อ เป็นผู้ประกอบด้วยขันติ
ธรรม และ เมตตาธรรมเป็นอวสาน

อวสานคุรูนานัก

ความปรากฏในคัมภีร์คันทะ (ครันถ์) ตอนที่ ๑๔๗-๑๔๘ และ ๑๙๐-
๑๙๑ ของลัทธินี้ พรรณนาอวสานแห่งศาสดาของตนว่า “คุรูนานักรู้วสาน
ของตน เมื่อเวลาใกล้เข้ามา มอบธุระการงานให้แก่อัศวกรคนหนึ่งชื่อ ลาหิना
(Lahina) ความจริงคุรูนานักมีความตั้งใจจะมอบงานต่าง ๆ ให้บุตรชาย แต่
บุตรชายเป็นผู้มีบาป เกรงครัดในลัทธิฮินดู ไม่สามารถเปลี่ยนใจมานับถือลัทธิ
ของบิดาได้ มีกล่าววว่า เพราะคุรูนานักไม่สามารถช่วยบุตรของตนให้นับถือลัทธิ
ที่ตนประกาศได้ เป็นเหตุหนึ่งให้เกิดวิปฏิกสารเมื่อใกล้จะถึงอวสานกาล

ความในคัมภีร์แสดงประวัติเกี่ยวกับอนินหารไว้ว่า เมื่อใกล้อวสานคุรูนานัก
เหนื่อยอ่อนนัก เข้าไปพักใต้ต้นพฤกษาดันหนึ่งที่ตำบลคาเตปุระแคว้น
ปัญจาป ขณะนั้นพฤกษาแตกออกดอกใบเขียวสดไปเต็มต้น ต้อนรับและบูชา
ท่านคุรุให้เห็นเป็นอัศจรรย์

มีสาวกที่เป็นมุสลิมและฮินดู เข้าประชุมกันคับคั่ง เพื่อคอยพยาบาล
เมื่อไม่มีหวังว่าชีวิตของอาจารย์จะยืนยาวต่อไป สาวกฝ่ายมุสลิมจึงกล่าวขึ้นว่า
ถ้าอาจารย์ถึงอวสาน จะนำศพไปฝังตามพิธีมุสลิม สาวกฝ่ายฮินดูได้ยิน ก็ไม่
ยอมค้ำหน้าว่าจะขอเป็นเจ้าภาพประกอบพิธีศพของอาจารย์ตามธรรมเนียมของ
ฮินดู (เผ่า) ท่านคุรุได้ยินสาวกโต้เถียงกัน จึงห้ามมิให้วิวาทกัน ขอให้พวกสาวก
ฝ่ายฮินดูนำดอกไม้มาวางไว้ข้างศพเบื้องขวา ให้พวกมุสลิมนำดอกไม้ไว้ข้างซ้าย
รอไปจนถึงรุ่งขึ้นจากเวลาสิ้นลม ดอกไม้ของใครบานก่อนให้ศพตกเป็นของ

ฝ่ายนั้น ต่อจากนั้นสั่งให้สาวกสาธยายมนต์ ส่วนตนเองชักผ้ารองพื้นคลุมร่างมิดชิด ตั้งสติมุ่งหน้าต่อพระเป็นเจ้า มีอัครสาวกนั่งอยู่ข้าง ๆ พร้อมด้วยสาวกเหล่าอื่น จนกระทั่งรุ่งเช้า สาวกเปิดผ้าคลุมนั้นออก ปรากฏว่าร่างของอาจารย์หายไปและดอกไม้ทั้งซ้ายขวามานขึ้นพร้อมกัน เป็นอัศจรรย์

สาวก ๒ ฝ่าย ทำพิธีโดยปราศจากศพอาจารย์ ก่ออนุสาวรีย์เป็นปูนิยสถานไว้ตรงบริเวณอรณานิคมของอาจารย์แห่งหนึ่ง และที่ฝังแม่น้ำราวี อันเป็นแหล่งกำเนิดของอาจารย์ อีกแห่งหนึ่ง

ศาสนาแห่งศาสนาสิกข์

เพื่อแสดงคำสอนของศาสนาสิกข์ จักกล่าวประวัติแห่งศาสนา ตามที่ปรากฏ มี ๑๐ ท่าน คือ

๑. กุรูนานัก ก่อนสิ้นชีพ ไม่สามารถพึงลูกชาย ๒ คน เป็นผู้สืบต่อทางลัทธิได้ กุรูนานักจึงประกาศแต่งตั้งศิษย์ที่รักของตนคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนมีอาชีพฟันเขี้ยว ชื่อ ลาหิना (Lahina) เป็นผู้สืบต่อ คนผู้นี้มีการเสียสละ ต่อท่านครูตลอดมา ท่านจึงเปลี่ยนนามให้ใหม่ว่า อังคัต (Angad) แปลว่า ผู้เสียสละร่างกาย (Body Giving)

๒. กุรุอังคัต (พ.ศ. ๒๐๔๑-๒๐๔๕) เป็นนักภาษาศาสตร์สามารถเผยแพร่คำสอนของอาจารย์ไปได้ยิ่งกว่าครูคนใด เป็นคนแรกที่แนะนำสาวกให้นับถือคุรูนานักว่าเป็นพระเจ้าองค์หนึ่ง

๓. กุรุอมาร์ทาส (Amardas พ.ศ. ๒๐๔๕-๒๑๑๗) ท่านผู้นี้เป็นคนสุภาพ ตั้งองค์การลัทธิสิกข์ขึ้นเป็นอันมาก ได้ชื่อเป็นผู้ส่งเสริมลัทธิสิกข์ไว้ได้อย่างมั่นคง

๔. กุรุรามทาส (Ramdas พ.ศ. ๒๑๑๗-๒๑๒๔) ท่านผู้นี้เป็นผู้สร้างศูนย์กลางของลัทธิสิกข์แห่งหนึ่ง ให้ชื่อว่า “หริมันเทียร” คือวิหารสิกข์ไว้ในทะเลสาบเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ประมาณ ๓๐ ไมล์ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของ

แคว้น ลาฮอร์ สถานที่แห่งนี้เรียกว่า อมฤตสระ (Immortal Pond) กลายเป็นที่บำเพ็ญบุญ ศูนย์กลางของลัทธิสิกข์ เช่นเดียวกันกับเมืองเมกกะ ศูนย์กลางของลัทธิอิสลาม ท่านครูตั้งแบบแผนไว้ว่า ผู้สืบต่อตำแหน่งครู จำเป็นต้องเป็นเชื้อสายของตนเอง เพราะฉะนั้น จึงได้แต่งตั้งบุตรชายของตนเป็นครูสืบต่อ

๕. **กูรูอรชุน (Arjun พ.ศ. ๒๑๒๔-๒๑๔๙)** เป็นผู้รวบรวมคัมภีร์ในลัทธิสิกข์ได้มากกว่าผู้ใด คัมภีร์ที่รวบรวมเก็บจากโอวาทของครู ๔ ท่านที่กล่าวนามแต่ต้น และเพิ่มโอวาทของตนไว้ในคัมภีร์ด้วย เป็นผู้ออกบัญญัติว่าชนชาวสิกข์ต้องแต่งตัวด้วยเครื่องแบบตามศาสนานิยม ไม่นิยมเครื่องแต่งตัวด้วยวัตถุมีราคาแพง ตั้งกฎเกณฑ์เก็บภาษีเพื่อบำรุงศาสนา ได้ชื่อว่าเป็นผู้เผยแพร่ลัทธิได้อย่างกว้างขวาง เสริมสร้าง “หริมนเทียร” ขึ้นเป็น สุวรรณวิหาร สันนิษฐานในการต่อสู้กับกษัตริย์มุสลิมผู้ครองกรุงเดลี

๖. **กูรูหริโกวินท์ (Hari Covind พ.ศ. ๒๑๔๙-๒๑๘๑)** เป็นครูคนแรก ที่สอนให้ชาวสิกข์นิยมดาบ ให้ถือดาบเป็นเครื่องหมายของชาวสิกข์ผู้เคร่งครัดในศาสนา เป็นผู้ส่งเสริมกำลังทหาร สั่งสอนให้ชาวสิกข์เป็นผู้กล้าหาญด้านทานคัตตู (ซึ่งเข้ามาครองดินแดนอินเดียในขณะนั้น)

ให้สังเกตว่า ตั้งแต่สมัยนี้ เรื่องของศาสนาสิกข์เป็นเรื่องของนักรบ เป็นเรื่องของจ้าว เรื่องความกล้าหาญ เพื่อประหัตประหารศัตรูผู้มารุกรานแผ่นดิน

๗. **กูรูหริไร (Hari Rai พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๐๗)** ท่านผู้นี้ไม่มีประวัติพิเศษอันใด นอกจากการรบด้านทานโอริงเซฟกษัตริย์มุสลิม

๘. **กูรูหริกิชัน (Hari Kishan พ.ศ. ๒๒๐๗-๒๒๑๘)** ดำเนินการเผยแพร่ลัทธิด้วยการต่อต้านกษัตริย์โอริงเซฟ เช่นครูคนก่อน

๙. **กูรูเทกพาหาทู้ร์ (Tegh Bahadur พ.ศ. ๒๒๑๘ -๒๒๒๙)** เป็นนักรบแก่งกล้าสามารถด้านทานการุกรานของกษัตริย์อิสลามที่เข้ามาครอบครองอินเดีย และข่มขู่ศาสนาอื่น เผยแพร่ศาสนาสิกข์ออกไปได้กว้างขวางสุดเขต

ตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย และแผ่ลงมาทางใต้จนถึงเกาะลังกา ครูผู้นี้ด้านทานอิสลามทุกทาง มุสลิมในสมัยนั้นไม่กล้าต่อสู้กับครูผู้นี้

๑๐. **คุรุโควินทสิงห์ (Covind Singh พ.ศ. ๒๒๒๙-๒๒๕๑)** เป็นบุตรของคุรุเทคพาหาทูร์ เป็นผู้เริ่มตั้งบทบัญญัติใหม่ในศาสนาสิกข์ ด้วยวิธีปลุกใจสานุศิษย์ให้เป็นนักรบต่อต้านกษัตริย์มุสลิมผู้เข้าข่มขี่ศาสนาอื่น เพื่อจรรโลงชาติท่านโควินทสิงห์ ตั้งศูนย์กลางการเผยแผ่ลัทธิของตนอยู่ที่เมืองดักคา (Dacca) และแคว้นอัลลัมในเบงกอลตะวันตก ประกาศแก่สานุศิษย์ทั้งหลายว่าทุกคนควรเป็นนักรบ ต่อสู้กับศัตรู เพื่อจรรโลงชาติศาสนาของตน สิกข์ทุกคนต้องเป็นคนกล้าหาญ คำว่า “สิงห์” อันเป็นความหมายของความกล้าหาญ เป็นชื่อต่อท้ายชื่อต้นของชาวสิกข์มาตั้งแต่ครั้งนั้น และ “สิงห์” ทุกคนต้องรวมเป็นครอบครัวบริสุทธิ์ (กัลส-Khalsa)

คุรุโควินทสิงห์ เป็นผู้เริ่มลัทธิศีลจุ่ม (Baptismal Rite) ขึ้นในลัทธิ เป็นผู้เริ่มประกอบพิธีให้ผู้เข้ามาเป็นสานุศิษย์ด้วยวิธีประพรมน้ำมนต์ และวิธีให้ดื่มน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีตาบคมแช่ไว้เป็นเครื่องหมายว่าผู้ดื่มต้องเป็นผู้กล้าหาญ น้ำดื่มนี้เรียกว่า “น้ำอมฤต” ผู้ได้ดื่มเท่ากับถึงความบริสุทธิ์ (กัลส) พร้อมทั้งจะออกรบเพื่อจรรโลงชาติศาสนา

มีประวัติประกอบเรื่องเริ่มลัทธิพิธี “ศีลจุ่ม” ของคุรุโควินทสิงห์ ดังนี้ กษัตริย์มุสลิมผู้เรืองอำนาจ พระนามไอรังก์เซฟ เข้ามาครอบครองอินเดีย ช่มชู่ชาติศาสนาอื่น ไม่มีนักรบอินเดียเหลือใด สามารถปราบไอรังก์เซฟลงได้ คุรุโควินทสิงห์ จึงฝึกสานุศิษย์ขึ้นหมู่หนึ่ง ทำสัตย์ปฏิญาณจะต่อสู้กับศัตรู ซึ่งมีกำลังมากกว่า เมื่อศิษย์ทุกคนเข้ามาในที่ประชุม โควินทสิงห์ให้ดื่มน้ำมาจากแม่น้ำหมีฮอนหนึ่ง เทน้ำลงในภาชนะใหญ่ใบหนึ่ง แล้วหยิบเอาดาบประจำตัวของท่านมากวนน้ำ บริกรรมมนต์อันเป็นศาสนวาทของคุรุแต่เก่าก่อน น้ำนั้นเรียกว่า น้ำอมฤต รดน้ำอมฤตลงบนศีรษะของศิษย์ และให้จิบน้ำนั้น ๓ ครั้ง นับเป็นพิธีรับศีล อากาลิ (ไม่มีกาล - เป็นนิรันดร์ อันเป็นสรรพนามของพระเจ้า)

ที่ได้บัญญัติขึ้นใหม่

เมื่อศิษย์ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ท่านครูให้ศีล ๒๑ ข้อ เป็นศีลประจำชีวิต
ชาวสิกข์ทุกคนคือ

๑. นับถือศาสดาทุกท่านเป็นบิดา และถือตนเป็นบุตรแห่งศาสดานั้น
๒. นับถือ نانักปุระ ที่เกิด และคาเตปุระ แคว้นปัญจาป ที่ตาย
ของปฐมศาสดาเป็นปูชนียสถาน
๓. เลิกถือชั้นวรรณะ
๔. ห้ามทะเลาะวิวาทระหว่างศิษย์ด้วยกัน
๕. พยายามพลีชีพในสนามรบ
๖. บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓ ประการ คือ
  - ก. พระเจ้าผู้เป็นสัจจะ เป็นศีล และเป็น อกาล
  - ข. ศาสโนวาทของครูทั้งหลาย และ
  - ค. ความบริสุทธิ์
๗. มี "ก" ๕ ประเภทไว้กับตน คือ กทา กำไลเหล็ก, กัจจา ทางเกงขาสั้น
เกศ ผม. กังฆา หวี และกฏปาณ ดาบ
๘. เว้นจากมธุสวาท
๙. เว้นจากความโกรธ โลก โมหะ และนับถือภรรยาท่านเสมอด้วย
มารดา
๑๐. เว้นการเกี่ยวข้องกับผู้เป็นปรปักษ์ต่อศาสนา
๑๑. ผู้ใดไม่ส่งเสริมการรบ (เพื่อชาติศาสนา) ไม่คบกับผู้นั้น
๑๒. ห้ามมิให้ใช้สีแดง เช่น เสื้อผ้าสีแดง (เนื่องจากสีแดง สิกข์ถือเป็น
เครื่องหมายแห่งความรักและเมตตา เป็นอารมณ์ขัดต่อนิสัยนักรบ)
๑๓. ให้ใช้คำว่า "สิงห์" ต่อท้ายชื่อตน ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
๑๔. ห้ามเปลือยศีรษะ นอกจากเวลาอาบน้ำ
๑๕. เว้นจากเล่นการพนัน

๑๖. ห้ามตัด หรือ โกงนม นวดและเครา
๑๗. ห้ามเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้เบียดเบียนชาติ ศาสนา
๑๘. ให้ถือการขี่ม้า ฟันดาบ และมวยปล้ำ เป็นกิจต้องทำเป็นนิจ
๑๙. ให้ถือว่าเกิดมาเพื่อให้ความสุขแก่ผู้มีทุกข์และทำความเจริญให้แก่ชาติ ศาสนา
๒๐. เว้นจากการรุกรานอันไร้สาระ
๒๑. ให้ถือว่าการต้องเสพบกับพระเป็นเจ้าผู้เป็นอากาล และการสักการะบูชาผู้เป็นแขก เป็นกิจที่ควรทำ

หมายเหตุ :

เรื่อง “ก” & ประภท (ศีลข้อ ๗) ที่ศาสดาโควินทสิงห์บัญญัติ ด้วยมีความประสงค์อบรมชาวสิกข์ให้เป็นทหารโดยนิตยมิไช้โดยเหตุการณ์บังคับ. “ก” & ประการ มีผลสำคัญดังนี้

๑. กทา (หรือ การา) กำไลเหล็ก, ประสงค์ให้เป็นข้อเตือนใจทหารว่าเหล็กเป็นโลหะมีค่ามาก (ทางการค้าและใช้เป็นอาวุธ)

๒. กัจฉา ทางเกงขาสั้น, เนื่องจากประเพณีชาวอินเดีย นิยมนุ่งโรติ (ผ้ายาวพันแต่บันเอวลงไปเกือบจดข้อเท้า) ไม่สะดวกในการรบ จึงให้ใช้กางเกงขาสั้น

๓. เกศ ผม, หมายถึงให้ไว้ผมยาว มีเหตุผลสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ เพื่อเป็นเกราะสวมศีรษะไว้ (ด้วยผม) และเพื่อให้มองดูน่าเกรงขาม ทำลายขวัญของข้าศึก

๔. กังฆา หวี, เมื่อบัญญัติให้ไว้ผมยาว ก็ต้องมีหวีสำหรับหวีผมเป็นคู่กัน

๕. กฤปาณ ดาบ, ประโยชน์ของดาบสำหรับนักรบ เป็นสิ่งเห็นชัดอยู่เมื่ออังกฤษปกครองอินเดีย พวกสิกข์ยังไม่ยอมทิ้งดาบ ในที่สุดอังกฤษ

ต้องออกกฎหมายยกเว้นพิเศษ อนุญาตให้ชาวสิกข์คาดดาบได้ (ประเทศไทยเป็นต่างประเทศ ชาวสิกข์เคารพต่อกฎหมายของประเทศที่ตนมาพำนักอยู่ ตามมารยาทของผู้เป็นแขก พวกสิกข์จึงมิได้คาดดาบ แต่ทำดาบจำลองยาวประมาณ ๒ นิ้วสอดไว้ในมวยผม พอเป็นเครื่องหมาย)

การที่ไม่ให้เปลี่ยนศักราช (ศักราช ๑๔) นอกจากเวลาอาบน้ำ มีความหมายว่า ทนารยอมไม่ยอมเปิดหมวกให้ใคร อีกประการหนึ่ง ให้รู้จักตนอยู่เสมอว่าเป็นทหาร

คัมภีร์ของศาสนา

คัมภีร์ของศาสนาสิกข์ เรียกว่า **ครันธ-ซาหิป** หรือ **กันณะ** (ในภาษาบาลี) ความหมายว่า คัมภีร์หรือหนังสือ ส่วนใหญ่เป็นคำร้อยกรองสั้น ๆ รวม ๑,๔๓๐ หน้าใหญ่ มีคำไม่น้อยกว่าล้านคำ มี ๕,๔๔๔ โศลก โศลกเหล่านี้เข้ากับทำนองสังคีต ได้ถึง ๓๐ แขนง บัณเป็นเล่ม ๓๗ เล่ม ภาษาที่ใช้ในคัมภีร์มีประมาณ ๖ ภาษา ภาษาหลัก คือ **ปัญจาบี** (ภาษาประจำแคว้นปัญจาป อันเป็นถิ่นเกิดศาสนา) **มุลตานี** **เปอร์เซีย** **ปรากริต** **ฮินดี** และ **มารธี**

ศาสนิกสิกข์โบราณประมาณร้อยละ ๙๐ เป็นเช่นเดียวกับศาสนิกในศาสนาอื่น ที่ไม่เคยรอบรู้คัมภีร์แห่งศาสนาของตน ตัวคัมภีร์จึงกลายเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ขนาดผู้ไม่เกี่ยวข้องไม่สามารถแตะต้องได้ ที่ **หริมณฑีเยร หรือสุวรรณวิหาร** (Golden Temple) ในเมือง **อมฤตสระ** (Amritsar) แคว้นปัญจาป มีสถานที่ประดิษฐานคัมภีร์ ถือเป็นศูนย์กลางศาสนาของชาวสิกข์ทั้งหลาย

ในวิหารศาสนาสิกข์ บังคับไม่ให้มีรูปเคารพ นอกจากคัมภีร์ มีนิยมนำถือว่าคัมภีร์นั้น คือ ตัวแทนแห่งพระเจ้าอันพึงเคารพ จึงมีผู้นับถือคัมภีร์ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นเดียวกับความทรงอยู่ของพระเจ้า หรือเท่ากับตัวพระเจ้า ทุกเวลาเข้าก่อนพิธีสวด ผู้รักษาวินัย นำผ้าปักดินมีราคาแพง มาคลุมห่อคัมภีร์เป็นการเปลี่ยนผ้าคลุมทำความสะอาด วางคัมภีร์ลงบนแท่น บนผืนม่าน

ปากด้วยเกล็ดเพชร ครั้นถึงเวลาเย็น นำคัมภีร์นั้น ไปประดิษฐานบนตั่งทองใน
ห้องพิเศษ ไม่ยอมให้ฝุ่นละอองจับต้องได้

คัมภีร์เดิม หรือ บทแรกของคัมภีร์ เรียก **อาทิกันตะ** รวบรวมโดยครู
องค์ที่ ๕ คือ ครูอรุณ (เทพ) เก็บจากนานาโอวาทซึ่งครูองค์แรก คือนานัก
และโอวาทของศาสดาอื่น พร้อมทั้ง **วาณี** (คำภาษิต) ของ **ภคัต** คือ ปราชญ์ผู้มี
ความภักดียิ่งยวดต่อลัทธินี้อีก ๑๑ ท่าน และมี **วาณี** ของภคัต ผู้มีอาชีพประจำ
ตระกูล มารวมไว้ในอาทิกันตะด้วย*

สมัยต่อมา มีการรวบรวมโอวาทของครูอีกครั้งหนึ่ง โดยท่านโควินท
"สิงห์" ครูองค์ที่สิบ คัดเลือกโอวาทของเทคบาหาทูร์ ครูองค์ที่เก้า ผู้เป็นบิดาของตน
รวมเป็นคัมภีร์คันถ-ชาหิป อันสมบูรณ์

ยัป หรือ ยัปปิ

การจะเข้าใจคัมภีร์คันถ-ชาหิป โดยถ่องแท้ จำเป็นต้องเข้าใจ
บทสวดและการปฏิบัติตามคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์อาทิกันตะในตอนที่เราเรียกว่า
ยัป (Jap) หรือว่า **ยัปปิ (Japji)** ไปด้วย

ยัป เป็นภาษาปัญจาบี ภาษาหลักที่ศาสดาทุกองค์ ใช้สั่งสอนมา
แปลว่า การกล่าวหรือท่องป่น เป็นหัวใจคำสอนในศาสนา อธิบายเรื่องของยัป
มีว่า วาณี อันเป็นเมืองแรก (ส่วนสำคัญ) ของคัมภีร์ เรียก ยัป ชาวสิกข์ทุกคน
ต้องสวดบริกรรมทุกเวลาเช้า

ยัป มี ๓๘ บท (เรียกว่า เปาฬี-Pauri) หรือ ๓๘ ชั้น หมายความว่า
สวดไปบริกรรมไปทีละบท ทีละชั้น สาระสำคัญของยัป ๓๘ บท รวมเรียกว่า
มุลมนฺตระ (จะกล่าวข้างหน้า)

๑. รายนามภคัต มีดังนี้ กบิร, นามเทพ, วิทาส, รามานันท์, ชัยเทพ, ตรีโลจันชานห์,
ปีปาสทนา, ภิคัน, ปรมานันท์ สุรทาส, และเบณิพริทท

อธิบายเกี่ยวกับยัป ๓๔ บท (๓๔ ชั้น) นั้น เมื่อบริกรรมไปจนถึง บทที่ ๓๓ และ ๓๔ ต่อกัน มีอธิบายถึงลำดับแห่งการปฏิบัติให้พ้นจากภพนี้ อันจะส่งผลให้เกิดอย่างไรในภพหน้า การปฏิบัตินี้เรียกว่า ชัณฑ มีอยู่ ๕ คือ

๑. ธรรมชัณฑ (ธรรม)
๒. ญาณชัณฑ (ญาณ)
๓. สรรพชัณฑ (หรรษา หรือความสงบจิต)
๔. กรัมชัณฑ (กรรม)
๕. สตยชัณฑ (สัจจะ)

คำอธิบาย เรื่องยัป หรือ บทสวด ของสมาคม ศรีคุรุสิงห์สภา อันเป็นสถานเทศนาคำสอนนี้ อธิบายว่า ในตอนแรกของเปาฬีที่ ๓๔ (บทที่ ๓๔) กล่าวถึงภพที่บุคคลต้องเผชิญข้างหน้า หลังจากจะร่างในภพนี้ไปแล้วและสถานที่นั้น (ที่พิพากษา?) มีการวินิจฉัยโทษชะตากรรมที่บุคคลประกอบไว้จากภพก่อนว่าจะมีผลแห่งการปฏิบัติอย่างไร ฯลฯ

ในการบริกรรมเปาฬีที่ ๓๔ ประมาณตอนท้ายของเปาฬีนั้น พรณนาถึงภพหน้าอีกครั้งหนึ่ง เรียกภพนั้นว่า “สัจจสถาน” (Hall of Truth) หรือสถานที่พิพากษาสัจจธรรม อันเป็นขั้นสุดท้ายที่เรียกว่า สัจจชัณฑ

แต่ละชัณฑ มีอธิบายสังเขป ดังนี้

ธรรมชัณฑ คือหน้าที่อันทุกคนพึงปฏิบัติ ตัดสินกิจการ อย่างโดย ยุติธรรม ให้รู้สึกรู้ว่า กิจกรรมซึ่งกระทำไว้ในชีวิตนี้ เป็นมูลให้ผลในภพต่อไป

ญาณชัณฑ ส่วนแห่งความรอบรู้ สอนว่าบุคคลต้องใช้ความรู้เป็น เครื่องประกอบ ต้องประกอบกิจเพื่อความยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับรามาและกฤษณะ (ผู้เป็นอวตารของวิษณุ) ผู้สำเร็จสันติอันเป็นนิรันดร์ เพราะหน้าที่อันประกอบ ด้วยญาณนั้น

สรรพชัณฑ (ถ้าเปรียบเป็นดวงวิญญาณ) ผ่านเข้ามาสู่ภูมิแห่งหรรษา ร่าเริง ในภูมินี้มีแต่ความบันเทิง ปราศจากทุกข์อย่างใดได้ตามปรารถนา ความ

โสมมไม่มี มีแต่ความสงบจิตและความงาม

กรมฉันท์ เป็นภูมิแห่งอำนาจ ผู้ปฏิบัติได้อำนาจเป็นพลังเสมือนผู้มีกายทิพย์ (อันบุคคลใดไม่สามารถตามเห็นได้) มีความงามเป็นนิรันดร์ ปราศจากความหวาดกลัวต่อมฤตยู หลุดจากวงเวียนของความเกิดและความตาย (ชาติและมรณะ)

สตุยฉันท์ เป็นภูมิแห่งสัจจะ เป็นภูมิสุดท้าย เป็นภูมิปราศจากรูป ผู้ปฏิบัติ (ดวงวิญญาณ) เข้าร่วมอยู่กับมหาเทพผู้เป็นอากาลปุรุษ ได้แก่การเข้าถึงพระเจ้า หรือภาวะแห่งความเป็นพระเจ้า (เทพภาวะ) เท่ากับถึงนิพพานในพุทธศาสนา

คราวนี้มาถึง มูลมंत्रะ ของยัปยี มีอธิบายลักษณะแห่งอากาลปุรุษ (พระเจ้าผู้สูงสุด) ไว้ดังนี้

เอก โองการ ลัตย นาม กรตา ปุรุษ นิรภัย นิรุเวอร์ อากาล อมูรติ อฮูนิ แสวาง คุรุปรสาทิ

ถ้อยคำเหล่านี้ เป็นคุณลักษณะของอากาลปุรุษ ซึ่งได้แก่พระเจ้าผู้สูงสุด แต่อากาลปุรุษนั้น ไม่มีลักษณะไปข้างพระเจ้าของศาสนาอื่น ซึ่งมีปฏิมากรเป็นรูป อากาลปุรุษในศาสนสิกข์ ปราศจากรูป ปราศจากแบบ เป็นนามธรรม และเป็นสัจจธรรม ความหมายคล้ายไปทางนิพพานของพุทธศาสนาและกระเด็ดไปข้างปรมาตมันของพราหมณ์ด้วย

คุณลักษณะตามถ้อยคำเหล่านั้น อธิบายโดยย่อดังนี้

เอก หมายถึงความเป็นหนึ่ง ความเป็นอมตะ หรือความสูงสุด ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน ความเป็นเอกโดยแท้

โองการ หรือ โอม ความหมายถึง อำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องปกป้อง เป็นพระเจ้าคุ้มครอง โองการ หรือ โอม แทรกอยู่ในสรรพสิ่งชั่วนิรันดร์

เปรียบเหมือนกลิ่นยอมนแทรกอยู่ในดอกไม้จันได โอม หรือ โองการยอมน้ำแรก
อยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง จันนั้น

สัตย หรือ สัจจะ หมายถึงความจริง หรือ ภาวะที่เป็นจริงขั้นสูงสุด
เช่นเดียวกับสัจจะขั้นสูงในศาสนาอื่น เช่น ศาสนาเต๋า มีเต๋าเป็นปรมัตตสัจจะ
ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู มี พรหม หรือ ปรมาตมเป็นปรมัตตสัจจะ
ศาสนาคริสต์และอิสลาม มียะโฮวา และอัลเลาะห์ (อัลล่า) เป็น ปรมัตตสัจจะ
และพุทธศาสนา มี พระนิพพานเป็นปรมัตตสัจจะจันได ศาสนาสิกข์ ก็มี
อากาลปุรุชเป็นปรมัตตสัจจะ จันนั้น

ศาสนาสิกข์สอนว่า ผู้ที่สำรวมใจ พึ่งต่ออากาลปุรุช อันเป็นบรม
สัจจะอยู่เนื่องนิจ สามารถเข้าอยู่ในอากาลปุรุชนั้น หมายความว่าถึงการร่วม
เป็นเอกภาพ

นาม คุณลักษณะข้อนี้ หมายถึงอกรรมนาม คือ นามที่มีได้เกิดขึ้น
เพราะกรรม ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกรรม หากแต่เป็นกิริตินาม เพียงเป็นชื่อที่
ระบุขึ้น เพื่อเป็นเกียรติเพราะอาศัยคุณลักษณะที่กล่าวแล้ว พุดได้อีกอย่างหนึ่ง
ว่านามธรรม

กรุดา หรือ กัตตา ความหมายนี้ เท่ากับผู้สร้าง คือ เป็นผู้สร้างสิ่ง
ทั้งปวง ศาสนาสิกข์สอนว่า การที่เราอาศัยโลกอยู่ ควรนึกถึงผู้สร้างโลกให้เรา
อาศัยบ้าง และควรระลึกไว้เสมอว่า สิ่งใดที่มีขึ้นได้ โดยไม่มีผู้กระทำ ไม่มีผู้สร้าง
ไม่ได้

ปุรุช ความหมายในที่นี้ว่า เป็นภาวะพิเศษ สามารถแทรกซึมอยู่ได้
ในสิ่งทั้งปวงที่ทรงสร้าง

นิรภย ความหมายว่า อากาลปุรุช ไม่กลัวใคร ไม่ทำให้ใครกลัว
ไม่เป็นศัตรูกับใคร ไม่มีใครเป็นศัตรู

นิรุเวอร์ ความหมายว่า ปราศจากเวร ปราศจากศัตรู อันได้แก่ ลักษณะของผู้มีแต่ความรักและความเมตตา

อกาล ความหมายว่า ไม่อยู่ภายใต้กำหนดแต่กาลเวลา คือความเป็นนิรันดร์ ไม่มีเกิด ไม่มีตาย ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีที่สิ้นสุด จึงเป็นนิรันดร์

อมูรติ ได้แก่ความไม่มีรูป มีแต่นาม คล้ายนิพพานของพุทธศาสนา

อชุนี หรือ **อโยนี** ไม่มีกำเนิด มีการไม่เกี่ยวข้องอยู่กับเหตุ เมื่อไม่มีเหตุ ย่อมไม่มีผล เมื่อไม่มีเกิด ย่อมไม่มีตาย เป็นอมตะ

แสงาง คำนี้ แยกเป็น ๒ ศัพท์ คือ แส และาง แส คือ แสง ในภาษาปัญจาบี ตรงกับ สุวาย ในภาษาสันสกฤต และ สย ในภาษาบาลี แปลว่าตนเองของตนเอง หรือด้วยตนเอง ส่วนาง เพี้ยนมาจากคำว่า ภา ที่แปลว่า แสง ดังนั้น แสาง จึงหมายความว่า ผู้มีแสงสว่าง หรือ ผู้เป็นที่ตั้งแห่งแสงสว่างในตัวเอง

คุรุปรสาทิ ความหมายว่า เป็นผู้ให้การศึกษา เมื่อเป็นผู้ให้การศึกษา ก็เท่ากับเป็นครู คุณลักษณะของความเป็นครู คือ ความเป็นผู้มีกรุณา มุทิตา และอุเบกขา

สิกขีทิตี เมื่อบริกรรม มุณมันตระ ปฏิบัติตนให้เข้าถึง **อกาลปุรม**

๑. เลือกสถานที่สะอาดและสงบ
๒. ขำระร่างกายให้หมดจดบริสุทธิ์
๓. ไม่พูดไม่คำนึงถึงเรื่องอื่นใด
๔. ต้องเข้าใจบทบริกรรม และเชื่อมั่น ต้องมีปัญญา มีศรัทธา ให้ได้สัดส่วนกันในขณะบริกรรม
๕. ต้องตั้งใจให้เป็นสมาธิ
๖. ต้องปฏิบัติเป็นนิจ

๗. ต้องเลือกเวลาบริโภคให้ดีที่สุด (ประมาณยามสุดท้ายแห่งราตรี ระหว่าง ๓ ถึง ๖ นาฬิกา)

ข้างต้นนี้ เป็นกิจที่พึงบำเพ็ญให้บริบูรณ์ ต่อไปเป็นกิจที่ต้องพยายามละเว้น คือ อย่ากินเกินหิว อย่าหลับเกินง่วง ไม่เกียจคร้าน ไม่ฟุ้งซ่านและอย่าหลับน้อยเกินไป

จริยธรรมคำสอนของสิกข์

ศาสนาสิกข์มีคำสอนปรากฏตามคัมภีร์คันท-ซาหิป ซึ่งท่านครูทั้งหลายประกาศไว้เกี่ยวกับจริยธรรม อันเป็นเครื่องยังสังคมให้กลมเกลียว ยังประเทศชาติให้มั่นคงอยู่ได้ และยังจิตใจของผู้ปฏิบัติให้บรรลุถึงสุดท้ายได้ มินัยโดยสังเขป ดังนี้

เกี่ยวกับพระเจ้า

“รูปทั้งหลายปรากฏขึ้นตามคำสั่งของพระเจ้า (อกาลปุรุษ) สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย อุบัติมาตามคำสั่งของพระองค์ บุตรธิดาจะรู้ถึงกำเนิดบิดามารดาได้ อย่างไร โลกทั้งหมดร้อยไว้ด้วยเส้นด้าย คือคำสั่งของพระเจ้า

“มนุษย์ทั้งหลายมีพระบิดาองค์เดียว เราทั้งหลายเป็นบุตรของพระองค์ ดังนั้น เราจึงเป็นพี่น้องกัน

“พระเจ้าผู้สร้างโลก (อกาลปุรุษ) สิ่งสถิตอยู่ในสิ่งทั้งหลายที่พระองค์ทรงสร้าง และสิ่งทั้งหลายอยู่ในพระองค์

“พระเจ้าอันล้นได้ทรงสร้างแสงสว่างเป็นครั้งแรก สัตว์ทั้งหลายนั้นอุบัติมาเพราะศักดิ์ของพระองค์ สิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น เกิดมาแต่แสงสว่างนั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่มีใครสูงไม่มีใครต่ำ ใครจะไม่ถามถึงวรรณะและ

กำเนิดของท่าน ท่านจงแสวงหาความจริงซึ่งพระเจ้าแสดงแก่ท่าน วรรณะและกำเนิดของท่าน เป็นไปตามจาริตของท่านเอง

“อย่าให้ใครถือตัว เพราะวรรณะของตน ผู้ซึ่งรู้จักพรหมนั้นและเป็นพรหมณ์ อย่าถือตัวเพราะวรรณะ ความถือตัวเช่นนี้ เป็นบ่อเกิดแห่งความชั่ว ฯลฯ

“คนทั้งหลาย บ้างก็เป็น อุทาสี บ้างก็เป็น สันยาสิ บ้างก็เป็น โยคี บ้างก็เป็น พรหมจารี บ้างก็เป็น ยติ บ้างก็เป็น อินดู บางคนเป็น ตุรกี ฯลฯ บางคนเป็นอิหม่ามซาฟี จงถือว่าคนทั้งหลายเป็นวรรณะเดียวกันหมด กรตุ^๑ และกริม^๒ (อากาลปุรุษ) เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน พระองค์เป็นผู้แผ่ประทานภัยอย่าเข้าใจผิดเพราะความสงสัย และอย่าเชื่อว่าพระเจ้าองค์ที่สอง คนทั้งหลายจงปฏิบัติแต่พระองค์ผู้เดียว คนทั้งหลายย่อมมีพระเจ้าแต่องค์เดียว ท่านจงรู้ไว้ซึ่งรูปเดียว และวิญญาณเดียว”

เกี่ยวกับการสร้างโลก

ลิกษ์สอนว่า

แต่เริ่มแรก มีแต่อากาลปุรุษ ต่อมามีหมอก และแก๊ส หมุนเวียนอยู่นับได้ล้านโกฏิปี จึงมีธรณี ดวงดาว น้ำ อากาศ ฯลฯ คุปติขึ้นมา มีชีวิตคุปติขึ้นมาบนสิ่งเหล่านี้ ชีวิตเหล่านี้ นับด้วยจำนวน ๘,๔๐๐,๐๐๐ ชนิด (รวมทั้งวิญญาณที่เกิดมาจากไข่ จากครรภ์ จากเหงื่อไคล (ดูตอนว่าด้วยกำเนิดของคน

๑. คือ ผู้สร้างโลก ตามจำนวนของชาวฮินดู

๒. คือ พระเจ้าผู้ทรงเมตตาคุณ หมายถึงพระเจ้าอันล้ำ ตามจำนวนของมุสลิม

-คำแปลปาฐกถาของศาสตราจารย์ โยธสิงห์ ห้องสมุดสิงห์สภากรุงเทพฯ จัดพิมพ์ พ.ศ.

ในพุทธศาสนา) มนุษย์มีฐานะสูงสุด เพราะมีโอกาสบำเพ็ญธรรม เป็นการ
ฟอกดวงวิญญาณให้สะอาด อันเป็นหนทางให้หลุดพ้นจากการเกิด การตาย

สิกข์สอนว่า โลกมีมากต่อมาก ดวงสุริยะ ดวงจันทร์ ก็มีมากต่อมาก
อากาลและอวกาศ ก็กว้างใหญ่ไพศาล อันผู้มีกิเลส ยากที่จะหยั่งรู้ให้ถึงได้

เกี่ยวกับการเกิดใหม่

สิกข์เชื่อว่า วิญญาณเป็นอมตะ ในกฎของวัฏฏสงสาร คือ การเวียน
ว่ายตายเกิด วิญญาณนั้นได้ขึ้นมาเป็นลำดับ ถ้าใครผู้ใดต้องการหลุดพ้นจาก
การเกิดตาย ก็ทำได้ในภพนี้ โดยการชำระกิเลสอันเป็นเชื้อทำให้เกิดให้ตาย
ถ้าไม่ต้องการตาย ก็ต้องไม่ทำให้เกิด

การทำให้ไม่เกิด คือ การทำตัวให้อยู่กับพระเจ้า เหมือนเอน้ำเข้าใบ
ผสมกับน้ำ อยู่ในภูมิ สตุยจันทร์ (เช่นเดียวกับการเข้าถึงนิพพานในพุทธศาสนา,
ดูเรื่องยัปปิ ตอน สตุยจันทร์)

เกี่ยวกับเศรษฐกิจสังคม

สิกข์สอนว่า

๑. ให้ตื่นแต่เช้าอย่างน้อยครึ่งชั่วโมงก่อนรุ่งอรุณ
๒. ตื่นแล้วให้บริกรรมทางธรรม เพื่อฟอกจิตใจให้สะอาด
๓. ให้ประกอบสัมมาชีพ
๔. ให้แบ่งส่วนของรายได้ ๑๐ ส่วน มอบแก่กองการกุศล
๕. ให้ละเว้นจากการเสพของมีนเมา ประพฤติดิฉิประเวณี แม้แต่
การสูบบุหรี่ก็ห้าม

เมื่อทุกคนปฏิบัติตามธรรมเหล่านี้ ความเลื่อมจะไม่เกิดในสังคม

ที่สอนว่าให้แบ่งรายได้ ๑๐ ส่วน ส่งเข้ากองการกุศลนั้น สังคม
ของชาวสิกข์ จึงมีเงินมาก เพียงพอจัดเศรษฐกิจให้อยู่ในขั้นมาตรฐานได้ แม้
แต่คนยากจน และผู้ด้อยความสามารถในหมู่ชาวสิกข์ ก็สามารถยังชีพอยู่ได้

โดยไม่ต้องตกเป็นภาระของใคร มีผู้กล่าวกันว่า ไม่เคยเห็นชาวสิกข์เล่นการพนัน ไม่เคยเห็นชาวสิกข์เกียจคร้าน และเป็นขอทานในที่ใด

เกี่ยวกับประเทศชาติ

ศาสนาสิกข์ ตั้งขึ้นโดยท่านคุรุนานัก ผู้มองเห็นภัยที่ประเทศชาติ กำลังได้รับอยู่จากคนต่างชาติ และจากคนในชาติเดียวกัน คุรุนานักได้ประกาศธรรมสั่งสอนเพื่อความดำรงอยู่ของชาติ **กูรวาณี** ของท่าน เป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้ได้รับฟัง มีความสามัคคี มีความรักชาติ โดยไม่เกลียดชาติอื่น

ล่วงมาถึงสมัยของท่านคุรุโควินทสิงห์ สั่งสอนให้ชาวสิกข์เป็นทหารหาญ เสียสละเลือดเนื้อเพื่อชาติ ศาสดาของสิกข์หลายท่าน อาทิท่านคุรุอรชุนเทพ คุรุองค์ที่ห้า และคุรุเทคบาหาทูร์ คุรุองค์ที่เก้า ต่างได้สละชีพเพื่อชาติศาสนา บางท่านสละชีพเพื่อป้องกันฮินดูเสียด้วยซ้ำ ในการกู้เอกราชของประเทศอินเดีย ปรากฏว่า สิกข์ต้องเสียสละชีวิตลงเป็นอันมาก การสละชีพเพื่อชาติ หรือการกระทำสิ่งใดเพื่อชาติของตน สิกข์สอนว่าต้องไม่เกลียด และไม่พยายาม ชาติอื่น*

๑. ท่านคุรุอรชุนเทพ ถูกกษัตริย์ มุสลิม คือ ชาห์นคีร์ บังคับไม่ให้ประกาศศาสนา ถูกจับขังที่ป้อมเมืองลาฮอร์ ถูกทรมานให้นั่งบนแผ่นเหล็กเผาไฟ กษัตริย์ชาห์นคีร์สั่งให้คว่ำทวายไปรยลงบนร่าง ต่อรองให้เลิกประกาศศาสนาสิกข์ หันมาประกาศอิสลามแทน ท่านคุรุไม่ยอม ถูกนำไปใส่หม้อต้มและถูกนำไปถ่วงในแม่น้ำราวี่ ดับขันธเมื่อขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๑๔๙

คุรุองค์ที่เก้า คือ เทคบาหาทูร์ ก็ถูกกษัตริย์มุสลิมประหาร เพราะเรื่องประกาศศาสนาสิกข์อีกเหมือนกัน. ดร.ปัตตาไปชีดาร์มีโยยา อดีตประธานสภาองเกรส จดสถิติชาวสิกข์เสียชีวิตในการกู้เอกราช คือ ถูกแขวนคอ ๙๓ ใน ๑๒๑ คน, ถูกเนรเทศไปอยู่เกาะอันดามัน ๒,๑๘๗ ใน ๒๖๔๖ คน, ถูกยิงตายในสวนอันเลียนวาลา ๗๓๙ คน, ถูกยิงตายที่ใกล้เมืองกัลกัตตา ๙๐ คน, เมื่อชาวสิกข์ถูกขับกลับจากคานาดา ถูกนำไปขึ้นรับกระสุนหน้าปืนใหญ่ ๙๐ คน และถูกจอบจิกกว่าร้อยละ ๔๐

เกี่ยวกับฐานะของสตรี

ศาสนาสิกข์ยกให้สตรีมีฐานะเท่าบุรุษ สตรีมีสิทธิในการศึกษา ร่วมสวดมนต์ หรือเป็นผู้นำในการสวดมนต์ได้เท่ากับบุรุษทุกประการ ท่านคุรุนานักให้โอวาทแก่พวกพราหมณ์ผู้เคร่งในวรรณะ ๔ เหล่าไว้ว่า “พวกท่าน ประณามสตรีด้วยเหตุใด สตรีเหล่านี้เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ราชา คุรุ ศาสตรา และแม่ แก่ตัวท่านเอง”

เกี่ยวกับหลักเสมอภาพและเสรีภาพ

คุรุนานักสอนว่า “โลกทั้งหมดเกิดขึ้นจากแสงสว่างอันเดียวกัน คือ (พระเจ้า) จะว่าใครดีใครชั่วกว่ากันไม่ได้”

คุรุโควินทสิงห์ สอนว่า “สุเหร่า (มัสยิด), มณเฑียร, หรือวิหาร เป็น สถานที่บำเพ็ญธรรมของคนทั้งหลายเหมือนกัน ที่เห็นแตกต่างกันบ้าง เพราะ ความไม่เหมือนกันแห่งรูป กาละและเทศะ”

วิหารของสิกข์ มีประตู ๔ ด้าน ความหมายว่า เปิดรับคนทั้งสี่ทิศ คือ ไม่จำกัดชาติ ศาสนา เพศ หรือ วรรณะใด ในเวลาประชุมทางศาสนาทุกคนได้ รับการปฏิบัติเสมอภาค, ผู้แจกและผู้รับแจกอาหาร จากโรงอาหารของกองการ ฤคัล จะเป็นคนในวรรณะใดชาติใดก็ได้ คนทุกฐานะต้องนั่งกินอาหารในที่ เสมอหน้ากัน

เรื่องตั้งโรงทาน เป็นสิ่งสำคัญมากในศาสนา นี้ ถึงกับคุรารามทาสคุร องค์ที่สี่ ตั้งกฎไว้ว่า ใครจะเข้าพบศาสดา ต้องรับอาหารจากโรงทานเสียก่อน เพื่อเป็นการแสดงให้ประจักษ์ว่า รับหลักการเสมอภาคของศาสดา คราวหนึ่ง อักบาร์มหาราชไปพบท่านคุรารามทาส กำลังนั่งกินอาหาร ในที่เดียวกับสามัญชน อักบาร์ ทรงพอพระทัย ถวายเงินปีแด่ท่านศาสดาผู้นี้

อีกประการหนึ่ง จะเป็นใครก็ตาม ต้องปฏิบัติพิธี สังคัต (พิธีชุมนุม ศาสนิก) ด้วยมือของตนเอง คือต้องเข้ดรองเท้า ดักน้ำ ทำทุกอย่างด้วยตนเอง

ไม่มีใครได้รับยกเว้นเป็นพิเศษ ใครปฏิบัติตามได้มาก ยิ่งเป็นสิกข์ที่ดีมาก

เสรีภาพ เป็นวิญญาณ ของสังคม ครูโควินทสิงห์วางหลักปฏิบัติไว้ว่า อย่าทำให้ใครต้องกลัวท่าน ท่านอย่าเป็นภัยแก่ใคร อย่ากลัวใครและอย่าให้ใครเป็นภัยแก่ตน ในการป้องกันตัว หรือช่วยป้องกันผู้อื่นที่ถูกข่มเหงถ้ามีวิธีการอื่นไม่เป็นผล จงจับดาบ แต่การใช้ดาบ ต้องไม่ปราศจากธรรมะ อนึ่ง การปกครองอย่างมีระเบียบเป็นกลุ่มเป็นก้อนนั้น เป็นสิ่งจำเป็นและจำเป็น ต้องปกครองโดยมีเสรีภาพด้วย

สิกข์มีพิธีอันหนึ่ง เรียกว่า อมฤตสังสการ คือ พิธีรับคนเข้าในศาสนา ให้สิกข์ทั้งหลายนั่งพร้อมกันในที่แห่งเดียว หยิบอาหารใส่ปากให้แก่กันและกัน ไม่ถือชั้นวรรณะ ใครจะเป็นพราหมณ์ เป็นกษัตริย์ แพศย์ ศูทร ตลอดจนพวกคนกวาดถนน ก็รับเข้าในศาสนาสิกข์เหมือนกันหมด

พิธีเข้าศาสนาสิกข์ ไม่ว่าชายหรือหญิง มีศีลและการปฏิบัติทางศาสนาเหมือนกันทั้งสองพวก ทั้งชายและหญิงไปบูชาด้วยกัน ในโบสถ์วิหารแห่งเดียวกัน นั่งพร้อมกันในฐานะพี่น้อง สรรเสริญพระเจ้าองค์เดียวกัน ความมุ่งหมายในที่นี้ เพื่อปฏิเสธการนับถือวรรณะ ๔ เหล่าของพวกฮินดู อันเป็นเครื่องทำลายสามัคคีในหมู่คณะ และเพื่อให้เป็นการทำลายมานะ ทำลายความดื้อถือดี ให้เกิดศรัทธา และความรักใคร่ระหว่างกัน

นิกายในศาสนาสิกข์

ศาสนาสิกข์ แยกออกเป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ นิกาย นานักปันธิ แปลว่า ผู้ปฏิบัติตามธรรมของท่านคุรุนานัก ผู้เป็นคุรุองค์แรก และนิกาย นิสิมเล แปลว่า นักพรตผู้ปราศจากมลทิน นับถือคุรุโควินทสิงห์ ศาสดาองค์ที่สิบ นิกายหลังนี้ นับว่า ท่านคุรุโควินทสิงห์ เป็นผู้สืบทอด โดยการจัดส่งสาวกของท่านออกไปเล่าเรียน ในมหาวิทยาลัยพาราณสี

นอกจาก ๒ นิกายใหญ่ ยังมีนิกายย่อยอีก เช่น อุทาสี หมายความว่า ผู้วางเฉยต่อโลก สุทธเร แปลว่า นักพรตผู้บริสุทธิ์ อกาสิ คือ ผู้บูชาพระเจ้าผู้เป็นนิรันดร์ และยังมีนิกายสำคัญอีกนิกายหนึ่ง คือ นามธารี แปลว่า ผู้ทรงไว้ หรือผู้มั่นอยู่ในพระนามของพระเจ้า นิกาย นามธารี แต่งตัวขาวล้วน ไม่สูบบุหรี่ (ของมีนเมา) ไม่กินเนื้อสัตว์ ถือว่าครูของศาสนามีต่อจากศาสดาองค์ที่ ๑๐ มาทุกกระยะ ไม่มีขาด ผิดจากนิกายอื่นที่ถือว่า ครูผู้เป็นศาสดาของสิกข์มีเพียง ๑๐ คน ไม่มีครูสืบต่ออีก และนับถือคัมภีร์คันถ-ซาหิปว่า เป็นองค์ศาสดาแทน

ยังมีนิกายย่อยแตกต่างออกไปอีกมากกว่า ๑๐ นิกาย นิกายเหล่านี้มีส่วนแตกต่างกันเล็กน้อย สังเกตได้จากเครื่องแต่งกาย บางนิกายโพกผ้าเหลือง บางนิกายใช้สีฟ้า สีขาว และแดงก็มี บางนิกายแตกต่างกันไปด้วยการตัดผม และบางนิกายแตกต่างกันด้วยการโกนหนวดเคราก็มี

ศาสนาสิกข์ มีฐานะเป็นศาสนา คงอยู่ไม่ตายไป ยังผู้ปฏิบัติทั้งหลายให้มั่นคงอยู่ในความเป็นเอกของอกาลปุรุช ให้เกิดจุดรวมแห่งสามัคคีธรรม เป็นเครื่องมือนำทางให้เป็นผู้ปฏิบัติธรรมเข้าถึงซึ่งสิ่งลี้ลับจะละอหังการและมมังการเสียได้ เข้าถึงเทพภาวะเป็นขั้นสูงสุด ไม่น้อยหน้ากว่าธรรมในศาสนาทั้งหลาย

ศาสนา กลุ่มม้งไกล

ศาสนา   เต้า

ศาสนา   ขงจื้อ

ศาสนา   ชินโต

ภาพวาด ท่านเล่าซือ ผู้ประกาศ
ลัทธิเต๋า-ทางธรรมชาติ. อิริยาบถ
“ขี่ควาย” เครื่องหมายของพลัง

ผินธงแบบหนึ่งของเต๋า
นิกายหนึ่ง ภายหลังเต๋า
วิวัฒนาการไปเป็นไสยศาสตร์

บทที่ ๑๐

ศาสนาเต๋า มรรคาแห่งธรรม

เต๋า แปลว่า มรรคา หรือทาง หากจะให้มีความหมายให้หมายว่าสภาพอันเป็นไปโดยธรรม ตามปรัชญาของจีนโบราณ^๑

นักปราชญ์ผู้ ชื่อ เล่าซือ หรือเล่าจื๊อ (Lao-Tzu) เป็นผู้ประกาศเล่าจื๊อเกิดเมื่อก่อน ค.ศ. ๖๐๕ ประมาณก่อนพุทธศักราช ๖๐ ปี ที่หมู่บ้านจูเหย่นในแคว้นโฮนาน ทางภาคกลางของจีน ในตระกูลชาวนาผู้ยากจนสมัยราชวงศ์ จิว (ประมาณ ๑๑๒๒-๒๕๕ ก่อน ค.ศ.) นัยว่าเกิดได้ต้นหม่อนทารกมีผมขาวโพลนออกจากท้องแม่ ได้นามว่า เล่าจื๊อ หรือ เล่าซือแปลว่าเด็กแก่ โดยอรรถาธิบายว่า ผู้มีภาวะเหมือนเด็ก คือเป็นผู้บริสุทธิ์เช่นเด็ก หรือมีความหมายว่า นักปราชญ์ผู้เฒ่า หรือนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่

लगदानन แสดงว่า เล่าจื๊ออยู่ในท้องแม่ถึง ๘๑ ปี ๗๒ และ ๖๒ ปี ก็มี เมื่อคลอดออกมา ผมจึงขาวโพลนทั้งศีรษะ พอคลอดก็แสดงปาฏิหาริย์ มือซ้ายชี้ขึ้นไปบนฟ้า มือขวาชี้ลงแผ่นดิน เปล่งวาจาว่า “ในฟ้าเบื้องบน และดินเบื้องล่าง เต๋าเท่านั้นควรเป็นที่สักการะ”

คำนวณวันเกิดของเล่าจื๊อ ตกก่อนวันเกิดของขงจื๊อ นักปราชญ์เจ้าลัทธิสำคัญอีกคนหนึ่งของจีนประมาณ ๕๐ ปี ได้รับการศึกษาจากธรรมชาติมากกว่าจากคน เป็นผู้ฉลาดมาตั้งแต่เด็ก เมื่อมีอายุได้รับตำแหน่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่ในกรมอาลักษณ์ เป็นนักประวัติศาสตร์ประจำราชสำนัก และ

---

๑. ดูชุด “ศาสนาโบราณ” ตอนว่าด้วย อารยธรรมสายมองโกล ของผู้แต่ง

เป็นนักปราชญ์ใหญ่อยู่ในราชสำนักด้วย

นักปราชญ์และนักประวัติศาสตร์กรีก ชื่อ เฮโรโดตัส (Herodotus ๔๘๔-๔๒๕ ก่อน ค.ศ.) อ้างว่า ชีวิตของเล่าจื๊อเป็นไปในสมัยเดียวกับศาสนาจารย์คนสำคัญของโลกหลายคน อาทิ โซโรแอสเตอร์ของเปอร์เซีย ศาสดาพยากรณ์ เจเรมียาห์ และไอซาร์ ของยิวเป็นต้น ประวัติของเล่าจื๊อหาความกระจ่างแจ้งได้ยาก หลักฐานเท่าที่พอค้นได้ จากภาษาจีน มีอยู่เพียง ๒๔๔ คำ ประวัติเหล่านี้แต่งขึ้นภายหลังเล่าจื๊อลิ้นชีวิตไปแล้วกว่า ๕๐๐ ปี ประวัติตอนต้นของเล่าจื๊อจึงมีเพียงเท่านั้น^๑

นามจริงของเล่าจื๊อ คือ ลีจู้ เพราะเกิดได้ต้นหม่อน ระหว่างรับราชการเป็นหัวหน้าหอสมุดหลวง มีหน้าที่ทำจดหมายเหตุ เป็นอาลักษณ์ของพระเจ้าแผ่นดิน ได้โอกาสศึกษาเหตุการณ์ ศึกษางาน ยิ่งเห็นมาก ยิ่งทำให้เกิดความเหนื่อยหน่ายมาก^๒

เล่าจื๊อ มีชีวิตอยู่ในสมัยบ้านเมืองกำลังประสบความยุ่งยาก มีการจู่ร้าย ภัยบั้งหลวงอย่างไพศาล สถานการณ์ยุ่งเหยิงของบ้านเมือง ทำให้เล่าจื๊อเกิดความท้อแท้ใจ เมื่อหมดหนทางจะแก้ไขให้ดีขึ้นได้ เล่าจื๊อจึงคิดกลับแก้ปัญหา ให้แก่ตนเอง โดยการ หลีกหนี สละตำแหน่งสูงในราชการเสีย ปลีกตัวออกไปจากสังคม ออกเดินทางจากแคว้นโยนาน แล้วท่องเที่ยวหนีความยุ่งยากไปทาง ทิศตะวันตก (ประเทศอินเดีย หรืออิเบต?)^๓

๑. Robert Ernest Hume; the World Living Religions; Charles Scriber's Son : New York, 1931. p. 128

๒. H.T.Lee; The Story of Chinese Culture. Literature House. Ltd. Taipei. p. 24-32

๓. มลัทธินิยมของชาติโบราณในสมัยดึกดำบรรพ์ คนโดยมากถือว่า แดนทางตะวันตกเป็นแดนวิญญานของผู้ตายเดินทางไปสู่ โดยความเชื่อมันว่าจะได้พบ “พระผู้ศักดิ์สิทธิ์” ตัวเล่าจื๊อเอง ก็น่าจะมีความเชื่อเช่นนี้ด้วยกระมัง คตินี้ สืบต่อมาถึงสมัยพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีน (ประมาณก่อน พ.ศ. ๓๒๓) คือความเชื่อเรื่อง “สวรรค์ตะวันตก” หรือ “ดินแดนสุขาวดี” มีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อแต่โบราณนั้น ใช่หรือไม่ ขอให้พิจารณาดู

มีเรื่องเล่าประกอบว่า เล่าจื๊อขึ้นขี่ควาย ขณะออกไปถึงพรมแดน นายด่านผู้กำกับทางผ่านเข้าออกอยู่ ได้ขอร้องเล่าจื๊อ ว่าก่อนจะจากไป ขอให้ช่วยชี้แจงเรื่องปรัชญาแห่งชีวิตที่ได้ผ่านมา บันทึกไว้เพื่อประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง เล่าจื๊อยินยอมทำบันทึกคำสอนของตนไว้ให้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องหลักเกี่ยวกับสากลโลก ธรรมชาติ และชีวิต ให้ชื่อว่า “เต๋า-เต้-กิง” (Tao-Teh-Ching) เป็นคำประมาณ ๕,๕๐๐ คำ พวกศิษย์ได้รวบรวมขึ้นเป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ซึ่งภายหลังกลายเป็นคัมภีร์สำคัญของศาสนาเต๋า

ตั้งแต่ขึ้นหลังควายจากไปคราวนั้นแล้ว เล่าจื๊อก็สาบสูญไป ไม่ได้กลับมาให้ใครเห็นหน้าอีก (ดูภาพ)

บุคลิกลักษณะของเล่าจื๊อ

ลักษณะร่างกาย และอากัปกิริยาของเล่าจื๊อเป็นอย่างไร หาหลักฐานได้ยาก ที่รับรองกันคือ เป็นชายศีรษะล้าน นหนวยาว ชอบขี่ควาย มีเรื่องประกอบ เมื่อเล่าจื๊อเหน็ดเหนื่อยสังคม ออกสอนคน วันหนึ่งได้พบกับขงจื๊อ นักปราชญ์คนสำคัญของจีน ซึ่งขณะนั้นมีอายุราว ๓๕ ปี (ดูศาสนาขงจื๊อ ข้างหน้า) ทั้งสองคนพิจารณาวิสัยนาปัญหาธรรมแก่กัน

ขงจื๊อ บอกเล่าจื๊อด้วยความเคารพว่า ประารณาที่จะแสดงคารวะต่อท่านนักปราชญ์ชั้นผู้ใหญ่ในอดีต เล่าจื๊อตอบว่า คนที่ท่านจะแสดงคารวะเหล่านั้ไม่มีชีวิตเหลืออยู่แล้ว เหลือแต่เ้าและกระดูก เลิกคิดเสียเถิด อย่าประารณาอะไรเลย

ขงจื๊อ ถามถึงเรื่องเต้า ว่าศึกษามากี่มากแล้ว ไม่เคยรู้ว่ทำอะไรคือเต้า เล่าจื๊อกลับตอบเป็นทำนองคำถามว่า “ถ้าเต้าเข้ามาอยู่ที่ตัวคนได้ ใครเล่าจะไม่ประารณาเต้า ทำไมท่านจึงไม่หาเต้ามาอยู่กับตัว”

ขงจื๊อกลับไป พวกศิษย์ถามว่เป็นอย่างไรบ้าง ขงจื๊อตอบว่ “นกบินอย่างไร ข้าพเจ้าก็เคยรู้ ปลาว่ายน้ำอย่างไร สัตว์อื่นวิ่งอย่างไรก็รู้ และรู้ถึงว่ จะจับสัตว์นั้นได้อย่างไร สัตว์ลางชนิดต้องใช้บ่วงจับ ลางชนิดต้องใช้เหยื่อจับ อีกหลายชนิดต้องใช้อัญ แต่เดี๋ยวนั้ มีสัตว์อีกชนิดหนึ่ง คือ มังกร ข้าพเจ้าบอกไม่ได้ว่ มันเลื้อยขึ้นไปอยู่บนท้องฟ้าอย่างไร ไม่รู้ว่ มันผ่านก้อนเมฆหรือผ่านขึ้นไปบนสวรรค์ด้วยวิธีไหน วันนั้ ข้าพเจ้าได้พบกับท่านเล่าจื๊อ พบแล้วก็ทำให้ปลงใจว่ ท่านเล่าจื๊อ “เป็นมังกร” ซึ่งยากที่จะเข้าใจ”^๑

เล่าจื๊อเป็นเหมือนมังกรที่น่ากลัว และเหลือที่ใครจะเข้าใจ เป็นผู้ไฝ่ฝันแสวงหาความจริงของโลก นิยมการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ ใครทำผิดทำถูก เล่าจื๊อเห็นว่ธรรมชาติลงโทษและให้คุณเอง เล่าจื๊อมองเห็นโลกเป็นบ่วง เหนือยหน้ายโลก เล่าจื๊อบอกว่ปล่อยยให้โลกเป็นไปตามทางของมันโลกก็จะสุขสบายเอง ตรงนี้ผิดจากขงจื๊อ ที่ต้องการแก้ไขโลกด้วยวิธีของตนเอง พุดง่าย ๆ ขงจื๊อต้องการอยู่ในโลก แต่เล่าจื๊อต้องการออกนอกโลก

เล่าจื๊อเป็นคนเห็นสภาพของโลกเป็นธรรมดาสามัญ เห็นความผิดของคนทั้งหลายเป็นธรรมดาที่จะยกโทษให้ได้ ผู้ใดทำความชั่ว เล่าจื๊อให้ชนะความชั่วนั้นด้วยความดี ให้ชนะความร้ายของคนทั้งหลายด้วยกรุณา เล่าจื๊อ

๑. Glimpse of the World Religion; Jaico Publishing House, Bombay. 1957 P. 239-250 และ Robert Ballou; World Bible, The Viking Press: New York, 1950. P.533-541,

พูดว่า “ผู้ใดชั่วร้ายต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะเป็นคนดีต่อเขา ผู้ใดทำความดีต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็เป็นคนดีสำหรับเขา ผู้ใดซึ่งสัตย์ต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ซื่อสัตย์ต่อเขา ผู้ใดไม่ซึ่งสัตย์ต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ยังซื่อสัตย์ต่อเขาทุกคน” (คัมภีร์เต๋า เต๋ กิง ข้อที่ ๔๙ และ ๖๓)

ลักษณะของเล่าเจื้อดั่งกล่าว แสดงว่าเป็นคนมีเมตตา มองเห็นความเป็นธรรมดาสามัญของความผิด และความชั่วร้ายที่จะให้อภัยกันได้ ศาสดาหลายองค์ในสมัยหลังเล่าเจื้อ เช่น เยชู เป็นต้น ก็มีลักษณะประจำตัว ให้ตอบแทนความชั่วของคน ด้วยความดีเช่นเดียวกัน

ความตอนหนึ่งในคัมภีร์ เต๋า เต๋ กิง แสดงลักษณะของเล่าเจื้อ ไว้ว่า “หมู่ชนทั้งหลายเป็นผู้มีความสุข ข้าพเจ้าเป็นคนชอบสงัด ชอบอยู่แต่ลำพัง จงติเตียนข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าไม่ต้องการความสุขเช่นหมู่ชนทั้งหลาย ข้าพเจ้าเป็นคนโง่ คนขลาด ข้าพเจ้าเป็นคนแตกต่างจากผู้มีความสุขทั้งหลาย ข้าพเจ้าจากคนทั้งหลายมา เพื่อแสวงหาเต๋า (สภาพอันเป็นไปตามธรรมชาติ)”

“คนในโลก นับถือข้าพเจ้าว่าเป็นปราชญ์ แต่ข้าพเจ้าไม่เป็นไปอย่างนั้นเลย ข้าพเจ้ามีสมบัติ ๓ อย่าง ซึ่งพยายามให้เกิดมีขึ้นในตนเสมอ สมบัติ ๓ อย่างนั้น คือ ความเมตตากรุณา ความกระหมัดกระหม่อม และความอ่อนน้อมถ่อมตน”

“ถ้อยคำของข้าพเจ้าย่างที่จะรู้ ง่ายแก่การปฏิบัติ แต่ไม่มีใครสามารถรู้และปฏิบัติได้ เพราะว่าคนทั้งหลาย ไม่รู้จักธรรมชาติและไม่รู้จักข้าพเจ้าด้วย”

ลักษณะอันเป็นคุณธรรม ๓ ประการ คือ ความเมตตากรุณา ความกระหมัดกระหม่อม และความอ่อนน้อมถ่อมตน ถือว่าเป็นแก้ว ๓ ประการ ภายในตัวของเล่าเจื้อ

เล่าเจื้อบำเพ็ญตนเป็นผู้สันโดษ ชอบความสงบสงัด ชีวิตของเล่าเจื้อในตอนหลังเป็นชีวิตของผู้แสวงหาธรรม ผู้นับถือลัทธิของเล่าเจื้อต่อมา จึงมีการบำเพ็ญตนเป็นฤาษีชีไพร อาศัยอยู่ตามภูเขาป่าไม้ ปฏิบัติตนเป็นนักพรตผู้สละ

ความวุ่นวายทั้งหลายในโลกเรียกว่า เต้าหยิน คือ บุคคลในลัทธิเต้า หรือผู้ปฏิบัติตามมรรคา ได้แก่ ผู้มีความเป็นอยู่ตามภาวะของธรรมชาติ

เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ชาวจีนนับถือเล่าจื๊อ เป็นมหาปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ ได้สร้างปฐนียัตถุเป็นที่ระลึกบูชาขึ้น ณ ตำบลที่เล่าจื๊อเกิด ธรรมของเล่าจื๊อแพร่หลายเป็นฐานใจของคนจีน จักรพรรดิองค์หนึ่งของจีนขึ้นเสวยราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๑๙๓-๑๒๓๑ ประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกา ยกย่องเล่าจื๊อ ขึ้นเป็นปฐมจักรพรรดิ เป็นบรรพบุรุษจอมปราชญ์ของจีน ความเป็นนักปราชญ์ของเล่าจื๊อ มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตของขงจื๊อ นักปราชญ์อีกคนหนึ่งของจีน ซึ่งจะกล่าวข้างหน้า

คัมภีร์ในศาสนา

คัมภีร์ในศาสนาเต้า เรียกว่า เต้า เต้ กิง (Tao-Teh-Ching) (หรือ เต้า เต้ จิง) มาจากนามของศาสดาผู้ตั้งลัทธิ เต้า เต้ กิง เป็นบทกวีใช้ภาษาชั้นวรรณคดี บรรจุถ้อยคำทั้งหมดประมาณ ๕,๕๐๐ คำ จัดเป็นหัวข้อ ๘๑ หัวข้อ เล่าจื๊อเป็นผู้เขียนเองส่วนหนึ่ง เมื่อคราวออกจากราชการ จะผ่านออกไปหาความสงบทางทิศตะวันตก (ทิเบต ?) มีศิษย์คนสำคัญของเล่าจื๊อ เป็นผู้รวบรวมคำสอนของอาจารย์ ไว้ในคัมภีร์เล่มเดียวกันนี้อีกส่วนหนึ่ง คัมภีร์เต้า เต้ กิง มีผู้แปลออกมาเป็นภาษาตะวันตกหลายครั้ง และหลายภาษา^๑

-
๑. นักปราชญ์ผู้นับว่า มีคำแปลเป็นชื่อต่าง ๆ กัน โดยนักปราชญ์ต่างกัน อาทิ The Classic of Tao and of Virtue (ชาล์มเมอร์), The Book of the Path of Virtue (โฮลต์), The Providential Classic (ปาร์กเกอร์), The Principle of Nature and The Attributes (บัลโฟร์), Thoughts on the Nature and Manifestation of God (อาเล็กซานเดอร์), และ Canon of Reason and Virtue (คาร์ล), ผู้แปลเหล่านี้ เป็นนักสอนศาสนา เข้ามาประจำอยู่ในประเทศจีนหลายคน

ความสำคัญในคัมภีร์ เต๋า เต๋ กิง ตอนหนึ่ง เล่าสอนให้เห็น
ความบริสุทธิ์อันยิ่งใหญ่ ๓ ประการอันบุคคลต้องถือเป็นหลักสำคัญของเต๋า คือ

๑. สาระ (Essence) หรือรากฐานเดิม (ชิง) ข้อนี้มุ่งถึงสรวง
เรียกว่า วู - ชิง เทียนชุน (Wu hsing Tien Chun) หรือ เทียน-เปาซุน (Tien-
Pao Chun) แสดงโดยบุคคลาธิษฐาน ทรงเป็นจอมโลก จอมสรวง ปรากฏ
รูป สติสถิตอยู่ในอาณาจักรแห่งความบริสุทธิ์ เสมือนหยกวิเศษ อาณาจักรนี้
เป็นอาณาจักรของนักบุญ

อธิบายอีกนัยหนึ่ง แสดงชัดเจนเป็นบุคคลาธิษฐานว่า ทรงเป็นมหา
เทพองค์หนึ่ง พระนามว่า ยูชิง มหาเทพมีพระกายเป็นหยก ทรงมีบัลลังก์อยู่บน
ภูเขาหยก ประดับบัลลังก์ทำด้วยทองคำ ทรงเปล่งพระรัศมี เหมือนแสงจากดวง
อาทิตย์ พระรัศมีนั้นส่องสว่างให้เห็นสัจจะ (ของโลก) ทั้งปวง (สร้างโลก?)

๒. พลัง (Vital Force) หมายถึงพลัง (จิ) แห่งสติปัญญาสามารถ
แสดงเป็นบุคคลาธิษฐาน เรียกว่า วูชี เทียนชุน (Wu - Shih Tien Chun) หรือ
หลิงเปาซุน (Ling-pao Chun) ทรงเป็นจอมแห่งปัญญา สถิตในอาณาจักร
ของความบริสุทธิ์อันสูงส่ง ปรากฏจากมูลเดิม

อธิบายอีกนัยหนึ่ง ทรงเป็นมหาเทพ ทรงพระนามว่า ขวงชิง อุบัติขึ้น
พร้อมกับจักรวาล (โลก) ทรงมีหน้าที่ในการจัดแจงแบ่งเวลา เป็นวันคืนเป็น
ฤดูของโลก มีบัลลังก์ประทับอยู่ทางทิศเหนือ ทรงเป็นเจ้าแห่งธรรมชาติคู่โลก ๒
ชนิด คือ หยางและ หยิน (ดู "ศาสนาโบราณ" ตอนว่าด้วยอารยธรรมสายมังกร)

๓. วิญญาณ (Spirit) แสดงเป็นบุคคลาธิษฐาน เรียกว่า ฟาน-ชิง
เทียนชุน (Fan-hsing Tien Chun) หรือ เชนเปาซุน (Shen pao Chun) เป็น
จอมแห่งวิญญาณทั้งหลาย (เท่ากับพระพรหมในศาสนาพราหมณ์) ทรงสถิต
อยู่ในอาณาจักรอันเป็นอมตะของอมรทั้งปวง และเป็นผู้ทรงความบริสุทธิ์ยิ่ง

อธิบายอีกนัยหนึ่ง ทรงเป็นมหาเทพ ทรงพระนามว่า **ไทจิ** อธิบายว่าเท่ากับตัวเล่าจื๊อ ผู้เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ อวตารลงมาสั่งสอนมนุษย์

คติอันแสดง **ความบริสุทธิ์** ยิ่งใหญ่ ๓ ประการนี้ สวรรค์ของเต๋าในชั้นหลัง ถือว่า เป็น **รัตนตรัย** ของเต๋า และเชื่อกันว่าศิษย์คนสำคัญของเล่าจื๊อคนใดคนหนึ่ง ได้รวบรวมไว้ (ในคัมภีร์เต๋า เต้ กิง)

ลักษณะสำคัญในคำสอนของเล่าจื๊อนั้น ได้ไปถึงธรรมชาติคือ “เต๋า” (Tao) หรือมรรคาที่บุคคลจะพึงปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นการยากที่จะกล่าวให้ถูกต้องชัดเจนได้ว่า เต๋า เป็นอะไร เพราะเล่าจื๊อมิได้วางคำจำกัดความแห่งเต๋าไว้ชัดเจนนัก

คำว่า เต๋า คืออะไร เมื่อพิจารณาโดยต้องแท้ เห็นว่าเล่าจื๊อ หมายถึงความเที่ยงแท้ (อุดมธรรม) อันสูงสุด (Ultimate Reality) ซึ่งเป็นเอกภาพไม่มีรูปร่าง ไม่อาจกำหนดได้โดยผัสสะ (Sense) ทั้งหลาย (คล้ายกับความคิดเกี่ยวกับปรมาตมน์ ของพราหมณ์)

อุดมธรรม ดังกล่าว แฝงอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ในธรรมชาติทุกชนิด เต๋า แสดงตัวเองให้เห็นในรูปร่างของกฎธรรมชาติ (Law of Nature) ที่ไม่เปลี่ยนแปลง เล่าจื๊อถือว่า เต๋า (วิถีทางของธรรมชาติ) เป็นแหล่งทำให้เกิด พลัง (Vital Force หรือ จิ ตามที่กล่าวมาแล้ว) พลังนี้ จะได้มา ต่อเมื่อเราเข้าถึงเต๋า ด้วยการพยายามสนในในวิถีทางของธรรมชาติ โดยลักษณะที่บรรยายเป็นคำพูดไม่ได้เล่าจื๊อ จึงมักกล่าวเสมอว่า “คนที่รู้ไม่พูด คนที่พูดไม่รู้” (those who know

---

๑. คำอธิบายเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ยิ่งใหญ ๓ ประการ ประกอบกับคำอธิบายอื่น อ้างความใน Vergilius Ferm; Encyclopedia of Religion. Little Filed. Adams. Co. N.J. 1945 P. 152-155. และ A Dictionary of Chinese Mythology. E.T.C. Werner P. 399-403.

don't say, those who say don't know) ผู้นับถือศาสนาเต๋าในสมัยหลังพยายามจะได้พลังอันนี้ ด้วยการใช้อยาศาสตร์ (Magic) ซึ่งผิดไปจากคำสอนเดิมของเล่าจื๊อเป็นอันมาก

เล่าจื๊อ กล่าวว่า “บรรดาความยุ่งเหยิง ซึ่งมีมาก่อนจะมีโลก และสวรรค์นั้น ยังคงมีความครบถ้วนสมบูรณ์ มันเป็นเจ้าของจักรวาล ส่วนนามของมันข้าพเจ้าเองก็ไม่ทราบเหมือนกันจึงเรียกมันว่า “เต๋า”

“การจะพยายามพรรณนาถึง เต๋า ว่าเป็นสิ่งใดนั้น เป็นเรื่องใหญ่ในจักรวาล ซึ่งนับว่ามีอำนาจสำคัญยิ่งใหญ่มากที่สุด ๔ อย่างคือ อำนาจของมนุษย์ที่มาจากโลก อำนาจของโลกที่มาจากสวรรค์ อำนาจของสวรรค์อันมาจากเต๋า อำนาจของเต๋า มาจากความเป็นไปในตัวของมันเอง” (สิ่งที่เกิดเองเป็นเอง ?)

“อีกนัยหนึ่ง ไม่มีประจักษ์ว่า เต๋าเป็นความระทมทุกข์หรือเป็นความทุกข์เชิงเลย แต่เต๋าเป็นนิรันดร์ เป็นความเผือกแผ้วว่างขวาง เป็นความเที่ยงธรรม การเป็นความเที่ยงธรรม จึงเป็นเหมือนความทรงศักดิ์ และความทรงศักดิ์จึงเกี่ยวเนื่องกันเป็นสวรรค์, การเกี่ยวเนื่องกันเป็นสวรรค์ จึงมีเต๋า การมีเต๋า จึงมีความคงอยู่ ไม่เสื่อมสูญ”

จะเห็นได้ว่า สาระสำคัญแห่งคำสอนของเล่าจื๊อ คือการไปรวมอยู่กับเต๋า มุ่งถึง เต๋า อันเดียว อันได้แก่การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ เล่าจื๊อกล่าวว่า “จงทำตัวให้สมกับธรรมชาติ คอยยึดเต๋าเป็นแนวทาง” และว่า “ความยุ่งยากทั้งมวลในโลกนี้ เกิดขึ้นจากการกระทำ การกระทำทั้งปวงเป็นเรื่องไร้สาระ จงเจียบเสีย การยอมรับโดยไม่ขัดขึ้นต่อธรรมชาติ เป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสุข บุคคลไม่สามารถที่จะกระทำน้ำอันพุ่งขึ้นด้วยโคลนตมให้ใสสะอาดได้ โดยการกวนน้ำนั้นไปมา จงทิ้งมันไว้เถย ๆ ไม่ต้องไปทำอะไรมันทั้งนั้น น้ำก็จะใสขึ้นมาเอง” และอีกตอนหนึ่ง “จงสงบปากเสีย และปิดหนทางแห่งความรู้ลึกเสีย บุคคลก็จะมีชีวิตอยู่ยืนนานแสนนาน จะไม่ประสบกับความยุ่งยาก จงละเว้นการกระทำเสีย วางตัวไว้โดยการไม่กระทำสิ่งใด”

เล่าจื๊อ เน้นเรื่องการเอาตัวรอดไปอยู่กับธรรมชาติ และเปรียบเทียบชีวิต “ตามธรรมชาติ” กับน้ำ ไว้ว่า

“คนดีที่สุดเหมือนน้ำ น้ำให้ประโยชน์แก่ทุกสิ่งและไม่พยายามแก่งแย่งกับสิ่งใด

น้ำกักขังอยู่ในที่ที่ต่ำที่สุด ซึ่งเป็นที่ที่ใกล้ต่ำ”

หมายความว่า สิ่งทั้งหลาย เจริญเติบโตขึ้นด้วยน้ำ แต่น้ำไม่พยายามจะเลื่อนตัวเองให้ขึ้นไปอยู่ระดับสูง น้ำกลับพอใจอยู่ในที่ต่ำ (ความอ่อนน้อมถ่อมตน) นี้แหละ คือธรรมชาติของเต๋า

ชีวิตที่เป็นไปง่าย ๆ ไม่มีการแก่งแย่งแข่งขัน แข่งดี ปลอยให้เป็นไปตามวิวัฒนาการของธรรมชาติ ไม่มีการดิ้นรน เพื่อแสวงหาตำแหน่งแห่งที่ ให้เกิดอำนาจแก่ตน ทำประโยชน์ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน คือชีวิตที่มีสุขสูงสุด ตามพระคัมภีร์ของเล่าจื๊อ

สรุปได้ว่า ความสำเร็จที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่การเอาชนะผู้อื่น หรือการได้ครอบครองทรัพย์สินสมบัติ เกียรติยศหรือความปรีดีองอันใด แต่เป็นการยอมสงบต่อผู้อื่น มีความอดทน และความเป็นกลาง สมตามที่เล่าจื๊อกล่าวไว้ว่า “ความอ่อนโยน ย่อมเอาชนะความแข็งแกร่งได้” (Gentles Overcome Strengths)^๑

๑. คำสอนเช่นนี้ เป็นหลักธรรม ตามที่เรียกในภาษาจีนว่า Wu-Wei คือ การกระทำซึ่งเหมือนไม่กระทำ ความหมายอันเป็นรากฐาน คือ การกระทำนั้น ไม่มีการดิ้นรน ปราศจากการยาปลอญให้ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ เล่าจื๊อกล่าวประจบสรรถนี้ว่า “เต๋า กระทำโดยไม่มีการหวังผล ไม่มีอะไรที่ยังไม่ได้ทำ ทุกอย่างได้ทำไปแล้ว” คุค้ำอธิบายหน้า ๓๒๕ ใน “สารานุกรมศาสนา” หมวด Chinese Terminology ของ Vergilius Fern Ph.D. ที่อ้างมาแล้ว

อรรถาธิบายทั้งหลายเหล่านี้ ดูประหนึ่งทำให้เห็นว่า เล่าจื๊อสอนให้คนเกียจคร้าน ไม่ต้องทำอะไร ไม่แสวงหาสิ่งใด (Quietism) แต่ความจริงมิได้เป็นดังกล่าว เล่าจื๊อมิได้สอนให้อยูเฉย เล่าจื๊อต้องการให้มนุษย์ทำงาน แต่เป็นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องมีความดิ้นรน (Effortless Action) เพื่อหวังผลอันใด ถ้าจะกล่าวเปรียบเข้ากับธรรมในพุทธศาสนา น่าจะเข้าได้กับคำว่า อภัยกถา หรือ สันโดษ

ความเปลี่ยนแปลง และนิยาย

คำสอนดั้งเดิมของเล่าจื๊อ ถูกดัดแปลงเพิ่มเติมผิดแผกไปเมื่อสิ้นศาสนาแล้ว กำหนดความเปลี่ยนแปลงออกเป็นนิยาย เมื่อราวก่อน ค.ศ. ๙๗ (พ.ศ. ๔๔๖)

การเปลี่ยนแปลง เริ่มจากความคิดใหม่ในหมู่สานุศิษย์นักคิด เริ่มสงสัยได้เถียงกันว่า เล่าจื๊อมีตัวจริงหรือเปล่า หรือเป็นเพียงผู้วิเศษคนหนึ่งในนิยาย คำสอนของเล่าจื๊อ เป็นคำสอนของเล่าจื๊อเอง หรือเป็นคำสอนที่มีมาก่อนเล่าจื๊อ คำสอนเรื่องเต๋า ที่ยากจะเข้าใจ เป็นมูลเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้คำสอนดั้งเดิมของเล่าจื๊อแยกเป็นนิยาย ออกไปตามลำดับ และลักษณะพออนุมานได้คือ

๑. คำสอนเพื่อแสวงหาความมีอายุวัฒนะ ด้วยการใช้อำนาจภายในและอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก เช่นอำนาจของเทพเจ้า โดยการกราบไหว้ขออำนาจ ด้วยวิธีไสยศาสตร์ นักบวชเต๋าผู้ชำนาญในไสยศาสตร์ มีขึ้นในระบอบนี้อ้างว่าเป็นผู้ติดต่อกับสวรรค์ได้ ราชสำนักสมัยนั้นรับรองปรีชา และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของนักบวชพวกนี้ นักพรตผู้ชำนาญทางไสยศาสตร์ กลายเป็นผู้มีอำนาจในราชสำนัก ทำให้นักปราชญ์และนักการเมืองผู้สุจริต พ่ายแพ้แก่นักพรตผู้อ้างเอาอำนาจเทวดา และเวทมนตร์คาถามาเป็นเครื่องหากิน

ระยะนี้ ลัทธิเต๋า กลายเป็นลัทธิมีเทพเจ้าประเภทต่าง ๆ เข้ามาผสม และเชื่อว่าจะผสมกับพุทธศาสนาเถรวาทที่เข้ามาสู่ประเทศจีนด้วย อาทิ มีพระเจ้าแห่งความสมบูรณ์ พระเจ้าแห่งยารักษาโรค (โกสัชชคุรุโพธิสัตว์ ?) พระเจ้าแห่งครัวไฟ ฯลฯ การบูชาดวงวิญญาณของธรรมชาติ แพร่หลายสุดขีด ในระยะนี้ ประมุขของลัทธิเต๋า กลายเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน^{๑-๒-๓-๔}

ลัทธิ นัปถิอ ความบริสุทธิ์ ๓ ประการ และคำอธิบายเกี่ยวกับ รัตนตรัยของเต๋า เฟื่องฟูมากในระยะนี้ด้วย

๒. คำสอน แปลงรูปก้าวออกไปอีกระยะหนึ่ง สาวกของเล่าจื๊อเชื่อว่าการปฏิบัติตามความมุ่งหมายของเต๋า ทำให้เกิดผลเพิ่มพูนขึ้นอีก ๒ อย่างคือ ยิงบุชา (สวรรค์-เทพเจ้า) ยิ่งได้รับพรตามปรารถนา และเป็นยาอายุวัฒนะ ช่วยให้มีความยืนนาน การยังความสำเร็จดังกล่าวให้เกิด มีวิธีที่ดีที่สุดอยู่วิธีหนึ่ง คือ การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ประเภทเล่นแร่แปรธาตุ เชื่อกันว่า ถ้าเล่นให้ ถูกทาง จะพบความบริสุทธิ์ ๓ ประการ เป็นอันว่าเข้าถึงเต๋า และกลางที่

๑. ตอนปลายราชวงศ์ฮั่น รัชสมัยพระเจ้าเลนเต้ (อนุสนธิของพงศาวดารเรื่องสามก๊ก, พ.ศ. ๗๑๒-๗๓๒ = ค.ศ. ๑๖๘-๑๘๙) ไสยศาสตร์เต๋า เฟื่องฟูอย่างยิ่ง เป็นเหตุทำให้บ้านเมืองผันแปรถึงขั้นจลาจล นักบวชเต๋า ชื่อเตียวเล้ง และเตียวก๊ก ขวยโอกาสสั่งสมผู้คน อ้างว่าเทวดาส่งมาให้ปราบยุคเข็ญ พอดีทำลายกินเมือง ผู้คนเจ็บไข้ทั่วไป เตียวก๊ก ทำน้ำมันต์และเขียนยันตร์ (ยันตร์ฮู้) ให้คนไปติดไว้ตามประตูบ้านป้องกันห่า รวบรวมผู้นับถือได้ตั้งเป็นกองทัพ “โจรโพกผ้าเหลือง” ก่อการกบฏแย่งแผ่นดิน ตั้งตนเป็นประมุขของเต๋าเป็นเจ้าแห่งสวรรค์ เจ้าแห่งแผ่นดิน และเจ้าแห่งมนุษย์ ดำรงตำแหน่งสืบสกุลมาโดยลำดับ ดูความพิสดารจาก

๒. นิพนธ์สามก๊ก ตอนต้น ของเจ้าพระยาพระคลังหน

๓. ‘สารานุกรมศาสนา’ หมวด Chinese Terminology ที่อ้างมาแล้ว

๔. The China Quarterly No. 41 PP. 83-85 Taipei, Taiwan. 1961

สามารถแปลงร่าง ล่องหน หายตัวเป็นผู้วิเศษ ได้ด้วย

๓. อีกระยะหนึ่งและอีกแบบหนึ่ง เป็นรูปไสยศาสตร์แท้เกี่ยวกับการพิจารณาโลกและชีวิตด้วยการทำนาย (หมอดู) สามารถติดต่อกับเทพ และดวงวิญญาณของผู้ตาย บอกเหตุร้ายเหตุดีได้

การพิจารณาโลกและชีวิต (เชิงทำนาย) แต่เดิมใช้วิธีโปรยทรายลงบนพื้นดิน หรือพื้นน้ำ คอยกำหนดดูทางลม หรือกระแสน้ำที่พัดทรายไปยังจุดใด และอย่างไร ตรงที่กำหนดทางลมนี้ เข้ากับหลักแห่งการสมโยคของธรรมชาติ ๒ อย่าง คือ หยาง และหยิน (ดู “ศาสนาโบราณ” ตอนว่าด้วยอารยธรรมสายมังกร) กล่าวคือ ผลคือ เป็นการทำนายเคราะห์กรรมของผู้อื่นได้ด้วย และเป็นผลให้ผู้ทำนาย สามารถกำหนดรู้พลังทางธรรมชาติ (ตามอธิบายของเล่าจื๊อ) ได้ด้วย^{๑-๒}

จริยธรรมในศาสนา

จริยธรรม อันเป็นคำสอนของเล่าจื๊อ แสดงความสูงศักดิ์ของอำนาจสูงสุด คือ เต๋า เล่าจื๊อสอนให้มนุษย์มีความสงบ มีความเป็นธรรมดา สอนให้

๑. พวกสมาคมลับของจีนเป็นอันมาก เช่น สมาคมฮังยี่ ใช้เครื่องราง ของขลัง นับถือเวทมนตร์ ทำพิธีไสยศาสตร์ ตามแบบของเต๋าทั้งนั้น เมื่อคราวเกิดกบฏนักมวยในสมัยพระนางซูสี นางพญาแห่งราชวงศ์เมิ่งจู พวกกบฏมีรอยสัก รูปเสือและรูปมังกร เครื่องหมายของสวรรค์เพื่อป้องกันอาวุธข้าศึก มีเครื่องรางชนิดหนึ่งเป็นแผ่นกระดาษสีเหลืองเขียนติดตัวไว้ มีความว่า ‘กูคือจอมแห่งฟ้า ข้างหน้ากูคือเทพแห่งไฟ ข้างหลังกูคือท่านเล่าจื๊อ’.

๒. Man's Religions, John Noss, Macmillan Co. New York. P. 336 และ Noamen Mackenzie, Secret Societies. Cave Book Co. Taipei. 1968.

มนุษย์ดำเนินชีวิตอันเป็นจุดสุดท้ายของตนเอง ด้วยการปฏิบัติตนไปในทางที่เป็นธรรมดา เข้ากันได้กับธรรมชาติที่เป็นไป ทุกวิถีทาง

ขอยกตัวอย่าง แห่งคำสอน อันเป็น จริยธรรมของเต๋า ปรากฏใน คัมภีร์เต๋า - เต๋ - กิง ให้เห็น ดังนี้

คำพูดจริง ไม่ไพเราะ คำพูดไพเราะ ไม่จริง,

คนดีไม่ได้เสียง คนได้เสียงไม่ใช่คนดี,

คนฉลาด ไม่รู้หลายอย่าง คนที่รู้หลายอย่าง ไม่ใช่คนฉลาด.

นักวิ่งที่ดี ไม่ทิ้งรอยฝีเท้าให้ปรากฏ, คำพูดที่ดีไม่มีช่องให้ใครหักท้วง, นักคำนวณที่ดี ไม่ต้องใช้ลูกคิด, ประดู่ที่ปิดดี ไม่ต้องใช้กลอน, ปมที่ผูกดี ไม่ต้องใช้เชือก, คนดีเป็นครูของคนชั่ว คนชั่วเป็นบทเรียนของคนดี

ผู้ใดกระทำ ผู้นั้นวินาศ, ผู้ใดยึดถือ ผู้นั้นขาดทุน, เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาไม่พึงกระทำ ไม่พึงยึด เพื่อให้พ้นจากความวินาศและการขาดทุน

ผู้ใดไม่ลัดไปนอกประตู (ทาง) ผู้นั้นจะรอบรู้จักรวาล, ผู้ใดไม่โผล่ ออกไปทางหน้าต่าง ผู้นั้นจะเห็นทางแห่งสวรรค์, เราจะรู้อะไรได้ โดยปราศจากความเคลือบไหว และเห็นอะไรได้ทั้งหมด ถ้าเราไม่ดูมันเสีย ถ้าไม่ทำเสียได้ ก็สำเร็จปรารถนา

ถ้อยคำเที่ยงตรง มักไม่ไพเราะ ถ้อยคำที่ไม่ไพเราะ มักเกิดจากความเที่ยงตรง

มีสิ่งประเสริฐอยู่ ๓ ซึ่งข้าพเจ้าถือนั่น และไม่รับผลแห่งความถือนั่น นั่นคือ

๑. ความสุภาพ ๒. ความกระหมัดกระหม่อม ๓. ความถ่อมตัว สิ่งประเสริฐ ๓ ประการนี้ ทำให้ข้าพเจ้าไม่ต้องเป็นเหยื่อของคนอื่น

จงสุภาพเพื่อความกล้าหาญ จงกระหมัดกระหม่อม เพื่อความเป็นอยู่ และหย่าชิงออกหน้าคนอื่น เพื่อจะได้เป็นผู้นำคนอื่น

บาปที่หนักที่สุดของมนุษย์ คือ การยอมตัวไปตามความปรารถนาของตน ไม่มีทุกข้ออะไรยิ่งไปกว่าความไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ไม่มีความเลวร้ายอันใด เท่ากับเล่นการพนัน

ถ้าทั้งแผนการเสียได้ ถ้าทั้งความหวังกำไรเสียได้ ขโมยก็เข้าบ้านไม่ได้ ผู้ชนะผู้อื่นได้ เป็นผู้เก่งกล้า แต่ผู้ชนะตนได้ คือ ผู้เป็นพระเจ้า

ผู้รู้ หรือคนจริง คือ คนที่ไม่มีแผนที่จะเอากำไร หรือเอาชนะและไม่ต้องทำสิ่งใดเพื่อเปลือกโห้หะ ผู้ทำสิ่งใดไม่หวังกำไร ย่อมเหมือนคนที่ผ่านกระแสน้ำได้ โดยไม่เปียกน้ำ และผ่านไฟไปได้ โดยไม่ติดไฟ

ผู้รู้แต่งตัวหยาบ ๆ แต่มีเพชรซ่อนไว้ข้างใน เหมือนการซ่อนแสงไฟไว้ใต้ความมืด

ผู้รู้ย่อมไม่ผันเมื่อหลับ ย่อมไม่ร้อนใจเมื่อตื่น และไม่แยแส ว่าอาหารจะอร่อยหรือไม่

ผู้รู้ย่อมทำดีต่อผู้ดีแก่ตน ย่อมทำดีต่อผู้ที่เลวกว่าตน ที่ทำอย่างนี้ เพราะต้องการเป็นคนดี

จริงอยู่ แม้คำสอนของเล่าจื๊อจะมุ่งไปข้างจิต-วิญญาณและธรรมชาติก็ตาม แต่ไม่ทอดทิ้งจริยธรรมทางสังคม เล่าจื๊อสอนเน้นหนักมากในเรื่องจริยธรรมถึงกับอ้างว่า ผู้ไม่มีจริยธรรมจะเข้าถึงเต๋าไม่ได้

หากพิจารณาอย่างใกล้ชิด เห็นว่า จริยธรรม ของเล่าจื๊อ ไม่ห่างไกลจากจริยธรรมในพุทธศาสนา, คีล ๕ คือ การไม่ประหาร การไม่ดื่มของมึนเมา การไม่พูดเท็จ การไม่ขโมย และการไม่ประพฤติดุคพรหมจรรย์ สาวกของเล่าจื๊อ ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด, และยังมีอุดมธรรม (Virtues) อีกหลายประการ อาทิ

การเคารพบิดามารดา, การภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และครูอาจารย์ การเมตตาต่อมนุษย์และสัตว์, การมีความอดกลั้น, การตัดทานการกระทำชั่ว การเสียสละให้ผู้ยากจนต่ำต้อยกว่า, การให้อิสระภาพแก่สรรพสัตว์ ตลอดจนเจตนาชาติและภูษาชาติ, การให้สวัสดิการ เช่น ขุดบ่อน้ำ สร้างถนน การสั่งสอนให้แก่ผู้ไม่รู้, การศึกษาไม่มีหยุด การบูชาเทวดา ก็สอนและปฏิบัติอยู่ในหมู่ศาสนิกของแต่อย่างเคร่งครัด รวมความว่าคำสอนของเล่าจื๊อ ผสมผสานหรือเป็นอันเดียวกันกับธรรมในพุทธศาสนา

อาจเป็นเพราะเหตุ ที่เต๋าได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาอยู่มากในสมัยต่อมา การปฏิบัติของพวกนักบวชในศาสนาเต๋า จึงเป็นไปคล้ายคลึงกับนักบวชในพุทธศาสนามาก, เต๋า มีสถาบันนักบวช เช่นเดียวกับพุทธศาสนา มีการครองผ้า การสวดมนต์ และการบำเพ็ญเพียร ไม่ผิดกับนักบวชในพุทธศาสนามากนัก ผู้ออกบวชในศาสนาเต๋า เรียกว่า เต๋าสือ (เต๋านิน) ละบ้านเรือนลูกเมีย ออกไปอยู่ตามภูเขาลำเนาไพร บริโภคผักหญ้าเป็นอาหารเพื่อหวังผลให้ถึงซึ่ง บรมสุข คือ เต๋า ไม่ผิดอะไรจากนักบวชในพุทธศาสนา ละบ้านเรือนออกไปบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่า ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ถึงซึ่งบรมสุข คือ นิพพาน

เวลาผ่านไป ความเปลี่ยนแปลง ในศาสนาเต๋า ขยายกว้างขวางมากขึ้น พวกนักบวชได้รื้อยกรองคำสอนและแบบอย่างพิธีกรรมไว้ โดยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาพุทธผสมเข้าด้วยกัน รจนาเรื่องเกี่ยวกับสวรรค์และนรก จนทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงออกไป แต่จุดมุ่งหมายก็เพื่อทำให้มนุษย์หวาดกลัวต่อการถูกลงโทษ และมีความปีติอัมเิบต่อการไปสู่สวรรค์ อันเป็นจุดสุดท้ายของชีวิต ที่คนเรามุ่งหมายอยู่

พิธีกรรมสมัยใหม่ ของศาสนาเต๋า ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตชาวจีนปัจจุบัน โดยมากเกี่ยวกับเวทมนต์และการปลุกเสก ทำให้นักบวชผู้นับถือศาสนาเต๋า

กลายเป็นที่ปรึกษา คอยระบุดุชขันธ์อันเป็นมงคลในการประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน การฝังศพ เป็นต้น และมีคำสอนเกี่ยวกับนรกคล้ายเป็นสถานที่ชำระวิญญาณบาปให้บริสุทธิ์ได้ ซึ่งผู้ที่ได้รับการชำระบาปอาจจะหลุดพ้นไปจากนรกได้ นักบวชพวกนี้หาเลี้ยงชีพอยู่กับเรื่องของวิญญาณส่วนหน้าที่อื่น ๆ ล้วนเป็นการหารายได้ให้แก่ตน เช่นการขายเครื่องราง ป้องกันภูตผีปีศาจร้ายต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นศาสนาเต๋าที่เคยมีปรัชญาสูงส่งของเล่าจื๊อจึงถูกเปลี่ยนแปลงไปเกือบหมดสิ้น กลายเป็นศาสนาแห่งไสยศาสตร์ นักบวชเหล่านี้มีทั้งชายและหญิง สวมหมวกสีเหลืองเป็นประจำ ที่สวมหมวกสีแดงและสีดำตามนิกายที่แยกออกไปก็มี^๑

แต่เนื้อแท้ของเต๋า มีปรัชญาเป็นไปข้างเคียงกับภาวะของนิพพาน โดยคำอธิบายว่า ผู้ใดถึงเต๋า ผู้นั้นเท่ากับถึงที่สุดอันบรมสุข และอธิบายต่อไปว่าความสุขที่จะถึงได้นั้นขึ้นอยู่กับ

๑. ความบริสุทธิ์
๒. ความอ่อนน้อม
๓. ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่
๔. ความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลาย
๕. ความรอบรู้
๖. ความสามารถบังคับตนเอง
๗. การทำใจให้เป็นสมาธิ และด้วยการทำใจให้สมาธินั่นเอง จะพาไปสู่ทางแห่งเต๋า

---

๑. ตามรายงานของนาย Michael R. Saso เสนอต่อสภาการศึกษาฝ่ายเอเชีย ลงพิมพ์ใน The China Quarterly เล่มที่ ๔๑ พิมพ์ที่ไทยเปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ (๑๙๖๑) อ้างว่ามีสำนักเต๋าใหญ่โตอยู่บนเกาะไต้หวัน มีนักบวชปฏิบัติธรรมอย่างกว้างขวาง แต่ไม่มีสำนักเต๋าบานแผ่นดินจีน (ขณะรายงาน)

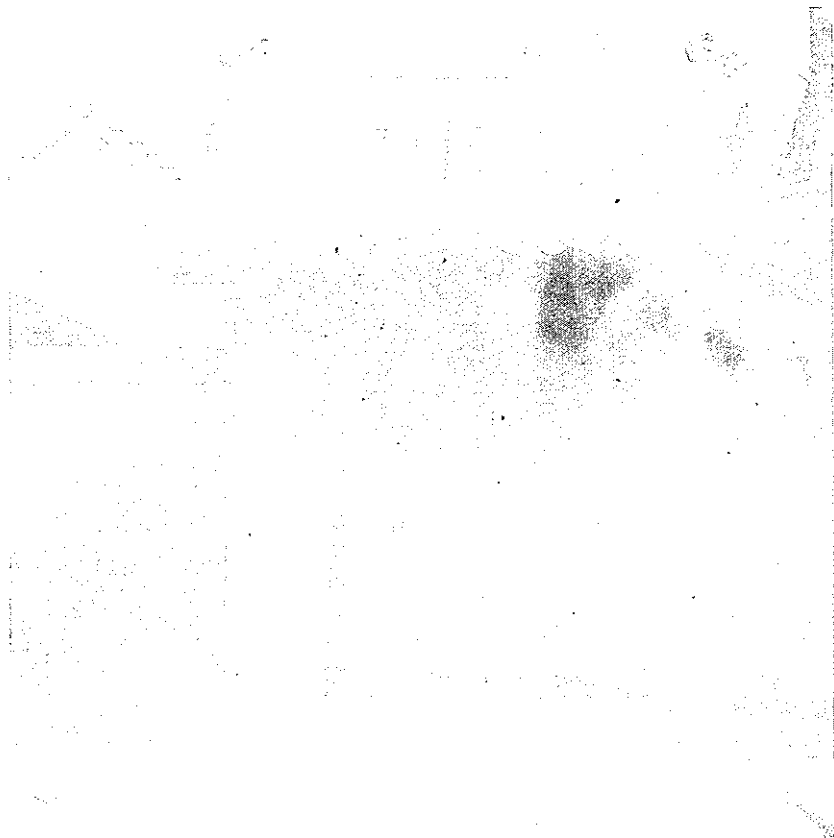
จุดสุดท้าย

เล่าจื๊อ เชื่อว่า ดวงวิญญาณเป็นอมตะ ความสัจยฺ์สุจริตเป็น
หนทางสายแรก ที่จะพาดวงวิญญาณให้ไปสู่เต๋า และการทำใจให้คงที่
เรียบและสะอาด โลกทั้งสััน ย่อมจะพ่ายแพ้แก่เราเอง

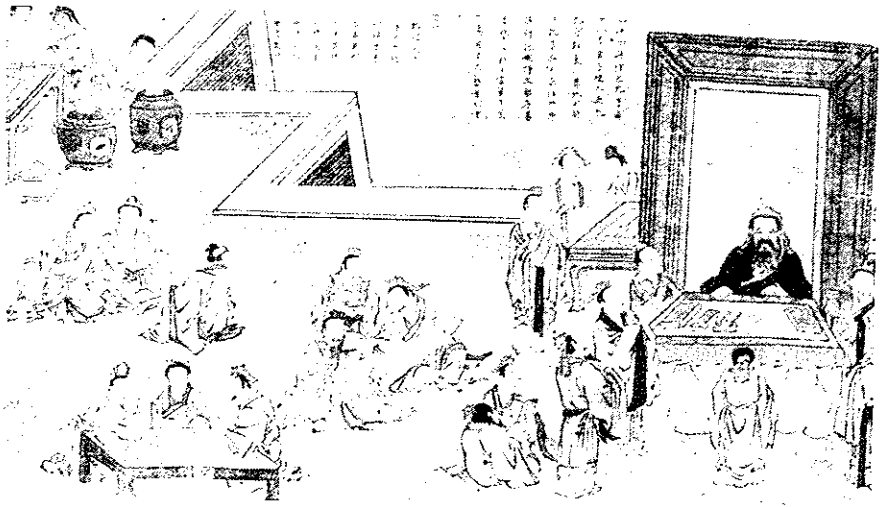
เล่าจื๊อ ไม่ยืนยันเรื่องโลกหน้า ว่าจะเป็นไปในรูปใด แต่ยืนยันว่า
เมื่อบุคคลบำเพ็ญตนเป็นคนสงบระงับ ครองชีวิตไปตามทางที่ยอมรับความจริง
ของธรรมชาติที่เป็นจริง ชีวิตนั้นก็ถึงจุดหมายปลายทาง คือ เต๋า

ภาพวาดท่านขงจื้อ

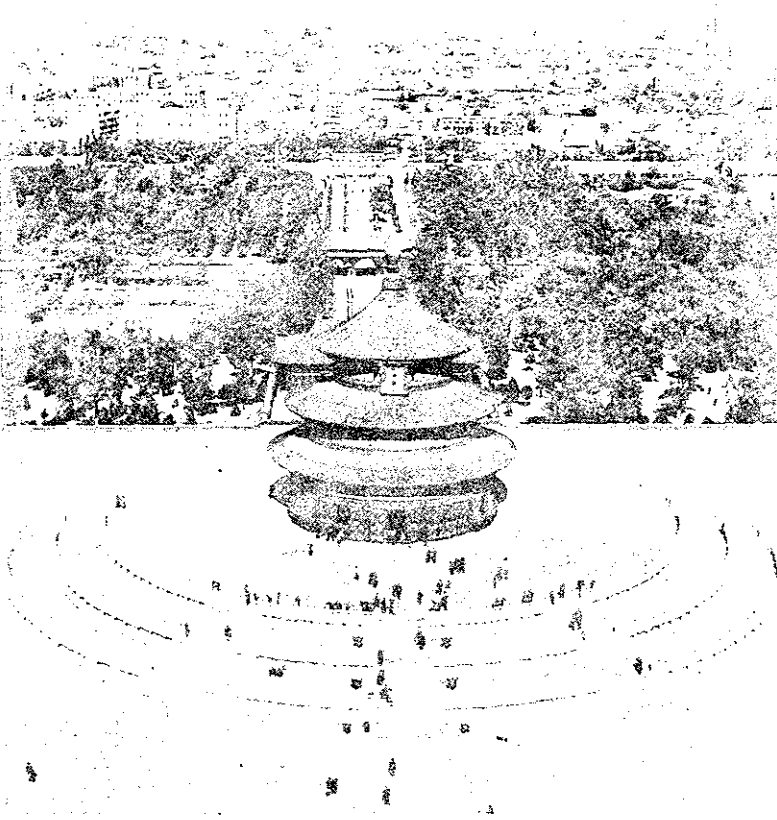
ประตูปริเวณหน้าบ้านเดิมของขงจื้อ ซึ่งอยู่ด้านตะวันออกสุดของถนน
เซี่ยหลี่ เมืองฉีวู่ หลังจากบิดาถึงแก่กรรมมารดาของท่านได้ย้าย
ครอบครัวมาอยู่บ้านนี้ ประตูปริเวณนี้สร้างในสมัยราชวงศ์หมิง

ภาพขงจื้อจัดรวบรวมนเอกสารให้เป็นหมวดหมู่เพื่อเตรียมสอนลูกศิษย์

คุง เต๋-เจ็ง เชื้อสายลำดับ ที่ ๘๘ ของขงจื้อ
(ปรากฏภาพขงจื้ออยู่ที่ผนังด้านหลัง)

หอสวรรค์ กรุงปักกิ่ง สถานที่จักรพรรดิจีนเสด็จประกอบพิธี

บทที่ ๑๑

ศาสนาขงจื้อ

ผู้ก่อตั้งศาสนาขงจื้อ (Confucianism) คือขงจื้อ หรือขงฟุซื่อ นักปราชญ์ใหญ่ผู้นี้ เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ เดือนที่ ๑๐ (เดือนกันยายน) ๕ ปีก่อนพระพุทธเจ้านิพพาน ในมณฑลซานตง ทางภาคเหนือของประเทศจีน ตายเมื่อ พ.ศ. ๒๖ ขงจื้อเคยพบปะสนทนากับเล่าจื้อ ได้ฟังปรัชญาธรรมของเล่าจื้อครั้งแรก เมื่อขงจื้อมีอายุ ๓๕ ปี

คำว่า ขง แปลว่า นักปราชญ์ หรือ อาจารย์ ฝรั่งเรียกนามนักปราชญ์ผู้นี้ว่า ขงฟุเหียส (Confucius) บิดาชื่อ จุงเหลียงโฮ หรือ ซกเหลียงยิด เป็นคนมีกำลังแข็งแรงเกินคน มารดาชื่อ จินไจ เมื่อขงจื้อเกิด ซกเหลียงยิดมีอายุ ๖๔ ปี ปรากฏตามตำนานว่ามารดาคลอดขงจื้อในถ้ำที่ภูเขาแห่งหนึ่ง ขงจื้อเกิดมาในระหว่างบ้านเมืองยุ่งเหยิงเต็มทน

ตระกูลขง เป็นตระกูลทหาร ยากจน อยู่ในแคว้นลู่ (มณฑลซานตงปัจจุบัน) ขงจื้อเกิดและตายในมณฑลนี้ ชาวจีนถือว่าซานตงเป็นแผ่นดินศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นเกิดแก่และตายของนักปราชญ์ใหญ่ของตน ขงจื้อเป็นลูกชายคนเดียวในตระกูล บิดาสิ้นชีพเสียเมื่อขงจื้อยังเยาว์ ขงจื้อต้องทำงานหนัก ต้องเลี้ยงมารดา เป็นคนใฝ่ศึกษา ตั้งต้นเรียนหนังสือหนักเมื่ออายุ ๑๕ ปี ครั้นอายุได้

๑๙ ปี ก็แต่งงานกับหญิงตระกูลดีคนหนึ่ง แต่อาศัยที่ขงจื้อมีความรู้สึก
โน้มตัวไปในธรรม ความเป็นไปในครอบครัวไม่ค่อยจะราบรื่นนัก มารดาสัน
ซีพิไกล ๆ กับเวลาที่ขงจื้อแต่งงาน

ขงจื้อมีลูกชายคนหนึ่ง แต่ปรากฏว่า ไม่ใช่ลูกปราชญ์ตามเชื้อสายพ่อ
ตามประวัติแสดงว่า ขงจื้อเป็นคนเคราะห์ร้ายเรื่องครอบครัวอยู่มาก ไม่ปรากฏ
เรื่องของลูกและเมีย อยู่ในประวัติของชีวิตมากนัก

ชีวิตขงจื้อ

อาชีพครั้งแรกของขงจื้อ เข้ารับราชการเป็นผู้จัดการฉางหลวง มี
หน้าที่ตรวจเก็บภาษีข้าวเปลือก ที่ชาวนาจะนำขึ้นฉางหลวงของเจ้าเมืองผู้
ระหว่างรับราชการอยู่ ปรากฏเป็นคนรอบรู้ในจารีตประเพณีดีกว่าผู้ใด ผู้ใดจะ
ประกอบพิธีอันใด ขงจื้อเป็นผู้ทำให้ทั้งหมด ที่สุดจึงกลายเป็นอาจารย์ของคน
ทั้งหลายโดยปริยาย ส่วนที่สำคัญ ชีวิตราชการ ทำให้ขงจื้อได้เห็นความ
เหลวแหลก ความไม่ยุติธรรมของข้าราชการ ข้อนี้เป็นแรงดันให้ขงจื้อ คิดแก้ไข
ความเหลวแหลกทั้งหลายในแผ่นดิน

ในขณะที่ขงจื้อมีความตั้งใจจะแก้ไขความประพฤติของข้าราชการ
และใครจะสั่งสอนคนให้เป็นพลเมืองดี เพื่อช่วยเหลือบ้านเมือง พอดีเกิดความ
ผันผวนขึ้นในบ้านเมืองเจ้าผู้ครองนครลู่ต้องหลบภัยการเมืองออกจากแคว้นนั้นไป
ขงจื้อหลบภัยตามไปด้วย มีข้าราชการผู้ซื่อสัตย์คนหนึ่งขอเป็นศิษย์ติดตาม
เพราะเลื่อมใสอยากจะทำราชการอยู่ใกล้กับขงจื้อ

ชีวิตในตอนหลังระหกระเหินมาก ขงจื้อเข้ารับราชการอยู่กับผู้
ครองนครอีกแห่งหนึ่ง มีความสนใจในเรื่องการบ้านเมือง ต้องการจะให้รัฐบาล
ปกครองคนด้วยความผาสุก ขงจื้อวางหลักการปกครองไว้ว่า “วิธีจะมีรัฐบาลที่ดี
ผู้ปกครองควรต้องเป็นผู้ปกครองจริง ๆ เสนาบดีต้องทำหน้าที่เสนาบดี พ่อ
ต้องทำหน้าที่ของพ่อ ลูกต้องทำหน้าที่ของลูก”

หลักทางปกครองบ้านเมืองของขงจื่อ ในตอนแรกไม่ได้รับความเอาใจใส่มากนัก แต่ขงจื่อมีความพยายามสอนคน ปรากฏว่า เวลานั้นขงจื่อมีศิษย์ราว ๓,๐๐๐ คน คนเหล่านั้นส่วนมากมาจากตระกูลยากจน ขงจื่อพยายามสั่งสอนคนเหล่านี้ จนมีชื่อเสียงระบือไปไกล ในสุดท้ายบ้านเมืองเห็นความดี จึงแต่งตั้งขงจื่อให้เป็นผู้มีหน้าที่ตรวจราชการฝ่ายยุติธรรมตามหัวเมืองต่างๆ เป็นใหญ่กว่าข้าราชการผู้ใด ขงจื่อได้ใช้โอกาสนี้ แก้ไขวางหลักการปกครอง ปฏิเสธการช่วงชิงอำนาจระหว่างผู้หวังอำนาจ ขงจื่อสอนหลักรัฐศาสตร์ไว้ว่า “ประโยชน์ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งรัฐบาลใด ๆ ควรจะได้ ไม่ใช่มาจากกรเก็บภาษีอากร อันเป็นที่เดือดร้อนของประชาชน แต่ประโยชน์ต้องมาจากคนทั้งหลายที่มีความประพฤติดี มีความเชื่อว่ารัฐบาลปกครองด้วยดี”

ตลอดเวลาที่รับตำแหน่งใหญ่อยู่อย่างนี้ ขงจื่อไม่เคยทอดทิ้งหน้าที่ครู ยังพยายามสั่งสอนคน และมีศิษย์ที่มาขอเล่าเรียนอยู่ไม่ขาด และด้วยเหตุที่ขงจื่อต้องมีหน้าที่เป็นข้าหลวงฝ่ายยุติธรรมออกตรวจการณ์ไปในสถานที่ต่างๆ ขงจื่อจึงเท่ากับเป็นมหาวิทยาลัยเคลื่อนที่ ซึ่งไม่รู้จำแนกเหนื้อย เมื่อเดินทางไปถึงที่ใด ก็พยายามสั่งสอนคนในที่นั้น ศิษย์ที่ยากจนเป็นศิษย์ที่ขงจื่อต้อนรับมากที่สุด ระหว่างที่ต้องเดินทาง ขงจื่อมีโอกาสศึกษาความเป็นไปในชีวิตของคนและการบ้านเมืองในตำบลที่ตนผ่านไปได้มากขึ้น แห่งใดมีการปกครองดี ขงจื่อก็ส่งเสริม แห่งใดมีการปกครองไม่ยุติธรรม ขงจื่อก็ช่วยเหลือแก้ไขการปกครองของแคว้นนั้น ๆ เรื่อยไป ได้พยายามท่องเที่ยวสั่งสอนคนอยู่อย่างนี้ เป็นเวลากว่า ๑๐ ปี จึงกลับเข้าไปอยู่ในแคว้นลู่ตามเดิม ทางแคว้นลู่ขอให้ขงจื่อเข้ารับราชการอีก แต่ขงจื่อปฏิเสธ เพราะต้องการจะใช้เวลาสั่งสอนคน

ในบั้นปลายชีวิต ขงจื่อได้รวบรวมคำสั่งสอนของตนขึ้นเป็นตำรา มีวิชาปรัชญา วิชาเทพยกลอน วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ วิชาyingnu ประวัติศาสตร์ และวิชาดนตรีด้วย วิชาเหล่านี้ เป็นวิชาที่ขงจื่อเคยสอนมาทั้งหมด

ขงจื๊อไม่ส่งเสริมการกระทำใด ๆ ที่ฟุ่มเฟือย ศิษย์ที่ขงจื๊อพอใจมากที่สุด คือศิษย์ที่มีวิชาหนังสือดีและยิงธนูดี

ขงจื๊อถึงแก่กรรมด้วยอาการอันไม่สู้ร้ายร้นนัก เมื่ออายุ ๗๒ ปี ก่อนสิ้นชีพ ขงจื๊อพูดว่า “คนน่ากลัวที่สุด คือเซนาบดีทรยศ และลูกที่ไม่เชื่อฟัง” และเมื่อใกล้จะหมดลม กล่าวไว้เป็นคติแห่งชีวิตว่า “ขุนเขาก็คงต้องตายไป เสาหลักอันแข็งแรงแกร่งก็จะหักสะบั้นลงไป ชีวิตของนักปราชญ์ก็ร่วงโรยไปเหมือนรุกขราติ ในอาณาจักรนี้ไม่มีใครเชื่อฟังเรา เวลาของเรามาถึงแล้ว”

บรรดาผู้เลื่อมใสพากันนับถือว่า ดวงวิญญาณของขงจื๊อเหมือนดังเทพเจ้า ได้พยายามรวบรวมคำสอนของขงจื๊อสร้างขึ้นเป็นตำรา เป็นหลักวิชาการปกครองและศาสนา ยั่งยืนมาถึงปัจจุบัน เมื่อสมัยราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิในราชวงศ์นั้น ได้สนับสนุนลัทธิคำสอนของขงจื๊ออย่างเข้มแข็ง ประกาศให้คำสอนของขงจื๊อเป็นลัทธิศาสนาประจำรัฐ คำสอนของขงจื๊อได้กลายเป็นศาสนาของคนจีนทั่วประเทศ และได้ช่วยเป็นกำลังสร้างชีวิตของคนจีนทั้งชาติ

ขงจื๊อเป็นเทพเจ้า

หลุมฝังศพของขงจื๊ออยู่ในเมืองคูฟู มณฑลซานตง ตั้งแต่วันขงจื๊อสิ้นชีพ ศิษย์พากันไว้ทุกข์ติดต่อกันให้ถึง ๓ ปี ศิษย์ที่รักกลางคนสมัครเผ้าหลุมฝังศพอาจารย์อยู่ถึง ๖ ปี

เมื่อมีชีวิตอยู่ขงจื๊อได้ชื่อว่า เป็นคนถ่อมตัว ไม่ยอมเป็นผู้ฉลาดกว่าคนอื่น ขงจื๊อไม่เคยบอกว่า ตนเป็นผู้คิดหลักธรรมคำสอนอะไรได้ เป็นแต่บอกว่า ตนเป็นผู้นำคำสอนของนักปราชญ์อื่น ๆ เช่น เล่าจื๊อ เป็นต้น มาถ่ายทอดให้คนทั้งหลาย ขงจื๊อเป็นคนศึกษาและสอนให้คนอื่นได้ศึกษา ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และทำอยู่อย่างคนนี้ตลอดชีวิต ขงจื๊อเคยรับสารภาพว่า ตนเองเป็นคนไม่ดี อยู่หลายอย่าง และไม่สามารถอีกหลายประการ แต่ขอผลัดว่า ให้มีเวลาศึกษาอีกสัก ๕๐ ปี ก็จะต้องตอบคำถามของคนทั้งหลายได้

เกียรติยศ ที่ขงจื้อได้รับ เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว ฝรั่งเศส ฮูม (Hume) ทำบัญชีไว้ให้เห็นดังนี้

- พ.ศ. ๓๘๔ จักรพรรดิฉินเสด็จเดินทางไปบูชาหลุมฝังศพพร้อมด้วย
เครื่องพิธีกรรม (สัตว์มีชีวิต) เป็นจำนวนมาก
- พ.ศ. ๕๔๔ จักรพรรดิฉิน พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ขงจื้อเป็น
ขุนนางชั้นเจ้าพระยา
- พ.ศ. ๖๐๐ มีคำสั่งเป็นทางการให้ทำพิธีกรรมแก้ดวงวิญญาณขงจื้อ
ในวิทยาลัยหลายแห่ง และตามวิทยาลัยหัวเมืองทั่ว
ประเทศ
- พ.ศ. ๖๓๒ จักรพรรดิ พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นสมเด็จเจ้า
พระยา
- พ.ศ. ๘๐๐ มีพระบรมราชโองการให้ทำพิธีกรรมแก้ดวงวิญญาณ
ขงจื้อ ปีละ ๔ ครั้ง
- พ.ศ. ๑๐๓๕ ได้เกียรติยศ นามถูกจารึกลงในประวัติศาสตร์ว่า “มหา
ปราชญ์ผู้ทรงคุณ”
- พ.ศ. ๑๐๙๘ ทางกษัตริย์ให้ตั้งศาลเจ้าบูชาวิญญาณของท่าน
มหาปราชญ์ขึ้นในเมืองสำคัญทุกเมือง ในทุกจังหวัดทั่ว
ประเทศ
- พ.ศ. ๑๒๘๓ มีพระบรมราชโองการให้ยกฐานะของขงจื้อไปตั้งไว้
ที่ตรงลานของวิทยาลัยหลวง คู่เคียงกับพระรูปของ
จักรพรรดิ
- พ.ศ. ๑๖๑๑ - ๑๖๒๔ ทางกษัตริย์ยกย่องให้มีเกียรติยศเท่ากับ
ฐานะของจักรพรรดิ^๑

ฯลฯ

๑. The World's Living Religions, Robert Ernest Hume. Charles Scribner's sons. 1931, PP. 113-115

เป็นอันว่า ตั้งแต่เวลานั้นมา ขงจื๊อก็เป็นเทพเจ้าของชาวจีนทั้งหลาย ประชาชนชาวจีนถือว่า ขงจื๊อเกิดมาเพื่อคนจีนทั้งชาติ ขงจื๊อเป็นมหาปราชญ์คนแรกในประวัติศาสตร์จีน ที่สามารถเปลี่ยนศรัทธาของคนจีนที่แยกกระจัดกระจายให้เป็นแบบเดียวกันได้มหาปราชญ์ขงจื๊อเป็นผู้หลอมชีวิตใหม่ให้แก่คนจีน

คัมภีร์ในศาสนา

คำสอนในศาสนาขงจื๊อ แบ่งออกเป็น ๒ หมวด หมวดหนึ่งเรียกว่า เกง หรือ กิง (Ching) ฝรั่งเศสแปลว่า คัมภีร์ หรือ วรรณคดี (Classic) อีกหมวดหนึ่งเรียกว่า ชู (Shu) ฝรั่งเศสแปลว่า หนังสือ หรือ ตำรา (Book) เกง หรือ กิง มี ๖ ส่วน ชู มี ๔

เกง หรือ กิง มีดังนี้ :

๑. คัมภีร์กาพย์ (ชือกิง-The Classic of Poetry) ขงจื๊อชำระเอง เป็นคัมภีร์กาพย์ มีอยู่ด้วยกัน ๓๐๕ บท ซึ่งเลือกคัดเอามาจากคัมภีร์กาพย์อื่น ๆ เป็นจำนวนมากกว่า ๓,๐๐๐ บท

๒. คัมภีร์ประวัติศาสตร์ (ชูกิง-จื๊อเกง The Classic of History) ที่ขงจื๊อชำระ เริ่มแต่ราชวงศ์ถัง (พระเจ้าเจียวเต๋ในเรื่องโคเก็ก) ยี่อ (จื๊อ พระเจ้าซุ่นเต๋ในเรื่องโคเก็ก) และยุติลงในรัชสมัยของมู่กุง (หมวกก่ง) แห่งราชวงศ์จิ้น ข้อความส่วนใหญ่ในเอกสารเหล่านี้ มีเรื่องเกี่ยวกับการกระทำสัตย์ปฎิญาณเพื่อปลุกขวัญก่อนไปงานสงคราม สาส์นตราตั้งเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ของจักรพรรดิในราชวงศ์โจว หรืออักษรคำสั่งของจักรพรรดิ ถึงเสนาบดีและขุนนาง ข้าราชการ บันทึกว่าด้วยพิธีใหญ่ๆ มีเรื่องต่างๆ และคำกล่าวเป็นภาษิตของคนสำคัญในสมัย ราชวงศ์ตั้งยี่อเกีย (เย่) และยิ่น (ราชวงศ์เลียง ในเรื่องยงสิน) เอกสารนี้เป็นประวัติศาสตร์จีนเก่าแก่ที่สุด ที่ทำบันทึกเป็นตัวหนังสือ

๓. บันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารท (ชุนชิน ชุน-วสันต์, ชิว-สารท (The Annal of Spring and Autumn) ขงจื๊ออาศัยเอกสารประวัติ-

ศาสตร์ของเมืองลู่เป็นหลักเขียนบันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารท อันกล่าวถึงรัชสมัยของเจ้าผู้ครองเมืองลู่ ๑๒ องค์ ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๑๗๘ ถึง พ.ศ. ๖๒ หนังสือเรื่องนี้จัดเป็นประวัติศาสตร์จีนเล่มแรกที่เอกชนเป็นผู้เขียน ขงจื้อกล่าวว่า “ถ้าใครในรุ่นหลังเห็น และรับรองความยิ่งใหญ่ข้าพเจ้า ก็เพราะบันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารทนี้เอง, ถ้าผู้ใดรุ่นอนาคตจะพิพากษาดำเนินข้าพเจ้า ก็ด้วยประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารทนี้เช่นเดียวกัน” ในการบันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารทนี้ ขงจื้อได้แทรกหลักศีลธรรมและความยุติธรรมไว้มาก ประโยชน์ที่ได้จากคัมภีร์เล่มนี้ คือทำความเข้าใจให้ทราบในเรื่องคำศัพท์และการชำระเรื่องหลักศีลธรรม ว่าทั้งสองประการนี้กำหนดขึ้นจากหลักจาริตพิถีที่มีอยู่ในสมัยนั้น ผู้อ่านอาจทราบได้จากคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในหนังสือนี้ ว่าข้อความใดที่มุ่งหมายจะติหรือชมในแง่ของหลักจาริตพิถี ไหนเป็นข้อถูกหรือผิดในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ซือม้าเจียม (ซือเบ่เซียง) นักประวัติศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ของจีนคนหนึ่งกล่าวว่า “บันทึกประวัติศาสตร์ฤดูวสันต์และฤดูสารทแยกแยะข้อผิดถูกให้เป็นประโยชน์แก่การหาความรู้เกี่ยวกับศิลปการปกครอง” และด้วยบันทึกประวัติศาสตร์เล่มนี้เองทำให้มีผู้รู้จักและจำขงจื้อได้เป็นส่วนใหญ่ว่าเป็นทั้งนักเขียนและนักประวัติศาสตร์

๔. คัมภีร์จาริตพิถี (โดยเอง-The Classic of Rites) ขงจื้อกล่าวว่า “บุคคลจะไม่มีรากฐานอันมั่นคงในชีวิต ถ้าขาดการศึกษาจาริตพิถี” จาริตพิถีเกี่ยวกับชีวิตมี ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเกี่ยวกับพิธีในการติดต่อกันทางสังคมและลัทธิพิธีเกี่ยวกับการรับรองบุตร การแต่งงาน การไว้ทุกข์ และการเซ่นไหว้ อีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสถาบันทางสังคมและทางประเทศชาติ คัมภีร์เล่มนี้เป็นรากฐานของสังคมและรัฐ

๕. คัมภีร์แห่งการเปลี่ยนแปลง (เฉียะเกง-The Classic of Change) กล่าวกันว่า คัมภีร์นี้พระเจ้าเวิน (ขุนอ๋องในเรื่องฮองสิน) ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์

ใจและใจงู เป็นผู้นิพนธ์ และเป็นหนังสือที่ขงจื๊อใฝ่ฝันอยู่มากในวัยเยาว์อย่างเข้าปึ้งมิวาย เชื่อกันมาแต่ก่อนว่า อรรถกถาของคัมภีร์เล่มนี้ขงจื๊อเป็นผู้เขียน แต่ตามการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ในสมัยปัจจุบัน แสดงให้เห็นกันว่า อรรถกถานี้ไม่ได้เขียนขึ้นโดยขงจื๊อคนเดียว แต่ก็ยากที่จะพิสูจน์ได้ว่าตอนไหนบ้างในอรรถกถานี้ ที่ขงจื๊อเป็นผู้เขียนเอง อย่างไรก็ตาม เป็นคัมภีร์อันมีค่าอย่างยิ่งเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของจีน^๑

๖. คัมภีร์ดนตรี (ยุยง - The Classic of Music) คัมภีร์เล่มนี้ อันตรธานหายไปไม่มีเหลือ (นักปราชญ์ชั้นหลังจึงกำหนดว่า กิง (วรรณคดี) มีแต่เพียง ๕)

๒. ๔ มีดังนี้

๒ คือ หนังสือ หรือ ตำรา มี ๔ เล่ม (The four books) รวบรวมกันขึ้นภายหลังขงจื๊อสิ้นชีพ คือ

๑. ตำสฤษฎ (The Great Learning) เป็นคำสอนเกี่ยวกับคุณธรรม ศิษย์ของขงจื๊อ แยกเอาความในคัมภีร์ “จาริตพิธิ” ออกมาแต่งขึ้นเป็นคัมภีร์อิสระสันนิษฐานว่า ข้อความในตำสฤษฎ เจิงจื๊อศิษย์ของขงจื๊อเป็นผู้บันทึกตามที่ได้ฟังมาจากอาจารย์ คัมภีร์เล่มนี้เป็นรากฐานการศึกษาของรัฐบาล โดยเฉพาะนักปกครอง และใช้เป็นตำราศึกษาจาริตโบราณ

๒. จูงยุยง (The Gold Mean หรือ Doctrine of the Mean) เป็นคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติเป็นสายกลาง เล่มนี้แยกออกมาเป็นคัมภีร์จาริตพิธิเป็นคัมภีร์อิสระอีกเช่นเดียวกัน เชื่อกันว่าจื๊อซื่อ หลานของขงจื๊อเป็นผู้บันทึก คัมภีร์เล่มนี้เกี่ยวกับปรัชญาของขงจื๊อ ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และ

---

๑. สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๓ หน้า ๑๗๗๒-๑๗๗๕ (คำขงจื๊อ)
 ดร. อันหลิว เอกอัครราชทูตจีน ประจำประเทศไทย เป็นผู้แต่ง

ระเบียบทางศีลธรรมของโลก

๓. ลุนยู (Analect of Confucius) เล่มนี้บรรดาศิษย์ในชั้นหลัง เห็นคำกลอนสั้น ๆ ของอาจารย์ทำนองเป็นคำภาชิต มีความสำคัญยิ่ง จึงรวบรวมคำภาชิตอันรัดกุมของอาจารย์ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง คัมภีร์เล่มนี้ เป็นบันทึกเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และคำสอนของขงจื้อกับบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งเป็นบันทึกตามปากคำของอาจารย์

๔. เม่งจื๊อ (Men-tzu) เมื่อขงจื้อสิ้นชีพไปประมาณสักร้อยปี ปราชญ์ผู้แสดงตนเป็นศิษย์ของขงจื้อคนหนึ่ง ชื่อเม่งจื๊อ (Mencius) มีชีวิตระหว่าง พ.ศ. ๘๓๒-๘๑๕ ท่านผู้นี้เผยแพร่คำสอนของขงจื้อได้กว้างขวางมากที่สุด^๑

ถ้อยคำของเม่งจื๊อ มีศิษย์บันทึกรวบรวมขึ้นให้ชื่อว่า “เม่งจื๊อ” ตามชื่อของท่าน

ในซูทั้ง ๔ นั้น จูยุงเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุด เนื้อหาสาระของคัมภีร์ จูยุงเป็นปรัชญาชั้นสูง ขอนำมาแสดงเป็นบางส่วนดังนี้

“แก่น เป็นสิ่งที่มนุษย์มีมาแต่กำเนิดตามธรรมชาติ การปรากฏออกมาตามความเป็นจริงของแก่น เรียกว่ามรรค (หรือธรรม) การบำเพ็ญมรรค (หรือปฏิบัติธรรม) เรียกว่า “ศาสนา”

คำอธิบายประกอบ

ธรรมชาติ หมายถึงสิ่งที่มิได้อยู่แต่เดิม มิใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือปรุงแต่งขึ้น

แก่น คือคุณสมบัติที่มีอยู่ในทุกสิ่ง และทำให้สิ่งนั้นเป็นอยู่ได้ คำสอนของขงจื้อ มุ่งที่แก่น ซึ่งอยู่ภายในจิตใจของมนุษย์เป็นสำคัญ

๑. Wucheyen, The Greatest Teacher China ever Had; Free China Review กันยายน ๒๕๐๕

การปรากฏออกมาตามความเป็นจริงของแก่น มีอุทาหรณ์ว่า การแต่งโคลงกลอนได้ดีนั้น จะต้องแต่งให้สอดคล้องกับแก่นของโคลงกลอน โคลงกลอนที่แต่งดีแล้ว จึงเป็นการปรากฏออกมาของแก่น (ของโคลงกลอน)

คำว่า มรรค (หรือธรรม) มีความหมายถึงแนวทาง และระเบียบกฎเกณฑ์ มรรคในที่นี้จึงหมายถึงแนวทางและระเบียบในการปรากฏออกมาของแก่น

คำว่า บำเพ็ญ หมายถึงการบำรุงหล่อเลี้ยง และการซ่อมแซมความเพียรในการกระทำให้ทุกสิ่งสามารถปรากฏแก่นของมันออกมา นั่นคือความเพียรแห่งการบำเพ็ญมรรค (หรือปฏิบัติธรรม) กล่าวโดยสรุปรวบยอด การทำให้แก่นภายในจิตใจของมนุษย์ปรากฏออกมา คือ “ศาสนา”

มรรค (ธรรม) จะเห็นห่างจากสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้ แม้ชั่วขณะหนึ่ง สิ่งที่เราเห็นห่างได้ ไม่ใช่มรรค (ธรรม) สัตบุรุษจึงระมัดระวังในสิ่งที่ตามองไม่เห็นและเกรงกลัวในสิ่งที่หูไม่ได้ยิน ไม่มีสิ่งใดจะชัดเจนกว่าความนึกคิดอันเร้นลับและไม่มีสิ่งใดจะแจ่มแจ้งกว่าความคิดอันประณีต ฉะนั้น สัตบุรุษจึงต้องสำรวจตนเป็นพิเศษในเมื่ออยู่ตามลำพัง

คำอธิบายประกอบ ต่อไปคือ

วลีที่ว่า “แม้ชั่วขณะหนึ่ง” ใช้สำหรับเน้นให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของมรรค (ธรรม)ว่า สิ่งทั้งหลายย่อมไม่อยู่ห่างจากธรรมของมัน การกล่าวเช่นนี้มีได้มุ่งบรรยายสภาพที่มันเป็นอยู่ เพราะมีหลายสิ่งที่อยู่นอกลุ่มนอกทางคือ ไม่ดำเนินตามทำนองคลองธรรมของมัน แต่เป็นการกล่าวบรรยายตามแบบอย่างของสิ่งต่าง ๆ ว่าทุกสิ่งควรจะเป็นไปตามธรรมที่มีอยู่ในตัว

ที่ว่า “สัตบุรุษจึงระมัดระวังในสิ่งที่ตามองไม่เห็น และเกรงกลัวในสิ่งที่หูไม่ได้ยิน” หมายความว่าในการบำเพ็ญมรรค (ปฏิบัติธรรม) นั้น จะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ความเพียรในการบำเพ็ญไม่เพียงแต่ใช้กับการกระทำภายนอกเท่านั้น แต่ยังต้องใช้กับความนึกคิดซึ่งอยู่ในส่วนลึกของจิตอีกด้วย

“มรรคจะเหินห่างจากสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้เลยแม้ชั่วขณะหนึ่ง” เพราะในความเคลื่อนไหวภายในจิตใจซึ่งตามองไม่เห็นและสัมผัสได้ ยืนยันนั้น จะให้ผิดทำนองคลองธรรม ไม่ได้เป็นอันขาด

“ไม่มีสิ่งใดจะชัดเจนกว่าความนึกคิดอันเร้นลับ และไม่มีสิ่งใดจะแจ่มแจ้งกว่าความคิดอันประณีต” ข้อนี้เป็นความที่ต่อจากความข้างต้น กล่าวถึงขณะที่ผู้มีธรรมบำเพ็ญเพียรใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ นั้น จะรู้สึกว่าคุณธรรมที่โดยปกติเป็นสิ่งเร้นลับนั้น จะกลับกลายเป็นสิ่งที่แจ่มชัดที่สุด

“สัตบุรุษจึงต้องสำรวจตนเป็นพิเศษเมื่ออยู่ตามลำพัง” เป็นการสรุปความของข้อความข้างต้นทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติตนในขณะที่อยู่คนเดียวมันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับสัตบุรุษ เพราะเหตุว่าคนเราอาจทำความดีเฉพาะเมื่ออยู่ต่อหน้าคนอื่น แต่เมื่ออยู่ลับหลังตามลำพังอาจประพฤติดนินทาตามอำเภอใจของตนได้ ผู้ที่เป็นสัตบุรุษเท่านั้น จึงจะทำความดีทุกเมื่อ ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกับคนอื่นหรืออยู่ตามลำพังก็ตาม

ในปัจจุบัน ชาวตะวันตกหันมาสนใจปรัชญาขงจื้อ และปรัชญาอื่น ๆ ของตะวันออกเป็นอันมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปรัชญาตะวันตกมักจะมุ่งในการหาความจริงทางวัตถุ ไม่สนใจเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพจิตใจมากเท่ากับปรัชญาตะวันออก ชาวตะวันตกจึงมีความเจริญทางวัตถุมากกว่าชาวตะวันออก แต่ในเรื่องของจิตใจและจริยธรรมแล้ว พวกเขาจะกล่าวได้ว่า ชาวตะวันออกมีความเจริญมากกว่า และเป็นที่น่าสนใจว่าความเจริญทางวัตถุเพียงอย่างเดียวไม่ได้ทำให้ชีวิตสมบูรณ์ไม่ ปรัชญาตะวันออกซึ่งรวมทั้งปรัชญาขงจื้อ จึงมีคุณค่ายิ่งสำหรับชีวิต เพราะนอกจากจะเป็นแนวทางดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคม ยังเป็น “อาหารทางใจ” สำหรับผู้มีปัญญาทั้งหลายด้วย”

จริยธรรมในศาสนา

คัมภีร์ดังกล่าวข้างต้น ปรากฏมีคำสอนอันเกี่ยวกับคตินิยมและจริยธรรมอยู่มาก ขอยกมาให้เห็น ตามสมควรแก่ความจำเป็นเรื่องโลกนี้และโลกหน้า

คติของจีนไม่ว่าเต๋าหรือขงจื้อ พูดยุติเรื่องโลกนี้ สอนแต่เรื่องในชีวิตนี้ ไม่เคยแสดงผลถึงเรื่องโลกหน้า ถ้าจะถามว่า คนทำความดีในโลกนี้ปรารถนาอะไรเป็นจุดหมายปลายทาง ก็จะต้องตอบตามลัทธิเต๋าว่า ให้ดวงวิญญาณเข้าไปอยู่กับเต๋า คือ ไปอยู่กับ มรรคา ถ้าถามต่อไปว่า มรรคานั้นคืออะไร ก็ต้องตอบว่าคือ ทางที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ถ้าจะตอบตามเรื่องของขงจื้อ ต้องโยนให้เห็นเรื่องของสวรรค์ คือ ดวงวิญญาณไปสวรรค์ ตามคติที่นับถือเขียงตี้ (ดูข้างต้น)

แต่ในระหว่างที่ดวงวิญญาณยังอยู่ ยังไม่ไปถึงเต๋า หรือสวรรค์ ดวงวิญญาณนั้นอยู่อย่างไร คติของจีนมีการเช่นสรวงดวงวิญญาณ อันเป็นพิธีไหว้เจ้าชนิดหนึ่ง เรื่องเช่นสรวงดวงวิญญาณนี้เอง เป็นคำตอบว่า ดวงวิญญาณล่องลอยอยู่อย่างไร เรื่องนี้มีอธิบาย ๒ อย่าง อย่างหนึ่งว่า ผู้อยู่ข้างหลัง เช่น ไหว้ขอให้ดวงวิญญาณมาช่วยเหลือ หารากผล ความสุข และความปลอดภัยมาให้ แต่มีอธิบายอีกอย่างหนึ่งว่า ดวงวิญญาณต้องการส่วนบุญที่อุทิศไปให้ใคร่ได้รับผลบุญนั้น เป็นการร่วมสุขร่วมทุกข์ระหว่างดวงวิญญาณกับลูกหลานผู้อยู่ข้างหลัง ความจริงนี้แสดงว่า ทั้งคนเป็นและคนตายต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

คติเรื่องเช่นไหว้ดวงวิญญาณ ให้ย้อนไปดูความข้างต้น เรื่องจักรพรรดิทรงกระทำพิธีเช่นไหว้เขียงตี้ เป็นรัฐพิธี อันเป็นส่วนของ ลูกสวรรค์ ซึ่งทำกับ พ่อสวรรค์ ส่วนลูกคน คือ พลเมืองสามัญ ไปร่วมพิธีบูชาพ่อสวรรค์ด้วยไม่ได้ พลเมืองสามัญจึงทำพิธีของพลเมืองเอง ตรงนี้ เรื่องเกือบจะกลายเป็นว่า ฮ่องเต้ กับ พลเมือง มีศาสนา กันคนละศาสนา

ศาสนาของพลเมือง จึงมาลงตรงที่ว่า การเช่นไหว้ดวงวิญญาณ

ของบรรพบุรุษ (ไหว้เจ้า) ดังกล่าวมาแต่ตอนต้น และอาจเป็นเพราะเหตุนี้เองที่ทำให้คนจีน มีศรัทธาใจจงรักภักดีอยู่ที่บรรพบุรุษเป็นอย่างสูง แต่การไหว้เจ้าของชาวจีนนั้น ลางทีก็ทำกันฟุ่มเฟือยมากไป จนกลายเป็นการทำลายเศรษฐกิจในครอบครัวก็มี

ธรรมชาติของโลกและของมนุษย์

คัมภีร์โยเกง กล่าวว่า

มนุษย์เกิดมาจากสวรรค์และพื้นดิน (หยิน และ หยาง) ผสมกันโดยการร่วมแห่งกำลังธรรมชาติ โดยความสัมพันธ์ของดวงวิญญาณ และโดยการผสมผสานกันของมูลธาตุทั้ง ๕ (ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ)

สวรรค์ทำให้เกิดกำลัง, เกิดแสง, เกิดดวงอาทิตย์และดวงดาวทั้งหลาย แผ่นดินทำให้เกิดความมืด และกำลังอื่น ๆ ที่อ่อนกว่า และทำให้เกิดขุนเขาลำเนาไพร ธารน้ำไหล มูลเหตุทั้ง ๕ ทำให้เกิดฤดู ๔ การร่วมกันของมูลเหตุทั้ง ๕ ทำให้เกิดดวงจันทร์ มีผลเป็นข้างขึ้น คือ ความสว่าง ๑๕ วัน มีผลเป็นความมืด คือ ข้างแรม ๑๕ วัน

ธุรกิจของผู้ปกครอง

สวรรค์ทำให้เกิดฤดู แผ่นดินเป็นผู้ยังพืชผลทั้งหลายให้เกิด มนุษย์เป็นผู้เกิดจากบิดาของตน เกิดมาแล้วมีครูเป็นผู้สั่งสอน ผู้ปกครอง (คน) อาศัยความเป็นไปของมูลธาตุ ๕ อย่างนี้ พึงกระทำหน้าที่ในฐานะผู้ปกครอง อย่าให้ผิดได้

ผู้ปกครอง ควรใช้ปัญญา (อันสุจริต) เป็นเครื่องปกครองคน ไม่ควรใช้ปัญญาแกมโกงเป็นเครื่องนำบุคคล ควรใช้ความกล้าหาญ หลีกความทะเยอทะยาน ใช้ความเมตตากรุณา ละความจะกละ ผู้ปกครองคน ควรเป็นนักปราชญ์ มองดูคนได้ปกครองของตนเหมือนอยู่ในตระกูลเดียวกัน ผู้ปกครองคน ควรรู้ความรู้สึกของคนที่ตนปกครองจงเปิดเผยสิ่งที่ถูกต้อง จงแสดงสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง และจงเข้าใจอันตรายที่จะเกิดแต่ผู้อยู่ใต้ปกครอง

มูลฐานของสรรพสิ่ง

คัมภีร์ต้าสุย กล่าวว่า

โบราณชนทั้งหลายผู้ปรารถนาจะยังความรุ่งโรจน์ให้เกิดขึ้นในอาณาจักร จะต้องจัดระเบียบภายในรัฐให้เรียบร้อยเสียก่อน ผู้ปรารถนาความเรียบร้อยในรัฐ ต้องทำความเรียบร้อยให้เกิดในครอบครัวเสียก่อน ผู้ปรารถนาความเรียบร้อยในครอบครัว ต้องทำตัวเองให้เรียบร้อยเสียก่อน ผู้ปรารถนาทำตัวเองให้เรียบร้อย ต้องทำใจของตนให้บริสุทธิ์ คือ สุจริตต่อตัวเอง มีความรอบรู้ ใช้ความรู้นั้นด้วยสุจริต ข้อนี้เป็นรากฐาน สามารถปกครองตัวเองได้ ปกครองครอบครัว ปกครองรัฐ และปกครองอาณาจักรของตนได้ ให้มีสันติ

รากฐานของอาณาจักร คือ รัฐ รากฐานของรัฐ คือ ครอบครัว รากฐานของครอบครัว คือ ตัวเอง

มิตรภาพ

คัมภีร์เม่งจื๊อ กล่าวว่า

มิตรภาพต้องตั้งอยู่โดยฐาน ปราศจากการคำนึงถึงอายุ ฐานะความเป็นไปในหมู่ญาติ มิตรภาพซึ่งมีต่อบุคคลใด หมายความว่า เราต้องการความดีของบุคคลนั้น นอกจากนั้นไม่มีเลย การแสดงมิตรภาพต่อบุคคลที่ต่ำกว่าตน เท่ากับเป็นการให้ปัญญาและคุณธรรมต่อบุคคลนั้น จะเป็นมิตรภาพส่วนใด หากเป็นไปโดยเที่ยงตรง มิตรภาพนั้นก็เที่ยงตรงเหมือนกัน

มนุษย์พึงแบ่งการงานมาทำ ตามควรแก่ความต้องการของตน เพราะเหตุว่าผู้ทำการเกินแรง จะมีสิ่งปรี๊ดตกและรำคาญใจ มนุษย์ต้องประพฤติเป็นมัชฌิมา

อย่าเพิกเฉยซึ่งความบาปหยาบช้า อย่าเห็นว่าบาปเป็นสิ่งที่เล็กน้อย เพราะสิ่งเล็กน้อยนั้น อาจออกงามเรื่อยไป จนไม่สามารถจะตัดได้

จงระวังวาจาและร่างกาย และระวังความคิด อย่าเข้าใจว่าท่านอยู่แต่ผู้เดียว ไม่มีใครล่วงรู้หรือได้ยินท่าน แต่ต้องจำใส่ใจไว้ว่าเทวดามีอยู่ทุกหนทุกแห่ง

อย่าเชื่อว่า ตนมีกำลังเต็มที่พอจะต่อสู้ได้ โดยไม่มีอันตราย ไม่มีมนุษย์คนใด แม้จะแข็งแรงปานใด ที่จะไม่ประสพผู้มีกำลังมากกว่า

ผู้เป็นขบถหรือทรยศ โดยไร้เหตุผลสมควร เป็นผู้ทำตัวให้ตนน่าเกลียดน่าชังของสังคม แต่ผู้ครองราชย์ที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม จะต่ำยิ่งกว่านั้น

คนดีต้องมีความกลัว ๓ อย่าง คือ กลัวบัญญัติของสวรรค์ กลัวผู้มีอำนาจ และกลัวต่อคำของนักปราชญ์

การศึกษาที่ปราศจากความคิด ก็เสียกำลังเปล่า ความคิดที่ปราศจากการศึกษา ยิ่งสูญเสียกำลังหนักลงไปอีก

เมื่อยากจนไม่บ่น เมื่อร่ำรวยไม่หยิ่งยะโส

ไม่มีเพื่อนคนใด จะประเสริฐเท่ากับตนเอง

จงตอบแทนความชั่วร้ายด้วยความยุติธรรม ตอบแทนความกรุณาด้วยความกรุณา

ความจงรักภักดีต่อบิดามารดา คือ การที่บุตรธิดาไม่คาน้ำบิดามารดาทำถูกหรือผิด

ความสัมพันธ์ในโลกร มีอยู่ ๕ สาย (Five Relationships) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองบ้านเมืองกับพลเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับผู้เยาว์ และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน

ความกตัญญูตเวที เป็นรากฐานของคนดี ร่างกายของเรา ผมทุกเส้นของเรา เนื้อหนังมังสาทุกส่วนของเรา บิดามารดาเป็นผู้ให้เรามาทั้งสิ้น เราจะต้องไม่ทำร้ายท่านให้เจ็บป่วย และเดือดร้อนใจ

เคารพเลี้ยงดูบิดามารดาเมื่อท่านมีชีวิตอยู่ แสดงความเศร้าโศกเมื่อท่านสิ้นชีวิตไปแล้ว กระทำพิธีให้แก่ศพของท่าน เหล่านี้ คือหน้าที่อันเป็น

รากฐานของบุตริดาผู้ยังมีชีวิตอยู่ ฯลฯ

ปรัชญาของชาวจีน อันปรากฏตามหลักของศาสนาเต๋า และศาสนาขงจื้อ ตามที่ได้แสดงมา มีรากฐานเดิมอันเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์และเทพเจ้า (ธรรมชาติ) เป็นแบบเดียวกัน จะมาผิดกันก็แต่ในลักษณะแห่งคำสอน อันเนื่องด้วยชีวิตที่ปฏิบัติให้เหมาะแก่สังคมในสมัยนั้น ๆ

ข้อเปรียบเทียบระหว่างเต๋ากับขงจื้อ

เล่าจื้อ ผู้เป็นศาสดาของเต๋า มุ่งหาความสงบด้วยการแยกตัวออกจากสังคม ให้แสดงเมตตาแก่ผู้กระทำผิดคิดร้ายแก่ตน หมายถึงการให้อภัยแม้แก่ผู้กระทำผิด มุ่งหาความสงบทางจิตอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ถึงจุดแห่งเต๋า คือสภาพอันเป็นไปตามธรรมชาติ

แต่องจื้อ เน้นการอยู่ในสังคม ไม่หลีกเลี่ยงนี้ จะต้องแก้ไขสังคม สอนให้ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเมตตา แต่ทว่าเมตตานี้ต้องเป็นไปโดยยุติธรรม ผู้กระทำความชั่วร้าย ควรจะต้องได้รับผลร้ายตอบ ตามสมควรแก่การกระทำ ขงจื้อไม่ยอมปล่อยผู้มีความผิด ด้วยเมตตาอันเกินขอบเขต อีกประการหนึ่ง ขงจื้อมุ่งหมายชำระสังคมที่ไม่สะอาดและความเหลวแหลกในการปกครองให้เรียบร้อย เพื่อความเป็นสันติของประเทศชาติและประชาชนเป็นหลักใหญ่

ตามลักษณะดังกล่าว จึงเห็นความแตกต่างกันได้ง่ายระหว่างเต๋ากับขงจื้อ คือ ฝ่ายเต๋าคือฝ่ายหลีกเลี่ยงจากโลก ส่วนฝ่ายหลังเป็นฝ่ายต่อสู้อยู่ในโลก

ที่สุดแห่งการปฏิบัติตามธรรมของนักปราชญ์ใหญ่ของจีนทั้งสอง ย่อมเป็นไปเพื่อจุดหมายปลายทางอันเดียวกัน คือความมีสันติของมนุษย์

ข้อเปรียบเทียบอีกนัยหนึ่ง หากพิจารณาตามตำนานต่าง ๆ จะเห็นว่า เล่าจื้อเป็นศาสดาเจ้าลัทธิอันหนึ่งโดยตรง คำสอนของเล่าจื้อเป็นไปทางคตินิธรรม ส่วนขงจื้อไม่ใช่เจ้าลัทธิ แต่เป็นนักปราชญ์ สั่งสอนนิกรชนให้ประพฤติดี ประพฤติชอบเพื่อประโยชน์ความสุขในชาตินี้ นับว่าเป็นไปทางคติโลกเท่านั้น

บทที่ ๑๒

ศาสนาชินโต

มรรคาแห่งพระเจ้า

ประเทศญี่ปุ่น คือ แผ่นดินสุดตะวันออกไกล มีศาสนาใหญ่เป็น
รากสังคมอยู่ ๒ ศาสนา คือ ศาสนาชินโต และ พุทธศาสนา

คำสอนของศาสนาทั้งสอง เข้ามาผสมผสานเป็นเครื่องประดับสังคม
และจิตใจของคนญี่ปุ่นให้เป็นชาติใหญ่ มีคุณลักษณะประหลาดพิเศษขึ้นใน
โลกชาติหนึ่ง ซึ่งหาได้ยากจากคุณลักษณะของชาติทั้งหลาย

คุณลักษณะอันนี้ คือ ความรักชาติ การบูชาบรรพบุรุษ บูชาชาติ
รักความสะอาด รักธรรมชาติ และมีความกล้าหาญเป็นมหัศจรรย์

ในที่นี้ จะกล่าวเฉพาะศาสนา ชินโต

ชินโต (Shintoism) เป็นศาสนามีรูปร่างจากเทพนิยายอันลึกลับซับซ้อน
ลงอย่างลงตอเกินความสามารถจะพิสูจน์ได้ เทพนิยายเหล่านั้น นัก
ปราชญ์ถือเป็นแดนเกิดของศาสนา และขนบธรรมเนียมในสังคมอย่างหนึ่ง ดัง
แสดงมาแต่ต้น เทพนิยายในชินโต เป็นกระจกส่องให้เห็นคนญี่ปุ่น และชาติ
ญี่ปุ่น ยิ่งกว่ากระจกเงาบานอื่น

ชินโต เป็นศาสนาประจำชาติญี่ปุ่น เป็นลัทธิเกิดขึ้นและดำรงอยู่คู่กับชาติญี่ปุ่น ตั้งแต่เริ่มตั้งเป็นชาติมากกว่า ๒ พันปี ชินโต แปลว่า วิถีของพระเจ้า (The Way of Gods) หรือทางของสวรรค์ มีความหมายว่า บุคคลต้องปฏิบัติตามทางของสวรรค์ ภาวนาต่อพระเจ้า เพื่อผลดีแก่ตน พระเจ้า ในที่นี้ ศาสนิกชนโตมุ่งเอา ธรรมชาติ อันมีอยู่รอบชีวิตของมนุษย์ อันมนุษย์สัมพันธ์อยู่ ชินโตมีคติสืบเนื่องมาจากคำสอนในศาสนาเต๋าและขงจื้อหลายประการ ญี่ปุ่นมีเทพนิยายปรัมปรามาแต่โบราณหลายพันปี ว่าพระอาทิตย์หรือเหล่ากอของพระอาทิตย์เป็นผู้สร้างเกาะญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นทั้งหลายที่เกิดในเกาะนี้เป็นลูกหลานของพระอาทิตย์ ซึ่งภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า อมะเตะระสุโอมิกะมิ เลือดพระอาทิตย์ก่อนแรกปรากฏเป็นมนุษย์ในประวัติศาสตร์คือ ยิมมุ (ตามตัวอักษรจีน เขียนมีความหมายว่าพระเจ้าผู้เป็นนักรบ) หรือ ยิมมุ-เทนโน อันเป็นนามจักรพรรดิมนุษย์พระองค์แรกของญี่ปุ่น อาศัยคตินิยมอันนี้ คนญี่ปุ่นจึงมีความเชื่อว่าจักรพรรดิของตนทุกพระองค์ทรงมีเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์

ด้วยเหตุแห่งการนับถืออย่างนี้ คนญี่ปุ่นทั้งหลายแต่โบราณจึงมีความรู้สึกว่า ตนเป็นเผ่าพันธุ์ของสวรรค์ แผ่นดินของตนเป็นแผ่นดินที่พระเจ้าเสกสร้างมาให้ คนญี่ปุ่นไม่ใช่คนธรรมดาสามัญ แผ่นดินญี่ปุ่นก็ไม่ใช่แผ่นดินสามัญเช่นแผ่นดินทั่วไป ความนับถืออันนี้คลี่คลายไปเป็นอันมากในปัจจุบัน แต่กระนั้น ก็ยังมีผู้นับถือเคร่งครัดอยู่ไม่น้อย

เหตุแห่งความรู้สึกประจำใจดังกล่าว เป็นผลทำให้คนญี่ปุ่นเป็นคนรักชาติ รักประเทศ รักบรรพบุรุษของตน ยดยิ่งกว่าคนชาติใด และเพราะเหตุแห่งความนับถือ ตามคติที่กล่าวนี้อีกเหมือนกัน ได้เป็นผลให้เกิดจริยธรรมขึ้นอย่างหนึ่ง เรียกว่า บุชิโด เป็นวินัยของนักรบ คือคนญี่ปุ่นทั้งชาติ และเป็นลัทธิชาตินิยมอย่างสูงสุด ในกลุ่มชาวญี่ปุ่นด้วย

คัมภีร์ในศาสนา

การศึกษาศาสนาชินโต ต้องศึกษาเรื่องราวจากคัมภีร์ในศาสนาเสียก่อน เพราะว่าเรื่องพระเจ้า, เรื่องการนับถืออันสืบต่อกันมา, เรื่องของแผ่นดิน, และเรื่องของคนชาติหนึ่ง ซึ่งอาศัยอยู่บนแผ่นดินผืนนั้น ตลอดถึงจริยธรรมของคนชาตินั้น มีอยู่ในคัมภีร์ของศาสนาทั้งหมด

คัมภีร์ในศาสนาชินโต มีดังนี้

๑. โคยิกิ (Ko-Ji-Ki) คือ จดหมายเหตุเรื่องราวโบราณ ผู้แต่งคัมภีร์เล่มนี้เป็นคนในราชสำนัก รับราชโองการจากจักรพรรดิให้เป็นผู้รวบรวมเหตุการณ์ เมื่อราว พ.ศ. ๑๒๕๓ เรื่องในคัมภีร์เริ่มตั้งแต่การกำเนิดของพระเจ้า การเริ่มของเกาะญี่ปุ่นซึ่งพระเจ้าเป็นผู้สร้าง และเริ่มประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยจักรพรรดิองค์แรก คือ ยิมมุ เรื่อยลงมา จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระจักรพรรดินีซูยโก (พ.ศ. ๑๑๗๑) นอกนั้น มีเรื่องพิธีกรรม ที่จะกระทำเป็นพลีต่อพระเจ้า

๒. นีฮองจิ (Nohongi) หรือ นีฮอนโชกิ แปลว่า จดหมายเหตุประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น ผู้แต่งเป็นชาวราชสำนักอีกเหมือนกัน แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๒๖๓ ในระยะไม่ไกลกับการแต่งคัมภีร์เล่มก่อน คัมภีร์เล่มนี้ เขียนด้วยอักษรภาษาจีนล้วน กล่าวความเรื่องของพระเจ้าตามเทพนิยายดั้งเดิมมาเหมือนกัน ถึงสมัยจักรพรรดินีโยโต (พ.ศ. ๑๓๕๐) เล่มนี้ เป็นประวัติศาสตร์ ที่พอกำหนดได้ตามความเป็นจริง มีอยู่ ๓๐ เล่ม

๓. เยนจิ ชิกิ (Yengi-Shiki) เป็นบทสวดและพิธีกรรมในสมัยเยนจิ (ระหว่าง พ.ศ. ๑๔๔๔-๑๕๖๖) เป็นหนังสือประมาณ ๕๐ ผูก ๑๐ ผูกแรกอธิบายถึงเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ แต่โบราณ นอกนั้นเป็นบทสวด (Nori-to) พิธีกรรมเหล่านั้น มีอาทิ บทสวดในพิธีเทศกาลหว่านข้าว เก็บเกี่ยว พิธีอ้อนวอนพระเจ้า ให้นำความสมบูรณ์เกิดแก่พืชผลเป็นต้น

๔. มันโย ชู (Munyo-Shiu) แปลว่า “ชุมนุมแห่งใบไม้หนึ่บ” นำ

จะหมายความว่าเรื่องราวในคัมภีร์เล่มนี้ ประพันธ์ขึ้นโดยฝีมือของคนหลายคนตั้งแต่กษัตริย์ลงมาจนถึงชาวบ้าน คัมภีร์เล่มนี้ประกอบด้วยคำโคลง (ประมาณ) ๔,๔๙๖ บทคำโคลงเหล่านั้นแสดงการเริ่มขึ้นแห่งแผ่นดินและสวรรค์ตลอดถึงเรื่องที่สุริยเทพองค์นั้นทรงสร้างเกาะญี่ปุ่น ประทานแผ่นดิน ให้เป็นที่อาศัยของชาวญี่ปุ่นเป็นต้น คัมภีร์นี้ เข้าใจกันว่าได้รวบรวมทำกันขึ้นระหว่างศตวรรษที่ ๕-๘ ของคริสต์ศักราช^๑

มีความเป็นที่น่าสนใจว่า คัมภีร์ ๔ เล่มนี้ แสดงถึงเรื่องพระเจ้าแห่งความดี และความชั่วควบคู่กันไป เช่นดังคัมภีร์ของศาสนาอื่น ๆ ที่นับถือพระเจ้าดังแสดงมาแต่หนหลัง และส่วนมากยังแสดงถึงความเป็นไปของธรรมชาติที่เป็นมูลเหตุช่วยให้ญี่ปุ่นเป็นผู้รักษาดี แสดงถึงความเมตตา และความกล้าหาญของบรรพบุรุษ ผู้ได้สร้างเกาะญี่ปุ่นมา เป็นคำสอนให้คนญี่ปุ่นมีความเคารพ ต่อบรรพบุรุษ และมีหน้าที่ต้องรักษาแผ่นดินสวรรค์ของตนแห่งนี้ไว้

การนับถือพระเจ้า

นักปราชญ์ศาสนาส่วนมาก มีความเห็นรวมกันว่า ชินโตของญี่ปุ่น มีความสัมพันธ์ไปจากลัทธิโบราณของจีน ซึ่งนักปราชญ์ชินโตของญี่ปุ่นส่วนหนึ่งไม่ยอมรับความเห็นดังกล่าว อ้างว่าญี่ปุ่นมีลัทธิของตนเอง ก่อนที่จะได้รับอารยธรรมทางศาสนาไปจากจีน ลัทธิชินโตเกิดขึ้นก่อนที่ญี่ปุ่นจะติดต่อกับจีน ชินโตของญี่ปุ่นเป็นของคนญี่ปุ่นเองโดยเฉพาะ ฝ่ายใดมีน้ำหนักกว่าฝ่ายใด ขอฝากไว้ให้วินิจฉัย

ตัวอย่างเรื่องเทพเจ้า อาทิ เทพเจ้าแห่งภูเขา ต้นไม้ แม่น้ำ และไร่นา

๑. T.W.T. Matson, The Spirit of Shinto Mythology, Japanese Language Tokyo 1939, PP. 234-256

และ Donald Keene Charles, Anthology of Japanese Literature. Tuttle Co. Tokyo, PP. 1956-1969

ของชนชาวจีน มีกำเนิดมาจากโลกธาตุ หรือธรรมชาติ คนจีนสร้างธรรมชาติให้เป็นพระเจ้ายี่สิบชีวิตขึ้นมาเป็นเทพภูเขา เทพต้นไม้ ทะเล และไร่นา ส่วนเทพเจ้าของญี่ปุ่นเกิดจากดวงวิญญาณหลายดวงของมนุษย์ไปรวมกันเข้าเป็นเทพเจ้า เทพเจ้าแห่งทะเลก็คือ ดวงวิญญาณหลายหมื่นหลายพันดวงของชาวทะเล เทพเจ้าแห่งขุนเขา ก็คือ ดวงวิญญาณแห่งชาวเขาหลายหมื่นหลายพันดวง รวมความว่า เทพเจ้าของญี่ปุ่น (ส่วนหนึ่ง) เกิดจากมนุษย์

พระเจ้าของญี่ปุ่นเรียกว่า คะมิ (Kami) ตามคำอธิบายดั้งเดิมมีนัยว่า เบื้องสูง ความหมายมีหลายอย่าง เช่น สุกใส บริสุทธิ์ ทรงพลัง น่าประหลาด น่าเกรงกลัว และทรงอำนาจ เป็นต้น ความหมายรวมคือ God ในภาษาอังกฤษ

ญี่ปุ่นเรียกพระเจ้าเหล่านั้นว่า คะมิสมะ (Kami-Sama) คำว่า สมะ เป็นคำแสดงความเคารพ เหมือนคำ พระ เป็นคำนำหน้า สิ่งที่ชาวพุทธเคารพ คะมิสมะ ไม่หมายเฉพาะแต่คนและธรรมชาติที่มนุษย์รักและเกรงกลัวเท่านั้น คะมิสมะ มีอีกมากมายหลายหมื่นแสน สัตว์บนอากาศ สัตว์บนบก สัตว์ใต้พื้น น้ำ บนน้ำ ต้นไม้ พืช ฯลฯ ก็เป็นคะมิสมะด้วย ในประเทศญี่ปุ่นมีศาลเจ้าสุนัขจิ้งจอก ศาลเจ้าเสือ ศาลเจ้าหมาป่า ศาลเจ้าผลไม้กลางชนิด ฯลฯ พืชและสัตว์เหล่านี้เป็นคะมิสมะกันหมด เพราะเหตุนี้จึงมีคำกล่าวว่าญี่ปุ่นเป็นเกาะของพระเจ้า (เหมือนกับเมืองฟูกาม ในประเทศพม่า เรียกว่าแดนแห่งเจดีย์ เพราะฟูกามเมืองเดียว มีเจดีย์ตั้งหมื่น) ในคัมภีร์นิฮงงิกกล่าวว่า มีพระเจ้าของญี่ปุ่นทั้งหมดอยู่ ๘๐ หมื่น ในคัมภีร์โคยิกิ ว่ามีถึง ๘๐๐ หมื่น

โคยิกิ บทที่ ๑๕๖ กล่าวไว้ดังนี้

“พระเจ้าทั้งหลาย บนสวรรค์ชั้นสูง พระเจ้าทั้งหลายบนสวรรค์ชั้นกลาง พระเจ้าทั้งหลายบนสวรรค์ชั้นต่ำ และพระเจ้าทั้งหลายบนภาคพื้นธรณี พระเจ้าแห่งพืชผล พระเจ้าแห่งภูเขาลำเนาไพร และพระเจ้าแห่งสายธารทั้งหลาย ฯลฯ พระเจ้าทั้งหลายทั้งปวง เกิดมาเมื่อมีโลกขึ้นเหมือนกันหมด”

เมื่อเริ่มมีจักรวาล คัมภีร์แสดงนามของเทพเจ้า ผู้สร้างจักรวาลขึ้นมา ๕ องค์ องค์แรกพระนามว่า อะเมโนะ-มินาคะบุชิ-โนะ-คะมิ (Ameno-Minakanushi-no-Kami) เป็นมหาเทพผู้สร้างโลกหรือจักรวาลองค์สูงสุด (เทียบได้กับปรมาตมน์ของพราหมณ์) ต่อจากนั้นมีพระเจ้าเป็นผู้สร้างรองลงมาอีก ๔ องค์ พระนามว่า Takami-Musubi-no-Kami, Kami-Musubi-no-Kami, Umashi-Ashikabihiko-no-Kami, Ameno-Tokotachi-no-Kami, มีหน้าที่สร้างอีกเหมือนกัน แต่องค์ไหน มีหน้าที่สร้างอะไร ไม่ได้บอก

คัมภีร์แสดงจำนวนเทพเจ้า สืบสายต่อมาอีก ๑๐ องค์ จนถึง อิซานางิ (Izanagi) และ อิซานามิ (Izanami) เทพบิดาและมารดาผู้ให้กำเนิดลูกหญิงชาย ๓ องค์ คือ องค์หนึ่งเป็นเทพี องค์สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ได้แก่ อะมะเทระสุโอมิกะมิ (Amaterasu-Omikami) ได้แก่พระอาทิตย์ สึเกโยมิ (Tsukiyo mi) พระจันทร์ (สวามีของพระอาทิตย์) และ ซูซุฮาโนะโวะ (Zusamowo) เทพพายุ

“เทววงศ์” ตามเทพนิยายของชินโต มีเทพเจ้าสืบต่อกันมาอีก ๔ ช่วง จึงถึง ยิมมุ เทนโน (Jimmu Tenno) จักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นลูกคนที่สี่ของโหลนของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ นับเป็น “เทววงศ์” ของญี่ปุ่น ได้ ๒๓ องค์

ตอนสร้างเกาะญี่ปุ่น เทพนิยายมีเรื่องสนุก แต่ค่อนข้างจะงวนวาย เล่าความโดยสังเขปว่า เมื่อเทพอิซานางิ กับเทพอิซานามิ ให้กำเนิดลูกชายหญิงออกมา ๓ องค์ (ดูข้างต้น) มอบให้พระอาทิตย์ปกครองภาคพื้นสวรรค์ มอบให้พระจันทร์ปกครองดินแดนของดวงจันทร์ (?) และมอบให้เทพพายุ (ซูซุฮาโนะโวะ) ปกครองภาคพื้นดิน

ซูซุฮาโนะโวะ เป็นเทพใจบาปหยาบช้า วันหนึ่งใช้กำลังพัดแก้งฟิสาอ (พระอาทิตย์) ไม่ยอมให้ออกมาส่องแสงได้สะดวก พระอาทิตย์จึงหลบเข้าไปอยู่ที่ซอกเขาแห่งหนึ่ง แต่นั่นมาโลกก็มืด เทวดาน้อยใหญ่พากันเดือดร้อน จึงนัด

ประชุมหาวิธีลงให้พระอาทิตย์ออกจากหลังเขา มาส่องแสงตามปกติ และมีมติให้ไล่ ชูซาโนะโอะ (เทพพายุ) ออกจากเทวสมาคมลงไปอยู่บนพื้นดิน ไม่ให้ขึ้นไปรังควานบนสวรรค์ได้อีก

ตรงนี้ เทพนิยาย (ตามคัมภีร์) เล่าว่า ชูซาโนะโอะ เมื่อถูกไล่ลงมาอยู่บนดิน ก็ต้องมาต่อสู้กับเจ้าของที่ดิน คือพญางูแปดเศียร จนเอาชนะได้ แล้วแต่งงานกับลูกสาวเจ้าของดิน (เทวดาเหมือนกัน ?) คนหนึ่ง มีลูกชาย ๑ คน มอบให้ปกครองภาคพื้นดิน ตัวเองเข้าไปอยู่แหลมเกาหลี (เพราะเหตุนี้กระมังระหว่างช่องแคบเกาหลีกับญี่ปุ่นจึงมีพายุรุนแรงเสมอ)

กล่าวข้างเรื่องของพระอาทิตย์ อยู่มาวันหนึ่ง ดำริว่าแผ่นดิน ไตโยฮาชิฮาระ (Toyoashihara ชื่อดั้งเดิมของเกาะญี่ปุ่น) เป็นแผ่นดินอุดมสมบูรณ์ ควรที่จะส่งลูกหลานลงไปปกครอง จึงส่งหลานยาเธอองค์หนึ่ง ชื่อ Ninigi-no-Mikoto ลงมาสร้างเกาะญี่ปุ่นให้เป็นเมือง (นับว่าลงมาที่ยอดเขาสูงหนึ่งบนเกาะกิวชู)

เมื่อจะทรงใช้ให้หลานยาเธอลงมาสร้างเกาะญี่ปุ่นนั้น (ทำไมไม่ส่งลูกก็ไม่รู้) มีรับสั่งถึงความสมบูรณ์ของแผ่นดิน และให้ปกครองกันไประหว่างวงศ์วานเทวดากับมนุษย์มิให้ขาดสาย แล้วมอบกระจกแผ่นหนึ่ง ดาบเล่มหนึ่ง และอัญมณี (สร้อยเพชร ?) อีกอย่างหนึ่ง อันนับเป็นราชกกุธภัณฑ์ ประจำองค์จักรพรรดิญี่ปุ่นมาตลอดประวัติศาสตร์ ให้ติดตัวมาด้วย

หลานยาเธอของพระอาทิตย์ (อะมะเตะระสุโอมิคะมิ) องค์นี้ ได้มาแต่งงานอยู่กับลูกเจ้าของทะเลแห่งทะเล (ลูกสาวชาวประมง ?) เกิดลูกหลานกันเป็นสายสืบต่อมา จนถึง ยิมมุ เทนโน ปฐมจักรพรรดิผู้เป็นโหล่นองค์ที่สี่ของพระอาทิตย์ จึงนับว่าพระอาทิตย์เป็นปฐมบรรพบุรุษของคนญี่ปุ่น และคนญี่ปุ่นเป็นเทือกเถาเหล่ากอของเทวดา สืบมาไม่ขาดสาย ด้วยประการดังนี้

การบูชาธรรมชาติ

รากฐานใจของคนญี่ปุ่น คือการรับว่า เมื่อพระเจ้าทรงสร้างเกาะญี่ปุ่นแล้วทรงสร้างธรรมชาติไว้บนเกาะญี่ปุ่นด้วย สิ่งที่พระเจ้าทรงสร้าง จึงมีฐานะสูงควรแก่การเคารพบูชา ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ พายุ พายุร้อน พายุฝน มหาสมุทร แม่น้ำลำธาร ภูเขา น้ำตก แผ่นผา พรรณพฤษภษา ต้นไม้ ใบหญ้า ยังสัตว์ป่าบรรดามี และเครื่องประกอบความศักดิ์สิทธิ์สูงส่งขององค์จักรพรรดิ ๓ อย่าง คือ กระบอกเงา ดาบ และอัญมณี ซึ่งถือว่าเป็นเทวสมบัติ สิ่งเหล่านี้มีวิญญาณอันเทพประทานมา เป็นคิมิสมะทั้งหมด

ความจริงปรากฏว่า ชาวญี่ปุ่น มีความรักธรรมชาติ สงวนป่า ภูเขา พงไพร พืชน้อยใหญ่เหมือนชีวิตของคน

การบูชาผู้กล้าหาญ

ญี่ปุ่นเป็นคนรักชาติ เทิดทูนชาติ ยากจะหาคนชาติใดเปรียบได้ หญิงชายคนใดอุทิศชีวิตให้ชาติ วิญญาณของผู้นั้น จะได้รับยกย่องเป็น คะมิสมะ คือ พระเจ้าด้วยกันทั้งหมด ทหารญี่ปุ่นที่ออกสงคราม รบด้วยความกล้าหาญ ไม่เสียดายชีวิต เพราะรู้อยู่ว่า ถ้าตายก็ได้เทิดทูนชาติ และได้เป็นเทพเจ้ามีผู้เคารพบูชา ญี่ปุ่นมีมหาศาลเจ้าแห่งหนึ่ง คือ Yasukuni Shrine ตั้งอยู่กลางกรุงโตเกียว มหาศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นที่รวมวิญญาณของวีรบุรุษนิรนามทั้งชาติ มีรัฐพิธีบูชาดวงวิญญาณผู้กล้าหาญเหล่านี้เป็นประจำปี

การบูชาบรรพบุรุษ

เมื่อเทียบกับจีน การบูชาบรรพบุรุษ ดูเหมือนญี่ปุ่นจะสูงกว่า และศักดิ์สิทธิ์กว่า ตรงที่ญี่ปุ่นยอมรับว่า จักรพรรดิของตนมีเชื้อสายมาจากเทพเจ้า เป็นการสืบสายไม่มีขาด คนญี่ปุ่นแต่เดิมถึงปัจจุบัน เป็นสายสืบต่อมาของจักรพรรดิเหล่ากอของเทวดา ความเป็นบรรพบุรุษจึงติดต่อกันมาเป็นสายเลือด

เดียวกัน การบูชาบรรพบุรุษของญี่ปุ่น มีทั้งบรรพบุรุษของครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นเอกเทศ และบรรพบุรุษในครอบครัวรวม หมายถึงครอบครัวของชาติ (ชาติเป็นครอบครัวเดียวกัน) เป็นส่วนรวมด้วย

การบูชาจักรพรรดิ

ญี่ปุ่น เรียกองค์จักรพรรดิของตนว่า มิกาโด (Mikado) หรือเทนโน (Tenno) คัมภีร์นิฮongi อ้างว่า องค์มิกาโด เป็นผู้สืบสายมาจากดวงอาทิตย์ และสืบสายกันมาโดยไม่ขาดสาย

คตินิยมนี้ คล้ายคลึงกับจีนมาก แต่ไม่เหมือนจีน จีนนับถือจักรพรรดิของตนว่าเป็นโอรสของสวรรค์ไม่ว่าองค์ไหน ไม่ว่าวงศ์ใด ก็ทรงเป็นโอรสสวรรค์ด้วยกันหมด จักรพรรดิของญี่ปุ่นเป็นวงศ์เดียว สายเดียว สืบมาจากพระอาทิตย์ ตั้งแต่องค์แรก ไม่มีขาดตอน องค์แรกเป็นลูกหลานพระอาทิตย์ (กับพระเจ้าจันทร์) องค์ที่สองเป็นหลานเป็นเหลนสืบต่อกันมาโดยลำดับ เป็นวงศ์เดียวกัน ไม่มีการเปลี่ยนวงศ์เลย ฐานะของจักรพรรดิญี่ปุ่น จึงเป็นฐานะมั่นคงกว่าจักรพรรดิของจีน และของประเทศอื่นใด

จักรพรรดิจีนเป็นโอรสของสวรรค์ แต่ชาวเมืองไม่ได้เป็นเชื้อสายของจักรพรรดิ จักรพรรดิจีนกับพลเมืองจีน เป็นคนละบรรพบุรุษ เป็นคนละเชื้อสาย ไม่เกี่ยวข้องอะไรกัน จักรพรรดิจีนเป็นคนสวรรค์ แต่พลเมืองเป็นคนแผ่นดิน จักรพรรดิจีนจึงไม่ได้เป็นหัวหน้าครอบครัวของคนทั้งชาติ

จักรพรรดิญี่ปุ่นเท่ากับหัวหน้าครอบครัวของคนทั้งชาติ ญี่ปุ่นเป็นครอบครัวเดียวกันหมด ญี่ปุ่นจะยอมเสียอะไรก็ได้แต่จะยอมเสียหัวหน้าครอบครัวยอมไม่ได้

แต่ก่อนมา จักรพรรดิเสด็จออกไปไหนไม่ได้เลย ต้องประทับอยู่ใน “สวรรค์” ความเคร่งครัดอันนี้ หย่อนลงเป็นครั้งแรกเมื่อมีอนุญาตให้มกุฎราช

กุมารรัชทายาทของบัลลังก์สวรรค์เสด็จออกนอกประเทศได้ คิดอย่างนี้คล้ายลงมาเป็นธรรมดาสามัญในปัจจุบัน จักรพรรดิทรงมีฐานะเป็นนักประชาธิปไตย ไม่ใช่คนสวรรค์ (เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. ๒๔๘๔)

คัมภีร์ นิชองจิ อธิบายไว้ถึงขนาดว่า องค์พระมหากษัตริย์เป็นผู้อวตาร มาจากพระอาทิตย์ พระอำนาจต่าง ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีอยู่เป็นพระอำนาจที่พระอาทิตย์ทรงมอบมาทั้งหมด มีคำสอนให้พลเมืองถวายพระอำนาจ แต่องค์พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงครอบครองหมู่เกาะถึง ๘ เกาะของญี่ปุ่น ในฐานะเทวราชผู้ได้รับพระราชอำนาจที่มอบหมายมา

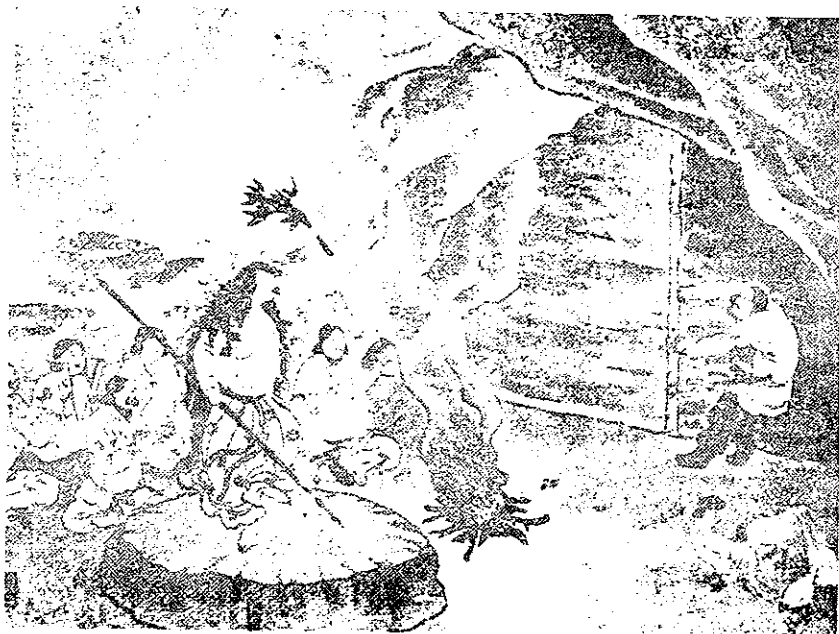
“รัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน (ฉบับเดิม) มาตรา ๑ และ ๓ กำหนดไว้ว่า จักรพรรดิ (แผ่นดิน) ญี่ปุ่น จะต้องครอบครอง โดยสมเด็จพระมหากษัตริย์ผู้สืบเชื้อสายมา (จากสวรรค์) เป็นสันตติไม่มีขาดสายชั่ววันรันดร์ และสมเด็จพระมหากษัตริย์นั้น เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ อันใครล่วงละเมิดมิได้”

ในสมัยจักรพรรดิเมย์ มีพระบรมราชโองการเกี่ยวกับการศึกษาของพลเมืองออกมฉบับหนึ่ง ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ แสดงความทรงศักดิ์สิทธิ์ของจักรพรรดิไว้ดังนี้

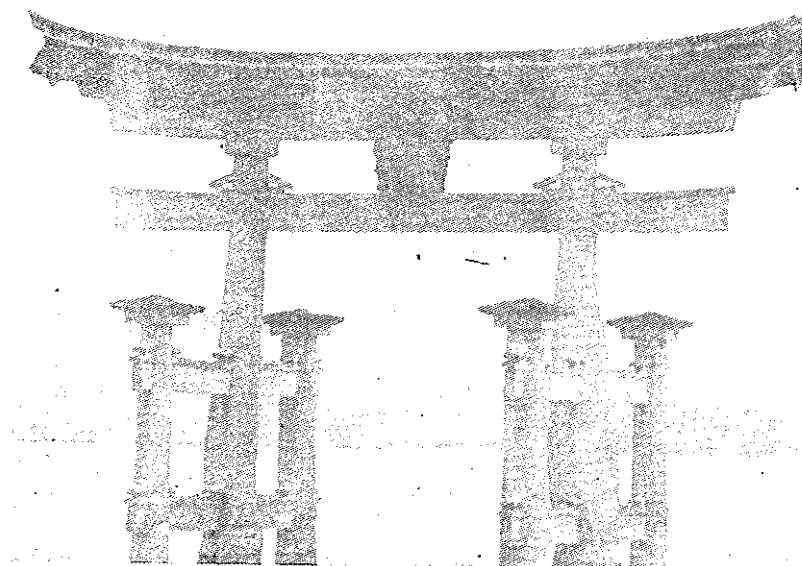
“พลเมืองทั้งหลายของเรา จงรู้ ทุกคนมีหน้าที่ป้องกันและดำรงไว้ซึ่งความรุ่งโรจน์แห่งราชบัลลังก์อันศักดิ์สิทธิ์อยู่บนสวรรค์ เป็นสันตติสืบต่อไปชั่วกาล เป็นนิรันดร์”^{*}

อะมะเตระสุ โอมิคะมิ หรือ สุริยเทพ บรรพบุรุษของญี่ปุ่น มีสถานที่บูชาใหญ่ สร้างอุทิศถวายไว้ที่มหาศาลเจ้า อิเซ (Ise Jingu) ในจังหวัดนาราไปทางตะวันออกเฉียงใต้ของเกียวโต นครหลวงเก่าของญี่ปุ่น

๑. Alfred Stead; Great Japan, A Study in National Efficiency; John Lane, The Bodley Head London, 1905 และ “บุชิโด” ฉบับภาษาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๔ ของเสฐียร พันธรัชนี. แพร่พิทยา พ.ศ. ๒๕๐๘

ภาพเทพนิยาย แสดงเรื่องมหาเทพอะมะเตระสุ โอมิคะมิ (พระอาทิตย์)
ทรงใช้ให้พระราชนัดดา เสด็จลงมาช่วยสร้างเกาะญี่ปุ่น

รูปแบบวิหาร (วัด) ชินโต ชุ่มประตูป็นรูปเสา ๒ เสาข้างหน้า คือ “โทริ”
ถือเป็นทางผ่านดวงวิญญาณเข้าไปเฝ้าบรรพบุรุษผู้สร้างเกาะญี่ปุ่น

วิหาร (วัด) ชินโต มองดูส่วนภายใน

นักบวช (นักพรต) ชินโต ระหว่างเสร็จการปฏิบัติกิจในพิธี

มหาศาลเจ้า อีเซ เชื่อกันว่าสร้างขึ้นโดยฝีมือของเจ้าชายโตโยสุกิอิริฮามะ รัชสมัยของจักรพรรดิฮูอิน ประมาณ พ.ศ. ๕๗๓ มาถึงบัดนี้ก็เกือบ ๒ พันปี มีธรรมเนียมว่าสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น จะต้องเสด็จไปกระทำพิธีสังเวยแต่สุริยเทพ บรรพบุรุษของพระองค์ปีละครั้ง เช่นเดียวกับจักรพรรดิจินเสด็จทำพิธีสังเวยเชิงตีปีละครั้ง (ดังกล่าวไว้ในเรื่องศาสนาเต๋า) มหาศาลเจ้าอีเซ เป็นมหาสถานศักดิ์สิทธิ์ของคนญี่ปุ่นทุกคน เป็นศูนย์กลางแห่งการกราบไหว้ของชาวญี่ปุ่นทั้งหลาย (เหมือนเยรูซาเล็มของชาวยิว, พุทธคยาของชาวพุทธ, วาติกันของชาวคริสต์คาทอลิก และเมืองเมกกะของชาวมุสลิม)

ที่มหาศาลเจ้าอีเซ มีวัตถุสำคัญยิ่งยวดอยู่สิ่งหนึ่ง เหมือนที่มีอยู่ตามศาลเจ้าใหญ่ ๆ ทั่วประเทศคือ กระบอกเงา เรื่องของกระบอกเงาอธิบายกันหลายอย่างที่อธิบายว่าเป็นเครื่องหมายแห่งปัญญาก็มี แต่อธิบายส่วนมากว่าเป็นเครื่องหมายของสุริยเทพ ผู้เป็นบรรพบุรุษองค์แรกของญี่ปุ่น

ในคัมภีร์นิฮงงิ เขียนว่า “อะมะเตระสุ โอมิคะมิ ทรงนำกระบอกวิเศษลงมา (ให้หลานเธอ) ด้วยบานหนึ่ง มีรับสั่งว่า ลูกของข้า เจ้าดูกระบอกบานนี้ก็จะเห็นข้า” ตกลงว่า กระบอกเงาเป็นเครื่องหมายของพระอาทิตย์ ตามคตินี้

มหาศาลเจ้าอีเซ แม้จะสร้างมาตั้ง ๒ พันปี แต่ก็มีธรรมเนียมติดต่อกันมาว่า จะต้องสร้างเสริมตกแห่งใหม่ ทุก ๒๐ ปี คนญี่ปุ่นมักจะบอกเราว่า มหาศาลเจ้านี้สร้างมาเกือบ ๒ พันปี แต่ดูยังใหม่อยู่เหมือนสร้างเมื่อ ๒๐ ปี^๑

การแสดงความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหากักรพรรดิ เท่ากับเป็นการจงรักภักดีต่ออะมะเตระสุโอมิคะมิด้วย วันประสูติของมหากักรพรรดิ ถือเป็นวันสำคัญที่สุดของญี่ปุ่นเท่ากับเป็นวันบูชาพระอาทิตย์ครั้งใหญ่ ธงชาติญี่ปุ่นที่มีเครื่องหมายวงแดงอยู่ในผืนธง คือเครื่องหมายของดวงอาทิตย์ ผู้เป็น

๑. T.W.T. Matson, The Spirit of Shinto Mythology. Japanese Language Edition. Tokyo, 1939 และ Frederic De Garis, We Japanese. Hakone, Japan. 1937

บรรพบุรุษของตน การที่ได้เห็นธงจึงเท่ากับเห็นดวงอาทิตย์ และเท่ากับได้เห็นองค์สมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วย ญี่ปุ่นได้นำมาว่า “ดินแดนแห่งดวงอาทิตย์อุทัย” (The Land of Rising Sun) เนื่องจากคติแห่งความนับถือที่กล่าวมานี้

การบูชาในศาสนา

การบูชาในลัทธิชินโต พูดย่าง ๆ คือการไหว้เจ้า แต่การไหว้เจ้าของญี่ปุ่น ผิดจากการไหว้เจ้าของจีน การไหว้เจ้าของญี่ปุ่นไม่ต้องเสียหมูเห็ดเป็ดไก่ เหล้ายา แล้วคนเอามากินกันเหมือนของจีน ญี่ปุ่นออกไปไหว้ศาลเจ้าเพียงแต่งตัวให้สะอาดเข้าไปโค้งคำนับตรงหน้าศาลเจ้า หลับตา ตบมือ เรียกดวงวิญญาณมารับการกราบไหว้ ถ้าไม่ตบมือ ก็ยืนสมาธินิ่ง ๆ อยู่ครู่หนึ่ง กลับออกไป แต่อาจมีอย่างอื่น ๆ อีกบ้าง ตามที่นักบวช หรือผู้เฒ่าศาลเจ้าจะแนะนำให้ทำ

เครื่องอามิสบูชา ที่จะต้องนำไปไหว้ศาลเจ้า มีนักบวชประจำศาลเป็นผู้จัดไว้แล้ว และมีไว้อย่างเดียวกันเหมือนกันหมดทุกศาลเจ้า เครื่องอามิสเหล่านั้น มีเหล้าสาเก ๔ ถ้วยเล็ก ๆ ข้าวปั้น ๑๖ ก้อน เกลือ ๑๖ ก้อน ปลาสด ผลไม้ สหรัยทะเล และส้มลูกกลมไม้อีกไม้ก็อุกนั้ก ผู้ไปบูชาไม่ต้องเสียเงิน

เมื่อประเทศญี่ปุ่น รับเอาธรรมะในศาสนาขงจื๊อของจีนและพุทธศาสนาเข้าไปในภายหลัง นักปราชญ์กล่าวรับรองว่าคนญี่ปุ่นได้ใช้ความฉลาดดัดแปลงหลักธรรมทั้งสอง ที่ได้มาใหม่เข้ารวมกับหลักธรรมต่าง ๆ ในศาสนาชินโต ให้ผสมเป็นรูปเป็นแบบของญี่ปุ่น เพื่อความเหมาะสมแก่สังคมและดินฟ้าอากาศในแผ่นดินของตน

ถ้าถามว่า ชาวญี่ปุ่นนับถือศาสนาใด ไม่มีใครตอบได้ว่าญี่ปุ่นนับถือศาสนาไหนแน่ แต่อาจตอบได้ว่า คนญี่ปุ่นนับถือศาสนาชินโต (ซึ่งมีศาสนาเต๋าและ ขงจื๊อรวมอยู่ด้วย) อย่างหนึ่ง และนับถือพุทธศาสนาอีกหนึ่ง คนญี่ปุ่นนับถือศาสนาชินโต เพื่อรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และนับถือพุทธศาสนา เพื่อสร้างคนให้เป็นคนดี ควรแก่ความเป็นพลเมืองดีของชาติ

ถ้าไม่ตอบอย่างนั้น จะตอบว่าญี่ปุ่นนับถือศาสนาชินโตเพื่อความเป็นบ้าน และนับถือ พุทธศาสนาเพื่อความเป็นเมือง ก็ได้ ในบ้านของคนญี่ปุ่นทุกบ้าน มีที่บูชาอยู่ ๒ ที่ เป็นแท่นบูชาชินโตที่หนึ่ง และแท่นบูชาพุทธศาสนาอีกที่หนึ่ง

ประเทศญี่ปุ่น ได้ชื่อว่า แผ่นดินแห่งศาลเจ้า มีผู้ลงนบกันโดยเฉพาะศาลเจ้าขนาดปานกลางและใหญ่ มีอยู่เกือบ ๒๐๐,๐๐๐ ถ้าเห็น “โทริ” (ประตูวิญญาณทั้งของคนเป็นและคนตาย ผ่านเข้าไปบูชาพระอาทิตย์ ซึ่งมีนิมิตหมายอยู่ข้างใน) ตั้งอยู่ตรงไหน เล็กบ้างใหญ่บ้าง ที่นั่น เป็นต้องมีศาลเจ้าทั้งหมด ศาลเจ้าเล็ก ๆ ที่ไม่มี “โทริ” ก็มีอยู่ไม่น้อย

เมื่อญี่ปุ่นเป็นแผ่นดินแห่งศาลเจ้า จึงเป็นแผ่นดินแห่งการเซ่นไหว้บวงสรวงและพิธีกรรม ศาลเจ้ายิ่งมาก พระเจ้าก็ยิ่งมาก พิธีกรรมต่าง ๆ ยิ่งมากตามไปด้วย ถ้ากำหนดว่าศาลเจ้ามีถึงแสน พิธีกรรมก็น่าจะต้องมีถึงแสน

คัมภีร์ยอนจิกิ (คัมภีร์เล่มที่ ๓) บรรจุเรื่องพิธีกรรม คำสวด ที่เรียกว่าโนริโตะ (Nori-to) ในศาสนาโนริโตะเป็นอันมาก โนริโตะ ประกอบด้วยคำอัญเชิญเทพแต่ละองค์ แต่ละกลุ่ม คำบูชา คำเซ่นสังเวยไหว้ ชนิดของวัตถุต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีนั้น ๆ วัตถุไหนใช้ในพิธีใด มีความหมายอย่างไรก็บอกไว้หมด ถ้อยคำในโนริโตะเป็นวรรณคดีญี่ปุ่นชั้นสูง บอกการอ่าน การสวด มีข้อบังคับให้อ่านหรือสวดด้วยถ้อยคำให้ถูกอักขระชัดถ้อยชัดคำ ถ้าอ่านไม่ถูกทำนอง ไม่ถูกอักขระเทพที่อัญเชิญจะไม่เสด็จมาโปรดและแทนที่จะเป็นคำอัญเชิญเทพก็จะกลายเป็นคำอัญเชิญภูติผีปีศาจไป

ลัทธิพิธีในชินโตอันมีอยู่ตั้งหมื่นแสน ยากจะกล่าวได้หมดสิ้น ขอยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่าง อาทิ พิธีหว่านข้าวลงนา เรียกพิธี โทชิโงอิ ทำในเดือนที่สอง พอข้าวงอกดีในเดือนที่สี่ ทำพิธีรับแม่โพสพอีกครั้งหนึ่ง เรียกพิธีอิโรเซโอโฮมิ พอข้าวออกรวง ทำพิธี “รับข้าวใหม่” พิธีนี้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จเป็นรัฐพิธี ยังพิธีมีเก็บเกี่ยว ฯลฯ ติดต่อกันไปตลอดปี และมีพิธีประจำเดือน

และในเดือนหนึ่ง ๆ ยังมีพิธีช้อนพิธี ทำกันเมื่อน้ำอย่างหนึ่งในเมืองนั้นอย่างหนึ่ง สลับกันไปทั่วประเทศ กล่าวกันว่า ถ้าอยู่ในประเทศญี่ปุ่นสัก ๑ ปี ย้ายไปอยู่เมืองละ ๗ วัน จะได้เห็นพิธีของชินโตติดต่อกันไปทุก ๗ วัน ตลอดปี^๑

ความสะอาด ความสะอาดเป็นหลักใหญ่ของชินโตอีกหลักหนึ่ง ดังนั้นจึงกล่าวกันว่า การไหว้เจ้าของญี่ปุ่น ผิดจากการไหว้เจ้าของจีน นอกจากผิดตรงที่ไม่ต้องมีเครื่องเซ่นสังเวยเจ้า เพื่อมนุษย์จะได้กินภายหลัง ยังผิดกันอีกมากที่สุด ตรงเรื่องความสะอาด

ในคัมภีร์ กล่าวอ้างความสะอาดไว้เป็นหลักฐานมาก ตั้งแต่มหาเทพอิซานางิ เทพบิดาของพระอาทิตย์ ทรงชำระล้างร่างกายของพระองค์ ให้สะอาดก่อนอยู่เสมอ ลูกหลานต่อมา ตั้งแต่อะมะเตระสุโอมิคะมิ (พระอาทิตย์) พระมหากษัตริย์ และพลเมืองทั้งหลายจึงต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาดด้วยคนญี่ปุ่นก่อนไปศาลเจ้า ต้องอาบน้ำเสียก่อน ถึงหน้าศาลเจ้าต้องล้างมือ ล้างหน้า ล้างปากให้สะอาดอีกครั้งหนึ่ง

เรื่องเกี่ยวกับความสะอาดในศาสนาชินโต มีอธิบายกว้างออกไปคล้ายจะเป็นพิธีล้างบาป เช่นเดียวกับคตินิยมในศาสนาหลายศาสนา

ชินโต มีพิธีอีกอันหนึ่งเรียกว่า โอโฮ ฮาราชิ (The Great Purification) คือพิธีชำระครั้งใหญ่ มีคำอธิบายของอัสดัน (Aston) ซึ่งเป็นปราชญ์ในลัทธินี้ตอนหนึ่งว่า “โดยพระมหากษัตริย์ของสมเด็จพระมหากษัตริย์พรดิ อันพระเจ้าอะมะเตระสุโอมิคะมิ ทรงมอบอำนาจมาแต่พระองค์ การทำพิธีให้ประกอบด้วยการประพรม (การชำระล้าง) ด้วยน้ำบริสุทธิ์เป็นเบื้องต้น แล้วเช่นสำรวจสังเวชนเป็นไปเพื่อการทดแทน (บาป) บรรดาพุทธมนตรี้ และพลเมืองของพระองค์ผู้กระทำพิธีนี้ ต้องทำความบริสุทธิ์ให้เกิดแก่ตน เพื่อปลดบาปออกไป

๑. Frederic De Garis, We Japanese. Hakone, Japan. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ และ T.T. Brumbaugh. Religious Values in Japanese Culture., Kyo Bun Kwan. Tokyo, 1934

ให้พ้นจากตน"^๑

“บรรดาเครื่องเช่นสรวงสังเวยให้ทิ้งลงในแม่น้ำ หรือทะเล เป็นการนำบาปของผู้กระทำให้ลอยน้ำไป”

คติแห่งการชำระล้างในชินโต ทำให้คนญี่ปุ่นเป็นชาติรักความสะอาด ยิ่งกว่าชนชาติใด โดยเฉพาะต้องรับว่า สะอาดยิ่งกว่าบรรดาผู้อบน้ำในแม่น้ำ คงคาตามลัทธิพราหมณ์

ประเภทของชินโต

ศาสนาชินโต แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. กักกะชินโต (Kokka Shinto) ได้แก่ชินโต ประเภทของรัฐหรือชินโตแห่งรัฐ (State Shinto) ชินโตประเภทนี้ รัฐรับรองเป็นแบบราชการ เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้

๒. เรียวหะชินโต (Ryoha Shinto) หรือชูหะชินโต ได้แก่ชินโตของราษฎร ประเภทที่แตกแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ ถึง ๑๓ นิกาย ชินโตประเภทนี้มีพิธีกรรม และบัญญัตินับถือแตกต่างกันไปเป็น

กักกะชินโต หรือ “ชินโตแห่งรัฐ” อันเป็นเรื่องของทางราชการบ้านเมือง มีความเป็นมาดังต่อไปนี้

เมื่อก่อนสงคราม ลัทธิชินโตเฟื่องฟูมาก ไม่ว่าชินโตที่เป็นส่วนของราชการ หรือส่วนที่เป็นของพลเมือง มีองค์การของรัฐบาลอยู่ ๒ แห่งที่เข้ามามีความคุ้มครองและสนับสนุน

ชินโตของรัฐ ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงวังข้อบังคับไว้ไม่ให้นักบวชกลุ่มนี้เที่ยวไปทำพิธีให้ใครต่อใคร จะต้องทำกิจอยู่

---

๑. W.G. Aston; Shinto: The Way of the Gods; และ The Essence of Shintoism, The Institute of Kototama Research, Yukitaka Yamamoto., Mie-Ken., Japan 1970

เฉพาะที่ศาลเจ้า ซึ่งรัฐบาลรับว่าเป็นของรัฐ นักบวชชินโตพวกนี้ เป็นคนของทางราชการ เท่ากับเป็นของหลวง

มีกฎต่อไปว่า ห้ามมิให้โฆษณากิจการใด ไม่ว่าจะเป็นการสั่งสอนหรือการออกไปทำพิธี มิจานที่เกี่ยวข้องกับสังคมหลายอย่าง อาทิ พิธีแต่งงาน พิธีฝังศพ มิให้เกี่ยวข้องทั้งหมด

ก่อนสงครามโลกครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๕๘-๖๑) “ชินโตแห่งรัฐ” ขยายคำอธิบายและวิธีเผยแพร่คำสอนออกไปมาก “ชินโตแห่งรัฐ” ส่งเสริมจิตใจคนญี่ปุ่นให้กล้าหาญ สร้างลัทธิชาตินิยมอย่างแรงกล้า ตามแบบของ “บูชิโด”^๑ ซึ่งเป็นจรรยาของชนชาติทหาร อันหมายถึงคนญี่ปุ่นทั้งชาติ

กำหนดคร่าว ๆ ที่ญี่ปุ่นอาศัยหลัก “ชินโตแห่งรัฐ” กระทำการอันนี้ต่อมา คือ เมื่อปีที่ ๑๕ แห่งรัชสมัยของจักรพรรดิ เมจิ มีพระบรมราชโองการ “จากสวรรค์” ตรงลงมายังกองทัพทุกเหล่าเป็นความสำคัญ ๕ ข้อ แต่ละข้อให้ทำหน้าที่แห่งความเป็นทหาร ให้จงรักภักดีต่อบัลลังก์สวรรค์ ให้มีความกล้าหาญ ให้ตายเพื่อบัลลังก์สวรรค์นั้น และให้เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาเป็นลำดับ ซึ่งให้ถือเท่ากับบัญชาแห่งสวรรค์ ฯลฯ

ตั้งแต่มีพระบรมราชโองการฉบับนั้นมา ทหารของญี่ปุ่นก็กลายเป็นตึกตาโชลาน ทหารญี่ปุ่นเป็นของคนสวรรค์ ใครไม่เชื่อฟังทหาร เท่ากับไม่ภักดีต่อจักรพรรดิ ใครทำร้ายทหาร เท่ากับทำร้ายจักรพรรดิ

ในประวัติศาสตร์ ทหารของญี่ปุ่นต้องทำสงครามกับรัสเซียใน พ.ศ. ๒๔๔๗-๔๘ ทหารของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เอาชนะทหารรัสเซีย ซึ่งมีอำนาจมากกว่าได้ ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศมหาอำนาจมีเกียรติใหญ่ขึ้นในตะวันออก ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นตัวอย่างแสดงว่าชาวตะวันออกสามารถ

๑. อ้าง Buchido, The Soul of Japan ของ Inazo Nitobe และคำแปล “บูชิโด จรรยาของชาติทหาร” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ แพรวพินทยา, พ.ศ. ๒๕๑๘ ของผู้แต่ง

เท่ากับชาวตะวันตก

การชนะของทหารจักรพรรดิคราวนั้น มีผลดีก็จริง แต่กลับมีผลร้ายในเรื่อง “ลัทธิชาตินิยม” ความรักชาติกลายเป็นความหลงชาติ จรรยาของทหารคือ “บูชิโด” กลายเป็นศีลศักดิ์สิทธิ์เกินสมควร และทำให้ญี่ปุ่นเสียความรู้สึกทางสันติไปในที่สุดท้าย

ตั้งแต่บัดนั้นมา “ชินโตแห่งรัฐ” ก็ย่างเข้าสู่สมัยใหม่ มีการปรับปรุงคำสอนกันใหม่ เป็นลัทธิชาตินิยมกว้างขวางและรุนแรงออกไปเป็นระยะ ขอยกตัวอย่างแห่งคำสอนบางตอนมาให้เห็น

“เราชาวญี่ปุ่นตั้งความมุ่งหมายไว้ เพื่อส่งเสริมฐานะแห่งสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งเราให้เป็นผู้ปกครองโลกทั้งสิ้น ด้วยว่าพระองค์เป็นผู้สืบสายมาจากโลกสวรรค์อันไม่มีขาดสาย พระองค์ท่านนั้นเป็นผู้แทนทางดวงวิญญาณของโลก พระองค์จึงทรงเป็นผู้คอยคุ้มครองโลก”

“เป็นที่แน่นอนว่า มนุษยชาติทั้งหลายจะพันอันตรายได้ ก็เพราะการช่วยเหลือแห่งอาณาจักรของเรา ปัจจุบันนี้ ชาติทั้งหลายตั้งอยู่โดยความเป็นระเบียบไม่ได้ ชาติต่าง ๆ ต่อสู้เพื่อประโยชน์ของตน และกำลังคิดว่า คนอื่นเป็นข้าศึกของตน ฯลฯ”

“แม้ไม่มีโบสถ์วิหารปูชนียสถานอันใด ชาติของเราก็สามารถจะตั้งอยู่ได้ แต่ถ้าศาสนาชินโตต้องหยุดชะงักไป ชาติของเราก็ถึงซึ่งที่สุด เพราะว่าชินโตเป็นศูนย์กลางแห่งอาณาจักรด้วย ฯลฯ”

“ครั้นท้าวในพระพุทธเจ้าหรือพระเยซู อาจทำให้มีผู้ศรัทธาเลิกระทำหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองแห่งรัฐไปก็ได้ แต่ครั้นท้าวในศาสนาชินโต ไม่เป็น

๑. อ้างหนังสือพิมพ์ นิชิ นิชิ โอซากา. ฉบับวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๖๗ และคำแปลจากหนังสือชื่อ Political Philosophy of Modern Shinto

๒. อ้างถึง Political Philosophy of Modern Shinto.

อย่างนั้น การบูชาเทพเจ้าในชินโตจะยังความยิ่งใหญ่ให้เกิดแก่อาณาจักรของเรา การบูชาพระพุทธเจ้า หรือพระเยซู ไม่ช่วยให้ฐานะแห่งจักรพรรดิของเราดีขึ้นเลย^๑

“การสงครามเป็นบิดาของการสร้าง และเป็นมารดาของวัฒนธรรม (โซโซโนะจิจิ บุงกะโนะสะซะ) ฯลฯ สงครามเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นการเข้ากันได้ กับความคิดที่ว่าอำนาจเป็นธรรม ฯลฯ”^๒

กิกกะชินโต คือ “ชินโตแห่งรัฐ” ดำเนินงานเผยแผ่กันมารุนแรง ทำให้เกิดความเข้าใจผิด หลงใหลในความเป็นหนึ่งองชาติและของประชาชนดังนี้ ในที่สุดญี่ปุ่นจึงได้รับผลคือ สงคราม และพินาศยับเยินไป

ครั้นสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง สัมพันธมิตรผู้มิขัดในการรบ มองเห็นภัยอันเกิดจากชินโตแห่งรัฐ ที่เป็นผลให้เกิดความหลงชาติดังกล่าวมา พลเอก แมคอาเธอร์ ผู้เข้าครองเกาะญี่ปุ่น จึงออกประกาศเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ให้เลิกลัทธิชินโตแห่งรัฐเสีย ไม่ยอมให้ มหาศาลเจ้าอิเซ (อนุสาวรีย์วีรบุรชนนิรนาม) เป็นศูนย์กลางแห่งความหลงชาติอีกต่อไป

สัมพันธมิตรประกาศว่า เพราะผลร้ายที่ได้จากสงคราม จึงบังคับให้เลิกชินโตแห่งรัฐ เพื่อ

๑. ให้ญี่ปุ่นระงับโฆษณาความหลงผิดอีกต่อไป
๒. ระงับไม่ให้เด็กหนุ่มของญี่ปุ่น มีจิตทรามไปในทางชอบสงคราม
๓. ช่วยให้ชาติญี่ปุ่นมีเสรีภาพทางศาสนา
๔. ช่วยให้ชาติญี่ปุ่นพ้นจากความเป็นทาสของเทวดาทังทางตรงและทางอ้อม

๑. หนังสือพิมพ์ โยมิอุริ พ.ศ. ๒๔๘๐ และคำแปลจากหนังสือ National Faith of Japan ของ Holtom

๒. อ้างหนังสือชื่อ Militarism in Japan และ Contemporary Japan, 1937

ครั้นแมกอาเซอร์ แม่ทัพสหรัฐประกาศเลิกล้มชินโตแห่งรัฐแล้ว ทางสำนักพระราชวังก็มีพระบรมราชโองการของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ประกาศสละพระฐานันดรศักดิ์ “โอรสแห่งสวรรค์” ทันที และประกาศว่า ความสัมพันธ์ระหว่างราชบัลลังก์กับพลเมืองอยู่ในฐานะนักประชาธิปไตยด้วยกัน ไม่ใช่อยู่ในเป็นฐานะคนของสวรรค์ดังแต่ก่อน

เรียวกะชินโต คือ ชินโตอันเป็นของฝ่ายราษฎร (กำหนดภายหลัง สมัยเมย์เหมือนกัน) ไม่มีกิจพิธีเกี่ยวข้องกับทางราชการ ชินโตกลุ่มนี้ ไม่มีองค์การรัฐเป็นผู้ควบคุมหรือสนับสนุน ต่างนิกายต่างทำงานของตน

นิกายของเรียวกะชินโต หรือ Sectarian Shinto แยกออกเป็น ๑๓ นิกาย คือ

ชินโต ฮองเกียวกุ หรือโตเกียว, ชินวิเกียว และโตซาเกียว, ๓ นิกายนี้ ถือเป็นชินโตบริสุทธิ์ (Pure Shinto Sects) มีบัญญัติตามคัมภีร์, ซูเซะ และโตเซเกียว ๒ นิกายนี้เป็นชินโตผสมศาสนาขงจื้อ (Confucian Sects) ยิกโกเกียว, หุโซเกียว และมิตาเกะเกียว ๓ นิกายนี้ เรียกว่า Mountain sects เกิดจากคตินับถือภูเขาเป็นเทพเจ้า มีคำสอนค่อนข้างลึกลับ เช่น ความลับของภูเขา ชินชูเกียว และมีโซเกียว ๒ นิกายนี้ นับถือไปข้างลัทธิชำระบาป (Purification Sects), หุโรจิซุเกียว คองโกเกียว และเทนริเกียว เรียกว่า Sects of Peasant Origin เป็นชินโตประเภทชาวบ้าน คิดและบัญญัติกันขึ้นเองตามความเข้าใจ มีผู้นิยมมาก^๑

บัญญัติและจริยธรรม

นิกายเหล่านี้ นับถือพระเจ้าเหมือนกันหมดแต่มาแยกบัญญัติและพิธีกรรมบางอย่างผิดกันออกไป จะยกมาให้เห็นเป็นบางนิกายที่สำคัญ เพื่อแสดง

---

๑. อ้างหนังสือชื่อ Religions in Japan ของ William K. Bunce หน้า ๑๓๕-๑๓๖ และ Shinto and its Architecture ของ Akiyama หน้า ๑๕-๒๐., Charles E. Tuttle Co. Tokyo. 1960

ให้เห็น จริยธรรม ของชินโต เหล่านั้น

จริยธรรม ของชินริเกียว ชินโต

๑. อย่าล่วงละเมิดน้ำพระทัยของพระเจ้า (อย่าละเมิดบัญญัติของพระเจ้า)
๒. อย่าลืมความผูกพัน อันมีต่อบรรพบุรุษ
๓. อย่าล่วงละเมิดบัญญัติแห่งรัฐ
๔. อย่าลืมความกรุณาอันลึกซึ้งของพระเจ้าเมื่อเราประสพโชคร้าย ความร้ายนั้น พระองค์ได้มาช่วยให้หมดไป เมื่อมีความเจ็บป่วย พระองค์ก็ได้มาช่วยให้เสื่อมคลายไป
๕. อย่าลืมว่าโลกเป็นครอบครัวอันเดียวกัน
๖. ถ้าใครมาโกรธ อย่าโกรธตอบ
๗. อย่าเกียจคร้านในกิจการของตน
๘. อย่าเป็นคนตีเตียนคำสอน
๙. อย่าหลงละเมอในคำสั่งสอนของชาวต่างชาติ ฯลฯ

จริยธรรมของ ไตซาเกียว ชินโต

๑. ทำจิตใจให้ยุติธรรมเพื่อปกครองตนเอง
๒. จงกรุณาต่อคนทั้งหลายให้มาก ยิ่งกว่ากรุณาตัวเอง กรุณาแก่คนที่ทำความดี ช่วยเหลือให้คนเป็นผู้เที่ยงตรง
๓. คิดหาอุบายให้เกิดความสุขใจ ทั้งในปัจจุบันและต่อไปภายหน้า หาความสุขให้แก่คนทั้งหลายเช่นหาให้ตนเอง ฯลฯ บุคคลผู้กระทำเช่นนี้ได้ จะได้เป็นพระเจ้าในภายหน้า

จริยธรรมของ ไตเซเกียว ชินโต

๑. ให้ทำพิธีบูชา พระเจ้าแห่งสวรรค์ พระเจ้าแห่งพื้นดินและดวงวิญญาณของพระมหากษัตริย์พระดี ผู้สืบสายต่อกันมา และพระ

- เจ้าทั้งหลายในสถานที่ (ของหลวง) อื่น ๆ อันพึงเคารพ
๒. ให้นับถือบัญญัติของพระเจ้าและรักษาบัญญัติไว้ให้คงอยู่เหมือนความมั่นคงของชาติด้วย
  ๓. ให้อยอมรับกฎความจริงของธรรมชาติ และทำรากฐานทางใจให้เกิดความสงบ
  ๔. ให้เข้าใจความหมายแห่งชีวิตและความตาย
  ๕. ให้ศึกษาและทำกิจการของตนให้ก้าวหน้า
  ๖. ให้ปฏิบัติพิธีกรรมต่อพระเจ้าตามที่ราชวงศ์ได้กระทำมาไม่ขาดสาย

จริยธรรมของ มิทาเกะเกียว ชินโต

๑. ปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอน ของนักบวชผู้ประจำศาล ประพฤติให้เป็นตัวอย่างตามเหตุผลของสวรรค์ และอย่าล่งละเมิดบัญญัติของพระเจ้าแห่งมิทาเกะ (ชื่อผู้ตั้งนิกาย)
๒. คำนี้ถึงพระเจ้า คำนี้ถึงความรักประเทศชาติไว้ภายในดวงใจ ให้เกียรติยศ และเชื้อเพลิงในพระตำรัสของจักรพรรดิ ไม่ละเมิดกฎของรัฐ จงขยันหมั่นเพียรในกิจการ
๓. นูชาปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระเจ้าเป็นใหญ่ทั้งหลาย จงอดทนเพื่อความสุข อย่าดูถูกคนอื่น จงเป็นคนสุภาพ
๔. จงเที่ยงตรง รักความจริง ไม่พูดโดยไม่คิด
๕. ปฏิบัติต่อพ่อแม่ด้วยความเคารพ ปฏิบัติตนเป็นพี่น้องของคนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นคนเดินทางมาจากที่ใด ในกรณีที่เขามีความลำบากและเจ็บป่วย

จริยธรรมของ ชินชูเกียว ชินโต

๑. นูชาพระเจ้าทั้งหลาย ในนิกายนี้

๒. ทำให้สงบ เพราะการทำได้เช่นนั้น เป็นส่วนหนึ่งแห่งดวงวิญญาณของพระเจ้า
๓. เคารพต่อรากฐานแห่งรัฐ
๔. ปฏิบัติตามทางของพระเจ้า
๕. รักดีต่อผู้ปกครอง
๖. ปฏิบัติต่อมารดาบิดาอย่างดีที่สุด
๗. กรุณาต่อคนทั้งหลาย
๘. ขยันในธุรกิจการงาน
๙. รักษาร่างกายให้สะอาดอยู่เสมอ

จริยธรรมของชินโต ซึ่งแสดงโดยนักบวชของนิกายอื่น ๆ ยังมีอีกมาก แต่จะมียุ่เท่าไร จะเห็นได้จากศาลเจ้าเล็กใหญ่ของชินโตเป็นจำนวนหมื่นแสน มีผู้นับถือที่เป็นสถิติอยู่กว่า ๒๐ ล้านคน และมีนักพรตประจำอยู่จำนวนหลายแสน^๑

ศาสนาทุกศาสนาย่อมมีจริยธรรมเป็นหลักเพื่อยังชีวิตของผู้ปฏิบัติให้เป็นไปเพื่อความสงบในโลกนี้ บางทีก็มีโลกหน้า ตามคติแห่งศาสนานั้น ๆ ด้วยกันทั้งสิ้น

ข้อปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่แห่งชีวิตนั่นเอง คือ จริยธรรมในศาสนา นั้น ๆ การที่เข้าใจว่าชินโตไม่มีจริยธรรม เพราะมีแต่เรื่องของเทพนิยายและพระเจ้านั้น แต่ความจริงในเทพนิยายเหล่านั้นมีหลายตอนแสดงว่า ชินโต มีจริยธรรม ดังตัวอย่างอันปรากฏ ในคัมภีร์นิฮองงิเล็ม ๑ หัวข้อ ๓๐๗ สอนว่า

“ผู้ใดพูดความจริง ผู้นั้นไม่มีอันตราย ผู้ใดพูดคำเท็จ ทำความผิดโดยการหลอกลวง ผู้นั้นจะมีอันตราย ฯลฯ”

๑. T.T. Brumbaugh; Militarism in Japan และ Contemporary Japan ค.ศ. 1937 และ Religious Value of Japanese Culture, Kyo Bun Kwan., Tokyo 1934.

“จงสละความปรารถนาใหญ่เสีย จงตีเตียนความชั่ว จงส่งเสริมความดี หยุดเกรี้ยวกราด หยุดโทสะ อย่าอิจฉาริษยาผู้ใด”

บัญญัติในนิกายต่าง ๆ และความอันปรากฏในคัมภีร์ดังกล่าวนี้ คือ จริยธรรม เป็นรากฐานความเจริญของแผ่นดิน และเพื่อความเป็นทหารที่ดีของแผ่นดิน

เรื่อง โลกหน้า

คตินิยมเรื่องโลกนี้ และโลกหน้าของซินโต เป็นเรื่องแสดงจริยธรรม อีกอย่างหนึ่งของคนญี่ปุ่น

รากฐานของซินโตเดิม มีส่วนคล้ายคลึงอยู่กับปรัชญาเรื่องสวรรค์ และเรื่องพระเจ้าของจีน ในปรัชญาของจีนไม่ยอมพูดถึงเรื่องโลกหน้า ไม่ยอมกล่าวถึงชีวิตเมื่อตายไปแล้ว ไม่แสดงถึงแรงส่งของกรรมที่จะมีแก่ดวงวิญญาณของผู้ใด

คตินิยมของซินโต ก็ไม่พูดถึงเรื่องโลกหน้า ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร เรื่องของซินโต เป็นเรื่องของชีวิต คือชีวิตในโลกนี้

คตินิยมของซินโตมีว่า วิญญาณเป็นของไม่ตาย คนตายเท่ากับเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวใหม่ ดวงวิญญาณไม่สูญไปทางไหน และไม่มีโอกาสจะไป ไปสักแห่งหนึ่ง ก็คือไปหาร่างใหม่ เท่ากับไปหาเครื่องแต่งตัวใหม่

ดวงวิญญาณ จะวนเวียนอยู่กับญาติมิตรผู้อยู่ข้างหลัง คอยร่วมสุขร่วมทุกข์อยู่ด้วยในครัวเรือน หากต้องการให้ดวงวิญญาณมีความสุข ผู้อยู่ข้างหลังต้องทำความดีเพื่อเป็นผลให้เกิดแก่ดวงวิญญาณ และจะได้รับพรจากดวงวิญญาณด้วย หากผู้อยู่ข้างหลังทำความไม่ดี ผลก็จะส่งถึงดวงวิญญาณ และดวงวิญญาณจะลงโทษเอาได้เหมือนกัน

ศาสนาซินโต จึงมีการเซ่นสรวงดวงวิญญาณตามกาลสมัย เช่นวิธีไหว้เจ้าอย่างคนจีน

หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุด

คำอธิบายต่อไปนี้เป็น หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุด อันเป็นจุดหมายปลายทาง ของผู้ปฏิบัติตามลัทธิชินโต

การปฏิบัติตามลัทธิชินโต คือ จงรักภักดีต่อพระเจ้า ต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (โอรสสวรรค์) และปฏิบัติตามหลักจริยธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นข้อปฏิบัติ ดังแสดงมา โดยสรุปแล้ว มีหลักแห่งการปฏิบัติ เพื่อความดีสูงสุดอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ให้มีความคิดเบิกบาน (อาากิ โคโกโระ)
๒. ให้มีความคิดบริสุทธิ์สะอาด (กิโยกิ โคโกโระ)
๓. ให้มีความคิดถูกต้อง (ทาดาชิกิ โคโกโระ)
๔. ให้มีความคิดเที่ยงตรง (นาโอกิ โคโกโระ)

ผู้ใดปฏิบัติทำให้มีสภาพดังกล่าว ล้วนชี้นำไปแล้ว จักไปสู่ภาวะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้า กล่าวอีกนัยหนึ่ง การปฏิบัตินั้นจะพามนุษย์ไปสู่ความเป็นเทพเจ้า

อย่างไรก็ตาม ตรงส่วนสรุปนี้ ขอยกความเห็นของปราชญ์หลายท่าน แสดงสาระสำคัญของชินโต เป็นทางนำไปเห็นวิญญาณของคนญี่ปุ่นในอนาคต

๑. ชินโต เป็นมรรควิธี เชิดชู เทพและเทพี (ธรรมชาติทั้งปวง) อันมีอยู่บนสวรรค์และแผ่นดิน (นักปราชญ์ Ise-Teijo ค.ศ. 1714-84; Amano-Nobukage ค.ศ. 1660-1733)

๒. ชินโต เป็นมรรควิธีของรัฐ ให้ใช้ความถูกต้องและความเที่ยงธรรมในการปกครอง เป็นมรรควิธี อันพระมหาจักรพรรดิ ทรงปฏิบัติแก่อาณาประชาราษฎร์ (Hayashi-Razan 1582-1657; Yoshimi-Yuikazu 1672-1761)

๓. ชินโต เป็นมรรควิธี ซึ่งมหาเทพบรรพบุรุษอะมะเตระสุโอมิคะมิ ทรงประทานมาให้รัฐปกครองประเทศชาติ ฯลฯ (Yoshikawa-Koretaru 1615-

94; Yamazaki-Anzai 1614-82; Motoori-Norinaga 1729-1801 ;Hirata-Atsutane 1774-1842)

๔. ชินโต คือธรรมเนียมประจำวัน หรือมรรคาแห่งหน้าที่ อันมนุษย์ต้องปฏิบัติ ธรรมและมรรคานั้น คือหน้าที่ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง, ระหว่างสามีกับภรรยา, ระหว่างพ่อแม่กับลูก, ระหว่างพี่น้องชายหญิง, และระหว่างเพื่อนกับเพื่อน, ฯลฯ (Watarai-Nobuyoshi 1614-90)

๕. ชินโต คือศาสนาของชาติ เทพประทานเป็นมรดกตกทอดมาไม่ขาดสาย เป็นฐานอนุรักษธรรมนุญของชาติ และเป็นส่วรตตะแห่งจริยธรรมของชาติด้วย^๑

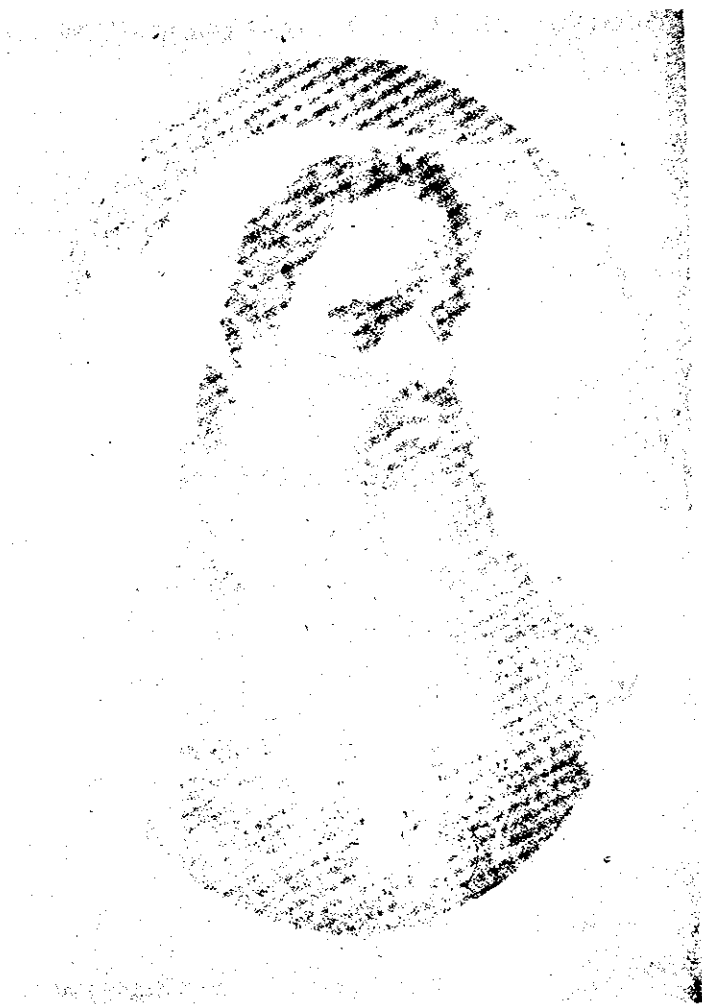
ชินโต จะกำหนดว่าเป็นเพียงลัทธิ หรือศาสนาก็ตาม แต่อิทธิพลของชินโต ที่ปรากฏให้เห็นได้ในประวัติศาสตร์ มีอยู่ไม่น้อยกว่าศาสนาใด และอิทธิพลของชินโตนั้น ควรจะแยกออกได้เป็น ๒ อย่าง

อย่างหนึ่งอิทธิพลในทางหลงผิด ด้วยอาศัยเทพนิยายและเรื่องสรวงศ์อันเชื่อกันมาในลักษณะงมงาย จนทำให้กลายเป็นความหลงชาติ พาดพิวนาไปกับความพินาศอันนั้น

อิทธิพลอีกอย่างหนึ่ง ถ้าตัดความหลงชาติออกไปเสียแล้ว ญี่ปุ่นก็เหลืออยู่แต่จริยธรรมอันเป็นข้างดี มีความสะอาด ความรัก เมตตาปราณีแก่คนทั้งหลาย อิทธิพลของชินโต ผสมผสานกับธรรมในพุทธศาสนา ช่วยกล่อมเกลาคูปนิสัยใจคอของคนญี่ปุ่น ให้เป็นแบบของญี่ปุ่นแท้

ญี่ปุ่นเป็นสังคมที่รักชาติ รักธรรมชาติ มีความสามารถ ขยันขันแข็ง จะหาชนชาติใดเปรียบได้ยาก ญี่ปุ่นสร้างชาติของตนให้มั่นคงเข้มแข็งอยู่ดังนี้ เพราะอิทธิพลของชินโต ในข้อหลังนี้เอง.

๑. Aisaburo Akiyama; Shinto and its Architecture, Tokyo, News Service PP. 4-5; 1955.

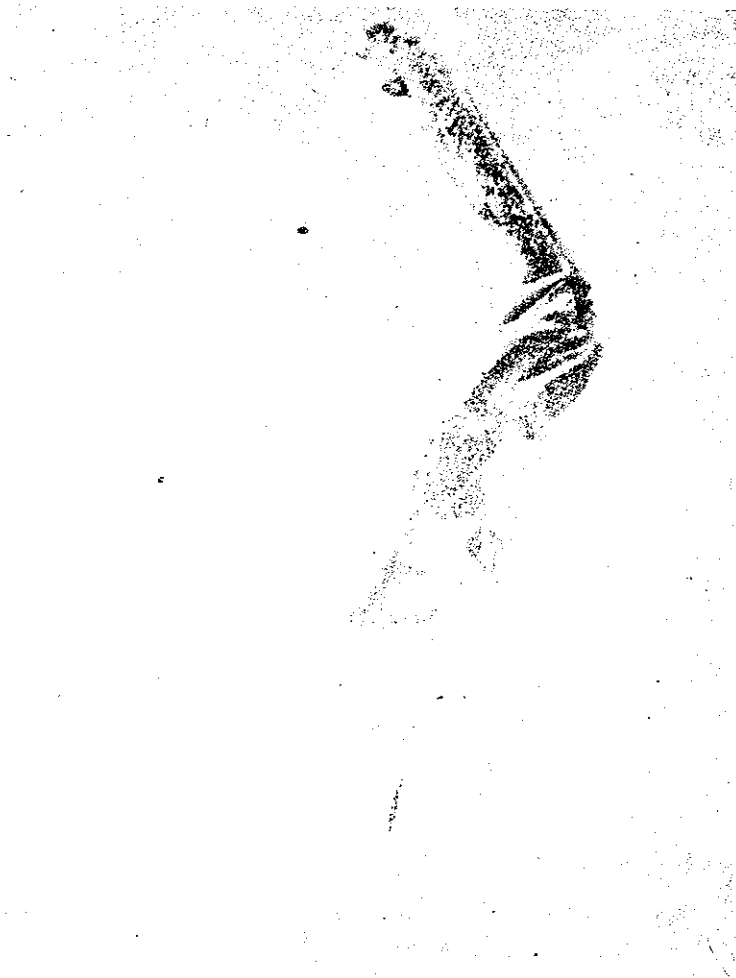

โมเสส

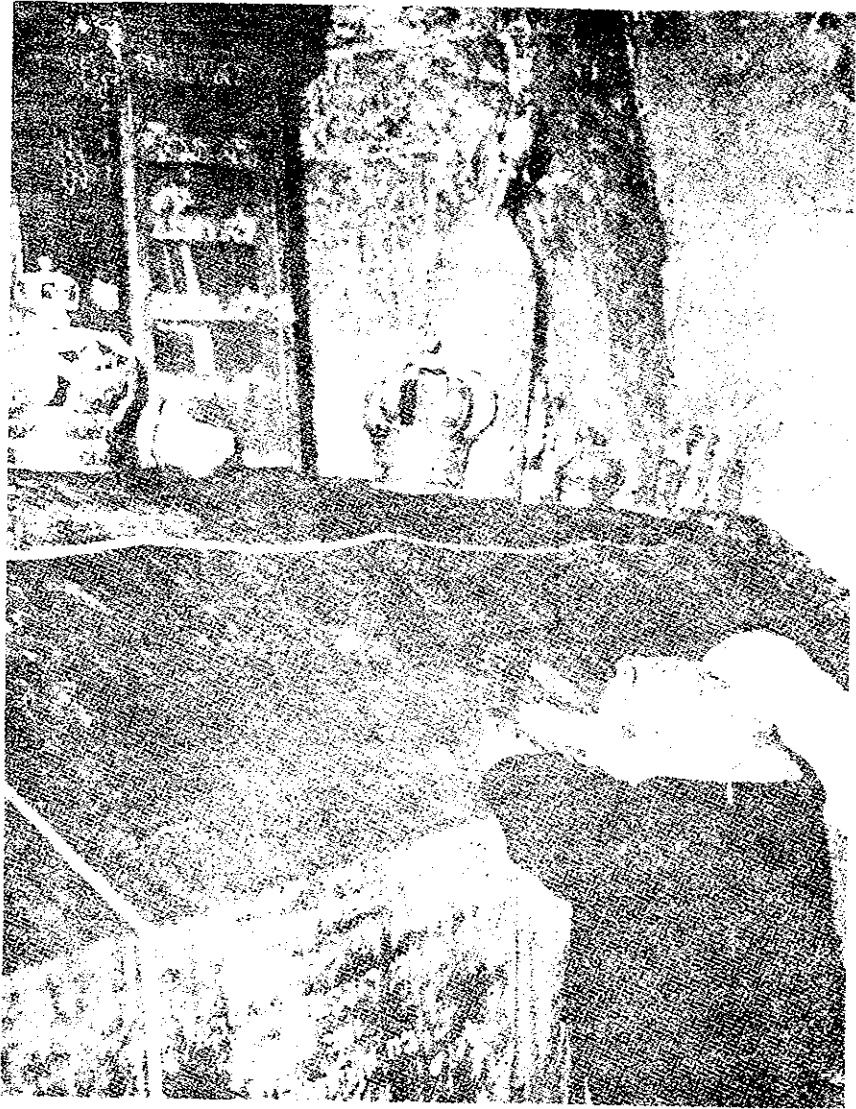
ผู้ประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ

นักบวชในศาสนายิว
และคัมภีร์โทราห์ ๓ ม้วน

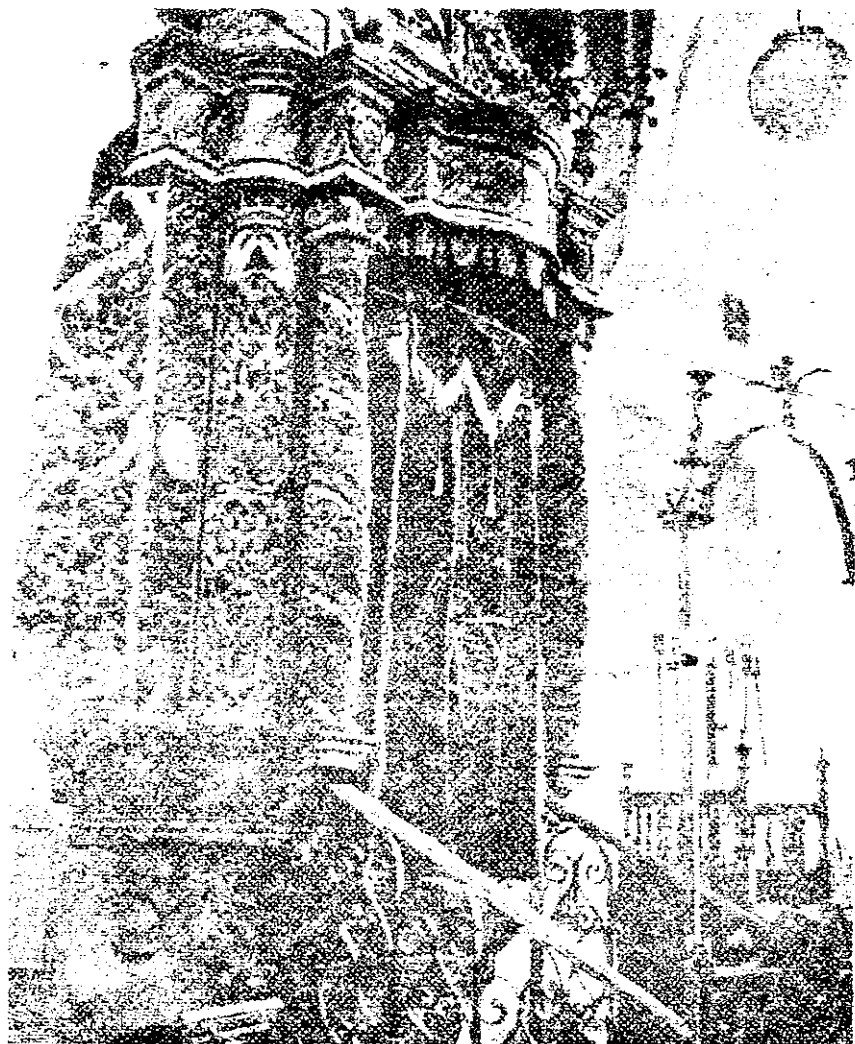

นักบวชยกม้วนคัมภีร์โทราห์
ประกาศในวันที่ ๗ ของพีธี Passover

สถานที่เก็บพระศพ
ของกษัตริย์เดวิด บนภูเขาไซออน

มณฑปบรรจุพระคัมภีร์
ประดิษฐานในวิหารศาสนาฮินดู

บทที่ ๑๓

ศาสนายิว (ยูดาย) ศาสนาแห่งพระยะโฮวาเจ้า

ก่อนพระเยซู หรือ ยีซัสคริสต์ (Jesus Christ) อุบัติ กว่า ๒๐ พันปี กษัตริย์บาบิโลเนียน บนแผ่นดินเหนียวเปอร์เซีย ทรงพระนามว่า ฮัมมูราบี (Hammurabi) เป็นกษัตริย์ทรงศักดิ์พระองค์หนึ่งของเผ่าเซมิติก ทรงรวบรวมบัญญัติทางสังคม อันมีมาแต่โบราณกาล ประมวลขึ้นเป็นกฎหมาย ให้จารึกบัญญัตินั้นลงบนแผ่นศิลาใหญ่ นักโบราณคดีค้นพบแผ่นศิลานี้ เมื่อราวเกือบร้อยปีมานี้เอง แผ่นศิลานั้น ติดอยู่กับยอดเสาซิลากลม สลักเป็นภาพกษัตริย์ฮัมมูราบี ขณะทรงรับบัญญัติดังกล่าวจากมหาเทพชามาส (Shamash) สุริยเทพผู้ยิ่งใหญ่ของชาวบาบิโลเนียน

นี่คือภาพ เพื่อแสดงว่า อารยธรรมของบาบิโลเนียน ก้าวขึ้นสู่ขีดสูงสุด ผ่านเข้าสู่แผ่นดินใกล้เคียง อันเป็นแผ่นดินแห่งบรรพบุรุษของคนยิว และเพื่อแสดงว่า ศาสนายิวโบราณส่วนหนึ่งมีรากขึ้นมาจากบัญญัติอันศักดิ์อยู่ในศิลาแผ่นนี้ ศาสนาของชาวยิว ซึ่งยังมีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน (Living Religions)

เริ่มขึ้นจากลัทธิของชาวบาบิโลเนียนโบราณอันเป็นลัทธิที่หาผู้นับถือไม่ได้แล้ว (Dead Religions) *

บรรพบุรุษ และแผ่นดิน

สมัยก่อนเยซุสอุบัติเกือบ ๒ พันปี มีหัวหน้าเผ่าเซมิติก (Semitic) ผู้หนึ่ง ชื่อ อับราฮัม (Abraham) เดินทางออกจากเมืองอูร์ (Ur) แห่งแคว้นคาลเดีย (Chaldea)* อันตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียงกันกับอาณาจักรบาบิโลเนียน คนผู้นี้คือ บรรพบุรุษของชาวเฮบรู หรือ ยูดาเย (ยิว) ผู้เป็นเจ้าของศาสนายิว อับราฮัมพาพวกเซมิติกกลุ่มหนึ่งออกเดินทางร่อนเร่พเนจรไปตามทะเลทราย เพื่อแสวงหาที่ทำมาหากิน เหมาะที่ไหน กางกระโจมพักที่นั่น เหมือนชาวทะเลทรายเผ่าอื่น ที่พยายามจะบุกเบิกแผ่นดินรกร้างว่างเปล่าให้เป็นที่ดินอุดมสมบูรณ์ ครั้งแรก อับราฮัมพาพวกเข้าอาศัยอยู่ ณ ตำบลแห่งหนึ่ง ชื่อ ฮารัน (Haran) ในเขต เมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) แผ่นดินระหว่างแม่น้ำไทกริสและยูเฟรเตส ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย แต่อยู่ไม่ได้นาน จึงพากันอพยพเข้าสู่ประเทศอียิปต์ อันเป็นถิ่นที่คนพวกนี้ได้รับความเกื้อกูลอย่างอบอุ่นเป็นครั้งแรก แต่ตอนหลังถูกชาวอียิปต์บันทึกโทษสภาพลงเป็นทาส และถูกบังคับให้สร้างอนุสาวรีย์อันมหึมา คือ ปิรามิด ซึ่งยังเป็นวัตถุมหัศจรรย์ของโลกตั้งอยู่ ณ ลุ่มแม่น้ำไนล์ (Nile) ในบัดนี้

๑. บัญญัติต่าง ๆ ในศาสนายิว ปรากฏในคัมภีร์เก่า (Old Testament) เอามาจากบทบัญญัติทางสังคมของกษัตริย์อัมมูราบีเป็นส่วนมาก. อ้างหนังสือ The World's Religions ของ Braden และ Judaism ของ Dr. Lsidore Epstein. ดู "ศาสนาโบราณ" เล่มแรกของผู้แต่ง
๒. เมืองอูร์ ในแคว้นคาลเดีย ถิ่นเดิมของอับราฮัม คัมภีร์เก่าเรียกว่า คาสติม (Cassim) ปัจจุบันเป็นที่อาศัยของชนเผ่าเคิร์ด (Kurd) ซึ่งกำลังเป็นปัญหาคนเผ่าน้อยอยู่ในประเทศอิหร่าน

ทั้งชาวฮิวและคริสเตียน ผู้มีศาสนายิวเป็นรากฐานเดิม ยกย่องนับถืออับราฮัมว่าเป็น “บิดาแห่งศรัทธา” โดยอ้างว่า อับราฮัมเป็นผู้มีความเชื่อพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ และนับถือพระเจ้าองค์นั้น ว่าเป็นผู้ทรงความยุติธรรมต่อตน และว่าพระเจ้าองค์นั้น เป็นพระเจ้าแห่งแผ่นดิน และแผ่นดินฟ้าของตน

การอพยพครั้งสุดท้ายของอับราฮัมและพวกพ้อง เข้าไปอยู่ในแผ่นดินผืนหนึ่ง เรียกว่า ปาเลสไตน์ (Palestine) คือบริเวณส่วนหนึ่งของประเทศอิสราเอล (Israel) ในปัจจุบัน ตั้งอยู่ตรงฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนข้างใต้ กำหนดตามภูมิศาสตร์อยู่ในทวีปเอเชีย แผ่นดินตรงนี้มีชื่ออีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ฟิลิสเตีย (Philistia) มนุษย์ที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินนี้ เรียกว่า ฟิลิสติน (คำว่า ปาเลสไตน์ กับ คำว่า ฟิลิสติน เป็นคำเดียวกัน) และ แผ่นดินตรงนี้เอง คือที่เกิดศาสนายิว*

ในคัมภีร์เก่า (Old Testament) ยกย่องอับราฮัมเป็นบรรพบุรุษคนแรกของพวกเฮบรู สืบสายตระกูลเป็นคนที่ ๙ จาก เชม (Shem) ซึ่งถือเป็นปฐมบุรุษของเผ่า เซมิติก ทั้งสิ้น บิดาของอับราฮัม ชื่อ เทราห์ (Te-rah) มีอาชีพเป็นช่างปั้น มีพี่น้องทั้งองค์เดียวกันอีก ๒ คน ชื่อ นาฮอร์ (Nahor) และ ฮารัน (Haran) พี่น้องทั้งสองคนนี้ คือ บรรพบุรุษเผ่าเซมิติกเหล่าอื่น ที่แยกย้ายไปสืบสายเป็นวงศ์ตระกูลอยู่ในละแวกเดียวกัน และรุ่นราวคราวเดียวกัน

เมื่ออับราฮัมถึงแก่กรรม อิชัก ลูกชายของอับราฮัม ได้ตำแหน่งเป็นหัวหน้าหมู่แทนพ่อ อิชักมีลูกชาย ๒ คน ชื่อ เอซา คนหนึ่ง และ ยาค็อบ คนหนึ่ง แม่รักลูกคนเล็กมาก จึงหาอุบายให้อิชักผู้สามีตั้งให้ลูกคนเล็กเป็นหัวหน้าแทน

---

๑. เรียกว่า Land of Promise คือ “แผ่นดินแห่งสัญญา” ที่พระเจ้าสัญญาไว้ว่า จะประทานให้แก่คนเหล่านี้ และเรียกว่า Holy Land คือแผ่นดินบริสุทธิ์. อ้าง Dictionary of The Bible ของ John D. Davis D.D.

ตัวเมื่อเวลาตาย ยาค็อบเห็นอันตราย จะอยู่ในป่าเลส์ไต้ต่อไปไม่ได้ ก็พาพวกฟ้องกลุ่มหนึ่งหนีออกไปอยู่ที่คาลเดียอันเป็นบ้านเกิดของพ่อ ยาค็อบไปได้ภรรยา มีลูกด้วยกัน ๑๒ คน ระหว่างมาอยู่ในคาลเดีย ตอนหลังยาค็อบส่งสอนพวกฟ้องของตนตามแบบที่บรรพบุรุษ (อับราฮัม) ได้กระทำมาคือ ให้ทุกคนมีความมั่นคงต่อพระเจ้าองค์เดียว ไม่ควรนับถือพระเจ้าองค์อื่น จึงจะสามารถกลมเกลียวกันเป็นปึกแผ่นได้ ข้อนี้คือ อนุสนธิแห่งการนับถือพระเจ้าผู้สูงสุดองค์เดียวของคนยิว ต่อมาในภายหลัง

แต่ยาค็อบ ไม่สามารถทำมาหากินเป็นปกติสุขอยู่ในคาลเดียได้ จึงพาลูกเมียและพวกฟ้องอีกกลุ่มหนึ่งเร่ร่อนออกจากคาลเดียกลับเข้าไปในป่าเลส์ไต้ อันเป็น “แผ่นดินแห่งสัญญา” อีกครั้งหนึ่ง โดยฐานะแห่งความเป็นผู้มีศรัทธา และ เป็นผู้เคร่งครัดต่อพระเจ้า จึงได้นำมาว่า อิสราเอล ต่อมาเมื่อยาค็อบได้เป็นใหญ่ขึ้นในพวกเฮบรู ได้แบ่งหมู่ของเฮบรูออกเป็น ๑๒ หมู่ ตามจำนวนลูก ๑๒ คน แต่งตั้งลูกของตนให้เป็นหัวหน้าหมู่แต่ละหมู่ พวกเฮบรูจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อิสราเอลิต แปลว่า ลูกของอิสราเอล (Children of Israel) ด้วยประการดังนี้

โยเซฟ ปุโรหิตอาจารย์

ตลอดเวลาการร่อนเร่พเนจร ของชาวเฮบรู มีเหตุการณ์ปรากฏในประวัติศาสตร์ครั้งใหญ่ของชนชาตินี้ เป็นผลให้มีบุคคลสำคัญขึ้นมามากมาย ๒ คน คือ โยเซฟ ปุโรหิตอาจารย์ของกษัตริย์ฟาโรห์แห่งอียิปต์คนหนึ่ง และ โมเสส (Moses) ผู้ก่อกำเนิดศาสนา ของคนยิวอีกคนหนึ่ง

-
๑. เฮบรู (Hebrew) แปลว่า ผู้มาจากฝั่งแม่น้ำข้างโน้น หรือผู้เร่ร่อน. อิสราเอล (Israel) แปลว่า ผู้เคร่งครัดต่อพระเจ้า เมื่อเฮบรูแตกเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งคือพวกอิสราเอล พวกได้เรียกว่ายิว หรือ ยูดา (Jew หรือ Judea) ด้วยเหตุตำบลที่กระจายออกไปอยู่มีชื่อว่า ยูดา (Judea)

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ จับตอนที่ชาวเฮบรูตกลับไปเป็นทาสของชาวอียิปต์ ชีวิตของโมเสส เกิดขึ้นท่ามกลางความยุ่งยาก ของประวัติศาสตร์แห่งความเป็นทาสนั้น

ตามที่กล่าวมา ลูกชาย ๑๒ คน ของยาค็อบ (ลูกชายของอิสอัค หลานชายของอับราฮัม) นั้น เกิดแต่ภรรยา ๒ คน คือ ลีอา เมียใหญ่ และ ราเชล เมียรอง ลูกชายคนหนึ่งของราเชล ชื่อ โยเซฟ พ่อแม่รักลูกคนนี้นัก เพราะเป็นเด็กร่างกายดีมีสติปัญญา แต่เคราะห์ร้ายที่โยเซฟเป็นลูกเมียน้อย การที่ลูกเมียน้อยเป็นที่รักใคร่ของพ่อแม่มาก ทำให้ลูกเมียหลวงไม่พอใจ พ่อแม่เห็นว่าขึ้นพล่อยให้โยเซฟอยู่ในป่าเลสไตนต่อไปจะเป็นอันตราย จึงตกลงกันย้ายโยเซฟไปเลี้ยงจากครอบครัว ด้วยวิธีมอบลูกชายให้พ่อค้าชาวอียิปต์ผู้หนึ่ง ซึ่งชอบพอกัน พาไปอยู่ในประเทศอียิปต์ ดูความประสงค์ของพ่อแม่ ก็คล้ายจะส่งโยเซฟไปศึกษานหาความรู้ในประเทศอียิปต์ซึ่งขณะนั้นกำลังเจริญด้วยวิทยาการ

พ่อค้าอียิปต์ พาโยเซฟไปขายไว้เป็นทาสในบ้านองครักษ์คนหนึ่ง ของกษัตริย์ฟาโรห์ เป็นโอกาสให้โยเซฟ ได้ศึกษานหาความรู้อยู่ในราชสำนัก โยเซฟเป็นเด็กฉลาด เล่าเรียนวิชาโหราศาสตร์จนสามารถเป็นผู้นำนาย ครั้นเติบโตขึ้นเข้ารับราชการใกล้ชิดอยู่กับฟาโรห์ ได้รับใช้ในการทำนาย ดูฤกษ์บนท้องฟ้าจนเป็นที่ถูกพระทัย ครั้งหนึ่ง เกิดโรครະบาดข้าวยากมากแพ่งขึ้นในประเทศอียิปต์ โยเซฟหาวิธีป้องกันช่วยให้อียิปต์รอดจากภัยนั้นได้ สุดท้ายจึงได้รับตำแหน่งเป็นอัครเสนาบดีของฟาโรห์ นับเป็นชาวยิวคนที่สองในพงศาวดารโลกที่ใช้สติปัญญาของตนช่วยทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดินที่ตนเข้าไปอาศัย*

-
๑. คนที่หนึ่ง คือ อับราฮัม เมื่อเข้าไปอยู่ในป่าเลสไตน พวกเจ้าของดินกับพวกเฮบรูวาทกันเรื่องที่ดิน นำเรื่องมาให้อับราฮัมตัดสิน อับราฮัมตัดสินให้เรียบร้อยทุกครั้ง คู่วิวาห์บูชาคุณของอับราฮัม ด้วยการมอบที่ดินให้ ๑ ใน ๑๐ กลายเป็นธรรมเนียมในการตัดสินความสมัยโบราณ. (Old Testament-Genesis บทที่ ๑๓-๑๕ และ Religion of the Hebrews ของ John Punnett Petets D.D.)

เซมิติก เฝ้าเฮบรู (ยิว) เป็นพวกแข็งแรง ทนงานหนักได้ดีกว่าเซมิติกเผ่าอื่น ไปอยู่ที่ใดก็มานะอดทน ใช้ปัญญาทำความเจริญให้แก่ถิ่นนั้น พวกเฮบรูที่เข้ามาอยู่ในอียิปต์สมัยโยเซฟ ได้ทำความเจริญให้แก่อียิปต์ไว้เป็นอันมาก ปิรามิด อนุสรณ์แห่งความยิ่งใหญ่ทางสถาปัตยกรรมของอียิปต์ ที่ยังปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ นับว่าสำเร็จได้ เพราะแรงปัญญาของชาวเฮบรูผู้อาศัยอียิปต์ อยู่ในฐานะเป็นทาสของชาวอียิปต์นั่นเอง

การที่ชาวเฮบรูตกไปเป็นทาสของอียิปต์ มีอยู่ ๒ ทางด้วยกัน ทางหนึ่งเดินทางเข้าไปทำมาหากินตามสายของโยเซฟ อีกทางหนึ่งตกไปอยู่ในอียิปต์เพราะชาวอียิปต์ซื้อเอาไปเป็นทาส มาพาตัวเขาไปเมื่อเข้าไปรุกรานปาเลสไตน์

ความเจริญด้านวิทยาการ และความเติบโตของจำนวนชาวเฮบรู ที่เพิ่มขึ้นทุกวัน ทำให้ฟาโรห์ของอียิปต์ไม่สบายพระทัย เกรงว่าวันหนึ่งถ้าคนพวกนี้คิดแย่งชิงเอาแผ่นดิน ก็ไม่มีทางที่อียิปต์จะสู้ได้ จึงใช้อำนาจกดดันไม่ยอมให้ชาวเฮบรู เข้ามาอยู่ในที่แห่งเดียวกันกับชาวอียิปต์ ความกลัวภัยของฟาโรห์มีมากขึ้น ถึงกับเคยมีคำสั่งให้ประหารเด็กผู้ชายชาวเฮบรูทุกคนที่เกิดใหม่ เด็กเฮบรูต้องสิ้นชีวิตลงเป็นอันมากในครั้งนั้น

กานีโดโมเสส ผู้ตั้งศาสนาฮิว

โมเสสเกิดมาเป็นลูกของพ่อแม่อุทราในสมัยที่ฟาโรห์สั่งให้ประหารเด็กเกิดใหม่ แต่ไม่มีใครฆ่าโมเสสได้ ฟาโรห์ช่วยให้อออดตายเพื่อทำประโยชน์แก่โลก พ่อแม่ของโมเสส พาลูกของตนหนีออกจากบ้านอุทราฐานขอฟาโรห์ช่วยให้ลูกปลอดภัย จุ่มลูกลงในกระเจดใบใหญ่ ปล่อยให้ลอยไปตามแม่น้ำไนล์

กระเจดลอยน้ำไปจนถึงที่ลงตรงของพระธิดาฟาโรห์ พระธิดาทรงเห็นเด็กน่ารักยังมีชีวิตอยู่ ก็นำมาเลี้ยงไว้ ขนานนามให้ว่า “โมเสส” ซึ่งแปลว่า “ผู้รอดตายจากน้ำ”

แต่เพื่อให้ได้กรอดตายจากมือเพชฌฆาต เจ้าหญิงจึงแอบเอาโมเสสไปมอบให้หญิงชาวเฮบรูผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งเลี้ยงไว้ ให้ได้รับการศึกษาและความเป็นอยู่สมกับเป็นลูกเลี้ยงของเจ้าหญิง เมื่อโมเสสเติบโตขึ้น เจ้าหญิงก็พรากโมเสสจากแม่เลี้ยงพาเข้าไปไว้ในวัง แต่โมเสสมีเลือดเฮบรู ธรรมชาติสอนให้เป็นคนสงสารชาวเฮบรูผู้ตกเป็นทาสของชาวอียิปต์ ที่สุดก็มีผู้มาบอกว่าตนมีเลือดเป็นชาวเฮบรูมิใช่ชาวอียิปต์

ประวัติศาสตร์ตอนนี้เขียนว่า วันหนึ่งโมเสสออกจากวังไปดูชาวเฮบรูทำงานให้ชาวอียิปต์ ได้เห็นชาวอียิปต์เมียนตีทาสเฮบรูถึงตาย โมเสสดูอำนาจแก่โทษะ ฆ่าชาวอียิปต์คนนั้นเสีย แล้วหนีออกจากประเทศอียิปต์ ไปถึงเมืองมิเดียน (Midian) ในอาหรับ เข้าไปอาศัยอยู่กับนักบวชในเมืองนั้น บวชเป็นพระปลอมแพค ปลอมชื่อว่า โฮบับ (Hobab) หรือ เจ็ทโธโร (Jethro) แต่งงานกับลูกสาวของนักบวชที่เมืองนั้น ครั้นเวลาล่วงไปพอสมควร ก็ลอบเดินทางเข้าไปช่วยพี่น้องชาวเฮบรูในอียิปต์อีก

โมเสสถึงอียิปต์ พอดีฟาโรห์องค์ก่อนสิ้นพระชนม์ ฟาโรห์องค์ใหม่ทรงยกโทษให้โมเสส ด้วยถ้าจะประหารเสีย ก็เสียตายความรู้ แต่โมเสสจะต้องยอมตัวลงเป็นทาส มีฐานะเหมือนชาวเฮบรูทั้งหลาย ตั้งแต่นั้นมาโมเสสได้เป็นหัวหน้าทาส ช่วยเขาทำอิฐและรับก่อสร้างให้แก่ชาวอียิปต์

โมเสสรวบรวมชาวเฮบรูก่อตั้งเป็นสมาคมก่ออิฐ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักพงศาวดารพูดไว้ว่า โมเสสควรจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งสมาคม หรือสหพันธ์คนงานขึ้นเป็นคนแรกในโลก

โมเสสเคยทูลขอพระเจ้าแผ่นดิน ให้เลิกบังคับให้ชาวเฮบรูลงเป็นทาส และทูลขออนุญาตพาพี่น้องชาวเฮบรูออกจากประเทศแต่ไม่ได้รับอนุญาต ต่อมาเกิดโรคระบาดขึ้นทั่วประเทศ ฟาโรห์ไม่สามารถจะแก้ไขได้ก็ทรงเข้าพระทัยว่า เพราะกักเอาพวกเฮบรูเอาไว้ พระเจ้าของเฮบรูไม่พอพระทัย ทำให้เกิดโรคระบาด

นำความพินาตมาให้ จึงตัดสินพระทัยอนุญาตให้โมเสสพาพวกเฮบรู้ออกจากประเทศอียิปต์ได้ ปรากฏว่า ก่อนจะออกเดินทางจากอียิปต์ โมเสสออกบัญญัติให้ทุกคนนับถือพระเจ้าเป็นที่พึ่งเพียงพระองค์เดียว เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งความกลมเกลียวของหมู่คณะ และบังคับให้ชายทุกคนขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศออกให้หมดก่อน เพื่อสะดวกแก่การทำความสะอาดในการเดินทางไกล (พวกมุสลิมรับเอาลัทธินี้มาเป็นพิธีของตนในภายหลัง) กำหนดว่าเมื่อโมเสสพาพี่น้องชาวเฮบรู้ออกจากอียิปต์นั้นมีอายุ ๔๐ ปี

บัญญัติ ๑๐ ประการ

โมเสสให้สัญญาแก่ชาวเฮบรู่ว่า จะพาออกเดินทางไปถึง “แผ่นดินแห่งสัญญา” การเดินทางผ่านความทุรกันดารไปมาก จนกระทั่งใกล้ถึงเขาซีนาย (Sinai) ชาวเฮบรู่ทั้งหลายเมื่อได้รับความลำบาก ก็พากันเริ่มคิดว่า โมเสสจะพาให้พวกเขามาตาย ความเลื่อมใสที่มีอยู่ต่อโมเสสเริ่มคลายลง ศรัทธาที่เคยมีว่าพระเจ้าผู้สูงสุดที่บรรพบุรุษของตนนับถือมาจะได้ช่วยให้ไปถึงแผ่นดินแห่งสัญญาก็เริ่มลดถอยน้อยลงเป็นลำดับ ลางคนใคร่จะตามโมเสสต่อไป ลางคนอยากจะเดินทางกลับ ในที่สุดเฮบรู่ก็แตกความสามัคคีกันออกไป เป็นหลายพวกหลายฝ่าย

ครั้นคนทั้งหลายแตกความสามัคคีกัน โมเสสเห็นอวสานของชาวเฮบรู่ใกล้จะมาถึง จึงตัดสินใจแก้ไขเหตุการณ์ ด้วยสติปัญญาอันแหลมหลัก โมเสสปลอบยพวกรู้ไว้ ตนเองรีบขึ้นไปอาศัยอยู่บนภูเขาซีนาย จะว่าไปเพื่อหาความสงบทางใจ หรือเพื่อไปค้นคิดหาทางลงมาช่วยชาวเฮบรู่ ให้สามัคคีกันก็ว่าได้ จะอย่างไรก็ตาม ไม่ช้านัก โมเสสก็ลงมาที่เชิงเขาพร้อมด้วยแผ่นหิน ๒ แผ่น แต่ละแผ่นจารึกบัญญัติของพระเจ้า ๕ บัญญัติ รวมเป็น ๑๐ บัญญัติด้วยกัน*

---

๑. อ้าง Handbook on the Religions เล่ม ๕ ตอน The Religion of the Hebrews หน้า ๖๔ ของ Morris Jastrow Ph. D.

บัญญัติ ๑๐ ประการนั้น โมเสสแจ้งแก่ชาวเฮบรูทั้งหมดหลายว่าเป็นบัญญัติที่พระเจ้าประทานมา ขอให้เชื่อฟัง ถ้าไม่เชื่อฟัง พระเจ้าจะลงโทษให้มีความลำบาก

บัญญัติ ๕ ประการแรก

๑. อย่ามีพระเจ้าอื่นต่อหน้าเราเลย

๒. อย่าทำรูปเคารพสำหรับตัว หรือ สันฐานรูปสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งอยู่ในอากาศเบื้องบนก็ดี ซึ่งมีอยู่ใต้ฟ้า ใต้แผ่นดินก็ดี อย่างกราบไหว้มัน หรือปฏิบัติต่อมัน ด้วยว่า พระยะโฮวา พระเจ้าของเจ้า เป็นพระเจ้าทรงเหนี่ยวให้โทษ (แก่ผู้ทำผิดบัญญัติ) ต่อเนื่องมาจนถึงลูกหลานถึง ๓-๔ ชั่วคน และสำแดงเมตตากรุณาต่อคนที่รักเรา และรักษาบัญญัติของเรา

๓. อย่าออกพระนามพระยะโฮวาผู้เป็นพระเจ้าของเจ้าเปล่า ๆ ด้วยผู้ที่ออกพระนามเปล่า ๆ นั้น พระยะโฮวา จะถือว่าไม่มีโทษนั้นหาไม่

๔. จงระลึกถึงวันสบาโต (Sabbath Day คือ Holy Day - วันเสาร์) ให้ถือเป็นวันบริสุทธิ์ จงทำการและให้การทำงานของเจ้าสำเร็จลงในกำหนด ๖ วัน แต่วันที่ ๗ นั้น เป็นวันสบาโตแห่งพระยะโฮวาของเจ้า ในวันนั้น การงานสิ่งใดอย่ากระทำ คือ ตัวเจ้าก็ดี บุตรชายบุตรหญิงของเจ้าก็ดี ทาสหญิงทาสชายของเจ้าก็ดี สัตว์ใช้ของเจ้าก็ดี และแขกบ้านที่อาศัยอยู่ในประตูบ้านของเจ้าก็ดี เพราะว่าในกำหนด ๖ วัน พระยะโฮวา ได้สร้างฟ้า และแผ่นดิน ทะเล และสรรพสิ่งซึ่งมีอยู่ในที่เหล่านั้น และในวันที่เจ็ดได้งดในการทำงาน เหตุฉะนั้น พระยะโฮวา จึงได้วยพรแก่วันสบาโต และตั้ง (วันนั้นไว้) เป็นวันบริสุทธิ์ *

---

๑. นักปราชญ์บาร์ตัน ค้นคว้าได้ว่า ก่อนหน้าสมัยโมเสสประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการประมาณพันปี พวก Midianite-Kenite อันเป็นกลุ่มชนในแผ่นดินที่โมเสสเคยหนีจากอียิปต์ ไปปลอมเป็นพระอาศัยอยู่ดังกล่าวแต่ต้น มีบัญญัติ ๑๐ ประการอยู่แต่ก่อน

๕. จงนับถือบิดามารดาของเจ้า เพื่อเจ้าได้มีอายุยืนนานบนแผ่นดิน
ซึ่งพระยะโฮวาเจ้า ประทานไว้ให้แก่เจ้า

บัญญัติ ๕ ประการหลัง

๖. อย่าฆ่าคน

๗. อย่าล่วงประเวณีผิดเมีย

๘. อย่าลักทรัพย์

๙. อย่าเป็นพยานเท็จต่อเพื่อนบ้าน

๑๐. อย่าโลภเรือนของเพื่อนบ้าน อย่าโลภภรรยาของเพื่อนบ้าน หรือ
ทาสชายหญิง หรือตัวโคตัวลาของเข หรือสิ่งใดที่เป็นของเพื่อนบ้าน*

ปฐมเหตุแห่งคำยะโฮวา และบัญญัติ

มีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับบัญญัติ และคำว่ายะโฮวา ที่น่าพิศวงอะไรเป็นเหตุ
ให้เกิดบัญญัติ ๑๐ ประการ เหตุใดบัญญัติ ๑๐ ประการ จึงมีข้อความดังนั้น
และคำว่า ยะโฮวา นั้น หมายถึงใคร ?

บัญญัติทั้ง ๑๐ มีดังนี้ ๑. สู้เจ้าจะต้องไม่ บูชาพระเจ้าองค์อื่น ๒. สู้เจ้าจะต้องไม่
หลอกลวงเปรียบพระเจ้าทั้งหลาย ๓. สู้เจ้าต้องทำพิธีอุทิศให้แก่ผู้ตาย ๔. สู้เจ้าต้องไถ่
บาปลูกหลานตัวแรก ซึ่งเกิดแก่สี่ยเจ้าด้วยลูกแกะหนึ่งตัว (ไม่ยอมให้ใครเอาลูกหลานตัวแรก
ไปประหาร) และสี่ยเจ้าจะต้องไถ่ลูกชายคนแรกที่เกิดแก่สี่ยเจ้า ๕. สู้เจ้าจะต้องไม่
ปรากฏต่อหน้าเราโดยเปล่าประโยชน์ ๖. สี่ยเจ้าจะต้องทำงาน ๖ วัน พักผ่อนในวันที่เจ็ด
๗. สี่ยเจ้าจะต้องไม่ทำพิธีกรรมด้วยเลือดพร้อมกับขนมปังที่มีเชื้อเจือปน ๘. สี่ยเจ้าจะ
ต้องไม่ทำเครื่องพิธีกรรมต่อผู้ตาย เหลือไว้จนถึงรุ่งเช้า ๙. สี่ยเจ้าจะต้องพาเด็กที่เกิด
ใหม่ในหมู่สี่ยเจ้ามาเคารพต่อยาหะเว (ยะโฮวา) ซึ่งเป็นพระเจ้าของสี่ยเจ้า ๑๐. สี่ยเจ้า
จะต้องไม่ดื่มน้ำนม (จากเต้า) ให้แก่เด็ก. บาร์ตันบอกว่า บัญญัติทั้ง ๑๐ นี้ เกี่ยว
กับการเลี้ยงชีพของพวกพเนจร เป็นบัญญัติทางศีลธรรม ไม่เคยรับบัญญัตินี้ แต่
ใครจะเป็นผู้ตั้งบัญญัตินี้ขึ้นมา บาร์ตันไม่ยืนยัน. อ้างหนังสือ The Religion of
Ancient Hebrew ของบาร์ตัน และ Old Testament,-Exodus บทที่ ๓๔

โมเสส เป็นคนฉลาด เป็นหัวหน้าหมู่คนได้ เป็นศาสดาได้เช่นเดียวกับศาสดาผู้มีความสามารถอื่น ๆ ศาสดาอื่นวางบัญญัติและคำสอนไว้เพื่อสวาทของตนได้ เพราะเหตุต่าง ๆ กันใด โมเสสก็มีเหตุผลของตน เช่นกัน

พิจารณาความตามบัญญัติ ในขณะที่ชาวเฮบรูสระหระเหินอยู่บริเวณภูเขาซีนัย การคลุกคลีในหมู่คณะปะปนกัน มีโอกาสทำความชั่วได้ง่าย เบื้องต้นคือ การกระทำชั่วด้วยการไม่นับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันที่ใดมีคนมาก ย่อมมีความเห็นแตกออกไปมาก กลายเป็นฝึกเป็นฝ้าย ชาวเฮบรูทั้งหลาย พวกกันประพฤติผิดลูกเมียเสียศีลถือเอาสิ่งของคนอื่นมาเป็นของตน พุดจากลับกลอกหลอกกันเพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ตน เฮบรูलगกลุ่มแสดงความอกตัญญูต่อบิดามารดาครูบาอาจารย์ ประพฤติเป็นคนสามานย์โสมมกันอยู่ เหล่านี้คือเหตุแห่งการทำลายสังคมที่ดี ขาดความสามัคคี เป็นประเทศเป็นชาติไม่ได้ โมเสสเห็นหมดหนทางยากจะบังคับบัญชาเสียแล้ว จึงประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ ยกเหตุแห่งความประพฤติชั่วของคนทั้งหลายขึ้นมา ด้วยประการดังนี้

ปัญหาที่น่าพิศระห่มมากอีกอันหนึ่ง คือ ปัญหาว่า ใครคือพระยะโฮวา โมเสสหรือผู้ใดเป็นผู้สมมติขึ้นมา หรือว่า พระยะโฮวานั้นมีบุคคลหลักฐานเป็นประการใด

นักปราชญ์ชื่อ เจมส์ ฟรีแมน คล้าก พุดไว้เป็นทางวินิจฉัยว่า คำว่า ยะโฮวา (Yahowah) หรือ เยโฮวา (Yehowah) เป็นคำเลียนมาจากคำว่า ยาหเว (Yahweh) อันเป็นภาษาของชาวมีเดียน ในแผ่นดินที่โมเสสเคยหนีอียิปต์ไปซ่อนตัวอยู่ อีกนัยหนึ่งว่าเป็นภาษาเฮบรูโบราณ มีความหมายตรงกับภาษาอียิปต์โบราณว่า Nuk-pu-Nuk ซึ่งมีความหมายในภาษาอังกฤษว่า I am the I am (ข้าพเจ้า คือข้าพเจ้า)*

---

๑. อ้าง Ten Great Religions, an Essay in Comparative Theology ของ James Freeman Clarke หน้า ๒๕๐-๒๕๓

นักปราชญ์ชื่อ มอริส จัสโตรว์ อ้างปาฐกถา เรื่อง 'ศาสนาของชาวอิสราเอล' ของคริฟฟอร์ด (Crifford) ว่าคำว่า ยายเว เป็นภาษาเซบรูเดิม กลายมาเป็นภาษาอาหรับในตอนหลัง มีความหมายในภาษาอังกฤษว่า To be หรือ To become เท่ากับ ความเป็นเอง หรือ สภาพ ความหมายนี้มุ่งถึงธรรมชาติที่เป็นไปเอง (ตามพลังแห่งธาตุคู่โลก) เช่น พัวร้อง ฝนตก พัวผา เป็นต้น*

นักปราชญ์ บาร์ตัน ค้นคว้าได้ต่อไปว่า การนับถือพระยะโฮวาแพร่หลายอยู่ในหมู่เซมิติกอื่น ๆ ก่อนหน้าโมเสส ตระกูลของยาค็อบ ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่ก่อนสมัยโมเสส ก็นับถือพระยะโฮวา นักบวชที่เป็นพ่อตาของโมเสสในแผ่นดินอาหรับ ที่โมเสสนี้จากอียิปต์ไปขออาศัยอยู่ ก็นับถือยะโฮวา โมเสสไปได้หลักการนับถือพระยะโฮวามาจากตระกูลพ่อตา

บาร์ตัน ยืนยันว่า ยะโฮวา เป็นพระเจ้าของชาวมิเดียน (Midian = Midianite) มาก่อนที่จะกลายเป็นพระเจ้าของชาวเซบรู หรือ อิสราเอล ซึ่งมีโมเสสเป็นหัวหน้า คนเผ่านี้เป็นเผ่าพเนจรเร่ร่อนจากพรมแดนประเทศอียิปต์ไปทางตะวันออกของเมืองเมดินะ (Medina) ในแหลมอาหรับ พระเจ้าของคนเผ่านี้ เหมือนกับพระเจ้าของชาว เซมิติกเผ่าอื่น นับถือว่า ยะโฮวา หรือ ยายเว เป็นพระเจ้าแห่งเกษตรกรรม คนเผ่านี้ยกความเป็นผู้มีฤทธิ์ให้แก่พระเจ้า (ยายเว) ของตนไว้ว่า อากาศพ่นของภูเขาไฟและการที่ภูเขาหลายลูกพังทลายลงไปในที่เดียวกัน เป็นเหตุให้เกิด ทะเลตาย คือ Dead Sea ก็ดี ฝนที่ตกลงมา ณ บริเวณภูเขาซีนายบ้าง ก็ดี การไปสู้รบได้ชัยชนะจากคนเผ่าอื่นก็ดี ถือว่าเป็นเพราะฤทธิ์ของพระเจ้าองค์นั้นทั้งสิ้น

---

๑. อ้าง Handbook on the Religions เล่ม ๕ ตอน The Religion of the Hebrews ของ Morris Jastrow Ph. D.

คำอธิบายของบาร์ตัน เป็นประวัติศรัทธาแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าองค์นั้นมีผู้นับถือมาก่อนโมเสสไม่น้อยกว่าพันปี แต่บาร์ตันมิได้แสดงประวัติแห่งคำหรือพระนามของยะโฮวา เช่นนักปราชญ์ ๒ ท่านที่กล่าวข้างต้น

ยึดหลักอธิบายความหมายแห่งคำของนักปราชญ์ทั้งสองข้างต้น ปัญหาที่ถามว่าใครคือ ยะโฮวา น่าจะตอบเป็นหลักธรรมได้ ๒ นัย คือ นัยแรก ยะโฮวา ได้แก่ อัตตา ตัวของตัวเอง (I am the I am) อีกนัยหนึ่ง ยะโฮวา ได้แก่ สภาพที่มีเองเป็นเอง (To Be หรือ To become) การที่สอนว่า อย่าได้มีพระเจ้าอื่นต่อหน้าเรา ก็เท่ากับ ไม่ให้ไปนับถือใครอื่น นอกจากนับถือตนเอง อย่าไปนับถือสิ่งอันใดเว้นตัวเอง หรือให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายที่เป็นไปมันมีอยู่ตามสภาพของมันเอง นับได้ว่า เฝ้าเซมิติคโบราณตั้งแต่สมัยโมเสส จนถึงตัวโมเสสเอง สามารถประกาศนามพระเจ้าได้ โดยบุคคลาธิษฐาน อันแสดงถึงธรรมะได้อย่างเป็นสัจจะที่สุด

ยะโฮวา กับ อัลล่า

ผลแห่งการค้นคว้าได้ความต่อไปว่า พระยะโฮวาของยิวกับอัลเลาะห์หรือพระอัลล่าของศาสนาอิสลาม เป็นองค์เดียวกัน เหตุผลมีดังต่อไปนี้

มีนามพระยะโฮวาอีกนามหนึ่งที่ปรากฏในหมู่พวกเฮบรู คือ เอล (EL) เอลอิม (Elohim) หรือ เอลฮา (Eloha) แปลว่า "ผู้ทรงพลังแข็งแรง" พระนามนี้ คือ พระเจ้าของเผ่าเซมิติคในสมัยนั้น ต่อมานามนี้ได้กลายเป็นอัลลาร์ (Allah) หรืออัลเลาะห์ พระเจ้าสูงสุดของชาวอาหรับ และของหมู่ชนที่นับถือศาสนาอิสลาม*

---

๑. ความเรื่องยะโฮวา และ อัลลาร์นี่ คือผลแห่งการค้นคว้าอย่างหนัก และเป็นผลจากการกล้าเสี่ยงเพื่อพิสูจน์ว่าจะอันลึกลับอยู่เบื้องหลังคัมภีร์ อันผู้ติดคัมภีร์ ย่อมสร้างเป็นผู้มีตชอบเขาไว้เพื่อให้ผู้อื่นมีตามตน. ผู้แต่งยินดีประกาศว่า การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ คือ การเสี่ยงต่อการชำแหละ (Anatomy) ผู้ใดสร้างแสดงภักดี-ติดอยู่ในคัมภีร์ ไม่กล้าชำแหละ ประโยชน์จากการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ย่อมไม่มี-ดู 'ค่าน้ำ' ครั้งแรกของหนังสือนี้

เมื่อกาลล่วงมาถึงสมัยแห่งโมเสส ชาวเฮบรูทั้งหลายรวมกันอยู่เป็นปึกแผ่น เป็นวงศ์ตระกูลอันมั่นคง ผลเหล่านี้ได้มาจากความพยายามของโมเสสทั้งสิ้น นักปราชญ์บาร์ตันค้นคว้า ความพยายามที่โมเสสสามารถผูกพันชาวเฮบรูไว้เป็นปึกแผ่นได้นั้น แยกเหตุได้เป็น ๔ อย่าง คือ

ก. การประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการเป็นเครื่องผูกพัน ด้วยการอ้างว่าบัญญัติของพระเจ้า เป็นบัญญัติของชาวเฮบรูทั้งหลาย บัญญัตินั้นเหมือนกับเครื่องผูกพันแห่งชาติ และวงศ์ตระกูล

ข. โมเสสพยายามให้พวกเฮบรูแต่งงานกันเองในหมู่ของตนไม่ยอมให้คนอื่นเข้ามาปะปน นักบวชแต่งงานกันในกลุ่มพวกนักบวช พวกนายช่างให้แต่งงานในหมู่ช่าง ให้กรรมกรแต่งงานกันในกลุ่มกรรมกร และให้เป็นเฮบรูพวกเดียวกัน

ค. ให้มีค่ายบริสุทธ์ (Holy Tent) เป็นที่ประกอบพิธีในศาสนา โมเสสเองเป็นผู้นำในพิธี และมอบให้โยชูว (Joshua) ศิษย์มีชื่อว่า เป็นทายาทสืบต่อตำแหน่งผู้นำ ค่ายบริสุทธ์นี้ ต่อมากลายเป็นปูชนียสถานพวกเฮบรู กลายเป็นที่รวมคนรวมคริธา ช่วยให้เกิดความสามัคคีได้เป็นกลุ่มก้อน การสร้างค่ายบริสุทธ์ กลายเป็นรูปวิหาร หรือโบสถ์ในภายหลัง

ง. ให้มีหีบแห่งบัญญัติ คือ Box of Covenant of Yahweh หรือ Ark of Covenant of Yahweh ภายในหีบ มีหินศักดิ์สิทธิ์จารึกบัญญัติไว้ ๒ แผ่น แผ่นละ ๕ บัญญัติ จะไปทางไหนก็ช่วยกันแบกหิบนั้นไปด้วย เท่ากับพระยะโฮวาได้เสด็จร่วมทางร่วมสุขร่วมทุกข์ คอยปกป้องรักษาชาวเฮบรูไปด้วย เพื่อทรงช่วยผูกพันหมู่คณะให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน*

-
๑. คำว่า Ark เป็นชื่อของเรือลำใหญ่ ซึ่งโนอา มนุษย์คนหนึ่งของพระเจ้า ต่อไว้เพื่อช่วยมนุษย์และสัตว์ผู้มีธรรม ในคราวน้ำท่วมโลก ตามความในคัมภีร์เก่า. บาร์ตันอ้างว่า คตินิยมนี้ ทำกันมาก่อนสมัยโมเสสกว่า ๑,๐๐๐ ปี

สมัยอาณาจักร

สมัยนั้น ตกประมาณ ๑๓๐๐-๑๒๐๐ ปี ก่อน ค.ศ. เมื่อโมเสสพาพวกเฮบรูหนีออกจากประเทศอียิปต์ไป จนประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการได้แล้ว ก็พากันเร่ร่อนลี้ภัยถึงลุ่มแม่น้ำจอร์แดน อันเป็นถิ่นสมบูรณ์ ต่อสู้กับชาวคานาอันเจ้าของถิ่นอยู่นานจนได้รับชัยชนะ จึงพากันตั้งรกรากอยู่ในแผ่นดินแห่งนั้น สมัยนั้น ชาวเฮบรูยังไม่มีแผ่นดินถาวรของตนเอง จึงต้องกระจัดกระจาย รวมกันไม่ติดอยู่พักหนึ่ง ในที่สุดได้คนคิดคนหนึ่ง ชื่อ ซาอูล (Saul) คนผู้นี้สามารถรวบรวมชาวเฮบรูตั้งขึ้นเป็นชาติได้ ซาอูลได้รับยกย่องขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์ในประวัติศาสตร์ของชาวเฮบรู

สิ้นสมัยของซาอูล, ดาวิด (David) ขึ้นสืบราชย์แทน กษัตริย์พระองค์นี้ เป็นผู้เปรี๊ยะปราด มีกุสโลบาย จัดระเบียบปกครองชาวเฮบรูได้เป็นอย่างดี ทรงรวบรวมอาณาจักรเฮบรู เข้าด้วยกันเป็นปึกแผ่น ไม่มีสมัยใดเทียมเท่ายุคของกษัตริย์ดาวิด ยุคนี้เป็นยุคทองของชาวเฮบรู อดีตอันยาวนานของกษัตริย์ดาวิด เป็นอดีตที่คนยิวทุกสมัยไม่สามารถจะลืมได้ กษัตริย์ยิวพระองค์นี้ ทรงราชย์อยู่ระหว่างปี ๑๐๑๖ ถึง ๙๗๖ ก่อน ค.ศ.

สิ้นสมัยดาวิด ราชโอรสนามว่า โซโลมอน (Solomon) ขึ้นครองราชย์แทนต่อไป สมัยของโซโลมอน เป็นสมัยทองยิ่งกว่าสมัยของดาวิด เพราะโซโลมอนเป็นผู้มีพระปัญญาสามารถยอดเยี่ยม ทรงเป็นนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงดำรงทศพิธราชธรรมเป็นยอด พระปรีชาญาณของโซโลมอน ปรากฏเป็นบทสอนและวรรณคดีของโลกขึ้นชื่อมาถึงสมัยหลัง เป็นแบบฉบับของนักปราชญ์และนักการเมืองอยู่ในเวลาปัจจุบัน

เคราะห์กรรมของชาวเฮบรู ค่อนข้างร้าย ครั้นสิ้นสมัยของโซโลมอน อาณาจักรของเฮบรูแตกแยกออกเป็นฝ่ายเหนือ และฝ่ายใต้ เป็นเวลาเกือบศตวรรษครึ่ง ต้องรบพุ่งประหัตประหารกันเองไม่ว่างวัน ประจวบกับอาณา

จักรเฮบรู ตั้งอยู่ตรงพรมแดนคั่นกลาง ระหว่างอียิปต์ทางตะวันตก และอัสซีเรียทางตะวันออก (ก่อนแนวหยุดยิงในสงคราม ๖ วัน มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๗) แผ่นดินของเฮบรู จึงกลายเป็นสมรภูมิของการสู้รบระหว่างชาติที่มีอำนาจ

ชาวเฮบรูต้องตกอยู่ในภาวะสับสนอลหม่านเป็นเวลานาน ถึงสุดท้ายประมาณเวลาก่อนคริสตกาล ๗๒๒ ปี อาณาจักรเฮบรู ทางทิศเหนือ ฟินาสลง สูญชาติขาดเชื้อ เผ่าพันธุ์เฮบรูทั้ง ๑๒ เผ่า ต้องกระจัดกระจายกันไป ไม่มีโอกาสรวมกันได้อีก การแตกแยกของ “ลูกอิสราเอล” สมัยนั้น นับเป็นการแตกแยกครั้งใหญ่ยิ่งในประวัติศาสตร์ เพราะพวกเขายึดได้แยกย้ายกันไปเป็นหมู่เป็นเหล่าทั่วโลก ยิวคอยการกลับมาสู่แผ่นดินเดิม ล่วงมาจนกระทั่งเสร็จสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อ “ลูกอิสราเอล” ประกาศเอกราชขึ้นเป็นชาติในดินแดนปาเลสไตน์ (ค.ศ. ๑๙๔๗)

ส่วนอาณาจักรฝ่ายใต้นั้นแล้ว แม้จะยังยืนอยู่ต่อไปได้ อีกประมาณกว่าครึ่งศตวรรษ แต่ในที่สุด รวาก่อนคริสต์ศักราช ๔๘๖ ปี ก็ต้องล่มจมลงอีก โดยการรุกรานของชาติบาบิโลเนีย ชาวยิวที่เมืองเยรูซาเล็ม ได้พยายามกอบกู้พื้นตัวขึ้นได้ในกลางคราว แต่อิสรภาพของชาวเฮบรู ก็ต้องดับมอดลงไปตามชะตากรรม ยิวต้องตกอยู่ใต้อำนาจของบาบิโลเนีย เปอร์เซีย กรีก โรมัน และมหาอำนาจเหล่าอื่นอีกครั้งหนึ่ง

ประวัติสังเขป ของชนชาติยิวข้างบนนี้ กล่าวไว้เพียงคร่าว ๆ ให้เห็นประวัติศาสตร์ตอนหนึ่ง อันสัมพันธ์กับความเป็นไปของศาสนายิว ซึ่งมีการผสมผสานผันแปรมา ตลอดเวลาอันเรื้อรัง และเนิ่นนาน แต่จากการผสมผสานและความผันแปรอันนั้น ศาสนายิวนั่นเอง ก็ได้กลับกลายมาเป็นแม่บทของศาสนาที่สำคัญยิ่งของโลก ๒ ศาสนา คือ ศาสนาคริสต์ และ อิสลาม ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

ดังได้กล่าวมา ศาสนาประจำเผ่าของชาวยิว เป็นศาสนานับถือพระเจ้า

หลายองค์มาแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงในระหว่างที่บรรพบุรุษของชาวฮิวเร่ร่อน เพราะถูกอำนาจทางการเมือง และความคับแค้นในการทำมาหากินบีบบังคับ ทำให้ศาสนาที่นับถือกันมาแต่เดิมต้องผสมผสานกับการนับถือของท้องถิ่นที่เร่ร่อน ไปจนยากที่จะกำหนดได้ ว่าศาสนาฮิวในสมัยดั้งเดิมนั้น นับถือพระเจ้าองค์ใด มีจำนวนเท่าใด และอย่างไรแน่นอน จนมาถึงสมัยของโมเสส คติการนับถือ ศาสนาของชาวฮิว ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ชาวฮิวกลับมา นับถือพระเจ้า องค์เดียว คือ ยะฮเว หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ยะโฮวา แต่พระองค์เดียว ดัง ความปรากฏในบัญญัติ ๑๐ ประการ ซึ่งโมเสสเป็นผู้ประกาศ อันแสดงมาข้างต้น

ตรงนี้จะแสดงสักหน่อยหนึ่ง ถึงคติทางศาสนาของชาวคานาอัน เจ้า ของแผ่นดินที่โมเสสพาพี่น้องชาวเฮบรูเร่ร่อนเข้าไปอาศัยในตอนสุดท้าย เมื่อ พวกกันหนีออกจากประเทศอียิปต์มาแล้ว เพื่อให้เห็นว่า คติการนับถือพระเจ้า ของชาวเฮบรูผู้เร่ร่อนในตอนนั้น ผสมผสานอยู่กับคติในศาสนาของชาวคานา อันอย่างไร

ชาวคานาอัน กับ ชาวเฮบรู มีแบบของการดำรงชีวิตติดกันอยู่ เฮบรูเป็น พวกร่อนเร่พเนจร ไปถึงที่ใด เลี้ยงชีวิตอยู่ที่นั่น และรับคติทางศาสนาของถิ่น นั้นผสมกับศาสนาของตนด้วย ส่วนพวกคานาอันหากินในทางเกษตรกรรม อาศัยเป็นหลักพักพิงอยู่กับที่ ศาสนาของชาวคานาอันเป็นศาสนาติดอยู่กับที่ดิน เทพเจ้าของคานาอัน เป็นเทพแห่งการเกษตร พระนามว่า บาล (Baal) ซึ่งชาว คานาอันถือว่าเป็นพระเจ้าสูงสุด สามารถบันดาลพืชผลให้ได้สมตามปรารถนา

คติการนับถือเทพเจ้า บาล เป็นคติเก่าของเผ่าเซมิติกหลายเผ่า ซึ่งอาศัย อยู่ในตะวันออกใกล้ โดยเฉพาะพวกบาบิโลเนียนนับถือกันมาว่า บาลเป็น เทพเจ้า ผู้จะบันดาลพืชผลและความอุดมสมบูรณ์มาให้แก่แผ่นดินของตน เทพเจ้าองค์นี้ ลางสมัยเป็นเพศหญิง ลางสมัยเป็นเพศชาย มีนามว่า คิสตาร์ (Ishtar) ต่อมามีนามว่า แอสตาร์ธ (Astaroth) หรือ แอสตาร์ท (Astarte) เผ่าเซมิติกโบราณ กระทำพิธีกรรมต่อเทพหรือเทพีองค์นี้ ก่อนฤดูหว่านกล้า

ด้วยการแสดงออกถึงความรู้สึกในด้านกามารมณ์ มีสาวพรหมจารีย้อออกมาเยื้องย่างกราย ยั่วเย้า เพื่อให้ถูกพระทัยเทพเจ้า เมื่อชาวเฮบรู๋ย้ายถิ่นที่อยู่ไป ก็ได้นำพิธีกรรมอย่างนี้ติดกลุ่มคณะของตนไปก็มีอยู่เป็นอันมาก และได้้นำเอาคตินับถือเทพเจ้า บาล ติดกลุ่มไปด้วย จนเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวเฮบรูในชั้นหลังผู้นับถือเทพเจ้า บาล ต้องต่อสู้กับคติการนับถือพระยะโฮวา ซึ่งประกาศโดยศาสดาพยากรณ์ ชื่อ เอลิ jah (Elijah) ณ ภูเขา คามเมล (Camel) ในกรุงเยรูซาเล็ม ถึงกับฆ่าฟันกันตายอย่างใหญ่หลวง แต่ ฝ่ายยะโฮวาเอาชนะชนะต่อฝ่ายเทพเจ้าบาล ได้ พระยะโฮวาเป็นเจ้าจึงได้เป็นใหญ่ ภายในหมู่ชาวเฮบรู แต่พระองค์เดียว ตั้งแต่บัดนั้น

ศาสดาพยากรณ์

ศาสดาพยากรณ์ ภาษาฝรั่งเรียกว่า Prophet ศาสนาทุกศาสนามีความสัมพันธ์อยู่กับพวกศาสดาพยากรณ์ แยกออกจากกันไม่ได้ ด้วยว่าพวกศาสดาพยากรณ์ มีบทบาทสำคัญมาก ในการรับช่วงสืบต่อ และเผยแผ่ศาสนา ดังนั้น การสืบต่อลัทธิ และความคิดเห็นทางศาสนา จะสำเร็จยั่งยืนหรือล้มเหลวประการใด ก็มีสวนเกี่ยวข้องกับศาสดาพยากรณ์ คือผู้สืบต่อเหล่านี้

หน้าที่สำคัญของศาสดาพยากรณ์ ที่พอจะเห็นได้ชัด เบื้องต้น คือนำคำสอนที่ตนได้รับออกเผยแผ่ เป็นผู้ปฏิรูปคำสอนในศาสนานั้น ให้เป็นไปตามกาลเทศะ คล้ายกับจะเป็นผู้เปลี่ยนหลักสูตรทางศาสนา จากอย่างหนึ่งไปสู่อีกอย่างหนึ่ง ศาสดาพยากรณ์เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องเหล่านี้

ความเป็นมาของศาสนายิว ก็มีฐานะอย่างนี้ ในชั้นหลัง ๆ ศาสดาพยากรณ์ได้นำเอาเรื่องการนับถือในศาสนาเดิม เข้ามาผสมกับการนับถือเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ของคนเผ่าอื่นทีละน้อย สอนให้คนเหล่านั้น มานับถือพระยะโฮวาเพียงองค์เดียวของตนขึ้นภายหลัง

ในประเทศอียิปต์และประเทศอินเดีย นักพรตเป็นพวกมีอิทธิพลมากที่สุด

สุดในการสืบศาสนา ในประเทศกรีก พวกจินตกริ และนักปรัชญา เป็นผู้ทำงานเท่ากับศาสตาศาพยากรณ์ของศาสนาอียิปต์เช่นเดียวกัน

ใน ลัทธิอียิปต์โบราณ คำว่า ศาสตาศาพยากรณ์ เป็นคนละอย่างกับคำว่า นักพรต หรือนักบวช ศาสตาศาพยากรณ์มีหน้าที่เผยแผ่ศาสนา แต่นักบวชมีหน้าที่ทำกิจพิธีในศาสนา นักบวชอียิปต์เกิดขึ้นเหมือนกับนักบวชในศาสนาโบราณทั้งหลาย คือ จากเหตุที่มนุษย์ต้องการทำพิธีกรรมต่อพระเจ้า เมื่อไม่มีคนอื่นจะทำได้ คนพวกนี้จึงแสดงความเฉลียวฉลาดของตนเป็นผู้ติดต่อกับพระเจ้าให้แก่ประชาชน ในที่สุดกลายเป็นนักบวช คือ ผู้นำในทางศาสนา นักบวชมีหน้าที่รับใช้ประชาชน มีหน้าที่ดูแลสถานที่ และมีหน้าที่รับใช้พระเจ้า (Levite) เท่ากับเป็นผู้เฝ้าวิหารเท่านั้น แต่สำหรับหน้าที่ของศาสตาศาพยากรณ์นั้น ไม่มีอย่างนี้เลย

ศาสตาศาพยากรณ์คนสำคัญในศาสนาอียิปต์โบราณ มุ่งมั่นประกาศลัทธิ นับถือพระเจ้าองค์เดียวมีอยู่หลายท่านด้วยกัน ใครจะแสดงให้เห็นปรากฏ เช่น อามอส (Amos) ผู้มีฐานะเพียงเป็นชายเลี้ยงสัตว์คนหนึ่ง เมื่อชาติอิสราเอลถูกรุกราน โปสเทอวิหารของพระยะโฮวาถูกทำลายลงอย่างยุติธรรม เขาประกาศว่า พระเจ้าจะพิจารณาลงโทษ แก่ชาวอิสราเอลทุกคน ที่ยอมให้พระเจ้าถูกทำลาย อามอส ประกาศว่า พระเจ้านั้นเป็นเจ้าแห่งความยุติธรรม ภาระแห่งการผูกพันของพระเจ้า มิได้มีเฉพาะแก่ชาวอิสราเอลเพียงชาติเดียวเท่านั้น พระเจ้าแห่งความยุติธรรม ยังเป็นพระเจ้าของชนชาติอื่น ๆ ด้วย

โฮเซียร์ (Hosea) เป็นศาสตาศาพยากรณ์อีกผู้หนึ่ง ได้พยายามเผยแผ่ให้เห็นความผิดและความเป็นบาปของชาวอียิปต์ ที่บังอาจไปนับถือกราบไหว้บูชาเทพเจ้าองค์อื่น ได้แสดงตัวอย่างแห่งความผิดให้คนอื่นเห็น โดยการยอมกระทำความผิด เอาตัวเองเป็นอุทาหรณ์

เยเรมียาห์ (Jeremiah) ศาสตาศาพยากรณ์ผู้นี้ ได้แสดงโทษอย่างยิ่ง แก่ชนชาวอียิปต์ว่า หากขึ้นไปนับถือพระเจ้าองค์อื่น ในที่สุดชาติอียิปต์ก็จะถูกศัตรูลากคอจับตัวเอาไปเป็นเชลย

ไอซาค (Isaiah) ท่านผู้นี้ ถึงกับเดินเปลือยกายล่อนจ้อนเข้าไปใน เยรูซาเล็ม ประกาศแก่คนทั้งหลายว่า ถ้าขึ้นไปนับถือกราบไหว้พระเจ้าใน ศาสนาอื่น กรุงเยรูซาเล็ม ก็จะถูกศัตรูเผาผลาญพินาศไป ไม่มีอะไรเหลือ เหมือนกับร่างกายของตน

เอเชกิล (Ezekiel) ท่านผู้นี้ตัดเอาผมและหนวดของตนเผาไฟ และ ปล่อยให้ลมพัดปลิวไป แสดงให้ชาวยิวเห็นความหมายว่าหากขึ้นไปนับถือกราบ ไหว้ศาสนาอื่น และพระเจ้าอื่น สังคมของชาวยิวจะต้องพลัดพรากจากกันไป เช่นผมและหนวดของตนฉะนั้น

ศาสดาพยากรณ์เหล่านี้ เป็นผู้มั่นคงอยู่ในลัทธินับถือพระเจ้าองค์เดียว เพื่อความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแห่งสังคมของชาวยิวทั้งสิ้น ด้วยความพยายามของศาสดาพยากรณ์เหล่านี้ ได้ช่วยทำให้ลัทธินับถือพระเจ้า องค์เดียวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นักปราชญ์ชื่อมัวร์ (Moore) กล่าวว่า ลัทธินับถือ พระเจ้าองค์เดียวของชาวยิวนั้น ไม่ได้เกิดจากผลแห่งความพยายามที่จะค้นคว้า หลักธรรมหรืออำนาจอันสูงสุดของพระเจ้าแต่อย่างใด หากเกิดจากความต้อง การผลทางประวัติศาสตร์ของชาติ ความต้องการศีลธรรม และความสามัคคีใน สังคมของชาติเท่านั้น*

ความหวังผู้มาโปรด

ตั้งแต่อาณาจักรทั้งส่วนเหนือส่วนใต้ ต้องแตกแยกออกจากกันเป็นต้น มา ฆะตกรรมของชาวยิว เหมือนหนึ่งถูกขีดไว้ ว่าจะต้องเดินไปบนทางแห่งบาป ชาวยิวได้รับทุกขเวทนา ไม่มีที่อาศัย ไม่มีที่บริโภคน จิตใจเสื่อมโทรมหากำหนด ไม่ได้

๑. ศาสดาพยากรณ์เหล่านี้ มีชื่อเป็นนามของพระคัมภีร์แต่ละเล่ม ในคัมภีร์เก่า กำหนด ว่ามีอยู่ ๑๒ ท่าน เป็นนามของคัมภีร์ทั้ง ๑๒ เล่ม

แต่กระนั้น ชาวฮิวทั้งหลายก็ยังมีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง ทุกคนหวังอยู่เสมอว่าตนจะได้รับความสุข ความพอใจ ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง สมบูรณ์ เหมือนกับที่ได้เคยรับในสมัยกษัตริย์ดาวิด พระเจ้าผู้ทรงเมตตากรุณา คงจะส่งคนดีมีความสามารถมาโปรดสักวันหนึ่ง ผู้ที่มาโปรด ฮิวเรียกว่า เมสสิอาห์ (Messiah) ท่านผู้นั้นจะเป็นผู้มาพลิกชะตากรรมที่สูญเสียไปให้กลับฟื้นคืนมาดังเดิม ความหวังอันมีดมนอนถการเหล่านี้ แม้จะไม่เห็นลู่ทางอันสว่างไสว ชาวฮิวทั้งหลายก็ยังเชื่ออยู่ว่า บรรพบุรุษผู้สามารถของตนที่ดับสูญไปแล้วนั้น ถึงอย่างไรจะต้องกลับฟื้นคืนชีพมาจุติใหม่อีก เช่นดังอาณาจักรอันรุ่งโรจน์ที่เสื่อมโทรมไปแล้ว จะกลับฟื้นคืนความรุ่งโรจน์มาใหม่

สมัยที่ชาวฮิวมีความหวังอยู่นี้ เป็นการบังเอิญที่ชาวฮิวได้รับรู้การอุบัติขึ้นของบุรุษสำคัญคนหนึ่ง คือ ไชโรธัสเตอร์ แห่งประเทศเปอร์เซีย คำสอนของ ไชโรธัสเตอร์ แพร่หลายเข้ามาในหมู่ชนชาวฮิว สอนให้คนฮิวเชื่อในหลักธรรมอันหนึ่งว่า กรรมที่มนุษย์ได้รับในปัจจุบัน เป็นผลกรรมในอดีต และจะส่งผลให้ประจักษ์ในอนาคตเพราะเหตุแห่งกรรมในปัจจุบัน ชาวฮิวหมายมั่นว่า ไชโรธัสเตอร์เป็นอมตบุคคัล ผู้อันพระเจ้าทรงส่งมาให้เกิด เพื่อโปรดชาวเปอร์เซีย (อิหร่าน) คนฮิวเริ่มเชื่อมั่นยิ่งขึ้นว่า ถึงอย่างไรความหวังในผู้มาโปรดของตน คงจะสำเร็จขึ้นได้ เช่นดังชาวเปอร์เซียได้รับอยู่

ยิ่งกว่านั้น ในระยะที่คำสอนของไชโรธัสเตอร์แพร่หลายเข้ามาในหมู่ชนชาวฮิวนั้น ทำให้ชาวฮิวเริ่มมีความคิดโน้มเอียงไปเชื่อเรื่องอันเกี่ยวกับปรโลก เรื่องอันเกี่ยวกับดวงวิญญาณ ที่มาพัวพันอยู่กับเรื่องของมนุษย์ และเรื่องของชีวิตที่ดับสูญไปแล้ว จะต้องกลับฟื้นคืนมาเกิดใหม่ในภพใหม่อีก

คติทางศาสนาของชาวฮิว ซึ่งผ่านมาถึงขั้นนี้ แสดงให้เห็นจริยธรรมทางใจอย่างใหม่เกิดขึ้นอีกขั้นหนึ่ง คือ ชาวฮิวนิยมคติธรรมเกี่ยวกับสังคัมลิกซึ่งลงไปถึงว่า หากบุคคัลหนึ่งไปทำบาป ก็จะทำให้คนทั้งหมู่พลอยได้รับบาปด้วย หากสังคัมใดร่วมกันกระทำบาป สังคัมนั้นจะต้องร่วมกันชดใช้ผลแห่งการ

กระทำบาปเนื่องถึงกัน จนถึงกับมีคำพังเพยว่า “เมื่อบิดาบริโภคองุ่นเปรี้ยว ก็จะทำให้ลูกเข็ดเขี้ยวไปด้วย”

คติทางศาสนาที่แผ่กว้างออกไปเป็นจริยธรรมดังนี้ อาศัยการประกาศของศาสดาพยากรณ์แต่ละท่าน มาถึงสมัย เจริมอัทห์ และ เอเซกิล ศาสดาพยากรณ์ที่กล่าวนามมาแต่ต้น ได้ประกาศแนวความคิดของตนลึกซึ้งถึงกับว่า วิญญาณที่มีบาป ต้องถึงซึ่งความพินาศ ตามธรรมดาบุคคลและชาติที่สูญสิ้นไปแล้ว จะต้องกลับมาเกิดใหม่ (เพื่อศาสนา) มิฉะนั้นศาสนาจะยั่งยืนอยู่ได้อย่างไร

ศาสดาพยากรณ์ในสมัยแรก ๆ มีความคิดเห็นว่า ความทุกข์ยากของชาวยิวนั้น เป็นผลเนื่องมาจากบาปกรรมของคนรุ่นก่อนก่อนขึ้น คนรุ่นหลังจึงต้องรับโทษแห่งการฝ่าฝืนบทบัญญัติทดแทนมา (Origin of Sin) แต่มีศาสดาพยากรณ์ผู้หนึ่ง คือ ดิวเทโร ไอซาห์ (Deutero Isaiah) กลับประกาศคติทางศาสนาข้อนี้ว่า การที่กล่าววามนุษย์จะหลีกเลี่ยงความทุกข์ยากลำบากไม่พ้นนั้น เป็นความจริง แต่ไม่ใช่ความจำเป็นของมนุษย์ที่จะต้องรับความทุกข์ยากทดแทนกัน การที่ “ลูกอิสราเอล” ทั้งหลาย ประสบกับความทุกข์ทรมานนั้น ไม่ใช่เกิดจากความผิดของ “ลูกอิสราเอล” หากแต่บาปที่ได้รับเท่ากับเป็นการไถ่บาปทดแทน จึงกลายเป็นผู้มีทุกข์เวทนาของพระยะโฮวา

เพราะเหตุการณ์ประกาศคติศาสนา ซึ่งบางส่วนเป็นจริยธรรมและบางส่วนเป็นไปเพียงการให้ความหวัง เกี่ยวกับผู้มาโปรดเพื่อปลื้มบาปให้ มีนัยต่าง ๆ ดังกล่าวมา จึงเป็นเหตุให้คติในทางศาสนาของชาวยิว ผิดแผกแตกต่างกันออกไป ชาวยิวทั้งหลายได้มีการดิ้นรนต่อสู้กันเนื่อง ๆ พวกหนึ่ง เป็นพวกนับถือเหตุผลตามความเป็นจริง ส่วน อีกพวกหนึ่ง เป็นพวกนับถือลัทธิพิธีกรรม มีความหวังอยู่แต่เพียงจะมีผู้วิเศษเกิดมาปลื้มบาป คนทั้งสองพวกนี้มีคติขัดแย้งกันตลอดมา จนในบัดนี้ปลาย ผลอันร้ายแรง จึงเกิดในประวัติศาสตร์ของคนชาติยิวอีกครั้งหนึ่ง ผลอันนั้นคือ พระเยซู ต้องได้รับเคราะห์กรรม ถูกตรึง

ด้วยไม้กางเขน เพราะความไม่พอใจของชาวยิวอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจักแสดงต่อไปใน ภายหลัง

คัมภีร์ในศาสนา

ความทุกข์ยากลำเค็ญ จะเกิดขึ้นโดยสถานที่ใด ดูเหมือนว่าความทุกข์ยากลำเค็ญนั้น เป็นแรงดันให้ชนชาติฮิวมีความมานะอดทนแข่งขันในการต่อสู้กับธรรมชาติ เพื่อดำรงตน และต่อสู้กับคนเพื่อดำรงชาติ มากขึ้น ฮิวเป็นชาติเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องอย่างน่ามหัศจรรย์ ฮิวได้รวบรวมผู้มีปัญญาและผู้มั่นคงในคติแห่งศาสนา เท้าที่จะรวบรวมกันได้ จัดวางระเบียบอันเกี่ยวกับคติทางศาสนาของตน ข้อนี้เป็นสาเหตุเบื้องต้นแห่งการรวบรวมคำสอนคติทางศาสนา และโอวาทของศาสดาพยากรณ์ต่าง ๆ มารวมลงไว้เป็นคัมภีร์

การรวบรวมคัมภีร์ของชาวยิว ประมาณได้ เมื่อเริ่มคริสต์ศตวรรษที่ ๔ เป็นต้นมา และมีการรวบรวมกันขึ้นเป็นระยะ จนครบเป็นเรื่องราวสำคัญขึ้นประวัติศาสตร์ กลายเป็นวรรณคดีของชาตินักปราชญ์ในชั้นหลังแยกออกเป็น ๒ ตอน ตอนต้นเรียก คัมภีร์เก่า (Old Testament) คู่กับ คัมภีร์ใหม่ (New Testament) อันเป็นตอนเริ่มตั้งแต่ชีวิตของพระเยซู รวมเรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล (Holy Bible)

คัมภีร์เก่า เป็นคำจารึกประวัติแห่งการสร้างโลก ตามคตินิยมของชาวยิวโบราณ ที่นับถืออำนาจของพระยะโฮวา เป็นผู้สร้าง ประกอบด้วยบทบัญญัติ ความกระจัดกระจายของชาติ คำสั่งสอนของบรรดาศาสดาพยากรณ์ และอื่น ๆ มาจนกระทั่งถึงสมัยพระเยซู อีกตอนหนึ่ง เป็น คัมภีร์ใหม่ เป็นตอนเริ่มศาสนาคริสต์

คัมภีร์เก่า จารึกด้วยภาษาฮิว หรือเฮบรูโบราณ ต่อมาแปลเป็นภาษากรีก ละติน และภาษาอังกฤษ คัมภีร์เก่า มีอยู่ ๓๙ ตอน หรือ ๓๙ คัมภีร์ แบ่งออกเป็นภาคหรือหมวดใหญ่ ๓ หมวด คือ

๑. โตราห์ (Torah) หรือกฎบัญญัติ (Law) ได้แก่หนังสือ ๕ ตอน ตอนแรกของคัมภีร์เก่า คือ Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers และ Deuteronomy (ทั้ง ๕ นี้เรียกว่า Pentateuch-เพนเตเตอว์ค คือ คัมภีร์ ๕ เล่มของโมเสส)* เริ่มเรื่องตั้งแต่การสร้างโลก ฯลฯ ส่วนมากเป็นเรื่องของโมเสส ผู้ประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ ต่อมาเป็นบทบัญญัติที่โมเสสได้ตราขึ้นไว้ เพื่อปฏิบัติต่อพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ คือ พระยะโฮวา ลางที่เรียกว่า บัญญัติของโมเสส (Mosaic Law) คัมภีร์ตอนนี้เป็นบัญญัติสำคัญต่อชีวิตของชาวยิวมากที่สุด

๒. โปรเฟต (Prophet) รวมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นไปของศาสดาพยากรณ์ คำสอนของศาสดาพยากรณ์นั้น ๆ ลางตอนเป็นประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์สมัยที่ชาวเฮบรูเข้าสู่แผ่นดินคานาอัน จนกระทั่งถึงสมัยตกเป็นทาสของชาติอื่น ในคัมภีร์นี้ประกอบด้วยหนังสือ ๓ เล่ม ชื่อ Joshua Isaiah และ Jeremian

๓. ไรติงส์ (Writings) หมวดนี้ประกอบด้วยหนังสือ ๒ เล่ม คือ Psalms และ Proverbs เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ บทกลอน ภาษิต ปรัชญา และบทสวด รวมเป็นมหากาพย์ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า Song of Solomon อันมีความแสดงปรัชญาแห่งชีวิต ความรักและความเป็นไปของเพศ นอกนั้นมีความแสดงมรรคาที่จะปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน

มีความประกอบ แสดงถึงความเป็นไปของคัมภีร์เหล่านี้ว่า เพราะเหตุที่ชาวยิวต้องถูกกำลังแรงของการเมืองและศาสนาของคนเผ่าอื่นเข้ามารอบงำ ชาวยิวได้ต่อสู้เพื่อรักษาความมั่นคงแห่งศาสนาของตน เมื่อสิ่งใด คติใด ต้อง

---

๑. ลางที่เรียกว่า Samaritan Pentateuch โดยอธิบายว่า บัญญัติคัมภีร์ ๕ เล่มแรกของคัมภีร์เก่า นับถือเป็นหลักกันอยู่ในหมู่ชนในอาณาจักร Samaria อยู่ตรงส่วนกลางของแผ่นดินปาเลสไตน์โบราณ ทางเหนือประเทศอิสราเอลปัจจุบัน กำหนดว่าโมเสสนำบัญญัติในคัมภีร์ ๕ เล่มนี้ออกเผยแพร่
 ๒. Encyclopedia of Religion ของเฟิร์ม และ Dictionary of the Bible ของ ยอห์น ดี. ดาวิส

ผสมผสานเลอะเลือนไป จนคตินั้นต้องสูญเสียไป ก็พยายามต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้กลับคืนมา ความบิบบันที่ได้รับอันนี้ เป็นผลให้ชาวยิวตั้งหน้าพยายามรวบรวมหลักธรรม อันเป็นจารีตประเพณีของคนแต่โบราณ เพื่อแสดงว่า ยิวมีสมบัติของตนอยู่เฉพาะตน แล้วแก้ไขเพิ่มเติมเรื่องราวที่รวบรวมได้ ทำบทอธิบายไว้สร้างเป็นตำรับตามแบบฉบับของคัมภีร์ จึงได้มีคัมภีร์ขึ้นอีกเล่มหนึ่ง เรียกว่า **ทัลมุด** (Talmud)

ทัลมุด เป็นคำเพี้ยนจากภาษาเฮบรูโบราณว่า **โลเมด** (Lomed) หมายความว่า “ศึกษา” กำหนดว่าเป็นคำอธิบายหรืออรรถกถาสั้นย่อของคัมภีร์เก่า ชาวยิวถือว่า ทัลมุด เป็นวรรณคดีสำคัญอันหนึ่งของตน

เรื่องในคัมภีร์ทัลมุด มีอยู่ ๒ ตอน ตอนแรกเรียกว่า **มิชนาห์** (Mishnah) เป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายของบ้านเมือง กฎหมายมรดก กฎหมายสมรส ความสัมพันธ์ในสังคม กฎหมายเกี่ยวกับการเกษตร แบบแห่งพิธีกรรม และกฎหมายครอบครัว ซึ่งชาวยิวปัจจุบันถือเป็นหลักปฏิบัติและเป็นหลักฐานแห่งการพิจารณาคดีของผู้พิพากชาวยิวอยู่ในปัจจุบัน อีกตอนหนึ่งเรียกว่า **เจมารา** (Gemara)

เจมารา เป็นภาษาอารามิค (Aramaic) มีความหมายว่า “บทเรียน” เป็นตำรากฎหมายอีกเหมือนกัน แต่เป็นคำอธิบายของส่วนที่เรียกว่ามิชนาห์ ใช้เป็นตำราเรียนกฎหมายของนักศึกษาในปัจจุบัน

คัมภีร์ทัลมุดและอรรถกถาทั้งสอง เป็นผลให้ชาวยิวมีสถาบันศาสนาขึ้นได้อย่างมั่นคง โรงเรียน และศูนย์กลางแห่งการปฏิบัติศาสนกิจ และศาลสถิตยุติธรรม ตลอดจนระเบียบแบบแผนภายในครอบครัว และในกลุ่มนักพรตผู้ปฏิบัติกิจแทนพระเจ้า อันเป็นระเบียบแบบแผนอยู่ในปัจจุบัน คือพยานที่แสดงว่าชาวยิวได้เรียกสิ่งที่สูญเสียไป เพราะการบีบบังคับของชนชาติอื่นและศาสนาอื่นกลับคืนมาตั้งมั่นอยู่ได้ อย่างน่าภูมิใจ

นิกายและการปฏิรูป

ตั้งแต่สิ้นพระเยซู ศาสนาคริสต์ได้แพร่หลายออกไปภายในแผ่นดินที่ศาสนาอื่นแพร่หลายอยู่ ทำให้รากฐานเดิมของศาสนาอื่นเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก คติทางศาสนาแปรรูปไปหลายอย่างหลายยุค ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เกิดนิกายต่าง ๆ แยกออกไปจากความนับถือเดิม ศาสนาอื่นลงนิกายเปลี่ยนแปลงไปเกือบมองไม่เห็นรูปเดิมก็มี แต่ชาวอื่นเป็นผู้รักในจารีตประเพณีและเคร่งครัดต่อพระเจ้าองค์เดียวของตน ก็ยังสามารถรักษาคติทางศาสนาเดิมไว้ได้เป็นแบบฉบับ ถ้าจะไม่เห็นได้ในที่อื่น อย่างน้อยจะเห็นได้ใน “แผ่นดินแห่งสัญญา” คือประเทศอิสราเอล

เมื่อเวลาล่วงมา คติทางศาสนาของยิว แบ่งแยกผู้นับถือออกไปได้เป็น ๓ พวก คือ

๑. ฟาริสี (Pharisee) เป็นพวกเชื่อมั่นในลัทธิและจารีตเก่าแก่ตามโบราณประเพณีที่ได้ยึดถือกันมาอย่างเข้มงวด เชื่อความไม่ตาย ความกลับมาเกิด ความคงอยู่ของดวงวิญญาณและเทพบริวาร นิกายนี้อ้างว่า จารีตและคำสั่งสอนที่ปฏิบัติตามกันมา มีความสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่จารึกไว้ในคัมภีร์

๒. ซาดดูซ (Sadducee) เป็นพวกที่แตกแขนงออกไป คติทางศาสนาของพวกนิกายนี้ เรียกว่า ศาสนายิวปฏิรูป พวกนี้ทอดทิ้งการปฏิบัติและพิธีกรรมโบราณ เปลี่ยนแปลงให้เหมาะแก่ยุคสมัย ยอมรับความควรไม่ควรของสังคม ยอมรับเอวอันสปลาโต คือ วันเสาร์ มาเป็นวันอาทิตย์ เป็นวันหยุดกิจการสากล โดยวิธีปฏิบัติ เกือบจะไม่มี ความแตกต่างอันใดจากคติในคริสต์ศาสนา แต่มันคงอยู่ในบัญญัติ ๑๐ ประการของโมเสส และเชื่อว่า โมเสสเป็นผู้รับบัญญัตินั้นมาจากพระเจ้า ปฏิเสธเรื่องใด ๆ ที่ไม่มีลายลักษณ์อักษร เป็นการปฏิเสธพวกฟาริสีไปในตัว ไม่ยอมแตะต้องกับเรื่องคงอยู่ของดวงวิญญาณ และเรื่องเทพเจ้าอื่น นอกจากพระยะโฮวาองค์เดียว

๓. เอสเซเนส (Essenes) นิกายนี้ประพฤติพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด ไม่ยอมแต่งงาน ประพฤติตนโดดเดี่ยว ชอบความสงบ เชื่อในเทพบริวาร ไม่นิยมพลีกรรม ไม่นิยมโรงสวด ที่แปลกมากคือ กลับนิยมบูชาแสงสว่าง เช่น ดวงประทีป และบูชาดวงอาทิตย์ด้วย (ยิวเคยรับลัทธิบูชาไฟของโซโรอัสเตอร์ มานับถือด้วย ดูข้างต้น)

หลักคำสอน

หลักคำสอนของศาสนาอีวโดยสรุป พอไม่เสียความ คงเป็นดังนี้

เรื่องสร้างโลก

คติมีว่า โลกนี้ ครั้งแรกมีแต่ความมืดมน พระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง และสรรพสัตว์ในโลก วันแรก ทรงสร้างแสงสว่างเพื่อทำลายความมืดส่วนหนึ่ง ส่วนสว่างให้เรียกกลางวัน ส่วนมืดให้เรียกกลางคืน วันที่สอง ทรงสร้าง ฟากฟ้าอากาศ (สวรรค์) วันที่สาม ทรงสร้างแผ่นดินและพืชผลทุกชนิดบน แผ่นดิน วันที่สี่ ทรงสร้างดวงอาทิตย์ประจำกลางวัน ดวงดาว (พระจันทร์) ประจำกลางคืน วันที่ห้า ทรงสร้างสรรพสัตว์ทุกชนิด วันที่หก ทรงสร้างมนุษย์ให้เป็นเจ้าของของพืชและสัตว์เหล่านั้น ยกเว้นวันที่เจ็ดไม่ ทรงสร้างอันใด ถือว่าเป็นวันสเปาโต (Sabbath Day - Holy Day) คือ วันเสาร์ มนุษย์หยุดการทำงานเหมือนกับพระเจ้าทรงหยุดสร้าง (คัมภีร์เยเนซิสบทแรกของ คัมภีร์เก่า)*

-
๑. จากคำแปลของ American Bible Society กรุงเทพฯ นักปราชญ์อื่น อาทิท่านสวามี ศิวานันท์ เขียนว่า วันแรก ทรงสร้างฟากฟ้าและแผ่นดิน วันที่สองทรงสร้างน้ำ วันที่สามทรงสร้างภูเขชาติ ดินชาติ วันที่สี่ทรงสร้างแสงสว่าง ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ วันที่ห้าทรงสร้างสรรพสัตว์ทุกชนิด ที่อยู่บนอากาศและอยู่ในน้ำ วันที่หกทรงสร้างสัตว์บนบก และมนุษย์ วันที่เจ็ดหยุดสร้าง จะแตกต่างกันอย่างไรก็เป็นอันว่าพระเจ้าทรงสร้างโลก

คติเดิมของยิว วันเสาร์คือวันที่เจ็ด วันเสาร์จึงเป็นวันบริสุทธิ์ ไม่ใช่วันอาทิตย์ ดังที่ชาวคริสต์ นับถือกันอยู่ในปัจจุบัน

การสร้างมนุษย์ นับว่าทรงสร้างด้วยดิน ทรงเป่าลมเข้าจมูกให้หายใจได้ มนุษย์นั้นเป็นผู้ชาย มีชื่อว่า อาดัม เมื่อมีผู้ชายอยู่คนเดียวก็ทรงสงสารจึงทรงสร้างมนุษย์ผู้หญิงเอาไว้ให้ด้วย โดยทรงชักเอากระดูกซี่โครงของอาดัม ออกมาชิ้นหนึ่งสร้างให้เป็นผู้หญิง ประทานนามว่า เฮวา หรือ ฮีวา (ชีวา?)^๑ มอบให้เป็นสมบัติของอาดัม เสร็จแล้ว ทรงสร้างอุทยานให้แห่งหนึ่งเรียกว่า อุทยานเอเดน (Garden of Eden) ให้หญิงชายคู่นี้ไปอาศัยอยู่ จนเกิดมีลูกหลานวุ่นเครือกระจายไปทั่วโลก ล่วงมาประมาณ ๓๒ ชั่วคน ทรงเห็นว่ามนุษย์ทั้งหลายไม่ฟังบัญญัติ ทำบาปหยาบเข้ากันนัก จึงทรงบันดาลให้ฝนตก ๔๐ วัน มีลมพายุกล้าพัดมาผสม ล้างมนุษย์และล้างโลกเสียครั้งหนึ่ง คราวนั้นให้เหลือแต่มนุษย์ผู้มีธรรมคนหนึ่งชื่อ โนฮา และครอบครัวกับสัตว์ผัวเมียที่ทรงเห็นว่าไม่มีบาป แต่ละคู่ คู่ละชนิด พอน้ำท่วมโลกแห้งลง พระเจ้าก็ทรงสร้างโลกต่อไปใหม่อีก โนฮา คนนี้ คือ ปฐมบรรพบุรุษของเผ่าเซมิติก คือบรรพบุรุษของชาวยิวทั่วโลก

เรื่องดวงวิญญาณ

ชาวยิว เชื่อนิโคติการฟื้นกลับคืนมาใหม่ของดวงวิญญาณ เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ประทานความสุขและความทุกข์ด้วยพระกรุณา

มีความเชื่อว่า การกระทำของบุคคลจะได้รับคำพิพากษาในวันสุดท้ายแห่งการสิ้นสุดแห่งโลก (Day of Judgement) ผู้กระทำดีจะมีผู้นำไปสู่สวรรค์ (อยู่กับพระเจ้า) ผู้กระทำชั่ว ไต่สะพานลงนรก เมื่อดับจิต ดวงวิญญาณจะวนเวียนอยู่ใกล้ร่าง ๓ วัน แล้วรับคำพิพากษาว่าจะไปทางใด สวรรค์ที่จะไป มีอยู่ ๗ ชั้น เรียกว่าสวรรค์แห่งอุทยานเอเดน (Heaven of Eden) ตกแต่งด้วยมณีนี มีคำใส่ภานัก นรกมี ๗ ชั้นเหมือนกัน

๑. คำว่า อาดัม แปลว่า แผ่นดิน -Earth และคำว่า ฮีวา แปลว่า ชีวิต -Life. อ้าง Dictionary of the Bible ของ John Davis Ph.D. D.D.

พระเจ้าผู้ทรงสร้างโลก ทรงเป็นเอก ปราศจากรูป มีแต่พระนาม ทรงความบริสุทธิ์ ทรงเป็นพระบิดาทรงความยุติธรรม และทรงเมตตากรุณา

ฮิวเชื่อว่า การกระทำความบาปชำระล้างได้ ด้วยอาศัยการออกพระนามของพระเจ้าโดยวิธีอันนอวนขอให้ทรงช่วย เวลาอันนอวน ถ้ามีน้ำตาออกได้ยังดี โดยอธิบายว่า **หยันตา** คือ ประตูดวงหัวใจ สิ่งใดที่ออกทางตา สิ่งนั้น คือ เครื่องหมายแห่งความจริงในหัวใจ

เชื่อว่า ความสุขจะเกิดแก่บุคคลผู้กล่าวคำอุกโทษ การอุกโทษทำให้มนุษย์หมดบาป พระเจ้าทรงยอมเปิดประตูให้อุกโทษเสมอ การอุกโทษครั้งเดียวด้วยน้ำตา จะมีผลเป็นสุขในภพหน้า การอุกโทษนั้น หากทำเวลาใกล้จะตาย ยิ่งถือว่าประเสริฐกว่าเวลาอื่น

ตรงนี้มีอธิบายโดยนัยว่า *Summum bonum* คือการปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดนั้น ได้แก่การภาวนาโทษ หรือการอุกโทษยอมรับโทษจากความผิดที่ตนกระทำ

จริยธรรมและคำสอนบางประการ

คำพูดประโยคต่อไปนี่ จักแสดงให้เห็นจริยธรรมของคนฮิวโดยสังเขป*

ร่างกาย คือเปลือกของดวงวิญญาณ

กลัวพระเจ้า รักษาบัญญัติของพระองค์ เป็นหน้าที่ของมนุษย์ เพราะถ้าพระเจ้า จะเป็นผู้ทรงนำคำพิพากษามาให้แก่มนุษย์ในส่วนตัวและส่วนชั่ว

คนมีเก็บพระเจ้าไว้ในกระเป๋าคอนคนเก็บพระเจ้าไว้ในหัวใจ

ผู้ใดปฏิเสธความผิด ผู้นั้นจะได้รับความผิด ๒ เท่า

---

๑. ส่วนใหญ่ได้จาก Song of Solomon ในคัมภีร์เก่าเล่มที่ ๒๒ ซึ่งคำแปลในคำบรรยาย "ศาสนาโบราณ" ของผู้แต่งคนเดียวกัน

ผู้สั่งสอนที่ดีที่สุด คือ จิตใจ ครูที่ดีที่สุด คือ เวลา หนังสือที่ดีที่สุด คือ โลก
เพื่อนที่ดีที่สุด คือ พระเจ้า

พระเจ้าไม่ได้ทรงสร้างผู้หญิงมาจากสมองของผู้ชาย เพื่อให้มาปกครอง
ผู้ชาย และไม่ได้ทรงสร้างมาจากเท้าของผู้ชาย เพื่อให้มาเป็นทาส แต่ทรงสร้าง
จากซี่โครง (ซี่ข้าง) ของชาย เพื่อให้หญิงอยู่ข้างเคียงชาย

คำพูด ๑๐ เรื่องในโลก ผู้หญิงพูด ๙ เรื่อง ผู้ชายเรื่องเดียว

ตั้งแต่ผู้หญิงเริ่มเกิด ผู้ชายก็เริ่มมีบาป และต้องถึงความวินาศ เพราะ
บาปนั้น

ให้อะไรแก่ใคร ไม่ต้องจดจำ แต่รับอะไรจากใคร ลืมไม่ได้

การคำที่ได้กำไรที่สุด คือ การนับถือบัญญัติของพระเจ้า

ฯ ล ฯ

ศาสนาและเอกราช

ยิวทั่วโลกเพิ่งได้เดินทางกลับจากส่วนต่าง ๆ ของโลก ที่ต้องกระจัด
กระจายด้วยการทนทุกข์ทรมาน สิ้นเวลาหลายพันปีในอดีต พวกเขากลับเข้ามาสู่
แผ่นดินแห่งสัญญา เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองนี้เอง

การที่ชาวยิวทั่วโลกมาได้แผ่นดินอาคัยเป็นหลักฐาน ประกาศความ
เป็นปึกแผ่นของชาติ ประกาศเป็นรัฐเอกราชได้นั้น มีเหตุผลที่สำคัญอันหนึ่งคือ
พลังทางศาสนา พลังทางศาสนาที่กล่าวมานี้ ได้แก่องค์การของชาวยิวอันหนึ่ง
เรียกว่า ซายอน (Zion Movement) อันเป็นชื่อของภูเขาสูงหนึ่ง ในกรุงเยรู
ซาเล็ม มีความหมายว่า กรุงเยรูซาเล็ม หรือ สวรรค์ อันเป็นที่สถิตของ
พระเจ้าองค์เดียวของตน

องค์การไซออน ตั้งขึ้นจากความดำริและกำลังทรัพย์ของชาวยิว ที่อาศัย
กันอยู่ในทวีปอเมริกา ตั้งความมุ่งหมายไว้ว่า จะพาชาวยิวกลับไปสู่แผ่นดิน

แห่งสัญญาที่พระเจ้าทรงประทานไว้ แผ่นดินผืนนั้น คือ ปาเลสไตน์ หรือ ประเทศอิสราเอลในปัจจุบัน องค์การนี้รับความร่วมมือจากชาวยิวทั่วโลก

องค์การไซออน ยกเอาบัญญัติทางศาสนาขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการชักชวนชาวยิวกลับไปสู่แผ่นดินแห่งสัญญา ได้พากันเที่ยวออกแสดงปาฐกถาไปตามที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ขอความเห็นใจจากชาวคริสเตียนทั่วโลก ให้ช่วยเหลือชาวยิว และชักชวนชาวยิวให้ร่วมมือกันตั้งเป็นชาติ ให้พากันเดินทางกลับไปสู่ปาเลสไตน์ อันเป็นที่อุปถัมภ์ของพระเยซู เพื่อยังศาสนาของพระเจ้า ผู้เป็นพระบิดาของพระเยซูให้กลับเข้าสู่แหล่งเดิม

มีชาวยิวเป็นอันมากที่ไม่ปรารถนาจะกลับไปอยู่แผ่นดินเดิม แต่ได้ยอมเสียสละทุนทรัพย์ สนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของชาติ และความมั่นคงแห่งศาสนาครั้งนี้อย่างเต็มที่ คนพวกนี้มีการประชุมกันทุกปี ได้เงินทุนก้อนใหญ่เตรียมไว้ช่วยเหลือครอบครัวยิว ที่ยินดีจะอพยพไปสู่ถิ่นเดิม โดยมีองค์การพัฒนาแผ่นดินอันแห้งแล้ง คอยช่วยเหลืออยู่ภายในแผ่นดินนั้น องค์การนี้จัดให้มีการชลประทาน สร้างถนนหนทาง ให้ที่อยู่ ให้เสื้อผ้า แก่พวกอพยพทุกทาง

อังกฤษผู้ครองแผ่นดินผืนนี้มาตั้งแต่ยิวหลุดจากอำนาจของอาณาจักรออตโตมัน (Ottoman Empire) เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งแรก ได้เป็นหัวแรงสนับสนุนความประสงค์ของยิวอันนี้ โดยมีประกาศฉบับหนึ่งเรียกว่า ประกาศของบัลโฟร์ (Balfour Declaration) สัญญาว่าจะให้เอกราชแก่คนชาติยิวในเวลาอันสมควร เมื่อคนชาติยิวได้ช่วยเหลืออังกฤษต่อสู้กับศัตรู

สงครามทุกครั้ง ยิวได้ช่วยเหลืออังกฤษและสัมพันธมิตรอย่างดีทั้งนอกและในประเทศ เลือดเนื้อที่ยิวต้องเสียสละไป และความปรารถนาอันมั่นคงที่ตั้งไว้เพื่อชาติและศาสนา เป็นผลให้ชาวยิวทั่วโลกได้เดินทางกลับมาสู่ประเทศได้แผ่นดินแห่งสัญญาเป็นที่อยู่อาศัย โดยความเป็นเอกราช

เมื่ออังกฤษและสัมพันธมิตรยอมมอบความเป็นเอกราชให้แก่ชนชาติยิว ในแผ่นดินปาเลสไตน์ตอนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ชาวอาหรับซึ่งตั้งถิ่นฐาน อยู่แต่เดิมไม่พอใจ อ้างว่า ยิวไม่มีสิทธิที่จะมาเป็นเจ้าของ ในที่สุดยิวกับอาหรับ รบพุ่งกันขึ้น ยิวได้รับชัยชนะ ผลแห่งการรบพุ่งครั้งแรก ปาเลสไตน์ ถูกแบ่งแยก ออกเป็น ๒ ส่วน ยิวได้มาส่วนหนึ่ง ตรงที่ชาวอาหรับตั้งรกรากอยู่ อาหรับได้ไป ส่วนที่เป็นของยิว ประกาศเป็นประเทศอิสราเอล อันเป็นของชนเผ่า “ผู้มีความ เคร่งครัดต่อพระเจ้า” ดังได้กล่าวมาแต่หนหลัง

บทสรุป

พรรณนาศาสนายิวมาแต่หนหลัง ทำให้เห็นความผันแปรเป็นลำดับ กำหนดได้เป็นบทสรุป ควรแก่การพิจารณาดังนี้

ข้อแรก ศาสนายิว เริ่มต้นมาแต่ยิวเป็นชาติร่อนเร่พเนจร นับถือผี ธรรมชาติ วิญญาณ และเทพเจ้ามากมายหลายองค์ จวบจนได้คนดีมาสั่งสอน ให้ชาวยิวรวมความคิดได้เป็นอันเดียวกันให้มีการนับถือพระยะโฮวาองค์เดียวกัน เป็นผลให้เกิดความสามัคคีทางจิตใจร่วมกัน

ข้อต่อมา ชาวยิวต้องประสบความแตกแยก ร่อนเร่พเนจร ถูกประหัต ประหาร หนทุกข์ทรมานอีกครั้งหนึ่ง สมัยนี้ ชาวยิวเกิดความหวังขึ้นว่า ผล แห่งความดี ถึงอย่างไรคงจะมีคนดีอย่างที่เคยมีมากกลับมาเกิด (Messianic Hope) มาเปลื้องบาปให้แก่ตนอีก ผู้ที่ชาวยิวทั้งหลายหวัง จะเป็นใครก็ตาม แต่ภายหลังพระเยซูได้อุบัติขึ้น (ซึ่งลางทีจะ) สมตามความหวังนั้น และถึง อยากรู้ การอุบัติของเยซู ก็นับได้ว่าเป็น จุดเริ่มต้นแห่งศาสนาคริสต์

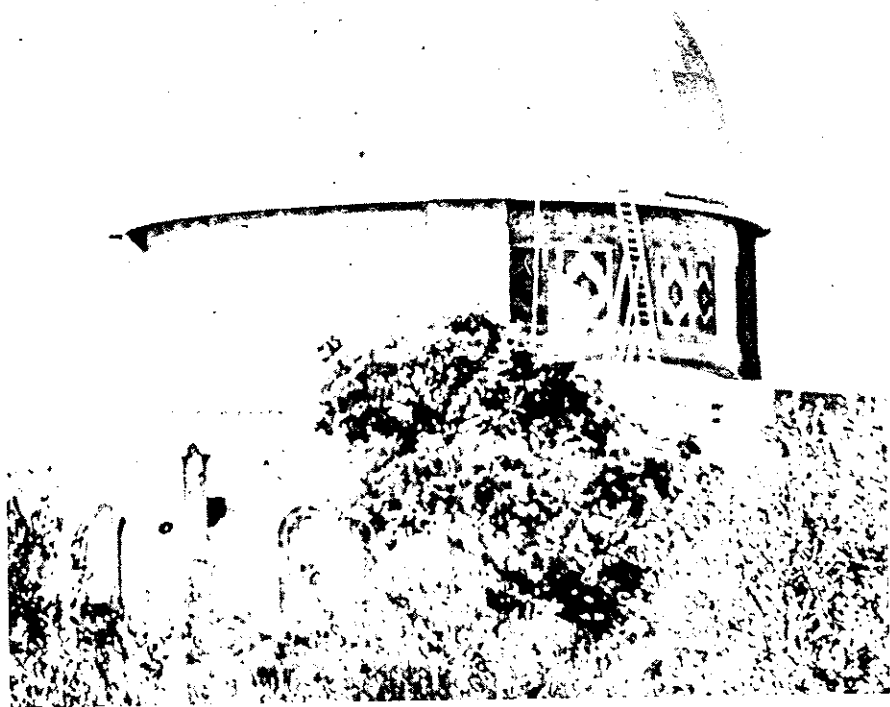
ข้อต่อมา วรรณคดีหรือคัมภีร์ในศาสนายิว ได้กลายมาเป็นอักขระอัน ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวคริสต์ทั่วโลกกว่า ๑,๐๐๐ ล้านคน พวกเขานับว่ารักษาเอาไว้ เป็นสมบัติมีค่าของตน อักขระอันศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นอาจมีความลางตอนที่ไม่

สามารถยอมรับได้ แต่ก็ยังมีข้อความมากตอนที่กลายเป็นตำรับ มีหลักฐานควรแก่การศึกษา ของผู้หวังความเจริญทางวิทยาการ

ข้อสุดท้าย อาศัยความต้องการที่มนุษย์ทรงมานมาเป็นเวลานานหลายพันปี กลับเป็นผลดีก่อให้เกิดความมานะพยายาม และปัญญาสามารถในการช่วยตัวเองเป็นยอดเยี่ยม ไม่แพ้ยานาอารยชาติทั้งหลาย ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และปรัชญาสาขาต่าง ๆ ในโลกใหม่ คือ ผลแห่งความมีปัญญาสามารถสืบเนื่องกันมา ปรากฏเป็นผลถึงความเจริญให้แก่ชาวโลก และโลกกำลังได้รับผลอันนั้นอยู่

เมื่อศตวรรษที่ ๑๑ ของคริสต์ศักราช นักประพันธ์ยิวคนหนึ่งเขียนสรุปคำสอนอันเป็นจริยธรรมของยิวไว้ว่า “พูดแต่ความจริง เป็นคน ถ่อมตัว มีความเป็นอยู่ สามัญ พึ่งตัวเอง หลีกเลี่ยงคบคนชั่ว ไม่ซ้ำเติม ศัตรู หลีกเลี่ยงความโกรธ อย่าประพฤติตัวเป็นแมลงวันตอมสิ่งใดใครก ฯลฯ”

คัมภีร์ทัลมุดของยิวตอนหนึ่ง สอนเป็นความว่า “การปฏิบัติเหมือนกับเดินบนถนน ๒ สาย สายหนึ่งเต็มไปด้วยไฟ อีกสายหนึ่งเต็มไปด้วยหิมะ เดินบนสายแรกร้อนตาย เดินบนสายหลังหนาวตาย เพื่อความปลอดภัย ให้เดินไประหว่างทาง ๒ สายนั้น”

บทที่ ๑๔

ศาสนาคริสต์ ศาสนาแห่งความรัก

ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาใหญ่เท่ากับศาสนาใหญ่อื่น ๆ มีผู้นับถืออยู่
ทั้งหมดทุกนิกายรวมกัน ประมาณกว่า ๑,๐๐๐ ล้านคน

ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาสืบต่อเนื่องเป็นสัมพันธ์มาจากลัทธิยิวหรือ
ยูดาเย กล่าวโดยหลัก คริสต์ศาสนาเป็นผลแห่งการแพร่หลายของลัทธิยิวหรือ
เกิดจากปฏิรูปของลัทธิยิวโดยแท้ เช่นเดียวกับคัมภีร์เก่า (Old Testament)
ของลัทธิยิว เป็นเหตุให้เกิดคัมภีร์ใหม่ (New Testament) ๒ คัมภีร์นี้ รวมเป็น
คัมภีร์เล่มหนึ่งเรียกว่า Bible หรือ Holy Bible และเมื่อกล่าวถึง Holy Bible
ให้เข้าใจว่าเป็นคัมภีร์ของศาสนายิวกับศาสนาคริสต์รวมกัน

ศาสนาคริสต์ มีคำอธิบายจำกัดความโดยย่อว่า “ศาสนาแห่งความรัก
ของพระเจ้า ศาสนาแห่งความรักของมนุษย์ อันพระเยซูคริสต์ (เยซู) ทรง
เป็นผู้นำมาเผยแผ่แก่โลก”

ศาสนาคริสต์เหมือนกับศาสนาใหญ่อื่น ๆ คือมีผู้ก่อตั้ง (Founder) ผู้
ก่อตั้ง ของศาสนาคริสต์ คือ พระเยซูคริสต์ หรือ เยซู

ก่อนเยซูอุปติ ประวัติศาสตร์ของชนชาติยิวที่เป็นมา ยิวกระจัดกระจาย ไม่สามารถรวมกันเป็นปึกแผ่นได้ ถึงสมัยตกอยู่ใต้การปกครองของโรมัน แต่มีหัวหน้าซึ่งเป็นบรรพชิต สถิต ณ กรุงเยรูซาเล็ม ปกครองโดยทางศาสนาอยู่

เยซู เป็นคนยิว อุปติเมื่อปีที่ ๑ แห่งคริสต์ศักราช (คริสต์ศักราชเริ่มนับตั้งแต่ปีพระเยซูอุปติ) ในเมือง เบธเลเฮม (Bethlehem) แขวงยูดาเย กรุงเยรูซาเล็ม เป็นบุตรชายคนเดียวของ โยเซฟ และ มาเรีย ตระกูลช่างไม้ ได้รับเลี้ยงดูเติบโต ขึ้นในหมู่บ้าน นาซาเร็ธ (Nazareth) แขวงกาลิลี ทางเหนือประเทศอิราเอลในปัจจุบัน ตามประวัติ เยสุเป็นเด็กเฉลียวฉลาดมาแต่เยาว์

มีคำเรื่องหลายเรื่อง ตั้งแต่เด็ก แสดงให้เห็นว่าเยสุจะเป็นคนสำคัญต่อไปในวันข้างหน้า ผู้แต่งประวัติแสดงไว้ว่า มีลักษณะของผู้จะบรรลุนิรมิตเป็นพระคริสต์เจ้า ซึ่งเป็นผู้มาปลดบาปและความทุกข์ยากของชาวยิว ตามความหวัง (Messianic Hope) และตามคำทำนายซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์เก่า

ขอแสดงย้อน ให้เห็นเรื่องเกี่ยวกับคำทำนาย ต่อผู้จะมาอุปติใหม่อันแสดงถึงความหวังทางศาสนา ของศาสนิกชน

ตามลัทธิยิว พระยะโฮวา เป็นมหาเทพ ผู้ทรงกรุณาเป็นที่พึ่งดังบิดาของมนุษย์ (ชาวยิว ?) เป็นผู้ปกครองกลุ่มชาวยิว เป็นมหาเทพอยู่แต่พระองค์เดียว ห้ามมีเทพองค์อื่นเท่าเทียมไม่ ผู้ที่ยึดถือพระองค์จักต้องประพฤติตามพระบัญญัติ (ได้แก่บัญญัติ ๑๐ ประการที่โมเสสประกาศ ดังแสดงมาแต่หนหลัง) และมีพยากรณ์ไว้ว่า ในสมัยหนึ่งชาวยิวทั้งหลาย เมื่อประพฤติดีแล้ว เมื่อมีความสามัคคีกันดีแล้ว จะมีผู้มาเปลี่ยนทุกข์ช่วยเหลือขึ้นผู้หนึ่ง ผู้มาเปลี่ยนทุกข์

๑. หลักฐานที่ค้นกันได้นิยามว่า เยสุอุปติก่อน ค.ศ. ๔ ปี อ้างหนังสือชื่อ Religions of the World ของ Gerand L. Berry หน้า ๖๙ และ Living Biographies of Religious Leaders หน้า ๘๑ ของ Henry Thomas และ Dana Lee Thomas

พระเยซู
ศาสดาแห่งศาสนาคริสต์

พระสันตะปาปา พอล ที่ ๔
เสด็จเยี่ยมพระวิหาร "อาหารมือสุดท้าย"
ในกรุงเยรูซาเล็ม

ภาพวาด

แสดงการตรึงพระเยซูบนไม้กางเขน

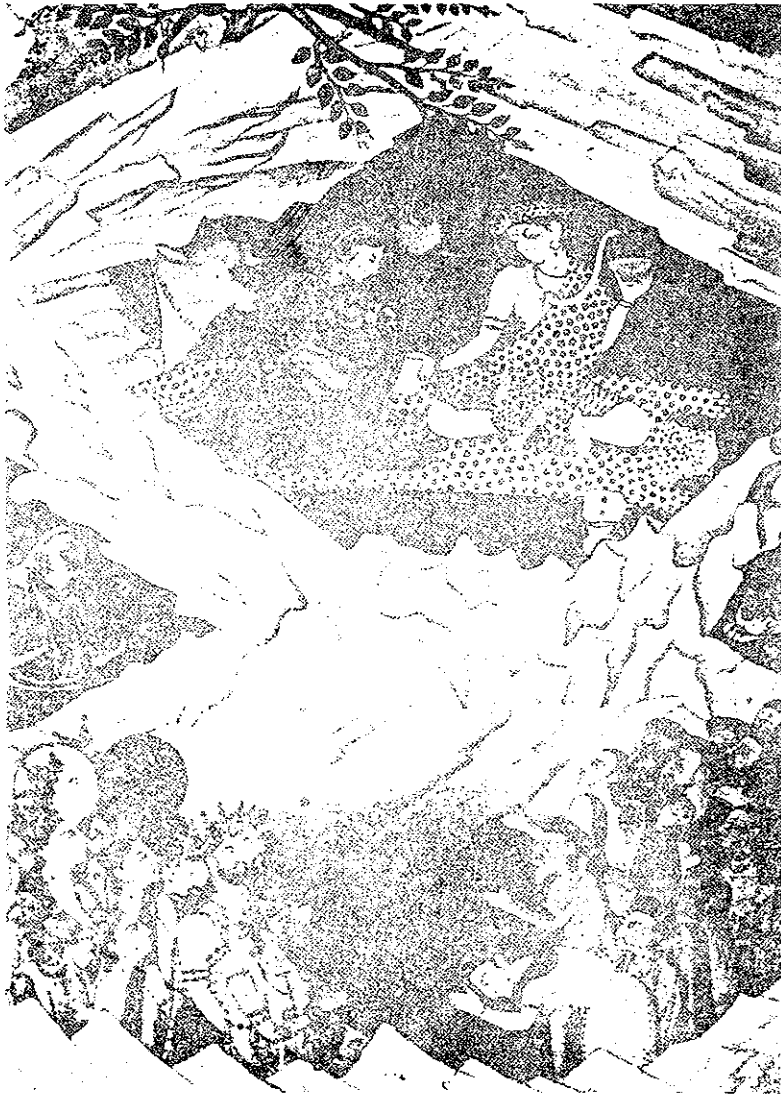

มาร์ติน ลูเธอร์
ผู้ตั้งนิกายโปรเตสแตนต์

นั่นเรียกว่า **เมสสิอาห์** (Messiah) ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ว่า พระเยซู คือเมสสิอาห์ ตามคำพยากรณ์

มีพรรณนาประกอบประวัติพระเยซูว่า การที่ชาวยิวต้องประสบความยากแค้น กระจายกระจัดกระจายไปในที่ต่าง ๆ ต้องตกเป็นเชลยของชาติผู้มีอำนาจมา ไม่นานย่นนอน เพราะชนชาติยิวประทุติแต่บาปหยาบเข้า ผิดแผนแตกออกไปจากพระบัญญัติของพระยะโฮวา แต่กระนั้น พระองค์ (พระยะโฮวา) ก็ยังทรงพระกรุณา รับจะประทานพระบุตรลงมาช่วยให้พ้นทุกข์ **พระบุตร** ในที่นี้ได้แก่ **พระเยซู**

เยอรัย

คัมภีร์มัทธิว แสดงบรรพบุรุษของพระเยซูไว้ว่า เป็นเชื้อสายของ กษัตริย์ดาวิด ผู้สืบตระกูลมาจากอับราฮัม บรรพบุรุษคนแรกของตระกูลยิว นับตั้งแต่อับราฮัม มาจนถึงกษัตริย์ดาวิด ๑๕ ชั่วคน นับแต่กษัตริย์ดาวิด จนถึงสมัยยิวถูกกวาดล้างไปยังกรุงบาบิโลน ๑๔ ชั่วคน และตั้งแต่นั้นมาอีก ๑๔ ชั่วคน จึงถึงสมัยพระเยซู

พระเยซูอุบัติในสมัยของ **เฮโรด** กษัตริย์ผู้ทรงโหดร้ายของยิว เฮโรด ทรงทราบจากอำมาตย์ว่า จะมีผู้มีบุญมาเกิด ณ แขวงเมืองเบเลเฮม ในแคว้นยูดาเย ทรงร้อนพระทัยจึงคิดกำจัดกุมารนั้นเสีย โยเซฟและมาเรีย บิดามารดา ต้องพาลูกชายหลบหนีไปอยู่ในประเทศอียิปต์ชั่วระยะหนึ่ง จนเห็นว่าพอจะปลอดภัย จึงพากันกลับมาอาศัยเลี้ยงชีพอยู่ที่เมืองนาซาเรธ แขวงกาลิลี

พระเยซูได้รับการชุบเลี้ยงมาในท่ามกลางความสงบและสะอาด ตามความที่ปรากฏในคัมภีร์ลู่กว่า มีชีวิตอยู่อย่างธรรมดาสามัญ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชีวิต มีแต่เรื่องของศาสนา เรื่องของธรรมดาและนักพรต สิ่งที่ได้เห็นมาตั้งแต่ยังเยาว์ และลางที (เรื่องทารุณกรรมของผู้ครองประเทศด้วย) จะเป็นเหตุ

บันดาลชีวิต ให้ฝึกฝนอยู่ในธรรมและการสั่งสอนคน จนได้บรรลุดังภูมิของพระคริสตเจ้า ผู้มีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายได้กระมัง”

ตั้งแต่มีอายุได้ ๑๒ ปี มีเหตุการณ์สำคัญหลายอย่างในชีวิตที่เป็นนิมิตว่า จะเป็นศาสตรา บรรลุดังภูมิธรรมแห่งพระคริสต์เจ้าในภายหน้า

เมื่อโยเซฟและมารีานำกุมารเยซูมาเลี้ยงอยู่ในเมืองนาซาเรธ แขวงกาลิลี ก็ได้รับความแปลกใจว่า ลูกของตนเป็นคนพูดจามีเหตุผลยิ่งกว่าเด็กสามัญ เมื่อมีใครถามปัญหาอะไรกับเยซู เยชูชอบตอบว่า ประเดี๋ยวก่อน ฉันจะถามบิดาของฉันดูก่อน บิดา ในที่นี้ พระเยซูหมายถึง พระเจ้า ซึ่งเป็นลักษณะแสดงว่าพระเยซูมีภูมิธรรมน้อมนำไปสู่ความเป็นศาสดาอยู่

รับศีลจุ่ม

ตั้งแต่อายุ ๑๒ ไปถึง ๑๘ ปี เยชูท่องเที่ยวศึกษาอยู่ใน “แผ่นดินแห่งสัญญา” เยชูจะเห็นด้วยกับคำสอนดั้งเดิมที่ชาวยิวนับถืออยู่เพียงไรไม่ทราบชัด แต่ได้ ยอมรับศิษย์คนสำคัญ คนหนึ่ง ของ ยอห์น หรือ (โยฮัน) ที่เรียกกันว่า John the Baptist มีความหมายว่า ยอห์นผู้ให้ศีลจุ่ม

ยอห์นเป็นยิว เกิดที่เชิงเขายูดาเย ก่อนคริสต์ศักราช ๕ ปี แสดงว่าเกิดก่อนเยซู ๕ ปี (หรือรุ่นราวคราวเดียวกัน) พ่อแม่สิ้นชีวิตเสียแต่ยังเด็ก มีจิตใจฝึกฝนในธรรม ท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ ในลักษณะของผู้รู้ดั่งค์ เพื่อแสวงหาธรรม บำเพ็ญตนเป็นโยคี เริ่มสอนธรรมแก่ประชาชนเมื่อราวปีที่ ๑๔ ในรัชสมัยของกษัตริย์ไคปริอุส เมื่อเยซูอายุได้ ๓๐ ปี ได้ยอมรับ ศิษย์ ด้วยการรับ

---

๑. สวามี ศิวานันท์แห่งอาศรมฤๅษีเกษ ขมพูทวีปตอนเหนือ อธิบายว่า คำว่าเยซู หรือ ยีซัส (Jesus) เป็นตัวอักษร เพี้ยนมาจากคำภาษาอาร์มีเนียโบราณในภาคตะวันตกของ ทวีปเอเชีย คือคำว่า Yeshua หรือเรียกตามคำเดิม ซึ่งเป็นภาษากรีก ว่า เยชู หรือ ยีซัส (Jesus)

พิธีศีลจุ่ม (Baptism) ที่แม่น้ำจอร์แดน (Jordan) แสดงว่าผู้เข้าพิธีเป็นผู้ เข้าถึงพระเจ้า ทำนอง รับไตรสรณคม ในพุทธศาสนา ยอห์น มีชีวิตอยู่มาถึงรัชสมัยของกษัตริย์เฮโรด (Herod) ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของกษัตริย์องค์นี้หลายอย่าง คำสอนของตนกลายเป็นอันตรายแก่ตน^๑ เพราะบ้านเมืองไม่เห็นด้วย ถูกกษัตริย์เฮโรดสั่งจับเข้าคุกไว้ครั้งหนึ่ง ที่สุดถูกเจ้าหญิงสโลเม (Salome) ธิดา (เลี้ยง) คนสวยของกษัตริย์เฮโรด ประหารเสียด้วยดาบ

ครั้นได้รับศีลจุ่ม แล้ว เยชูออกจากฝั่งแม่น้ำจอร์แดน ความในคัมภีร์ มีหลายแห่งแสดงว่า “แล้วทั้งฝูงแพะแกะออกตรงพระองค์ และพระองค์ได้ทรงเห็นพระวิญญาณของพระเจ้าสถั่งลงมาดุจนกพิราบสถิตอยู่บนพระองค์ ฯลฯ

ต่อจากนั้นแล้ว เยชูก็เดินทางเข้าสู่ราวไพร เริ่มเทศนาสั่งสอนเรื่อยไปคราวหนึ่ง ทรงหลงทางเข้าไปอยู่ในป่า พร้อมกับผู้ที่ติดตาม ทรงหลงอยู่ในป่าถึง ๔๐ วัน ๔๐ คืน แต่สามารถเลี้ยงชีวิตอยู่ (ด้วยกัน) เป็นมหัศจรรย์

ได้อัครสาวก

ความในคัมภีร์ กล่าวว่า มีผู้มาทดลองปัญญาพระเยซูว่า ถ้าเป็นบุตรของพระเจ้าจริง ก็ลองสั่งให้ก้อนหิน เป็นขนมปังดูจึงจะเชื่อ พระเยซูจะเสกก้อนหินให้เป็นขนมปังได้หรือไม่ก็ตาม แต่ผลที่พระเยซู (ช่วยผู้ติดตาม) ทนอดอยู่ได้ถึง ๔๐ วัน ๔๐ คืน ก็เป็นอภินิหารแสดงว่า “มีขนมปัง” ช่วยชีวิตให้เป็นอยู่ได้เป็นมหัศจรรย์^๒

๑. “ความสุขความสำราญ ยังมีแก่ผู้ใด ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นคนบาป ความอุดมสมบูรณ์คือเครื่องเศร้าหมอง ทำบุคคลให้เสื่อมเกียรติ การแสวงหาความสุข (ส่วนตัว) ในโลกนี้คือการที่จะต้องได้รับการประณาม” -Living Biographies of Religious Leaders; Henry และ Dana Lee Thomas

๒. เป็นธรรมดาของผู้มีบุญ จะมีตำแหน่งเป็นศาสดาองค์หนึ่งของคนทั้งหลาย ผู้แต่งประวัติจึงพรรณนาอภินิหาร ให้เห็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเลื่อมใสศรัทธาของคนทั่วไป เรื่องพระเยซูก็ไม่อาจจะมี

เยซูออกจากราวไพรได้แล้ว พอลได้ทราบว่ กษัตริย์เฮโรดทรงสั่งจับ ยอห์น (หรือโยฮัน) ผู้ให้ศีลจุ่มแก่ตน จนถึงถูกประหาร จึงหลบออกจาก นาซาเร็ธ ตรงไปยังตำบลกาลิลี ท้องเที่ยวเทศนาอยู่ตามหมู่บ้านริมทะเล ณ ที่ นี้เอง ที่เยซูได้สาวกคู่พระทัย และต่อจากนั้นก็ได้เรื่อยไป รวม ๑๒ คน

คัมภีร์มัทธิว แสดงว่า ขณะพระเยซูได้ดำเนินอยู่ตามชายทะเลนั้น ทรงพบพี่น้องชาวประมง ๒ คน คนหนึ่งชื่อ ซีโมน (Simon) หรือ (เรียกอีก นามหนึ่งว่า เปโตร (ปีเตอร์) กับน้องชายชื่อ อังดรูว์ (Andrew) ถามคนทั้งสอง ว่า กำลังทำอะไร คนทั้งสองตอบว่า กำลังตีอวนจับปลา พระเยซูตอบว่า จง ตามเรามา เราจะช่วยให้ท่านตีอวนจับคน คนทั้งสองเลื่อมใสก็ตามไป พระเยซู ทรงพบพี่น้องชาวประมงอีก ๒ คน ชื่อ เจมส์ (James) ซึ่งกลางแห่งเรียก ยาโคโบ (หรือยาค็อบ) กับ ยอห์น หรือ โยฮันน้องชาย มาหาปลาอยู่กับบิดาชื่อ เซเบดา (Zebedee) พระเยซูทรงเรียกให้ตามไป สองพี่น้องก็ละบิดาตามพระเยซูไป

ต่อจากนั้น พระเยซู ได้พบอัครสาวกต่อไปอีก รวมเป็น ๑๒ คน มีนาม ดังต่อไปนี้

๑. ซีโมน หรือ เปโตร
๒. อังดรูว์
๓. เจมส์ หรือ ยาโคโบ
๔. ยอห์น หรือ โยฮัน
๕. ฟิลิปส์
๖. บาร์โธโลมิว
๗. มัทธิย (มัทธิย คนเก็บภาษี)
๘. โธมัส หรือ โธมา
๙. เจมส์ หรือ ยาโคโบ (บุตรอาละฟาย)
๑๐. เลอบายส์ (Lebeus) หรือ ธาดาย
๑๑. ซีโมน (ชาวคานาอัน)
๑๒. ยูดา (ผู้เป็นกบฏ-Iscaiot)

ระหว่างนั้น กิตติศัพท์ของพระเยซู เลื่องลือออกไปไกล ได้ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยโรคต่าง ๆ มีคนที่ทนทุกข์ทรมาน คนที่ถูกผีสิง คนเป็นลมบ้าหมู และคนง่อย ให้นำหายจากโรคนั้น ๆ

อีกคราวหนึ่ง พระเยซูออกเดินทางเทศนาไปตามหมู่บ้านในแคว้นกาลิลี (Galilee) ยืนเทศนาให้คนทั้งหลายฟัง มีนายทหารโรมันคนหนึ่ง (เวลานั้น ยิวตกอยู่ในอำนาจของโรมัน) เดินทางมาพบผู้คนชุมนุมกันอยู่ เข้าไปดูเห็นพระเยซู ยืนเทศนาอ้างคุณพระเจ้าอยู่ เกิดความเลื่อมใส ขอร้องให้พระเยซูไปช่วยรักษาโรคให้ลูกชายซึ่งกำลังนอนป่วยอยู่ที่บ้าน พระเยซูบอกนายทหารโรมันเป็นความว่า “ท่านกลับไปหาลูกชายของท่านเถิด ถ้าท่านเชื่อว่าลูกชายของท่านจะหายจากความเจ็บป่วย ด้วยอำนาจของพระเจ้า โรคก็จะอันตรธานไปเอง” นายทหารโรมันผู้นั้นเดินทางกลับบ้านด้วยความเชื่อ พอถึงบ้าน ก็เห็นลูกชายหายจากความเจ็บป่วย เป็นปกติ^๑

ผลแห่งเทศนา และการช่วยเหลือคนเจ็บป่วย คนมีความทุกข์ ที่พระเยซูได้แสดงเมตตาแก่เขาทั้งหลายไม่เลือกหน้าเห็นปานนี้ เมื่อพระเยซูเดินทางไปแห่งใด จึงมีคนรุมล้อมและติดตามไปทุกแห่ง

เทศนาบนภูเขา

เทศนาบนภูเขา (Sermon on the Mount) คือเทศนาครั้งสำคัญที่สุดในระยะแรกแห่งชีวิตความเป็นศาสดาของพระเยซู ถือเป็นคำสอนรากฐานของศาสนา คัมภีร์มัทธิว จารึกเทศนาสำคัญครั้งนี้ ไว้เป็นความว่า

“ครั้นทอดพระเนตรเห็นคนมากดังนั้น พระองค์ก็เสด็จขึ้นภูเขาและเมื่อประทับอยู่ท่ามกลางสาวกทั้งหลายแล้ว จึงออกพระโอษฐ์สอนเขาว่า

---

๑. อ้าง Living Biographies of Religious Leaders ของ Henry Thomas และ Dama Lee Thomas หน้า ๘๑-๘๒ และดูเรื่อง “ยิว-ที่รัก” ของผู้แต่งคนเดียวกัน

“บุคคลผู้ได้รู้จักบทพร่องฝ่ายวิญญาน ก็เป็นสุข เพราะสรวงสวรรค์เป็นของเขาแล้ว

“บุคคลผู้ใดโศกเศร้าก็เป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับความบรรเทาทุกข์นั้น

“บุคคลผู้ใดมีใจอ่อนสุภาพก็เป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับความเย็นยงในแผ่นดิน มีโลกเป็นมฤตก

“บุคคลผู้ใดหิวกระหายความชอบธรรมก็เป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้ดื่มบริบูรณ์

“บุคคลผู้ใดมีใจเมตตาปรานีก็เป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับความเมตตาปรานีเหมือนกัน

“บุคคลผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ก็เป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้เห็นพระเจ้า

“บุคคลผู้ใดระงับการแตกแยกก็เป็นสุข เพราะจะได้ชื่อว่าเป็นบุตรของพระเจ้า

“บุคคลผู้ใดทนความราวีเบียดเบียนเพราะความชอบธรรม ก็เป็นสุข เพราะว่าแผ่นดินสวรรค์ก็เป็นของเขาแล้ว เมื่อใครจะติเตียนข่มเหงและนินทาทั้งหลายต่าง ๆ ว่าเป็นความเท็จเพราะเรา ท่านก็เป็นสุข จงชื่นชมยินดีอย่างยิ่ง เพราะว่าบำเหน็จของท่านมีบริบูรณ์ในสวรรค์ เพราะเขาได้ข่มเหง ศาสดาพยากรณ์ทั้งหลายที่มีอยู่ก่อนท่านเหมือนกัน

“ท่านทั้งหลายเป็นเกลือแห่งแผ่นดินโลก ถ้าเกลือนั้นหมดรสเค็มไปแล้ว จะทำให้กลับเค็มอีกอย่างไรได้ (แต่นั้นไปก็ไม่เป็นประโยชน์อะไร มีแต่จะทิ้งเสียสำหรับคนเหยียบย่ำ)

“ท่านทั้งหลายเป็นความสว่างของโลก เมืองซึ่งสร้างไว้บนภูเขาจะปิดบังไว้ไม่ได้ เมื่อเขาจุดตะเกียงแล้ว มิได้เอาถังครอบไว้ ย่อมตั้งไว้ที่เชิงตะเกียงจะได้ส่องสว่างแก่ทุกคนที่อยู่ในเรือนนั้น ให้ความสว่างของท่านส่องไปต่อหน้าคน

ทั้งปวงอย่างนั้น เพื่อเขาจะได้เห็นการดีของท่าน และจะได้สรรเสริญพระบิดาของท่านผู้อยู่ในสวรรค์

“อย่าคิดว่าเรามาทำลายพระบัญญัติ และคำของศาสดาพยากรณ์ เรามีได้มาทำลาย แต่เรามาเพื่อจะให้สำเร็จ

“เพราะเราบอกท่านทั้งหลายตามจริงว่า ถึงฟ้าและดินจะล่วงไป พระบัญญัติสักพินหนึ่งหรือจุดหนึ่งจะขาดไปก็หาไม่ได้ จนกว่าเราจะสำเร็จทั้งสิ้น เหตุฉะนั้นผู้ใดได้ทำให้ข้อเล็กน้อยสักข้อหนึ่งในพระบัญญัตินี้เบาขึ้น ทั้งสอนคนอื่นให้ทำอย่างนั้นด้วย ผู้นั้นจะได้ชื่อว่าเป็นผู้น้อยที่สุดในเมืองสวรรค์ แต่ผู้ใดที่จะประพฤติและสอนตามพระบัญญัติ ผู้นั้นจะได้ชื่อว่าเป็นใหญ่ในเมืองสวรรค์ เพราะเราบอกท่านทั้งหลายว่า ถ้าความชอบธรรมของท่านไม่ยิ่งกว่าความชอบธรรมของพวกอาลักษณ์และพวกฟาริซาย (มิจนาทิส ?) ท่านจะเข้าไปในเมืองสวรรค์ไม่ได้”

อรรถาธิบายแห่งเทศนาบนภูเขา มีอีกมาก แต่ที่สำคัญคือข้อที่กล่าวว่า อย่าคิดว่าเรามาทำลายพระบัญญัติ และคำสอนของศาสดาพยากรณ์เสีย เรามีได้มาทำลาย แต่เรามาเพื่อจะให้สำเร็จ

เช่นเรื่องห้ามมิให้ฆ่าคน (บัญญัติข้อ ๖) พระเยซูหมายกว้างออกไป คือ นอกจากการประทุษร้ายทางกำลังกายแล้ว ยังหมายถึงการด่าการกล่าวถ้อยคำหยาบช้ำ ก็ไม่ควรทำ การโกรธระหว่างพี่น้อง ไม่ควรทำอย่างยิ่ง การบูชาไม่ควรกระทำ ในขณะที่มีความโกรธ หายโกรธเสียก่อนจึงทำ

เรื่องห้ามการล่วงประเวณี (บัญญัติข้อ ๗) พระเยซูหมายถึงไปถึงทางใจด้วย คือเป็นเพียงคิดว่าจะละเมิด ก็ห้ามมิให้ทำ ถ้าหากนัยน์ตาพาให้หลงผิด คิดเห็นเป็นความสวยงาม พระเยซูสอนว่า จงควักนัยน์ตาออกเสีย ถ้ามือทำให้หลงผิด ก็จงตัดมือนั้นทิ้งเสีย เพราะเสียอวัยวะอันหนึ่ง ดีกว่าจะเสียไปทั้งตัว (ตกนรก)

ข้อห้ามกล่าวคำเท็จ (บัญญัติ ข้อ ๙) พระเยซูห้ามไปถึงไม่ให้สบถสาบาน สอนให้พูดให้คนเชื่อ ดีกว่าพูดคำสบถ

ข้อห้ามเกี่ยวกับความโลภ (บัญญัติข้อ ๑๐) พระเยซูห้ามไปถึงว่า ถ้าผู้ใดมาขโมยเสื้อเรา ๑ ตัว ควรให้เขาไปอีก ๑ ตัว คำพูดที่ว่า “ตาแทนตา ฟันแทนฟัน ไม่ให้กระทำ ห้ามไม่ให้ต่อสู้กับคนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของหันแก้มซ้ายให้เขาด้วย และจงรักมั่นกระทั่งศัตรู

การทำบุญ ไม่ต้องเอาหน้า อย่ามาบุญเพื่อหวังสรรเสริญ ทำอย่างไร พระเจ้ารู้หมด ถ้าถือศีลอด ก็ไม่ต้องทำหน้าซีด บอกใครว่า ถือศีล

อย่าสะสมทรัพย์ในโลกนี้ จงสะสมทรัพย์ไว้บนสวรรค์ ผู้นกเก็บเศษอาหารกิน พระเจ้ายังทรงเลี้ยงนกนั้นให้มีชีวิตอยู่ได้ ไชโลมอนตกแต่งองค์อย่างกะตริย์ ก็ไม่เห็นจะงามไปกว่าดอกไม้

ระวังผู้เป็นปราชญ์ แต่ใจเป็นสุนัข

รู้คนได้ด้วยผลของงาน เช่นเดียวกับรู้จักต้นไม้ เพราะผลไม้

ฯลฯ

อัครสาวก ของพระเยซู ทั้ง ๑๒ คน ที่กล่าวข้างต้น เป็นกำลังของพระเยซูมาก เห็นได้จากภายหลัง เมื่อพระเยซูเห็นว่าพอจะประกาศ “ศาสนาแห่งความรัก ของตนให้แพร่หลายออกไปยังประเทศใกล้เคียงได้ ก็ประชุมสาวกทั้ง ๑๒ คน และ ส่งออกไปประกาศศาสนา

การส่งสาวกออกประกาศศาสนา พระเยซูทำเหมือนอย่างศาสดาอื่น ทรงกระทำ คือเรียกมาสั่งสอนก่อน เริ่มแนะนำเป็นขั้นต้นว่า ไปถึงที่ใดให้กล่าวแก่บุคคลในที่นั้นว่า “แผ่นดินสวรรค์ เข้ามาใกล้ท่านแล้ว” ดังนี้เสมอไป

นอกนั้น ก็สั่งสอนให้ปฏิบัติแก่ชุมชนมุขม ซึ่งพวกมิชชันนารีกระทำกัน

อยู่ในปัจจุบัน เช่น ช่วยรักษาคนเจ็บให้นาย ช่วยคนตายให้เป็น ช่วยคนโรคเรื้อนให้สะอาด ขับผีปีศาจให้ออกจากคนที่ถูกผีสิง (ตามคัมภีร์ปรากฏว่าก่อนสาวกออกเดินทาง พระเยซูมอบอำนาจขับผีและอำนาจรักษาโรคให้สาวกด้วยท่านเองบอกคาถาให้)

ที่ใดควรไป ที่ใดไม่ควรไป พระเยซูสอนหมด ไปถึงที่ใดต้องให้พรแก่คนในที่นั้นเสียก่อนทุกครั้งไป บ้านเช่นใดควรจะอาศัยอยู่ได้หรือไม่ถ้าที่ใดไม่ต้อนรับและไม่ฟังคำสอน ก็ให้รีบออกไป และสะบัดผงธุลีของบ้านนั้นอย่าให้ติดตัวแม้แต่ที่เท้า

ตอนหนึ่ง พระเยซูสอนสาวกว่า “ศิษย์ต้องไม่ใหญ่กว่าครู ทาสต้องไม่ใหญ่กว่านายของตน ศิษย์เพียงจะเสมอครู และทาสเพียงจะเสมอนายก็พออยู่แล้ว”

ที่ล้าคัณท์สุด พระเยซูสอนสาวกก่อนออกเดินทางเผยแผ่ศาสนาว่า เราใช้พวกท่านไป ดูกะอยู่ท่ามกลางฝูงสุนัขป่า เพราะฉะนั้น พวกท่านจงเป็นคนฉลาดเหมือนงู และเป็นคนสุภาพเหมือนนกพิราบ

ประวัติพระเยซู แสดงให้เห็นชีวิตเต็มไปด้วยความลำบาก เทศนาสั่งสอนไม่ได้ราบรื่นนัก ต้องหลบหลีกภัยทางบ้านเมืองอยู่ตลอด ระหว่างหลบหลีกภัย มีนักปราชญ์ฝ่ายศาสนาคริสต์ เช่น ท่านสวามี คิวานันท์ ปราชญ์ฮินดู และปราชญ์ชื่อเบอริ วิจิฉัยเพิ่มเติมว่า ระหว่างนั้นเห็นที่พระเยซูคงจะเดินทางข้ามแผ่นดินทรายจากปาเลสไตน์ข้ามทะเลแดงผ่านเข้าไปสู่แผ่นดินใกล้ปากีสถานผ่านช่องไคเบอร์ (Kyber Pass) เข้าไปจนถึงประเทศอินเดียก็ได้กระมัง นักปราชญ์เหล่านั้น คาดว่าพระเยซูเข้าศึกษากับนักบวชฮินดู ในนิการามะกฤษณะหรือกับนักบวชในสมัยนั้น ณ บริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งลุ่มแม่น้ำคงคาและคาดว่า สถานที่ศึกษาอาจเป็นแถวเมืองพาราณาสี อันเป็นศูนย์กลางของลัทธิพราหมณ์มาแต่โบราณกาล พระเยซูอาจได้ศึกษาหลักธรรมต่าง ๆ ในศาสนาของชมพูทวีปและท่องเที่ยวไปในทวีปหลายแห่ง รวมเวลาทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า ๑๐

ปี เมื่อคาดว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางปาเลสไตน์จะค่อยสงบลง จึงได้เดินทางกลับไปประกาศคำสอนของตนต่อไป*

เมื่อกลับบ้านเมืองครั้งหลัง พระเยซูเริ่มสั่งสอนอีก ให้คนมีความรักใคร่เมตตาต่อกัน คำสอนตอนหนึ่งที่ทำให้คนยิวในสมัยนั้นเห็นว่าพระเยซูละเมิดคำสอนดั้งเดิม คือ คำสอนว่า “ถ้าใครมาตบหน้าทางแก้มขวา ต้องหันแก้มซ้ายไปให้เขาตบ”

เมื่อคำสอนเหล่านี้แพร่หลายไป คนมีปัญญาจะพอมองเห็นว่า พระเยซูคือ เมสสิอาห์ ผู้จะมาช่วยโลกในนามของพระเจ้า แต่ผู้มีปัญญาทราวมกลับพากันเห็นว่าเยซูกระทำความผิดบัญญัติเดิม และเป็นการยุยงพลเมืองให้แข็งข้อต่อโรมันผู้ปกครอง และเมื่อคนปัญญาทราวมมากกว่าคนมีปัญญาดี พระเยซูซึ่งเป็นคนดีก็กลายเป็นคนไม่มีใครชอบ พวกนักพรตยิวกันจึงฉวยคำสั่งสอนใหม่ of พระเยซูจึงหาทางจะกำจัดพระเยซูเสีย จากเวลานั้นมา พระเยซูจะไปทางใดก็มีแต่คนหัวเราะเยาะ และขับไล่ พระเยซูกลายเป็นคนที่ไม่มีความกล้าคบค้ากล่าวโดยสรุปว่า ความล้มเหลวของพระเยซูในการสั่งสอนธรรม เกิดจากเหตุ ๒ ประการ คือ

ชาวโรมันผู้มีอำนาจปกครองยิวอยู่ในเวลานั้นไม่พอใจ ประการหนึ่ง

บรรดาพวกนักพรตยิวกัณริษยาความดีของพระเยซู ด้วยเกรงว่าพระเยซูจะมาเป็นผู้ประกาศศาสนาซึ่งเอาสาวกของตนไปเสีย อีกประการหนึ่ง

ทั้งสองประการนี้ คือเหตุอวสานของพระเยซู

มาตอนนั้นปลายแห่งชีวิตของพระเยซู มีพวกคนจน คนเจ็บ และเด็ก ๆ ได้เข้ามาฟังคำสอนของพระเยซูมากขึ้น ในตอนนี้พระเยซูได้ประกาศลัทธิใหม่

ว่าตนเป็นผู้จะพาคนทั้งหลายไปสู่อาณาจักรแห่งสวรรค์หรืออาณาจักรแห่งพระเจ้า ในทำนองว่าตนเองเป็นบุตรหรือผู้แทนของพระเจ้า พวกนักพรตยิวอื่น ๆ จึงเกิดความไม่พอใจมากขึ้น ได้ตั้งข้อคัดค้านพระเยซูว่า **เยซูไม่ใช่เมสสิอาห์** ที่จะมาช่วยชาวยิวตามคำทำนายซึ่งมีอยู่ในคัมภีร์ได้ เพราะผู้ที่จะเป็นเมสสิอาห์ ตามความคิดของชาวยิวโบราณนั้น เมสสิอาห์จะต้องเป็นบุรุษผู้แก่กล้าสามารถ เป็นนักรบ ไม่อ่อนแอ ไม่แต่งตัวสกปรกอย่างพระเยซู พระเยซูเป็นคนไม่มีฤทธิ์ มีเดช และไม่มีลักษณะเช่นนั้น จึงไม่ใช่ผู้มาช่วยโลก แต่หากมาเพื่อยังชาวยิว ให้แตกแยก

อนึ่ง การที่พระเยซูจะต้องมาสั่งสอนให้มนุษย์มีเมตตา กรุณา ให้อภัย แก่ศัตรูนั้น ผิดความนิยม พวกนักพรตยิวถือเอาเป็นเหตุกำจัดพระเยซูเสีย ตั้ง ตัวเป็นโจทก์ฟ้องอ้างความผิดสถานหนักอันหนึ่งว่า พระเยซูชั่วสมุญมนต์คนจะ ก่อการร้ายขึ้นเพื่อปลุกตนให้พ้นจากอำนาจของโรมัน

พระเยซูได้แสดงธรรมของตนออกเป็นเบื้องต้นด้วยการเมตตาปราณีต่อ คนทั้งหลาย พระเยซูเป็นคนรักเด็ก เข้าไปในหมู่บ้านใด พวกเด็ก ๆ ก็พากัน มาห้อมล้อมเกาะหน้าตักหลัง ขอให้เล่นนิทานให้ฟังบ้าง ขอให้เล่นกับตนบ้าง พระเยซูไม่เคยขัดใจเด็ก และอาศัยที่เป็นคนเคยท่องเที่ยวมามาก พระเยซูจึง เป็นคนเล่นนิทานเก่ง เด็ก ๆ ชอบตามพระเยซูไปทุก ๆ แห่ง แม้แต่กลาง แดดกลางทราย พระเยซูกำหนดว่าความรักและความเมตตาที่มีอยู่แก่เด็กและ คนทั้งหลาย คือสะพานที่จะช่วยให้สามารถเทศนาสั่งสอนไปได้ในหมู่ผู้ใหญ่ โดยง่าย และพวกเด็ก ๆ ที่รักใคร่เขาจะช่วยให้คนเหล่านั้น เข้าถึงซึ่งอาณาจักร ของพระเจ้า (Kingdom of God) อันเป็นความสุขสูงสุดในชีวิต (Summum bonum) ขึ้นได้ตามความประสงค์

บ้านปลายแห่งชีวิต

ภายหลังแต่ได้เทศนาสั่งสอนคน และอนุเคราะห์แก่ผู้ยากจน ผู้ได้รับ ทุกข์ทรมานจากการเจ็บป่วย และผู้ไม่มีที่พึ่งทางใจมาโดยลำดับ ตามฐานะ

แห่งศาสดาอันจะหาได้ยากในโลก โดยอนุมานมาได้เพียง ๓ ปี ด้วยประการ
ดังนี้แล้ว ชีวิตของศาสดาผู้นี้ ก็ถึงซึ่งอวสาน

วาระสุดท้ายของพระเยซู มีความเกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องการประชุมสาวก
เพื่อรับประทานอาหารในฤดูเทศกาลปัสคาล์ (Paschal) อันเป็นอาหารมื้อ
สุดท้าย (The Last-Supper) มีเรื่องเป็นลำดับดังต่อไปนี้

กัมภีร์สุกกา แสดงความอันหนึ่ง ซึ่งพระเยซูทรงกระทำเหมือนจะรอบรู้
ล่วงหน้าถึงอวสานของตนเอง ผู้รวบรวมคำสอนของพระเยซูใช้คำว่า Announce-
ment of Destiny ซึ่งแปลว่า การประกาศวาระสุดท้าย มีความว่า

“ครั้นแล้ว พระองค์ได้ทรงเรียกสาวกทั้ง ๑๒ คนเข้ามา รับสั่งแก่เขาว่า
จงกำหนดไว้ ต่อจากนี้เราจะไปยังกรุงเยรูซาเล็ม ทุกอย่างจะเกิดขึ้นเหมือนดัง
ศาสดาพยากรณ์ได้จารึกไว้ เกี่ยวกับบุตรของมนุษย์ (ซึ่งหมายถึงตัวเอง) จะสิ้น
สุดลง เขาจะถูก (จับ) ส่งตัวไปยังผู้ที่ไม่ใช่คนยิว (Gentiles) คนทั้งหลาย
เหล่านั้นจะเยาะเย้ยใส่หน้าเขา จะทุบตีเขา และส่งเขาไปสู่ที่ประหาร จนถึงวันที่
๓ บุตรของมนุษย์ผู้นั้นก็จะกลับฟื้นขึ้นมาใหม่” ต่อมาอีกไม่กี่วัน ชีวิตของพระเยซู
ก็ประสบเคราะห์กรรมสมจริงตามคำ (ทำนายตัวเอง) ดังกล่าวทุกประการ

คำสอนของพระเยซู เป็นศาสนาแห่งความรัก รักแม้กระทั่งศัตรู ให้
กรุณาเมตตาแก่คนทั้งหลายไม่เลือกหน้า กลายเป็นความรักสูงสุด (Agape) ที่
เรียกว่า Divine Love คือความรักที่ไม่ปรารถนาสิ่งใดตอบแทน อุดมคติ
เรื่องความรักของพระเยซู เป็นอุดมคติขั้นเทวะ สูงส่งกว่าความรักอันใด ผู้
ปฏิบัติดังนี้ได้ย่อมเข้าถึงความสุขขั้นสูงในชีวิตร (Summum bonum)

๑. ฤดูเทศกาลปัสคาล์ ในคัมภีร์ไบเบิลอธิบายว่า เป็นเทศกาลกินขนมไม่มีเชื้อเจือปน
เป็นเทศกาลเครื่องระลึกถึงวันที่โมเสสพาชาวยิวหนีออกจากอียิปต์ พ้นจากความเป็น
ทาสได้ ทำกันอยู่ ๗ วัน ๘ คืน

พระเยซู สั่งสอนว่า เพราะความรักอันนี้ สามารถจะปลดเปลื้องความทุกข์ยากของชาวยิวทั้งหลายได้ นับเป็นการสั่งสอนขัดกับคติของคนทั่วไป อันเป็นไปในทางที่ว่า การจะปลดเปลื้องความทุกข์ยากของชาวยิว ไม่มีทางอื่นนอกจากการประหาร และขับไล่ชาวโรมันออกไปจากแผ่นดินยิว คำสอนและคตินิยมอันตรงกันข้ามดังนี้ ทำให้คนยิว โดยเฉพาะนักพรตยิวแต่เดิมมา เกลียดชัง ประารถนาจะกำจัดพระเยซูมากขึ้น และทำให้พระเยซูได้สาวกไม่มากเท่าที่ควรจะได้ คือมีสาวกที่คาดว่าจะภักดีจริง ๆ เพียง ๑๒ คน ซึ่งก็ผิดหวัง เพราะในสุดท้ายสาวก ๑ ใน ๑๐ คนของพระเยซูนั่นเอง เป็นผู้ร่วมกับศัตรูคบคิดกำจัดอาจารย์ของตน

สาวกคนที่กล่าวนี้ คือ ยูดา (Isariote) สาวกคนสุดท้ายซึ่งมีเรื่องจะแสดงต่อไปข้างหน้า

ตัวอย่างการปฏิบัติของพระเยซู ตามแนวศาสนาแห่งความรัก ในบ้านปลายแห่งชีวิต ซึ่งคนทั้งหลายพากันพอใจ และดูเหมือนจะเป็นการทดลองครั้งสำคัญ ที่คนทั้งหลายจะพาลเอาเป็นโทษแก่พระเยซูด้วย

เรื่องปรากฏในคัมภีร์โยฮัน แสดงกิตติคุณของพระเยซูเป็นความว่า

“พระองค์เสด็จไปยังภูเขามะกอกเทศ (Mount of Olives) ตกรุ่งเช้าเสด็จไปประทับในโบสถ์แห่งหนึ่ง มีคนประชุมกันอยู่มากเพื่อฟังคำสอนของพระองค์”

ขณะนั้น มีนักพรตผู้เคร่งศาสนาแต่เก่าก่อน ซึ่งในคัมภีร์เรียกว่าพวกฟาริซายส์ (Pharisees) นำผู้หญิงคนหนึ่งเข้ามาท่ามกลางที่ประชุม บอกแก่พระเยซูว่า หญิงคนนั้นมีความผิดฐานล่วงประเวณี (ซึ่งตามบัญญัติเดิมสมัยโมเสสให้มีโทษถึงตายโดยประชาชนเอาก้อนหินมาขว้างให้ตายเป็นประชาทัณฑ์) พระเยซูจะตัดสินอย่างไร

พระเยซูย่อตัวลง ไม่พูดว่าอะไร ใช้มิดชิดลงบนพื้นหิน พวกนัก

พรตถามพระเยซูอีกว่า จะตัดสินอย่างไร พระเยซูลุกขึ้นประกาศว่า ไม่ทรงขัดข้องที่จะลงโทษหญิงคนนั้นตามบัญญัติของโมเสส แต่นักคนที่ลงโทษใครจะต้องเป็นคนบริสุทธิ์ ไม่เคยทำความผิดมาแต่ก่อน ถ้าใครเป็นคนบริสุทธิ์ จงขว้างหญิงนั้นให้ตาย แต่การที่ใครจะมาตั้งตัวลงโทษคนอื่นว่ามีความผิด ทั้งที่ตนก็มีความผิดอยู่แล้วนั้น ไม่เป็นการถูกต้อง พุดแล้วพระเยซูทรงกระทำกรณเหมือนเดิมคือก้มตัวลง เอามือขีดลงบนแผ่นดิน

ปรากฏว่าไม่มีใครกล้าลงโทษหญิงคนนั้น เพราะทุกคนต่างรู้สึกว่ามันมีความผิดมาคนละเล็กละน้อย ไม่มีใครที่ไม่เคยทำความผิดมาแต่ก่อนเลย สุดท้าย คนทั้งหลายก็พากันเดินออกจากโบสถ์ไปทีละคน และหญิงคนนั้น ก็รอดพ้นจากความตาย (เพราะความเมตตาและปัญญาของพระเยซู) ไปได้

แต่ในทางตรงกันข้าม พระเยซูกลายเป็นผู้มีความผิด พวกนักพรตยิวพากันตำหนิโทษพระเยซูว่า เป็นคนฝ่าฝืนบทบัญญัติที่ชาวยิวได้ปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล และเท่ากับเลียมสอนให้คนอื่นทำตามด้วย นับเป็นความผิดอย่างสาหัสต่อบทบัญญัติทางศาสนา พวกนักพรตยิวถือเอาความผิดเหล่านี้ มาเป็นเครื่องมือประหารพระเยซูเสียในภายหลัง

เรื่องกล่าวหา ว่าพระเยซู เป็นผู้ผิดบัญญัติ และถือเป็นเหตุรุนแรงแห่งการกล่าวโทษดังกล่าว ยังไม่สำคัญ เพราะสาเหตุที่สำคัญกว่านั้นเป็นเรื่องเกิดจากความกลัวว่า หากพระเยซู ยังขึ้นมีชีวิตรอดอยู่ จะเป็นอันตรายและเป็นอุปสรรคแก่การทำมาหากินของพวกนักพรตยิวอย่างยิ่งในภายหลัง

เรื่องนั้น คือเรื่องพระเยซูสามารถชุบคนตายให้กลับเป็นขึ้นมาได้

กัมภีร์โยฮัน แสดงเรื่องไว้ดังนี้

ที่หมู่บ้านเบธานี (Bethany) ในกรุงเยรูซาเล็ม ลาซารุส (Lazarus) น้องชายของหญิงสองพี่น้อง คือ มาเรีย และมาร์ธา (ภายหลังหญิง ๒ คนนี้ นำน้ำมันหอมมาขโลมลงบนศีรษะของพระเยซู และเอาผมของตนเช็ดเท้า

พระเยซู) ป่วยหนัก หญิงพี่น้องทูลพระเยซูขอให้ช่วยรักษาให้ พระเยซูรับสั่งว่า ความป่วยของลาซารุสไม่ถึงแก่ชีวิต พระเยซูรับสั่งแล้วก็ทรงรับจะรักษาให้แต่เข้าไปเมื่อพระเยซูเดินทางไปถึง ลาซารุสสิ้นชีวิตแล้ว พี่น้องนำไปฝังไว้ในหลุมฝังศพถึง

วัน พระเยซูไปถึงหลุมฝังศพ รับสั่งให้ยกแผ่นหินที่ปิดหลุมฝังศพออก แล้วเปล่งเสียงว่า “ลาซารุสเอ๋ย จงออกมาเถิด ผู้ตายนั้นจึงออกมา พร้อมทั้งผ้าพันมือและเท้า และมีผ้าปิดหน้าอยู่ด้วย”

ตรงนี้ความในคัมภีร์โยฮันแสดงว่า เมื่อกิตติศัพท์ความสามารถรักษาคนตายให้เป็นแพร่หลายไป พวกนักพรตยิวก็พากันร้อนใจประชุมปรึกษากันว่า “เราจะทำอะไร ถ้าขึ้นปล่อยไว้เช่นนี้ คนทั้งปวงจะพากันเชื่อถือเขา” พวกโรมันรู้เข้าก็จะหาเรื่องฆ่าผู้คนและริบเอาบ้านเมืองเสียหมด มีคนหนึ่งในที่ประชุมพูดว่า ถ้าจะให้คนตายเสียคนหนึ่ง แทนที่คนทั้งประเทศจะพินาศ ก็จะเป็นประโยชน์แก่เราทั้งหลาย (ทำนองจะยอมเชื่อว่าพระเยซูอุบัติมาเพื่อเปลี่ยนบาปให้แก่คนทั้งปวงด้วย) และ “ตั้งแต่นั้นมา เขาจึงคิดอ่านจะฆ่าพระองค์เสีย” แล้วปรึกษากันเพื่อจะฆ่าลาซารุสเสียด้วย เพราะลาซารุสเป็นเหตุให้คนทั้งหลายพากันละจากพวกเขาไปเชื่อถือในพระเยซู”

การคบคิดประหารพระเยซู นั้น พวกนักพรตยิวและศัตรูของพระเยซู ได้ให้สินจ้างแก่อัครสาวกคนหนึ่งของพระเยซู ชื่อ ยูดา (Isariote) ซึ่งแปลความหมายไว้ในคัมภีร์ว่า ยูดาผู้ทรยศ เป็นสาวกคนที่ ๑๒

สาวกคนนี้ รับอาสาจากพวกนักพรตยิว ตามคัมภีร์เรียกว่า Synod คือสภาหรือกรรมการฝ่ายศาสนา รับอาสาจะส่งตัวพระเยซูให้โดยไม่ผิดตัว เพราะตามปกติพระเยซูแต่งตัวเหมือนกับสาวก ยากที่จะจำได้ อีกประการหนึ่ง พวกกรรมการนักพรตชาวยิวไม่สามารถจะจับพระเยซูได้ จึงต้องตั้งตัวเป็นโจร แล้วให้ทหารโรมันออกไปจับ ทหารโรมันไม่รู้จักพระเยซูมาก่อน ยูดาจึงต้องรับ

อาสาจะแสดงเครื่องหมายให้เห็นเสียก่อนว่าคนไหนคือ พระเยซู โดยขอรับสินบนเป็นเงินตอบแทนเพียง ๓๐ แผ่น (ไม่ทราบมีราคาเท่าใดเมื่อเทียบอัตราเงินเดี่ยวนี)

อาหารมื้อสุดท้าย

ก่อนถึง อาหารมื้อสุดท้าย (The Last Supper) มีเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์มัทธิวกว่าพระเยซูกับสาวกประทับอยู่ที่หมู่บ้านเบธานีใกล้กรุงเยรูซาเล็มในบ้านของคนเป็นโรคเรื้อน มีหญิงคนหนึ่งคือมาเรีย พี่สาวของลาซารุสที่พระเยซูช่วยให้มีชีวิตรื้อขึ้นมา (ดูเรื่องข้างต้น) ถู้อบน้ำมันหอมมีราคาแพง มาแล้ว เทน้ำมันลงบนศีรษะของพระเยซู สาวกคนหนึ่ง (คัมภีร์ลูกาอ้างว่าเป็นยูดาส) ไม่พอใจ จึงกล่าวแก่นางนั้นว่าทำไมให้ของเสียทำไม น้ำมันนั้นมีราคาแพง ถ้าจะขายก็คงได้เงินมาก แล้วเอาเงินนั้นมาแจกให้แก่คนยากจนเสียดีกว่า หญิงนั้นไม่ทันตอบ พระเยซูทรงตอบเสียก่อนว่า “อย่าทำให้หญิงคนนี้เสียใจ หญิงคนนี้ได้กระทำความดีที่สุดแล้วแก่เรา เพื่อบูชา (ศพของ) เรา เป็นครั้งสุดท้าย กิตติคุณของหญิงนี้ (คือมาเรียผู้ชโลมน้ำมันลงบนร่างของพระเยซู) และมาเรียผู้เป็นน้องสาว (ผู้สยายผมของตนออกเช็ดตามร่างและเท้าของพระเยซู) จะกระจ่ายไปทั่วพิภพ” *

ครั้นถึงวันต้นฤดูเทศกาลปัสกาล พระสาวกถามพระเยซูว่า จะให้จัดพิธีเสวยปัสกาล ณ ที่ใด ก็จะมีจัดถวาย ณ ที่นั้น พระเยซูบอกให้สาวกอภัยบ้านใดบ้านหนึ่งในเมือง (เยรูซาเล็ม) จัดพิธีขึ้น ส่วนนักพรตยิวที่มุ่งปองร้ายพระเยซู ตกลงกันได้ว่า จะไม่ทำอันตรายแก่พระเยซูในงานเลี้ยง เกรงว่าจะเกิด

๑. วาตะของพระเยซูและเรื่องตอนนี้เข้าทำนองนายจันทกะกับมารบุตร พูลถวายสุกรมัทวะเป็นอาหารมื้อสุดท้ายแด่พระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า ทานที่เป็นยอดแห่งทาน ๒ ครั้ง คือ ทานที่พระองค์ได้รับก่อนตรัสรู้ และทานที่บุคคลกระทำ แต่พระองค์ก่อนดับขันธนิพพาน-มหาปรินิพพานสูตร

อุ่นวยขึ้น แต่ได้นัดแนะกับยูดาสาวกผู้ทรยศไว้แล้วว่าจะจับพระเยซูหลังอาหาร

ปรากฏเรื่องในคัมภีร์มัทธิวว่า พิธีอาหารมื้อสุดท้าย เริ่มขึ้นในเวลาค่ำ พระเยซูประทับบนโต๊ะยาวพร้อมกับสาวกทั้ง ๑๒ คน ดูเหมือนพระเยซูจะทรงรู้ล่วงหน้า (ด้วยญาณ) ว่าใครจะทำร้าย จึงรับสั่งบอกแก่สาวกว่าคนหนึ่ง ในพวกสาวก ๑๒ คนจะทำร้ายพระองค์ เมื่อสาวกต่างทูลถาม พระเยซูก็รับสั่งแก่เขาว่า ผู้ที่จิ้ม (ขนมปัง) ในชามเดียวกับพระองค์นั้นแหละ จะเป็นผู้ทรยศ ถึงกับรับสั่งว่า คนเรานี้เกิดมาเสียที่เกิด ยูดาสาวกคนที่ ๑๒ ได้ฟังคงจะรู้ตัว จึงถามพระเยซูว่า ท่านอาจารย์หมายถึงข้าพเจ้าหรือ พระเยซูก็มีรับสั่งตรง ๆ ว่า ถูกแล้ว

ความจริงนี้ คัมภีร์มัทธิว และคัมภีร์ลูกา แสดงเรื่องส่วนใหญ่ตรงกันว่า ขณะเสวยอาหารอยู่กับสาวกพระเยซูทรงหยิบขนมปังมาหักแบ่งให้แก่สาวกทุกคน ทรงบอกว่า ขนมปังนั้น เท่ากับ เนื้อในร่างกายของพระองค์ แล้ว ทรงหยิบจาน (น้ำองุ่น) บอกแก่สาวกว่า เท่ากับเลือดแห่งสัญญา และให้ทุกคนดื่ม เสร็จแล้วรับสั่งว่า จะไม่ได้เสวยร่วมกับสาวกอีก จนกว่าจะได้ร่วมกันใหม่ในแผ่นดินแห่งพระบิดา ซึ่งหมายถึงสวรรค์ หรือที่เรียกตามภาษาศาสนานี้ว่าอาณาจักรของพระเจ้า (Kingdom of God)

เสร็จอาหารแล้ว พร้อมกันร้องเพลงสรรเสริญเกียรติคุณของพระเจ้า (ท่านองสวดมนต์หลังอาหารของพระภิกษุในพุทธศาสนา) แล้วทรงพาสาวกทั้ง ๑๒ คน ออกไปยัง ภูเขาเมกอกเทศ (Mount of Olives)

คัมภีร์โยฮันแสดงว่า เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วในคืนนั้น ยูดาสาวกผู้ทรยศจึงหลบหนีออกไป พระเยซูตรัสแก่สาวกที่ยังเหลืออยู่ เหมือนหนึ่งจะรู้ตัวว่าถึงเวลา จะทรงมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกชั่วเวลาหนึ่งเท่านั้น และทรงขอให้สาวกทั้งหลายมีความรักซึ่งกันและกัน “เรารักเจ้าทั้งหลายมาแล้วฉันใด เจ้าจงรักซึ่งกันและกันด้วยฉันนั้น คนทั้งปวงจะได้รู้ว่าเจ้าเป็นเหล่าสาวกของเรา ก็เพราะว่าเจ้าทั้งหลายรักซึ่งกันและกัน”

คัมภีร์โยฮัน แสดงต่อไปว่า จากนั้น พระเยซูมีรับสั่งถึงความสงสัยของสาวกเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ที่ที่จะไปข้างหน้า ซึ่งพระเยซูทรงบอกถึงสถานที่ของพระบิดา (คือพระเจ้า) ซึ่งจะคอยรับและคอยช่วยเหลือ

ตอนนี้ มีสาวกคนหนึ่งชื่อฟิลิปไม่ไว้วางใจในเหตุการณ์ อาจมองไม่เห็นทางจะช่วยอาจารย์ ประกอบกับยังไม่มีความมั่นใจในคำว่า “พระบิดา” ซึ่งพระเยซูทรงอ้างถึงอยู่เป็นนิจ จึงถามขึ้นว่า เหตุใดในยามคับขันเช่นนี้พระบิดา (พระเจ้า) จึงไม่เสด็จลงมาช่วยบุตรของพระองค์บ้าง พระเยซูมีรับสั่งว่า “ท่านไม่เชื่อหรือว่า เรายู้อยู่ในพระบิดา และพระบิดายู้อยู่ในเรา” อันเป็นความแสดงว่าพระบิดา (หรือพระเจ้า) นั้น ไม่ได้อยู่ที่ไหน แต่อยู่ที่ตัวเรานั่นเอง แล้วพระเยซูก็รับสั่งถึงสิ่งหนึ่งที่สาวกทั้งหลายมิได้เคยฟังมาแต่ก่อน คือเรื่อง พระวิญญาณ (Holy Spirit)

พระเยซูมีรับสั่งว่า “ถ้าท่านรักเรา จงประพฤติตนตามบัญญัติของเรา เราจะขอพระบิดา และพระองค์จะทรงประทาน ผู้ช่วย อีกผู้หนึ่งแก่ท่านเพื่อจะอยู่กับท่านเป็นนิจ (ผู้ช่วยนั้น) คือ พระวิญญาณแห่งความจริง (Spirit of Truth) ซึ่งโลกไม่เห็นไม่รู้ นอกจากท่าน เพราะท่านรู้จักพระองค์ เพราะพระองค์อาศัยอยู่กับท่าน และอยู่ภายในของท่าน” *

ต่อจากนั้น ทรงพาพวกสาวกไปยังตำบลชื่อ เกธเซเมน (Gethsemena) อันเป็นตำบลสวนแห่งชีวิตของพระเยซู ก่อนจะเสด็จถึงรับสั่งแก่สาวกถึงเคราะห์กรรม และการที่จะมีคนทำร้ายให้ถึงชีวิต ซึ่งพวกสาวกต่างประกาศแข็งขันว่า จะยอมถวายชีวิต ถ้าตายก็ตายด้วยกัน

๑. ปราชญ์ฝ่ายคริสตศาสนา กำหนดคำสอนของพระเยซูตอนนี้ว่า คือมูลฐานแห่งคำสอนเรื่อง ตรินิตี หรือตรีเอกานุภาพ ได้แก่พระเจ้า พระบุตร และพระจิต-คัมภีร์โยฮัน บทที่ ๑๔ หัวข้อ ๑๕-๑๗

แต่ความจริงในตอนหลัง พระเยซูพึ่งสาวกคนใดไม่ได้ ในเวลาถูกจับไป พิพากษาความผิดและตัดสินประหาร พวกสาวกต่างกลัวภัย พวกกันหนีเอาตัวรอด

ทรงเลือกได้ที่พักอันสมควรแล้ว พระเยซูมีรับสั่งให้สาวกนั่งคอยระวังอยู่ พระองค์ทรงแยกออกไปสวดมนต์อธิษฐานใจตามลำพัง กลับมาเห็นสาวกพากันนั่งหลับ มีรับสั่งว่า ทำไมจึงพากันหลับเสีย ศัตรูจะเข้ามาทำร้าย ขอให้ช่วยกันระวัง แล้วเสด็จออกไปสวดมนต์อธิษฐานอีก เสด็จกลับเข้ามาเห็นสาวกยังพากันนั่งหลับอยู่ ดังนี้ถึง ๓ ครั้ง พอถึงครั้งสุดท้าย ก็รับสั่งว่า ยังจะหลับกันอยู่อีกหรือ ถึงเวลาที่ข้าจะมาเอาตัวไปแล้ว*

พระเยซูรับสั่งไม่ทันขาดคำ ก็มีทหารโรมันกลุ่มหนึ่งมีอาวุธครบมือ ตรงกันเข้ามา ทันใดนั้น ยูดาสาวกผู้ทรยศ รีบให้สัญญาณแก่ทหารโรมันว่า “ถ้าเขาจูบผู้ใด ผู้นั้นแหละคือเยซู” แล้วก็ตรงเข้าไปจูบพระเยซู พระเยซูรับสั่งว่า “ตั้งใจทำอะไรไว้ อนุญาตให้ทำได้ตามตั้งใจ” แสดงว่าทรงรู้ตัว และไม่มีอาการพรึ่นพริ้งเลย

กัมภีร์มัทธิว แสดงเรื่องราวว่า พอทหารโรมันตรงเข้ามาจับ พระเยซูมีสาวกคนหนึ่ง ซึ่งเข้าใจกันว่าเปโตร ชักดาบออกมาฟันหูคนที่เข้ามาจับขาดไปข้างหนึ่ง พระเยซูเห็นเข้า ก็ทรงห้าม “จงเอาดาบใส่ฝักเสีย ด้วยว่าผู้ถือดาบ จะต้องพินาศเพราะดาบ”

ขณะนั้นพระเยซูยังมีสติ หันไปพูดกับพวกที่เข้ามาจับพระองค์ว่า ทำไมถึงกับถือดาบ ถือตะบอง เข้ามาจับกันเจียวหรือ ทำท่าเหมือนจะมาจับใจ พระองค์ไม่ใช่ใจ ไม่ใช่อาวุธต่อสู้ อาวุธมีอย่างเดียวกันคือธรรมะ สั่งสอนอยู่ในไบเบิลทุกวัน ทำไมจึงไม่ไปจับเสียตั้งแต่อยู่ในไบเบิล

-
๑. นำสังเกตเป็นข้อเปรียบเทียบกับเรื่องของพระพุทธสมณโคตม ก่อนเสด็จเข้านิพพาน ทรงแสดงนิมิตให้ปรากฏแก่พระอานนท์ พุทธอุปัชฌาย์ ๓ ครั้ง

พอพระเยซูพูดจบ ก็ยอมให้ทหารโรมันคุมตัวไป ส่วนสาวกเห็นศาสนาของตนไม่ต่อสู้ และยอมให้เขาจับไปแล้ว ก็พากันหลบหนีไปด้วยความกลัวภัย ไม่มีใครตามดูอยู่เป็นคูชีวิตของพระเยซู นอกจากเปโตร ซึ่งก็เพียงติดตามไปห่าง ๆ คนเดียว แต่ในที่สุดเปโตรก็หนีอีก

การพิจารณาโทษ

กัมภีร์มัทธิว (บทที่ ๑๘) แสดงเรื่องตอนนี้ว่า เมื่อพระเยซูถูกจับไปแล้ว ถูกนำตัวไปยังที่พิพากษาของคณะกรรมการฝ่ายศาสนาของนักพรต ยิว (Synod) มีคนมาประชุมกันอยู่มากมาย คนเหล่านั้นพากันกล่าวเยาะเย้ย ล้างคนกล่าวคำหยาบใส่หน้า ล้างคนเอาก้อนหินปา ล้างคนถ่มน้ำลายรด และมีหลายคนที่ไม่เข้ามามีมติพระเยซู เป็นความทารุณนานาประการ

เปโตรสาวกคนสำคัญ มองดูอยู่ห่าง ๆ มีผู้หญิงคนหนึ่งเข้ามาถามเปโตรว่า เป็นสาวกของพระเยซูหรือ เปโตรกลัวอันตรายบอกว่าไม่ใช่ ขณะนั้นใกล้สว่าง อากาศหนาวมาก มีคนนำเอาถ่าน มาติดไฟให้ผิงกันหนาว เปโตรยังได้อาศัยผิงไฟกับเขาด้วย มีคนมายืนยันว่าเขาเคยเห็นเปโตรใกล้ชิดอยู่กับพระเยซู เปโตรกลับปฏิเสธอีก

แต่ที่สุด เปโตรได้สำนึกตัว และภายหลังเมื่อพระเยซูถูกประหารไปแล้ว เปโตรประกาศตนเป็นสาวกโดยเปิดเผย และกลายเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาสำคัญคนหนึ่ง ในศาสนาคริสต์ ถึงกับได้รับยกย่องเป็น เซนต์ (Saint) เท่ากับอัครทูตองค์หนึ่งของคริสต์ศาสนา ซึ่งคริสต์ศาสนิกชนพากันเรียกว่า เซนต์ ปีเตอร์ (เป็นนามของมหาวิหารสำคัญ ตั้งอยู่ในบริเวณสำนักวาติกัน ในกรุงโรมเวลานี้)

ส่วนยูดาสสาวกผู้ทรยศ รับสินจ้างเป็นเงินเพียง ๓๐ แผ่น ให้ทหารโรมันมาจับเอาอาจารย์ของตนไปประหารนั้น ภายหลังกลับได้สำนึก เห็นความผิดของตนเอง เสียใจทนอยู่ดูหน้าใครไม่ได้ นำ “เงินค่าจ้างฆ่าอาจารย์” ที่ได้มาเอาไปอุทิศให้แก่คนยากจนในโบสถ์แห่งหนึ่ง แล้วก็ไปผูกคอตาย

คัมภีร์โยฮัน (บทที่ ๑๘) แสดงเรื่องราว ในสุดท้าย คณะกรรมการฝ่ายศาสนาของยิวมีมติให้พิพากษาโทษของพระเยซูถึงประหาร แต่การจะประหารหรือลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งจำเป็นต้องให้คณะกรรมการทางบ้านเมืองคือศาล (โรมันในสมัยนั้น) เห็นชอบด้วยก่อน พอรุ่งเช้า จึงนำตัวพระเยซูออกไปมอบให้ศาลทางบ้านเมือง ซึ่งมี **ปีลาต** (Pilate) เป็นหัวหน้าผู้ปกครอง (โรมัน)

ปีลาตตั้งคำถามคณะกรรมการศาสนาว่าจะเอาความผิดอันใดแก่พระเยซู พวกกรรมการตอบว่า เป็นผู้ร้าย ปีลาตบอกว่า ถ้าอย่างนั้นเอาไปพิพากษาตนเอง พวกกรรมการศาสนาบอกว่า จะไปพิพากษาและประหารตนเองไม่ได้ ผิดกฎหมาย ปีลาตจึงต้องเรียกพระเยซูมาสอบถาม เริ่มตั้งแต่คำถามว่า อ้างตัวเป็นกษัตริย์ของพวกยิวหรือเปล่า ? ใครร่วมสมคบบ้าง หรือคิดขึ้นโดยลำพังตนเอง ? พระเยซูรับสั่งตอบเป็นความว่า ถ้าจะว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ของพวกยิวหรือเป็นพระเจ้าแผ่นดินยิว ความเป็นกษัตริย์หรืออาณาจักรของพระองค์ ก็มีใช้อาณาจักรในโลกนี้ อาณาจักรของพระองค์อยู่บนสวรรค์

ครั้นสอบถามกันได้เท่านี้ ปีลาตก็ออกจากห้องพิพากษาไปพบพวกกรรมการศาสนา บอกว่า ไม่เห็นพระเยซูมีความผิดที่ตรงไหน จึงใคร่จะปล่อยพระเยซูไป ตามธรรมเนียมของชาวยิวแต่เดิมมา ที่ให้ปล่อยนักโทษในฤดูปัสคาลได้ เป็นการฉลองพิธี แต่พวกกรรมการศาสนาคำนปิลาดว่า พร้อมทั้งจะปล่อยนักโทษในฤดูกาลปัสคาล แต่นักโทษที่จะปล่อย เป็นคนอื่น ไม่ใช่พระเยซู (เป็นโจรคนหนึ่งชื่อบาระบา)

ปีลาตเกิดความลังเลใจ ใจหนึ่งเห็นว่าพระเยซูไม่มีความผิด อีกใจหนึ่งอยากเอาใจพวกคณะกรรมการศาสนา จึงออกคำสั่งให้เอาพระเยซูไปโบย แล้วให้ทหารเอาเสื้อสีม่วง (เครื่องหมายความยิ่งใหญ่) มาสวมให้ และให้เอาหนามมาสานเป็นรูปมงกุฎสวมศีรษะพระเยซู เสร็จแล้วพวกทหารพากันกล่าวเป็นทำนองเยาะเย้ยว่า “จงจำเริญเกิด กษัตริย์ของชาวยิว”

อเวสานแห่งชีวิต

เรื่องแสดงต่อไปว่า เมื่อปีลาตมองไม่เห็นความผิดของพระเยซูจริง ๆ แล้วก็พยายามจะช่วยพระเยซูให้ถึงที่สุด จึงตรงเข้าไปพูดปลอบว่า มีความผิดหรือ ไม่มีความผิดอย่างใด ก็ขอให้พูดออกมา เพราะมีอำนาจจะปล่อยให้พ้นโทษได้ พระเยซูกลับตอบว่า ไม่มีใครมีอำนาจเหนือพระองค์ นอกจากพระเจ้าเท่านั้น ปีลาตเมื่อเห็นไม่มีทางจะช่วยเหลือได้ต่อไป จึงกล่าวแก่พวกกรรมการศาสนา เป็นเชิงน้อยใจว่า จะเอาไปประหารกันอย่างไร จะเอาไปตรึงกันอย่างไร ก็สุดแต่จะทำ “แต่ข้าพเจ้า ขอล้างมือ” ไม่ขอเกี่ยวข้องกับ

ต่อจากนั้น พวกทหารโรมันก็พาตัวพระเยซู (พร้อมกับนักโทษของบ้านเมืองอีก ๒ คน) ออกไปสู่ตำบลชื่อ โกลโกธา (Golgotha) ซึ่งแปลว่า ตำบลกระดูกโหลกผี อันเป็นสถานที่ประหารคน ตรึงพระเยซูไว้กับไม้กางเขน พระเยซูสิ้นชีวิตด้วยความทรมานแสนสาหัส ณ ที่นั้นเมื่อมีพระชนม์เพียง ๓๓ ปี.

คัมภีร์โยฮัน คัมภีร์มัทธิว และลูกา แสดงเรื่องก่อนพระเยซูสิ้นชีพไว้ต่างกัน แต่รวมแล้ว คงได้ความว่า ระหว่างทางไปสู่ที่ตรึง มีหญิงหนึ่งตามไป และร้องให้ไปพลางด้วยความสงสาร พระเยซูรับสั่งว่า “อย่าร้องให้ สงสารเราเลย

๑. กำหนดว่าเป็นวันศุกร์ วันที่ ๒๑ เดือนมีนาคม ต่อมาถึงวันอาทิตย์เรียกว่าวันอีสเตอร์ (Easter) คริสตศาสนิกชนถือว่า เป็นวันเสด็จขึ้นจากหลุมฝังพระเยซู เรียกว่า Easter Sunday. เวลาเทศกาลในระหว่างสัปดาห์ภายหลังวันอีสเตอร์ เรียกว่า Easter Week.

อนึ่ง คัมภีร์โยฮันกล่าวว่า ก่อนตรึงพระเยซู ปีลาตสั่งให้จาริกคำว่า “เยซูแห่งนาซาเรธ กษัตริย์แห่งชาวยิว” (Jesus of Nazareth the King of the Jews) ไว้ที่กางเขน ต่อมาภายหลังเมื่อกษัตริย์คอนสแตนตินแห่งโรมัน ซึ่งได้พระนามว่า อโคกแห่งศาสนาคริสต์ เริ่มฟื้นฟูคริสตศาสนา มีรับสั่งให้ค้นหานหลุมฝังศพพระเยซู ได้หลักฐานจากคำจารึกบนไม้กางเขนที่ยังฝังอยู่ในหลุม.

จงร้องให้สงสารตัวเองเถิด” และปรากฏว่า มารดาและน้ำสาวของพระเยซูตามไปห่าง ๆ เมื่อเหตุการณ์อยู่จนกระทั่งพระเยซูสิ้นลมหายใจ พระเยซูยังได้กล่าวฝากฝังมารดาไว้กับสาวกผู้ใกล้ชิดด้วย

อนึ่ง ในระหว่างที่ถูกตรึง พระเยซูทรงขอน้ำดื่ม แล้วทรงขอพระเจ้าของเจ้า และมีรับสั่งว่า “ขอจงทรงยกโทษให้เขา เพราะเขาได้กระทำไปในสิ่งที่เขาไม่รู้” คำพูดประโยคนี้ ดูเหมือนถือกันว่าเป็นปัจฉิมโอวาทของพระเยซู

นอกจากความเหล่านี้อย่างนี้ ยังมีความแสดงอภินิหารอันหนึ่งว่า เวลานั้น (เวลาตรึง) เป็นเวลาเที่ยงวัน บังเกิดมืดมัวไปทั่วทิศ ท้องฟ้าและแผ่นดินเกิดวิปริต และเป็นอยู่อย่างนั้นถึง ๓ ชั่วโมง

ต่อจากนั้น ทหารโรมันก็นำศพไปฝัง มีคนตามไปดูการฝังศพ และมีหลายคนเอาน้ำหอมไปประพรมบนหลุมฝัง พอถึงวันอาทิตย์ มีคนพากันไปสักการะที่ปลุมฝังศพ แต่กลับได้พบแผ่นหินฝาหลุมศพเคลื่อนที่ออก และไม่มีศพอยู่ภายใน เป็นความเชื่อถือกันในหมู่คริสตศาสนิกชนส่วนมาก ว่า พระเยซูเสด็จขึ้นสวรรค์

อย่างไรก็ดี อันการที่พระเยซูต้องถูกตรึงด้วยไม้กางเขนเช่นนี้ ตามลัทธิโรมันคาทอลิกถือว่า พระเยซูเจ้า ผู้ทรงพระมหากรุณาแก่สัตว์โลก ได้ประทานพระบุตร (พระเยซู) ลงมาเพื่อสละชีวิตเป็นการไถ่โทษบาป (Atonement) ของมนุษย์ โดยพลีชีวิตพระบุตรของพระองค์ให้เป็นทานพลี

การประกาศศาสนาของสาวก

ครั้นพระเยซูสิ้นชีพแล้ว พวกสาวกต่างกระจัดกระจายหนีภัยเอาตัวรอด สาวกกลางคนที่หวั่นกลัวพระเยซูสามารถเอาตัวรอดไปได้ ส่วนพวกที่เลื่อมใสภักดีอยู่ได้พากันหนีออกนอกประเทศปาเลสไตน์ไปเป็นส่วนมาก

ตอนพระเยซูสิ้นชีพใหม่ ๆ ประเทศปาเลสไตน์ยุ่งยากมากขึ้นเป็นลำดับ เพราะจักรพรรดิโรมันผู้มีอำนาจเหนือปาเลสไตน์ ทรงออกบัญญัติกวดขันไม่

ยอมให้นักศาสนาคณินโด นำลัทธิใหม่มาสั่งสอนได้ ส่วนสาวกผู้จงรักภักดีที่พากันหนีจากกรุงปาเลสไตน์ไปได้ ก็พากันไปร่อนเร่อยู่ในประเทศอารเบียในทะเลทรายอันกว้างใหญ่ พยายามนำคำสั่งสอนของพระเยซูไปเผยแผ่เท่าที่จะทำได้

พึงสังเกตว่า ในตอนนี้เอง เป็นตอนสำคัญที่สุดที่คริสตศาสนามีส่วนเข้าไปสัมพันธ์อยู่กับลัทธิอิสลามของพระมหะหมัด ซึ่งจะเห็นได้ในตอนที่กล่าวถึงศาสนาอิสลาม

ดังได้กล่าวมาแล้ว ในจำนวนสาวกใกล้ชิดของพระเยซูมีอยู่ ๑๒ คนคนหนึ่ง ในจำนวนนั้นคือ ปีเตอร์ หรือ เปโตร สาวกคนที่ชักตามออกมาพันธนาการโรมันเพื่อช่วยอาจารย์ของตน และมีอีกคนหนึ่ง ซึ่งไม่เคยเป็นสาวกมาก่อน แต่มาเลื่อมใสภายหลังเมื่อพระเยซูสิ้นชีพไปแล้ว ชื่อ ปอล หรือ เซนต์ปอล

ปอล หรือ เซนต์ปอล เป็นคริสเตียนคนสำคัญคนหนึ่ง ในประวัติของศาสนา เพราะเป็นผู้กอบกู้ลัทธิคริสเตียนให้แผ่ไพศาลไปได้เป็นอันมาก

ปอล มีอายุอ่อนกว่าพระเยซู ๒ ปี เกิดเมื่อ พ.ศ. ๕๔๕ ที่เมืองตารุส อันเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขนแกะแห่งสำคัญของโลกในสมัยโบราณ ในตระกูลยิวที่ร่ำรวย พ่อแม่มีลูกหลายคน (มีชื่อว่า Saul ต่อมาเรียกกันตามภาษากรีกว่า Paul) ปอลมีร่างกายเล็กกว่าพี่น้องทุกคน

ตระกูลของปอล เป็นตระกูลพ่อค้าที่เคร่งครัดในศาสนา พ่อแม่เป็นนักธรรม ปอลจึงได้รับการเลี้ยงดูและอบรมเติบโตมาด้วยเรื่องศาสนา และปรัชญาธรรมอันเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ตามแบบแผนของชาวยิวตระกูลดีในสมัยโบราณ

เมื่ออายุ ๑๕ ปี ปอลถูกส่งออกจากบ้านไปอยู่สถานศึกษาศาสนาในกรุงเยรูซาเล็ม อันเป็นที่อุปถัมภ์ของพระเยซู เมื่อสำเร็จออกมาแล้วดำเนินอาชีพตามแบบของตระกูล คือการค้าขนแกะและการทอ แต่เพราะเป็นคนเลื่อมใสในศาสนา เรื่องในชีวิตของปอล จึงหนักไปในทางศาสนา

ความหนักไปทางศาสนานั้น ก็ได้แสดงตัวเป็นผู้เคร่งครัดต่อพระเจ้า

ปรากฏว่าคำสั่งสอนของโมเสสแต่เดิมมา (นอกจากบัญญัติ ๑๐ ประการ) มีอยู่ประมาณ ๒๔๔ หัวข้อ และข้อห้ามต่าง ๆ ทางศาสนาอีก ๓๖๕ ข้อ อันปรากฏในพระคัมภีร์ ปอลปฏิบัติครบหมดทุกข้อ ปอลได้พบกับพระเยซูบ้างเป็นครั้งคราว ได้ยอมตนเป็นสาวกในตอนหลัง ยอมประกาศว่า พระเยซูเป็นผู้ถึงซึ่งภูมิของพระคริสตเจ้า พระเยซู คือ เมสสิอาห์ ผู้เสด็จมาช่วยกู้ความทุกข์ยากของมนุษย์ ในนามของพระเจ้า

ชีวิตและการเผยแพร่ธรรมของปอล ต้องประสบภัยจากผู้ขัดขวางอย่างหนัก แต่ปอลไม่ยอมท้อถอย เมื่อพระเยซูดับขันธ์ อยู่ในปาเลสไตน์ไม่ได้ต้องเดินทางต่อไปตามดินแดนใกล้เคียง ปอลหนีออกจากปาเลสไตน์เข้าไปในกรุงดามัสกัส คือประเทศซีเรียในปัจจุบัน ได้พบนิมิตในฐานะผู้เผยแผ่ศาสนาจากพระเจ้าที่เมืองนั้น พอได้นิมิตแล้วก็ยิ่งแน่ใจ ปอลประกาศแก่คนในกรุงดามัสกัสว่า พระเยซูเป็นเมสสิอาห์ ผู้แทนของพระเจ้า ลงมาช่วยเปลี่ยนทุกข์ให้แก่มวลมนุษย์ และยืนยันแก่คนทั้งหลายว่า คำสอนของพระเยซูเป็นคำสอนที่แท้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ชาวดามัสกัสไม่พอใจ จับไล่ปอลออกไป ปอลเดินทางหลบหนีภัยเข้าสู่ประเทศอารเบีย สงบอารมณ์และเก็บตัวอยู่ในอารเบีย ๓ ปี เมื่อเห็นเหตุการณ์ทางปาเลสไตน์ค่อยสงบลง ก็หลบหนีเข้าสู่ปาเลสไตน์ ตอนหลังนี้ได้ปีเตอร์ ศิษย์คนสำคัญคนแรกของพระเยซูช่วยเหลือตลอด

ชีวิตของสาวกพระเยซูคนนี้ เร่ร่อนไปจนถึงกรุงโรม ประสบภัยเรือแตกกลางมหาสมุทร แลรอดตายไปได้ เคยเข้าเฝ้าจักรพรรดิโรมัน ทูลให้ยอมรับนับถือศาสนาของพระเยซู มีอายุยืนยาวมาถึงภายหลังพระเยซูสิ้นชีพกว่า ๓๐ ปี

ศิษย์คนสำคัญอีกคนหนึ่งของพระเยซู ที่กำลังเผยแผ่คำสอนของพระเยซู คือ ปีเตอร์ หรือ เปโตร ซึ่งมีเรื่องเล่าไว้แล้วในตอนต้น มีประวัติควรศึกษาต่อมาดังนี้

ปีเตอร์ เป็นศิษย์ใกล้ชิดเป็นชีวิตของพระเยซู ติดตามพระเยซูออกไปทุกหนทุกแห่งไม่ยอมลดละ เป็นสาวกที่พระเยซูหวังไว้มากว่าจะแทนตนได้ และก็แทนได้จริง ๆ เมื่อพระเยซูสิ้นชีพแล้ว ทุกชนหลบไปอยู่ในปาเลสไตน์ แล้วเดินทางไปจนถึงกรุงโรม ก่อนที่ปอลจะเดินทางไปถึง ปีเตอร์ทำงานสำคัญอย่างยิ่งไว้ในประวัติศาสตร์ของศาสนาคริสต์ (ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า) เป็นที่เชื่อมั่นกันว่า มหาวิหารเซนต์ปีเตอร์ ซึ่งตั้งอยู่ ณ บริเวณด้านหน้าของสำนักวาติกัน อันเป็นศูนย์กลางของคาทอลิกนั้น ปีเตอร์เป็นต้นเหตุแห่งการก่อกำเนิดคริสตศาสนิกชนถือว่า การเผยแผ่ศาสนาของปีเตอร์ในกรุงโรม เป็นการตั้งรกรากคริสตจักรขึ้นเป็นครั้งแรกในอาณาจักรโรมัน

ทั้ง ปอล และ ปีเตอร์ ศิษย์สำคัญของพระเยซูทั้งสองคน เป็นบุคคลอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า Martyrdom of Man คือ ผู้สูญเสียชีวิตให้แก่ศาสนา เพราะจักรพรรดิโรมัน ผู้ไม่นับถือคำสอนของพระเยซู สั่งจับประหารเสียทั้งสองคน ปีเตอร์สิ้นชีพที่เชิงเขาวัติกานุสอันเป็นที่ตั้งสำนักวาติกัน เมื่อ พ.ศ. ๖๐๗

ตำนานคริสตศาสนา แสดงว่า แม้อัครสาวกของพระเยซูต้องสิ้นชีวิตไปด้วยกันเพราะการเผยแผ่คำสอนของศาสนาของตน แต่ผลที่คริสตศาสนาแตกแยกเป็นนิกายออกไปในตอนหลัง แสดงว่าการเผยแผ่ของคนที่สองแตกต่างกัน คือ สายที่รับจากปีเตอร์ เป็นสายมุ่งเผยแผ่ไปใน ทางโลก ต้องการให้ศาสนามีอิทธิพลทางการเมือง ส่วน สายของปอล มุ่งสอนไปใน ทางธรรม เคร่งครัดกว่าสายแรก สายนี้เอง ที่ศาสนิกนิกายออร์ทอดอกซ์อ้างอิงถึง ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

พรรณนาอันว่าด้วยคริสตศาสนา เพื่อประโยชน์แก่การเปรียบเทียบตามความมุ่งหมายของคำบรรยายนี้ จะขอรวบรัดให้เห็นโดยย่อพอได้ความ จบเรื่องตั้งแต่โรมันเป็นผู้มีอำนาจอยู่ในแผ่นดินยุโรป

สมัยนั้น อาณาจักรโรมันมีกรุงโรมเป็นราชธานี เป็นที่ประทับขององค์ราชาธิราชโรมันมาก่อน ความเจริญของกรุงโรมมีกว่านครอื่น ๆ ห้วนหน้านักบวช

ฝ่ายคริสตศาสนาในกรุงโรม ได้รับการนับหน้าถือตาเสมอเหมือนเป็นหัวหน้าใหญ่ของประชาชนทั่วไป องค์ราชาธิราชในประเทศใกล้เคียงทั้งหลายพากันถวายอำนาจของตนในทางศาสนาให้แก่หัวหน้านักบวชที่กรุงโรม เพราะถือว่าตำแหน่งหัวหน้านักบวชนับเป็นตำแหน่งสืบเนื่องมาจาก เซนต์ปีเตอร์ ผู้เป็นกษัตริย์ ก้อนเดียวของพระเยซู กรุงโรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของคริสตศาสนา (ฝ่ายโรมันคาทอลิก) เพราะเหตุนี้

สมัยนั้น อาณาจักรโรมันแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ภาคตะวันตกมีกรุงโรมเป็นราชธานี และข้างตะวันออกมีกรุงคอนสแตนติโนเปิลเป็นราชธานี (ตั้งอยู่ในเขตที่เรียกว่า ไบแซนติน เป็นของกรีกแต่เดิม) บรรดานักบวชทั้งหลายในภาคตะวันออกต้องขึ้นอยู่กับหัวหน้านักบวชหรือมหาสังฆราชภาคตะวันตกคือ องค์สันตะปาปา แห่งกรุงโรม สังฆราชกรุงโรมมีอำนาจมากขึ้น จนเหลือในอำนาจนั้น ล่วงมาถึงสมัยราชาธิราชกรุงโรม พระนามว่า วาเลตินิเยน ได้ประกาศมอบอำนาจสูงสุดให้แก่พระสังฆราช แต่ที่ประชุมรัฐสภาไม่ยอมเห็นพ้องด้วย เพราะต้องการตัดอำนาจพระสังฆราชทางกรุงโรมเสียบ้าง จึงประกาศว่าให้สังฆราชที่กรุงคอนสแตนติโนเปิลมีอำนาจเสมอเท่ากับสังฆราชกรุงโรม เพราะที่กรุงคอนสแตนติโนเปิลเป็นราชธานีที่ประทับขององค์ราชาธิราชเหมือนกัน เมื่อมีประกาศนี้ออกมาแล้ว สังฆราชกรุงคอนสแตนติโนเปิลจึงมีอำนาจขึ้น ไม่ยอมขึ้นต่อสังฆราชกรุงโรม ฝ่ายพวกทางกรุงโรม ก็ไม่ยอมรับรู้อำนาจของฝ่ายตะวันออก เมื่อต่างฝ่ายต่างไม่ยอมซึ่งกันและกัน เรื่องการศาสนาจึงแตกแยกกันออกเป็นนิกาย คาทอลิก (Catholic) ฝ่ายตะวันตก และฝ่ายตะวันออกอีกนิกายหนึ่ง มีชื่อเรียกว่า ออร์ทอด็อกซ์ (Orthodox) ต่อมาอีกนิกายหนึ่งซึ่งแตกแยกออกไปในภายหลังคือนิกาย โปรเตสแตนท์ (Protestant) ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

ความแตกแยกในศาสนา

ความแตกแยกของคริสตศาสนิกชน พิจารณาตามเหตุการณ์ในประวัติ

ศาสตร์มีอยู่ ๒ ประการ คือ

ก. การแตกแยกเกิดจากการแย่งอำนาจ ระหว่างสังฆนายกแห่งกรุงโรมเก่า ฝ่ายอาณาจักรโรมันตะวันตก กับสังฆนายกแห่งเมืองหลวงทางกรุงคอนสแตนติโนเปิลภาคตะวันออก

การแตกแยกนี้เป็นไปโดยอำนาจรัฐสภาของพระเจ้าวาเลติเนียน ที่ได้ประกาศให้สังฆนายกองค์ใหม่ในกรุงคอนสแตนติโนเปิล มีอำนาจเสมอกับสังฆนายกผู้สถิต ณ กรุงโรม เมื่อสังฆนายก ณ กรุงโรมไม่ยอมรับรู้ประกาศนี้ ศาสนาคริสต์จึงแตกแยกออกเป็น ๒ นิกายใหญ่ คือนิกายคาทอลิกเดิม ขึ้นต่อสังฆนายกในกรุงโรมเก่าพวกหนึ่ง และนิกายออร์ทอด็อกซ์ ขึ้นต่อสังฆนายกใหม่ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิลอีกสายหนึ่ง เป็นอันว่าการแตกแยกของศาสนาในข้อนี้เกิดจากการแย่งความเป็นใหญ่กันในลัทธิ

ข. ความแตกแยกอีกสาเหตุหนึ่ง คือ การแตกแยกที่เกิดจากความเหลวแหลกของพระ ในคริสตศาสนา มีการแสวงอำนาจ การแสวงหาผลประโยชน์ ส่วนตน สมณะไม่ตั้งอยู่ในทางของสมณะ เรื่องเหล่านี้เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้คริสตศาสนา มีนิกายใหญ่ขึ้นอีกนิกายหนึ่ง คือ โปรเตสแตนต์ ซึ่งแปลว่า ผู้คัดค้าน

ในที่นี้ จะกล่าวถึงความเป็นมา และหลักปฏิบัติ ของนิกายใหญ่ทั้ง ๓ นั้น พอสมควร

ออร์ทอด็อกซ์

นิกาย ออร์ทอด็อกซ์ นับถือกันมากในประเทศกรีซ ประเทศยูโกสลาเวีย บัลกาเรีย รัสเซีย และยังตั้งรากฐานอยู่บ้าง ในกรุงคอนสแตนติโนเปิล อันเป็นอาณาจักรส่วนหนึ่งของโรมันด้านตะวันออกมาแต่เดิม (ในประเทศตุรกีปัจจุบัน)

คำว่า Orthodox มาจาก Orhtos เป็นคำกรีก แปลว่า **ตั้งตรง** หรือ **ความเที่ยงตรง** ผสมกับคำว่า Doxa เป็นคำกรีกเหมือนกัน แปลว่า **ศรัทธา**

ความเชื่อถือ เป็นความหมายว่า **ความเชื่อถือตามบัญญัติ อันแท้จริงในพระคัมภีร์ (เดิม)**

ประวัติของออร์ทอดอกซ์ มาจากลัทธิอันเคร่งครัดในแผ่นดินอันเป็นที่เกิดศาสนา คือ ปาเลสไตน์ เมื่อพระเยซูสิ้นชีพแล้ว ประมาณ ๒ เดือน ศิษย์คนหนึ่งของพระเยซู คือ ปีเตอร์ (เปโตร) และสาวกพระเยซูผู้มาในภายหลังอีกคนหนึ่ง คือ ปอล (เปาโล) ตามที่ออกนามมาข้างต้น เดินทางสั่งสอนศาสนาไปในที่ต่าง ๆ จนถึงกรุงโรม เสียชีวิตในกรุงโรมสมัยของจักรพรรดิเนโร และคำสอนของปีเตอร์ ตั้งมั่นลงได้ในกรุงโรม ทำให้กรุงโรมเป็นศูนย์กลางของคริสตศาสนา (โรมัน) คารอลิก อยู่ในปัจจุบันดังกล่าวมา

ส่วนสายของปอล เป็นต้นสายของออร์ทอดอกซ์ ไปตั้งรกรากมีศูนย์กลางอยู่ที่ภูเขาอาธอส ในประเทศกรีก (มหาวิหารเซนต์ปอลในอังกฤษสร้างอุทิศต่อสาวกผู้นี้)

อาธอส (Athos) ตั้งอยู่บนแหลมกรีก ตรงที่เรียกว่า คาลชิดิกซ์ (Chalcidice) เป็นบริเวณแห่งขุนเขาใหญ่ ห้างไกล อ้างว้างและวังเวง ขุนเขานั้นยื่นออกไปในทะเลเอียเนียนติดต่อกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อาธอสเป็นภาษากรีก คาดว่า ได้มาจากนามของเซนต์อาธานาซิอุส ผู้เป็นมหาศาสนาจารย์แห่งกรีกสมัยเมื่อสาวกของเขาเข้ามายุติเอาสถานที่ตรงนี้ เป็นที่บำเพ็ญธรรมในสมัยศตวรรษที่ ๑๐ ของคริสต์ศักราช ในปัจจุบันอาธอสกลายเป็นศูนย์กลางใหญ่ของบรรดาผู้ต้องการความสงบ มีวิหารออร์ทอดอกซ์ขนาดใหญ่อยู่ราว ๒๐ วิหาร มีนักพรตออร์ทอดอกซ์จำนวนหนึ่งเรียกว่า Cenobite คือนักพรตผู้บำเพ็ญโดดเดี่ยวอยู่แต่ในวิหาร มีวิหารของนักพรตประเภทถือเอาการบริกรรมเพื่อรับพรจากพระเจ้าราว ๙ แห่ง มีนักพรตหลายชาติ อาทิ บัลแกเรีย รัสเซีย ที่มากที่สุด คือ นักพรตกรีก มีข้อห้ามว่า หญิงอย่างเข้าไปในบริเวณอาธอสไม่ได้

ท่านศาสนาจารย์ อาธานาซิอุส มีอายุอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๔๓๙-๔๑๑ เป็นบิชอปแห่งเมืองอาเล็กซานเดรีย ซึ่งเป็นของกรีกในตอนนั้น เป็นศาสน

จารย์ใหญ่ของอาเล็กซานเดอร์มหาราช วางหลักศาสนาของตนไว้ว่า ความนับถือและการปฏิบัติใด ๆ ที่เป็นไปตามพระประสงค์ของศาสดาเยซู จะต้องถือตามแบบที่สาวกคนสำคัญของพระเยซูได้ปฏิบัติกันมา (Apostles Creed) จะปฏิบัติเอาตามใจชอบ (Ecumenical Creed) ดังที่ศาสดาจารย์อื่น ๆ ประกาศนั้นไม่ได้

ตั้งแต่นั้นมา ภูเขาอาธอส กลายเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา อาธอสซึ่งเคยเป็นเพียงเงื้อมเขาสูงมีแต่ความเงียบและความวังเวงธรรมดา ได้กลายเป็น Holy Athos ตามนามของท่านศาสดาจารย์อาธานาซิอุสมาแต่เวลานั้น

ศรัทธาของออร์ทอดอกซ์

ศรัทธา ของพวกออร์ทอดอกซ์ (ผิดจากฝ่ายคาทอลิก) ที่ควรกำหนดแต่เดิมมา มีดังนี้

๑. บาปทั้งหลายที่บรรพบุรุษคนแรกของโลก คือ อาดามอันปราชัย ในคัมภีร์เก่า ฐานล่วงละเมิดคำสั่งของพระเจ้านั้น เป็นบาปตกอยู่แก่มนุษย์ทั้งหลายด้วย อธิบายว่า มนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีบาป

๒. ผู้ที่จะพ้นบาปเหล่านี้ได้ ต้องอาศัยพระกรุณาของพระเจ้า

๓. ผู้มีศรัทธา จะทำอะไรตามใจตัวไม่ได้ ต้องทำตามบัญญัติ

๔. โปสถ์วิหารทั้งหลายอันเป็นที่บำเพ็ญพรตนั้น คือ อาณาจักรของพระเจ้า (Kingdom of God) หมายความว่า อาณาจักรของพระเจ้าไม่ใช่อยู่นบนสวรรค์ดังที่คาทอลิกเข้าใจกัน

๕. ให้เชื่อว่าความสุขหรือความทุกข์ของมนุษย์ พระเจ้าเป็นผู้กำหนด (ก่อนวันจะสิ้นโลกตาม Doctrine of Predestination) และพระเจ้านั้นเป็นนิรันดร์ ภายหลังคำสั่งสอนนี้มาเปลี่ยนเป็นว่า บาปบุญคุณโทษ ที่จะหมดได้อยู่ที่เวลาเข้าพิธีศีลจุ่ม คือเท่ากับเวลาที่เข้าพิธีประกาศเป็นคริสตศาสนิกชน

อาธานาซิอุส ผู้เป็นปฐมเหตุที่ทำให้ขุนเขาอารอดเป็นศูนย์กลางของ ออร์ธอด็อกซ์ มีผู้ยอมรับว่า เป็นผู้ประกาศลัทธิว่า พระเจ้าผู้สูงสุด (ยะโฮวา) ผู้เป็นพระบิดา กับพระเยซู (พระบุตร) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งภาวะและ พระเกียรติคุณ ดังนั้น การไถ่บาปของมนุษย์ หากมุ่งตรงไปเพียงแค่พระเยซู (มนุษย์ธรรมดา) ผู้เป็นมนุษย์และผู้เป็นพระเจ้าด้วย เพราะมีภาวะเป็นอัน หนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า) ก็เพียงพอ บุคคลไม่ต้องไปขอการไถ่บาปจากพวกพระ ไม่ต้องไปยอมเสียค่าไถ่บาปให้แก่บาทหลวงผู้ใด (ตามแบบคารอลิก)

พวกคารอลิก ไม่พอใจคำสอนของอาธานาซิอุส ตั้งข้อแย้ง โดยการ ปฏิบัติไปตามความเข้าใจตั้งแต่ก่อน ประกาศว่าวัดต้องมีธรมีสงฆ์วัดต้องมีรายได้ ผู้ใดจะไถ่บาปต้องมาไถ่ที่พระ (สันตะปาปา) เพราะพระเป็นผู้แทนของพระเจ้า ผู้มีอำนาจสูงสุด ใครที่ไม่คบกับพระ ผู้นั้นจะไม่ได้ถึงพระเจ้า ประกาศนี้เปิด ทางให้บรรดานักพรตในนิกายคารอลิก ฉวยโอกาสหากินได้มาก ประสงค์ให้ผู้ เข้ามาหาพระกลายเป็นผู้หลงในคำบัญญัติ และคำสอนของพวกพระที่มุ่งหน้า หากินเหล่านั้นไปด้วย

กลุ่มคริสต์ ที่ขัดขวางคำสอนของอาธานาซิอุสในตอนนั้น มีอีกกลุ่มหนึ่ง ประกาศโดยศาสนจารย์ชื่ออาริอุส (พ.ศ. ๗๙๙-๘๗๙) คนผู้นี้ปฏิเสธ “ภาวะ พระเจ้า” ของพระเยซู ว่าเยซูเป็นแต่เพียงคนสามัญธรรมดา ภาวะแห่งพระเจ้าย่อมมีอยู่ในพระเจ้าองค์เดียว คำสอนของอาริอุส ไม่ได้รับการนับถือยืนยาวนัก สูญไปประมาณศตวรรษที่ ๔ ของคริสต์ศักราช

กลุ่มของออร์ธอด็อกซ์ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกันเป็นลำดับมากับคำประกาศของ ศาสนาจารย์อาธานาซิอุส ที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้มีอยู่ ๒ กลุ่ม และสู้กับพวก คารอลิกอยู่ได้ คือ

กลุ่ม กะนอสติค (Cnostic) กลุ่มนี้ มีความเชื่อเรื่องพระเจ้าแยกเป็น ๒ ภาวะ คือ ภาวะหนึ่ง ได้แก่พระเจ้าผู้สูงสุดนั้น เป็นพระเจ้าแห่งความดี พระองค์เดียว อีกภาวะหนึ่ง คือ พระเจ้าข้างร้าย (ความดีและความชั่ว) ปฏิเสธ

ภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ธรรมดาของเยซู ประกาศว่า พระเยซูเป็นอวตาร (คือ ดวงวิญญาณ ?) แบ่งภาคออกมาจากพระเจ้าผู้ทรงอำนาจสูงสุดนั้นมาอุบัติ เพื่อยังแสงสว่างให้เกิดแก่มวลมนุษย์

กลุ่มกะนอสติค เป็นกำลังของออร์ทอดอกซ์มาก ในการรวบรวมคัมภีร์ใหม่ (New Testament) และอ้างว่า “พระคัมภีร์” เป็นสิ่งสำคัญกว่า “วิหาร” เมื่อพูดถึง “วิหาร” จะต้องหมายถึงพระคัมภีร์ และอ้างว่า กลุ่มของตน เป็นกลุ่มรับโอวาทที่ถูกต้องโดยตรงมาจากสาวกคนสำคัญของเยซู (เช่น ปีเตอร์ และ ปอล) ดังนั้น คำสอนในกลุ่มของตนจึงนับว่าถูกต้องแท้จริง

อีกกลุ่มหนึ่ง ชื่อ คาธารี (Cathari) หรือ Albigenses เกิดขึ้นเมื่อราวศตวรรษที่ ๑๐ ของคริสต์ศักราช กลุ่มนี้สนับสนุนกลุ่มกะนอสติค ช่วยกันพาออร์ทอดอกซ์ ผ่านบัลกาเรีย เข้าไปสู่ยุโรปตะวันตกบางส่วนได้ คาธารีเชื่อในความเป็นอันหนึ่งของพระเจ้าในจักรวาล ประกอบด้วยภาวะ ๒ อย่าง คือวัตถุและธรรม หรือ (ความชั่วกับความดี) วัตถุหรือความชั่ว แสดงออกเป็นความอดอยาก ยากแค้น ความดูร้าย และสงคราม ธรรมคือความดี แสดงออกเป็นภราดรภาพ ความรัก ความเมตตากรุณา

กลุ่มคาธารีประกาศว่า

ประวัติของพระเยซู ที่เกี่ยวกับภินิหารทั้งหลาย อาทิ เรื่องเกิดจากครรภ์ของพระนางแมรีผู้บริสุทธิ์ (โดยไม่มีสามี) กิด การที่พระเยซูถูกตรึงด้วยกางเขน สิ้นชีพแล้วกลับฟื้นคืนมาภายใน ๓ วัน พระเจ้าพาขึ้นสู่สวรรค์กิด (ตามคติของคารอลิก) เหล่านี้เป็นเรื่องเหลวไหล เพราะว่า พระเยซูเป็นมนุษย์ธรรมดาจะผิดก็แต่เป็นผู้มีพระวิญญาณบริสุทธิ์ยิ่งกว่าคนธรรมดาสามัญเท่านั้น ชีวิตของพระองค์เป็นชีวิตตัวอย่าง ให้สามัญชนทั้งหลาย พยายามทำความดี และความเสียสละเช่นพระองค์ หาใช่ทรงอุบัติมาเพื่อการเปลื้องบาป (ที่คนทั้งหลายกระทำไว้) ให้นายไปไม่

กลุ่มคาสารี ประกาศต่อไปว่า ดวงวิญญาณของมนุษย์ ตกอยู่ในกฎของการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตมีวงเวียนของตนเอง ดวงวิญญาณเหล่านั้นจะหมดการเวียนว่ายได้ (สุดแต่การกระทำของตน) เมื่อสิ้นภพนี้ไปแล้ว หรือไม่ก็อาจภายหลัง จากเวียนเกิดเวียนตายมาอีกครั้งหนึ่ง

คาสารี ปฏิเสธความเชื่อในอำนาจของพิธีกรรม อันเป็นอามิส การใช้เครื่องหอมเป็นพหิฐชาติดี การใช้ไม้กางเขนเป็นเครื่องหมายของความเคารพที่ดี การบูชาปฏิมากรใด ๆ ก็ดี การประกอบพิธีศีลจุ่มให้แก่ทารก และตลอดจนความเชื่อที่ว่า ทุกอย่างมีอยู่และพิสูจน์ได้ด้วยอำนาจของพระเจ้า (Doctrine of Transubstantiation) พวกคาสารีเห็นเป็นวัตถุ ไม่ใช่ธรรม ปฏิเสธหมด

ศาสนิกคาสารีแบ่งออกเป็น ๒ พวก ตามชั้นแห่งการปฏิบัติ พวกหนึ่งเป็นนักบวช ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด อีกพวกหนึ่งเป็นประเภทอุบาสก หรือสาวก ผู้ปฏิบัติตามในขั้นต่ำ ถ้าผู้ปฏิบัติปรารถนาธรรมชั้นสูง จะต้องปฏิญาณตนละเว้นจากการหาเงินทองมาเลี้ยงชีพ เว้นการฆ่าสัตว์ เว้นจากสิ่งมัวเมาโสมม เว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์ ไม่บริโภคนม เนย และไข่ และต้องมีชีวิตอยู่ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เกี่ยวข้องกับดัวกามคุณ

บัญญัติเหล่านี้ หากผู้ปฏิบัติได้ยาก ในตำนานแสดงว่า ผู้ปฏิบัติตามศีลเหล่านี้ ถ้าเป็นศาสนิกธรรมดา มักยอมปฏิญาณตัวตอนใกล้จะตาย ดังนั้นจึงมีบัญญัติเพื่อช่วยเหลือคนใกล้ตายไว้ว่า การฆ่าตัวตายอนุญาตให้ทำได้ ภายหลังเมื่อปฏิญาณตนรักษาศีลเหล่านี้ไว้สมบูรณ์แล้ว (Consolamentum) ในชั่วโมงก่อนจะดับจิต

อีกกลุ่มหนึ่ง ของฮอรัธอดอกซ์ ที่ปฏิเสธความประพฤตินอกสู่นอกทางพระบัญญัติของพวกโรมันคาธอลิกอย่างแรง คือกลุ่มของศาสนาจารย์ปีเตอร์วัลโด (Peter Waldo) คนนี้ตั้งกลุ่มด้านทานคธอลิกขึ้นในเมืองลียงส์ ประเทศฝรั่งเศส (พ.ศ. ๑๗๑๓) วัลโดปฏิบัติธรรมอยู่กับฝ่ายคาธอลิกใน

กรุงโรมเห็นพวกคาร์ดินัล (เจ้าคณะมณฑล?) และสันตะปาปาเหลวแหลกนัก ก็โต้แย้งถูกัฏพพานิยกรรมจากหมู่คณะ วิลโดยอมออก และออกมาเผยแผ่ลัทธิของตน

วัลโด ประกาศว่า

- ก. พระคัมภีร์ ย่อมศักดิ์สิทธิ์กว่าองค์สันตะปาปา
- ข. อำนาจของสันตะปาปา หรืออำนาจของสังฆมณฑลคาธอลิกผิด

บัญญัติ

- ค. สันตะปาปาเปิดประตูสวรรค์ให้ใครไม่ได้
- ง. การประพฤติความดี มีความสำคัญยิ่งกว่าการเข้าบวชตามพิธี
- จ. คำสอนที่กำหนดว่า มีสถานที่ชำระบาป (Purgatory) รอดวงวิญญานอยู่ข้างหน้านั้น ไม่จริง

- ฉ. การทำพิธีส่งดวงวิญญานคนตาย (Mass) ใช้ไม่ได้
- ช. การอ้อนวอนให้นักบุญคนใดมาช่วย ใช้ไม่ได้
- ซ. นักพรตที่ดี ต้องยอมอยู่ด้วยสันโดษ และเมตตาการุณา
- ณ. พิธีกรรมอันฟุ่มเฟือย (ของคาธอลิก) เป็นเรื่องของผู้ไม่ปฏิบัติธรรม

ฝ่ายคาธอลิก ผู้ได้อำนาจจากทางอาณาจักร และมีพวกกลัวตกรอกหนุนหลัง จึงตอบได้การกระทำของออร์ธอด็อกซ์ทุกกลุ่ม ออร์ธอด็อกซ์ถูกประณามว่า “นอกศาสนา” บ้าง ถูกอำนาจคาธอลิกบีบบังคับเอาบ้าง

ใน พ.ศ. ๑๗๕๒ สันตะปาปา แห่งกรุงโรม ประกาศสงครามศาสนา (Crusade) กับพวกนอกศาสนา และตั้ง ศาลพระ (Inquisition) ขึ้นในประเทศสเปน ศาลพระนี้ มีหน้าที่คอยสืบสวนพวกออร์ธอด็อกซ์จับมาลงโทษอย่างรุนแรง และตั้งความมุ่งหมายไว้ว่า “พวกนอกศาสนาใด ไม่สวามิภักดิ์ต่อพระคาธอลิก พวกนอกศาสนาใดไม่เชื่อต่อพระวิญญานอันบริสุทธิ์ตามลัทธิคาธอลิก ให้เอาดวงวิญญานของผู้นั้นมาเป็นเครื่องล้างบาป”

การเอาดวงวิญญาณมาเป็นเครื่องล้างบาป ศาสดาจารย์คาธอลิกทำให้ทารุณมาก ตามตำนานของคริสตศาสนา ที่แสดงไว้มีดังนี้

“ให้เอาตัวมาไต่ถามก่อน ให้เปลี่ยนศาสนาเสีย เปลี่ยนได้จะปล่อยไป ถ้าไม่เปลี่ยนให้ใช้วิธีข่มขู่บังคับ ครั้งแรกให้ใช้กรรณฯ ครั้งต่อไปให้ใช้ทรมาน ให้อดอาหาร เอาเครื่องทรมานมาดัดแขนและขา ขันให้ตึงแล้ว ดึงจนกระทั่งข้อต่อกระดูกขาดออกจากกัน อีกวิธีหนึ่งให้ผูกที่ข้อมือทั้งสอง โยงไว้กับเพดานหย่อนให้เท้าพันพื้นเพียง ๑ หรือ ๒ นิ้ว ทำไปจนกว่าพวก ‘นอกศาสนา’ จะสารภาพ ฯลฯ”

ศาสดาจารย์คาธอลิกในต่างประเทศ เปลี่ยนวิธีทรมาน คือใช้เพียงวิธีตอกเล็บบ้าง เอาเหล็กแดงนาบลงไปในส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งอวัยวะบ้าง ศาสดาบางแห่งแสดงกรรณฯ ขึ้นนิดหน่อยคือเอา “คนนอกศาสนา” ออกมาจากที่คุมขัง บังคับให้เข้าพิธีล้างดวงวิญญาณของคนตาย (Mass) บ้าง ปล่อยออกไปประจานตามที่ต่าง ๆ บ้าง ลงรายถูกบังคับให้แขวนเครื่องหมายกางเขนเป็นสีเหลืองให้ตระเวนผ่านไปสู่วิวที่ต่าง ๆ ตามสถานที่และเวลาที่กำหนดเพื่อบังคับให้เลื่อมใสและจดจำ

วิธีเผยแพร่ศาสนาของฝ่ายคาธอลิกโดยการบีบบังคับเช่นนี้ ด้วยมุ่งหมายให้เป็นการแก้แค้นมากกว่าจะให้เกิดศรัทธา พวกพระคาธอลิกทำได้ตามความพอใจ เพราะบ้านเมืองสนับสนุน หรือเพราะผู้ปกครองเมืองตกอยู่ในอำนาจของพระ

ทารุณกรรมทั้งหลาย ที่ฝ่ายคาธอลิกกระทำแก่ออร์ทอดอกซ์เป็นอยู่หลายร้อยปี เพิ่งค่อยหมดไป เมื่อมีศาสนาจารย์คนสำคัญของคาธอลิกคนหนึ่งเกิดขึ้นมา คือ ฟรานซิสกัน ท่านผู้นี้เป็นคาธอลิกผู้เมตตา ใช้วิธีสั่งสอนด้วยเมตตา ช่วยให้คาธอลิกอื่น ๆ เกิดความละอายเลิกทารุณไปได้ในที่สุด แต่กระนั้นอำนาจของพระคาธอลิกก็ยังมีเกินกว่าอำนาจทางอาณาจักรอยู่นั่นเอง

มาถึงสมัยกลาง ประมาณศตวรรษที่ ๑๔ ของคริสต์ศักราช สังคมมณฑล

ฝ่ายคาธอลิก ปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นอีก ทารุณกรรมหมดไป แต่ก็ยังถือว่าวัดต้องมีรายได้ วัดต้องมี “ธรรมาสน์” เพื่อหารายได้ สันตะปาปาต้องเป็นผู้แทนพระเจ้าโดยตรงแต่ผู้เดียวอย่างแต่ก่อน

ประจวบกับทางประเทศเยอรมนีมีศาสนาจารย์คนสำคัญ เกิดขึ้นมาด้านทานความเหลวแหลกของคาธอลิกอีกคนหนึ่ง คือ มาร์ติน ลูเธอร์ (จักกล่าวข้างหน้า) คนผู้นี้แยกออกไปตั้งเป็นนิกายโปรเตสแตนต์ขึ้นคัดค้านและเป็นเครื่องช่วยให้ฝ่ายคาธอลิกรู้ตัวกลัวบาป ปรับปรุงตัวขึ้นมาได้เป็นอันมากแต่ก็ยังมี

๑. บังคับให้คนเข้ามาเป็นคริสตศาสนิก (ทำนองเกณฑ์ทหาร)

๒. วัดต้องมีรายได้จากผู้มีศรัทธา จากคนเช่าที่ดินของวัด และจากการจัดการใด ๆ อันจะเกิดเป็นรายได้จากทรัพย์สินสมบัติของวัด

๓. วัดเป็นองค์การศักดิ์สิทธิ์อันหนึ่ง ใครมาเกี่ยวข้องไม่ได้

๔. สันตะปาปา มีอำนาจทางกฎหมายทุกอย่าง

๕. อำนาจศาล การลงโทษ การเกิด การแต่งงาน และพิธีกรรม ทุกชนิด วัดเป็นผู้จัดการตลอด

อำนาจของพระคาธอลิกอันนี้ มีมาจนถึงศตวรรษที่ ๑๖ ของคริสต์ศักราช

กลุ่มนักพรตผู้ปฏิบัติธรรม ปฏิเสธความประพฤติดันเหลวแหลก และหนักไปในทางโลกีย์ ของฝ่ายคาธอลิกที่กล่าวข้างต้น เป็นออร์ธอด็อกซ์ทั้งหมด

ออร์ธอด็อกซ์ ทุกนิกาย ทุกกลุ่ม เมื่อสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ไปแล้ว ที่รวมกันอยู่ได้ก็มี ที่แตกออกเป็นนิกายย่อย ก็มีอยู่มาก แฉ่งใหญ่ ๆ ที่แยกกันไป คือ แฉ่งในกรุงคอนสแตนติโนเปิล ในอาเล็กซานเดรียในซีเรีย อียิปต์ ปาเลสไตน์ และรัสเซีย สาขานี้ที่ใหญ่ที่สุด คือไบแซนตินในประเทศกรีซ มีศูนย์กลางใหญ่ที่ขุนเขาอารอส ตามที่กล่าวมา

สาขาสำคัญของออร์ธอด็อกซ์อีกสาขานึ่ง คือ สาขาที่แผ่เข้าไปในรัสเซีย

สาขานี้ประกาศแยกตัวเป็นอิสระออกจากสาขาคอนสแตนติโนเปิล เมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๑ ก่อนหน้าอาณาจักรไบแซนตินตกไปอยู่ในอำนาจตุรกี

ออร์ทอด็อกซ์ประกาศปกครองใหม่ นักพรตของตนเป็นสังฆมณฑล อันหนึ่ง ปฏิเสธความทรงศักดิ์ของสันตะปาปา ว่าไม่ใช่ผู้แทนพระเจ้า และ พวกสงฆ์คาร์อลิค ไม่ใช่ผู้สามารถทำพิธีปลดบาปให้ใครได้

ออร์ทอด็อกซ์ เรียกผู้ใหญ่ในสังฆมณฑลของตนว่า ปาตริอาร์ค หรือ เรียกย่อว่าอาร์คบิชอปและมี บิชอป (แทนคาร์ดินัลของคาร์อลิค) เป็นลำดับลงมา อาร์คบิชอป แต่ละองค์ เป็นใหญ่ในนิกายของตนแต่ละนิกาย แต่ละประเทศ ไม่มีศูนย์รวม เช่น พวกคาร์อลิค ที่สำนักวาติกัน

พิธีกรรมของออร์ทอด็อกซ์

ตรงนี้ ใครจะเพิ่มเติมให้ทราบถึงพิธีกรรมกลางประการของคริสต์ ศาสนานิกายออร์ทอด็อกซ์ ซึ่งอาจเป็นเครื่องช่วยให้พิจารณาเทียบเคียงกับพิธีกรรมในนิกายอื่นๆ ได้ตามสมควร

พิธีเหล่านั้น มี

- ก. พิธีฉลองวันเกิด ของพระแม่มารี ผู้บริสุทธิ์ (วันที่ ๘ กันยายน)
- ข. พิธีบูชาไม้กางเขน อันถือเป็นปูชนียวัตถุศักดิ์สิทธิ์ (๑๔ กันยายน)
- ค. พิธีประดิษฐานรูปพระแม่มารีผู้บริสุทธิ์ (๒๑ พฤศจิกายน)
- ง. พิธีฉลองวันประสูติ ของพระเยซู (คริสต์มาส ๒๕ ธันวาคม)
- จ. พิธีฉลองวันเข้าถือนีลจุ่มของพระเยซู ที่แม่น้ำจอร์แดน เรียกว่า Epiphany (๖ มกราคม)
- ฉ. พิธีประดิษฐานพระรูปของพระเยซู เรียกว่า Candlemas (๒ พฤษภาคม)
- ช. พิธีประกาศยกย่อง พระแม่มารีผู้บริสุทธิ์ ผู้เป็นมารดาของพระเยซู (พวกคาร์อลิคเรียกว่า Lady-Day ๒๕ มีนาคม)

- ข. พิธีฉลองวันเสด็จเข้าสู่กรุงเยรูซาเล็มของพระเยซู (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า (Palm Sunday) กระทำหนึ่งสัปดาห์ก่อนวันอีสเตอร์ (Easter Day)^๑
- ฉ. พิธีฉลองวันเสด็จขึ้นสู่สวรรค์ของพระเยซู (๔๐ วัน ภายหลังวันอีสเตอร์)
- ญ. พิธีฉลองการเสด็จลงมาของพระวิญญาณอันบริสุทธิ์ เรียกว่า Pentecost (๕๐ วัน หลังจากวันอีสเตอร์ พวกคาธอลิกเรียกว่า Whit-Sunday^๒ พวกออร์ทอดอกซ์ เรียกว่า Trinity Sunday)
- ฎ. พิธีฉลองการเปลี่ยนพระร่างของพระเยซู (๖ สิงหาคม)
- ฏ. พิธีฉลองวันที่พระเยซูนำพระแม่ขึ้นสวรรค์ (Assumption of the Virgin) (วันที่ ๑๐ หรือ ๑๕ สิงหาคม)

พิธีเหล่านี้ ถือเป็นสำคัญมากก็จริงแต่ก็ยังอนุญาตให้เลื่อนกำหนดได้บ้าง หากเกิดความจำเป็น นอกนั้นยังมีพิธีอื่นที่พวกออร์ทอดอกซ์นิยมกระทำกันอยู่ คือ พิธีเข้า คีธสุหนัต์ ของพระเยซู ในวันที่ ๑ มกราคม พิธีฉลองวันเกิดของเซนต์จอห์น วันที่ ๒๔ มิถุนายน, พิธีฉลองเซนต์ปีเตอร์ และเซนต์ปอล วันที่ ๒๙ มิถุนายน, พิธีระลึกวันที่เซนต์จอห์นถูกประหาร วันที่ ๒๙ สิงหาคม, พิธีฉลองเซนต์นิโคลาส วันที่ ๖ ธันวาคม, พิธีฉลองเวลาไถ่ล้นของพระแม่มาเรียผู้บริสุทธิ์ วันที่ ๙ ธันวาคม, และพิธีฉลองให้แก่เซนต์ทั้งหลาย ทำวันอาทิตย์แรก ภายหลังวันวิเศษันเดย์

นอกจากพิธีดังกล่าว พวกออร์ทอดอกซ์ ยังมี พิธีถือศีลอด (Fast) เพื่อบำเพ็ญให้จิตใจเข้าร่วมอยู่กับพระเจ้า โดยอธิบายว่าจะต้องทำให้ร่างกายได้รับ

๑. วันอีสเตอร์ คือวันฉลองการเสด็จขึ้นจากหลุมของพระเยซู ๓ วันภายหลังวันถูกตรึง (วันศุกร์) ตรงกับวันอาทิตย์ พอเริ่มวันจันทร์ไปอีก ๑ สัปดาห์เป็นเทศกาลหลังวันอีสเตอร์ เรียกว่า Easter Week.
๒. ต่อจากวันนี้ เรียก Whit Monday ถือเป็นวันหยุดงานทั่วไป

การฝึกและมีระเบียบด้วยดีเพื่อให้ดวงวิญญาณสงบนิ่ง ตามคำสอนที่สอนกันว่า “การอดอาหารและการบังคับตัวเองได้ เป็นคุณธรรมข้อแรก เป็นมารดา เป็นรากและเป็นฐานที่ตั้งของความดีทั้งหลาย”

พิธีถือศีลอด ทำกัน ๔ โอกาส คือ

๑. ศีลอดครั้งใหญ่ (เข้าพรรษา) เริ่ม ๗ สัปดาห์ก่อนวันอีสเตอร์ อดตลอดไปจนถึงวันอีสเตอร์

๒. ศีลอดเพื่อเป็นเครื่องระลึก ต่อบิชอปคนสำคัญของพระเยซู เริ่มตั้งแต่วันจันทร์ ๔ วันภายหลังจากพิธีวิชันเดย์ และสิ้นสุดลงในวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๓. ศีลอดรับพิธีอัศจรรย์ คือวันที่มีการฉลอง วันที่พระเยซูนำแม่พระขึ้นสวรรค์ ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึง ๑๔ สิงหาคม

๔. ศีลอดรับวันคริสตมาส ตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ถึง ๒๔ ธันวาคม รวม ๔๐ วัน

ออร์ทอดอกซ์ ผู้เคร่งครัด ยังมีการถือศีลอด ในวันพุธและวันศุกร์ทุกวัน ออร์ทอดอกซ์บางนิกายแถมวันจันทร์อีก ๑ วัน แปลว่าใน ๗ วัน ถือศีลอดถึง ๓ วันตลอดปี (นอกจากในระหว่างวันคริสตมาส และวันที่ ๖ มกราคม อันเป็นวันพิธีเข้าศีลจุ่มของพระเยซูระหว่างสัปดาห์อีสเตอร์ และระหว่างสัปดาห์ ภายหลังจากวิชันเดย์) ในพิธีบูชาทางเขน ๑๔ กันยายน พิธีระลึกวันเซนต์ยอห์นถูกประหาร วันที่ ๒๕ สิงหาคม และก่อนวันพิธีพระเยซูถือศีลจุ่ม ๖ มกราคม ก็ถือเป็นวันถือศีลอดด้วย

ระหว่างถือศีลอด ทำกันเคร่งครัดมาก ห้ามมิให้บริโภคเนื้อสัตว์และอาหารใดที่เกี่ยวกับเนื้อสัตว์ เช่น ไข่ เนย นม เป็นต้น การบริโภคอาหารที่ปนด้วยน้ำมัน และเครื่องดองของเมา ห้ามเด็ดขาด*

โรมันคาทอลิก

“คาทอลิก” แปลว่า “สากล” ได้แก่ปฏิบัติทางของคนทั่วไป คาทอลิกตั้งขึ้นเป็นองค์การใหญ่ในโลกคริสตศาสนา ด้วยแรงดันทางการเมืองสนับสนุน และเพราะสังคมมณฑลมีอำนาจอยู่นือนักการเมืองมาแต่ระยะต้นสมัย และกลางสมัยแห่งประวัติศาสตร์

คติแห่งการนับถือแต่เดิมมา พวกคาทอลิกมุ่งเอาคำสอนและปฏิบัติครั้งแรกของเซนต์ปีเตอร์ ถือว่าเซนต์ปีเตอร์เป็นศาสดาใหญ่และเป็นผู้สืบต่อโดยตรงจากพระเยซู ปรากฏหลักยึดถือสำคัญอยู่ที่มหาวิหารเซนต์ปีเตอร์ ที่สำนักวาติกัน กรุงโรม

คาทอลิกเป็นกลุ่มใหญ่ในทางการเมืองและทางศาสนา ครอบคลุมไปทั่วโลก ตามเหตุผลแห่งการประกาศธรรม ด้วยวิธีบังคับ ด้วยการตั้งศาลพระเอาอำนาจทางการเมืองที่ตนคุ้มครองอยู่มาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนาของตน ดังกล่าวมา

ตอนสำคัญที่สุดที่คาทอลิกแผ่ออกไปอย่างกว้างขวางคือเมื่อเริ่มศตวรรษที่ ๔ ของคริสต์ศักราช ราชาริชาโรมัน ๒ องค์ คือ คาลิกริส และ คอนสแตนติน โดยเฉพาะคอนสแตนติน ได้ชื่อว่าเป็นอโศกของคริสตศาสนา ทรงส่งเสริมพวกคาทอลิกทุกทาง ทรงสร้างโบสถ์ วิหาร ให้อุปการะแก่สังคมมณฑลคาทอลิกทุกประการ ทรงส่งข้าราชการออกไปสืบศาสนาถึงกรุงเยรูซาเล็ม กางเขนอันที่พระเยซูถูกตรึง กันยว่าได้พบกันในสมัยของคอนสแตนติน

คอนสแตนติน ตราพระราชบัญญัติฉบับหนึ่ง ชื่อ “กฎหมายมิลาน” ใน พ.ศ. ๔๕๖ ให้อำนาจสันตะปาปา มีศักดิ์เท่ากับราชาริชาโรมัน ห้ามรัฐบาลไม่ให้เก็บภาษีรายได้จากกรณีสงฆ์ของวัด ให้พระตั้งศาลชำระความเอาได้ตามความพอใจ คนที่อยู่ในกรณีสงฆ์ของวัด บ้านเมืองจะเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้ แม้จะทำความผิด จึงเป็นโอกาสเปิดให้คนข้างนอกหนีเข้าไปอยู่ในวัดเมื่อทำผิด

คนของวัดกลางคนทำผิดต่อบ้านเมือง ศาลบ้านเมืองตัดสินลงโทษ แต่ศาลพระไม่ยอมให้ลงโทษบ้านเมืองก็ลงโทษไม่ได้ และ ประกาศให้วันอาทิตย์ เป็นวันสะบาโต เป็นวันหยุดราชการสากล มาตั้งแต่ครั้งนั้น สันสมัยของคอนสแตนตินฝ่ายที่ไม่พอใจในอำนาจของพระเช่น พวกออร์ทอด็อกซ์และพวกเยอรมันบางส่วนพากันต่อต้าน แต่ก็ท้านอำนาจของพวกคาทอลิกไม่ได้

เมื่อได้อำนาจแล้ว ความฟุ้งเฟ้อ สุขและความสะดวกสบายในทางโลกก็มีมากขึ้นในหมู่คาทอลิก สันตะปาปา สั่งระดับประดาโบสถ์วิหารด้วยศิลปะอย่างงดงาม เพื่อประดับอำนาจ ตั้งแต่นั้นมาสันตะปาปาก็ประกาศคำสอนอ้างอำนาจที่ตนได้รับตรงมาจากพระเจ้า ผู้ใดต้องการจะล้างบาปให้มาเปลี่ยนบาปได้ที่วัด การให้พระทำพิธีศีลจุ่มให้ละครั้ง จะล้างบาปที่ทำมาแต่หนหลังได้หมด

คอนสแตนตินผู้อุปถัมภ์ ออก กฎหมาย ช่วยเหลือคาทอลิกมาอีกฉบับหนึ่ง ใน พ.ศ. ๔๖๔ ให้ทุกคนต้องมี ศรัทธาทางราชการ คือจะมีศรัทธาอย่างอื่นผิดจากกฎที่พระประกาศไม่ได้ คัมภีร์ทุกคัมภีร์ต้องเป็นภาษากรีกและภาษาลาติน ใครมีคัมภีร์เหล่านี้อยู่ในครอบครอง ต้องรวบรวมเก็บเอาไว้ในหอสมุดของวัด

ศรัทธาทางราชการ ปรากฏเป็นความดังนี้

“เราขอแสดงศรัทธาต่อพระเจ้าองค์เดียว ผู้เป็น พระบิดา (Father) ผู้สร้างซึ่งสิ่งทั้งหลาย เราขอแสดงศรัทธาต่อพระเยซูคริสต์ผู้เป็น พระบุตร (Son) ของพระเจ้านั้น ผู้เป็นผู้แทนของพระเจ้านั้น ผู้เกิดมารับทุกข์เพื่อปลดปล่อยทุกข์ให้แก่มนุษยชาติด้วยการเสียสละเลือดเนื้อ พระองค์สิ้นชีพแล้วได้เสด็จขึ้นสู่สวรรค์ในวันที่สาม เราขอแสดงศรัทธาต่อ พระจิต (Holy Ghost หรือ Holy-Spirit) ของพระองค์ ที่เสด็จมาเพื่อมวลมนุษยชาติไป

เพราะศรัทธาทางราชการนี้ กำหนดได้ว่า ลัทธิตรีนิติ (Trinity)

หรือที่เรียกว่า **หลักตรีเอกานุภาพ** ได้เกิดขึ้นเป็นทางการแต่ครั้งนั้น^๑

อาณาจักรโรมันคาธอลิกมีอำนาจกว้างขวางออกไปโดยลำดับ ด้วยเหตุผลหลายอย่าง ประการแรกเพราะคนทั้งหลายพากันเชื่อว่า ศูนย์กลางคาธอลิกมีเซนต์ปีเตอร์ อัครสาวกของเยซูเป็นผู้สร้าง โดยคำสั่งและการมอบหมายของพระเยซูโดยตรง อีกประการหนึ่ง เพราะกรุงโรมเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรแห่งคริสตศาสนา ประการที่สาม เพราะอริราชโรมันยอมรับเอาคาธอลิกเป็นศาสนาทางราชการ อริราชโรมันทรงประกาศให้เปปปีโอที่ ๑ (พ.ศ. ๙๗๓-๑๐๐๔) เป็นมหาปริณายกแห่งคริสตศาสนาทั่วโลก ต่อมาเปปปีโอคนอื่น ๆ ก็ดำรงอำนาจใหญ่ในโลกแห่งคริสตศาสนามาตลอดประวัติศาสตร์ของคาธอลิก

เวลาแห่งการมีอำนาจของสังฆมณฑลโรมันคาธอลิก เป็นเวลาแห่งความร่ำรวยและพิธีกรรม กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า พิธีกรรมทำให้ร่ำรวย และทำให้มีอำนาจ

เรื่อง เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นไปตามบัญญัติแห่งสังฆมณฑล “ผู้สามารถติดต่อกับพระเจ้าได้โดยตรง” เป็นลัทธิปฏิบัติ (Sacrament) ซึ่งยังเหลือกระทำกันอยู่ ๗ ประการ และมีลางลัทธิ ทำกันอยู่ทุกนิกาย คือ

๑. **พิธีศีลจุ่ม** (Baptism) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **พิธีล้างบาป** คติที่ถือกันมาว่ามีว่า ทุกคนเกิดมามีบาป จากบาปที่อาดามและอีวา มนุษย์คู่แรกของโลกทำขึ้นไว้ เพราะล่วงละเมิดอาณัติของพระเจ้า บาปนั้นย่อมตกแก่คนทุกคน ผู้จะเข้าเป็นคริสตศาสนิกชน ต้องทำพิธีศีลจุ่มก่อน เมื่อเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว จึงจะเป็นคริสตศาสนิกชนได้

เด็กเกิดใหม่ทุกคน จะต้องให้พระทำพิธีศีลจุ่มให้ ผู้ใหญ่บางคนที่ทำ

๑. ประกาศลัทธินี้เป็นทางราชการในการประชุมคริสตศาสนาใน พ.ศ. ๙๒๕ ดูเรื่อง “หลักตรีนิติ” ข้างหน้า

บาปหยาบช้า ต้องเข้าพิธีศีลจุ่มอีกครั้งหนึ่ง เพื่อล้างบาปที่ตนกระทำความผิดต่อใจใหม่

พิธีศีลจุ่ม ทำกันหลายแบบ ตามนิกายที่แยกกันไป แบบหนึ่ง พวกออร์ทอดอกซ์นิกายรัสเซีย ให้เด็กเกิดใหม่ไม่กำหนดอายุ มาหาพระ พระเจิมน้ำมัน (ซึ่งส่วนมากเป็นน้ำมันมะกอก) เจิมน้ำมันแล้ว พระนำตัวเด็กออกไปทำพิธีหน้าวิหารครึ่งหนึ่ง พ่อแม่ร่วมดูในพิธีนี้ไม่ได้ พระบอกว่า “แม่เจ้า” (God Mother) จะคุ้มครองเด็กเอง

พิธีศีลจุ่ม ตามปกติทำให้เด็ก กำหนดอายุระหว่าง ๙-๑๔ ปี ที่กำหนดอายุดังนี้ ด้วยประมาณว่าเด็กมีความเข้าใจในพระบัญญัติบ้างแล้ว ในพิธีนั้น พระจุ่มเอาเด็กจุ่มลงไปในถ้ำน้ำ (มนต์) ทั้งตัว หรือลงที่เพียงแต่ศีรษะ ถ้าทำไม่ได้ในวิหาร พาตัวออกไปจุ่มในแม่น้ำลำคลองก็ยังมิ

อีกวิธีหนึ่ง เรียกว่า Congregation Baptism เป็นพิธีศีลจุ่มเพื่อเรียก “เข้าหมู่” พระให้พ่อแม่ของเด็กอุ้มเด็กไว้ เอน้ำมนต์ในถ้วยพรมลงบนหน้าผากของเด็ก กล่าวว่ “เราในนามของพระบิดา พระบุตร และพระจิตทำพิธีศีลจุ่มให้แก่ท่าน”

อีกวิธีหนึ่ง นิกายโรมันคาทอลิกทั่ว ๆ ไป ให้บิดามารดาอุ้มเด็กไว้แล้ว พระประทานพรแก่เด็กด้วยวิธีเอากลือใส่ปาก ให้เป็นเครื่องหมายของความมีปัญญาอันถาวร (เหมือนเกลือรักษาความเค็ม) เจิมด้วยน้ำมันที่อก และข้างหลังของเด็ก ให้เป็นเครื่องหมายความอดทน เสร็จแล้วเอน้ำมนต์ผสมน้ำหยดกลับไปที่กลับมาบนหน้าผากของเด็ก เป็นรูปไม้กางเขน

พิธีศีลจุ่ม ถือเป็นแบบอย่างมาจากสมัยพระเยซู มอบตัวเข้าเป็นศิษย์ของยอห์นแบ็ปติสต์ (John the Baptist) ตอนนั้นพระเยซูเข้าพิธีศีลจุ่ม เป็นการประกาศตัวเป็นศิษย์ของยอห์น และรับศีลนั้น

๒. พิธีศีลกำลัง (Confirmation) หรือลัทธิกรรมเพื่อแสดงความมั่นคง

แห่งจิตใจที่มีต่อพระจิต หรือเป็นพิธีรับพระจิต (Holy Ghost หรือ Holy Spirit) ให้มาอยู่ในตน ทำภายหลังเมื่อทำพิธีศีลจุ่มล้างกายสะอาดแล้วเหมือนหนึ่งจะต้องให้สัญญาว่า จะมีจิตใจมั่นคงต่อไป กำหนดทำระหว่างอายุ ๙ ถึง ๑๕ ปี

พิธีของนิกายโรมันคาทอลิก พระทำพิธีให้ โดยเอาน้ำมันมะกอก (ล้างที่มีขี้ผึ้งผสม) เอามาเจิมหน้าผากเป็นรูปไม้กางเขน พระกล่าวเป็นคำว่า “เราขอให้ศีลแก่ท่านด้วยเครื่องหมายนี้ (มีน้ำมันและขี้ผึ้งผสม) อันจะเป็นเครื่องหมายแห่งการปลื้มทุกข์” “เสร็จแล้วกล่าวคำให้พร ว่า “ความสุขจะมีแก่ท่าน” แล้วเอามือตบที่แก้มเบา ๆ

ในนิกายโปรเตสแตนต์ ให้ผู้เข้าพิธีนั่งคุกเข่าลงตรงหน้า มือขวาวางบนศีรษะ มือซ้ายจับคัมภีร์ อ่านเป็นความว่า “ในนามพระเยซูเจ้า พระจิตเสด็จเข้ามาสถิตและเจริญอยู่ในตัวท่าน” ต่อจากนั้นประกาศว่า ผู้เข้าพิธีนั้นเป็นสมาชิกของพระเจ้าแล้ว

พิธีนี้ทำตามพระบัญญัติที่ประกาศ(คัมภีร์ไบเบิลกำหนดพระบัญญัติ) ว่า “ณ บัดนี้ เมื่อบรรดาสาวก ๑๒ คน (ของพระเยซู) ได้ทราบข่าวสาวมาเรียนได้รับพระวาจาของพระองค์แล้ว สาวมาเรียนเหล่านั้น ก็ได้บอกแก่ปีเตอร์และยอห์น ท่านได้ให้พรแก่เขา เพื่อให้เขาได้รับพระจิต ท่านได้วางมือลงบนศีรษะของเขา และเขาก็รับพระจิตแล้ว”

พิธีศีลกำลังนี้ นิกายเอปิสโคปาลของอังกฤษไม่นิยมทำ พวกโปรเตสแตนต์ ปฏิเสธเด็ดขาดเลยทีเดียว ลางนิกายถือว่าการเข้าศีลกำลัง เท่ากับเป็นการประกาศเข้าเป็นคริสตศาสนิกชนแทนพิธีศีลจุ่มได้ จึงไม่ยอมทำพิธีศีลจุ่มก็มี

๓. พิธีศีลมหาสนิท ภาษาอังกฤษเรียกว่า Communion แปลว่าการเข้าอยู่ร่วมกันกับพระเจ้า พิธีนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อให้เลือดเนื้อของเราทั้งหลาย กับเลือดเนื้อของพระเยซูได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พุดง่าย ๆ คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้านั่นเอง

ความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ดังนี้ ทำตามประวัติที่มีว่า พระเยซูก่อนจะดับชีพในวันสุดท้าย มีการเลี้ยงอาหารระหว่างสาวกคนสำคัญ ๑๒ คน ในวันนั้นพระเยซูเอาขนมปังและน้ำองุ่นมาเลี้ยง และบอกแก่สาวกเป็นความว่า “นี่คือเลือดและเนื้อของเรา ผู้ใดกินขนมปังและน้ำองุ่นนี้ เท่ากับได้มาอยู่กับเรา”

ลัทธิคอมมูเนียน ทำแตกต่างกันไปแต่ละนิกาย ในนิกาย โปรเตสแตนต์ ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของโปรเตสแตนต์ รับพิธีนี้ไปทำเหมือนกัน ให้มีการประชุมคริสตศาสนิกในโรงสวด ภราดาจารย์ผู้ทำพิธี ถือถาดมีเหล่าน้ำองุ่นขนมปังหั่นเป็นชิ้น ซึ่งพระผู้ใหญ่ได้ประกอบพิธีเสกมาแล้วจากแท่นบูชา นำอาหารเหล่านี้มาแจกจ่ายแก่ผู้มาประชุมให้บริโภคเป็นพิธี

ในนิกายออร์ทอดอกซ์ ตามปกติไม่ยินดีในการทำพิธี ก็ยังรับเอาพิธีนี้มากระทำในเวลาที่ได้เก็บศีลจุ่มแล้ว โดยวิธีดักน้ำองุ่นให้เต็ม และบางครั้งมีขนมปังกรอบแถมให้ด้วย

ในนิกายโรมันคาทอลิก พระผู้ใหญ่นำด้วยน้ำองุ่นเข้าไปทำพิธีบูชาต่อหน้าแท่นบูชาแล้ว นำน้ำองุ่นนั้นออกมาให้ผู้ที่มาประชุมดื่มพร้อมกับขนมปังกรอบ ในปัจจุบัน ได้ยินว่าให้พวกเขาประชุมกินแต่ขนมปังเท่านั้น ส่วนน้ำองุ่นเก็บเอาไว้ให้พระดื่ม

๔. พิธีแต่งงาน (Matrimony) โรมันคาทอลิก พร้อมทั้งออร์ทอดอกซ์ด้วย ถือเคร่งครัดที่จะต้องทำเท่า ๆ กัน พระจะต้องมีส่วนให้พรในการสมรสของคู่บ่าวสาว เหตุผลในการนี้อ้างคำสอนของปอล ศิษย์สำคัญของพระเยซูที่สอนไว้ว่า “แม้ถึงพระเยซูเองก็ทรงมีความรักต่อโรงสวด พระองค์อุทิศชีวิตต่อสถานที่นั้น (รักธรรม) เพราะฉะนั้น ชายทั้งหลายควรรักภรรยาของตนเช่นเดียวกับรักตนเอง”

มีอธิบายว่า การให้คู่บ่าวสาวมารับพรจากพระเป็นพิธีนั้น ก็เพื่อจะประกาศความรัก และความซื่อสัตย์ระหว่างตนให้พระเจ้าทรงทราบ และเป็น

การประกาศให้เห็นความมั่นคงระหว่างกัน เพื่ออนาคตของบุตรธิดา ผู้จะมาเกิดจากผลแห่งความรักนั้นด้วย และด้วยการประกาศอย่างนี้ ถือเป็นการรับรองไปในตัวว่า เมื่อเด็กเกิดจากผลแห่งความรักของตน จะต้องนำเด็กนั้นมาประกาศความเป็นศาสนิกชนเหมือนกับตน

โรมันคาธอลิกถือว่า หญิงชายร่วมสมรสกัน เป็นสัมพันธอันบริสุทธิ์สำหรับมนุษยชาติ สำหรับผู้ที่มาเกิดใหม่ สำหรับความรู้และศาสนา การหย่าร้างของคู่สมรสที่เป็นคาธอลิก เป็นเรื่องต้องห้ามอย่างเด็ดขาด นอกเสียจากมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง และถือเคร่งครัดว่าหญิงชายใดจะแต่งงานกับผู้ที่หย่าร้างมาแล้ว เป็นอัปมงคล

พิธีแต่งงานที่ได้กระทำกันมา หญิงชายพากันเข้าสู่โรงสวดพร้อมด้วยผู้ติดตามที่จะไปเป็นพยานทั้งสองคน หมอบลงหน้าแท่นบูชา พระมาต้อนรับโดยกางมือทั้งสองเป็นทำนองยอมรับรู้ความสัมพันธ์แห่งความรัก แล้วประทานพร ลางรายขอให้พระสวามีมั่งคั่งสำหรับใช้ในพิธีให้ทั้งสองคน เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความเสมอหน้า หรือความเท่าเทียมกันแห่งชีวิต

นิกายเอพิสโคปาลของอังกฤษถือคำปฏิญาณของคู่บ่าวสาวเป็นสำคัญ ดังนั้นในพิธีแต่งงาน บ่าวสาวจะต้องกล่าวคำปฏิญาณสัญญารักต่อหน้าพระ

๕. พิธีสารภาพบาป (Confession) พิธีนี้เริ่มด้วยคำอธิษฐานว่า บาปกรรมใด ๆ ที่กระทำให้จะปลดปล่อยออกไปด้วยการสารภาพต่อผู้อื่น ผู้ที่จะเข้ารับคำสารภาพ จะต้องตั้งอยู่ในความเมตตากรุณา ยอมรับความผิดที่คนอื่นมาสารภาพแก่ตน แล้วยกความผิดนั้นให้ เช่นเดียวกับการตัดสินใจในศาลหลวง ถ้าจำเลยมีความผิดสารภาพผิด ศาลจะลดโทษให้เป็นประโยชน์แก่จำเลยผู้สารภาพ

แต่ในทางศาสนา ผิดจากศาลหลวง คือถ้าสารภาพแล้ว ผู้รับสารภาพก็ยอมยกโทษให้

พิธีสารภาพบาป มีอธิบายตามตำนานว่า ครั้งหนึ่งพระเยซูได้เสด็จไปรักษาโรคให้แก่คนเป็นโรคเรื้อน และคนตาบอดด้วยอำนาจจิต คนใช้นายจากโรคร้าย คนตาบอดก็กลับเปิดตาได้

อาการรักษาโรคของพระเยซู กำหนดว่าพระองค์ทรงเมตตาต่อคนทั้งหลายไม่เลือกหน้า ผู้เจ็บไข้ก็ดี ผู้ตาบอดก็ดี ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีบาปอันกระทำไว้แล้ว พระเจ้าทรงลงโทษให้มีบาป พระเจ้านั้นเองจะเป็นผู้ประทานโทษยกบาปให้ตามตำนานอ้างคำพูดของพระเยซูปรากฏในคัมภีร์มัทธิว เมื่อทรงรักษาโรคให้แก่คนไข้ว่า “บาปของเจ้า เราได้ยกโทษให้แล้ว”

ความในคัมภีร์มัทธิว ปรากฏอีกตอนหนึ่งว่า “ความตายและการเสด็จมาเกิดใหม่ (การฟื้นคืนชีพขึ้นมา) ของพระองค์ สามารถจะชำระล้างบาปของดวงวิญญาณที่มีบาปให้หมดบาปนั้นได้ ขอพระองค์ทรงโปรดยกหนี้ให้แก่พวกเราทั้งหลายด้วย”

การสารภาพบาป แต่ก่อนมา ทำในเวลาต้องการเปลี่ยนบาปเมื่อมีบาป นับตั้งแต่ พ.ศ. ๑๗๕๔ เป็นต้นมา ให้ประสงศสภาเข้าทำพิธีสารภาพบาปปีละครั้ง ฝ่ายออร์ธอด็อกซ์กลางสาขา ทำปีละ ๔-๕ ครั้งก็มี ไม่นิยมทำรวมต่างฝ่ายต่างทำ ผู้สารภาพคุกเข่าลงตรงหน้าแท่น พระเข้ามาเอาผ้าคลุมของท่านวางลงบนไหล่ ผู้สารภาพ แล้วประกาศความบริสุทธิ์ แสดงว่าผู้สารภาพหมดบาป

ฝ่ายคาทอลิก พระปล่อยให้ผู้สารภาพกล่าวคำสารภาพอยู่ตามลำพัง พระยืนเฝ้าซ้ายเลื่องดูอยู่ห่าง ๆ ไม่ต้องทำพิธีอันใดให้แก่ผู้สารภาพ ลางที่ผู้สารภาพอยู่นอกมาน พระฟังเสียงสารภาพอยู่ในมาน เปล่งเสียงรับรู้คำสารภาพให้ทะลุมานออกไปว่า “พระเจ้า ได้รับบาปของท่านแล้ว บาปที่ท่านทำให้แก่ผู้อื่นก็ได้ยกโทษให้แล้ว” คาธอลิกที่มีศรัทธาแก่กล้าบางคน ทำพิธีสารภาพบาปกันอาทิตย์ละครั้ง

นิกายโปรเตสแตนต์ ใช้วิธีสารภาพเป็นหมู่คณะ มานั่งพร้อมกันหน้า

แท่นบูชา แล้วกล่าวคำสารภาพว่า “ขอให้เปลี่ยนโทษให้แก่พวกข้าพเจ้า ขอให้ยกบาปทั้งหมดของพวกข้าพเจ้า” ต่อจากนั้นพระสารภาพบาปแทนกลุ่มชนว่า “พวกข้าฯ มิได้กระทำในสิ่งที่ดีควรกระทำ ได้ทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ข้าแต่พระองค์ พระองค์เป็นผู้ทรงพระกรุณาแก่พวกข้าฯ” เป็นอันเสร็จพิธี

๖. **ลัทธิเจมครั้งสุดท้าย** เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Holy Unction หรือ Extreme Unction พิธีนี้ทำแก่ผู้ป่วยใกล้จะสิ้นชีวิต ถือเป็นพิธีชำระบาปครั้งสุดท้าย เพื่อให้บาปที่มีอยู่ไม่ติดตัว ก่อนจะต้องเดินทางไปสู่สถานพิพากษาหรือสู่ที่ชำระบาปในโลกหน้า และเชื่อกันว่ามีให้มีปีศาจมารบกวนเมื่อเดินทางไปด้วย

การทำพิธีนี้ ถือตามคำสอนในคัมภีร์ใหม่หมวด Epistle of James ที่มีว่า “มีความเจ็บปวดใด เกิดขึ้นแก่ผู้ใด ให้ผู้นั้นเข้ามาหานักบวชผู้อาวุโสในวิหาร เจิมน้ำมันให้เขาในนามของพระเจ้า ผู้กล่าวพระนามด้วยศรัทธา จะพ้นจากเจ็บไข้ พระเจ้าจะช่วยเหลือให้พ้นภัย และถ้าเขามีบาป พระเจ้าก็จะช่วยให้เขาพ้นจากบาป

พวกนิกายโรมันคาทอลิก มักทำให้เวลาใกล้ดับจิต ด้วยความเชื่อว่าจะได้ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมกันไป ถือเป็นกรยกโทษจากบาป ซึ่งอาจมีขึ้นได้ในขณะเจิมน้ำมัน คือ เป็นการเปลี่ยนบาปในอนาคต เป็นการก่อให้เกิดศรัทธาขึ้นในพระเจ้า เป็นการเพิ่มกำลังใจ และเป็นการทำให้หายโรคภัย

พิธีส่วนมากมีอยู่ ๒ พิธี ทางออร์ทอดอกซ์ พระใช้มือขวาเอาผ้าคลุมศีรษะผู้ป่วย มือซ้ายถือไม้กางเขน พวกโปรเตสแตนต์กับคาทอลิกทำคล้ายกัน พระเอามือซ้ายจับที่ศีรษะ ใช้นิ้วมือขวาจี้ที่หน้าผาก และมีพิธีเจิมน้ำมันตามร่างของผู้ใกล้จะตาย ๗ ครั้ง ลางที่ ๕ ครั้งตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เจิมครั้งไรก็กล่าวคำอ้อนวอนพระเจ้าไปด้วย

๗. **พิธีเข้าบวช** Order หรือ Ordination เป็นพิธีหวนหน้าสงฆ์ในวัด

ทำให้แก่ผู้เข้าพิธีบวช เท่ากับเป็นพิธีมอบหมายให้เป็นธรรมทูต หรือเป็นการมอบความเป็นใหญ่ให้

พวกคาธอลิกให้ผู้เข้าพิธีหนุ่มสาวเหมือนกันหมด ทุกคนกราบลงหน้าแท่นบูชา มีพระคาร์ดินัล (เจ้าคณะมณฑล) รูปหนึ่งมาสวดให้

ส่วนพวกโปรเตสแตนต์ให้ผู้เข้าพิธีเพียงแต่คู่เกาหลงรับพรจากท่านบิชอป ฝ่ายออร์ทอดอกซ์ ก็ทำคล้ายกัน

พิธีนี้มาจากคำสอนคัมภีร์เซนต์ยอห์นที่ว่า “พระคริสต์รับสั่งแก่สาวกของท่านว่า โดยที่พระองค์ทรงส่งเรามา (ช่วยมนุษย์) เราจึงขอส่งพวกเจ้าไป (ช่วยมนุษย์) เช่นเดียวกัน”

ลัทธิปฏิบัติ ๗ ประการ (Seven Sacraments) มีวิธีปฏิบัติและรายละเอียดผิดกันไปบ้างแต่นิกายเช่นพิธินัสการ คาธอลิกและโปรเตสแตนต์ใช้น้ำศีลตะทึนหน้ามากเป็นอนุสติถึงพระบิดา (God) ที่ทรงงอกเป็นอนุสติถึงพระบุตร (Jesus) และตะทึนไหล่ซ้ายย้ายไปขวา เป็นอนุสติถึงพระจิต (Holy Spirit) แต่ฝ่ายออร์ทอดอกซ์ ตะทึนจากไหล่ขวาไปซ้าย (ดูเรื่อง ตรินิตี หรือ ตรีเอกานุภาพ ข้างหน้า)

โปรเตสแตนต์

คำว่า โปรเตสแตนต์ แปลตามศัพท์ว่า ผู้คัดค้าน เป็นนามของนิกายใหม่ในคริสตศาสนา ตั้งขึ้นโดย คนเยอรมัน ชื่อ ลูเธอร์ และ ครุเมริงสไตน์ ชื่อ คาสเวง เขาปรับเปลี่ยนแปลงบ้าง ลัทธิของนิกายใหม่นี้ผิดกับหลักของนิกายโรมันคาธอลิกหลายประการ ข้อสำคัญคือการที่สังฆราชในกรุงโรมหรือที่ประชุมสงฆ์ฝ่ายคาธอลิกแปลความหมายของศาสนาคริสต์เอาตามใจชอบไม่หาเหตุผลที่สมควร ไม่ยอมให้ใครเห็นตามศรัทธาของตน ไม่ยอมปล่อยยให้คน

ทุกคนมีสิทธิที่จะคิด ศึกษาค้นคว้าได้ตามความพอใจ รวมความ คารอลิค ผูกขาดการสั่งสอน*

การที่นิกายโปรเตสแตนต์ ได้กำเนิดขึ้น มีผลสำคัญทั้งศาสนาและทางบ้านเมืองมาก ทางศาสนาเป็นการทำลายความติดต่อกันเกี่ยวพันกันในระหว่างพวกคริสตศาสนิก และตัดรอนอำนาจของสังฆราชกรุงโรมลงเกือบหมด ทำให้พวกคารอลิครู้สำนึกตัว มีการเปลี่ยนแปลงถึงกับสังคายนา ประชุมกันวางระเบียบของตนให้เรียบร้อยขึ้น ส่วนทางการบ้านเมือง มีผลที่นับว่าเป็นสำคัญทำให้มีอาณาจักรอิสระเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง ซึ่งจะละเว้นเสียไม่กล่าว เพราะผิดความมุ่งหมายของคำบรรยายนี้ อย่างไรก็ดี การที่นิกายโปรเตสแตนต์ได้กำเนิดขึ้นในคราวนี้ มีชื่อเรียกในประวัติศาสตร์ เป็นภาษาอังกฤษว่า Reformation แปลว่า “การเปลี่ยนแปลง” หรือ “การปฏิรูป”

มีเหตุสำคัญที่นิกายโปรเตสแตนต์เกิดขึ้นอยู่ ๒ ประการ คือ ความเป็นอัครบิดรของพระน้อยใหญ่ ตลอดจนถึงองค์สันตะปาปาอย่างหนึ่ง และความแพร่หลายของคัมภีร์ไบเบิล เพราะเหตุที่มีโรงพิมพ์เกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เราจะพิจารณาไปที่ละข้อ

๑. เรื่องมีว่า สังฆราชเกรกอรี ที่ ๗ แห่งกรุงโรม ได้พยายามล้างพวกอัครบิดร ทำฐานะของวัดให้ดีขึ้นอย่างน่าชมเชย นับตั้งแต่นั้นมาจนถึงสมัยเกิดนิกายโปรเตสแตนต์ เป็นเวลาห่างกัน ๕๐๐ ปี ความเป็นระเบียบเรียบร้อยซึ่งสังฆราชเกรกอรีได้ทำไว้ กลับเสื่อมโทรมระส่ำระสายเป็นความเหลวแหลกและยิ่งร้ายไปกว่าเมื่อ ๕๐๐ ปีมาแล้ว พวกคารอลิคพากันโลภหาเงินทองขายตำแหน่งสังฆราช ขายใบไถ่บาป เป็นต้น สังฆราชองค์หนึ่งพระนามว่า

๑. ดู “สภาพการศาสนา” ประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๓ ของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ หน้า ๑๙๔-๒๔๐, Living Schools of Religion ของ Ferm หน้า ๒๗๓-๒๘๖ และ Christianity and Some Living Religions of the East ของ Sydney Cave

อาเลซานเดอร์ที่ ๖ นำคนตายหลายคนด้วยอาวุธและด้วยการวางยาพิษโดยมือของตนเองเป็นตัวการยุยงให้ทางบ้านเมืองแตกร้างทำสงครามกันอย่างเล็ดลอดบนแผ่นดิน สังฆราชยูลส์ที่ ๒ นำกองทัพเข้าสนามรบด้วยตนเอง สังฆราชอื่น ๆ อีกหลายองค์ทำการอภัยขอดสูเกี่ยวกับเรื่องเงินทองซึ่งนับว่าเป็นความผิดร้ายแรงผู้มีปัญญาและความกล้า ยิ่งเห็นการจำเป็นที่จะต้องจัดการเปลี่ยนแปลง

๒. ตั้งแต่ยุโรปได้รู้วิธีพิมพ์หนังสือขึ้น การตั้งโรงพิมพ์เป็นเรื่องตื่นเต้นและมีคนตั้งโรงพิมพ์ขึ้นมากมาย ประเทศเยอรมนีประเทศเดียวในปีพุทธศักราช ๒๐๔๓ มีโรงพิมพ์กว่าพันโรง ประชาชนพลเมือง แม้จะอยู่ในชั้นต่ำ ยากจนเพียงไร ก็พากันหัดเขียนหัดอ่านหนังสือหนังสือที่พิมพ์กันขึ้นมากที่สุดในเวลานั้นคือคัมภีร์ไบเบิล นักประวัติศาสตร์คำนวณว่าระหว่างเวลา ๒๔ ปี คือตั้งแต่พุทธศักราช ๒๐๐๐ ถึง ๒๐๒๔ คัมภีร์ไบเบิลพิมพ์ขึ้นในยุโรปกว่า ๔๐๐ ครั้ง แต่ก่อนมาเมื่อคัมภีร์ไบเบิลยังไม่แพร่หลาย พระว่าอย่างไรคนก็ต้องเชื่อ สังฆราชหรือที่ประชุมสงฆ์ศาสนจักรจะวินิจฉัยวางหลักการอย่างไรก็ต้องยอม เพราะคนโดยมากไม่รู้วาคำสอนของพระเยซูที่แท้มีอยู่อย่างไร ครั้นได้แปลคัมภีร์ไบเบิลออกเป็นภาษาของประเทศต่าง ๆ และพิมพ์ออกแพร่หลายไปแล้ว มีผู้ปัญญากล้าหาญเกิดความรู้สึกันวาคำวินิจฉัยของสังฆราชหรือของที่ประชุมสงฆ์บางครั้งมีข้อผิดพลาดจากหลักคำสอนของพระเยซู และเมื่อคัมภีร์อยู่ในมือแล้วทำไมไม่ถือให้เคร่งครัดตามคัมภีร์ ทำไมจึงไม่ให้เสรีภาพแก่ความคิดของมนุษย์ทุกคนที่จะหาเหตุผลความผิดถูกด้วยตนเอง ทำไมจึงจะต้องคอยให้สังฆราชกรุงโรมหรือที่ประชุมวางหลักให้เสมอไป ซึ่งในบางครั้งก็วางผิด ๆ ข้อนี้เอง ที่เป็นความคิดของคนสำคัญคนหนึ่ง ชื่อ มาร์ติน ลูเธอร์

มาร์ติน ลูเธอร์ เกิดที่เมืองไฮสเลเบน นครแซกโซนี เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๐๒๖ บิดามารดาเป็นคนยากจน ไม่ได้รับการอบรมศึกษาอย่างใด เมื่อเติบโตขึ้นก็ไม่มีเงินจะให้เข้าโรงเรียน ลูเธอร์ต้องเที่ยวร้องเพลงขอทานตามบ้านต่าง ๆ เพื่อหาเงินมาจ่ายค่าเล่าเรียนโรงเรียน เผอิญ

เคราะห์ดีมีหญิงมั่งคั่งคนหนึ่งเกิดความเมตตาได้ช่วยเหลือให้เข้าอยู่ในมหาวิทยาลัย เมื่อปีพุทธศักราช ๒๐๔๓ ลูเธอร์ได้ศึกษาทางธรรม วรรณคดี ดนตรีและที่เอาใจใส่มากที่สุด คือ กฎหมาย บิดาของลูเธอร์ก็ปรารถนาจะให้บุตรของตนเป็นหมอกฎหมาย และลูเธอร์เองพอใจที่จะเป็นดังนั้น เมื่ออายุ ๒๒ ปี เกิดเหตุการณ์อันหนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนอนาคตของลูเธอร์ให้กลับกลายเป็น คือเพื่อนของลูเธอร์ถูกฆ่าตายในเวลาพลบค่ำกับบุคคลคนหนึ่ง ทำให้ลูเธอร์กลายเป็นคนกลัวผี ชี้อคลาด ต่อมาอีก ๒-๓ วันลูเธอร์จะเข้าประชุมมหาวิทยาลัย ก็เกิดฝนตก พายุพัดฟ้าผ่าลงมาใกล้ ๆ ลูเธอร์ก็ปฏิญาณตัวเองว่า ถ้ารอดพ้นไปได้จะบวชเป็นพระอย่างเดียวกับที่พุทธศาสนิกชนของเราชอบบวชตัวบวช ต่อมาในไม่ช้าในวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๐๔๔ ลูเธอร์ก็เข้าไปอยู่ในวัด ตั้งหน้าศึกษาทางศาสนาอย่างเอาใจใส่ที่สุด เป็นคนฉลาดเฉลียว พุดเก่ง จนในที่สุดก็ได้เป็นครูในมหาวิทยาลัย วิตเตนเบิร์ก มีผู้รักใคร่นับถือเป็นอันมาก

ปีพุทธศักราช ๒๐๕๔ คณะสงฆ์ในประเทศเยอรมนีส่งตัวลูเธอร์ไปเฝ้าสังฆราชที่กรุงโรมโดยกิจอันหนึ่ง ลูเธอร์ได้แลเห็นชีวิตของสังฆราชโอโง่งเกินไป จนเกือบไม่มีมหากษัตริย์องค์ใดสู้ได้ ก็รู้สึกละอายแก่ใจ และเห็นว่าพระไม่ควรดำเนินชีวิตให้อโอโง่งถึงปานนี้ คราวนั้นเป็นครั้งแรกที่ลูเธอร์เริ่มรู้สึกว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา

ต่อมาอีก ๔ ปี ภายหลังเกิดเรื่องที่ไม่เป็นที่พอใจของคริสตศาสนิกชนทั่วไป คือเรื่องพิธีล้างบาป ถ้าเป็นลutheran ก็เพียงสารภาพสวดมนต์ อ้อนวอนพระเจ้าก็หาย แต่ถ้าเป็นความผิดอุกฉกรรจ์แรงร้าย ก็ต้องอยู่กรรมหรือไปถูดงค์

แต่ถึงปีพุทธศักราช ๒๐๕๔ สังฆราชเลโอที่ ๒๐ อยากจะสร้างโบสถ์ใหม่งดงามเป็นสง่าแก่สังฆราช ยิ่งกว่าที่มีอยู่แล้ว จึงได้ตั้งบัญญัติใหม่ว่า ถึงแม้จะทำความผิดเป็นอุกฉกรรจ์มหันตโทษเพียงไร ก็อาจล้างบาปได้โดยออกเงินเรียไรสร้างโบสถ์หลังนี้ บัญญัติใหม่อันนี้ เป็นข้อที่กลืนไม่ลง คนทั้งหลายพา

กันเห็นว่า สังฆราชบัญญัติกฎหมายศาสนาตามชอบใจ ละบัญญัติขึ้นเพื่อบำรุงความโอ้อวดสุริยสุรายของสังฆราชเอง แต่ไหนแต่ไรมาคนทั้งหลายยอมรับว่าสังฆราชเป็นผู้แทนองค์พระเจ้า สิ่งใดที่สังฆราชบัญญัติ สิ่งนั้นก็บัญญัติของพระเจ้า แต่บัดนี้เห็นชัดว่า สังฆราชตั้งบัญญัติเกินขีดความต้องการของพระเจ้าเสียแล้ว อนึ่ง เมื่อมีบัญญัติใหม่ในเรื่องนี้ขึ้น บรรดาธนาการทั้งหลายในประเทศต่าง ๆ มีประเทศเยอรมนีเป็นอาทิ ก็เห็นเป็นโอกาสที่จะได้รับเงินเป็นจำนวนมาก ๆ จึงตกลงเป็นเอเยนต์ของสังฆราชรับฝากเงินที่คนทั้งหลายจะชำระล้างบาป โดยไม่ต้องส่งไปโรม พฤติการณ์อันนี้ เป็นสิ่งที่น่าอัปยศอดสู แก่ทางศาสนามาก

ในเวลานั้น ลูเธอร์เป็นอาจารย์สอนศาสนาอยู่ พอถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๐๖๐ ลูเธอร์ก็เริ่มคัดค้านการบัญญัติเช่นนี้ ได้เรียกประชุมผู้รู้ทั้งหลายมาปรึกษาโต้เถียงกันอยู่นาน จนความทราบถึงหูสังฆราช สังฆราชได้ตกเตือนให้ลูเธอร์เปลี่ยนความเห็นของตนเสีย ลูเธอร์ไม่ยินยอม และประกาศอย่างเปิดเผยว่า บัญญัติของศาสนาไม่มีอะไรนอกเหนือจากคัมภีร์ไบเบิล ใครจะมาแปลหรือบัญญัติเอาใหม่ตามชอบใจไม่ได้ เมื่อสังฆราชเห็นว่าจะทำให้ลูเธอร์กลับใจไม่ได้จึงประกาศขับพยานิกรรมลูเธอร์ เมื่อเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๐๖๓

เหตุการณ์เหล่านี้ เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๕ เพิ่งจะได้รับเลือกเป็นพระราชาธิราชเยอรมนีไม่นานนัก การที่ลูเธอร์ก่อเรื่องยุ่งยากกับสังฆราชกรุงโรมขึ้น เป็นภัยแก่พระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๕ อยู่มาก เพราะว่าทางการบ้านเมืองประเทศเยอรมนี ได้แตกแยกกันอยู่แล้ว ถ้าจะก่อความแตกร้างในทางศาสนาขึ้นอีก ก็จะทำให้ความยุ่งยากติดอำนาจของพระราชาธิราชมากเกินไป ส่วนเรื่องหลักศาสนา ลูเธอร์จะผิดหรือถูกไม่เป็นปัญหา พระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๕ จำต้องทรงคำนึงถึงแต่ทางการบ้านเมือง และการที่จะรักษาอำนาจของพระองค์เองให้มั่นคงอยู่เท่านั้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องปราบลูเธอร์ลงให้จงได้ พระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๕ เรียกประชุมสภาไคเอตเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๐๖๔ และเรียกให้ลูเธอร์

มาให้การต่อสภา ลูเธอร์ยอมมาตามคำสั่ง ลงท้ายสภาก็จับผิดอะไรลูเธอร์ไม่ได้ นอกจากเอาบาตรใหญ่เข้าชม และอ้างความผิดข้อเดียว คือว่า แข็งอำนาคต่อสังฆราช สภาได้อेतจึงประกาศว่า ลูเธอร์เป็นคนนอกศาสนา ห้ามมิให้ใครเข้าเป็นศิษย์นับถือลัทธิของลูเธอร์

ระหว่างนั้น ลูเธอร์ได้แต่งหนังสือบรรยายความเห็นของตนแสดงลัทธิใหม่ซึ่งตนเห็นว่าเป็นลัทธิที่ถูกต้องและได้แปลคัมภีร์ไบเบิลออกเป็นภาษาเยอรมันร่วมกับคำแปลของปราชญ์อื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ถึง ๑๖ ฉบับ ฉบับของลูเธอร์ได้รับความนิยมมากกว่าฉบับอื่น ๆ ที่เป็นดังนี้เพราะเหตุที่ลูเธอร์กำลังมีชื่อเสียงโด่งดังอยู่อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง คำแปลของลูเธอร์ไม่เหมือนคำแปลของคนอื่น คำแปลที่ผู้อื่นทำมา เป็นคำแปลอย่างนักปราชญ์อ่าน คนธรรมดาอ่านไม่เข้าใจ แต่ลูเธอร์ใช้ภาษาอย่างง่ายที่คนสามัญจะเข้าใจซึมซาบทุกข้อ ทุกกระทง ตั้งแต่นั้นมา ใครมีคำแปลของลูเธอร์อยู่ในมือ ก็สามารถเข้าใจได้ว่า หลักที่แท้จริงของคริสตศาสนานั้น มีอยู่อย่างไร*

โปรเตสแตนต์ แยกออกไปอีก ๔ นิกาย ที่สำคัญคือ นิกายลูเธอร์ นิกายคาลวาง นิกายอังกลิคาน หรือ เอปัสโกปาล และนิกายเปรสไบเตเรียน ซึ่งแพร่หลายเข้ามาถึงประเทศไทยอยู่ในปัจจุบัน

คติเรื่องพระเจ้า

ศาสนาทุกศาสนา มีคติอันเกี่ยวกับอำนาจสูงสุดที่มีอยู่เหนือตน อันตนจะพึงยึดถือเป็นหลักประจำชีวิตอยู่ด้วยกันหมดในศาสนาคริสต์ก็เช่นเดียวกัน

ตามประวัติ คติความเชื่อถือของชาวคริสต์ อันเกี่ยวเนื่องด้วยอำนาจสูงสุดที่มีอยู่เหนือตน ได้แก่วาทะเกี่ยวกับพระเจ้าตามที่ได้แสดงมาแต่หนหลัง โดย

๑. อ้างประวัติศาสตร์สากลเล่ม ๓ ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ หน้า ๑๙๔-๒๔๐ และ

เฉพาะที่มีความสัมพันธ์กับศาสนายิว คติของชาวคริสต์อันนี้ กำหนดได้โดยการประกาศคำสั่งสอนและคำบัญญัติอันเป็นโอวาทของพระเยซู พระเยซูคงถือหลักเดิมอันเกี่ยวกับพระเจ้าของชาวยิว แต่มีการดัดแปลงเสียใหม่บางประการ เช่นการยกฐานะของพระเจ้า ซึ่งเป็นพระเจ้าของชาวยิวโดยเฉพาะแต่เดิมมา ให้ทรงมีฐานะเป็นพระเจ้าของมวลมนุษย์ทั้งหลาย อันถือว่าเป็นครุฑาที่บุคคลอุทิศตนต่อพระเจ้า และคติข้อนี้เองเป็นคติที่ชาวคริสต์ถือกันมาในปัจจุบัน สมดังวจนะในพระคัมภีร์ว่า พระเจ้าผู้สูงสุดของเรา คือ พระเจ้าองค์เดียว ผู้เจ้าจักรต้องรักพระเจ้าของสุเจ้า ด้วยดวงใจทั้งสิ้น และด้วยกำลังสุเจ้าทั้งสิ้น*

ความรักพระเจ้า

ในศาสนาคริสต์ก็เช่นเดียวกับศาสนายิว คือ บุคคลมีคติเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่ในสากลพิภพ นามิผู้อื่นยิ่งกว่าพระองค์ไม่ มีคำสอนอยู่เป็นอันมาก ปรากฏในพระคัมภีร์ใหม่ (New Testament) พรรณนาพระลักษณะของพระเจ้าองค์นั้นไว้เป็นต้นว่า พระผู้เห็นแจ้ง พระผู้รอบรู้ในสรรพสิ่ง พระผู้เป็นจอมแห่งสวรรค์ และพื้นธรณี พระผู้ทรงความยุติธรรม พระผู้บริสุทธิ์ พระผู้ทรงมหามตตา พระผู้ทรงความเที่ยงธรรม ฯลฯ

จริงอยู่ พระเยซูนั้น แม้ว่าจะเป็นผู้มั่นคงอยู่ในลัทธิเอกเทวนิยม คือ คตินับถือพระเจ้าองค์เดียวโดยแท้ ตามหลักของยิวเดิมก็ดี แต่เมื่อทรงสั่งสอนสาวก พระเยซูก็ยังสั่งสอนกว้างขวางออกไปยิ่งกว่าที่ชาวยิวได้สั่งสอนกันมา โดยลักษณะแห่งความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัวเอง เยชูสั่งสอนว่า เมื่อรักพระเจ้าแล้วก็ให้รักเพื่อนบ้านด้วย สมดังวจนะที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า สุเจ้าจะต้องรักเพื่อนบ้านของสุเจ้า เหมือนตัวสุเจ้าเอง*

๑. คัมภีร์ Deuteronomy บทที่ ๖ ข้อ ๔-๕

๒. คัมภีร์ Leviticus บทที่ ๑๙ ข้อที่ ๑๘

เรื่องความรักเพื่อนบ้าน ตามคำสอนของเยซูนี้ ในลัทธิยิวโบราณมีคิ
มุงเพียงความรักอันมีอยู่ภายในกลุ่มของตน แต่คติของเยซูคำว่า เพื่อนบ้าน
มุงถึงความรักและการช่วยเหลือมนุษยชาติทั้งหลายไม่เลือกหน้าว่าจะอยู่ใกล้
หรืออยู่ไกล

อาณาจักรของพระเจ้า

คำว่า อาณาจักรของพระเจ้า ไม่มีปรากฏในพระคัมภีร์เก่าตามคติของ
ยิวก็จริงอยู่ แต่ปรากฏคำ Kingdom of God อยู่ในคัมภีร์มีทนาย

ทั้งยิวโบราณและชาวคริสต์ แม้จะไม่มี ความเชื่อในเรื่องสถานที่รองรับ
บุคคลผู้กระทำความดีและความชั่วในโลกนี้ก็จริงอยู่ แต่ทั้งชาวยิวและชาวคริสต์
ก็มีความเชื่อว่า ในภพหน้า มีอาณาจักรของพระเจ้าเป็นเครื่องรองรับบุคคลผู้
รักษาบัญญัติกระทำความดีอยู่ในภพหน้า พวกยิวมีความหวังว่า วันหนึ่งโดย
พระอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า วันนั้นจะเป็นวันพิพากษาความดีและ
ความชั่วของมนุษย์ตามพระบัญญัติที่พระเจ้าได้ทรงกำหนดไว้ มาถึงสมัย
พระเยซู พระเยซูมีโอวาทเพิ่มเติมจากคติเดิมว่า การอ้อนวอนหรือสวดมนต์มุง
ต่อพระเจ้าอยู่ทุกวัน เป็นการกระทำที่ถูกพระทัยของพระเจ้า และพระเจ้าองค์
นั้นจะเป็นผู้ทรงพระกรุณาแก่ผู้อ้อนวอนนั่นเอง

การยกโทษของพระเจ้า

เรื่องการทรงพระกรุณายกโทษ อันพระเจ้าทรงมีอยู่แก่มนุษย์ทั้งหลาย
ในศาสนาคริสต์สอนเป็นหลักสำคัญไว้มาก และเกือบจะตรงกันข้ามกับหลักใน
ศาสนายิว ปรากฏในพระคัมภีร์เก่าตามคติของยิวมีว่า พระยะโฮวาทรงเป็น
พระเจ้าแห่งความพยาบาทอันระคนด้วยความเกรี้ยวกราด หรือทรงเป็นพระเจ้า
ผู้หงวนหนามากพอควรอยู่ สมดังวณะที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า ดวงตาทั้งสอง
ของสุเจ้าจะต้องไม่สงสารชีวิต ชีวิตจะต้องตอบแทนด้วยชีวิต ตาจะต้องตอบ

แทนด้วยตา ฟันตอบแทนด้วยฟัน มือตอบแทนด้วยมือ เท้าตอบแทนด้วยเท้า ด้วยเหตุนี้ ชาวยิวจึงนิยมการแก้แค้นต่อบุคคลที่มาก่อทำให้ได้รับความเจ็บช้ำ

กฎของบรพพิตยิวโบราณ ซึ่งปรากฏในพระคัมภีร์เก่า^๑ สอนให้คนเสียสละร่างกายหรือวัตถุ ในลักษณะแห่งการทดแทน เมื่อพูดถึงการให้อภัยโทษของพระเจ้าต่อบุคคลผู้มีบาป ก็มีเพียงแสดงลักษณะของการอภัยโทษนั้น โดยการทดแทน อันรู้สึกผิดชอบของบุคคล^๒ แต่มาถึงสมัยหลังพระเยซูสอนไว้

ก. พระเจ้าทรงอภัยโทษต่อผู้มีบาป มิใช่เพียงโดยลักษณะทดแทน ด้วยความรู้สึกผิดชอบของบุคคลแต่อย่างเดียว หากแต่ทรงอภัยโทษแก่บุคคลผู้ให้อภัยโทษแก่ผู้อื่น ผู้กระทำความผิดต่อตน ด้วยพระเจ้าทรงอภัยโทษแม้แก่บุคคลที่เป็นข้าศึก เพราะว่าการอภัยโทษของพระเจ้านั้น ทรงมีอยู่แก่บุคคลทั้งหลายไม่เลือกหน้า (คัมภีร์มัทธิว, มาระโก และลูกา)

ข. การให้อภัยโทษของพระเจ้า อีกลักษณะหนึ่ง ตามคำสอนของพระเยซู โดยการยกเอาเคราะห์กรรมของตัวเอง ขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งพวกยิวถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงคำสั่งสอนเดิมของยิวที่ยิ่งใหญ่ที่สุด กล่าวคือ เมื่อพระเยซูใกล้จะถูกตรึงด้วยกางเขนนั้น พระเยซูสอนว่า ความตายของตนเป็นการปลื้มบาป (โดยอำนาจของพระเจ้า) เพื่อช่วยเหลือมนุษย์ทั้งหลาย แม้ผู้นั้นจะเป็นศัตรูของตน สมดังวจนะที่ปรากฏในพระคัมภีร์ลุดกาว่า พระบิดาเจ้าทรงให้อภัยโทษแก่เขาทั้งหลาย เพราะว่าเขาทั้งหลายเป็นผู้ไม่รู้ต่อสิ่งที่เขากระทำลงไป

โดยลักษณะแห่งการอภัยโทษของพระเจ้างดกล่าวมานี้ แสดงให้เห็น

๑. คัมภีร์ Deuteronomy, Exodus และ Leviticus บทที่ ๑๑ บทที่ ๒๑ และบทที่ ๒๔ โดยลำดับ

๒. คัมภีร์ Leviticus บทที่ ๑ หัวข้อ ๗

๓. คัมภีร์ Chronicles, Isaiah และ Ezekiel บทที่ ๗ บทที่ ๕๕ และบทที่ ๓๓ โดยลำดับ

ลักษณะอุปนิสัย อันเต็มไปด้วยความเมตตา และศรัทธา ที่พระเยซูมีต่อพระเจ้า สมตามภูมิแห่งพระคริสต์เจ้า ที่อุบัติมาช่วยเปลี่ยนทุกข์ให้แก่ประชาชนโดยแท้

ความเป็นพระบิดาของพระเจ้า

คติของชาวคริสต์มีว่า “พระเจ้า คือพระบิดาของเราทั้งหลาย”

ความในคัมภีร์เก่า อาทิ คัมภีร์ไอซาห์ แสดงคติว่า พระยะโฮวาเจ้า เป็นผู้ทรงศักดิ์ เป็นพระบิดาของชาวอิสราเอล หรือชาวยิว ไม่มีตอนใด แสดงว่า พระยะโฮวาเป็นพระผู้ทรงศักดิ์ของมนุษย์ทั่วสากล

มาถึงสมัยพระเยซู ปรากฏความในคัมภีร์ใหม่ หลายตอนสอนว่า พระยะโฮวานั้น เป็นพระเจ้า เป็นพระบิดาของมนุษย์ทั้งหลาย หาใช่ของชาวยิว เท่านั้นไม่ สมดังความปรากฏในคัมภีร์มัทธิว และลูกาว่า “พระบิดาของเราทั้งหลาย” มีผู้คำนวณไว้ว่า ถ้อยคำเช่นนี้ปรากฏในพระคัมภีร์ใหม่มากกว่า ๓ ร้อย ครั้ง อธิบายข้อนี้ย่อให้เห็นนิสัยของพระเยซู ว่า เป็นผู้ปฏิรูปศาสนา กว้างขวางออกไปมาก

ลักษณะของพระเยซู

ลักษณะของศาสดา จะกำหนดได้ว่าเป็นอย่างไร เห็นได้ตามคำสั่งสอนที่ศาสดานั้นแสดงออก ชีวิตของพระเยซูตั้งแต่อุบัติมา ปรากฏในคัมภีร์ ลูกาว่าเป็นคนแข็งแรง เป็นคนใจกว้างและมีเมตตา พอใจในการสนทนา เอาใจใส่ศาสนา ใฝ่ความสงบ ชอบท่องเที่ยวไปโดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แสดงความเป็นมิตร และมีใจดีต่อคนทั้งหลายไม่เลือกหน้า ยามได้รู้สึกว่ามี ความขุ่นเคืองเกิดขึ้นในใจ ให้อธิษฐานดลใจเป็นเครื่องดับอารมณ์ พระเยซูมั่นคง และเชื่อมั่นในพระเจ้าเป็นยอดเยี่ยม ในคัมภีร์โยฮันน์ปรากฏว่า เยซูประกาศนามของพระเจ้าว่า “เป็นพระบิดาผู้ยิ่งใหญ่” ด้วยลักษณะซึ่งมีประจำตัวดังนี้ พระเยซูจึงชอบแสดงตนว่าเป็นผู้เหมือนกับมนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีพระบิดาองค์เดียวกัน

พระเยซูสั่งสอนหนักอย่างยิ่งให้มนุษย์ทั้งหลายมั่งคงต่อพระเจ้าผู้เป็นพระบิดานั้น และให้มนุษย์หวังอยู่เสมอว่า บิดาสามารถช่วยเหลือบุตรธิดาได้อย่างไร พระเจ้าผู้เป็นพระบิดา ก็สามารถช่วยมนุษย์ทั้งหลายผู้เป็นบุตรของพระองค์ได้เช่นนั้น โดยลักษณะดังกล่าวนี้ สาวกของเยซูจึงเชื่อว่าเยซูเป็นบุตรของพระเจ้า (Son of God)

หลักตรีนิติ หรือ ตรีเอกานุภาพ

ตรีนิติ (Trinity) คือ พระเจ้าหรือ พระบิดา (God, the Father) พระเยซูหรือพระบุตร (Jesus, Son of God) พระจิต หรือ ดวงพระวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพระเจ้า (Holy Spirit หรือ Holy Ghost) เรียกว่า ง่าย ๆ ว่า พระบิดา พระบุตร และ พระจิต รวมเป็น ๓ เท่ากับ รัตนตรัยของคริสต์ศาสนา พระบิดา พระบุตรและพระจิต แม้จะมีนาม และฐานะต่างกันแต่โดยอำนาจหนึ่งถึงกัน หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ๓ อำนาจนี้เท่ากับ ๑ หรือ ๑ เท่ากับ ๓ อีก จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตรีเอกานุภาพ*

เหตุให้เกิดหลักตรีนิติ หรือตรีเอกานุภาพ เพราะชาวคริสต์ผู้มีศรัทธาการนับถือพระเยซูเจ้า เนื่องจากชาวยิวโบราณนั้นประการหนึ่ง และเมื่อพระเยซูมาอุบัติ มีจริยาวัตร เมตตากรุณาสั่งสอนคนให้พ้นจากความชั่ว ยอมเสียสละชีวิตเพื่อทดแทนความชั่วทั้งหลายที่มนุษย์สร้างมา ยอมตัวเป็น “ผู้รับบาป” ตามประวัติซึ่งมีมาแต่โบราณ และเมื่อคนทั้งหลายในภายหลัง ยอมรับพระเยซูเป็นเมสสิอาห์ เป็นบุตรของพระเจ้า ฉะนั้นแล้ว ชาวคริสต์จึงพากันนับถือพระเยซู เท่ากับเป็นพระอำนาจ หรืออำนาจอีกประการหนึ่ง และ

-
๑. ตรีนิติ เท่ากับรัตนตรัยในคริสต์ศาสนา เปรียบเทียบได้ในคำอธิบายความเป็นหนึ่งของรัตนตรัยในพุทธศาสนาว่า พุทโธ ธัมโม สังโฆ จาติ นานาโหนตมปิ วตฺถุโต อญฺณมญฺญา วิยคฺชาว เอกิภูตมฺปนฺตฺโต -พระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ แตกต่างกันโดยชื่อ แต่โดยอรรถ เป็นอันเดียวกัน --- พระคัมภีร์วิสุทธิมรรค.

อีกประการหนึ่งด้วยความเชื่อในคติทั้งสองอย่าง โดยเฉพาะคือ คติอันเกี่ยวข้องกับพระยะโฮวาเจ้า จึงเป็นผลให้เกิดมีความเชื่อว่า ในพระอำนาจของพระเจ้า หรือพระบิดานั้นมีพระอำนาจอีกอันหนึ่ง คอยติดตามชีวิตมนุษย์อยู่เสมอ พระอำนาจนั้น เรียกว่า Holy Spirit หรือ Holy Ghost ความนับถือหลัก ๓ ประการนี้ คือหลักตรีนิติ หรือ ตรีเอกานุภาพ

คริสตศาสนา นิกายออร์ทอดอกซ์ คาธอลิก และโปรเตสแตนต์ ยอมรับ คติตรีนิติทั่วกันหมด คตินี้ประกาศโดยศาสนาจารย์คนสำคัญ ๓ คน คือ ศาสนาจารย์ บาซิล (Basil) ศาสนาจารย์ เกรกอรี แห่งนยซา (Gregory of Nyasa) และเกรกอรี แห่งนาซิอันซัส (Gregory of Nazianzus) หรือที่เรียกว่า กลุ่มศาสนาจารย์แคปปาโดเซียนส์ (Cappacocians) ในการประชุมสังคายนา แห่งศาสนาคริสต์ ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล ใน พ.ศ. ๙๒๕ ภายหลังจากพระเยซูสิ้นชีพ ๓๘๒ ปี

ศาสนาจารย์กลุ่มนี้ประกาศว่า พระอานุภาพเหล่านี้ มีความสัมพันธ์แก่กันและกัน เท่ากับเป็นอันเดียวกัน เหมือนหนึ่งต้นไม้ ดอกไม้ และกลิ่น ของดอกไม้ฉะนั้น*

คัมภีร์ในศาสนา

ด้วยเหตุที่ศาสนาคริสต์มีศาสนายิวเป็นรากฐาน จึงกล่าวได้ว่าคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ คือ คัมภีร์ใหม่ (New Testament) มีคัมภีร์เก่า (Old Testament) เป็นรากฐาน ทั้งคัมภีร์เก่าและคัมภีร์ใหม่ รวมกันเรียกว่า ไบเบิล (Bible)

๑. ในพิธีบูชา คริสตศาสนิกชน นิยมใช้น้ำแตะที่หน้าผาก ให้ระลึกถึงพระบิดา และที่ทรวงอก ระลึกถึงพระบุตร และแตะที่ไหล่ซ้ายกับไหล่ขวาระลึกถึงพระจิต (พวกนิกายออร์ทอดอกซ์ เตะไล่ขวาไปซ้าย)

คัมภีร์ไบเบิล ตอนที่ตัดออกเป็นพระคัมภีร์ใหม่ มีอยู่ ๒๗ คัมภีร์ แบ่งออกเป็นภาค หรือหมวดใหญ่ ๆ ได้ ๔ หมวดคือ

๑. กอสเปิล (Gospel) หรือ พระวรศาสตร์ คัมภีร์หมวดนี้พรรณนาถึงประวัติชีวิต และการเทศนาสั่งสอนของพระเยซู

๒. แอคท์ (Act) หรือบัญญัติ คัมภีร์หมวดนี้พรรณนาถึงกิจการของบรรดาสาวกของพระเยซูผู้เผยแผ่ศาสนาภายหลังศาสนาสิ้นชีพโดยเฉพาะคืองานการเผยแผ่ศาสนาของปอล (หรือเซนต์ปอล)

๓. อีปิสโตลารี (Epistolary) คัมภีร์หมวดนี้ แต่งเป็นทำนอง จดหมาย (เหตุ) สั้น ๆ มีอยู่ด้วยกัน ๒๑ ตอน ในจำนวนนั้น ๑๔ ตอน แสดงถึงกิจการของปอล และสาวกคนอื่น ๆ ๗ คน และกล่าวถึงคติความเชื่อที่ต่าง ๆ ของชาวยิวในสมัยพระเยซู คัมภีร์ ๑๔ ตอนนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Apocrypha

๔. อปคาลิปติก (Apocalyptic) หรือ เทพนิมิต คัมภีร์หมวดนี้พรรณนาถึงเรื่อง เทพนิมิต อันเกิดแก่ยอห์น หรือโยฮัน สาวกคนสำคัญคนหนึ่งของพระเยซู

คัมภีร์เหล่านี้ บรรดานักปราชญ์ชั้นหลังรวบรวมเอาประวัติคำสั่งสอนของพระเยซู เรื่องราวของสาวกคนสำคัญ และเรื่องราวในประวัติศาสตร์อื่น ๆ มารวมกันไว้เป็นหลักฐาน เมื่อประมาณ พ.ศ. ๗๐๐ เศษ และได้รวบรวมกันไว้เป็นคัมภีร์สมบูรณ์ทั้งส่วนไบเบิลเก่าและไบเบิลใหม่ในสมัยพระเจ้าคอนสแตนติน ผู้เป็นอุปถัมภ์ของคริสตศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๘๖๘

คัมภีร์ไบเบิลใหม่ เขียนเป็นภาษากรีก อันถือเป็นภาษาคัดศัพท์ของลัทธินี้ ขัดอยู่กับความลังเลตอนในคัมภีร์เก่าก็มี คัมภีร์เหล่านี้แปลลงเป็นภาษาต่าง ๆ กว่า ๕๐๐ ภาษา มาในชั้นหลัง ความเข้าใจในคัมภีร์ของคริสตศาสนิกชนแตกแยกออกไปหลายตอน ความข้อนี้ แสดงได้โดยการแตกแยกกันภายในกลุ่มของผู้นับถือเป็นนิกายเล็กน้อย นอกจากนิกายใหญ่ ๓ นิกาย

ข้างต้นออกไปอีกเป็นอันมาก จะแสดงให้เห็นในส่วนที่จำเป็นดังต่อไปนี้

เอปิสโคปาล

นิกายเอปิสโคปาลของอังกฤษ หรือที่เรียกว่า Church of England ผ่านมาจากกรุงโรม ในศตวรรษที่ ๑๗ ของคริสต์ศักราชในระหว่างราชวงศ์สจวร์ต ครองเกาะอังกฤษ เมื่อโรมันคาทอลิกเข้ามานั้น ราชวงศ์อังกฤษไม่พอใจในความทรนทรของพระ จึงประกาศการฟื้นฟูศาสนาที่เรียกว่า Restoration of the Stuarts ใน พ.ศ. ๒๒๐๓ ให้ศาสนาของอังกฤษเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อพระสังฆราชที่กรุงโรม แต่ให้ขึ้นตรงต่ออาณาจักรอังกฤษ สังฆราชใหญ่ก็ไม่เรียกสันตะปาปา แต่ให้เรียกว่า อาร์คบิชอป การฟื้นฟูคราวนี้ทำกันรุนแรงถึงชีวิต อังกฤษไม่ยอมให้ศาสนจักรอังกฤษ มีชีวิตอันทรนทรอย่างศาสนจักรในกรุงโรม พิธีต่าง ๆ ในโรมันคาทอลิก ถูกตัดออกไปหลายพิธี เช่น พิธี Mass เป็นต้น นิกายเอปิสโคปาลของอังกฤษไม่ยอมให้นิกายเอปิสโคปาลนี้แพร่หลายไปใน ไอร์แลนด์และคานาดาด้วย

คาทอลิกฝรั่งเศส

คาทอลิกฝรั่งเศส เรียกว่า คณะเยสุอิต (Jesuit) คือผู้นับถือพระเยซู แต่คณะเยสุอิตในฝรั่งเศสไม่เหมือนเอปิสโคปาลในอังกฤษ คือเมื่อข้ามมาถึงฝรั่งเศสก็มีและแสดงอำนาจคล้ายกับพวกพระในกรุงโรม ทำงานสัมพันธ์กับคาทอลิกในกรุงโรมตลอดมา อำนาจที่คณะเยสุอิตมีอยู่ คือ ควบคุมการศึกษาของชาติทั้งหมด เพราะคนทั้งหลายพากันยอมรับในเบื้องต้นว่า ไม่มีครูผู้ใดจะดีเท่าพระ จึงทำให้พวกพระมีอำนาจอยู่ในหมู่พลเมืองเป็นเวลานาน

ถ้าเทียบกับนิกายศาสนาในอังกฤษ สำนักเยสุอิตของฝรั่งเศสทรนทรไม่น้อยกว่าสำนักโรมันคาทอลิกในกรุงโรม ยังมีสิทธิพิเศษในการหารายได้เข้าวัด และมีศาลพระของตัวเอง ไม่ขึ้นกับบ้านเมือง นโปเลียน โบนาปาร์ต เคยพยายามทำลายอำนาจของคณะเยสุอิตอยู่หลายคราว แต่ไม่สำเร็จ

ในสมัยเกิดการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ราชวงศ์บูร์บองล้มไปแล้ว พลเมืองพยายามจะล้มอำนาจของพระลงเสียด้วย ตอนนั้นสำเร็จ เพราะรัฐธรรมนูญใหม่กำหนดให้แยกศาสนจักรกับอาณาจักรออกจากกัน ไม่ให้มีอำนาจก้าวร้าวกัน คนทั้งหลายได้เสรีภาพในการพูด การเขียน โฆษณา และการนับถือศาสนาด้วย พวกพระที่เคยได้รับการบำรุงทางการเงินทองจากรัฐ ก็ไม่ได้อย่างที่เคยในที่สุดเมื่ออำนาจทางการเมืองมีมากขึ้น อำนาจทางวัดก็ลดลง สมบัติอันเป็นอสังหาริมทรัพย์วัด เปลี่ยนมือมาเป็นสมบัติรัฐบาล คาทอลิกที่กรุงโรมเข้าช่วยเหลือด้านทานอยู่พักหนึ่ง เมื่อเห็นว่าประชาชนนับถือยาเกรง รัฐบาลมากกว่าวัดเสียแล้ว คณะเยซูอิตก็ยอมแพ้

นิกายควอเกอร์

นิกาย ควอเกอร์ (Quaker) เรียกโดยความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า สมาคมสหาย (Society of Friends) เป็นนิกายคริสต์อีกแบบหนึ่ง เกิดขึ้นในอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๐ ผู้ตั้งชื่อ ยอร์ช ฟอกซ์ (George Fox) ความมุ่งหมายเพื่อรื้อฟื้นความนับถือในศาสนาคริสต์ดั้งเดิม ตามความเข้าใจของผู้ตั้ง เมื่อพูดถึงศาสนาคริสต์ดั้งเดิม อาจหมายถึงหลักคตินิยมของคริสต์ในสมัยแรก

ตามประวัติว่า ฟอกซ์ได้รับนิมิตจากพระเจ้า เหมือนกับศาสดาผู้ตั้งศาสนาอื่น ๆ เมื่ออายุราว ๒๐ ปี ฟอกซ์เป็นคนพูดเพราะ สอนให้คนดำเนินชีวิตโดยสามัญ ให้ถือเอาพระอำนาจของพระเยซูคริสต์ โดยการปฏิบัติตามคำสอนให้เคร่งครัด ให้ยึดหลักศาสนามาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต ไม่นิยมพิธีกรรม ปฏิเสธการติดอยู่ในธรรมเนียมโบราณ และไม่ยอมติดอยู่ในคัมภีร์จนเกินไป

หลักคำสอนของควอเกอร์ ให้ปฏิบัติง่าย ๆ มีอยู่ ๑๐ ข้อ คือ

๑. พระมหาอำนาจของพระเจ้า (พระบิดา) อยู่กับคนทุกคน
๒. พระจิตอันบริสุทธิ์ อยู่กับผู้ศรัทธาเสมอ
๓. พระบุตร คือ พระเยซู ทรงความเป็นประธานอยู่ในโบสถ์อันเป็น

แหล่งของการบูชา

๔. ความเป็นนักบวชของผู้มีศรัทธา อยู่ที่ความสงบ
๕. การเทศนาสั่งสอนคน ควรทำได้โดยอิสระ
๖. มีความเสมอภาค ในระหว่างเพศ
๗. การทำพิธีศีลจุ่ม และพิธีศีลมหาสนิท (Communion) ให้เป็นไปโดยน้ำใสใจจริง ไม่ใช่เป็นไปโดยบัญญัติ
๘. การทำสงคราม เป็นการผิดบัญญัติ
๙. การสาบาน เป็นการผิดบัญญัติ
๑๐. ชีวิตควรดำเนินไปอย่างสามัญธรรมดา และโดยภราดรภาพ

ลัทธิเควกเกอร์ แพร่หลายอยู่มากในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในรัฐเพนซิลเวเนีย ถึงกับเรียกรัฐนั้นกันว่า “รัฐเควกเกอร์” ผู้นำลัทธินี้ไปสู่อเมริกาชื่อ วิลเลียม เพน

นิกายดีอีสต์

Deism คือ ลัทธิที่เชื่อว่ามีพระเจ้าอยู่จริง แต่เป็นไปในลักษณะทางวิทยาศาสตร์ คัดค้านลัทธิที่คู่กันไป คือ Atheism อันเป็นลัทธิปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า ลัทธินี้ สอนให้มีความเชื่อว่าพระเจ้ามียู แต่พระเจ้านั้น ไม่ใช่เป็นผู้ครอบงำการกระทำของมนุษย์ เป็นคติคัดค้านคติของศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาที่นับถือพระเจ้าแบบ Theism คือแบบที่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ครอบงำโลก และการกระทำของมนุษย์

พวกดีอีสต์ มีบัญญัติ ๓ และศรัทธา ๔

บัญญัติ ๓ คือ

๑. เป็นสิทธิและหน้าที่ของคนทุกคน ที่จะค้นคิดถึงเรื่องคติแห่งชีวิต

สำหรับตนเอง บุคคลไม่ควรจะคิดถึงอำนาจภายนอก คัมภีร์กิติ โบสถ์วิหารกิติ เป็นเครื่องประกอบแต่เพียงส่วนนอก หาได้เกี่ยวกับจิตใจหรือจริยธรรมอัน บุคคลจะพึงปฏิบัติเพื่อคติแห่งชีวิตไม่

๒. ความรอบรู้เรื่องพระเจ้า ควรจะเป็นความรอบรู้ที่ถูกต้อง ประกอบ ด้วยเหตุผล ประกอบด้วยศรัทธา ความรู้สำนึก และศาสนา

๓. ความรอบรู้เรื่องพระเจ้า จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของธรรมชาติ และความจริงอันมั่นคง

ศรัทธา ๔ คือ

๑. ศรัทธาว่า มีพระเจ้าองค์เดียว พระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดใน จักรวาล พระองค์เป็นผู้ทรงปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ แต่พระองค์ไม่ได้สำแดง และ สำแดงไม่ได้ ซึ่ง (พระรูปของ) พระองค์เองนั้น แก่บุคคลผู้ใด

๒. โลก เป็นไปตามระเบียบ ตามธรรมชาติ เพื่อความดีในสุดท้าย โลกกำลังหมุนไป เพื่อความราบรื่น ที่สุดแห่งโลกจะมีแต่ความดี

๓. ชีวิต จะมีการสืบต่อไปชั่วกาลยาวนาน ชีวิตนั้นเป็นอมตะ เพราะ ว่า พระเจ้าทรงพอพระทัยในการสร้างของพระองค์ พระองค์ไม่ทรงแยกชีวิตนั้น ออกไปจากโลก

๔. พระเจ้าเป็นผู้ทรงอำนาจอันถาวร พระอำนาจนั้น ส่งให้เกิด คุณความดี และความรักเป็นภราดร

พวกดีอีส์ต์ ปฏิเสธเทพอำนาจหลายอย่าง ที่ปรากฏในคัมภีร์เก่าและ คัมภีร์ใหม่ อาทิ เรื่องพระเยซูภายหลังสิ้นชีพ ทรงมาปรากฏพระกายให้ เห็น ด้วยพระอานุภาพของพระเจ้า หรือของพระองค์เองอย่างใดอย่างหนึ่ง ว่าเป็น เรื่องไม่มีเหตุผล และเชื่ออยู่เสมอว่า ตามเหตุผล เมื่อมนุษย์เป็นคนดีอยู่ ตามธรรมชาติแล้ว เรื่องของนรกเป็นอันมีไม่ได้ พวกดีอีส์ต์เป็นพวกมองโลก ข้างดี เป็นพวกถือความรัก ความเมตตาปรานี เป็นรากฐานของชีวิต และ

ที่ดีที่สุด คือ เป็นผู้ถือเหตุผลเป็นใหญ่

นิกายมอร์มอน

ลัทธิมอร์มอน (Mormonism) เรียกอย่างหนึ่งว่า The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints คือนิกายยี่สิบคริสต์ของบรรดาสาวกผู้มาในภายหลัง ศาสนิกของลัทธินี้มีคัมภีร์สำคัญเล่มหนึ่ง เรียกว่า Book of Mormon ผู้ตั้งลัทธิชื่อ **โยเซฟ สมิธ** เป็นชาวนาเมืองเวอร์มอนต์ สหรัฐอเมริกา เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๔๒ เป็นเด็กเอาใจใส่ในศาสนาเมื่ออายุ ๑๕ ปี เกิดศรัทธาเชื่อว่าตัวเองเป็นผู้ได้รับสาส์นมาจากสวรรค์ ตามตำนานว่า มีเทพเจ้าองค์หนึ่งชื่อ **โมโนรี** นำเอาข้อความในคัมภีร์มาบอกแกโยเซฟ สมิธ ประหนึ่งเป็นความฝัน เทวดาองค์นั้นมาเข้าฝันบอกความแก่สมิธว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๙๖๓ ได้ฝังคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ไว้เล่มหนึ่งที่ภูเขาคูโมราห์ ทางภาคเหนือของนิวยอร์ก เทวดาองค์นั้นบอกว่าคัมภีร์เล่มนี้ เทพผู้เป็นบิดาของตนชื่อมอร์มอน รจนาไว้ย่อ ๆ มีเหลืออยู่แต่ใจความสำคัญ ขอให้ไปรับเอา โยเซฟ สมิธ ก็ไปเอาคัมภีร์นั้นมา นับว่ามีค่าจรรีกรเป็นภาษาโบราณ สมิธแปลออกพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓

หลักของมอร์มอน มีดังนี้

๑. เราเชื่อในพระเจ้า ผู้เป็นพระบิดา (Father) นิรันดร เราเชื่อในพระบุตร (Son) ของพระองค์ และเชื่อในพระจิต (Holy Spirit)
๒. เราเชื่อว่า มนุษย์จะได้รับการลงโทษ เพราะบาปของคนแต่ละคนหาใช่ต้องรับบาปอันตกทอดมาจากอาดามซึ่งเป็นมนุษย์คนแรกของพระเจ้านั้นไม่
๓. เราเชื่อว่า มนุษยชาติทั้งหลาย จะพ้นภัยได้ด้วยการช่วยเหลือของพระเยซูเจ้า โดยการที่มนุษย์ยอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์
๔. เราเชื่อว่า คำสอนเหล่านั้น คือ ศรัทธาในพระเยซู ในความสำนึกผิดในพิธีไถ่บาป และในพระจิต

๕. เราเชื่อว่า มนุษย์จะเข้าถึงพระเจ้า โดยการสั่งสอนของศาสดาพยากรณ์ โดยการสั่งสอนบัญญัติ และการรักษาไว้ซึ่งบัญญัติ

๖. เราเชื่อในความมีอยู่ ของสถาบันศาสนาแต่เก่าก่อนของสาวกของศาสดาพยากรณ์ ของนักแสดงธรรมและผู้ประกาศศาสนาอื่น ๆ

๗. เราเชื่อรางวัลแห่งการใช้วาจา (สั่งสอน) การพยากรณ์ (คือการสั่งสอนของศาสดาพยากรณ์) เทพนิมิต และรักษาใจให้สูงขึ้นได้ด้วยศรัทธา

๘. เราเชื่อว่าคัมภีร์ไบเบิล เป็นวาทะของพระเจ้า เมื่อคัมภีร์นั้นได้ถ่ายทอดออกมาอย่างถูกต้อง และเชื่อว่าคัมภีร์มอรมอน (Book of Mormon) เป็นวาทะของพระเจ้าด้วย

๙. เราเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้เห็นซึ่งสิ่งทั้งหลาย และเชื่อว่า พระองค์จะทรงเปิดสิ่งสำคัญอื่น ๆ อีก ที่มีส่วนสัมพันธ์อยู่กับอาณาจักรของพระองค์

๑๐. เราเชื่อในการรวมกลุ่มของชาวอิสราเอล และการจะรักษาให้คงไว้ซึ่งเผ่าอิสราเอลทั้ง ๑๐ เผ่า และเชื่อว่าองค์การไซออน (Zion) จะตั้งขึ้นได้ในโลก และเชื่อว่าโลกนี้จะได้รับการรื้อฟื้นขึ้นเป็นสวรรค์

๑๑. โดยความสำนึกที่ให้เราระลึกอยู่ เราขออ้างถึงสิทธิแห่งการเคารพบูชาต่อพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ และอนุญาตให้คนทั้งหลายมีสิทธิเช่นเดียวกัน ขอให้เขาทั้งหลายจงบูชาพระองค์ จะด้วยวิธีใดที่ไหน หรืออย่างไร สุดแต่เขาจะทำได้

๑๒. เราเชื่อในการที่เรา เป็นพลเมืองของกษัตริย์ ของผู้ปกครองของประธานาธิบดี ของท่านผู้พิพากษา เราขอเชื่อฟังท่าน ขอเคารพท่าน ขอรักษาไว้ซึ่งกฎแห่งรัฐ ซึ่งเราอาศัยอยู่

๑๓. เราเชื่อว่า เราจะเป็นคนมีเกียรติ เป็นคนจริง มีเมตตากรุณา มีคุณธรรม และกระทำความดีแก่คนทั้งหลาย*

โยเซฟ สมิธ ประกาศคำสอนของตนมาตามหลักนี้ได้สาวกมากพอใช้ แต่ต้องประสบผู้คัดค้านไม่น้อยเหมือนกัน ใน พ.ศ. ๒๓๗๒ ก็ประกาศตัวเป็น "ผู้อันพระเจ้าทรงเจิมแล้ว" เหมือนกับพระเยซูได้รับเจิมจากยอห์น พอปีรุ่งขึ้น ศาสนิกชนช่วยกันสร้างวิหารขึ้นได้หลังหนึ่งเป็นครั้งแรก ในนิวยอร์ก โยเซฟ สมิธ ตั้งตัวเป็นศาสดาพยากรณ์คนแรกของโบสถ์หลังนั้น จากนั้นก็เที่ยวสอนเรื่อยไป มลรัฐโอไฮโอ อารีโซนา และอิลลินอยส์ กลายเป็นศูนย์กลางของมอร์มอน

โยเซฟ สมิธ ถูกพวกคัดค้านลัทธิ ลอบฆ่าเสียเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๓๘๗ แต่สาวกของมอร์มอนไม่ท้อถอย ขณะนี้มีสาวกกระจายอยู่ตามรัฐต่าง ๆ หลายล้านคน

นิกายคริสต์ียนไซแอนส์

นางที่เรียกว่า นิกายไซแอนติสต์ (Scientist) ผู้ก่อตั้งเป็นหญิง ชื่อ มารี เบเกอร์ เอดดี้ (Mary Baker Eddy) ชาวอเมริกัน มีเรื่องเล่าค่อนข้างพิสดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙ เอดดี้อ่านคัมภีร์มัทธิว บทที่ ๙ หัวข้อที่ ๖-๘ ในขณะที่กำลังป่วยหนัก เกิดศรัทธาอะไรขึ้นมาไม่ทราบ ความเจ็บป่วยหายไปในทันที ตั้งแต่นั้นมาก็เกิดความเลื่อมใสในศาสนาอย่างแรงกล้า ประกาศแก่คนทั้งหลายว่า พระเจ้านั้น คือ ดวงใจของเรา การรักษาโรคทางวิทยาศาสตร์ คือการรักษาโรคด้วยอำนาจใจ ได้แก่อำนาจของพระเจ้า พระเจ้าในที่นี้เอดดี้หมายถึงพระเยซู เอดดี้ประกาศคำสอนตามแบบวิทยาศาสตร์ของตนได้ประมาณ ๑๐ ปี ออกหนังสือเผยแผ่ และตั้งโบสถ์ ไซแอนติสต์ ด้วยความช่วยเหลือของผู้เลื่อมใส

๑. ดู The Book of Mormon มีอยู่ ๑๕ ภาค แต่ละภาคมีชื่อผู้รจนา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสาวกของพระเยซู ผู้มาภายหลัง

ขึ้นในบอสตัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ และแต่งหนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง ให้ชื่อว่า Science and Health with a Key to Scriptures ถือหนังสือเล่มนี้เป็นคัมภีร์

เจดดี ถือกฎซึ่งปรากฏในคัมภีร์โยฮัน บทที่ ๔ ข้อ ๓๒ ว่า “ผู้เจ้าจะต้องรู้ความจริง และความจริงจะทำให้ผู้เจ้าเป็นอิสระ” กฎข้อนี้ กลายเป็นข้อปฏิบัติอยู่ในหมู่ศาสนิกของนิกายไซเอนติสต์ ในปัจจุบันมีโบสถ์ไซเอนติสต์อยู่ทั่วโลก ประมาณ ๓,๐๐๐ แห่ง ในจำนวนนั้นกว่า ๒,๐๐๐ แห่งตั้งอยู่ในสหรัฐอเมริกา

นิกายยูนิเตเรียน

ยูนิเตเรียน (Unitarianism) ชื่อนี้ออกมาจากคำสอนที่มีว่า พระเจ้าเป็นหนึ่ง ปฏิเสธหลักตรีเอกานุภาพ หรือหลักตรีนิติ (Trinity) ซึ่งถือว่าอำนาจทั้งสาม คือพระบิดา พระบุตร และ พระจิตรวมเข้าเป็นหนึ่งนั้น ใช้ไม่ได้ ยูนิเตเรียนประกาศว่า ถ้าจะนับถือพระเจ้า พระเจ้านั้นก็ต้องเป็นองค์เดียว นอกนั้นยังปฏิเสธ คำสอน เรื่องบาปตกทอดเพราะบาปของอาดัม ปฏิเสธเรื่องมนุษย์ต้องได้รับโทษหรือมีบาปเป็นนิรันดร์ และเรื่องการเปลื้องบาป ซึ่งมีอยู่ในคัมภีร์เก่าทั้งหมด

ยูนิเตเรียน ต้องการเสรีภาพในทางศาสนา ไม่ยอมถูกผูกมัด ด้วยบัญญัติหรือพิธีกรรมใด ๆ เพียงให้มีศรัทธาเป็นที่ตั้ง เป็นรากฐานเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว แต่ก่อนยูนิเตเรียนปฏิเสธคัมภีร์ไบเบิล เพิ่งมารับรองเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่กระนั้นก็ยังอธิบายว่าไม่ให้งมงายในคัมภีร์ ให้ถือเอาเหตุและผลเป็นหลัก

ผู้นำของนิกายยูนิเตเรียน มีอยู่ด้วยกันหลายคน เช่น วิลเลียม เอลเวอร์รี แชนนิง, ชีออร์ ปากเกอร์, ราฟวัลโด อีเมอร์สัน และ ฮามิลตัน ทอม เป็นต้น นิกายนี้มีการประชุมครั้งใหญ่กันคราวหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ให้ชื่อการประชุมว่า General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches แสดงว่ามีผู้ถือกันเป็นหลักฐาน มีโบสถ์วิหารของยูนิเตเรียนอยู่ในสหรัฐอเมริกา มากกว่าที่อื่น

นิกายพยานพระยะโฮวา

นิกาย พยานพระยะโฮวา ภาษาอังกฤษเรียกว่า Jehovah's Witnesses ตามประวัติว่า ประมาณ ๘๐ ปีมานี้ มีพวกโปรเตสแตนต์หลายคนด้วยกัน รู้สึกท้อใจเนื่องจากความสับสนของคำสอน และความไม่ชัดเจนหลักคำสอนต่าง ๆ ในคริสตศาสนาจึงได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้น ที่มลรัฐเพนซิลเวเนีย หาช่องทางปฏิรูปคำสอนให้กลับคืนเข้าสู่แบบฉบับเดิม โดยเฉพาะแบบอย่างในการนมัสการพระเจ้า คือ พระยะโฮวา

ผู้ตั้งนิกายนี้ชื่อ ชาร์ล รัสเซลล์ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๕ ถึง ๒๔๕๙) เป็นชาวอเมริกัน ได้รับการศึกษาอย่างสามัญ แต่เป็นคนไม่ในศาสนา ได้พบคำสอนที่กล่าวถึงเรื่องมนุษย์ต้องได้รับโทษตกทอดจากอาดัม และต้องมีบาปอยู่เป็นนิรันดร์ ซึ่งปรากฏความอยู่ในคัมภีร์เก่า ก็ปฏิเสธ ประกาศว่า คำสอนอันนี้ผิด และประกาศว่า พระเยซูจะเสด็จกลับมาสู่โลกเป็นครั้งที่สอง ในฤดูไม้ร่วงใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ปีนั้น และ วันนั้น เป็นวันของพระยะโฮวา หรือ วันแห่งพยานพระยะโฮวา และหลังจากนี้ มนุษย์ที่ตายไปแล้วจะกลับฟื้นคืนชีวิตทั้งหมด การพิพากษาความผิดของมนุษย์ จะต้องสิ้นเวลาราว ๑,๐๐๐ ปี เมื่อเสร็จแล้วจะมีการตั้งอาณาจักรของเมสสิอาห์ (Kingdom of Messiah) ขึ้นบนพื้นธรณี

ตามที่สั่งสอนกันมา พยานแห่งพระยะโฮวา มีการออกนามศาสดาพยากรณ์ ผู้อุบัติมาก่อนสมัยพระเยซู มีโนอาห์ อับราฮัม โมเสส เจเรมียาห์ และถึงพระเยซูเป็นคนสุดท้าย คำสอนอ้างว่าศาสดาพยากรณ์เหล่านี้ คือ พยานแห่งพระยะโฮวา คำสอนทำให้ความตื่นเต้นเกิดแก่ชนชั้นกรรมกรและคนชั้นกลางอย่างกว้างขวาง ใน พ.ศ. ๒๔๒๑ คณะพยานพระยะโฮวา ได้ตั้งสมาคมเผยแผ่ลัทธิของตน เรียกว่า หอสังเกตการณ์ (Watch Tower) ได้พิมพ์หนังสือชื่อเดียวกันกับสมาคม ออกจำหน่ายไปอย่างกว้างขวาง สมาคมนักเรียนไบเบิลระหว่างชาติ ได้เป็นกำลังการจำหน่าย และเผยแผ่ลัทธิของ

นิกายนี้เป็นอันมาก สมาคมนี้พิมพ์หนังสือชุดหนึ่ง เรียกว่า Studies in the Scriptures เป็นจำนวนหลายล้านเล่ม จำหน่ายดีไม่มีเหลือ ได้ผลเป็นเงินทองและความเลื่อมใส ช่วยให้คณะพยานพระยะโฮวาแผ่ไพศาลออกไปได้ทั่วโลก ขณะนี้พยานพระยะโฮวา มีสำนักเผยแผ่อยู่ทั่วโลกไม่น้อยกว่า ๑,๒๐๐ แห่ง ชาร์ล รัสเซลล์ ผู้เริ่มต้น เพนดัลซีฟ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ระหว่างสงครามโลกครั้งแรก

หลักของนิกายพยานพระยะโฮวาอ้างคำสอนอันปรากฏในคัมภีร์ไอซาคห์ บทที่ ๒๓ ข้อ ๑๐-๑๒ ที่กล่าวว่า “พระยะโฮวาตรัสว่า สูเจ้าเป็นพยานของเรา สูเจ้าเป็นผู้รับใช้ ซึ่งเราได้เลือกไว้แล้ว ฯลฯ ไม่มีพระเจ้าองค์ใดเกิดขึ้นก่อนหน้าเราและเกิดขึ้นภายหลังเรา พระยะโฮวาได้ตรัสว่าเราได้ประกาศแล้วเราได้ช่วยแล้วเราได้สำแดงแล้ว ไม่มีพระเจ้าอื่นในระหว่างสูเจ้า เพราะฉะนั้น สูเจ้า จงเป็นพยานแห่งเรา ฯลฯ”

นิกายเซเวนเคย์ แอดเวนติสต์

นิกายแอดเวนติสต์ (Adventist) หรือที่เรียก Seven Day Adventist เป็นนิกายของผู้มีความเชื่อว่า เวลาที่พระเยซูมาอุบัติใหม่ จะมีขึ้นในระหว่างที่โลกได้รับความทุกข์ยากแสนสาหัส เวลาแห่งการเสด็จมาอุบัตินั้น กำหนดว่า ๔ อาทิตย์ก่อนวันคริสตมาส (๒๕ ธันวาคม) แต่ละวันอาทิตย์ มีการตระเตรียมเพื่อการฉลองในวันประสูติ (๒๕ ธันวาคม) ที่เรียกว่า Feast of Nativity (ดูพิธีของออร์ธอด็อกซ์ข้างต้น)

พวกนิกายโรมันคาทอลิก และนิกายลูเธอรัน (ฝ่ายโปรเตสแตนต์) ก็กระทำพิธีอย่างนี้เหมือนกัน แอดเวนติสต์ มีนิกายย่อยออกไปอีก ผู้เริ่มตั้งชื่อ วิลเลียม มิลเลอร์ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๙๒) เริ่มประกาศลัทธินี้เป็นครั้งแรก ที่มลรัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

นิกายอัสสัมชัญ

นิกายอัสสัมชัญ (Assumption) มีลัทธิสอนให้นับถือพระแม่มารี

พระมารดาของพระเยซูผู้บริสุทธิ์ (Virgin Mary) สอนว่าพระแม่เสด็จขึ้นสู่สวรรค์ ภายหลังเมื่อสิ้นชีพแล้วด้วยอำนาจแห่งพระบุตร คือพระเยซู

คติอันนี้ เริ่มขึ้น เมื่อศตวรรษที่ ๔ แห่งคริสต์ศักราช โดยศาสนาจารย์คนหนึ่ง ชื่อ เอส เอพิฟาอุส (S. Epiphanius) คนผู้นี้เชื่อและสอนต่อไปว่า พระแม่มารีย์ผู้บริสุทธิ์ จะกลับมาอุบัติอีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกับพระบุตร คือเยซู

นิกายอัสสัมชัญ มีพิธีสำคัญอย่างหนึ่งเรียกว่า Feast of Assumption เป็นการบูชาดวงวิญญาณพระแม่มารีย์ผู้บริสุทธิ์ กระทำในวันที่ ๑๕ สิงหาคม (ดูพิธีของออร์ทอดอกซ์ข้างต้น)

นิกายเซนต์คาเบรียล

คาเบรียล (Gabriel) เป็นชื่อของทูตสวรรค์ชั้นมหาราชองค์หนึ่ง ซึ่งชาวคริสต์ ถือว่า พระยะโฮวาเจ้า เป็นผู้ส่งลงมาบันดาล ให้เกิดเทพนิมิตต่อศาสนาดาพยากรณ์ดาเนียล (Danial) ดังข้อความปรากฏในคัมภีร์ดาเนียล บทที่ ๘ ข้อ ๑๖-๒๗ (ทูตสวรรค์นี้เป็นองค์เดียวกับที่นำโองการของพระอำนาจเจ้า มาเป็นนิมิตแก่พระมหามหิต แต่เรียกนามว่า ยิบธาลิ จะกล่าวในตอนที่ว่าด้วยศาสนาอิสลาม)

ตามเรื่องมีอยู่ว่า มหาราชองค์นี้ มาสอนศาสนาดาพยากรณ์ดาเนียลอยู่ถึง ๑๗ สัปดาห์ และเชื่อกันว่าเป็นผู้มาประกาศการกำเนิดของ ยอห์น ผู้ให้ศีลจุ่มแก่พระเยซู และมาประกาศว่าพระแม่มารีย์ ผู้บริสุทธิ์ เป็นพระมารดาของพระเยซูด้วย

นิกายแบปติสต์

นิกายนี้ คือพวกที่นับถือว่า การทำพิธีศีลจุ่ม เป็นพิธีที่ล้างบาปได้โดยแท้จริง ตามประวัติการรับพิธีศีลจุ่มของพระเยซูนั่นเอง ความนับถือของนิกายนี้กว้างขวางออกไปว่าพระเยซูและบรรดาสาวกผู้ใกล้ชิดของพระองค์ทั้ง ๑๒ คนเท่านั้น เป็นผู้สั่งสอนที่แท้จริง สาวกทั้ง ๑๒ คน เป็นผู้สืบทอดหลักศาสนาที่

แท้จริงมาด้วยเหตุอำนาจโอวาทต่าง ๆ ของพระเยซู ดำรงความแท้จริงอยู่ได้ เพราะการกระทำของสาวกทั้ง ๑๒ พุดโดยย่อ พวกนิกายนี้นับถือคุณความดีของสาวก ๑๒ คน เป็นผู้สืบต่อโอวาทของพระเยซูอย่างจริงจัง

นิกายแบปติสต์ แยกออกเป็นแบปติสต์ย่อย ๆ อีกกว่า ๑๐

นิกายคาลเวง

นิกายนี้ ยอห์น คาลเวง (John Calvin) นักบวชชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ตั้ง (ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๕๒-๒๑๐๗) คติของคาลเวง ได้รับความสูงสุดและความศักดิ์สิทธิ์ของพระคัมภีร์ เป็นพระโองการของพระเจ้า ยอมรับนับถืออำนาจของพระเจ้า ที่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งใดได้ทุกอย่าง แม้แต่พระคัมภีร์สอนให้มนุษย์กระทำหน้าที่เพื่อน้ำพระทัยของพระเจ้า อ้างตัวอย่างอาดาม มนุษย์คนแรกของพระเจ้า ผู้ไม่ทำตามคำสั่งของพระเจ้า ถือว่าละหน้าที่ เป็นบาป

คาลเวง สนับสนุนโปรเตสแตนต์อย่างรุนแรง แต่มีคติผิดจากโปรเตสแตนต์เดิม เพียงเรื่องการนับถือพระคัมภีร์

นิกายเพรสไบเตเรียน

เพรสไบเตเรียน (Presbyterian) มาจากคำ เพรสไบเตอร์ แปลว่า พระผู้ใหญ่ เป็นนิกายหนึ่งของโปรเตสแตนต์ นิกายนี้มุ่งหมายให้มีการจัดการปกครองในวงของพระเจ้าให้เป็นระเบียบแบบแผน อาทิ ให้มีหน้าที่ปกครองพวกหนึ่ง ให้มีหน้าที่รักษาพระบัญญัติทำพิธี และรักษาสถานที่ไปแต่ละพวก มีบิชอป (หัวหน้าพระ) เป็นประธาน แล้วมีมินิสเตอร์ (Ministers) ร่วมกันทำงานเหมือนสภาขึ้นตรงต่อบิชอป เกิดขึ้นด้วยการแก้ไขการเปลี่ยนแปลงหลักเดิมของโปรเตสแตนต์ ให้คงที่ตามหลักของลูเธอร์

ความเชื่อของเพรสไบเตเรียน มีศรัทธาเป็นหลักใหญ่ ถือว่าพระพรของพระเจ้า เพื่อช่วยปลื้มทุกข์ให้แก่มนุษย์นั้น มาถึงโดยตรงต่อผู้มีศรัทธา

พระพรของพระเจ้าไม่ใช่มาจากพระ พระผู้ทำพิธีเป็นเพียงผู้ทำพิธีตามระเบียบการปกครองของคณะที่มีอยู่เท่านั้น

นิกายเมธอดิสต์

นิกายเมธอดิสต์ (Methodist) เป็นนิกายในฝ่ายโปรเตสแตนต์อีกนิกายหนึ่ง ยอห์น เวสลีย์ (John Wesley ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๕๖-๒๓๓๔) ชาวอังกฤษ เป็นผู้ก่อตั้ง

ความมุ่งหมายของผู้ก่อตั้ง ต้องการให้การนับถือศาสนาหรือพระเจ้าเป็นไปโดยอิสระแก่ใจ เป็นไปโดยเหตุผล ให้เหมาะแก่ชีวิตของบุคคล ข้อสำคัญอีกอันหนึ่งต้องการรวมพวกโปรเตสแตนต์ที่แตกแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ ให้อยู่ในแบบเดียวกัน

ฝ่ายโปรเตสแตนต์ยังมีนิกาย ลูเธอรัน, อังกลิกัน และอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่มีกิจปฏิบัติคล้าย ๆ กัน

นิกายฟรานซิสกันส์

ฟรานซิสกันส์ (Franciscans) ชื่อนี้มาจาก Saint Francis of Assisi (ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๔) เกิดที่อัสซีซี ประเทศอิตาลี นิกายนี้ได้ชื่อจากผู้ตั้ง เป็นฝ่ายโรมันคาทอลิกที่เคร่งครัดที่สุด และมีชื่อที่สุดในเรื่องบวชทนไม่ว่าชายหรือหญิง

นิกายฟรานซิสกันส์ มีนักบวชเรียกว่า ไฟร์อาร์ (Friar) แบ่งออกเป็น ๔ พวก คือ พวกนุ่งห่มผ้าสีเทา พวกนุ่งห่มผ้าสีน้ำตาล พวก Black Friar นุ่งห่มผ้าสีดำ และ White Friar นุ่งห่มผ้าสีขาว ซึ่งแตกต่างกันออกไปตามสังกัดของนิกายในกลุ่มเดียวกัน ๔ สังกัด คือ Franciscans, Dominicans, Carmelites และ Augustinian

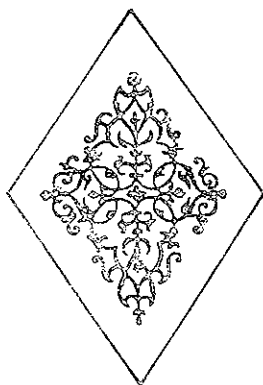
นิกาย ฟรานซิสกันส์ เป็นนิกายที่สมมติบำเพ็ญตนเคร่งครัดจำกัดเครื่องใช้ จำกัดอาหาร ยอมรับทานจากผู้อื่น (ทำนองภิกษุ ?) พยายามปฏิบัติตนให้เหมือนพระเยซูได้เท่าไร ยิ่งเป็นฟรานซิสกันส์ที่ดีได้เท่านั้น*

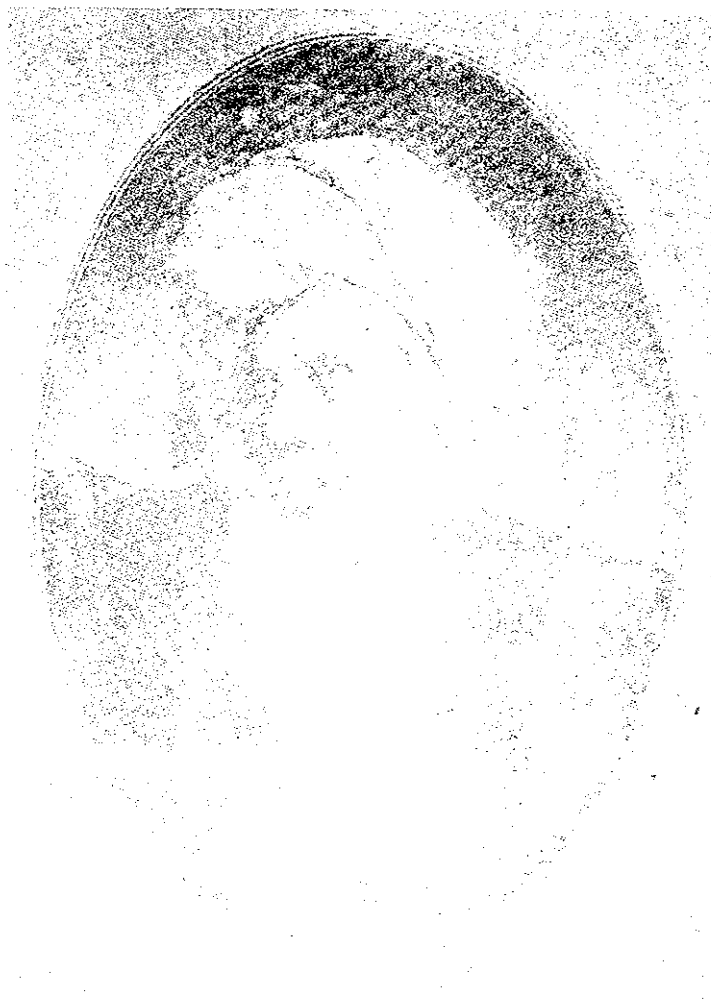
ศาสนาคริสต์ ซึ่งมีนิกายใหญ่อยู่ ๓ นิกาย ดังแสดงมา ยังมีแตกแยกเป็นนิกายน้อยใหญ่อีกเป็นอันมาก มีจริยธรรมวางไว้เพื่อคริสตศาสนิกจะพึงปฏิบัติตามคำสอนของผู้เป็นศาสดามีความเมตตาเป็นต้น อันจักแสดงในตอนที่กำลังถึงหัวข้อแห่งความเปรียบเทียบ ในตอนท้าย

ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาใหญ่ และมีความสำคัญอยู่ในสังคมชาวคริสต์ทุกนิกายกว่า ๑,๐๐๐ ล้านคน ซึ่งกระจายกันอยู่ทั่วโลก เป็นกลุ่มใหญ่แห่งสังคมด้วยบัญญัติและจริยธรรมของผู้เป็นศาสดาแพร่หลายมั่นคง เป็นธรรม ประจำสังคม ของโลกส่วนหนึ่งอยู่ในปัจจุบัน.

---

๑. อ้าง Religions of the World หน้า ๑๑๙-๑๒๖ ของ Gerald L. Berry : Barnes Nodle Inc; New York 1961 และ Encyclopedia of Religion หน้า ๒๘๙-๒๙๐ ของ Vergilius Fern : Littlefield Adams Co : New Jersey, 1959.

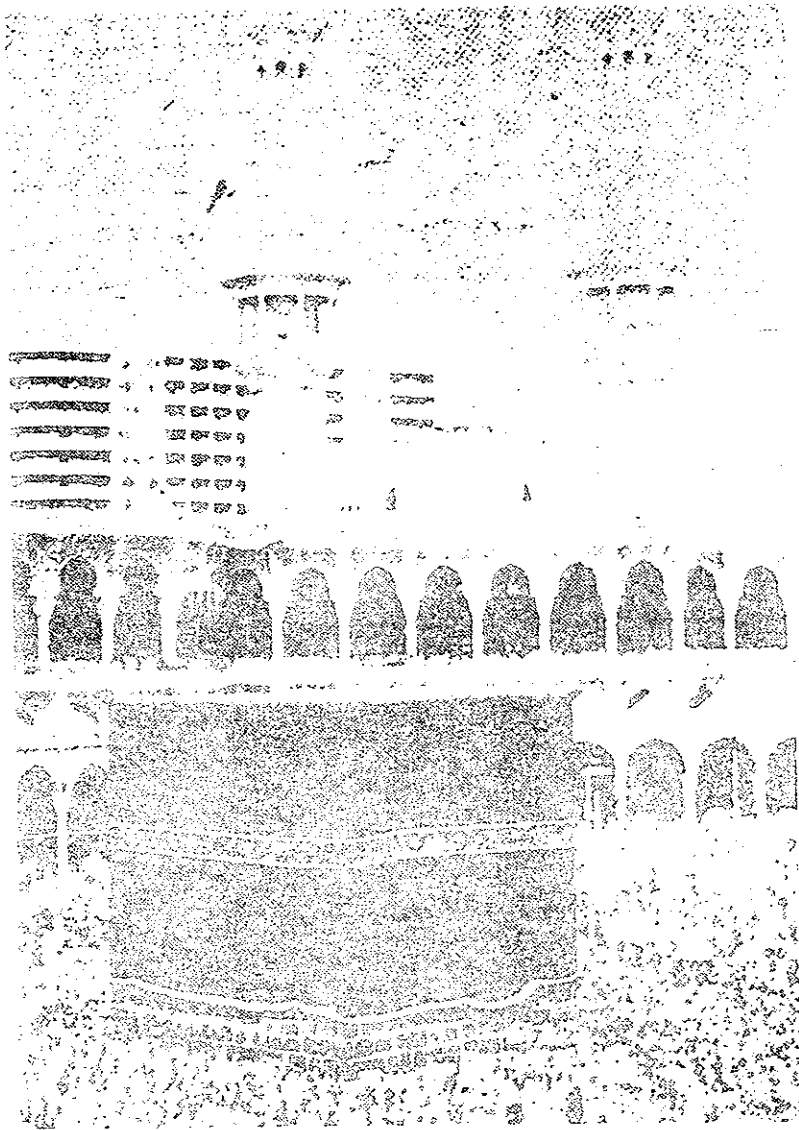
พระนะบี มหะหมัด

ศาสดาของศาสนาอิสลาม

ภาพวาดจากหนังสือ

Biographies of Religious Leaders

สถานศักดิ์สิทธิ์ “กาบา” (หินดำ)

ในเมืองเมกกะศุนยอิสลาม

บทที่ ๑๕

ศาสนาอิสลาม ศาสนาแห่งสันติ

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาใหญ่ ในจำนวนศาสนาใหญ่ของโลก ๓ ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือมากกว่า ๕๐๐ ล้านคน กระจายอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของโลก ศาสนาอิสลามเกิดในแหลมอาหรับอันกว้างใหญ่ ท่ามกลางทะเลทรายอันร้อนระอุ

ผู้ประกาศศาสนานี้ มีนามตามที่ได้รับยกย่องว่า “มหะหมัด” ประกาศหลักว่า “ไม่มีพระเจ้าองค์ใดในโลก นอกจากพระอัลเลาะห์ (อ้าหล่า)” สาวกของอิสลาม ถือว่าพระมหะหมัดเป็นนบี คือศาสนทูตพยากรณ์ ผู้รับบัญชามาจากพระอัลเลาะห์พระองค์นั้น โดยประการฉะนี้ จึงนับว่า อิสลามเป็นศาสนาประเภทเอกเทวนิยม (Monotheism) คือ นับถือพระเจ้าองค์เดียว

“อิสลาม” เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า “สันติ” มีความหมายทางศาสนาว่า การถวายตัวต่อพระเจ้า (Submission to the God) หรือการถวายตัวต่อหน้าพระทัยของพระเจ้า เพื่อสันติ คือ ถ้าไม่ยอมถวายตัวต่อพระเจ้า ย่อมไม่สันติ ผู้นับถือศาสนานี้เรียกว่า “มุสลิม” แปลว่าผู้รักสันติตามความหมายทางศาสนาว่า ผู้มอบกายถวายชีวิตต่อพระเจ้า เพื่อสันติ

พระเจ้าองค์เดียว ที่มีสลิมมอบกายถวายตัวให้ ทรงพระนามว่า อัลเลาะห์ หรือ อ้าหล่า มีทางวินิจัยว่า เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน กับพระเจ้า (องค์เดียว) ของยิว คือพระยะโฮวา โดยอธิบายว่า พระนามยะโฮวามีคำเรียกอีกอย่างหนึ่งตามภาษาของเผ่าเซมิติกในกลุ่มนั้นว่า (EL) เอลอิม (Elohim) หรือเอลฮา (Eloha) ซึ่งแปลว่า “ผู้ทรงพลังแข็งแรง” ต่อมาคำนี้กลายเป็นคำว่าอัลลาล์ (Allah) คือ อัลเลาะห์หรืออ่านว่า ta-ilha ในภาษาอาหรับ ความหมายตรงกับ คำว่า God ในภาษาอังกฤษ (ดูเรื่องพระยะโฮวาในศาสนายิว)

วินิจัยนี้ มีความเป็นไปได้หลายทาง โดยประกอบกับคำอธิบายประวัติของพระมหะหมัดเอง ว่า พระมหะหมัดมีอาชีพเป็น พ่อค้า เดินทางผ่านไปถึงกรุงเยรูซาเล็ม คือแผ่นดินปาเลสไตน์ อัน ตกติดอยู่กับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนส่วนใต้ ขั้วนี้ทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่ง คือ ระหว่างนั้นมีพวกยิวเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนอาหรับเป็นอันมาก พระมหะหมัดได้รับคติทางศาสนาของคนยิวมาแต่ตอนนั้น

ความจริงสรุปได้ว่า ศาสนาอิสลาม ซึ่งประกาศโดยพระมหะหมัด มีคติทางศาสนาเนื่องมาจากศาสนายิวทางหนึ่ง และอาจเนื่องมาจากศาสนาโซโรอัสเตอร์ ของชาวอิหร่านอีกทางหนึ่งก็ได้ ด้วยปรากฏว่าพระมหะหมัดเคยเดินทาง ผ่านไปถึงอ่าวเปอร์เซียอยู่บ้าง ส่วนพระนามของพระเจ้านั้น ตามรูปที่เป็น ดังกล่าวข้างต้น น่าจะต้องรับว่า อ้าหล่า กับ ยะโฮวา เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน หรือเนื่องถึงกันตามคติทางศาสนาอันนับถือแต่เดิมมาในแหลมอาหรับ

ชาวอาหรับ ในสมัยก่อนพระมหะหมัด แยกแยกออกเป็นหลายกลุ่ม บ้านเมืองแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ เชบา (Sheba) เนจด์ (Nejd) และ เฮยาส (Hejas) ความสามัคคีทางการปกครองไม่มี แต่ละกลุ่มมีหัวหน้าซึ่งส่วนมาก เป็นนักบวช และพ่อค้าที่มีอำนาจควบคุมคนได้ในทางการค้าและทางศาสนา อาหรับทั้งสามกลุ่มแก่งแย่งอำนาจและวิวาทกันอยู่ตลอดเวลา ด้วยมีความคิด

ต่าง ๆ กัน มีศาสนาและพระเจ้าที่นับถือแตกต่างกัน

อาชีพสำคัญของชาวอาหรับแต่โบราณ คืออาชีพช่าง และอาชีพค้าขาย ขนสินค้าขึ้นหลังอูฐ ร่อนเร่พเนจร ออกไปตามบ้านเมืองไกล ตลอดทะเลทราย อันใหญ่กว้าง พ่อค้าเหล่านี้มีศูนย์กลางแห่งการชุมนุมทางการค้าและการศาสนาอยู่แห่งหนึ่ง ที่เมืองเมกกะ (Mecca-Makkah) ประเทศซาอุดีอาระเบีย อันเป็นเมืองอูบัติของมเหหมัดและเป็นเมืองศูนย์กลางศาสนาอิสลามในปัจจุบัน

ทะเลทรายอันร้อนระอุ ทำให้ชาวอาหรับเป็นคนอดทน แข็งแรง ชี้นำเก่ง เป็นเพื่อนซื่อสัตย์ต่อกัน มีนิสัยรักสัตว์ กล้าหาญ ชอบเล่นนิทาน นิทานอาหรับ เป็นนิทานที่สนุกสนานยิ่งกว่านิทานของคนเผ่าใดในโลก กล่าวกันว่า ท่ามกลางความอ้างว้างแห่งทะเลทรายและดวงดาวบนท้องฟ้า เป็นมูลเหตุให้เกิดจินตนิยายและเรื่องราวอันวิจิตรพิสดาร อาทิความพิสดารของนิยายอาหรับราตรี

ชีวิตพระมเหหมัด

ในเมืองเมกกะ มีอาหรับเผ่าคูเรชหรือคูราอิช (Qureysh) เป็นเผ่าใหญ่มีอาชีพเช่นชาวอาหรับทั้งหลายดังกล่าวข้างต้น พระมเหหมัดอูบัติในหมู่คนเผ่านี้เมื่อ พ.ศ. ๑๑๑๓ เป็นบุตรของอับดุลลาห์, มีชื่อเดิมว่า อาบู คัสซิม ต่อมาอาบู คัสซิม ประกาศคำสอนจนมีคนเลื่อมใส จึงได้นามใหม่ว่า มเหหมัด (มุฮัมมัด) แปลว่า ผู้กวรสรรเสริฐบุชา

ข้อนี้ เปรียบเทียบ ได้เช่นเดียวกับพระสมณโคดมผู้ตั้งพุทธศาสนา ต่อมาได้นามว่า พุทธะ ภายหลังตรัสรู้ และเช่นเดียวกับ พระเยซู ผู้ตั้งคริสต์ศาสนา ต่อมาได้นาม คริสต์ หรือไครสต์เมื่อได้รับศีลจุ่มจากนักบวชยอห์น คือ John the Baptist ดังแสดงมาแล้ว (ในตอนว่าด้วยคริสต์ศาสนา)

ตามประวัติแสดงว่า ตระกูลของพระมเหหมัดเคร่งครัดในศาสนา พระมเหหมัดต้องเสียบิดา ก่อนคลอดจากท้องมารดาเพียง ๒ เดือน เมื่อคลอดแล้ว

ได้ราว ๔ หรือ ๖ ปี มารดาก็เสียชีวิต ต้องเป็นเด็กกำพร้า ได้รับการเลี้ยงดูจากปู่และลุง

ลุงของพระมหะหมัดชื่อ อาบู ตาลิป ได้สั่งสอนวิชาการค้าขายให้แก่หลานส่งหลานออกไปค้าขายตามเมืองไกล พระมหะหมัดได้โอกาสท่องเที่ยวและศึกษาในคราวนี้ ปรากฏว่าพระมหะหมัดไม่ได้เข้าโรงเรียน และอ่านหนังสือไม่ออกแต่ไม่แปลก คนอ่านหนังสือไม่ออก เป็นใหญ่เป็นโตได้ก็มีอยู่ถมไป

พระมหะหมัด เป็นชาวอาหรับขนาดกลาง มีผิวดำ ผมนัยกเล็กน้อย ดวงตาดำและแข็งกร้าว แสดงนิสัยเป็นผู้เข้มแข็ง ตั้งใจจริง มีชนคิ้วดำ เป็นลักษณะคนช่างคิด เป็นคนเรียบร้อยและสะอาด พระมหะหมัดเป็นคนพูดเพราะและมีกตัญญูดีมาก

เมื่อเติบโตขึ้นมาชีวิตของพระมหะหมัดค่อนข้างจะลำบาก ต้องเดินทางออกไปค้าขายในถิ่นไกล ลางที่ต้องแสดงความกล้าหาญต่อสู้กับคนเฝ้าอื่นตามประวัติกล่าวว่า พระมหะหมัดเป็นคนค่อนข้างจะขี้โรค โรคที่เป็นประจำคือโรคลมและปวดศีรษะ

แม้จะไม่ได้เรียนหนังสือ ศึกษาน้อย แต่ก็ยังมีเหตุสำคัญอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้พระมหะหมัดได้ศึกษาชีวิต และความเป็นไปของคนทั้งหลายได้ คือ คนเฝ้าคูเรช อันเป็นเฝ้าของตระกูลพระมหะหมัด มีหน้าที่รักษานิน ๔ เหลี่ยมสีดำ คือ กาบะห์ (Ka-bah) ซึ่งเป็นปูชนียวัตถุศักดิ์สิทธิ์ใกล้กรุงเมกกะ ผู้รักษามีหน้าที่ต้องจัดหาน้ำดื่มและคอยให้ความสะดวกแก่พ่อค้าต่างถิ่นผู้เดินทางจากเมืองไกล ส่วนมากเป็นพ่อค้าจากประเทศซีเรีย และจากประเทศอินเดีย โดยมีเมกกะเป็นศูนย์การค้า เมื่อคนพวกนั้นเดินทางมาถึง พระมหะหมัด ได้ ปฏิบัติแก่ผู้เดินทาง และได้ศึกษาหาความรู้ เห็นชีวิตความเป็นอยู่ เห็นคติทางศาสนาของคนเหล่านั้น ซึ่งมีทั้งพวกนับถือศาสนาอิสลาม คริสต์ ศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา ความจึงน่าจะรับได้ว่า ก่อนประกาศศาสนาอิสลาม พระมหะหมัด

มีความรู้เรื่องศาสนาอื่น ๆ มากพอสมควร

ความขยันขันแข็ง ความฉลาดสามารถในทางค้าขาย และความเป็นคนพูดจาไพเราะของพระมเหษณ์ ทำให้เป็นที่พอใจของหญิงหม้ายคนหนึ่ง ผู้มีอาชีพค้าขาย ชื่อ คาดิยาห์ (Khadejah) มีอายุแก่กว่าพระมเหษณ์ถึง ๑๕ ปี นางจ้างพระมเหษณ์ให้ควบคุมสินค้าไปจำหน่ายในเมืองไกล กลับมาราวไร ได้กำไรมากกลับมาทุกที นางคาดิยาห์วางใจมอบหน้าที่เป็นใหญ่ในกิจการค้าให้ สุดท้ายความวางใจกลายเป็นความรัก ทั้งสองได้เป็นสามีภรรยา กัน ร่วมกันสนับสนุนกิจการและชีวิตของกันและกัน รุ่งโรจน์ตลอดมา

พระมเหษณ์เป็นคนใฝ่ศึกษา มีความโน้มเอียงไปข้างรักสงบ ในตอนหลังชีวิตค่อยมั่นคงขึ้นเพราะภรรยา ไม่ต้องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปอย่างแต่ก่อน จึงใช้เวลาว่างจากการค้าขายออกไปหาความสงบตามขุนเขา ทุ่งกว้าง และทะเลทราย หาความสงบทางใจ ศึกษาความเป็นไปของธรรมชาติอันเร้าใจ ว่างเปล่าตามที่เคยมา นาน ๆ เข้าจิตใจสงบใครจะห่างจากความยุ่งยาก ก็เพิ่มพูนมากขึ้น

รับเทวโองการ

ตามตำนาน คืบวันหนึ่ง ในเดือนรามาदान (เดือน ๙ ของอิสลาม) พระมเหษณ์นั่งหาความสงบอยู่ในถ้ำบนเขาหิรา ขณะใจกำลังสงบ เทวโองการอันหนึ่งปรากฏขึ้นในดวงใจ (Revelation) เทวโองการนั้นเป็นเสียงกระซิบของมหาเทพคาเบรียล (Gabriel) หรือยิบราอิล (Jibra-il) ผู้รับโองการจากพระอัลล่าว่า “จงอ่าน” หรือ “ท่องป่น” และว่า “ในพระนามของพระอัลล่าเจ้าผู้ทรงพระคุณใหญ่ และพระมหากرุณาใหญ่ ผู้ทรงสร้างโลก และสร้างมนุษย์ด้วยพระโลหิต ฯลฯ และว่า “ไม่มีพระเจ้าองค์อื่นใด นอกจากพระอัลล่าเจ้า แต่พระองค์เดียว” (ดูเรื่องเทพบร๊วาร์ข้างหน้า)

เมื่อได้รับเทพนิมิต พระมเหษณ์เดินทางกลับบ้าน บอกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ตนให้ภรรยาทราบ นางคาดิยาห์เป็นผู้หญิงรักสามี และคอยสนับสนุนฐานะของสามีอยู่ตลอดมา ประกอบกับเป็นผู้ศรัทธาในศาสนาอยู่ จึงกล่าวเอาไว้ว่า เสียงที่ได้ยินกระซิบมานั้น เป็นเสียงสั่งของพระเจ้าผู้เป็นมหาเทพ ทรงพระมหากرุณาเลือกให้เป็นนบปี (ศาสตพยากรณ์) สืบคำสอนของพระองค์ เวลานั้นพระมเหษณ์มีอายุ ๔๐ ปี

ตั้งแต่วันนั้นมา พระมเหษณ์ก็ได้กำลังใจ และมั่นใจว่าตนเองเป็นผู้อันพระเจ้าทรงโปรด ตัวเองเป็นผู้ควรยอมรับนับถือนิมิต ที่ปรากฏแก่ตน ความที่เคยมั่นในศาสนา ยิ่งเพิ่มพูนเป็นกำลังใจ พระมเหษณ์ดลมือพิจารณาถึงผลได้ผลเสีย จากความเชื่อของคนทั้งหลาย แล้วในที่สุดก็เริ่มสอนคน และคนที่พระมเหษณ์สอนเป็นคนแรก คือ นางคาดิยาห์ ภรรยาของตนเอง

ฐานะครอบครัวของพระมเหษณ์ในตอนหลัง ภรรยาเป็นกำลังใจอย่างมาก ช่วยให้พระมเหษณ์มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้และประกาศศาสนาใหม่ของตน พระมเหษณ์ไม่ต้องเดินทางค้าขายอย่างแต่ก่อน นำผลกำไรที่ทำได้แต่เดิมใช้จ่ายไปในการสอนคน คู่สามีภรรยาอยู่ร่วมสุขทุกข์ด้วยกันเป็นเวลานานถึง ๒๕ ปี

แหล่ง ที่พระมเหษณ์กำหนดเอาเป็นแหล่งประกาศศาสนาของตนเป็นครั้งแรก คือ แหล่งที่มีคนนับถือศาสนาต่าง ๆ มาชุมนุมกัน คือ ที่ประดิษฐานหินสี่เหลี่ยมสีดำ กวาที่ อันเป็นมหาปูชนียสถานของชาวอาหรับทั้งปวงในปัจจุบัน

การเลือกเอาสถานที่ชุมนุมอย่างนี้เป็นที่ประกาศคำสอน เป็นการเสี่ยงอันตรายอย่างยิ่ง แต่อาศัยผู้กระทำเป็นคนกล้า มีจิตศรัทธามั่นคง เชื่อว่าตนจะทำได้ และทำได้จริง

ประกาศศาสนา

พระมหะหมัดปฏิเสธคติทางศาสนาที่คนทั้งหลายนับถืออยู่แต่เดิม คือ การนับถือพระเจ้าหลายองค์ พระมหะหมัดบอกคนทั้งหลายว่า การสร้างรูปของพระเจ้า การบูชาพระเจ้าแห่งธรรมชาติต่าง ๆ กัน ไม่เป็นไปเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นหาไม่จริงไม่ พระเจ้าองค์แท้จริงมีอยู่องค์เดียวคือ พระอัลล่าเจ้า

พระมหะหมัด มีความเชื่อมั่นว่า มนุษยชาติผู้กระทำความบาปบาปเข้า ด้วยการบูชาพระเจ้าไม่ถูกต้องจะต้องถูกตัดสินเรื่องบุญบาปของตนในวันสิ้นโลก ดังปรากฏคำสอนในคัมภีร์ว่า “เมื่อสวรรค์แตกแยกออก และเมื่อดวงดาวกระจัดกระจายไป เมื่อบรรดาหมาสมุทรปั่นป่วน และเมื่อนหลุมฝังศพทั้งหลายพลิกกลับ เมื่อนั้นดวงวิญญาณทั้งหลายจึงจะสำนึกได้ ว่าตนได้กระทำความหนึ่งสิ่งใด และยังไม่ได้ทำอะไรบ้าง”

พระมหะหมัดเชื่อและสั่งสอนว่า การสวดมนต์ภาวนา เป็นสิ่งสำคัญ การสวดมนต์เป็นทางไปสู่สวรรค์ และตักเตือนผู้สวดว่า ถ้าสวดแต่ปากโดยไม่ตั้งใจ ย่อมไม่ได้รับเข้าอยู่ในข่ายพระมหากุรนา เพราะว่า “ความพิบัติจะมาสู่ผู้สวดมนต์ภาวนาที่มีความเลินเล่อต่อการภาวนานั้น”

“การจะหันหน้าไปทางทิศตะวันตกหรือทิศตะวันออก ไม่ใช่เรื่องของการกุศล ถ้าจะให้ได้รับบุญกุศลคือ การเชื่อในพระเจ้าอย่างเดียว”

เมื่อพระมหะหมัดลงมือประกาศธรรม มีอายุ ๔๕ ปี ปีแรก ๆ ไม่ได้ผลนัก แต่นางคาคิยาน์ภรรยาผู้ชีวิตคอยให้กำลังใจ จึงทุ่มเทวิริยาพลงอย่างเต็มที่

ความพยายามของพระมหะหมัดได้ผลช้ามาก และที่ร้ายมากกว่าอื่นคือ คำสอนของพระมหะหมัด ถูกพวกคูเรชอันเป็นเผ่าเดียวกันเองคัดค้าน ทุกคนพากันเยาะเย้ยและคอยขัดขวางผู้ที่พากันเชื่อถือ ลางที่มีการลอบทำร้ายทรมาน ให้นอนอยู่กลางแดดแล้วเสียนที ลางรายถึงกับสิ้นชีวิตก็มี แต่พระมหะหมัดก็ยัง

ยื่นคำอยู่เสมอว่า ถ้าหากใครไม่ละทิ้งศาสนาบูชารูปเคารพแต่เดิมมาพระเจ้าจะลงโทษ

เรื่องการทำร้ายผู้นับถือศาสนาใหม่ กลายเป็นความแตกแยกอย่างใหญ่ ระหว่างสาวกใหม่ของพระมหะหมัดกับพวกเผ่าคูเรชซึ่งเป็นพวกนับถือศาสนาเก่า

มาถึงตอนนี้ พระมหะหมัดสาแดงความกล้าประกาศคำสอนมากขึ้น ถึงกับตีเตียนรูปเคารพที่บรรพบุรุษเคยบูชากันอย่างเปิดเผย ร้อนถึงอาบู ตาลิบ ผู้เป็นลุงเคยเลี้ยงดูพระมหะหมัดมาแต่เดิม อาบู ตาลิบ ตักเตือนหลานด้วยความหวังดี ขอให้ประณามศาสนา และการนับถือเก่าแก่ของวงศ์ตระกูล พระมหะหมัดตอบว่า “เมื่อคนพวกนี้สามารถบันดาลพระอาทิตย์ให้มาอยู่ในมือขวาและให้พระจันทร์มาอยู่ในมือซ้ายได้ เมื่อนั้นแหละจึงค่อยห้ามหลานจะไม่เอาใจใส่อะไร นอกจากบัญชาของพระเจ้าอย่างเดียว”

พระมหะหมัดพูดไปแล้วก็เสียใจ ที่ต้องทำให้ลุงเดือดร้อน จึงตัดสินใจให้สาวกและญาติพี่น้องที่สนิท หนีออกไปอยู่เสียที่ประเทศเอธิโอเปีย ส่วนตนเองประกาศคำสอนอยู่ในเมืองเมกกะ ได้สาวกคนสำคัญอีกหลายคน เช่น อาบู บารัก พ่อค้าใหญ่ (บิดาของภรรยาตำแหน่งแทนเมื่อพระมหะหมัดสิ้นชีพ) และอุมาร์ผู้กล้าหาญของชาวอาหรับ เป็นต้น แม้จะมีคนทั้งสองนี้เป็นกำลังอยู่ แต่พระมหะหมัดก็ยังไม่หมดภัย มีผู้ปองร้ายจะเอาชีวิตอยู่ตลอดเวลา

ตอนหลังภัยของพระมหะหมัดกว้างขวางรุนแรงออกไปเท่า ๆ กับกิตติศัพท์ชื่อเสียง ชาวต่างเมืองที่เดินทางมาค้าขายยังเมกกะ ลางพวกก็พากันตั้งตัวเป็นศัตรู ลางพวกพากันนับถือลัทธิใหม่ที่พระมหะหมัดสั่งสอน คน ๒ พวกต่างตั้งตัวเป็นศัตรูกัน คอยทำร้ายซึ่งกันและกัน เมืองเมกกะอันเคยเป็นสถานที่มีความสุขสงบกลายเป็นเมืองของความทุกข์

หนีจากเมกกะ

จำนวนชาวต่างเมืองที่พากันนับถือลัทธิใหม่ของพระมหะหมัด มีชาว

เมืองยาริบ (Yathrib) เป็นพ่อค้าสำคัญรวมอยู่ด้วย ๑๒ คน ชาวยาริบ ๑๒ คนนี้นับถือพระมหะหมัดว่าเป็นนะบี คือผู้แทนของพระเจ้าจริง ๆ ได้แนะนำให้พระมหะหมัดหนีจากเมกกะไปอยู่เมืองยาริบ

ยาริบ อยู่ห่างจากเมกกะ เป็นระยะทางเดิน ๑๑ วัน ต้องผ่านทางทุรกันดารเหลือล้น พระมหะหมัดกับพวกมาพิจารณาว่า ถ้าขึ้นอยู่จะเสียที่แก่พวกคูเรช และผู้ไม่นับถือลัทธิของตน จึงพาสาวกยกขบวนหนีออกจากเมกกะใช้เวลาเดินทางข้ามทะเลทราย และขุนเขาหลายลูก ลุถึงเมืองยาริบ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น เมดินะ แปลว่า เมืองของท่านนะบี ซึ่งต่อไปจะเรียกชื่อนั้น) สิ้นเวลา ๔ วัน

อวสานแห่งชีวิต

ปีที่พระมหะหมัดหนีจากเมกกะ คือ ปี พ.ศ. ๑๑๖๕ นับเป็นปีต้นแห่งศักราชอิสลาม หรือมหะหมัดศักราช เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศักราชเฮจิรา (Hegira) แปลว่า “หนี” หรือ “อพยพ”^๑

พระมหะหมัดและพรรคพวกพักอยู่ที่ภูเขานอกเมืองเมดินะ เมื่อประชาชนพลเมืองทราบข่าวก็พากันออกไปต้อนรับ เปล่งเสียงนะบี-นะบี ทุกคนพากันรักใคร่พระมหะหมัดแต่แรกพบ ลางคนร้องว่า คอยมานาน ท่านนะบีเพื่องกูณาแก่เรา

สิ้นเวลาพอสมควร ชาวเมืองก็อัญเชิญพระมหะหมัดเข้าเมือง วันนั้นเป็นวันศุกร์ เวลาเช้า นับว่าเป็นวันที่ ๔ นับจากวันไปถึง พระมหะหมัดขึ้นหลัง

๑. พระมหะหมัดหนีออกจากเมกกะวันที่ ๙ เดือนราบี ตกวันที่ ๒๐ มิถุนายน ค.ศ. ๖๒๒ ควรจะนับเอาวันนี้เป็นวันขึ้นปีใหม่ของอิสลาม แต่ในสมัยกาหลิบุมารตั้งบัญญัติใหม่ให้นับวันต้นปีใหม่ในเดือน ๑ ของอิสลาม คือ เดือนมุฮารรา ตกวันที่ ๑๔ กรกฎาคม.

อูฐที่คัดเลือกแล้ว (อัล-กัสวะ) ผ่านไปทางฟุมอินทผลัม อันขึ้นโดดอยู่กลางทะเลทราย บรรดาหัวหน้าราษฎรต่างพากันออกมาเป็นหมู่เพื่อเผ้านะบือองค์ใหม่

ตามตำนานเขียนไว้ว่า “ฝูงชนที่มาต้อนรับ ล้วนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีจูดขาด หัวหน้ากลางคนสวมเกราะ เมื่อต้องแสงแดดก็มีริศมีวาววับ ขบวนแห่งพระมหะหมัดเฝ้าอย่างงามเหมือนกับขบวนผู้มีชัยในสงคราม”

พอตกเวลาเที่ยงวัน เป็นเวลาที่พระมหะหมัดเคยสวดมนต์ จึงสั่งให้หยุดขบวน พระมหะหมัดลงจากหลังอูฐชวนคนทั้งหลายให้พร้อมกันสวดมนต์ สวดมนต์แล้วเทศน์ให้ฟังกัณฑ์หนึ่ง ตาบลที่พระมหะหมัดหยุดสวดมนต์คราวนี้ อิสลามิกตั้งสุเหร่า (มัสยิด) ไว้เป็นปูชนียสถานเครื่องระลึกถึงศาสดาของตนเรียกว่า “มัสยิดวันศุกร์” และพากันนับถือวันศุกร์ เป็นวันบริสุทธิ (คือวันพระ) ของชาวมุสลิมทั่วโลก ตั้งแต่บัดนั้นมา^๑

สวดมนต์เสร็จแล้ว พระมหะหมัดขึ้นหลังอูฐเดินทางต่อไป ไม่มีที่พักเป็นจุดหมาย ประชาชนพากันเดินตามล้อมอูฐรอบข้าง ผ่านบ้านไหนก็มีคนออกมาเชิญให้เข้าบ้าน แม้เพียงให้อูฐเหยียบลานบ้านก็พอใจ ลางคนศรัทธากล้าเข้าดึงอูฐให้หยุด เพื่อให้พระมหะหมัดยัดเอาบ้านของตนเป็นที่พัก แต่พระมหะหมัดไม่ยอมรับเชิญของผู้ใด ด้วยเกรงไปว่า ถ้าพักอยู่บ้านใด ก็จะเป็นที่ไม่พอใจของบ้านอื่น พระมหะหมัดจึงบอกแก่คนทั้งหลายว่า “ปล่อยให้อูฐเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะสมควรพักอยู่ที่ใด”

พอพระมหะหมัดพูดจบ อูฐก็บ่ายหน้าไปทางทิศตะวันออกของเมืองเมดินะ ถึงลานที่ว่างแห่งหนึ่ง อูฐคุกเข่ายื่นคอเหยียดยาวไปตามพื้นดิน ไม่ยอมลุกเดินต่อไปอีก พระมหะหมัดถือเป็นนิมิตดี จึงลงจากหลังอูฐ ประกาศแก่คนทั้งหลายว่า “ถ้าเป็นพระกรุณาและบัญชาของพระเจ้าทรงนี้ ก็จะขอพักที่นี่”

๑. มัสยิด คือ สถานที่รวมคน วันที่มีการนมัสการ ณ มัสยิด เรียกว่า วันรวมคน คือ วันศุกร์

ชาวเมดินะสร้างมัสยิด

เมื่อคนทั้งหลายเห็นนิมิตอย่างนั้น ก็พากันโห่ร้องด้วยความดีใจ พวกหัวหน้าหมู่บ้าน ประกาศขอความร่วมมือจากคนทั้งหลายให้สร้างสุเหร่าไว้เป็นที่สอนธรรมของพระมหะหมัด และเป็นที่สวดมนต์บูชาพระเจ้าด้วย

มัสยิด (สุเหร่า) แรก ที่กำหนดเป็นที่สอนธรรมของพระมหะหมัดสร้างกันขึ้นอย่างง่าย ๆ โดยเอาต้นอินทผลัม ๒-๓ ต้นที่ขึ้นอยู่ในบริเวณนั้น มาทำเป็นเสา เอาใบมาผูกหลังคา ฝาผนังก่ออิฐที่ทำด้วยดินดิบหยาบ ๆ ในปัจจุบันกลายเป็นมัสยิดใหญ่แห่งหนึ่งของชาวมุสลิม

มัสยิดของอิสลาม ที่สร้างกันในชั้นต้น ไม่มีอะไร ต่อมาในยุคหลัง ๆ เขียนตัวอักษรอาหรับเป็นลวดลายกลมเป็นวง แทนปูชนียสถาน ด้วยเหตุนี้ ภายในมัสยิดของอิสลาม จึงไม่มีรูปภาพ หรือรูปหล่อรูปปั้นอันใด พระมหะหมัด ห้ามมิให้สาวกแกะสลักวัตถุสิ่งใดให้เป็นรูปร่าง หรือเขียนให้เป็นรูปรอยต่าง ๆ ที่ (คิดว่า) มีอยู่ในเมืองสวรรค์ หรือในเมืองมนุษย์ ก็ห้ามหมด

เกี่ยวกับการสร้างมัสยิดของอิสลาม ต่อมาเกิดมีปัญหาคือว่าจะใช้วิธีอย่างไร จึงจะสามารถเรียกผู้ศรัทธาเข้ามาสวดมนต์ภาวนาได้โดยสะดวก ชาวมุสลิมมักคิดไปถึงวิธีเรียกคนสวดมนต์ของศาสนาอื่นมาเปรียบเทียบ ในศาสนาอื่นใช้วิธีเป่าแตรเรียกคน ในศาสนาคริสต์สมัยโบราณใช้ไม้ตีแผ่นกระดาน หรือตีแผ่นเหล็กเรียกคน แต่ชาวมุสลิมเห็นว่าไม่เหมาะสมทั้งสองอย่าง

ในที่สุดให้ตกลงใช้วิธีตะโกนบอกต่อกันไปเป็นเหมาะกว่าวิธีอื่น ผู้มีหน้าที่นี้ ภาษาอาหรับเรียกว่า มุอาซซิน (Mu-Azzin) แปลว่า “ผู้ตะโกนบอก” คำตะโกนให้ร้องว่า “พระอัลล่า เป็นผู้ทรงเดชขมึนมา ไม่มีพระเจ้าองค์ใดอื่น นอกจากพระองค์ พระมหะหมัดเป็นผู้แทนพระอัลล่า มาสวดภาวนากันเถิด มาสู่การรอดพ้นบาปกันเถิด พระอัลล่าเป็นผู้ทรงเดชขมึนมา ไม่มีพระเจ้าองค์ใดอื่นนอกจากพระองค์” ถ้าเป็นเวลาเช้า มักตะโกนแถมด้วยประโยคว่า “การสวดมนต์ภาวนา ดีกว่าการนอน”

รูปมัสยิดของศาสนาอิสลาม เป็นหอคอยสูง ๒ หอ ชะลูดเรียวยาวขึ้นไป ภาษาอาหรับเรียกว่า มะนาร์ (ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า minaret) แปลว่า “กระโถนไฟ” (หอดูไฟ) หอคอยนั้น มีบันไดไต่ขึ้นไปถึงชั้นบน จะเป็นหน้าต่างทั้ง ๔ ทิศ บนหอคอยนี้เอง ที่ “ผู้ตะโกนบอก” ขึ้นไปเป่าร้อง เรียกให้ผู้มีศรัทธามาสวดมนต์

การสวดมนต์ภาวนา พระมหามะหมัดถือเคร่งครัดมาก และดูเหมือนจะไม่มีศาสนาใด มีคติเรื่องสวดมนต์ภาวนาเคร่งครัดเหมือนในศาสนาอิสลาม พระมหามะหมัดสอนไว้ว่า “จงสวดมนต์ภาวนาให้เป็นนิจเพราะการสวดมนต์ภาวนารักษามนุษย์ให้พ้นจากความผิดร้าย และจงจำไว้ว่า หน้าที่สำคัญอันจำเป็นต้องปฏิบัติแก่พระเจ้า คือ การสวดมนต์”

ตามคติ อิสลามิก ต้องออกไปสวดมนต์ในมัสยิด ต่อมา ถือว่าถ้าไม่สะดวก ไม่จำเป็นต้องไปสวดในมัสยิดเสมอไป จะสวดในที่ใดก็ได้ สุดแต่มีความสะดวก นอกจากวันศุกร์ กำหนดให้ไปสวดในมัสยิด

ชีวิตในเมืองเมดินะ

เมื่อสร้างมัสยิดเสร็จแล้ว พระมหามะหมัดได้สร้างกระท่อมดินเล็ก ๆ ๒ ห้องไว้เป็นที่อาศัย และเป็นที่พักของภรรยา ๒ คน^๑ ชีวิตของพระมหามะหมัดในตอนนั้น มีโอกาสสอนศาสนาได้อย่างอิสระ แต่ความเป็นอยู่ในเมืองใหม่ ยังอยู่ในฐานะผู้หนีภัย

บรรดาสาวกของพระมหามะหมัด ซึ่งพากันหนีตามศาสดาของตนจากเมกกะ มามีชีวิตอยู่ในเมืองเมดินะ ได้รับความอดอยากยากแค้นมาก ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างเบียดกรอ พวกที่เป็นพ่อค้าก็ค้าขายอะไรไม่ได้ เพราะเมดินะไม่ใช่เมืองชุมชน อาศัยแรงศรัทธาคำสอนของพระมหามะหมัดอย่างเดียวจึงอุดหนุนกันอยู่ได้

---

๑. พระมหามะหมัด มีภรรยา ๑๑ คน เพื่อผลทางการเมือง, การเผยแผ่ศาสนา และการอนุเคราะห์หญิงตกยาก ไม่ใช่เพื่อผลทางกามคุณ. ตามบัญญัติในพระคัมภีร์ มุสลิมมีภรรยาได้ถึง ๔ คน แต่ต้องปฏิบัติแก่ภรรยาได้ให้เท่าเทียมกันทุกคน

ประวัติ ของพระมเหหมัด และสาวกในเมืองเมดินะ เป็นประวัติแห่งการสั่งสอนลัทธิใหม่และประวัติแห่งความยากแค้น พระมเหหมัดเอง ลางครั้งต้องอดมื้อกินมื้อ ชาวบ้านผู้เลื่อมใสต้องช่วยกันหาอาหารแบ่งมาให้ ลางคราวพระมเหหมัดได้สิ่งของเครื่องอุปโภคและบริโภคอันใดมาจากผู้มีศรัทธา ก็ให้แจกจ่ายไปให้พวกยากจนเป็นการเมตตาช่วยเหลือแก่กัน จนถึงกับเป็นเหตุให้มีบัญญัติไว้ในคัมภีร์ของอิสลามภายหลังว่า ทุกคนต้องแบ่งรายได้ไว้ส่วนหนึ่งให้แก่คนยากจน (ดูข้างหน้า)

เมืองเมดินะ เป็นเมืองอยู่ในที่สูง ถูกลมและพายุอยู่เสมอ ลางคราวมีฝนตกติดต่อกันถึง ๖ เดือน พวกที่จากเมืองเมกกะมาไม่เคยชินต่อดินฟ้าอากาศ จึงพากันเจ็บป่วยอยู่เนือง ๆ แต่พระมเหหมัดไม่เคยเจ็บป่วยมากนัก สามารถเทศนาให้สาวกฟังได้ทุกวันศุกร์

ชีวิตของพระมเหหมัดตอนนี้ มีแต่การเทศนา เพื่อยังสาวกในเมืองเมดินะให้ทนต่อความลำบาก และชักชวนให้คนทั้งหลายมีเมตตากรุณาเผื่อแผ่เจือจานกัน การให้ทานเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดเรื่องหนึ่งในบทเทศนาตอนแรก ๆ

มีเทศนาเรื่องทานกัณฑ์หนึ่ง ความว่า “เมื่อพระเจ้าทรงสร้างแผ่นดิน พระองค์ทรงสร้างภูเขาไว้บนแผ่นดินนั้นได้แน่นแฟ้น” มีเทพบริวารทูลถามว่า “สิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นนั้น ยังมีสิ่งใดบ้างที่กล้าแข็งยิ่งกว่าภูเขา” พระอานลัฏรัสตอบว่า “เหล็กแข็งกว่าภูเขาเพราะเหล็กตีภูเขาให้แตกได้” “อะไรที่แข็งกว่าเหล็ก?” “ไฟแข็งกว่าเหล็กเพราะไฟจะละลายเหล็กได้” “อะไรแข็งยิ่งกว่าไฟ?” “น้ำ เพราะน้ำดับไฟได้” “อะไรมีกำลังแรงกว่าน้ำ?” “ลม เพราะทำน้ำให้ปั่นป่วนได้”

มาถึงตอนนี้ เทพบริวารทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้บริหารโลก มีสิ่งใดบ้างที่พระองค์ทรงสร้างให้กล้าแข็งยิ่งกว่าลม?” พระอานลัฏรัสตอบว่า “มี คือ การที่สาธุชนบำเพ็ญกุศลทาน ถ้าให้ด้วยมือขวาและซ่อนมือขวาเสียให้พ้นมือซ้าย การให้ทานนั้นชนะเสียได้ซึ่งสิ่งทั้งปวง”

ตอนนี้ ใครกล่าวเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาอิสลามกับศาสนาฮิว และศาสนาคริสต์ไว้ให้เห็นพอสมควร

ในเมืองเมดินะมีพวกชาวยิวหนีภัยเข้ามาทำมาหากินอยู่มากยิวเหล่านั้นเป็นผู้เคร่งครัดในพระคัมภีร์เก่า (Old Testament) ของตน นับถือพระยะโฮวาเจ้าขององค์เดียว ไม่นิยมรูปเคารพของพระเจ้าต่าง ๆ เวลาจะสดมนต์ภาวนาก็หันหน้าออกไปทางกรุงเยรูซาเล็ม อันเป็นแผ่นดินศักดิ์สิทธิ์ของตน

พระมหะหมัด เมื่อสังเกตการนับถือศาสนาของยิว น่าจะเกิดความพอใจในวิธีการนับถือพระเจ้าองค์เดียว ตลอดจนวิธีการอ้างเอาพระคัมภีร์เป็นหลักฐานไม่เหลวไหลเหมือนคนพื้นเมือง พระมหะหมัด เรียกคนยิวว่า “ชาติของคัมภีร์” เป็นการยกย่อง และเคยกล่าวยกย่องพระเยซูผู้ประกาศศาสนาคริสต์ว่าเป็นพระนะบี ผู้รับคำสอนมาจากพระยะโฮวา

พิธีทางศาสนาอีกอย่างหนึ่ง ของยิว เชื่อกันว่าพระมหะหมัดดัดแปลงมาใช้คำสอนของตน คือการสอนสาวกให้หันหน้าไปทางกรุงเมกกะอันเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เหมือนกับยิวหันหน้าไปทางกรุงเยรูซาเล็ม พระมหะหมัดสอนสาวกให้หันถือศีลอด ในเดือนรามาดาน คือเดือน ๙ อันเป็นเดือนที่พระมหะหมัดออกไปบำเพ็ญเพียรและได้ญาณทรงคนะ บนภูเขาหิรา พระมหะหมัดอ้างเหมือนกับที่พวกยิวอ้าง ว่าการอดอาหารเป็นการชำระล้างบาปได้ตามความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ แสดงว่า พระมหะหมัดไม่รังเกียจศาสนาของยิว และสั่งสอนคนให้ดำเนินตามแบบของนะบียองค์ก่อน ๆ ด้วย”^๑

ระหว่าง ปีแรกของการสั่งสอนธรรมอยู่ในนครเมดินะ ไซว่าพระมหะหมัด จะพ้นจากการสอดแนมของศัตรูเก่า คือ คนเผ่าคูเรซซึ่งเคยคิดเช่นฆ่า

๑. พระมหะหมัด พุดถึงศาสนาฮิว และคนยิวไว้มาก ดูความแห่งพระคัมภีร์โกหร่าน ในซูเราะห์ที่ ๒, ๓, ๔, ๖ และ ๔๘

ในสมัยอาศัยอยู่มาในเมืองเมกกะก็หาไม่ พวกคูเรชยังคงหมายหมายเช่นฆ่าพระมเหษณ์มาดอยู่เป็นนิจ ตั้งใจทำลายลัทธิพระเจ้าของคนเดียวของพระมเหษณ์เช่นเดียวกับพระมเหษณ์เองก็พยายามล้างลัทธิบูชารูปเคารพพระเจ้าหลายองค์ของพวกเขา ดังนั้นคราวหนึ่ง เมื่อคนเฝ้าคูเรชสืบทราบกำลังสาวกของพระมเหษณ์แน่นนอนแล้ว จึงยกเข้ามาทำร้าย ในเวลานั้นสาวกของอิสลามมีกำลังอยู่เพียงหยิบมือเดียว

พระมเหษณ์นำสาวกออกต่อสู้กับศัตรูหลายครั้ง ประกาศว่า “ทุกคนจงต่อสู้เพื่อพระอัลหาล่า ราบกับผู้ที่เข้าศึกของเราแต่อย่าไปรุกรานใครเขาก่อน”

“สู่เจ้าจงรบเถิด” จนกว่าการบูชารูปเคารพอันเป็นตัวมารยาจะสิ้นไป ให้เหลือแต่ลัทธิของพระอัลหาล่านั้น และถ้าศัตรูละเสียได้ (ซึ่งการบูชารูปเคารพ) ก็จงหยุดการเป็นข้าศึก เว้นแต่เขาเหล่านั้นเป็นพวกข่มขี่รังแก”^๑

ความเป็นไปในชีวิตของพระมเหษณ์ ที่เมืองเมดินะในตอนนี้เป็นชีวิตแห่งความลำบากยากเข็ญ มีอันตรายต้องต่อสู้ป้องกันอยู่รอบข้าง พระมเหษณ์ต้องสอนสาวกให้ทนความลำบาก ให้ทุกคนมีใจเมื่อแผ่ช่วยเหลือเจือจานกัน และทุกคนต้องต่อสู้ตัดสินความเลวร้ายของศัตรูด้วยอาวุธ กล่าวกันว่าคำสอนของพระมเหษณ์ซึ่งปรากฏในพระคัมภีร์โกหร่าน สานุศิษย์ช่วยกันรวบรวมไว้ได้ในคราวนี้เป็นอันมาก และอาจเป็นเพราะความจำเป็นแห่งชีวิตมีอยู่อย่างยิ่ง ดังนั้นกระมัง จึงปรากฏมีผู้เข้าใจว่า พระมเหษณ์สอนให้เผยแผ่ศาสนาด้วยกำลังอาวุธ^๒

ชีวิตและการประกาศคำสอน “ลัทธิพระอัลหาล่า เป็นมหาเทพผู้ทรงศักดิ์แต่พระองค์เดียว” ยิ่งนานวันไป ยิ่งเต็มไปด้วยการรบพุ่งชิงชัย เพื่อป้องกันลัทธิใหม่ และทำลายลัทธิเก่า แพ้บ้างชนะบ้าง ลางคราวพระมเหษณ์และ

---

๑. อ้างคำสอนที่เรียกว่า ยิฮาด ในซูเราะห์ที่ ๒-๘-๑๐ และในลำดับใกล้เคียง
ศุคัมภีร์โกหร่าน และพจนานุกรมอิสลาม ของ Patrick Hughes หน้า ๑๙๗-๑๙๙

ศาสนิกษียต้องหลบซ่อนอยู่ในเมืองเมดินะ ถูกข้าศึกล้อมเมืองเอาไว้เกือบจะอดอาหารตายกันทั้งเมืองก็มี การรบเพื่อศาสนาครั้งสำคัญที่สุด มีอยู่ ๒ ครั้ง คือการรบที่ตำบลหิทธะ และทุ่งอุหุด (Uhud) ๓ ไมล์จากเมืองเมดินะ พระมหะหมัดนำสาวกออกรบทุกครั้ง จนเกือบตัวตายก็หลายคราว

ชัยชนะ

พระมหะหมัดทำงานหนักพร้อมกันไปกับการเผยแผ่ศาสนาอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อมีกำลังมากขึ้น ก็รวมกำลังส่งออกไปปราบบรรดาบ้านเมืองใกล้เคียงที่ไม่ยอมนับถือลัทธิของตนด้วย แต่ความปรารถนาของพระมหะหมัดยังไม่มีทางจะลุล่วงที่สุดได้ トラบเท่าที่ยังไม่สามารถพาสาวกของตนกลับไปสู่เมกกะ อันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน

สาวกของพระมหะหมัดที่ต้องละทิ้งบ้านเมืองอันเป็นที่เกิดมาอยู่ ณ กรุงเมดินะ กับศาสดาของตนนั้นแล้ว ต่างก็คอยหาโอกาสจะกลับไปสู่เมกกะอยู่เป็นนิจจอันนี้ ลางที่จะเป็นแรงผลักดันอย่างมากอันหนึ่ง ที่ฝังอยู่ในใจของพระมหะหมัดว่า ถึงอย่างไร จะต้องกลับคืนสู่เมกกะเอาชนะศัตรูให้จงได้ด้วยแรงศรัทธา

พระมหะหมัดพาสาวกหลบหนีศัตรูมาอยู่เมดินะได้เป็นปีที่ ๖ วันหนึ่ง มีนิมิตปรากฏเป็นความหวังขึ้นว่าได้กลับไปนั่งอยู่กลางเมืองเมกกะตรงที่ประดิษฐาน กาบหิ นินดาสีเหลี่ยม มิดิษย์สาวกห้อมล้อมเป็นบริวาร นิมิตอันนี้เป็นกำลังแรงให้ พระมหะหมัดใคร่จะพาสาวกกลับไปนมัสการยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในกรุงเมกกะยิ่งขึ้น เพราะถือว่าเป็นนิมิตแห่งความสำเร็จในการประกาศ ลัทธิต่อไป

พระมหะหมัดปรึกษาสาวกที่สนิท มีความเห็นพ้องต้องกันว่า จะพยายามติดต่อกับหัวหน้าชาวคูเรชผู้เป็นใหญ่ในเมกกะ ขออนุญาตเดินทางเข้าไปนมัสการนินดาสีเหลี่ยม โดยสัญญาว่า จะไม่พกอาวุธติดตัว จะเลิกการประหัตประหารกัน ซึ่งคาดว่า หัวหน้าเผ่าคูเรชจะยินยอม

เมื่อตกลงกันแล้ว พระมเหหมัดพร้อมกับสาวกกว่าพันคนขึ้นอูฐนำขบวนเดินทางไปยังกรุงเมกกะ ถึงซานเมือง ส่งลูกชายคนหนึ่งเข้าไปเป็นทูตไมตรี ลูกทำงานสำเร็จ พระมเหหมัดจึงพาพวกอิสลามเข้าไปนมัสการหินดำสี่เหลี่ยมที่กรุงเมกกะได้

มีเรื่องเล่าว่าเมื่อพวกอิสลามมีพระมเหหมัดเป็นผู้นำประมาณกว่าพันคนเข้าสู่เมืองเมกกะนั้น มองไม่เห็นผู้คนเลยสักคนเดียว เมกกะเป็นเมืองร้าง แต่พระมเหหมัดไม่นำพา นำสาวกของตนตรงไปบูชายังมหนาวินารกาบารห์ พระมเหหมัดขึ้นอูฐเดินวนรอบมหนาวินาร ๗ รอบ เอาไม้เท้าแตะที่หินดำ ๗ ครั้ง เสร็จการบูชาแล้ว ก็ลงจากหลังอูฐ นำสาวกสวดมนต์ เหมือนดังที่เคยทำมาในเมืองเมดินะ นับเป็นครั้งแรกแห่งการนมัสการ ณ กรุงเมกกะ ตั้งแต่พระมเหหมัดต้องหนีพวกคูเรชไป เมื่อ ๖ ปีก่อน

เหตุใด เมื่อพระมเหหมัดพาสาวกเข้าสู่กรุงเมกกะ จึงไม่เห็นผู้คนเลย ความปรากฏภายหลังว่า ก่อนหน้าพระมเหหมัดพาสาวกเข้าเมืองเมกกะ หัวหน้าคูเรช ส่งคนในเมืองเมกกะทั้งหมด ให้พากันออกจากบ้านไปซ่อนตัวอยู่บนภูเขาแห่งหนึ่ง ซึ่งถ้ามองลงมาจะเห็นความเคลื่อนไหวของพวกอิสลามทั้งหมด เป็นการเตรียมตัวหากจะมีภัย แต่ครั้งนี้ได้เห็นพวกอิสลามไม่ได้มาร้าย ก็พากันแอบเฝ้าดูพิธีสวดมนต์บูชาพระอัลล้าซึ่งมีพระมเหหมัดเป็นผู้นำ

ตั้งแต่ได้รับความราบรื่นในการเดินทางไปในมัสการในเมืองเมกกะครั้งนั้นแล้ว พระมเหหมัดก็ถือเป็นนิมิตดีดำเนินการเผยแผ่คำสอนของตนไปโดยวิธีสงบ พระมเหหมัดได้ส่งสาวกคนสำคัญ ๆ เป็นทูตออกไปยังนานาประเทศใกล้เคียงที่นับถือศาสนาอื่น และนับถือบูชาพระเจ้าอื่นอยู่ในเวลานั้น แนะนำให้กลับมานับถือ ลัทธิพระอัลล้าพระองค์เดียว ศาสนทูตของพระมเหหมัดออกเดินทางไปอย่างกว้างขวาง ทั้งเมืองเล็ก เมืองน้อยกลางทะเลทรายและขึ้นไปจนถึงประเทศเปอร์เซีย

ผลในเบื้องต้นที่บรรดาศาสนทูตของพระมหะหมัดได้รับ คือบ้านเมืองใดที่เคยรู้จักดีศัพทความเก่งกล้าของสาวกพระมหะหมัด ก็พากันยอมต้อนรับ แต่ก็มีเป็นส่วนมากที่พากันเยาะเย้ยศาสนทูตอิสลาม ไม่ยอมต้อนรับ ชับไล่ แต่ก็หารู้กันไม่ว่า ต่อมาอีกไม่นานนักกลุ่มอาหรับเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ที่มีพระมหะหมัดเป็นผู้นำได้กลายเป็นกลุ่มใหญ่มีอำนาจแผ่ออกไปด้วย “แรงศรัทธา” อย่างกว้างขวาง นำเกรงขาม

ไต่เมืองเมกกะ

อนุสนธิแต่คราวพระมหะหมัดพาสาวกไปนมัสการที่เมืองเมกกะนั้น ได้สัญญากับหัวหน้าเผ่าคูเรชไว้ว่า อิสลามกับเผ่าคูเรช จะไม่สู้รบกันประหัตประหารกันไปเป็นเวลา ๑๐ ปี สัญญานี้ถือว่าเรียบร้อยกันมาได้ราว ๒ ปีเท่านั้น ก็เกิดเรื่องใหญ่ขึ้น โดยพวกเผ่าคูเรชผิดสัญญา ยกพวกไปฆ่าอิสลามตายหลายคน

พระมหะหมัดทราบข่าวพวกคูเรชผิดสัญญา จึงปรึกษาทกลงกันว่า ต้องจัดการกับเผ่าคูเรชให้เด็ดขาดลงไป ตรวจดูกำลังคนและอาวุธพอสมควรแก่การณ์แล้ว ก็ยกออกจากเมืองเมดินะไปเป็นความลับ กล่าวกันว่า แม้ชาวเมืองเมดินะเอง ก็ไม่ทราบว่าพระมหะหมัดพาสาวกไปรบกับใคร

วันที่กองทัพใหญ่ของพระมหะหมัดถึงซานเมืองเมกกะเป็นคราวเดือนมิดท้องฟ้าดำสนิท กองทัพขึ้นไปตั้งอยู่บนภูเขาสูงที่พวกคูเรชเคยหลบออกไป ชุ่มคอยดูพวกอิสลาม ในคราวไปนมัสการครั้งก่อน พระมหะหมัดสั่งให้ทหารจุดไฟหมื่นดวง ให้กระจายข่าวออกไปว่า ทักษิอิสลามมีถึงหมื่นคน

ข่าวไปถึงหัวหน้าเผ่าคูเรช มองขึ้นไปบนภูเขาก็นั่นจริงเพราะเหตุที่เคยรู้อิทธิฤทธิ์พระมหะหมัดมาบ้างแล้ว เห็นว่าถ้าจะขึ้นต่อสู้โดยไม่ทันได้เตรียมตัว จะไม่เป็นการ จึงแจ้งขอยอมแพ้ ยอมรับนับถือลัทธิพระอำนาจองค์เดียวของพระมหะหมัด ครั้นหัวหน้ายอมแพ้ พวกลูกน้องในเมืองก็พากันยอมแพ้ตาม พระมหะหมัดไม่ได้เสียรีพลเลย พอรุ่งขึ้น ก็แบ่งทัพออกไป ๔ กอง เดินทางเข้ากรุงเมกกะในฐานะผู้ชนะทั้งสี่ทิศ

กิจเบื้องต้นที่พระมหะหมัดกระทำเมื่อเข้าเมืองเมกกะ คือการนำสาวกตรงไปยังสถานที่บูชา “กาบাহ์” เดินวนรอบปูชนียวัตถุอันศักดิ์สิทธิ์นั้น ๗ ครั้ง แล้วออกคำสั่งให้ทำลายรูปเคารพของพระเจ้าต่าง ๆ ที่นับถือกันมาแต่โบราณทันที

สถาน “กาบাহ์” เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่แหวะเวียนมานูชาของชาวทะเลทรายทั้งหลาย ด้วยว่าเป็นศูนย์กลางการนับถือลัทธิศาสนาของอาหรับมาแต่โบราณ กาบাহ์เป็นที่รวมคนบูชาและวัตถุเครื่องสักการะนานาชนิด ตามแต่ศรัทธาของคนทั้งหลาย ดังนั้นกาบাহ์ จึงเต็มไปด้วยรูปเคารพ ซึ่งนับว่ามีอยู่ถึง ๓๖๐ ชนิด

รูปเคารพทั้ง ๓๖๐ ชนิดนั้น รูปเคารพที่ใหญ่ที่สุด คือ รูป หูบาอัล (Hubal) ทำด้วยศิลามีแท่งที่บวมหีมา ตั้งอยู่กลางกรุงเมกกะ พระมหะหมัดออกคำสั่งให้สาวกทำลายรูปหูบาอัลก่อนแล้วทำลายรูปอื่น ๆ จนหมดไม่เหลือตามกำแพงศิลาวิหารกาบাহ์มีภาพเขียนรูปอิบราฮิม (อับราฮัมบรรพบุรุษของยิว) รูปเทพบริวาร และศาสดาพยากรณ์อื่น ๆ อีกมาก พระมหะหมัดก็ออกคำสั่งให้ลบออกจนหมดสิ้น ให้ประชาชนชาวเมกกะเห็นว่า พระเจ้าองค์อื่นไม่มีมีแต่พระอัลล่าเจ้า ผู้เป็นมหาเทพแต่พระองค์เดียว ข้อนี้เป็นไปตามบัญญัติปรากฏในคัมภีร์ของลัทธิว่า “สุเจ้าจงอย่าทำสำหรับสุเจ้าซึ่งรูปใด ๆ อันมีลวดลายหรือทำสิ่งใด ๆ ซึ่งมีอยู่บนสวรรค์ หรือใต้แผ่นดินหรือน้ำใต้แผ่นดิน” (เหมือนกับบัญญัติข้อแรกในบัญญัติ ๑๐ ประการ ของโมเสส)

ครั้นทำลายรูปเคารพในบริเวณนั้นได้หมดสิ้นแล้ว พระมหะหมัดก็ประชุมสาวก และชาวเมืองเมกกะ เทศนาแก่นักหนึ่งสวดมนต์จบหนึ่งแล้วประกาศต่อที่ประชุมว่า เมื่อความจริงมาแล้ว ความไม่จริงย่อมหนีไป แล้วประกาศไม่ยอมเอาโทษแก่ชาวพื้นเมืองโดยเฉพาะเผ่าคูเรช ซึ่งเป็นศัตรูของอิสลามมาแต่ก่อน แสดงให้เห็นว่า พระมหะหมัดเป็นมีเมตตาและไม่พยาบาทต่อผู้ใด

จริยาวัตรอีกอันหนึ่งของพระมหะหมัดในคราวนี้ แทนที่จะบังคับขู่เข็ญให้คนทั้งหลายกลับมานับถือลัทธิพระอ้าหล่าของตนในทันที กลับไม่บังคับใคร แต่ใครจะศรัทธาขึ้นมาเมื่อไร ก็ทำได้ตามปรารถนา

พระมหะหมัดตั้งกระโจมใหญ่กลางเมืองเป็นที่พัก และบำเพ็ญศาสนกิจทุกอย่างที่เคยบำเพ็ญมาในเมืองเมดินะมิได้ขาด ตลอดเวลาผ่านไป ชาวคูเรชทั้งหลายพากันมาพบปะสนทนาแสดงศรัทธาต่อผู้เป็นนบี พระมหะหมัดนำคนเหล่านี้ให้เข้า พิธีแสดงศรัทธา ถ้าเป็นชายให้สัมผัสมือกับตน ส่วนหญิงเป็นเพียงแต่ให้รับคำ เป็นลำดับมา ด้วยประการฉะนี้

อวสาน

การที่พระมหะหมัดได้ชาวเมกกะไว้ใน “ศรัทธา” ของตนคราวนั้น กิตติศัพท์เลื่องลือไปทั่วทะเลทรายอันกว้างใหญ่ บรรดาชาวอาหรับในบ้านเมืองอื่นพากันมาอ่อนน้อมนับถือว่า พระมหะหมัดเป็นผู้ปกครองประเทศอาหรับทั้งหมด

เมื่อพระมหะหมัด ระวังเรื่องยุ่งยาก และช่วยยั้งศรัทธาของชาวเมกกะทั้งหลายให้เป็นไปด้วยดีแล้ว ก็เดินทางกลับไปยังเมืองเมดินะ อันเป็นแผ่นดินที่เคยอยู่อาศัยมาในยามมีภัย พระมหะหมัดเคยกล่าวว่า จะให้อะไรแก่ใครก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นอาวุธ และเครื่องอุปโภคทั้งหลาย แต่ร่างกายต้องเหลือไว้ให้แก่ชาวเมืองเมดินะ เพราะชาวเมืองเมดินะเป็นผู้ให้ชีวิตแก่เรามา

พระมหะหมัดในยามนี้ เป็นผู้มิบัญญัติการยิ่งใหญ่ไปตลอดแผ่นดินอันใหญ่กว้าง แต่มิได้พึงเพื่อแสดงอำนาจเอาแก่ใคร เมื่อกลับมาอยู่ในเมืองเมดินะครั้งหลัง ก็คงใช้ชีวิตธรรมดาสามัญ พักอาศัยในบ้านดินหลังเดิม ติดกับมัสยิดกลางเมืองที่มำตั้งไว้แต่แรก สถานที่นี้ใช้เป็นที่รับแขกด้วย เป็นที่เทศนาสั่งสอนคนด้วย พระมหะหมัดกระทำตัวเป็นธรรมดาเหมือนคนทั้งหลาย

ชีวประวัติของพระมหะหมัดในตอนหลัง มีเล่าไว้ว่า “ท่านนบี แม้ว่า

ท่านมิได้เป็นกษัตริย์สวมมงกุฏ แต่ผ้าโพกที่ท่านใช้โพกตามธรรมเนียมอาหรับที่มีมาแต่โบราณนั้น ก็เท่ากับมงกุฏ แม้จะไม่มีเวียงวังเป็นที่ประทับ แต่ความจงรักภักดีของคนทั้งหลายที่มอบแก่ท่านนั้น ยิ่งกว่าพระราชามีวังเป็นที่ประทับเสียอีก”

เคยมีผู้ขอร้องให้เปลี่ยนเครื่องคลุมศีรษะและเครื่องคลุมกายเป็นผ้ามีราคาสูง เพื่อจักแสดงเกียรติและความยิ่งใหญ่กว่าคนธรรมดาสามัญ แต่ท่านนะบีปฏิเสธ ไม่ยอมกระทำ เคยใช้เครื่องห่อหุ้มร่างกายอย่างไร ก็ใช้อย่างนั้น ชื่อนี้กล่าวกันว่า ผิดจากพวกกาหลิบ (คือผู้สืบต่อจากนะบี) ที่เป็นหัวหน้าคนขึ้นในชั้นหลัง ต่างพากันแสดงตัวเป็นเศรษฐี ใช้จ่ายกันฟุ่มเฟือย

ในบ้านปลายแห่งชีวิต เมื่อพระมเหษณ์มัตอายุได้ ๖๒ ปี ดูเหมือนจะรู้ตัวอยู่บ้างว่า จะทนต่อความลำบากของสังขารไปอีกไม่นานนัก จึงได้ออกเดินทางไปเมืองเมกกะ พร้อมกับสานุศิษย์ เพื่อ “นมัสการครั้งสุดท้าย” อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อกลับจากนมัสการครั้งสุดท้ายแล้ว แม้ว่าร่างกายจะยังแข็งแรงสมบูรณ์ดีอยู่ แต่ดูเหมือนจะมีโรคมากขึ้น และมีโรคใหม่เข้าผสมทำให้อ่อนเพลียจนไม่สามารถจะออกไปสวดมนต์และเทศนาสอนสาวกได้

พระมเหษณ์มัตได้รับการพยาบาลรักษาอย่างดีอยู่ในบ้านของนางอาชีฮะห์ ภรรยาคนหนึ่ง มีสาวกมาประชุมเต็มมัสยิดสวดมนต์ขอพรพระอ้าหล่ำให้ทรงช่วยรักษาทุกวัน แต่อาการไม่ดีขึ้น ใกล้วาระสุดท้าย ท่านนะบีสั่งให้ภรยานำเงินทองที่มีอยู่ออกมาแจกจ่ายแก่คนอนาถาจนหมดสิ้น อ้างว่า จะไม่ยอมไปพบพระอ้าหล่ำด้วยเงินทองเหล่านั้น ครั้นภรยาบริจาคทานเสร็จ กลับเข้ามานอนดึกอยู่ โรคกำเริบ คอตก มือเย็น พระมเหษณ์มัตดับขันธด้วยอาการสงบ ในอุ้มแขนของนางอาชีฮะห์ เมื่ออายุ ๖๓ ปี

ครั้นพระมเหษณ์มัตดับขันธแล้ว อาบูบารัก ผู้เป็นสหายและพ่อตาได้เป็นผู้สืบต่อ (กาหลิบ) แทน ปกครองคนอาหรับ และเป็นหัวหน้าในการปฏิบัติกิจทางศาสนาแทนต่อมา อาบูบารัก ต้องทำงานหนักมาก เพราะเมื่อสิ้น

พระมหะหมัดเสียแล้ว กำลังของสาวกเริ่มแตกแยกกันไป ชาวเมืองเมกกะที่เคยยอมอ่อนน้อมต่อพระมหะหมัดและเมืองอื่น อีกกลางแห่ง พวกกันแข็งข้อไม่ยอมเชื่อฟัง อาบูบารัก ต้องทำศึกสงครามกับคนเหล่านั้นอีกพักหนึ่งและสิ้นชีพเมื่อ พ.ศ. ๑๑๗๗

เรื่องของกาหลิปในศาสนาอิสลาม เป็นเรื่องของการสืบทอดกันมาเป็นลำดับ โดยวิธีที่กาหลิปคนก่อนแต่งตั้งผู้ที่ตนเห็นว่าสามารถไว้สืบทอด กาหลิปในศาสนาอิสลามทุกองค์ ถือเป็นนโยบายเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือการขยายขอบเขตแห่ง “ศรัทธาในศาสนา” ด้วยการยกทัพออกไปรบพวกที่ไม่ยอมศรัทธา

คัมภีร์ในศาสนา

บัดนี้ จัดแสดงเรื่องคัมภีร์ ในศาสนาอิสลาม และคำสอนส่วนสำคัญในศาสนา

คัมภีร์ของอิสลามเรียกว่า โกอหฺร่าน หรือ กุระอาน (Qu-r-an หรือ Koran) ภาษาอาหรับเป็น การ-อา (Kara-a) แปลว่า การอ่าน, การท่องปณ, เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ รวบรวมคำสั่งสอนของพระนะบีมะหมัด ซึ่งถือเป็นเทพโองการ มาจากมหาราชกาเบรียล เทพบริวารของพระอานล้า ประทานโดยตรงมายังพระนะบี

พระนะบีมะหมัด เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ได้สั่งสอนคนอาหรับไว้อย่างไร ปรากฏความอยู่ในคัมภีร์โกหฺร่านทั้งหมด ขนบประเพณีต่างอย่าง ลางประการของชาวอาหรับแต่โบราณ ซึ่งท่านนะบีมะหมัดได้ยอมรับแล้ว ปรากฏอยู่ในคัมภีร์นี้

แต่ก่อนมา เมื่อพระมหะหมัดสอนสั่งไว้อย่างไรสาวกก็จดจำกันไว้บ้าง จารึกลงในแผ่นหนังบ้าง กระจัดกระจายไม่เป็นสัดส่วน ครั้นพระมหะหมัดดับขันธแล้ว อาบูบารักพ่อตา ผู้ดำรงตำแหน่งกาหลิปต่อมา ได้สั่งให้รวมขึ้นเป็นคัมภีร์โดยสมบูรณ์

คัมภีร์โกหร่าน มีอยู่ ๑๑๔ ซูเราะห์ (บท) นับคำได้ ๘๗,๖๓๕ คำ แต่ละบทแต่ละตอน ได้วางจังหวะการอ่านและการสวดไว้ให้ด้วย กำหนดว่า ผู้อ่านจะต้องอ่านด้วยการเปล่งเสียงตามจังหวะ และทำนองที่กำหนดไว้ จึงจะถูกต้อง และได้บุญตามคำสอน โกหร่านทั้ง ๑๑๔ บท พระมหะหมัดแสดงที่เมืองเมดินะเพียง ๒๒ บท นอกนั้นแสดงที่เมืองเมกกะ

ความมุ่งหมาย อันปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ เพื่อให้บุคคลปลูกศรัทธาในพระเจ้าโดยการสวดมนต์ และการให้ทานแก่คนยากจน พระคัมภีร์โกหร่าน มีภาษาเป็นวรรณคดี เป็นแบบแห่งอักษรศาสตร์ ประกอบด้วยเรื่องธรรมชาติ และจักรวาล ศีลธรรม กฎหมาย และเรื่องของศรัทธาโดยเฉพาะ

บทบัญญัติโกหร่าน

บทบัญญัติในคัมภีร์โกหร่าน มีความมุ่งหมายใหญ่ อยู่ที่การปลูกศรัทธาและปฏิบัติตามศรัทธานั้น จำแนกออกได้เป็น ๒ ภาคคือ ภาคทฤษฎีเกี่ยวกับศรัทธามี ๖ ประการ และ ภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับการปฏิบัติตามศรัทธา ๕ ประการ

ภาคทฤษฎี ๖ ประการ คือ

๑. ศรัทธาในพระเจ้า

อธิบายว่า มุสลิมต้องเชื่อมั่นในพระเจ้าองค์เดียว ไม่มีพระเจ้าองค์อื่นนอกจากพระเจ้า การสำแดงอาการใด ๆ ให้แต่เพียงเห็นว่ามีในศาสนาอื่น ถือว่ามีได้มีพระเจ้าเป็นสรณะที่แท้จริง นับเป็นบาปหนัก

๒. ศรัทธาในเทพบริวาร หรือเทวทูต

ศาสนาอิสลามสอนว่า มีพระเจ้าสูงสุดแต่เจ้าองค์เดียว พระองค์มีเทพเป็นบริวาร ต้องมีศรัทธาในเทพบริวารนั้น

เทพบริวาร คือ เทวดาองค์สำคัญในศาสนาอิสลาม ผู้มีหน้าที่คอยรับใช้

พระอานล่าเจ้ามียู่ ๔ องค์ ทำนองท้าวจตุโลกบาล ผู้เฝ้าโลกอยู่ ๔ ทิศ
ทุกองค์เป็นมหาราช มีหน้าที่แต่ละหน้าที่แต่ละทิศของตน

เทวดามหาราชเหล่านี้ องค์แรกชื่อ กาเบรียล (หรือ ยีบราอิล) มีหน้าที่
คอยสนองเทพโองการ ของพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ (พระอานล่า) เป็นเทวดาองค์เดียว
ที่รับโองการนำพระคัมภีร์โกหร่าน มาบอกเป็นเทพนิมิตแก่พระนะบีมะหมัด
เชื่อกันต่อไปว่า มหาราชกาเบรียล ผู้นำพระคัมภีร์เหล่านี้มา (ให้เป็นนิมิต)
แก่พระนะบีมะหมัด นำมาทีละตอน

องค์ที่สองชื่อ ไมเกิล หรือ มิก้าอิล มีหน้าที่ปราบพวกที่เป็นศัตรูต่อศาสนา

องค์ที่สามชื่อ อิสราอิล มีหน้าที่เป็นยมบาล รักษายมโลก คอยลงโทษ
แก่สัตว์ผู้กระทำความบาปหนายับ

องค์ที่สี่ชื่อ อิสราฟีล มีหน้าที่คอยเป่าแตรสัญญาณในวันสิ้นโลก

๔ มหาราช ผู้เป็นเทพบริวารเหล่านี้ ว่าเกิดจากอัครี คือไฟ เป็นธาตุ
บริสุทธิ์ ไสกระจ่าง จับต้องด้วยมือ หรือเห็นด้วยสายตาไม่ได้ คล้ายกับลมที่
ละเอียด เป็นทิพย์ ไม่มีเพศ ยืนยงคงอยู่ชั่วนิรันดร์ คอยทำหน้าที่รับบัญชาพระ
อานล่าอยู่ สุดแต่พระองค์จะทรงใช้ให้ทำสิ่งใด แต่ถึงแม้จะมีฐานะเป็นเทพที่ดี
แต่ยังมีฐานะ (ตามความนับถือ) ต่ำกว่าพระนะบีมะหมัดยังมีเทพอื่น ๆ ที่มี
ฐานะต่ำ เป็นเทพผู้มิบาป ถูกสาป ถูกประณามอีกมากมายหลายองค์

๓. ศรัทธาในพระคัมภีร์โกหร่าน

พระคัมภีร์โกหร่านนั้น อิสลามิกนับถือเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์มาก
อิสลามิกกลางพวกมีความเชื่อย้อนหลังไปว่า เทพโองการซึ่งทรงประทานมา
แก่พระนะบีมะหมัดนั้น ที่จริง มีอยู่ (เก็บไว้) ในสวรรค์ อันเป็นสถิติของพระ
ผู้เป็นเจ้ามาชั้วกับปีชั่วกัลปี พระเจ้าทรงประกาศิตไว้ เพื่อประทานมาให้มนุษย์
ปฏิบัติ แม้จะต้องมีศรัทธาในคัมภีร์ของศาสนาอื่นด้วย แต่ต้องถือว่าโกหร่าน
เป็นคัมภีร์สุดท้ายของโลก จะไม่มีคัมภีร์สุดท้ายของโลกอีกต่อไป

พระคัมภีร์โกนหฺร่าน นอกจากเป็นบัญญัติทางศาสนา ยังเป็นกฎหมาย
แพ่งและอาญาไปในตัว อิสลามิกประดับประดับคัมภีร์นี้อย่างงดงาม จะแต่ต้อง
เล่นไม่ได้ จะอ่านทีละครั้งต้องวางไว้บนกกะเยีย เป็นการห้ามมิให้มือจับต้อง
ด้วยเกรงความสกปรก จะอ่านตรงไหนก็พลิกตรงนั้น จะเปิดเล่นเหมือนเปิด
เล่มสมุดธรรมดาไม่ได้

๔. ศรัทธาในผู้แทนพระเจ้า (ศาสนทูต)

ศรัทธาในที่นี้ หมายถึง ศรัทธาในพระนบีมะหมัด (โดยตรง) องค์
เดียว

ผู้แทนพระเจ้าประเภทที่เรียกว่า นะบี คือผู้แทนโดยตรงจากพระเจ้า
(อ้าหฺล้า) ผู้สูงสุด อิสลามิกว่า มีอยู่ ๖ ท่าน ตามประวัติศาสตร์แห่งความ
สัมพันธ์ทางศาสนาระหว่าง อิสลาม ยิวและคริสต์ คือ อาดาม ได้แก่บรรพ
บุรุษคนแรกของมนุษย์ ซึ่งพระเจ้าทรงไว้เมื่อเสร็จสร้างโลก (ตามคัมภีร์เยนิซิด
ของยิว) โนฮา (หรือนูห) มนุษย์คนเดียวที่เหลืออยู่เมื่อคราวล้างโลก
ด้วยพระมหากุณนาของพระเจ้า (ปรากฏในคัมภีร์ของยิวเหมือนกัน)

คนต่อมา คือ อับราฮัม (หรืออิบราฮิม) บรรพบุรุษของยิว โมเสส
(ผู้ประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ) พระเยซู ผู้ประกาศศาสนาคริสต์ และ พระ
มะหมัด ผู้ประกาศศาสนาอิสลาม เป็นคนที่ ๖

คำสอนในคัมภีร์โกนหฺร่าน แสดงว่าพระเจ้าอ้าหฺล้าได้ทรงกำหนด (สร้าง)
องค์ศาสดาขึ้นตามความเป็นไป แต่ละยุคแต่ละสมัย เริ่มต้นตั้งแต่อาดาม, โนฮา,
อับราฮัม, โมเสส, เยชู และมะหมัด (รวม ๖ ท่าน) และองค์อื่น ๆ อีก รวมทั้งสิ้น
๒๕ องค์ ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์ และมีอีก ๑๒๔,๐๐๐ องค์ ตามที่มุสลิมเชื่อ
ถือกัน แต่โดยที่มนุษย์ได้บิดเบือนแปรผัน หรือหลงลืมคำสั่งสอนของพระเจ้าอ้าหฺล้า
(ที่ทรงมอบไว้ให้แก่ศาสดาอื่น) เสียสิ้น ครั้นสุดท้ายพระเจ้าอ้าหฺล้าจึงได้ทรงเลือก
พระมะหมัด ขึ้นมาเป็นศาสนทูต เพื่อรับเทวโองการมาสอนมนุษย์ทั้งปวง

เทวโองการนั้น ภาษาอาหรับเรียกว่า วาหียะ พระอ้าหล่าเจ้าจะไม่ทรงพูดกับมนุษย์โดยตรง แต่จะทรงโองการลงมา ๓ วิธี ด้วยกัน คือ การคลใจ (รู้สึกขึ้นในใจ), การรับสั่งจากหลังม่าน (ความฝันเห็น หรือ คำพูดที่เปล่งออกมาโดยไม่รู้สึกตัว), และส่งศาสนทูตมาเผยแผ่ (เช่น เทพดาคาเบรียล นำเทวโองการลงมาแสดงนิมิตแก่พระมหะหมัด)

๕. ศรัทธาในความสิ้นสุดของโลก

ศรัทธาข้อนี้เกี่ยวพันกันระหว่างคติการสร้างโลกกับการสิ้นสุดแห่งโลก ดังนั้นจักกล่าวถึง คติการสร้างโลก ก่อน แล้วจักกล่าว คติการสิ้นสุดของโลก ภายหลัง

คติการสร้างโลก เริ่มด้วยศรัทธาในองค์พระอ้าหล่าเจ้า เชื่อมั่นในพระอำนาจและพระมหากรณาของพระองค์องค์เดียว

พระนามของพระองค์ปรากฏในซูเราะห์ (บท) ที่ ๗ แห่งพระคัมภีร์มีอยู่ถึง ๙๙ พระนาม พระนามแรก ขึ้นต้นด้วยลักษณะแห่งธรรมะอันเป็นแม่บทแห่งธรรมะทั้งปวงว่า “พระผู้ทรงพระเมตตา” และพระนามอื่นอันแสดงถึงพระลักษณะที่ทรงศักดิ์ ในฐานะเป็นพระผู้สร้าง ทั้งสิ้น

ในซูเราะห์ที่ ๑ ข้อที่ ๓๗ แห่งพระคัมภีร์อ้างว่า พระอ้าหล่าเจ้าทรงสร้างสวรรค์ และพื้นธรณี และสรรพสิ่งต่าง ๆ อันมีอยู่ในระหว่างสวรรค์ กับพื้นธรณีนั่น ตลอดเวลา ๖ วัน (ไม่ได้กล่าวว่าวันวันเสาร์ เช่นในคัมภีร์เก่าของยิว)

ในซูเราะห์ที่ ๔๑ ข้อ ๘ แห่งพระคัมภีร์กล่าวว่า สุเจ้าจะไม่เชื่อว่าพระองค์เป็นผู้สร้างแผ่นดินในเวลาเพียง ๒ วันเท่านั้น สุเจ้ามิได้ยอมมอบพระฐานะให้พระองค์ดอกหรือ พระองค์ทรงเป็นจอมแห่งโลก พระองค์เป็นผู้ทรงสร้างภูเขาไว้บนพื้นแผ่นดิน ซึ่งมีหอสูงอยู่ข้างบน (ภูเขานั้น) ฯลฯ และพระองค์ทรงสร้างสวรรค์ ซึ่ง (ในขณะนั้น) ไม่มีสิ่งใดนอกจากควันเป็นกลุ่มอยู่ ฯลฯ

และสวรรค์ซึ่งพระองค์ทรงสร้างขึ้นมาถึง ๗ ชั้น ทรงสร้างภายใน ๒ วัน

ในสวรรค์ทุกชั้น ทรงสร้างให้เป็นสถานที่อันควรแก่ความเป็นสวรรค์ มีผู้เฝ้าเฝ้าเป็นผู้อภิบาล มีแสงสว่างส่องไปทั่ว*

ซูเราะห์ที่ ๑๖ หัวข้อที่ ๓ แห่งพระคัมภีร์กล่าวว่า พระอัลล่าเป็นผู้สร้างสวรรค์ สร้างแผ่นดิน และทรงมอบสัจภาพะของพระองค์ไว้ในสวรรค์และแผ่นดินนั้น พระองค์จึงทรงเป็นใหญ่ยิ่งกว่าเทพเทวาทั้งหลายเหล่านี้แล้วทรงสร้างมนุษย์ จากก้อนโลหิต (อันผสมตามส่วน) ฯลฯ ทรงสร้างสัตว์

๑. คำอธิบายตามซูเราะห์ที่ ๒๓ บทที่ ๑๗ แห่งพระคัมภีร์ว่า สวรรค์มี ๗ ชั้น แต่ “เรามีได้สร้างไว้ให้สูงเจ้า และได้ให้พวกเรีองการสร้างเช่นนั้นด้วย” ข้อนี้ อรรถกถาจารย์อธิบายว่าสวรรค์ดังกล่าว เป็นเรื่องของปฏิบัติจะพบเองเห็นเอง แปลว่าสวรรค์ ๗ ชั้น มีอยู่เองโดยปกติ ซูเราะห์ที่ ๒๒ บทที่ ๖๔ มีความว่า “พระอัลล่าเจ้าทรงใช้พระอำนาจให้สวรรค์ตั้งอยู่ พ้นจากการสลายเมื่อวันสิ้นโลก” คัมภีร์มัสคัต (จาริต) ของนิกายสุนนีเล่มที่ ๑๔ บทที่ ๗ อันเป็นคัมภีร์อรรถกถาอธิบายเรื่องเกี่ยวกับสวรรค์ว่า พระนบีมะหมัดระหว่าง “มिरাজ” คือเสด็จจงกรมไปในเวลารাত্রี ได้ผ่าน “ภาวะ” แห่งสวรรค์ทั้ง ๗ ชั้น คือ (๑) วิจารณ์เงินบริสุทธิ์ สวรรค์แห่งอาดาม (๒) วิจารณ์ทองบริสุทธิ์ สวรรค์แห่งยอห์นผู้ให้ศีลจุ่ม และพระเยซู (๓) วิจารณ์มุกดาสวรรค์แห่งโยเซฟ (บิดาของพระเยซู) (๔) วิจารณ์ทองขาวสวรรค์แห่งเอโนช (Enoch-Henoch) พ่อหมูน้าชาวฮิวคนที่ ๗ ในจำนวน ๑๐ มีอายุ ๓๖๕ ปี ในสมัยฮิวกระจัดกระจาย ถือว่าเป็นนักบุญคนสำคัญยิ่ง (ปรากฏเรื่องตามคัมภีร์ไบเบิลเก่า-เยนีซิส บทที่ ๕) (๕) วิจารณ์เงินสวรรค์แห่งอารอน (Aaron นักบวชผู้สูงศักดิ์) ว่าเป็นคู่ปรปักษ์ของโมเสส มีความสัมพันธ์กันอย่างเช่นอรุณกับพระกฤษณะในนิยายมหากาพย์ (๖) วิจารณ์หับทิม (โกเมน?) สวรรค์แห่งโมเสส (๗) สวรรค์แห่งอับราฮัม

อรรถกถาจารย์อ้างแห่งว่า สวรรค์ชั้นที่ ๗ เป็นสวรรค์แห่งพระเยซู คัมภีร์มัสคัต เล่ม ๑๔ บทที่ ๑ อ้างคำของพระนบีมะหมัดว่า ระยะทางระหว่างสวรรค์แห่งหนึ่งกับอีกแห่งหนึ่งต้องใช้เวลาเดินทางถึง ๕๐๐ ปี - Dictionary of Islam, Thomas Patrick Hughes B.D., M.R.A.S.-170.

เลี้ยงมาให้ (เป็นพาหนะและอาหาร) แก่มนุษย์

ซูเราะห์ที่ ๑๓ ข้อที่ ๒ กล่าวความว่า พระเจ้าทรงกำหนดหน้าที่ให้ พระอาทิตย์ พระจันทร์ โคจรกระทำหน้าที่อยู่ในโลก แล้วทรงขยายส่วนให้ แผ่นดินกว้างขวางออกไป สร้างภูเขา และแม่น้ำไว้บนแผ่นดินส่วนนั้น ๆ และ ทรงสร้างพืชผลไม้ไว้บนแผ่นดินนั้นด้วย

ซูเราะห์ที่ ๓๔ ข้อที่ ๑๒ กล่าวถึงการสร้างมนุษย์ไว้ด้วยว่า ทรงสร้างมาจากผงคลี (ทำนองเดียวกับพระยะโฮวาสร้างอาดัม) แล้วทรงสร้างด้วยสภาพ แห่งการมีชีวิต (ก่อนเลือด) ของมนุษย์นั้นแล้ว สร้างให้มีเพศเป็น ๒ ครองคู่ กัน

กล่าวตามคัมภีร์ ชื่อ มิสกาท (Miskhat) ข้อที่ ๒๔ (ของนียายสุนนี อรรถกถาของโกหร่าน) พูดถึงการสร้างโลกของพระเจ้าว่า ทรงสร้าง แผ่นดินในวันเสาร์, ทรงสร้างภูเขาในวันอาทิตย์, ทรงสร้างต้นไม้ในวันจันทร์, สรรพสิ่งแล้ว ๆ ทั้งหลายทรงสร้างในวันอังคาร, สรรพสิ่งทั้งหลาย (ที่ไม่แล้ว) ทรงสร้างในวันพุธ, ทรงสร้างสัตว์อื่น ๆ ในวันพฤหัสบดี, พอถึงวันศุกร์ ก็ ทรงสร้างมนุษย์คนแรก (คือ ดาตาม?) เสร็จแล้ว สวดมนต์

เมื่อมีโลกขึ้นแล้ว คติศาสนาอิสลาม ไม่มีกำหนดว่า โลกตั้งอยู่นานเท่าไร แต่มีคติยอมรับหลักธรรมดว่า เมื่อมีเกิด ย่อมมีดับ

การสิ้นสุดของโลก จะมีในเวลาใดนั้น พระคัมภีร์อ้างว่าใคร ๆ ก็ไม่รู้ แม้แต่มหาเทพคาเบรียล ผู้นำพระโองการจากพระเจ้ามาประทานให้แก่พระ มหะหมัด ก็ไม่รู้, ผู้ที่รู้ได้ มีแต่พระเจ้าองค์เดียว แต่พระองค์ก็หาได้ ทรงพระกรุณาบอกแก่ผู้ใดไม่ ดังนั้นก่อนเวลาสิ้นโลก จะรู้กันได้ด้วยเครื่องหมายนิมิตรอบข้าง มีทั้งนิมิตอย่างเบา และนิมิตอย่างแรง

นิมิตอย่างเบา คือ

๑. มนุษย์ทั้งหลายหมดความเชื่อถือในศาสนาอิสลาม

๒. คนเลว ได้รับตำแหน่ง และมีเกียรติยศ

๓. หญิงคนใช้ กลายเป็นแม่นายสาว ผู้ชายกลัวผู้หญิง

๔. เกิดความไม่สงบ จลาจล

๕. (อาหรับ) ทำสงครามกับกรีก หรือ โรมัน

๖. มณฑลอิรักและซีเรีย ปฏิเสธไม่ยอมเสียภาษี

นิมิตอย่างแรง คือ

๑. ดวงอาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก

๒. สัตว์ร้ายมเหมาตัวหนึ่งสูง ๖๐ ฟุต ผุดขึ้นจากธรณีแผ่นดินเข้าไปในเมืองเมกกะ หรือที่ภูเขาซาฟา (Safa) สัตว์ร้ายตัวนี้มีหัวเป็นวัว มีตาเป็นหมูตอน มีหูเป็นหูช้าง มีเขาเป็นกวาง มีคอเป็นนกกกระสา ออกเป็นสิงโต มีหลังเป็นแมว มีหางเหมือนแพะ มีขาเหมือนงู และมีส่วนเหมือนลา สัตว์ร้ายตัวนี้มีไม้เท้าของโมเสส และมีตราของโซโลมอน (?) ติดตัวมาด้วย เทียววิ่งควานไปตามที่ต่าง ๆ ไม่มีใครสามารถปราบลงได้ ใครที่เลื่อมใสในศาสนา (อื่น) สัตว์นี้เกลียดนัก สัตว์นี้ จะมาบอกว่า ศาสนาทั้งหลาย (อื่น) ไม่มีประโยชน์อันใด เว้นแต่อิสลามศาสนาเดียว

๓. มีคนนอกศาสนา (กาไฟร์) มีนัยน์ตาเดียวที่หน้าผากมาเกิด คนอุปลักษณะผู้นี้ จะมาปรากฏตัวแถมมณฑลอิรักและซีเรีย จะมีสาวกชาวยิวตามมาด้วย ๗๐ คน ตระเวนไปตามที่ต่าง ๆ แต่ไม่ไปถึงเมกกะและเมดินะ ในที่สุดถูกพระเยซูประหาร

๔. พระเยซูมาอุบัติใหม่ ทางทิศตะวันออกของกรุงดามัสกัส มาเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม มีลูกเมีย มีมนุษย์อุปลักษณะ (ในข้อ ๓) แล้ว ดับขันธเมื่ออายุ ๔๐ ปี และพระศพฝังไว้ที่เมืองเมดินะ ฯลฯ

๕. ทำสงครามกับยิว พวกมเหมาฆ่ายิวตายเป็นเบือ

๖. ยักษ์ใหญ่ ๒ ตนเกิดขึ้นในโลก มันผ่านไปทางทะเลสาบไทบีเรียส

(กาลิลี) ตีมน้ำในทะเลสาบจนหมดทะเล แล้วเดินผ่านเข้าไปกรุงเยรูซาเล็ม ในที่สุดก็ถูกพระเจ้าฆ่าตาย ฯลฯ

และยังมีเรื่องวิปริตผิดสังเกตอีกมากมายหลายประการ ล้วนแต่เป็นเรื่องร้าย ๆ ทั้งนั้น ต่อจากนั้นก็เกิดหุรยุคบุกเข็ญ เป็นมิลล์ญูขึ้นทั่วไป ครั้นแล้วเกิดควั่นกลุ้มคลุ้มตลบไปทั่วจักรวาล แสดงว่า จักเกิดไฟประลัยกัลป์เป็นอวสานของโลก

ต่อจากนี้ มีสัญญาณแห่งความวินาศของโลกเกิดขึ้น

ท้าวอิสราฟีล (Israfil) ๑ ใน ๔ ของมหาเทพผู้เป็นเจตุนโลกบาล (ยิบราอิล, มิกาอิล, อิสราอิล, และอิสราฟีล) จะออกมาเป่าแตรหรือสังข์เป็นสัญญาณ ๒ ครั้ง ครั้งแรกสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายพากันล้มตายหมดสิ้น เหลืออยู่แต่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง คือ เทวดาเหล่านั้น ตอนนั้นปภพีสันสะเทือนเลื่อนลั่น บรรดาบ้อมคูหอรบทั้งหลาย พังราบลงเสมอพื้นดิน สถานที่ทุกแห่งพังทลายลง เบื้องบนในห้วงสวรรค์ฟ้า มีดมนอนธการ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ถึงกาลวิปริต หล่นจกลงสู่ทะเล น้ำในทะเลนั้นเล่า ก็เดือดพล่านลุกเป็นไฟ

กล่าวถึงมนุษย์ทั้งหลาย ตอนจะสิ้นสูญพันธุ์ ครั้นได้ยินเสียงแตรของมหาราชอิสราฟีล ก็พากันตระหนกตกใจกลัว ไม่เป็นสมฤติ พ่อทั้งแม่ พี่ทั้งน้อง ผัวทั้งเมีย ยายทั้งหลาน นายทั้งป่าว ศิษย์ทั้งอาจารย์ สืบสนอหลหม่าน พวกมฤคสัตว์ป่าทั้งหลาย ก็กลับกลายนิสัย จากความดุร้ายเข้ามาเป็นสัตว์เชื่องปนอยู่กับสัตว์บ้าน แต่แล้วต้องพากันล้มตายลงหมด เพราะมิลล์ญูนั้น

โลกจะถล่มทลายอยู่ไม่กี่วันไม่ปรากฏ เมื่อโลกหยุดถล่มแล้ว พระเจ้าก็ทรงบัญชาให้ฝนตกลงมาอย่างหนักตลอด ๔๐ วัน (เหมือนกับเรื่องโนคัมกิรเก่าของยิว) น้ำนองทั่วไปทุกแห่งหน ด้วยความชุ่มชื้นอันเกิดจากน้ำนี้เอง เป็นเหตุให้พืชและร่างของชีวิตทั้งหลาย (ศพที่ถูกฝังอยู่ในหลุม ?) กลับงอกงามมีชีวิตขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ครั้นเสร็จเรื่องล้างโลกกันแล้ว ก็มาถึงเรื่องสร้างโลกขึ้นใหม่ (ดูเรื่องพระเจ้าสร้างโลกตอนต้น)

มหาราชอิสราฟิธ เป้าแตรให้สัญญาอีกครั้งหนึ่ง โดยพระบัญชาคนและสัตว์ทั้งหลายจะกลับคืนพื้นพิภพขึ้นมาใหม่เท่ากับพระเจ้าสร้าง (ด้วยว่าได้ทรงบัญชาให้เป้าแตรก่อนจะสร้าง) บรรดาดวงวิญญาณทั้งหลายที่พรากรออกจากร่างวนเวียนอยู่ในสารทิดใด ๆ ได้ยินเสียงแตรสัญญาครั้งนี้แล้ว ต่างก็พากันเที่ยวค้นหาร่างของตน ผินดินแยกแยะออก ปูร่างกระดูก (ที่ยังไม่ผุ) ขึ้นมาเข้าเป็นรูปเดิม ธาตุทั้ง ๔ คุมกันเข้า ว่ากันถึงว่า อะไรที่เคยมีอยู่อย่างไร ก็จะเป็นรูปอย่างนั้น และว่า แม้แต่เส้นผม เคยมีมาก็เส้น ก็ไม่ขาดจำนวน

เมื่อได้ชีวิตกลับคืนมาเป็นของตน สัตว์ทั้งหลายถูกต้องไปรวมอยู่ในทุ่งกว้างแห่งหนึ่ง (กว้างเท่าไรไม่รู้) เพื่อคอยคำตัดสินว่าต่อไปนี้จะไปดีหรือไปชั่ว ก็จะไปตามนั้น

แต่ตรงที่จะไปอย่างไรนี่เองเป็นตอนยุ่งมากด้วยว่าที่ทุ่งกว้างนั้นร้อนยิ่งนัก ดวงอาทิตย์แผดรัศมีอย่างแรงกล้า เหมือนหนึ่งจะเผาผลาญสัตว์ที่มาชุมนุมกันอยู่ให้สารภาพความจริงที่ตนได้กระทำความ แต่ถึงอย่างไรก็ไม่กล้าพูดเท็จต่อหน้ามหาเทพ คาเบรียล (ยิบราอิล) ซึ่งเป็นผู้พิพากษาด้วย เพราะว่ามือและเท้าของตนเองซึ่งตนชว่งใช้มันมาแต่ก่อน จะเป็นพยานบอกความจริง

เรื่อง ตัดสินบุญและบาป มีอธิบายค่อนข้างสนุก มหาเทพคาเบรียล ถู้อตราขู่ว่าหนึ่งสี่คำ เป็นเครื่องมัดตัดสินบาป ข้างหนึ่งสี่ขาว เป็นทางไต่สวนผู้ทำบุญ การตัดสินสุดแต่ตราขูจะเอียงไปทางไหน ถ้าใครมีโทษทำร้ายต่อผู้ใด ต้องเอาส่วนบุญของตนแบ่งไปเพิ่มเติมส่วนบุญของผู้ที่ถูกตัวทำร้ายนั้นเป็นค่าทำขวัญ ถ้าผู้ทำร้าย ไม่เคยทำบุญมา ไม่สามารถจะแบ่งบุญให้ใครได้ ก็จะต้องรับบาปของคนที่ทำร้าย กลับตกอยู่แก่ตนตามส่วนอีก

เรื่องที่ไม่สามารถจะพูดเท็จได้อีกอย่างหนึ่งคือ ในขณะที่มหาเทพ

คาเบรียลนั่งพิพากษานูบาปของมนุษย์อยู่นั้น ท่านนะบีอาดามคือมนุษย์คนแรกของโลก (ซึ่งพระคัมภีร์โกhenอ้างถึงและถือว่าเป็นนะบิองค์หนึ่ง) รับเชิญให้นั่งร่วมการพิพากษาอยู่ด้วย เหตุที่อาดามต้องมานั่งอยู่ด้วย เพราะมนุษย์ทั้งหลายที่กำลังตกเป็นจำเลยของมหาเทพคาเบรียล เป็นลูกหลานของอาดามทั้งนั้น

นอกจากท่านนะบีอาดาม ก็ยังมีอีกคนหนึ่งคือท่านนะบีมะหมัด และลูกหลานใกล้ชิดของท่าน มานั่งร่วมเป็นพยานด้วยเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวกันว่า ถึงอย่างไรการพิพากษานั้น จะต้องเป็นไปโดยยุติธรรมที่สุด

อย่างไรก็ดี เมื่อมหาเทพคาเบรียลได้ซึ่งผลของบุญกรรมด้วยความยุติธรรมแล้ว พระอำนาจเจ้าจะต้องทรงสอบสวนดูอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อนุญาตให้ผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมร้องเรียนได้ พระอำนาจตรัสว่า “ผู้ใดถูกกระทำด้วยความไม่เป็นธรรม ให้มารับกลับคืนได้ที่นี้”

ครั้นตัดสินเสร็จสิ้นกันแล้ว มนุษย์ก็ถูกส่งข้ามสะพานไปนรกหรือสวรรค์ ถ้าไปนรก ไปตามทางร้อน ส่วนสวรรค์ ไปตามทางเย็น*

๑. แหล่งแห่งการทรมาน หมายถึงความร้อน มี ๗ ชุม คือ

(๑) ยาฮานัม สถานที่ชำระบาป (Purgatory) ถือว่าทุกคนต้องผ่านสถานที่แห่งนี้ก่อน เพื่อรับคำพิพากษา (ลิขิต) แล้วก็ไปตามทางของบาปบุญ (๒) ลาลา ผู้มีบาป ถูกถลกหนังห่อเอาไปรวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน (๓) อัล-ฮุดามาน์ ชุมไฟนรกลุกโผลงขึ้นจากคูโมงค์ เผาคนมีบาป (๔) ซารฮิร มีกองไฟไหม้ลามกินได้พุ่ง ผู้มีบาปฐานโกงสมบัติของคนกำพร้า (๕) ซาการ์ มีไฟไหม้ลามอยู่ที่หน้าของผู้มีบาป (๖) อัลยาฮิม (ไม่มีอธิบายความทารุณ) (๗) ฮาเวียห์ (ไม่มีอธิบายความทารุณ)

ชื่อและภาพชุมนรกเหล่านี้ ปรากฏในคัมภีร์ ในซูเราะห์ต่าง ๆ กัน คัมภีร์มีสคาต (อรรถกถา) อธิบายไปอีกรูปหนึ่งว่า นรกชุมแรกสำหรับคนมุสลิม ชุมที่ ๒ สำหรับคริสเตียน ชุมที่ ๓ สำหรับคนยิว ชุมที่ ๔ สำหรับพวกเซเบียน คือคนพวกหนึ่งอาศัยอยู่แถบเทือกเขาในสมัยโรมรุ่งเรือง ชุมที่ ๕ สำหรับพวกเมโจ (Magi) คือพวกนักพรตผู้มีอำนาจมากใน

๖. ศรัทธาในลิขิตแห่งพระเจ้า

ตามธรรมดา เมื่อมีความเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์ทั้งหลายมา มนุษย์จึงมีความศรัทธาในพระอำนาจของพระเจ้าที่จะทรงพระกรุณาให้เป็นไป มนุษย์จะได้รับสุขหรือทุกข์ ก็เชื่อกันว่าเป็นไปเพราะมหากฎนาของพระองค์และความที่ทรงพระกรุณานั้นเอง ข้อนี้เรียกว่าพระเจ้ลิขิต (เรียกพรหมลิขิต ในศาสนาพราหมณ์ และเรียกกรรมลิขิต ในพุทธศาสนา)

อิสลามิกถือว่า ตั้งแต่ก่อสร้างโลกมาแล้ว พระเจ้า (อัลล่า) ได้ทรงลิขิตเรื่องราวของมนุษย์ไว้ที่บัลลังก์ของพระองค์ เริ่มตั้งแต่ชื่อตัว ชื่อตระกูล ประวัติแห่งการศึกษา หน้าที่การงาน จึงเป็นไปตามพระโองการและมหากฎนา บังการให้ชีวิตเป็นไปมีอย่างต่าง ๆ สุดแต่พระกรุณานั้น มนุษย์จะทำอะไรเอาตามความพอใจไม่ได้ และด้วยเหตุที่พระองค์ทรงพระกรุณาอยู่ดังนี้ มนุษย์จึงควรสำแดงศรัทธาในพระมหากฎนาของพระองค์

คติเกี่ยวกับดวงวิญญาณ

ในศาสนาอิสลาม ถือว่าดวงวิญญาณไม่ตาย เวร่อนเสวยสุขทุกข์อยู่ที่บริเวณหลุมฝังศพจนกว่าจะสิ้นโลก รับคำตัดสินแล้วจะได้เข้าร่างใหม่ ดังนั้นเมื่อมีผู้ตายลง ต้องเอาศพไปฝัง ห้ามเผา ไม่ว่าเป็นการเผาตัวให้ตาย หรือตายอย่างธรรมดา พระนบีมะหมัดสอนว่า “การลงโทษมนุษย์ด้วยไฟเป็นหน้าที่ของพระเจ้า มนุษย์ลงโทษมนุษย์ด้วยไฟไม่ได้ เพราะว่าการลงโทษด้วยไฟเป็นหน้าที่ของพระเจ้า”

สมัยโบราณ ชุมที่ ๖ สำหรับพวกนับถือรูปเคารพทั่วไป และชุมที่ ๗ ลึกที่สุด (ขนาดอเวจี ในพุทธศาสนา) สำหรับพวกถือถือซากปากถือศีล

อรธกถาเดียวกันนี้ อธิบายถึงความร้อนในนรก มีทั้งร้อนด้วยน้ำร้อน และร้อนด้วยไฟ และกล่าวว่า ไฟ หรือความร้อนในเมืองมนุษย์นั้น มีเพียง ๑ ใน ๗๐ ส่วนของไฟในนรก Dictionary of Islam ของ Thomas Patrick Hughes B.D., M.R.A.S.- pp. 170-173.

แต่ดวงวิญญาณที่ออกจากร่างไป ใช่ว่าจะวนเวียนอยู่ใกล้หลุมศพทั้งหมดก็หาไม่ มียกเว้นอยู่หลายดวง เช่นดวงวิญญาณของท่านศาสดาพยากรณ์ (นะบี) เมื่อสิ้นลมปราณแล้ว ดวงวิญญาณจะไปอยู่บนสวรรค์ทันที ดวงวิญญาณของผู้ละชีพเพื่อศาสนา ได้แก่ผู้ตายเพราะการเผยแพร่ศาสนา เช่นในขณะทำสงครามศาสนา ดวงวิญญาณจะไปเข้าร่างของนกสวรรค์อันมีสีเขียวงดงาม ไม่ต้องเร่ร่อน จะมาอีกครึ่งหนึ่ง ก็ต่อเมื่อสิ้นโลก และสร้างโลกใหม่

ดวงวิญญาณของผู้นับถือศาสนา ปฏิบัติตามบัญญัติทางศาสนา อย่างมั่นคง เมื่อออกจากร่างแล้ว เข้าสู่ร่างนกพิราบขาวสะอาด ไปอาศัยอยู่ที่ท้องพระโรงของพระเจ้า รอไปจนถึงวันสิ้นโลก ไม่ต้องวนเวียนอยู่ที่หลุมฝังศพ

ส่วนดวงวิญญาณของพวกนอกศาสนา (ไม่นับถือศาสนาอิสลาม ?) เป็นอันไม่มีทางขึ้นสวรรค์ได้ พออย่างขึ้นไปทีไร ต้องถูกเทวดาไล่ลงมาทุกที

ความหวังในผู้มาโปรด

เรื่องความหวังในผู้มาโปรด ในศาสนาอิสลามอธิบายไม่ขัดเหมือนในศาสนาอื่น ที่อธิบายว่า จะมีเมสสิอาห์ผู้มาโปรดในกาลข้างหน้า แต่มีเรื่องเป็นความหวังคล้าย ๆ กันอยู่เรื่องหนึ่ง ขอนำมากล่าวไว้เพื่อเป็นเครื่องเปรียบเทียบ

ในศาสนาอิสลามมีคำว่า **มาหะดี** (Mahdi) อยู่คำหนึ่ง มาหะดีเป็นชื่อของผู้นำอันชอบธรรมของมนุษย์ที่จะเกิดมีมาในอนาคต ตามความนับถือของพวกนิกายชีอาห์ (ดูเรื่องนิกายข้างหน้า)

มุสลิมนิกายชีอาห์ (ซึ่งถือว่ามีองค์กาหลิปลื้มต่ออาลี บุตรเขยของพระมหะหมัด) มีความเชื่อว่า มาหะดี จะมาปรากฏในวันสุดท้ายที่โลกใกล้จะสิ้น มาหะดีเป็นผู้ทรงธรรม จะนำโลกใหม่ให้เดินไปสู่ความเรียบร้อย มาหะดีปรากฏเป็นรูปของบุคคลนามว่า **อาบู คัสซิม** (ซึ่งเป็นพระนามเดิมของพระมหะหมัด) จะดำรงตำแหน่งเป็นอิหม่าม (หัวหน้า) คนที่ ๑๒ ชื่ออิหม่าม มาหะดี (สืบสายมาจากอาลี บุตรเขยของพระมหะหมัด กาหลิปองค์ที่ ๔) อุบัติมา

นานแล้ว ยังมีชีวิตซ่อนกายอยู่ในที่ลับ ไม่ยอมปรากฏแก่โลก จนกระทั่งวันโลกสลาย และมีการสร้างโลกกันใหม่

เกี่ยวกับเรื่อง “มาหะดี” อันเป็นเรื่องคล้ายกับเรื่อง “ความหวังในผู้มาโปรด” ของอักษัมกีร์เล่มหนึ่ง ของนิยายสุนนี ชื่อ บุคคาริ (Bukhari) อันเป็นคัมภีร์รวบรวมวาตะของพระนะบีมะหมัดและจาริกต่าง ๆ เกือบหมื่นเรื่อง ตอนหนึ่งอ้างวาตะของพระนะบีมะหมัดไว้ ดังนี้

“โลกจะไม่ถึงที่สุด จนกว่าจะมีเผ่าพันธุ์ของเรา ผู้มีนามของเราปรากฏขึ้นเป็นผู้ครอบครองชาวอาหรับ”

“เมื่อท่านได้เห็นเครื่องหมายสีดำ มาจากโคริซัน (Khorosan?) จงตามเครื่องหมายนั้นไป อิหม่ามของพระเจ้านามว่าอัล-มาหะดี จะปรากฏในที่นั้น”

“มาหะดี เป็นผู้ออกไปจากเรา (อวตาร ?) มาหะดีเป็นผู้มีหน้าตาดี จะทำความดีและนำความยุติธรรมมาให้แก่โลกในยามที่โลกเป็นมิดลัญญีมาหะดีจะเป็นผู้นำโลกไปตลอด ๗ ปี”

“ระหว่างนั้น หมู่คนหาความสามัคคีไม่ได้ มนุษย์ทั้งหลายจะฆ่ากัน บุรุษหนึ่งชาวกรุงมาดินาห์ (เมดินะ) จะเดินทางมาสู่เมดินะแล้ว ตรงไปยังเมืองเมกกะ ชาวเมกกะเห็นบุรุษนี้แล้วยกย่องให้เป็นกาหลิบ คราวนั้นผู้ปกครองซีเรียยกกองทัพมา จะประหารมาหะดี แต่ต้องพ่ายแพ้ไป ด้วยอำนาจของแผ่นดินไหวใหญ่ ณ ตำบลระหว่างกรุงเมดินะกับเมกกะ”

“จะมีฝนตกใหญ่ในวันมาหะดี ปวงทวยเทพบนพื้นสวรรค์และบนธรณีต่างจะได้รับความปรีดาปราโมทย์กับการปรากฏขึ้นของมาหะดีทว่าหน้ากัน ฯลฯ”

พวกมุสลิมิกายชีอาห์ถือว่า พระมะหมัดเคยสอนไว้ว่าทายาทผู้จะเป็นกาหลิบต่อโดยตรงจากพระองค์ (คืออาลีผู้เป็นบุตรเขย) แล้วต่อจากนั้นจะมีมาหะดี มาปรากฏเป็นอิหม่าม หรือกาหลิบองค์สุดท้ายด้วย

เรื่องการยอมรับอย่างนี้ แสดงว่าบรรดามุสลิมส่วนหนึ่ง คือพวกชีอาห์

ยังมีความหวังในผู้มาโปรดใหม่ (เทียบได้กับความหวังในตัวเมสสิอาห์ของชาวยิวและความหวังในพระศรีอาริยมตไตรย์ของชาวพุทธบางกลุ่ม)

เหล่านี้ คือ ศรัทธาตามทฤษฎีของอิสลาม อิสลามิกนิกายชีอะห์ทุกคนต้องมีศรัทธาเชื่อมั่นอย่างนี้ เป็นรากฐานจิตใจของตนก่อน แล้วจึงปฏิบัติกิจอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นอิสลามิกต่อไปได้

ภาคปฏิบัติ (ด้วยศรัทธา) ๕ ประการ คือ

๑. ปฏิญาณตนต่อพระเจ้าว่า เป็นพระเจ้าองค์เดียว และพระมหะหมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์

การปฏิบัติกิจอันนี้ เริ่มด้วยการกล่าวสรรเสริญพระนามของพระเจ้าห้าคำ และพระมหะหมัดผู้เป็นศาสนทูต ก่อนนมัสการทุกครั้ง (จะกล่าวข้างหน้า) คำกล่าวสรรเสริญนั้น (ถ้าไม่เปล่งเสียง ก็ต้องกระทำไว้ในใจ) ด้วยคำว่า ลา อิลาฮา อิลลา ลัลลา มุฮัมหมัดราชูลลา - ไม่มีพระเจ้าองค์ใดนอกจากพระเจ้าห้าคำ พระองค์เป็นผู้ทรงพระมหากุณาธิคุณ ยิ่งด้วยพระกรุณา ยิ่งด้วยพระเมตตา ยิ่งด้วยพระเดช พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง ฯลฯ” (ความเช่นเดียวกับความข้อแรกในภาคทฤษฎีที่มีมาแล้ว)

เสียงอันปรากฏเป็นถ้อยคำเหล่านี้ จะได้ยินทั้งกลางวันกลางคืน ในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม

๒. การสวดมนต์ หรือ การนมัสการ

“การสวดมนต์เป็นทางให้ไปสวรรค์ ศาสนาหลายศาสนาสอนอย่างนี้ ยิ่งในศาสนาอิสลามยิ่งสอนหนัก พระนะบีมะหมัด ถือเรื่องสวดมนต์เป็นกิจ

๑. คือ นมาซ หรือ ละหมาด ศาสนาอิสลามรับคำว่า “นมาซ” อันเป็นภาษาฮินดูสถานี คือคำ “นมัสการ” มาใช้. มุสลิมในเมืองไทยเรียกว่าละหมาด ที่จริงคือนมาซ ได้แก่ การนมัสการ หรือการกราบไหว้

เคร่งครัดที่สุด ต้องสวดทุกวัน วันละ ๕ ครั้ง คือเวลาเข้ามิด ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น, เวลาเที่ยง, เวลาบ่ายก่อนพระอาทิตย์ตก, เวลาเย็นระหว่างพระอาทิตย์ตก กับ เวลามืดติดต่อกัน, และเวลาค่ำ, ผู้เข้าพิธีสวดนมัสการ ต้องสุภาพ ห้ามมิให้มี เครื่องประดับอันใด ชายต้องทำพิธีให้ตรงตามแบบ (จะกล่าวข้างหน้า) ส่วน หญิงอนุญาตให้เพียงใช้มือกอดอก แต่ก่อน กำหนดทำที่มัสยิด ต่อมาผ่อนผัน เรื่องสถานที่ นอกจากวันศุกร์ และในเทศกาลพิเศษ มุสลิมถือว่า การสวดมนต์ นมัสการ ย่นทางไปสวรรค์ได้ครึ่งทาง (लग्निकायทำเพียง ๓ หรือ ๔ ครั้งก็มี)

“เพราะว่าพระอัลล่าเจ้า เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลกรวมทั้งตัวท่านด้วย ท่านควรสวดมนต์ระลึกถึงคุณของพระองค์ไม่ว่าเวลาใด”

ก่อนสวดมนต์ ต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาดก่อน เพื่อช่วยให้จิตใจ สะอาด ต้องล้างมือทั้งสองข้าง (มือขวาก่อน) ถึงข้อมือ, ล้างปาก, ล้างจมูก ล้าง หน้าจากหน้าผากลงมาถึงคาง จากหูข้างหนึ่งไปสู่อีกข้างหนึ่ง, ลูบศีรษะด้วยน้ำ ใช้นิ้วหัวแม่มือลูบได้ภายในหู พร้อมกับใช้นิ้วลูบได้ข้างหลังของใบหูและล้างเท้า ทั้งสองข้าง (เท้าขวาก่อน) จนถึงข้อเท้า

ก่อนการสวดมนต์ อิสลามมิใช่วิธีให้มีผู้ตะโกนบอกกล่าว (มูอาซิน)* ผู้ตะโกนขึ้นไปอยู่บนหอสูงตะโกนลงมาจากหอ นั้นเมื่อมีคนเข้ามาประชุมกันแล้ว อิมาม หรือหัวหน้าในพิธีศาสนาเป็นผู้นำ (วันศุกร์ ถือเป็นวันสวดมนต์ใหญ่ เท่ากับ วันพระ ของพุทธศาสนา)

การสวดมนต์ หรือนมัสการ มีอยู่ ๓ ตอน คือ

๑. บุคคลแรกที่รับหน้าที่เป็นมูอาซิน ตามประวัติ ชื่อ บิลาล เป็นชาวอbyssinien เป็นทาส ของพระมหะหมัด แต่เดิมไม่มีการตะโกนเรียก ไว้ติกรับ หรือตีระฆัง เหมือนพวกยิว และคริสต์ พระมหะหมัด วางหลักขึ้นใหม่ในศาสนาอิสลาม ให้ใช้วิธีมีคนตะโกนเรียก (คำอาหรับว่าอาซาน)

ตอนแรก เรียก อาซาน คือตอนที่มุอาซินขึ้นไปที่ตะโกนเรียกอยู่บนหอสูง ตะโกนเรียกของมุอาซิน มีความดังนี้

“อ้อหล่า พระผู้ยิ่งใหญ่ (๔ ครั้ง) ข้าขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่น นอกจากพระเจ้าอ้อหล่าเจ้า (๒ ครั้ง) ข้าขอปฏิญาณว่า พระมหะหมัดเป็นศาสนทูตของพระเจ้าอ้อหล่า (๒ ครั้ง) จงมาทำนัสการกันเถิด (๒ ครั้ง) จงมาทำความดีกันเถิด (๒ ครั้ง) การนัสการดีกว่่านอน (๒ ครั้ง) ไม่มีพระเจ้าที่ควรสักการะโดยเที่ยงแท้ นอกจากพระเจ้าอ้อหล่าเจ้านั้น” (๑ ครั้ง)

ตอนสอง เรียก ร็อกอ์ต เป็นการเริ่มสวดรวม กาย วาจา และใจ คือ การกล่าวคำ (สวด) ที่ถูกต้อง ใช้อิริยาบถทางกายถูกต้อง และตั้งใจมุ่งตรงต่อพระเจ้าองค์เดียวอย่างถูกต้อง เพื่อผลสมบูรณ์แห่งการนัสการ

การนัสการตอนนี้ เป็นการขอพรและสรรเสริญพระคุณของพระเจ้า ประกอบด้วยคำและอิริยาบถ ๗ ประการ ที่อิหม่ามหรือหัวหน้าในพิธี เป็นผู้กล่าวนำ และกระทำนำพร้อมกัน คือ (ก) ยืนตัวตรง หันหน้าไปทางทิศที่ตั้งเมืองเมกกะ (ข) ยกมือ ๒ ข้างแค่นู ปลายฝ่ามือออก (ค) ใช้มือขวาทับมือซ้ายบนหน้าท้อง (ง) โค้งตัวลง เหยียดแขนตรง มือ ๒ มือกดที่หัวเข่าเงยตัวขึ้น (จ) ยืนตัวตรง แล้วโน้มกายกราบลงกับพื้น โดยให้นิ้วเท้าทั้ง ๒ ฝ่ามือทั้ง ๒ หัวเข่าทั้ง ๒ และหน้าผากแตะพื้น ๑ ครั้ง (ฉ) ยกตัวขึ้นนั่ง ให้กันทับเท้าทั้ง ๒ วางมือทั้ง ๒ ลงบนหัวเข่า และ (ช) กราบลงเป็นครั้งที่ ๒

การนัสการดังกล่าว เป็นแบบที่ทำร่วมกันในมัสยิด ถ้าหากทำคนเดียวในที่อื่น มีเปลี่ยนคำสวดและอิริยาบถบ้าง มุสลิมलगนิกาย ยกเว้นलगอิริยาบถ* ข้อสำคัญเวลานนัสการ จะพูดกับใครหรือขยับเขยื้อนร่างกายไม่ได้

-
๑. มุสลิมलगนิกาย ยกเว้นलगอิริยาบถ “ยกมือ ๒ ข้างแค่นู ปลายฝ่ามือออก และการใช้มือขวาทับมือซ้ายบนหน้าท้อง” อิริยาบถทั้งหมดตามที่กล่าว กำหนดว่า เฉพาะलगอิริยาบถ ข้อ ง. และ จ. ถ้าเป็นการสวดมนต์เวลาเข้ามัสยิด ทำ ๒ ครั้ง เวลาเที่ยง ๔ ครั้ง เวลาพระอาทิตย์ตก ๓ ครั้ง และเวลาค่ำ ๔ ครั้ง

ก่อนการกระทำการมัสการภายในมัสยิด* ส่วนใหญ่ มีการอ่านพระคัมภีร์ เพื่อให้อนุสสติแก่ผู้เข้าร่วมพิธีและถ้าเป็นการนมัสการในวันศุกร์หรือวันสำคัญอื่น มักมีการบรรยายธรรมเป็นพิเศษด้วย อนึ่ง มุสลิมถือว่า ถ้าหากในเทศกาลพิเศษ เช่น การฉลองวันสิ้นสุดแห่งการถือศีลอด (จะกล่าวข้างหน้า) และวันฉลองการเสียสละครั้งใหญ่ (อดิลฮัจญฮา)^๑ คือวันตรุษของศาสนาอิสลาม จะต้องมีการทำพิธีนมัสการร่วมกัน ขาดไม่ได้

ยังมีการนมัสการประเภทอื่น อาทิ การนมัสการเวลาทำพิธีฝังศพ การนมัสการเวลาทำพิธีขอพร ขอฝนจากพระเจ้า ฯลฯ อีกมาก แต่ทั้งนี้ มิได้สืบเนื่องในวิธีนมัสการที่กล่าวในหลักศรัทธา

๓. การถือศีลอด

ตามคำสอนในพระคัมภีร์ ให้อิสลามิกมีวันถือศีลที่ค่อนข้างเคร่งครัด แต่เป็นประโยชน์แก่การชำระร่างกายและทดสอบจิตใจมากอย่างหนึ่ง คือ ศีลอด ในเดือนรามาดาน (รามาฎอน) คือเดือน ๙ ของอิสลาม เป็นเดือนเดียวกับ

๑. สมัยแรก เมื่อพระมหามะหมัดยังมีชีวิตอยู่ หญิงกับชาย ทำพิธีนมัสการร่วมกันได้ ต่อมาเมื่อเชือกกันให้แยกนมาสการคนละทาง ปัจจุบันตามมัสยิดต่าง ๆ มีที่ไว้สำหรับหญิงและชายโดยเฉพาะไม่ปะปนกัน
๒. เป็นพิธีสืบเนื่อง หรือต่อท้ายพิธีจุดคบไฟเมืองเมกกะ เรียกเป็นภาษาสามัญว่ากูรบาน ไม่รวมเป็นวันมาลัตว์ มี แพะ แกะ โค หรือ อูฐ ให้เป็นทาน เป็นเครื่องหมายแห่งการเสียสละครั้งใหญ่ ตามประวัติว่า อับราฮัม (อิบราฮีม) บรรพบุรุษ (ของยิวและอาหรับคนเดียวกัน) ฝันไป ๓ ครั้งว่า พระเจ้าสั่งให้ฆ่าบุตรชาย ชื่ออิสมาเอล โดยการเชือดคอ อิบราฮีม บอกเรื่องให้ลูกฟัง ลูกก็ยอมสละชีวิตตามปราชญ์ของพระเจ้า พ่อก็พร้อมจะเสียสละลูก ขณะเตรียมเชือดคอลูก มหาเทพคาเบรียลปรากฏให้เห็น จูงแกะ (แพะ ?) มาด้วยตัวหนึ่ง ตรัสว่าพระเจ้าทรงทราบในศรัทธาอันเต็มด้วยการเสียสละนี้แล้ว จึงมีบัญชาให้เชือดคอแกะ (แพะ ?) ตัวนี้แทน ต่อมาจึงมีพิธีฆ่าสัตว์ดังกล่าว เป็นการเฉลิมฉลองระลึกถึงการเสียสละอันยิ่งใหญ่ นั่น-ซูเราะห์ บทที่ ๒๒

เดือนที่ท่านนะบีมะหมัด ออกไปบำเพ็ญเพียรที่ภูเขา หิรา และได้ประสบเทพนิมิตแห่งความเป็นพระนะบี

ระหว่างการถือศีลอด(๑เดือน)อิสลามก็ต้องละเว้นการกินอาหาร อาบน้ำ ตัมน้ำ แม้แต่การกลืนน้ำลาย ลูบไล้ด้วยของหอม จะประกอบภารใด ๆ อันเป็นไปเพื่อกิเลสราคะไม่ได้ ตั้งแต่เช้าจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน*

เชื่อกันว่า ในคืนของเดือนรามาฎอนทั้งเดือน เป็น “คืนแห่งอำนาจ” ประตุสวรค์ย่อมเปิดให้แก่ผู้มีศรัทธา ในคืนเหล่านี้ประตูนรกปิด บรรดาซาตานมารร้ายทั้งหลาย ถูกขังอยู่ในนรก ออกมาเล่นงานไม่ได้

การถือศีลอด (ท่านองเวลาเข้าพรรษาในพุทธศาสนา) ให้ผู้ถือศีลอดควรเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง พอทนต่อความหิวกระหายได้ เริ่มอดตั้งแต่เวลาเช้า (รุ่งอรุณ) ไปจนถึงเวลาพระอาทิตย์ตกดิน เมื่อพระอาทิตย์ตกดินแล้ว เริ่มกินอาหารเบาไปก่อน เพื่อระวังท้อง จนถึงอาหารหนัก จะกินกันต่อไปจนถึงก่อนรุ่งอรุณก็ได้ ตามปกติ เมื่อกินอาหารอิ่มหน้าตามความพอใจแล้ว มักสวดมนต์หรือใช้เวลาพักผ่อนไปจนถึงเวลาก่อนรุ่งอรุณ

ความมุ่งหมายตามคำสอน เพื่อให้เกิดความอดทนทางร่างกาย ทดสอบความเข้มแข็งของจิตใจ สอนให้รู้จักความอดทนความยากลำบากใน เวลาไม่มีอาหารจะกิน สอนให้สำนึกว่าคนยากจน ที่อดอาหารนั้น มีความทุกข์เพียงใด ในระหว่างเดือนถือศีลอด จึงควรระลึกถึงเพื่อนมนุษย์ผู้ยากจน ควรบริจาคทานแก่คนยากจนขัดสนด้วย

๑. ระหว่างถือศีลอด เวลากลางวัน ต้องสวดมนต์และบำเพ็ญเพียรทางใจ ในปัจจุบัน เช่น ที่นครไคร้ ประเทศอียิปต์ ให้ยังป็นใหญ่ในเวลาเช้า เมื่อเริ่มเวลาอดอาหาร ๑ นาที และให้ยังเมื่อเวลาพระอาทิตย์ตกดินอีก ๑ นาที ทำอย่างนี้ทุกวันจนครบ ๑ เดือน

เดือนอดอาหารของอิสลาม มักตกในฤดูร้อนของปฏิทินสากล อิสลามถือว่าการถือศีลอดอย่างนี้ แม้จะเสียเวลาอาชีพก็ตาม แต่ผู้รักษาได้ เท่ากับถึงประตุสวรค์เข้าไปแล้ว

เมื่อครบ ๓๐ วัน จะมีการฉลองเป็นการแสดงความยินดีที่สามารถบังคับจิตใจมาได้ ถือว่าได้ปฏิบัติกิจสำเร็จตามความตั้งใจ การฉลองทำกันใหญ่โต ๓ วัน มีการแต่งตัวดี ออกเที่ยวเตร่ เยี่ยมเยียน ส่งของขวัญให้ญาติมิตร เลี้ยงอาหาร และถือเป็นเทศกาลออกไปเยี่ยมหลุมฝังศพของบรรพบุรุษด้วย

๔. การให้ทาน

พระคัมภีร์โคหร่านสอนให้ทุกคนมีความเมตตาปรานีแก่กัน คนมีต้องอนุเคราะห์คนยากจน อิสลามิกจะไม่ยอมให้คนที่เกิดมาต้องตกทุกข์ได้ยาก เพราะไม่มีที่อยู่กิน

“ทาน” ตามความหมายในศาสนาอิสลาม มิได้หมายถึงเพียงการให้เงินทองของใช้ หรือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม แต่หมายถึงการให้กำลังกาย กำลังสติปัญญา และความช่วยเหลือโดยประการอื่น เช่น ให้สัตว์เลี้ยง มี อุฐ โค แพะ แกะ เป็นต้นด้วย

คำสอนในศาสนาอิสลาม การบริจาคทาน คู่กับการสวดมนต์นัศการ มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และถือเป็นหลักปฏิบัติว่า เมื่อสวดมนต์นัศการแล้ว ก็ต้องบริจาคทานช่วยเหลือผู้ยากจนและต่ำต้อยกว่าตนด้วย

การให้ทาน อิสลาม สอนว่า เป็นการชำระใจให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส คือความตระหนี่ มุสลิมมีคติเช่นเดียวกับชาวพุทธอันหนึ่ง คือคิดว่า ความเมตตา ย่อมรักษาสังคม และรักษาโลก ผู้ใดเป็นผู้ให้ (บริจาค) ผู้นั้นย่อมมี (ยิ่งให้ ยิ่งไม่หมด)

การให้ทาน ประกอบด้วยองค์หลายอย่างกำหนดประเภทผู้จะได้รับทาน มีคนยากจนและหญิงหม้ายเป็นต้น โดยวิธีแบ่งรายได้ออก ๑๐ ส่วน ตั้งไว้เพื่อการให้ทานเสีย ๑ ส่วน

การให้ทานมี ๒ อย่าง คือ ซากัต (Sakat) และ ซาดากัต (Sadakat)

ซากัต คือ การแบ่งทรัพย์สินเงินทอง เครื่องใช้ ไม้สอยให้แบ่งทำบุญเสียส่วนหนึ่ง

ซากากัต บริจาคอย่างนั้นหรือไม่ก็ได้ ไม่มีกะเกณฑ์ แต่ทุกคนต้องแบ่งรายได้ของตนไว้ ๑ ส่วน ออกให้แก่คนยากจน

เหตุผลข้อนี้ อาจเนื่องมาจากแต่พระมหะหมัดเคยตกทุกข์ได้ยากอยู่ในเมืองเมดินะ เคยเห็นอกเห็นใจคนทั้งหลายมาแต่ก่อน อิสลามิกถือว่า การให้ทานเท่ากับได้เดินทางเข้าไปอยู่ตรงหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าทีเดียว*

๕. การรุดงก์ไปเมกกะ

พระคัมภีร์โกหร่านประกาศว่า อิสลามิกผู้มีศรัทธาต่อพระอัลล่า จะต้องเดินทางไปบูชาที่กรุงเมกกะครั้งหนึ่งในชีวิตของตน การไปนมัสการนี้เรียกว่า ฮะยี (Haji) พระมหะหมัดเคยไปนมัสการครั้งสุดท้ายที่กาบาน์ อันเป็นมหาวิทยาลัย ศูนย์กลางของการบูชาของมุสลิม ในเมืองเมกกะก่อนจะดับขันธ์

บริเวณที่ประดิษฐานมหาวิทยาลัยกาบาน์ มุสลิมถือว่าเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาอื่น ซึ่งศาสนิกเหล่าอื่นนับถือกันอยู่ ห้ามคนที่ไม่ใช่มุสลิมเหยียบย่างเข้าไปในบริเวณเหล่านี้ (เดี๋ยวนี้ความเข้มงวดลดลงไปบ้าง)

ก่อนออกไปรุดงก์ยังเมืองเมกกะ จะต้องจัดแจงเรื่องทรัพย์สินสมบัติ และครอบครัวผู้อยู่ข้างหลังให้เรียบร้อย จะปล่อยความทุกข์และความยุ่งยากไว้ข้างหลังไม่ได้

๑. การบริจาคทานอีกอย่างหนึ่ง เป็นการบังคับให้ทำ เข้าทำนองของการเรียกเก็บภาษี ซึ่งทางการเรียกเก็บเพื่อเอามาบริจาคแก่คนยากจน รัฐบาลมักจะต้องเป็นองค์การคอยเรียกเก็บภาษีชนิดนี้ในสมัยโบราณให้ภาษีชนิดนี้เอามาเป็นค่าไถ่เชลยให้ผู้ติดหนี้ ผู้บำเพ็ญกิจทางศาสนาและกุศลสาธารณะอื่น

ให้ถือว่าการเดินทางไปยังเมกกะเป็นการไปสวรรค์ ทุกคนต้องถือความสามัคคี ความเสมอภาค ความเป็นมุสลิมเหมือนกันหมด

ก่อนเดินทางเข้าเขตเมกกะ ทุกคนนุ่งห่มผ้าขาวสะอาดปราศจากตะเข็บ ตัดผมโกนหนวดไม่ได้ ประดับประดาอย่างใด ๆ อันจะก่อให้เกิดระคะไม่ได้ ทำร้ายสัตว์ แม้แต่พืชไม้ไม่ได้ ทุกคนต้องถือเหมือนผู้อยู่ในครัวเดียวกัน พระราชาหรือยาจกมีภาวะเสมอกันเหมือนลูกท้องเดียวกันในระหว่างรุดงค์อยู่ ณ เมืองเมกกะ กล่าวกันว่า ถ้าจะดูความสามัคคีครั้งยิ่งใหญ่ของมุสลิม จะต้องไปดูในฤดูรุดงค์ที่เมืองเมกกะ ซึ่งกำหนดให้มีเป็นประเพณีนิยม ส่วนมากตกในเดือนแห่งฤดูร้อน

เมื่อรุดงค์เข้าถึงบริเวณกลางเมืองเมกกะ อันเป็นที่ตั้งของมหาวิหารกาบาค์ (หินสีดำสี่เหลี่ยม) แล้ว ต้องทำพิธีดังนี้

ก. วิ่งเวียนซ้าย หรือเดินอย่างเร็วรอบหินดำ ๗ รอบ ให้เอามือแตะหินรอบละครั้ง ถ้าสามารถทำได้ จวบถึง ๗ ครั้งก็จะดี การวิ่ง ๓ รอบแรกให้ทำโดยเร็วที่สุด แต่อีก ๔ รอบหลังจะช้าลงหน่อยก็ได้ไม่ห้าม เรื่องจูงหินดำเป็นเรื่องจำเป็น ยกเว้นแต่ในกรณีมีคนแน่นมาก จะเข้าไปจูงเกรงจะชักช้านักก็ทำเพียงเอามือแตะ แล้วจุมมือแทน

ข. การรุดงค์น้อย กำหนดว่าผู้แสวงบุญ ต้องเดินรุดงค์เป็นการฝึกร่างกายด้วยเท้าเปล่า เดินไปมาระหว่างเนินเขาซาฟา และมารวาล์ ๗ เที้ยว อ้างตำนานว่า เป็นการบูชาความพยายามของนางฮาการ์ (Hagar) ที่เที่ยวเดินหาน้ำให้บุตรชายชื่อ อิสมาอิล (Ishmael) พบบ่อน้ำบ่อหนึ่งเรียกว่าบ่อซัม-ซัม (น้ำในบ่อนี้เค็มจนขม สงวนไว้ให้ใช้ในพิธีศาสนาอย่างเดียว)

ตามคตินิยายของอิสลามมิกอันนี้ ว่าเนื่องมาจากเรื่องของอับราฮัม ในคัมภีร์ไบเบิลเก่าของยิว พวกอาหรับถือว่า ตนเป็นลูกหลานของอับราฮัมโดยสืบสายมาจาก อิสมาอิล ลูกชายของอับราฮัม แต่ในสายยิว ยิวถือว่าตัวเป็นสายของอับราฮัมเหมือนกัน แต่มาทางสายลูกชายอับราฮัมที่ชื่อ อีซัค

ค. การรุดงค์ใหญ่ เมื่อเสร็จพิธีรุดงค์น้อย มีการรุดงค์ครั้งใหญ่คือ นักกว่าเก่า คราวนี้รุดงค์ออกไปอยู่กลางทุ่งกว้าง มีชื่อว่า ทุ่งอาระฟัต (Arafat) ตรงนั้น เป็นทะเลทรายกว้างอยู่เชิงเขา ออกไปทางกระโจม กินอยู่หลับนอน สวดมนต์ภาวนาถึงพระเจ้ากันอยู่กลางทะเลทราย กล่าวกันว่า ถ้าไม่รุดงค์ใหญ่ ก็เป็นอันไม่ใช่ไปฮะยี คือไม่ใช่ชื่อว่า ไปนมัสการ

รุดงค์ดังกล่าวนี้ มีการถือศีลอดอีกครั้งหนึ่ง เป็นเวลา ๓ วัน เสร็จแล้วกลับไปบูชาที่มหาวิหาร กาบาร์ เป็นครั้งสุดท้าย นับว่าได้ถือศีลครั้งใหญ่ ในชีวิตเสร็จสมบูรณ์ (เทียบได้กับทางพราหมณ์และพุทธศาสนาว่า ได้บวชแล้วเรียนแล้ว)

เมื่อออกเดินทางจากประตูบ้าน ตลอดเวลาไปจนกลับ อิสลามิกทุกคนต้องประพฤติตัวมันอยู่ในกฎเหล่านี้ คือ เว้นจากการก่อวิวาท อดทนต่อคำรุสวาท มีความโอบอ้อมอารี ทำไมตรีกับพรรคพวกที่มาแสวงบุญด้วยกัน และต้องมีการทำบุญให้ทานอยู่ตลอดเวลา

ที่กล่าวมานี้ คือ องค์ประกอบอันเป็นหลักใหญ่ รวมถึงศรัทธาและข้อปฏิบัติ ๕ ประการด้วยกัน ยังมีคำสอนในพระคัมภีร์โคหร่านอีกมากที่เป็นส่วนสำคัญ อาทิ

อิสลามิกทุกคนไม่บริโภคเลือด ไม่บริโภคเนื้อหมู การดื่มน้ำแดงของเมา และเล่นการพนัน ห้ามเด็ดขาด ถือเป็นบาปใหญ่ อนุญาตให้ดำเนินกิจการค้าขายเอากำไรได้ แต่ไม่อนุญาตให้ออกเงินกู้ด้วยวิธีเก็บดอกเบี้ย ถือเป็นบาปหนักอีกเหมือนกัน

การแต่งงาน แม้หญิงจะมีฐานะต่ำกว่าชาย ชายจะต้องปฏิบัติต่อภรรยาด้วยความเที่ยงธรรม และอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้ ๔ คน หากสามารถจะมีได้ แต่ต้องให้ความสุขแก่เขาเสมอหน้ากัน ถ้าทำไม่ได้ เป็นบาปหนักอีก

การหย่าร้าง ให้สามีภรรยาแบ่งสินสมรสออกไปฝ่ายละเท่า ๆ กัน ถ้า

ไม่ต้องการจะเอาคืน ก็ให้บริจาคแก่คนยากจนไป ผู้ใดกระทำความบาปหยาบช้า จะได้ไปรับคำพิพากษาหมกในม้ออยู่ในนรก เช่นเดียวกับอยู่ประกอบกรรมทำความดีจะได้ไปสวรรค์

นิกายในศาสนา

ศาสนาอิสลาม มีสภาพเช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ คือ สภาพแห่งความแตกแยก เกิดจากสาวกผู้มีความนับถือพระคัมภีร์ มีความคิดเห็นไม่เสมอเหมือนกัน ตามเหตุการณ์และกาลสมัยที่ล่วงไป

นิกายในศาสนาอิสลามที่สำคัญ มีดังนี้

๑. นิกายสุนนี (Sunni)

สุนนี แปลว่า มรรค หรือ จาริต เป็นนิกายของอิสลามิกที่นับถือคัมภีร์เล่มหนึ่งคือคัมภีร์สุนนา* เป็นคัมภีร์อรรถกถาของพระคัมภีร์โกหร่าน ผู้นับถือคัมภีร์สุนนา เป็นพวกเคร่งครัด ต้องการให้คัมภีร์เดิมอ่านง่ายเข้าใจง่าย แต่ต้องการให้คนทั้งหลายเข้าใจด้วยดี จึงแต่งอรรถกถาอธิบายความในคัมภีร์เดิมขึ้น พวกนี้เป็นอัครธด็อกซ์ของอิสลาม ไม่ชอบให้ใครมาเปลี่ยนแปลงคำสอนเดิมอันปรากฏในคัมภีร์

ข้อสำคัญอีกอันหนึ่ง พวกสุนนีถือว่า ภายหลังพระมหะหมัดสิ้นชีพ มีกาหลิบ (Hagar) ที่สืบต่อมาเพียง ๔ คนเท่านั้น ต่อจากนั้น ไม่มีผู้สืบต่อ (กาหลิบ) มีแต่ผู้นับถือศาสนาอิสลามธรรมดา พวกนิกายสุนนีใช้นวมวกสีขาวเป็นเครื่องสังเกต มีอยู่ทั่วโลกกว่า ๒๐๐ ล้านคน ส่วนมากมีในประเทศตุรกี

---

๑. เรียกอย่างหนึ่งว่า มิสคาต (Mishkau) แปลว่า "จาริต" ที่นับถือกันมา ได้รับคำยกย่องเท่ากับพระคัมภีร์โกหร่านเดิม เรื่องของอิสลามที่ใช้เป็นหลักในคำบรรยายนี้ อาศัยคัมภีร์ "จาริต" เกือบครึ่ง

อารเบีย และแอฟริกา กานลิบ ที่พวกนิกายนี้ถือ มีเพียง ๔ คือ อาบูบารก* คูมา (หรือโอมาร์)* ไอศมาน (หรืออูศมาน)* และอาลี *

นิกายชีอาห์ (Shiah)

ชีอาห์ (หรือชีอะห์) แปลว่า ผู้ปฏิบัติตาม หรือ สาวก สวมหมวกสีแดง แดกแยกออกมาจากนิกายต้น ซึ่งผูกขาดไม่ยอมให้มีกานลิบ สืบต่อจากอาลีอีกต่อไป

ตามประวัติ พวกชีอาห์ ถือว่า ต่อจากกานลิบอาลีมาแล้ว เชื้อสายของอาลี ควรได้รับแต่งตั้ง หรือเลือกตั้งหัวหน้าทางศาสนากันไปอีก เพราะเชื่อว่าสาวกผู้สืบต่ออาลี เป็นพวกที่ได้รับคำสอนของอาลีโดยตรง เมื่อสิ้นอาลีแล้ว จึงควรหาคนที่ควรมาเป็นหัวหน้าใหม่ เรียกชื่อใหม่ว่า อิมาม*

ตามความเชื่อถืออันนี้ พวกชีอาห์ จึงมีหัวหน้า (อิมาม) ที่สืบต่อโดยถูกต้อง รวมทั้งสิ้น (สุดลงเพียง) ๑๒ คน

๑. อาลี ลูกเขยของพระมหะหมัด (แต่งงานกับฟาติมาธิดาคนเล็ก)
๒. อัล-ฮาซัน ลูกชาย (คนที่หนึ่ง) ของอาลี

๑. พ่อตาพระมหะหมัด
๒. พ่อตาพระมหะหมัด
๓. ลูกชายของอาบูบารก
๔. ลูกเขยของพระมหะหมัด (ลูกชายของอาบู ตาลิบ ลูกของพระมหะหมัด)
๕. มินิกายสืบเนื่องไปจากนิกายชีอาห์ ที่มีชื่อมากอยู่ในปัจจุบัน ๒ นิกาย คือ ซูฟี และ บาไฮ จะกล่าวข้างหน้า

๓. อัล-ฮุเซน ลูกชาย (คนที่สอง) ของอาลี*
๔. อาลี (หรือ ไชนู อัล-อานิดีน) ลูกชายของฮุเซน
๕. มหะหมัด อัล บากีร์ ลูกชายของลูกฮุเซน
๖. ยะฟาร์ อาซ-ซาดีด ลูกชายของอัล-บากีร์
๗. มุซา อัล-คาซิม ลูกชายของยะฟาร์
๘. อาร์-ราซา ลูกชายของมุซา

๑. กานลিপู้ญี คือต้นเหตุแห่งนิกายสำคัญที่แยกออกไปอีกนิกายหนึ่ง ที่เรียกว่า มะห์นุน หรือ เจ้าเซน มีเรื่องประกอบโดยย่อดังนี้ เมื่อพระมหะหมัดสิ้นชีพ ตำแหน่ง กานลিপต่อมาตกแก่ อาบูบารัก, โอมาร์, โอดมาน และอาลี โดยลำดับ (ดูความข้างต้น) ในสมัยโอดมานนั้นชาวอิสลามในแคว้นต่าง ๆ ไม่พอใจ ยกกำลังมาปราบ จับประหารเสีย ยกอาลี ลูกเขยของพระมหะหมัดขึ้นแทน. ทางประเทศซีเรีย คิดการแก้แค้นแทนโอดมาน จึงยกทัพมาทำสงครามกับกานลিপอาลี, อาลีแพ้อยยับ พาลูก ๒ คน คือ ฮาซันกับฮุเซนหนีไปอยู่ที่เมืองเมดินะ แต่ก็ยังถูกศัตรูตามล้างชีวิตเอาจนได้ ฮาซันถูกวางยาพิษ ฮุเซน ขึ้นม้าออกต่อสู้ พ่ายแพ้แก่ข้าศึก ถูกตัดศีรษะไป ส่วนอาลีผู้บิดาหนีไปได้พักหนึ่ง ก็ถูกตามฆ่าตายอีก เหตุเกิดในวันที่ ๙ เดือน ๑ ของอิสลาม เรียกว่า มุฮาร์รัม (Muharram) แปลว่า เดือนศักดิ์สิทธิ์ หรือ เดือนต้องห้าม

อิสลามิกพวกนับถือเชื้อสายพระมหะหมัด พวกกันเค้นเคือง ประกาศเป็นศัตรูไม่ยอมรับให้ฝ่ายซีเรียเป็นกานลิป แยกพวกออกมาตั้งนิกายใหม่ คือ นิกายเจ้าเซน (หรือมะห์นุน) เมื่อถึงกำหนดรอบปี ทำพิธีระลึกถึงความทุกข์ แสดงความเศร้าโศก ใช้มิดกริดศีรษะ ตบอก แข่งดำศัตรูด้วยความแค้น ถือว่าเป็นการแสดงความกตเวทิต์ได้บุญอย่างยิ่ง ถ้าผู้ใดตายในระหว่างนั้น จะได้ไปสวรรค์

เดือนมุฮาร์รัม ตกเดือนพฤษภาคม มุสลิมนิกายเจ้าเซน ทำพิธีดังกล่าววันใดวันหนึ่งหรือหลายวัน ใน ๑๐ วันแรกของเดือน หรือโดยเฉพาะวันที่ ๙ ยกเว้นวันที่ ๑๐ เพราะวันนั้นเป็นพิธีใหญ่ของพวกนิกายสุนนี ทำพิธีระลึกแก่อาตัมและเฮวาหญิงชายคู่แรกของโลกซึ่งพระเจ้าทรงสร้าง

๙. มนะหมัด ฮัต-ตาก็ ลูกชายของ อาร์-ราชา

๑๐. อาลี อัล-นาก็ ลูกชายของมนะหมัด ฮัต-ตาก็

๑๑. อัล-ฮาซัน อัล-อัชการี ลูกชายของ อาลี อัล-นาก็

๑๒. มนะหมัด ลูกชายของ อัล-ฮาซัน อัล-อัชการี หรือเรียกอีกนามหนึ่งว่า อิหม่าม อัล-มานะดี (มานะดี) พวกชีอาห์เชื่อว่ายังมีชีวิตอยู่ จะมาปรากฏตัวในวันสุดท้ายของโลก คือวันตัดสิน (ตามคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่อง “ความหวังในผู้มาเกิดใหม่” ที่มีมาแล้ว) และด้วยความหวังรอคอยอยู่ดังนี้ กานหลิปของพวกชีอาห์จึงเป็นอันสิ้นสุดลง

นิกาย ขวาริช

นิกาย ขวาริช (Khawarij) ความหมายว่า ผู้แยกตัวออก เกิดในสมัยที่พวกซีเรียไม่ยอมรับว่า อาลีลูกเขยของพระมนะหมัดจะเป็นกานหลิปสืบต่อได้ อาลีก็ยินยอมให้มีการวินิจฉัยเพื่อตัดสิน การยินยอมของอาลีทำให้เกิดความไม่พอใจในพวกที่นับถือเชื้อสายพระมนะหมัด จึงคัดค้านและแยกตัวออกไปตั้งนิกายใหม่ ถือว่าผู้อื่นไม่เป็นมุสลิมที่แท้จริง ตัวเองเท่านั้นที่แท้จริง มีพฤติกรรมค่อนข้างโหดร้าย คนที่อ้างตัวเองว่าเป็นมุสลิม อาจถูกพวกนี้ฆ่าเอาโดยง่าย

ขวาริช อ้างว่า ทหารที่เกิดจากบิดามารดามุสลิม จะยังเป็นมุสลิมไม่ได้ จนกว่าจะโตพอรับหลักศาสนาอิสลามได้โดยตนเอง การเป็นปฏิปักษ์ต่อพระเจ้าเป็นบาปหนัก คนมุสลิมที่เลวร้าย เท่ากับไม่ใช่มุสลิม

นิกาย ดรูซ

นิกาย ดรูซ (Druz) เป็นนิกายลึกลับ (Mystic) ค่อนข้างนอกรีต เกิดขึ้นในประเทศซีเรีย ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ แพร่หลายอยู่ในเลบานอน ผู้ให้กำเนิดนิกาย คือ กานหลิปที่ครองกรุงไคโร ชื่อ ฮากิม นับว่าเป็นผู้ประกาศคำสอนทำนองนอกรีต ไปจากมุสลิมเหล่านั้ อาทิ นับถือว่าฮากิมเองเป็นผู้

แทนพระเจ้า และเกิดมาเป็นครั้งสุดท้าย แล้วสาบสูญไปไม่ยอมนับถือศาสนาจาริตที่คนอื่นนับถือกันมา ช่วยเหลืออยู่ในระหว่างพวกของตน คำสอนของฮากิม ได้รับการสนับสนุนเผยแพร่จากมุสลิมชาวอิหร่าน ๒ คน คือฮัมซา (Hamza) และ ดาราซี (Darazi) ชื่อนี้กาย เอมามาจากชื่อของดาราซี

นิกาย อิสไมลีย์

นิกายอิสไมลีย์ (Ismaili) หรืออิสมาอิลี เป็นสาขาหนึ่งของนิกายชีอาห์ ได้ชื่อตามอิสมาอิล (ลูกชายของยะฟาร์ อิหม่ามคนที่ ๖) นับว่าเป็นคนขี้เมา พ่อไม่ยอมตั้งให้เป็นอิหม่าม แต่คนพวกนี้ถือว่า อิสมาอิลเป็นอิหม่าม (คนที่ ๗) ต่อจากพ่อ ประมุขของนิกาย ชื่อ อากาข่าน

นิกายนี้ มีความเป็นไปค่อนข้างจะลึกลับ ดำเนินงานเป็นเอกเทศ ไม่ค่อยมีใครรู้เรื่องมากนัก เป็นพวกรุนแรง ุร้ายต่อพวกที่ไม่ใช่พวกของตน ถึงกับประหารคนพวกอื่นได้อ้างว่าเพื่อความมั่นคงของพวกและศาสนาของตน พวกตากียยา (Tagiyya) อีกพวกหนึ่ง นับว่ามีกำเนิดมาจากพวกอิสไมลีย์

-
๑. ระหว่างแก้ไขเพิ่มเติม “ศาสนาเปรียบเทียบ” ครั้งที่สอง ตอนว่าด้วย ศาสนาอิสลาม ประมาณเดือนมกราคม ๒๕๑๔ คุณสมชัย อนุমানราชธน เอกอัครราชทูตประจำสาธารณรัฐอาหรับ และสาธารณรัฐเลบานอน กรุณาส่งนิพนธ์เรื่อง “อัล อิสลาม” ที่ท่านอุตสาหกรรมปลีกเวลาศึกษาและเรียบเรียงขึ้น มาให้เป็นของขวัญปีใหม่ เป็นนิพนธ์เรื่องศาสนาอิสลาม สมบูรณ์เป็นหลักฐานยิ่งกว่านิพนธ์อื่น ที่เคยมีแต่ก่อน ข้าพเจ้าได้ใช้นิพนธ์นี้เป็นหลักตรวจสอบในตอนที่ว่าด้วยเรื่องนิกาย จึงขอจารึกไว้ให้ปรากฏในที่นี้ หลักฐานอ้างอิงอื่น ซึ่งไม่สามารถหอดึงได้ คือ “พจนานุกรม ศาสนาอิสลาม” และ “สารานุกรมศาสนา” ที่อ้างอิงไว้ในหน้าอื่น, หลักฐานอ้างอิงพิเศษในตอนนี้อีกทางหนึ่ง คือ Researches into the Religions of Syria-Rev. J. Wartabet M.D.

นิกาย วาห์ฮาบี

นิกาย วาห์ฮาบี (Wahhabi) เกิดขึ้นเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ได้จากชื่อของมะหมัด อับดุล วาฮับ เรียกตนเองว่า ปูริตัน (Puritan) คือผู้เคร่งครัด หรือ ยูนิเตเรียน (Unitarian) คือ ผู้เคร่งครัดต่อพระเจ้า (อำนาจองค์เดียว ไม่มีใครอื่น แม้แต่พระนบีมะหมัดก็ไม่ยอมนับถือเช่นในนิกายอื่น เป็นนิกายที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือ ที่มีกันมาแต่เดิมเป็นอันมาก กล่าวอีกนัยหนึ่ง วาห์ฮาบี เป็น โปรเตสแตนต์ ของอิสลาม

หลักการนับถือที่เปลี่ยนแปลง ไปจากจารีตเดิม กำหนดได้ดังนี้

๑. คนที่เป็นมุสลิม คือ พวกที่อ่านพระคัมภีร์โกหร่านได้และเข้าใจได้เท่านั้น ไม่ใช่เป็นมุสลิมเพียงแค่ทำพิธี

๒. พระเจ้าพระองค์เดียว ทรงรอบรู้เรื่องดีชั่วของมนุษย์ทั้งหมด ไม่ใช่เพราะต้องมีศาสนทูต (เช่นพระนบีมะหมัด) คอยติดต่อกับพระเจ้าแล้วมาบอกแก่มนุษย์อีกต่อหนึ่ง (ไม่มีผู้อยู่ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์)

๓. พระนบีมะหมัด จะมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ได้ ก็แต่ในวันสิ้นสุดแห่งโลกเท่านั้น

๔. ใครทำการประดับตกแต่งที่สักการะบูชา ของบรรดาคนสำคัญในศาสนา ถือว่า ผิด มีบาป (ที่หลุมฝังศพของพระนบีมะหมัดที่เมืองเมดินาก็ไม่จำเป็นจะต้องไปนมัสการ)

๕. ไม่ยอมให้สตรี ไปเยี่ยมหลุมฝังศพของผู้ตาย ยิ่งการแสดงความเศร้าโศกใด ๆ ห้ามขาด

๖. ปฏิเสธพิธีกรรมใด ๆ

แต่มีพิธีอยู่เพียง ๔ อย่าง ที่อนุญาตให้ทำและควรทำ คือ

ก. พิธีให้ทานแก่เด็กกำพร้า หญิงหม้าย คนยากจน ภายหลังเสร็จพิธี

ถือศีลอด

ข. พิธีตรุษใหญ่ (พิธีอีดิลอัฎฮา อุซ่างคัน)

ค. พิธีออกอาหารในวันที่ ๑๐ ของเดือน มุฮาร์รัม (เดือนทำพิธีของแขกเจ้าเชน อุซ่างคัน)

ง. พิธีระลึกถึง คี้นที่พระเจ้าประทานคำสอนตามพระคัมภีร์โกหร่าน แก่พระมหะหมัดเป็นครั้งแรก ในเดือนรามาดาน (วันที่ ๑๕ ?) ถือว่าเป็นคีนแห่งมหาอำนาจ เชื่อกันว่าในคีนนั้น สรรพสัตว์ดิณชาติ และรุกขชาติทั้งหลาย ที่พระเจ้าทรงสร้าง จะโน้มลงแสดงความภักดีต่อพระเจ้า

๗. ไม่ร่วมพิธี ในวันอุบัติของพระนะบีมะหมัด

๘. ไม่เช่นสรวงที่คักดีลัทธิทางศาสนาด้วยเครื่องสักการะใด ๆ

๙. เวลาออกพระนามอันเป็นไวพจน์ของพระเจ้าทั้ง ๙๙ พระนาม ใช้นับจำนวนด้วยนิ้วมือ ไม่ใช่ลูกประคำ

๑๐. การบูชาสักการะควรทำอย่างเรียบง่ายและง่าย การขับร้องดนตรีอันใด ไม่ควรมี ตลอดจนการแต่งตัว ให้เป็นไปโดยสุภาพ

ความมุ่งหมาย ของการตั้งนิกายนี้ เพื่อต้องการจะยังความมั่นคงแห่งพระคัมภีร์โกหร่าน ไม่ให้ใครมาแตะต้อง หรืออธิบายความเพิ่มเติมใด ๆ คัมภีร์เดิมมีความมาอย่างไร ให้ถือไปตามความนั้น ดังนั้นจึงคัดค้านอรรถกถาหรือคำอธิบายของคัมภีร์ซึ่งนิกายสุนนีทำได้ด้วย

วาร์ฮาบี ไม่นับถือใครอื่น นอกจากพระเจ้าองค์เดียว ใครอื่นไม่ว่าจะเป็นศาสดาพยากรณ์องค์ใด ที่ใคร ๆ นับถือว่า เป็นผู้สืบต่อศาสนา วาร์ฮาบีไม่ยอมรับนับถือ การที่มุสลิมนิกายใดไปนมัสการหลุมฝังศพของท่านศาสดาพยากรณ์องค์ใดนั้น วาร์ฮาบีบอกว่าเป็นการกลับมานับถือรูปเคารพในแบบเดิม ผิดบัญญัติในพระคัมภีร์ นิกายนี้ปฏิเสธ ไม่สวดมนต์อุทิศแด่

พระมหะหมัด ไม่เชื่อว่าพระมหะหมัดเป็นผู้แทนพระเจ้าหล้า แต่จะเป็นผู้แทนในวันสุดท้ายของโลก จึงไม่มีการฉลองวันอุปติของพระมหะหมัด ห้ามเด็ดขาดไม่ให้ใช้เครื่องแพรไหมและของฟุ่มเฟือย และปฏิเสธรูปมัสยิด ที่ทำเป็นหอคอยอ้างว่าไม่มีในคัมภีร์

นิกายฟาگیر

นิกาย ฟาگیر (Fagir) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทารเวช (Darwesh) ตามภาษาเปอร์เซีย ฟาگیر เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า ยากจน, อนาถ, ต้องการความกรุณา, คำว่ายากจน อนาถ หรือต้องการความกรุณา ไม่ใช่เรื่องยากจนเหมือนคนจนธรรมดา แต่เป็นความยากจนพรของพระเจ้า จึงต้องขอความกรุณาจากพระเจ้า

การบำเพ็ญของพวกนิกายนี้ จึงมีลักษณะไปในข้าง “ขอความกรุณา” มีอาชีพเป็นนักพรต เทียบภิกษุจารย์ไปในที่ต่าง ๆ หัวหน้าของพวกฟาگیرเรียกว่า เชค (Sheik)

ส่วนคำว่า ทารเวช (ภาษาเปอร์เซีย) แปลว่า “ประตุ” ตามความหมายคือ การขอ (พรพระเจ้า) จากประตูบ้านหนึ่งไปสู่ประตูอีกบ้านหนึ่ง (โปรดสัตว์ ?) หัวหน้านิกายเป็นผู้มีสิทธิใหญ่หลวง ทุกคนในนิกายต้องมอบชีวิตจิตใจให้หัวหน้า เข้าทำนองเป็นสมาคม มากกว่าเป็นนิกายศาสนา

ฟาگیر แยกเป็นพวกใหญ่ ๒ พวก พวกหนึ่งเรียกว่า บาซาร์ (Bashar) แปลว่า ตามกฎหมาย หมายความว่าปฏิบัติตามบัญญัติของอิสลาม อีกพวกหนึ่งเรียก เบชา (Beshar) พวกนี้ปฏิบัติตามใจชอบ บทบัญญัติของอิสลามไม่สำคัญ แต่ก็เรียกตัวว่ามุสลิม

พวกแรกเรียกตัวเองว่า ซาลิก (Salik) ถือการท่องเที่ยวเดินทางบำเพ็ญเพียรเพื่อไปสวรรค์ นับถือ อาบูบารัก (พ่อตาพระมหะหมัด) และอาลี (ลูกเขยพระมหะหมัด) ว่าเป็นกาหลิปที่แท้จริงตน อ้างว่าทั้งสองท่านมีการปฏิบัติอย่างนี้

พวกหลังเรียกตัวเองว่า **อาซาด** (azad) หรือ **มาซซุบ** (majzub) ไม่มีการปฏิบัติตามบัญญัติของอิสลาม แต่เคร่งต่อการภักดี โดยเฉพาะข้อที่เกี่ยวกับการบริกรรมพระนามของพระเจ้า พวกนี้โกนหนวด โกนเครา โกนขนคิ้ว โกนขนตา และชอบประพาดิพรหมจรรย์

ฟากีร์แตกแยกออกเป็นนิกายย่อยอีกมาก ประมาณ ๔๐ นิกาย อันสุดจะกำหนด

นิกายซูฟี

ซูฟี (Sufi-Sufism) มีอรรถเป็น ๔ อย่าง

ก. มาจากคำ **ซูฟ** ภาษาอาหรับ แปลว่า **ขนแกะ** ความหมายว่าสาวก ในนิกายนี้สละเครื่องแต่งตัวหรูหรา อันเป็นเครื่องลวงตาโลก นุ่งห่มด้วยขนแกะ บำเพ็ญตนเป็นฤๅษีชีไพร

ข. มาจากคำว่า **ซาฟุ** ภาษาอาหรับ แปลว่า **บริสุทธิ์** มีความหมายเกี่ยวกับการบำเพ็ญเพียรทางใจ อาทิ การภักดีต่อพระเจ้า เมตตาต่อมวลชน การสละความมัวหมอง เพื่อความบริสุทธิ์

ค. มาจากคำว่า **โซเฟีย** ภาษากรีก แปลว่า **ปัญญา** ความหมายว่า บำเพ็ญทางใจ มีสมาธิเป็นต้น ให้เกิดปัญญา

ง. อีกนัยหนึ่งมาจากคำอาหรับ **ซุฟาท** เป็นชื่อของชาวอาหรับเผ่าหนึ่ง ผู้แยกตัวออกจากความวุ่นวายของโลก ส่วนใหญ่อุทิศตนทำงานสาธารณกุศล อยู่ตามสถานที่เคารพในกรุงเมกกะ

ซูฟี มีคำสอนโดยย่อ คือ*

---

๑. Dictionary of Islam, pp. 608-622·Thomas Patrick Hughes B.D., M.R.A.S., และ Glimpses of the World Religions : Jaico Publishing House., Bombay. pp. 258-280.

๑. พระเจ้าเท่านั้น มีอยู่ พระองค์อยู่ในสรรพสิ่ง และสรรพสิ่งมีอยู่ในพระองค์

๒. สิ่งที่เห็นได้ และเห็นไม่ได้ (โดยจักรวาลวิสัย และมีไซวิสัยของจักร) มาจากพระองค์ และโดยแท้จริง ไม่มีสิ่งใด นอกจากพระองค์

๓. ศาสนา (มีจุดสุดท้าย) ไม่ผิดแผกกัน ทุกศาสนานำไปสู่ความจริง ความจริง (อันมีคุณค่า) เกิดจากศาสนาอิสลามอันสูงกว่าศาสนาใด ตรงที่ (คำสอนในนิกาย) ชูฟี ประกอบด้วยปรัชญาอันแท้จริง

๔. ความดีความชั่ว แยกกัน (เกิด) ไม่ได้ ทั้งความดีความชั่วรวมกันอยู่ ที่ฐาน (การกำหนดของพระเจ้า) อันเดียวกัน พระเจ้าเป็นผู้แต่งการกระทำของมนุษย์

๕. พระเจ้า เป็นผู้กำหนดทางของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่มีอิสระ ในการกระทำของตน

๖. วิญญาณมีอยู่ก่อนร่างกาย อาศัยอยู่ในร่างกายซึ่งเปรียบเหมือนนกที่ถูกขังอยู่ในกรง ความตายเป็นจุดปรารถนาของชูฟี เพราะเมื่อร่างกายแตกสลายเสียได้ มนุษย์ (วิญญาณ) จะได้กลับเข้าร่วมอยู่กับภาคของพระเจ้า

๗. โดยวาหะดังกกล่าว ดวงวิญญาณซึ่งยังไม่มีปลายทางที่ปรารถนา จักมีทางบริสุทธิ์ควรแก่การเข้าร่วมกับพระเจ้า โดยการอ้อนวอน (ออกพระนาม) พระเจ้า

๘. เว้นพระกรุณาของพระเจ้า (ชูฟีเรียก ฟายาซามู-อิลลาห์ หรือ ฟาซลู-อิลลาห์) มนุษย์ไม่สามารถจะเข้าถึงความเป็นเอกภาพทางวิญญาณดังกล่าวได้ แต่อาจเกิดผลดังกล่าวได้ โดยการวิงวอนด้วยภักดี

๙. ดังนั้น เมื่อดวงวิญญาณอยู่ในร่างกาย ชูฟี พึงปฏิบัติกิจสำคัญที่สุดอันหนึ่ง คือ กระทำสมาธิ (วาม์ดะนียาน์) พึงถึงการรวมอยู่กับพระเจ้า

กำหนดพระนาม (ซีก์)* ของพระเจ้า กำหนดความก้าวไปข้างหน้าในมรรคาของชีวิต เพื่อให้ (ดวงวิญญาณ) เข้าร่วมเป็นอันหนึ่งกับพระองค์

อย่างไรก็ดีมีหลักฐานอีกอันหนึ่ง แสดงถึงปรัชญาของซูฟีที่มีลักษณะสัมพันธ์อยู่กับเรื่องเวทาคะของพราหมณ์อยู่มาก โดยอธิบายว่า

ซูฟี เป็นหลักฝ่ายตะวันตกดั้งเดิม ที่แสดงต้นกำเนิดของความรักและนับถือพระเจ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในจักรวาล ผู้นับถือภูมิธรรมซูฟีสมโดยมากอยู่ในแหลมอาหรับ อียิปต์ และเปอร์เซีย แต่ที่จริงหลักเดิมมาจากหลักของ “เวทาคะ” และ “ภักติโยค” ของอินเดีย

เหล่าผู้นำของซูฟีทั้งหลายแสดงว่า ภูมิธรรมของเขาเจริญมาแล้วนับเป็นพันปี มีคำกล่าวเปรียบเทียบว่า พืชของซูฟี (Seeds of Sufism) ได้หยั่งเมื่อสมัยอาดัม งอกเมื่อสมัย Noah แตกกิ่งก้านในสมัยของอับราฮัม เจริญขึ้นเมื่อสมัยเยซูคริสต์ และบังเกิดผลเต็มที่ในสมัยของพระมะหะหมัด

ประวัติอันแรก ๆ ที่ค้นพบเกี่ยวกับหลักของซูฟีสมได้ปรากฏชื่อของท่าน อาบูฮาซิม (Abu Hashim ค.ศ. ๗๕๐) ต่อมาจึงปรากฏแพร่หลายไปในเปอร์เซีย แต่บรรดาหัวหน้าทางศาสนจักรหลายท่านยืนยันว่าซูฟีสมได้เจริญก่อนสมัยของพระมะหะหมัดนานก่อนที่ท่านจะได้อำนาจการปกครอง พวกนี้แสดงว่าซูฟีสมได้หลักมาจาก “เวทาคะ” เป็นอย่างมากด้วยพวกเมธีฝ่ายเวทาคะที่ได้ท่องเที่ยวไปที่ต่าง ๆ นั้น เป็นผู้ไปเผยแผ่หลักความคิดเกี่ยวกับต้นเหตุของจักรวาล (The Cause Without Cause)

๑. คำนี้ อักษรโรมันเขียนว่า Sīkr ตามศัพท์อาหรับ แปลว่า จำได้ คือระลึกพระนามของพระเจ้าได้ ความหมายได้แก่พิธีกรรมทางศาสนา มีการเล่นดนตรี ร้องเพลงเต้นรำด้วยท่าทางมืออย่างต่าง ๆ (ดูความต่อไป) อ้าง พจนานุกรม “ศาสนาอิสลาม” ที่อ้างข้างต้น

เมื่อเราพิจารณาหลักของซูฟีสมที่แท้หรือความรู้สึกภายในของซูฟีสมแล้ว จะเห็นได้ว่ามีส่วนใกล้เคียงกับ “เวทานุต” มาก คือซูฟีสมถือว่า ในสกลจักรวาลย่อมมีเหตุและผล และน่าจะมีเหตุต้นเดิมอยู่อันหนึ่งที่เป็นต้นเหตุของผลต่าง ๆ ทั้งหมดที่เห็นอยู่นั้น แต่ผิดกับ “เวทานุต” ตรงที่ฝ่ายเวทานุตจะถือว่า “เหตุต้น” นั้นไม่มีใครรู้ว่าเป็นอะไร ไม่มีชนิดและอุปาทิ (Qualities & Attributes) ไม่มีความรู้สึกแห่งบุคคลิกชีพ ฯลฯ แต่ซูฟีสมรวบรัดเอาว่าสิ่งนี้ (“เหตุต้น” ของจักรวาล) คือ พระเจ้า เป็นผู้มีชีวิตจิตใจชั้นสูงสุด มีอำนาจบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามปรารถนา เราจะได้เห็นว่า นี่เป็นเพียงความแตกต่างแห่งอารมณ์ และเหตุการณ์แวดล้อมเป็นส่วนมาก และความจริงนั้นทั้งสองลัทธิต่างพิจารณาไปในแง่ที่ว่า “ของจริงหรือของแท้ย่อมมีอยู่อันเดียว” เช่นเดียวกัน

ฝ่ายเวทานุตะนั้นนิยมไปทางการคิดพิจารณาหาความมีปัญญาด้วยเหตุและผล แต่ซูฟีสมเดินไปในทางแสวงหาความรู้ด้วยความรักในสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป และที่สูงสุดก็คือ “พระเจ้าเป็นเจ้า” ของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล โลกชะหรือนิรวานของฮินดูก็เท่ากับการ “ได้ขึ้นไปอยู่กับพระเจ้า” ของซูฟีสต์ และ “สมาธิ” ของโยคะเทียบได้กับ “วาระที่ได้เห็นพระเจ้า” ของซูฟีสต์ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

นักปราชญ์หลายท่านแสดงว่า Neo-Platonist กับซูฟีสต์ใช้หลักคล้ายคลึงกัน บางท่านว่าซูฟีสต์ได้หลักมาจาก Neo-Platonist แต่ตามประวัติการณ์อาจสืบได้ว่า Neo-Platonist ได้ความคิดมาจาก อารยันดั้งเดิม ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าความคิดของกรีกและเปอร์เซียมาจากต้นกำเนิดแห่งเดียวกัน

ผู้ที่เป็นกวีผู้ใหญ่ในลัทธินี้คือ โอมาร์คัยยัม, ฯลฯ ต่อมาเมื่อซูฟีสมถูกเคลือบคลุมไปด้วยสิ่งแวดล้อม ภูมิธรรมแท้ได้ลบเลือนไปมาก แต่อย่างไรก็ดี กล่าวกันว่าได้มีการฟื้นฟูลัทธิเดิมกันขึ้นใหม่ ในระหว่างนักศึกษาเปอร์เซีย ฮิยาปต์ และอาหรับ โดยมากทำกันเป็นสมาคมหาความรู้ ไม่มีพิธีการสักการะบูชาอันใด มีชาวยุโรปและอเมริกันที่สามารถติดตามแนวของโอมาร์คัยยัม ได้

เข้าเป็นสมาชิกหลายคน

ซูฟีสม์ มิได้กล่าวถึงเรื่องราวของวิญญาณเมื่อออกจากร่าง หรือเมื่อเวลาที่ไม่มีการควบคุมโดยร่างกาย และก็ไม่ได้กล่าวถึงปรัชญาเกี่ยวกับวิญญาณไว้มากนัก

ปรัชญาของซูฟีสม์คือความรัก (ภักติ) ถือว่าความจริงในโลกมีอยู่อันเดียวคือพระเจ้าผู้ต้นกำเนิดของเหตุผลทุกชนิดในโลก บุคคลธรรมดาจะขึ้นถึงพระเจ้าได้ก็โดยความรัก และเสียสละเพื่อพระเจ้า ต้นเหตุของจักรวาลคือสิ่งซึ่งมีอำนาจเหนือบุคคล ซึ่งหมายถึง “พระเจ้า” นั่นเอง “พระเจ้า” เป็นต้นชั่วที่ทำให้เกิดสรรพรูปและนามต่าง ๆ เพราะฉะนั้นพระเจ้าจึงเป็นหัวใจที่สิงอยู่ในธรรมชาติทั่วไป และให้ทุกสิ่งทุกอย่างตามที่มนุษย์มีความต้องการ ฯลฯ ส่วนสรรพวัตถุคือสิ่งซึ่งปรากฏชั่วคราว และผันแปรเรื่อยไป เป็นเสมือนฉากซึ่งพระเจ้าทำขึ้นสำหรับแสดงละครแห่งจักรวาล เช่นเดียวกับผู้รู้ต้องการแสดงแก่ผู้ไม่รู้ ฯลฯ ปรัชญาของซูฟีสม์แสดงว่า ด้วยการทำให้บริสุทธิ์ถึงสิ่งที่ดีทั่วไปโดยเฉพาะคือความไม่ผันถึงพระเจ้าอยู่เป็นนิรันดร์ วิญญาณอาจขึ้นไปอยู่กับพระเจ้าได้ในที่สุด

พระเจ้าอยู่ในมนุษย์ทุกคน มนุษย์มี “ประกายของพระเจ้า” (Divine Sparks) แฝงอยู่ในตัวมนุษย์ เป็นลักษณะภายในซึ่งอาจสำแดงได้ในเวลานั้น ถือว่ามี “ญาณ” อันหนึ่งเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ได้รับประกายของพระเจ้านั้น และในเวลานั้นบุคคลก็ลักษณะเดิมของผู้ได้รับย่อมหายไป บุคคลนั้นเหลืออยู่แต่ส่วนที่เป็น “ประกายของพระเจ้า” เท่านั้น

มีตัวอย่างอันหนึ่งแสดงอำนาจความรัก (ภักติ) และการเสียสละเพื่อผู้มีอำนาจสูงสุดในจักรวาลของซูฟีแท้

หญิงคนหนึ่งชื่อว่าเบียถูกถามว่าเธอเกลียดปีศาจแห่งความชั่วร้ายไหม ? เธอตอบว่า “เปล่าเลย ความรักที่ฉันให้แก่พระเจ้านั้นได้ปกคลุมจิตใจและเวลาทั้งหมดของฉัน ฉันไม่มีทั้งเวลาและห้องหัวใจ ที่จะนึกถึงสิ่งอื่นได้อีก” และเมื่อ

ถูกถามว่าทำไมเธอจึงไม่แต่งงาน ? เธอตอบว่า “ฉันได้แต่งงานแล้วกับพระเจ้า โดยสิทธิของสิ่งที่มีอำนาจสูงสุดในจักรวาล” (คือพระเจ้านั่นเอง)

ซูฟี มีคำสอนสูงไปข้างการชำระดวงจิต การละความสุขในโลก และการถึงภาวะสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ ตามทางบำเพ็ญสมาธิให้เกิดปัญญา ยังวิญญูณให้ออกจากโลกไป นับเป็นคำสอนเพื่อบรรลุดุจดุสสุดท้ายของชีวิต (Summum bonum) อันปรากฏอยู่ในศาสนาอิสลามนิกายนี้เพียงแห่งเดียว

ซูฟี เป็นแบบหนึ่งของศาสนาอิสลามสายซิกข์ นัยว่าเริ่มขึ้นในดินแดนอิหร่าน (เปอร์เซีย) วินิจฉัยว่า อิสลามิกผู้หนึ่งชื่ออัลฟาราบิ (Alfarabi-950) เกรงครัดในพระคัมภีร์ เชี่ยวชาญปรัชญาหลายแขนงของกรีก มีผลงานว่าด้วยการปฏิบัติทางใจ อัลฟาราบิ นำปรัชญานั้น มาผสมกับอิสลามเป็นซูฟี (Sufism= Sophism) เข้าเป็นรูปว่า ผู้ปฏิบัติต้องกระทำตนเป็น สันยาซี ตามแบบของพรหมณ์ อันทำให้พิเคราะห์ได้ว่า ปรัชญากรีก ที่อัลฟาราบิ นำมาผสมกับอิสลามนั้น มีเค้ามาจากปรัชญากลุ่มพารอนส์^๑

พิธีการปฏิบัติศาสนกิจของซูฟี กลายออกไปข้างจะลึกลับ (Mysticism) ทำนองมีไสยศาสตร์เข้าผสม และมีพิธีปฏิบัติง่าย ๆ อยู่หลายอย่าง อาทิ มีการแต่งกายแปลก ๆ ทำนองแต่งแฟนซี มีการเดินรำ ทำเพลง โยกย้าย สายร่างขณะสวดมนต์ภาวนา บางครั้งมีการทรมานร่างกาย (อัตตกิสมถานุโยค) เช่นเอามือกรีดร่าง เล่นกับงู กินแก้ว และกินแมลง เป็นต้น พิธีปฏิบัติเหล่านี้ แปลกไปในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือ และเชื่อกันว่า เป็นวิธีปฏิบัติให้เข้าไปอยู่ร่วมกับพระเจ้า (ข้อ ๖ และ ๙)

---

๑. An Encyclopedia of Religion : Vergilius Ferm, Littlefield, Adams Co: N.J. และ Mysticism in World Religion-Sidney Spender, U.S.A., Penguin Book Inc. pp. 123-158.

ซูฟีแพร่หลายมากในประเทศอิหร่าน (เปอร์เซีย) ตุรกี อาฟกานิสถาน และอาฟริกาบางส่วน กับยังแบ่งแยกออกเป็นนิกายย่อยอีกหลายนิกาย

นิกายบาไฮ

นิกายบาไฮ (Bahaism) เป็นนิกายอิสระ ปฏิเสธอิสลาม แยกออกมาตั้งเป็น ศาสนาใหม่ อยู่ในโลกปัจจุบัน ศูนย์กลางอยู่ที่ประเทศอิสราเอลและมีสาวกเที่ยวออกไปประกาศลัทธิคำสอนอยู่ทั่วโลก

บาไฮ เกิดขึ้นเมื่อประมาณศตวรรษที่ ๑๙ ของคริสต์ศักราชในกลุ่มมุสลิมชาวเปอร์เซีย ครั้งแรกเรียก บาบ (Bab) ตามชื่อของผู้ตั้ง ซึ่งเป็นอิสลามิกมาแต่เดิมบุคคลผู้นี้อ้างตัวเองว่าเป็นศาสดาพยากรณ์ที่ได้รับคำทำนายกำหนดมา (จากพระเจ้า) ให้เป็นผู้แสวงหาและสอนศีลธรรม อันเป็นเหตุและผล และประกาศนามว่า บาบ-เอด-ดิน (Bab-ed-Din) หมายความว่า ผู้รู้ เหตุผลเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖

ต่อมา มีผู้นำทางลัทธิอีกคนหนึ่ง ประกาศนามตนเองว่า บฮาอุลลาห์ (baha-ullah-ผู้กำหนดเหตุผล) ประกาศตนเองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ ว่าเป็นศาสดาพยากรณ์คนแรก และเป็นผู้แทนพระเจ้าในการสอนคน ประกาศความมุ่งหมายในการรวมศาสนาทั้งหลายให้เป็นอันเดียวกันให้โลกมีการศึกษาเหมือนกัน มีสันติร่วมกัน และมีความเสมอภาคกันในระหว่างชายกับหญิง

หลักคำสอนของบาไฮ มีอยู่ ๑๒ หลัก คือ

๑. ความเป็นอันหนึ่งของโลก คือ มนุษยชาติ
๒. การพิสูจน์ความจริงโดยอิสระ
๓. รากฐานของศาสนาทั้งหลายเป็นหนึ่ง (เป็นอันเดียวกัน)
๔. ศาสนาเป็นเหตุแห่งความสามัคคี
๕. ศาสนาต้องเข้าได้กับวิทยาศาสตร์ และเหตุผล
๖. ความเสมอภาคระหว่างเพศเป็นสำคัญที่สุด

๗. มนุษยชาติต้องเสมอเหมือนกัน
๘. สันติของโลกเป็นสิ่งที่ต้องปรารถนา
๙. การศึกษาต้องเป็นสากล
๑๐. ต้องมีภาษาระหว่างชาติภาษาหนึ่ง
๑๑. ต้องมีสหพันธ์แห่งโลก

นิกายนี้ ขึ้นต้นแพร่หลายมากอยู่ในเปอร์เซีย กษัตริย์แห่งเปอร์เซียทรงเห็นว่าถ้าปล่อยให้มีกำลังมากเกินไป จะทำความเดือดร้อนขึ้น จึงจับสาวกมาประหารเสียเป็นอันมาก พวกที่เหลือแตกกระจัดกระจายกันไป ตั้งเป็นกลุ่มศาสนาอิสระ แพร่หลายอยู่กลุ่มหนึ่งในโลกปัจจุบัน*

อิสลามิกเชื่อว่า เรื่องการแตกแยกทางศาสนา ออกไปเป็นนิกาย ต่างๆ นั้น ได้เป็นไปตามที่พระมหามัดผู้ประกาศศาสนาได้ปรารถนาไว้ว่า “ความแตกแยกของอิสลาม จะเกิดจากพวกสาวกของอิสลามเอง” จึงปรากฏมีนิกายของอิสลามเล็กน้อยที่แตกแยกกันออกไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก กว่า ๑๐๐ นิกาย

จริยธรรมอิสลาม

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่อาจเรียกได้ว่า “ภาคปฏิบัติ” มีกฎบทบัญญัติ ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ เป็นข้อบัญญัติแห่งชีวิต และสังคม “ภาคปฏิบัติ” เหล่านั้น กลายมาเป็นจริยธรรมของอิสลามิกทั้งหลายในปัจจุบัน และส่วนใหญ่ของจริยธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นจากปฏิบัติของพระมหามัด ผู้เป็นศาสดา

---

๑. พวกบาไฮในปัจจุบันไม่รับว่าตนเป็นนิกายหนึ่งของอิสลาม อ้างว่าเป็นศาสนาอิสระ ดู “ศาสนาบาไฮ-ศาสนาบาฮาอูล์ และยุคใหม่” เอกสารของศูนย์กลางศาสนาบาไฮ ของยลฮงวน เหลลันจิต กรุงเทพฯ และ I found God-Mrs Shirin Fosda, The Anna Art Press Private Ltd., Calcutta, p-14

วิลเลียม มัวร์ ผู้เขียน Life of Mahomet บอกนิสสัยใจคอและการปฏิบัติของพระมหะหมัดไว้หลายอย่าง อันเป็นทางให้เห็น จริยธรรม ดังกล่าว อ้างว่าเป็นความเชื่อถือของอิสลามิก ที่รู้มาจากปากคำของนางอาชีฮะห์ ภรรยาคนสนิทของพระมหะหมัด บอกไว้ดังนี้:

“พระมหะหมัดเป็นคนเดินเร็ว ไม่มีใครเดินตามได้ทัน (ขยัน)

“พระมหะหมัดเป็นผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ก็จริง แต่ไม่เคยแสดงความยิ่งใหญ่ เวลาบริโภคอาหารไม่เคยแสดงตัวเหมือนพระราชา เช่นการเอกเขนกบริโภค เป็นต้น ท่านไม่เคยยอมให้ใครเดินตามหลังถึง ๒ คน ด้วยไม่ต้องการให้เข้าใจว่าท่านเป็นนายใคร ท่านใช้นิ้วมือหยิบอาหารบริโภค และมือของท่านสะอาดอยู่เสมอ ท่านไม่เคยลงโทษคนใช้ของท่านเลย

“เวลาสวดมนต์ พระมหะหมัด ทนยืนได้นานกว่าผู้ใด เวลาสวดไม่เคยหยุด ไม่เคยทำจังหวะสวดมนต์ให้เสีย แม้ในเวลาจะต้องไอหรือจาม เวลาไปพิธีฝังศพผู้ใด ไม่เคยขึ้นพานห็นะใด ๆ พระมหะหมัดจะยืนสงบนิ่งไม่ไหวติงต่อหน้าศพ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่คนทั้งหลายว่า ท่านศาสดา เป็นผู้ห่วงใยและใครจะติดต่อกับผู้ตาย

“เวลาใดที่ท่านศาสดารับของขวัญที่คนทั้งหลายบริจาคด้วยศรัทธา ท่านไม่เคยเก็บไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว ท่านมอบสิ่งนั้น ๆ ให้เป็นทานหมดสิ้น แม้แต่คนในครอบครัว ท่านก็ไม่ให้ ผู้ใดในครอบครัวรับบริจาคมา ท่านขอให้ทุกคนนำสิ่งของนั้น ๆ ไปทำทานให้หมด ท่านเคยกล่าวว่า “การให้ทานเป็นการยังความบริสุทธิ์ให้เกิดแก่มนุษย์”

“ท่านศาสดาชอบของหวานและน้ำผึ้ง สิ่งที่ชอบรองลงมาก็คือ แดงกวา และอินทผลัมสด ลางที่ชอบข้าวที่หุงผสมกับอินทผลัม

“พระมหะหมัดใช้ผ้าคลุมกายเพียง ๒ ผืน คือคลุมชั้นใน ๑ ผืน และคลุมชั้นนอกอีก ๑ ผืน ผ้าคลุมกายนี้สะอาด เช่นเดียวกับความสะอาดตามร่างกาย

กายส่วนอื่น ท่านศาสดาเป็นคนแบ่งเวลาได้อย่างประเสริฐ วันหนึ่ง ๆ ท่านแบ่งเวลาออกเป็น ๓ ส่วนหนึ่ง ใช้เป็นเวลาสวดมนต์อุทิศแด่พระเจ้า ส่วนหนึ่ง ให้แก่ครอบครัว และ อีกส่วนหนึ่ง ให้แก่ตัวของท่านศาสดาเอง เวลาส่วนหลังนี้ถ้าประจวบกับมีผู้ใดมาหาท่าน ท่านศาสดาแบ่งเวลาส่วนหลังให้เขาครึ่งหนึ่ง

“ตามประเพณีแต่งตัวของชาวอาหรับ ใช้เสื้อผ้ามีสีสันต่าง ๆ กัน แต่ท่านศาสดาชอบใช้เสื้อผ้ามีสีขาวเป็นประจำ ลางคราวท่านใช้สีอื่น ๆ บ้าง ลางครั้งเป็นผ้าขนสัตว์สีดำ ผ้าสีใดจะเป็นสีคู่หมั้น ท่านไม่ชอบใช้ผ้าสีนั้น

“อาวุธที่ท่านศาสดาชอบใช้ มีอยู่ ๔ ชนิดด้วยกันคือ คาน หอก เกราะ และธนู ที่พักของท่านศาสดาก่อด้วยดินดิบ บันเป็นห้องทำทางเดินติดต่อกันไว้กับที่พักของภรรยา (ซึ่งมีหลายคนในขณะเดียวกัน)* และของลูกบ้าน ทุกหลังมุ่งด้วยไปอินทผลัม”

บทนี้จักแสดงจริยธรรม ประกอบกับการนับถือส่วนอื่นในศาสนาอิสลามไว้โดยสมควร

การจะหยั่งรู้จริยธรรมทางสังคมของชาวมุสลิม ได้อย่างแจ่มชัดจะต้องพิจารณา ถึงข้อบัญญัติหลายประการในศาสนา ที่เกี่ยวข้องเป็นผลมาจากเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของพระมหะหมัดผู้เป็นศาสดาสมอยู่

องค์ประกอบของอิสลามิกที่แสดงมาแต่ต้น อันเกี่ยวข้องกับศรัทธา และการปฏิบัติ อาทิ ศรัทธาอันเคร่งครัดต่อพระเจ้าองค์เดียว ต่อพระคัมภีร์ ต่อการ

๑. หนังสือ “ประวัติพระนะบี มุฮัมหมัด” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ของสมาคมอิสลามในพระนครและธนบุรี ๔ สมาคมร่วมกัน อ้างเรื่องตรงนี้ไว้ว่า “ในเรื่องการมีภรรยามากมายนั้น ผู้ที่มีลักษณะเป็นมนุษย์ครบถ้วนดังกล่าวแล้ว หรือแม้แต่มีมนุษย์ธรรมอยู่ในใจเพียงเล็กน้อยย่อมจะเห็นพ้องตามด้วยไม่ได้จริงอยู่ พระนะบี มุฮัมหมัดมีภรรยาร่วมด้วยกันหลายคน ข้อนี้เป็นความจริงไม่มีใครจะปฏิเสธ แต่การมีภรรยาของพระนะบี มุฮัมหมัด เป็นไปในทางรัฐประศาสน์นโยบาย มิได้เกี่ยวข้องเรื่องมักมากในกามคุณแต่อย่างใด.”

ลิขิตของพระเจ้านั้นก็ดี การปฏิบัติตามศรัทธาอันปรากฏในคัมภีร์ อาทิ การสวดมนต์ การแสดงความเมตตาแบ่งผลรายได้ อนุเคราะห์ให้เป็นทานแก่คนทั้งหลายเหล่านี้ ผู้มีฐานะต่ำต้อยกว่า ตลอดจนการปฏิบัติในครอบครัวต่อสามี ภรรยา ฯลฯ ก็ดี ทำให้เห็นว่าบรรดาสังคมสาวกของพระนะบีมะหมัดนั้น เป็นสังคมที่แน่นหนา

แต่การยังสังคมให้แน่นหนาได้นั้น จำต้องเป็นผู้จงรักภักดีต่อพระอัลล่าเจ้า และคำสอนของพระองค์ (พระคัมภีร์โคหร่าน) ด้วยชีวิต จะต้องไม่ประพฤติดันใดทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่เป็นเหตุให้ความจงรักภักดี (ศรัทธา) เสื่อมคลายลง

ดังนั้น อิสลามิก ไม่บังควร ยังศรัทธาให้เสื่อมลงทางไตรทวารโดยการปฏิบัติ ดังนี้

ทางกาย

๑. ไม่กราบไหว้รูปเคารพ
๒. ไม่ดูหมิ่นพระคัมภีร์โคหร่าน และคำสอนของบรรดานะบี
๓. ไม่เอนเอียงไปทางศาสนาอื่น เช่น การไปร่วมชุมนุมยังสถานที่ของศาสนาอื่น และแต่งกายตามพิธีของศาสนานั้น
๔. ไม่ทำความสกปรกให้เกิดแก่พระคัมภีร์ แก่พระนามของพระเจ้า ตลอดจนนามของท่านนะบีทั้งหลาย
๕. ไม่ทำตัวเป็นอุปสรรค ต่อผู้ประสงค์จะเข้านับถืออิสลามหรือไม่ร่วมมือในการสอนศาสนาอิสลาม
๖. ไม่แสดงกิริยาท่าทาง อันเกี่ยวกับพิธีกรรมของศาสนาอื่นไม่ว่าจะโดยตั้งใจ หรือมิตั้งใจก็ตาม

ทางวาจา

๑. ไม่พูดว่า ตนได้เคยเห็นพระอำนาจ
๒. ไม่พูดว่า ตนเคยสนทนากับพระอำนาจ
๓. ไม่พูดว่า พระอำนาจ มีรูปสวยงามมาก หรือรูปพระอำนาจ เหมือนกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น
๔. ไม่ยกเอาพระนามของพระอำนาจ มาพูดอ้างในการกระทำอัน มีบังควร เช่น พูดว่า “ในนามของพระอำนาจ ข้าขอตั้งสุราแก้วนี้” เป็นต้น
๕. ไม่กล่าวหา หรือติฉินนินทาบรรดาพี่น้องมุสลิมว่า เป็นผู้นอกกลุ่ม นอกทาง (นอกศาสนาอิสลาม)
๖. สิ่งที่ไม่ได้ (ตามพระคัมภีร์) อย่าพูดว่าเป็นสิ่งที่ทำได้
๗. สิ่งที่ได้ (ตามพระคัมภีร์) อย่าพูดว่าเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้
๘. การกระทำที่เป็นบาป อย่าพูดว่าไม่เป็นบาป
๙. ไม่ด่า หรือ สบประมาทบรรดาอะบี และเทพบิดรของพระอำนาจเจ้า
๑๐. ไม่นำเอาคำศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา มาพูดเล่น เช่น พูดว่า “คำถวาย พระพรพระเจ้า ไม่เป็นมีประโยชน์อันใด ไม่เห็นจะทำให้มีกินหรือมีขึ้นมานะ” ดังนี้ เป็นต้น

ทางใจ

๑. ไม่สงสัยว่า พระอำนาจเจ้า เป็นผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งจริงหรือไม่ พระอำนาจเจ้า คงไม่ได้มีองค์เดียว พระอำนาจเจ้า ไม่ได้มีมาแต่เดิม เพิ่งจะมีขึ้น พระอำนาจเจ้า คงมีลักษณะเหมือนอะไรสักอย่างหนึ่ง พระองค์มีจริงหรือไม่ จะทรงยุติธรรมหรือ และไม่ยอมเชื่อในคุณลักษณะอันใดของพระอำนาจเจ้า

๒. ไม่สงสัยความเป็นศาสนทูตของพระนะบีมะหมัด และไม่สงสัยเรื่องของบรรดานะบีทั้งหลาย

๓. ไม่สงสัยว่า พระคัมภีร์โกหร่าน ไม่ใช่บัญญัติของพระอ้าหล่าเจ้า

๔. ไม่สงสัยว่า ภายหลังพระนะบีมะหมัดแล้ว ยังมีนะบีมุฮัมมัดคนอื่นต่อไปอีก

๕. ไม่ครุ่นคิดว่าจะเลิกนับถือศาสนาอิสลาม

๖. ไม่สงสัยเรื่องวันสิ้นโลก เรื่องนรกและสวรรค์

๗. ไม่สงสัยเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นเรื่องนะมาซ (ละหมาด), เรื่องถือศีลอดว่าจะไม่มีผลดี หรือไม่น่าจะประกอบ

๘. ไม่สงสัยพระอำนาจของพระอ้าหล่าเจ้า ไม่คิดวิปริตไปว่าพลังงานต่าง ๆ มิได้เกิดจากพระอำนาจนั้น^๑

ศาสนาอิสลามสอนว่า มนุษย์มีความผิด ๒ สถาน สถานหนึ่งผิดต่อพระเจ้า และอีกสถานหนึ่งผิดต่อมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง เช่นการฆ่าคนตาย ดักขโมย คบขู้ขี้สาว ฯลฯ ความผิดต่อพระเจ้า พระเจ้าจะทรงให้อภัย (ถ้าแสดงภักดีและสารภาพรับรองว่าจะไม่ประพฤติดีก) ส่วนความผิดต่อมนุษย์ ก็ต้องได้รับอภัยจากมนุษย์ผู้เกี่ยวข้องก่อน มิฉะนั้นจะถูกนำไปพิจารณาโทษในวันสิ้นโลก

ผู้จะอยู่ในสังคม ควรประพฤติตนให้เหมาะสมแก่สังคม การประพฤติผิดตามหัวข้อต่อไปนี้เป็นการทำผิดจริยธรรมของสังคมเป็นบาปหนักและมีโทษหนัก

๑. ปฏิเสธไม่ยอมเชื่อพระอ้าหล่า ไม่ยอมเชื่อคุณลักษณะของพระองค์ และนำเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาเทียบกับพระอ้าหล่า

---

๑. หลักการศรัทธา (วิชาเตอาฮีด) และหลักธรรมอิสลาม (วิชาฟิกฮฺ) ยัศยีนุเสน ฮูมาลี (เกษม กาลมิตระกาญจน์ เป็นผู้แปล), บุญส่งการพิมพ์, กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๕๐๔

๒. มาตัวตาย รวมทั้งมาคนอื่น

๓. ไม่มีความเป็นธรรม ทรมานสัตว์ ทรมานคนให้เกิดทุกข์ สมนับกับ
อันธพาลคดโกง จกชิงวิ่งราว ตีรันฟันแทง ลอบสังหารผู้ไม่มีความผิด และทำ
สิ่งที่ไม่เกิดผลดีแก่ผู้อื่น

๔. ออกตัญญูพ่อแม่ แม้เพียงแสดงกิริยาท่าทางไม่สุภาพ มีสันดาน
หยาบทางกาย ประพฤติตนทำให้พ่อแม่ได้รับความเสียใจ

๕. มีผู้ ร่วมรักกันโดยไม่ถูกตามหลักศาสนาอิสลาม

๖. ดื่มสุรา หรือเสพย์ของมึนเมา

๗. เล่นการพนัน

๘. บริโภคสิ่งของที่พระเจ้าทรงบัญญัติห้าม เช่น เนื้อสุกร สุนัข
เนื้อสัตว์ที่ถูกฆ่าด้วยการมิได้กล่าวนามพระเจ้าและไม่ได้ถูกต้องตามหลักศาสนา

๙. ละเลยไม่กระทำการตามบัญญัติ เช่น ไม่ถือศีลอด ไม่ทำละหมาด
(นะมาซ) ไม่ทำทาน (ซากัต) ไม่ประกอบพิธีหะยี (ถือบวช)

๑๐. กินดอกเบี๋ยอย่างผิดธรรมดา

๑๑. พุดเท็จ หรือ พุดสาบาน

๑๒. เป็นพะยานเท็จ

๑๓. ยุยงให้คนทุ่มเถียงกัน หรือแตกแยกกัน

๑๔. ปกปิดความลับของผู้กระทำผิด

๑๕. ตีฉินินทา ว่ากล่าวผู้อื่นให้เสื่อมเสีย

๑๖. พุดจากระทบกระเทียบเปรียบเปรยให้ผู้อื่นเดือดร้อนใจ

๑๗. ขาดความสัมพันธ์กับญาติพี่น้อง

๑๘. กินสินบน หรือฉ้อราษฎร์บังหลวง

๑๙. ลำเอียงไม่มีความยุติธรรม

๒๐. ประพฤติเป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

ไม่กระทำความชั่วเช่นนั้นแล้ว ต้องประพฤติความดี ดังต่อไปนี้

๑. กตัญญูต่อพ่อแม่ มีความรักใคร่ท่านทั้งสอง อย่างกับที่ท่านได้รัก และทะนุถนอมเรามาตั้งแต่เล็กจนโต ด้วยความเหนียวยากลำบาก ให้ได้มาเห็นโลกอันกว้างไพศาล

๒. ให้รู้จักเคารพบนอบต่อผู้มีเกียรติและผู้มีอาวุโสกว่าเรา

๓. ให้มีจิตเมตตาสงสาร และมีความกรุณาปรานีแก่ผู้ต่ำกว่าอ่อนแอกว่า รวมทั้งมนุษย์และสัตว์

๔. ให้รู้จักเอาอกเอาใจซึ่งกันและกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา สิ่งที่เราไม่อย่าให้คนอื่นเขาทำต่อเรา เราอย่าทำสิ่งนั้นต่อเขา

๕. ประพฤติตนดีต่อเพื่อนบ้านใกล้เคียง

๖. มีความรักใคร่กลมเกลียวกันระหว่างพี่น้องและมิตรสหาย

๗. ช่วยเหลือผู้ได้รับความทุกข์ยาก

๘. ช่วยเหลือผู้ประสงค์ทำความดี

๙. ให้เกียรติแก่แขกที่มาพักอาศัยอยู่ในบ้าน

๑๐. ไปเยี่ยมคนเจ็บไข้ได้ป่วย

๑๑. ไปเยี่ยมศพคนตาย

๑๒. ไม่เปิดเผยความลับของผู้อื่น ที่จะก่อให้เกิดความอาย

๑๓. ใช้จ่ายทรัพย์สินสมบัติเงินทองไปในทางที่ดี

๑๔. แนะนำให้ผู้อื่นร่วมพบปะสนทนากัน

๑๕. ช่วยอบรมสั่งสอนแก่ผู้โง่เขลาเบาความรู้

๑๖. ให้โอวาทแก่ผู้ประพฤติชั่ว ให้ละเลิกเสีย

๑๗. เมื่อมีงานสำคัญ หรืองานส่วนรวม ต้องร่วมมือร่วมใจกัน เสียสละให้ส่วนรวม

๑๘. กระทำความดีต่อคนทั่วไป

๑๙. รู้จักอภัยผู้กระทำผิด

ฯลฯ

ศาสนาอิสลาม เป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นศาสนาใหญ่ผูกพันสังคมส่วนหนึ่งได้อย่างแน่นแฟ้นและกว้างขวาง มีจริยธรรมเป็นเครื่องประดับสำหรับชีวิต ยังชีวิตให้เจริญในสังคม ยังสังคมให้ก้าวหน้าไปในทุกระดับ ตามความดังได้พรรณามา

ภาคผนวก

หัวข้อเปรียบเทียบ

ระหว่างหัวข้อธรรมที่สำคัญ

ภาคผนวก

หัวข้อเปรียบเทียบ ระหว่างธรรมที่สำคัญ

บรรยาย ศาสนาเปรียบเทียบ มาด้วยประการฉะนี้ บัดนี้ ถึงความสำคัญอันควรทำการเปรียบเทียบได้ แต่ต้องกำหนดความสำคัญไว้ ๓ ประการก่อนลงมือเปรียบเทียบเพื่อผลสมบูรณ์ คือ

(๑) การศึกษา “ศาสนาเปรียบเทียบ” มิได้มุ่งให้ศึกษาเพื่อปฏิบัติธรรมในศาสนานั้น ๆ มิได้มุ่งเพื่อให้เข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้า มิได้มุ่งเพื่อให้ถึงซึ่งความหลุดพ้น (โมกษะ) หรือเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งนิพพานแต่ประการใด หากมุ่งเพียงให้เข้าใจสังคมของมนุษย์ ให้รู้จักมนุษย์ในฐานะเราอยู่ในสังคม ตามหลักมนุษยศาสตร์อันกล่าวว่า “มนุษย์มีศาสนาเป็นหลักทำนบกีด” ดังนั้น การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ จึงมุ่งหมายเพียงให้รู้จักมนุษย์ ในฐานะที่เราอยู่ในสังคมของมนุษย์

(๒) การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ หากมุ่งหมายให้ผู้นับถือศาสนาหนึ่ง ยกศาสนาของตน มาเปรียบเทียบกับศาสนาของผู้อื่นแล้วกล่าวว่า ศาสนาของตนดีกว่า หรือเลวกว่าศาสนาของผู้อื่นนั้นมิได้ แต่เพื่อให้การศึกษานั้นเกิดผล คือ ละเสียซึ่งอหังการ มมังการ เรื่องอันแสดงความดีกว่า และความเลวกว่าของสรรพสิ่งใด ตัวของสิ่งนั้นเป็นผู้บอกตัวเอง เช่นเดียวกับไม้ยาง แม้จะฉาบด้วยสีเพื่อลวงให้เห็นเป็นไม้ดีมีแก่น แต่เมื่อสีจางออกไปแล้ว ก็จะปรากฏรูปเป็นไม้ยางโดยลักษณะของมันเอง

(๓) นักศึกษา ผิดจากนักเรียนตรงที่ใช้สมอง มิใช่เป็นผู้มีหน้าที่ต้องจำเพียงเพื่อการสอบไล่ ศาสตร์ทุกชนิด มีนักปราชญ์วางไว้เป็นตำรา มีลักษณะอันเป็นลัทธิจะ หรือแก่นแท้ในตัวของมันทุก ๆ ศาสตร์ นักศึกษาต้องไม่เป็นผู้ติดอยู่กับตำรา โดยอ้างว่าเพราะตำราอ้างไว้อย่างนั้น นักศึกษาควรใช้สมองโดยเสรี (Liberal Way of Thought) พิจารณาให้ถึงแก่นของศาสนา อย่างลึกหนึ่ความจริงอันเป็นแก่นแท้ของศาสตร์ โดยเฉพาะศาสนศาสตร์ อันเป็นศาสตร์บอกลักษณะแห่งมนุษย์ มนุษย์ที่ไม่กล้าพิจารณา หรือวิจยศาสนา ของมนุษย์ออกมาโดยเปิดเผยและเที่ยงตรง จะเป็นผู้ฉลาด ปราศจากความเหียงธรรม และขาดความเข้าใจมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง

แต่เพื่อสะดวก แก่การเปรียบเทียบ ควรลำดับศาสนาตามกาลเวลาที่เกิดก่อนหลัง อนึ่ง ถ้าศึกษาและรำลึกได้ดังนี้ การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ก็ได้ผลและลงมือเปรียบเทียบได้

๑. กาลเวลา และสถานที่กำเนิด

ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) เวลาเกิด ก่อนพุทธศักราชประมาณ ๒,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปี สถานที่เกิด กล่าวโดยกว้าง ประเทศอินเดีย บริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ ศูนย์กลางมันคงอยู่ที่เมืองพาราณสี ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ในอินเดียภาคใต้ (ทวีปเอเชีย) ไม่ปรากฏนามศาสดาแน่ชัด

ศาสนาฮิว (ยูดาเย) เวลาเกิดก่อนพุทธศักราช ประมาณ ๑,๗๐๐-๒,๐๐๐ ปี บริเวณภูเขาซีไน ทางใต้ของอียิปต์สมัยโบราณ (เอเชีย-แอฟริกา) โมเสสเป็นศาสดา

ศาสนาซันโต เวลาเกิดประมาณก่อน ค.ศ. ๖๖๐ (ประมาณก่อนพุทธศักราช ๑๑๗ปี) ที่เกิดบนเกาะญี่ปุ่น ตะวันออกไกลในมหาสมุทรแปซิฟิก (ทวีปเอเชีย) ไม่ปรากฏนามศาสดาแน่ชัด

ศาสนาปาร์ซี (ไซโรอัสดเตอร์) เวลาเกิด ประมาณก่อน ค.ศ. ๖๖๐

(ประมาณก่อนพุทธศักราช ๑๑๗ ปี) เกิดที่ประเทศอินร่าน (เปอร์เซีย) ดินแดนน้ำมัน ข้างเอเชียกลาง (ทวีปเอเชีย) ไชโรอัสดอร์ เป็นศาสดา

ศาสนาเต๋า เวลาเกิด ประมาณก่อน ค.ศ. ๖๐๔ (ประมาณก่อนพุทธศักราช ๖๑ ปี) ที่เกิด ประเทศจีนส่วนกลาง (ทวีปเอเชีย) เล่าจื้อ เป็นศาสดา

ศาสนาเซน เวลาเกิดประมาณก่อน ค.ศ. ๖๐๐ (ประมาณก่อน พุทธศักราช ๕๗ ปี) สถานที่เกิด ประเทศอินเดียส่วนเหนือ (ทวีปเอเชีย) มหาวิระ ชินวรธรรมาน เป็นศาสดา

พุทธศาสนา เวลาเกิด ประมาณก่อน ค.ศ. ๕๔๔ ปี (ประมาณก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี) สถานที่เกิด ประเทศอินเดียส่วนกลาง (ทวีปเอเชีย) พุทธสมณโคดม เป็นศาสดา

ศาสนาขงจื้อ เวลาเกิด ประมาณก่อน ค.ศ. ๕๕๐ (ประมาณก่อนพุทธศักราช ๒๗ ปี) ที่เกิด ประเทศจีนส่วนเหนือ (ทวีปเอเชีย) ขงจื้อ เป็นศาสดา

ศาสนาคริสต์ เวลาเกิด ประมาณก่อน ค.ศ. ๔ ปี (ประมาณพุทธศักราช ๕๔๗ ปี) ที่เกิด แผ่นดินปาเลสไตน์ (โบราณ) บริเวณต้นแม่น้ำจอร์แดน ใกล้ทะเลสาบกาลิลี แขวงเมืองนาซาเรธปัจจุบัน กำหนดเป็นเขตแห่งแสง ตะวันออกกลาง (ทวีปเอเชีย) พระเยซูเป็นศาสดา

ศาสนาอิสลาม เวลาเกิด ประมาณ ค.ศ. ๕๗๐ (ประมาณพุทธศักราช ๑๑๑๓) ที่เกิด แหลมอาหรับ เมืองเมดินะ ประเทศซาอุดีอาระเบียปัจจุบัน เป็นเขตแห่งแสง ตะวันออกกลาง (ทวีปเอเชีย) พระนบีมุหัมมัด เป็นศาสดา

หมายเหตุการเปรียบเทียบ: ศาสนาเหล่านี้ เกิดขึ้นในพื้นที่ภูมิอันกันดาร คลุกเคล้าด้วยความทุกข์ยาก มีอากาศหนาวจัด ร้อนจัด ยากแก่การดำรงชีพอยู่ ส่วนสำคัญที่สุด เกิดขึ้นในแผ่นดินที่อนุমানตามภูมิศาสตร์ว่า ตะวันออกใกล้ ตะวันออกไกล และตะวันออกกลาง คือในแผ่นดินส่วนตะวันออกของโลก (ทวีปเอเชีย) ทั้งสิ้น เหตุผลที่ควรวินิจฉัยเหตุอันนี้คือปัญญาย่อมไม่เกิดแก่หมู่ชน

ผู้เสียพรหมคุณ ความคิดเรื่องโลก และชีวิตย่อมไม่เกิดในสังคมของบุคคล
ผู้ไม่จำเป็นต้องนึกถึงชีวิตและโลก การตรัสรู้และผู้รู้ ย่อมเกิดในปฏิรูปเทศ

ส่วนเรื่องกาลเวลาที่เกิดแห่งศาสนา ทั้งไปได้ ไม่ต้องเปรียบเทียบ

๒. ข้อเปรียบเทียบระหว่างศาสนา ๒ สมัย

ศาสนาสมัยโบราณ

ศาสนาโบราณ (Primitive Religions หรือ Dead Religions) เกิดจาก
ศรัทธาของมนุษย์ผู้ไม่ได้เรียนรู้ มิได้อยู่บนเหตุผล เกิดความหวาดกลัว ศรัทธา
เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้และความหวาดกลัวนั้น ศรัทธานั้นแสดงออกโดยลักษณะ
(รูป)

- ก. ศรัทธาในอำนาจของธรรมชาติ
- ข. ศรัทธาในอำนาจของวิญญาณ
- ค. ศรัทธาในอำนาจของผีตายทวดตา
- ง. ศรัทธาในอำนาจของพระเจ้า

ศาสนาสมัยปัจจุบัน

ศาสนาปัจจุบัน (Living Religions) (ส่วนใหญ่) เป็นศรัทธาของผู้ได้เรียนรู้
ตามลักษณะของผู้เจริญ ฐานแห่งศรัทธาเกิดขึ้นโดยลักษณะ (รูป)

- ก. ปราศจากนิยาย มีแต่ความจริง
- ข. ปราศจากเทวศาสตร์ มีแต่วิทยาศาสตร์ (หรือธรรมศาสตร์)
- ค. ปราศจากพระเจ้า มีแต่ตัวเอง
- ง. ปราศจากความคิดสมมุติ มีแต่เหตุผล

๓. ข้อเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เทวนิยม กับ อเทวนิยม

ศาสนาพหุเทวนิยม (Deism) เป็นศรัทธาเชื่อว่ามีพระเจ้าหลายองค์

(Polytheism) สิ่งสถิตอยู่ในสรรพสิ่ง แต่พระเจ้าเหล่านั้นไม่มีอำนาจในการสร้างโลก ศรัทธาประเภทนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ธรรมชาติเทวนิยม***

ศาสนาเทวนิยม (Theism) เป็นศรัทธา เชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดอยู่แต่พระองค์เดียว (Monotheism) สถิตอยู่เป็นคู่โลก และพระเจ้านั้นทรงมีอำนาจสร้างโลก

ศรัทธาทั้งสองที่เป็น **พหุเทวนิยม** และ **เทวนิยม** เป็นศรัทธาเนื่องมาจากเทววิทยา (Theology) เป็นศรัทธาของหมู่ชนเผ่าเซมิติก (Semitic Race) ไม่เกี่ยวข้องกับกฎของธรรมชาติ (Law of Nature) หรือกฎแห่งการกระทำ (Law of Karma)

ศาสนาส่วนนี้ ก่อรูปขึ้นเป็นศาสนายิว (ยูดาย) เป็นมูลฐานของศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม

ศาสนาอเทวนิยม (Atheism) เป็นศรัทธาเชื่อกฎแห่งธรรมชาติ (Law of Nature) หรือกฎแห่งการกระทำของบุคคลแต่ละคน (Law of Karma) หรือกฎแห่งเหตุผล (Subject and Object) โลกสร้างขึ้นเป็นอยู่และสลายไปตามกฎเหล่านั้น เป็นศรัทธาของชาวอารยันกลุ่มหนึ่ง ในที่นี้ได้แก่ศาสนาเซน (โซณะ) และศาสนาพุทธ เป็นต้น

(หมายเหตุ : ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ของชาวอารยัน อันเป็นต้นรากของศาสนาเซน และพุทธศาสนา, ศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อของจีน, และศาสนาชินโตของชาวญี่ปุ่น หากแสดงโดยธรรมมาธิฐาน น่าจะรวมอยู่ในกลุ่มนี้)

๔. ข้อเปรียบเทียบคติการสร้างและการสลายแห่งโลก

ศาสนากลุ่มพหุเทวนิยม หรือ **ธรรมชาติเทวนิยม** ไม่มีศรัทธาเรื่อง การสร้างโลก สร้างชีวิต โลกเกิดอย่างไร ชีวิตเกิดอย่างไร ไม่รู้ รู้เพียง

---

๑. พุทธพจน์มีว่า พหุ เว สรณํ ยนติ ปพฺพตานิ วนานิ ฯ อารามรุกขเจตยานิ มนุสสา ภยตฺตชิตฺตา - เขมสรณปริทีปิกาเถา-พุทธกนิบาต อังคุตตรนิกาย

แต่ธรรมชาติทุกอย่างมีพระเจ้าประจำอยู่

ศาสนาอุ้มทวนิยม : คติ (ศาสนายิว) มีว่า ปฐมกาลโลกมีแต่ความมืดมน พระเจ้า (ยะโฮวา) ผู้ทรงมหิทธิศักดิ์ ทรงอำนาจสูงสุด ทรงเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ในโลก วันแรกทรงสร้างแสงสว่างเพื่อทำลายความมืด ฯลฯ วันที่ ๖ ทรงสร้างมนุษย์ให้เป็นเจ้าของพืชและสัตว์ที่ทรงสร้างไว้แล้ว ฯลฯ มนุษย์ที่ทรงสร้างเป็นคนแรกชื่อ “อาดาม” เป็นชาย และทรงสร้างมนุษย์หญิงคนแรกชื่อ “เอวา” หรือ “อีฟ” มีลูกหลานร่วนเครือไปเต็มโลก ล่วงมาประมาณ ๓๒ ชั่วคน (ช่วงละ ๑๐๐ ปี) พระเจ้าทรงเห็นว่า มนุษย์ทั้งหลายไม่เชื่อฟังไม่ปฏิบัติตามบัญญัติมีบาปหยาบช้านัก จึงทรงบันดาลให้ฝนตกไฟไหม้ ล้างมนุษย์ ล้างโลก เสียครั้งหนึ่ง เหลืออยู่แต่มนุษย์และสัตว์ผู้มีธรรมพอน้ำท่วมโลกแห้งลง ก็ทรงสร้างโลกต่อไปอีก โดยนัยนี้ (ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามมีคติคล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กันแห่งศาสนากลุ่มนี้ ดังจะกล่าวข้างหน้า)

ศาสนาอุ้มทวนิยม มีศรัทธา เนื่องจากกฎของธรรมชาติและกฎของกรรม คติเรื่องโลก จึงปฏิเสธการสัมพันธ์กับพระเจ้า ผู้สร้างโลกนี้กำหนดถึงธาตุ (Supreme Elements) ซึ่งมีอยู่คู่กับโลก (ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ) เคลื่อนไหวผสมส่วนกันด้วยแรงผลักดันหรือพลัง (กรรม-การกระทำ) ของธรรมชาติหรือธาตุนั้น ๆ ก่อรูปของสรรพสิ่งและสรรพสัตว์น้อยใหญ่ขึ้นมาในโลก โดยลักษณะต่าง ๆ กัน ตามผลแห่งพลังนั้น ตราบเท่าที่คู่ธาตุ สมการของธรรมชาติยังดำรงคงอยู่ด้วยดี โลกก็ดำรงอยู่ได้ แต่โลกจะสลายไปจวบสมัยเมื่อคู่ธาตุและสมการของธาตุนั้น ๆ ไม่มี*

(คติศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) แม้มีบัญญัติในคัมภีร์พระเวทว่ามีพระพรหมผู้สร้าง พระวิษณุผู้รักษา และมีพระคเณศผู้ทำลาย ก็ตาม แต่อธิบายนั้นเป็นบุคคลลาธิฐาน เพียงเพื่อจักแสดงหลักธรรมมาธิฐานให้เห็นว่าโลกมีสภาพเกิดขึ้น (อุปาติ) สภาพตั้งอยู่ (ฐิติ) และสภาพสลายไป (ภังคะ) ตามกฎแห่งธรรมชาติ หรือกฎแห่งกรรม (Law of Karma) เท่านั้น)

๕. ข้อเปรียบเทียบหลักศรัทธาอันแสดงถึงฐานะของมนุษย์

มนุษย์กลุ่มพหุเทวนิยม หรือ ธรรมชาติเทวนิยม มีศรัทธาเพียงว่า ฐานะของตนขึ้นอยู่กับพระเจ้าผู้สถิตอยู่ในธรรมชาติและสรรพสิ่งรอบตัวเอง

มนุษย์กลุ่มเทวนิยม มีศรัทธาว่า ฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ (Human Status) ขึ้นตรงต่อผู้สร้าง (พระเจ้า) ปฏิเสธความสามารถของมนุษย์ ชีวิตต้องสุดแต่พระองค์ผู้ทรงสร้างมา (ลิขิต) มนุษย์ต้องเชื่อตามบัญญัติของพระเจ้า ปฏิบัติตนไปตามที่ทรงพระกรุณา (ให้มาเกิดและมีชีวิตอยู่)

มีศรัทธาว่า มนุษย์ทั้งหลายมีบาปติดมาแต่กำเนิด อันเนื่องมาจากบาปที่มนุษย์หญิงชายคู่แรกประกอบไว้ด้วยกันทั้งหมด (Origin of Sin) และโดยฐานะแห่งผู้มีบาปติดตัวมาดังนี้

จึงควรปฏิบัติตนให้ถูกพระทัยของพระเจ้า ด้วยการปฏิบัติตามจริยธรรมในสังคม อาทิ มีความรัก มีความกลัว รักเพื่อนบ้าน รักศัตรู ฯลฯ

(หมายเหตุ : เรื่องบาปติดตัวมาแต่กำเนิด เซนต์ปอล (St. Paul) สาวกคนสำคัญคนหนึ่งของพระเยซู อธิบายว่า มนุษย์มีความอ่อนแอติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ความอ่อนแอนี้ ได้แก่ความไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำพังด้วยเหตุนี้ (ในศาสนาคริสต์) จึงมีรับพิธีศีลจุ่ม (Baptism) เสียก่อน อธิบายว่า ศีลจุ่มเป็นพิธีล้างบาปให้หมดจากตัวมนุษย์ คือล้างความอ่อนแอ ความเศร้าหมอง และความไม่สามารถให้หมดไป อนึ่ง การที่มนุษย์รับศีลจุ่มโดยวิธีจุ่มศีรษะ

ลงไปใต้น้ำนั้นหมายถึงการยอมรับว่าตนเป็นผู้โง่ เป็นผู้อ่อนแอ ต้องล้างทำลายความโง่ความอ่อนแอและความชั่วร้ายอื่นให้สูญสลายไป การยกศีรษะขึ้นมาจากพื้นน้ำ เท่ากับเป็นการชำระความมัวหมองทั้งปวงหรือเท่ากับเป็นการเกิดใหม่ ต่อแต่นั้น ถือว่าสภาพของจิตใจที่เคยอ่อนแอ เศร้าหมอง ชวนมัวด้วยอำนาจผีป่าซาตานทั้งหลาย ได้ปลาศนาการไปแล้ว)

มีศัพท์คำว่า บาปอันติดตัวมาก็ดี บาปอันกระทำขึ้นภายหลังก็ดี มีพิธีกรรมที่จะล้างเสียได้ด้วยพระกรุณาของพระเจ้า (God's Grace) ด้วยความกรุณาของพระเจ้า ซึ่งทรงมีอยู่ต่อมวลมนุษย

มีศัพท์คำว่า ชีวิตนี้มีหนเดียว ดวงวิญญาณที่มีบาป จะต้องพินาศไป ดวงวิญญาณที่ปราศจากบาป จะไปสู่สวรรค์ อยู่กับพระเจ้าเป็นนิรันดร์

มีศัพท์คำว่า ผู้ปฏิบัติดังกล่าว จะบรรลุถึงซึ่งความสุขสุดยอดในชีวิต คือได้ไปอยู่ในอาณาจักรของพระเจ้า (Kingdom of God) ฯลฯ

ฐานะของมนุษย์ในศาสนากลุ่มนี้ มีหน้าที่ปฏิบัติต่อพระเจ้าในฐานะเป็นบุตรของพระเจ้า และสร้างเสริมให้มีฐานะเป็นมนุษย์ในอุดมคติ (ตามบัญญัติของพระเจ้า) อยู่ในสังคมแห่งโลก

มนุษย์กลุ่มอเทวนิยม มีศัพท์คำว่า ฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ (Human Status) ขึ้นตรงต่อกรรม คือ การกระทำของตนเอง การกระทำในอดีต (ชาติก่อนหรือวันก่อน) จักมีกำลังให้ผลในปัจจุบันและอนาคตโดยลำดับเป็นเหตุเป็นผลของการกระทำอันเนื่องกันไป (กัมมสุตตสัทธา และ วิปากสัทธา)

มีศัพท์คำว่า กรรมเป็นเครื่องสร้างโลก สร้างสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ กรรมเป็นเครื่องแบ่งฐานะ ประเภท ลักษณะของมนุษย์และสัตว์ให้มีความแตกต่างกัน (กัมมํ สตุเต วิกฤษติ)

มีศัพท์คำว่า ฐานะของเรา เป็นทาสของกรรมที่เรากระทำไว้อย่าง

เราหลีกเลี่ยงจากความเป็นทาสกรรมไม่ได้ (กรรมลิขิต) เราเป็นตัวของเราเอง สร้างตัวเองด้วยการกระทำของเราเอง เราทำกรรมใดมา จะได้รับผลของกรรมนั้น เราเป็นที่พึ่งของเรา หาใช่คนอื่นไม่

มีศรัทธาว่า ชีวิตเป็นมาและเป็นไปตามอำนาจของกรรมหลายครั้งหลายครา เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว กรรมจะส่งผลให้เกิดใหม่ เกิดและตายเป็นเส้นไข่มุกพันเวียนวายเป็นจวนกว่าจะบรรลู่ถึงความสูญสิ้นแห่งกิเลส(นิพพานหรือโมกษะ)

ฐานะของมนุษย์ในกลุ่มนี้ มีหน้าที่ปฏิบัติเพื่อตน มีฐานะเป็นทาสแห่งการกระทำของตน และสร้างฐานะของตนให้เป็นมนุษย์ในอุดมคติ (ตามบัญญัติแห่งกรรม) ออกไปจากสังคมและออกไปจากโลก

มนุษย์กลุ่มอเทวนิยม (ม่งโกล) มีศรัทธา (ดั้งเดิม) ว่าจอมสวรรค์ (เซียงตี้) เป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ และสร้างตนเอง ด้วยการสร้างอันประกอบด้วยพลังธรรมชาติ คู่ ๒ อย่าง คือ หยาง อันเป็นพลังทางบวก (Positive Power) กับ หยิน เป็นพลังทางลบ (Negative Power) อาทิ ความมืดกับความสว่าง ความรักความชัง ความหนาวกับความร้อน ความชั่วกับความดี มีหญิงมีชาย เป็นธาตุคู่อยู่กับโลก กล่าวโดยสรุป คือโลกธาตุ (Elements of the World) ธรรมชาติซึ่งเป็นคู่ มีอยู่ประจำโลก

มีศรัทธาว่า จอมสวรรค์ ผู้สร้างโลกและสร้างมนุษย์ขึ้น เป็นบรรพบุรุษที่ควรกราบไหว้บูชา และควรเสียสละเลือดเนื้อให้เป็นพลี, หยางและ หยิน (ธรรมชาติคู่) เป็นปฐมบรรพบุรุษ, พ่อแม่เป็นบรรพบุรุษรองลงมาโดยลำดับ การบูชาบรรพบุรุษ (พ่อแม่) เท่ากับการบูชาสวรรค์ด้วย

มีศรัทธาว่า ดวงวิญญาณเมื่อละจากร่างไปแล้ว ถ้าไม่พินาศเสียเพราะการทำบาปหยาบช้า เป็นเอกภาพ (Unity) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสวรรค์ (หรือธรรมชาติ ตามคำอธิบายต่อมาของเต๋า) เป็นอมตะ (อนุมานคล้าย

กับคติปรมาตมามันของพราหมณ์. ในศาสนาจีนโต การตายเท่ากับเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวใหม่ ดวงวิญญาณถ้าไม่พินาศเสีย ก็ไปเป็นเทพเจ้า)

(ในศาสนาจีนโต แสดงลักษณะธาตุผู้สร้าง เป็นเทพเจ้าชายหญิง ๒ องค์ คือ เทพอิชานางิ กับ เทพอิชานามิ เปรียบเทียบได้เท่ากับกัณหา และหิณ)

๖. ข้อเปรียบเทียบชีวิตของศาสดา อุปนิสย และการปฏิบัติ

ข้อควรเปรียบเทียบ ควรยกเอาชีวิตของศาสดาผู้ตั้งศาสนาใหญ่อันแพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบันเท่านั้น จักเพียงพอแก่ความมุ่งหมายในการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ

ก. ชีวิตของโมเสส ศาสดาแห่งศาสนายิว เกิดในตระกูลชาวบ้านสามัญ รับทุกข์ทรมานเกือบต้องตายเสียแต่ยังเล็ก มีบุญน้อยหนึ่ง ตกไปเป็นโอรสเลี้ยงของธิดากษัตริย์แห่งอียิปต์ ได้ศึกษาดี มีร่างกายแข็งแรง บึกบึน มานะกล้า อันเกิดจากเลือดการต่อสู้เอาชีวิตรอดของพ่อแม่ ในสมัยชนชาติยิวตกเป็นทาสของอียิปต์

อุปนิสย มีมานะ อดทน มุ่งมั่นเอาชัยชนะชีวิต เอาชนะศัตรู ย่อมสละชีวิต เพื่อชัยชนะของเผ่าพันธุ์ และวงศ์ตระกูลยามมีภัย มีธรรมแห่งความเป็นหัวหน้าคน ที่สุด ได้ชัยชนะ พาพี่น้องชาวยิวหนีความเป็นทาสของอียิปต์ไปได้

การปฏิบัติ สมเป็นนักศาสนาและหัวหน้าปกครองคน เห็นความจริงว่า ศรัทธา (ศาสนา) เป็นรากใจคน หมู่คนเหมือนต้นไม้ใหญ่ ควรมีรากผูกพันกัน ให้แน่นแฟ้น เพื่อลำต้นของไม้ ขอนี้ฉันใด ศรัทธา (ศาสนา) หากแตกแยกกัน ออกไปคนละอย่างสองอย่าง มีพระคนละองค์สององค์ ตามความพอใจหมู่คน ย่อมแตกแยกได้ หมู่คนควรมีศรัทธาอย่างเดียวกัน

ศรัทธา (ศาสนา) อันบุคคลนับถือไม่ถูกต้อง เป็นเครื่องยังความสามัคคีของหมู่คณะให้แตกแยก ถ้านับถือถูกต้อง จะยังความสามัคคีมั่นคงให้

เกิดแก่หมุ่คณะ หัวหน้าปกครองคนต้องเข้าใจ และปฏิบัติดังกล่าวนี

โมเสส เสียสละ ผละออกจากหมุ่คณะไป ทรมานตนอยู่บนภูเขาซีไนจนได้รับบัญญัติ ๑๐ ประการ (Ten Commandments) อันพระเจ้าทรงมอบให้เป็นหลักศาสนา (พระเจ้าองค์เดียว บัญญัติกลุ่มเดียว ทางเดียว) ของชนชาติยิว เป็นสุดท้ายแห่งชีวิต

(หมายเหตุ : โมเสสเป็นนักศาสนา เป็นหัวหน้าปกครอง เป็นนักต่อสู้ เป็นผู้กู้ชาติ ให้นำหลุดจากความเป็นทาสของชาติอื่น ผู้จะเป็นหัวหน้าปกครองคน และผู้กู้ชาติ หากหมดธรรม ความเป็นนักศาสนา (เครื่องประกอบส่วนสำคัญ) เสียแล้ว เห็นทีจะทำงานไม่สำเร็จ)

ข. ชีวิตของเล่าจื้อ ผู้ตั้งศาสนาเต๋า เกิดในตระกูลชาวนายากจนแคว้นไฮน่าน ภาคกลางของจีน มีหมุ่คนและชีวิตเป็นโรงเรียน ศึกษาจากธรรมชาติ มากกว่าจากคน ฉลาด คิดลึก ช่างไตร่ตรองมาตั้งแต่เล็ก โตขึ้นรับราชการในกรมอาลักษณ์หลวง เป็นนักปราชญ์ประจำราชสำนัก มีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ปรากฏว่ามีครอบครัว

อุปนิสัย มักน้อย กระหมัดกระหม่อม เมตตาอารี อ่อนน้อม ถ่อมตน รักธรรมชาติ รักความสงบ ใช้ความดีตอบความชั่ว สุดท้ายแห่งชีวิต ออกแสวงหาความสงบ และความเป็นจริงของธรรมชาติ

สั่งสอนคนด้วยวิธีให้ดำรงชีวิตตามธรรมชาติ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงสังคม เห็นว่า คนจะทำดี ทำชั่ว ธรรมชาติลงโทษเอง ไม่ต้องมีกฎหมาย (ดูศาสนาเต๋า)

ค. ชีวิตของมหาวิระ ผู้ตั้งศาสนาเซน หรือชินะ เกิดในราชตระกูลแคว้นวิเทหะ ลุ่มแม่น้ำคงคาตอนเหนือ ชมพูทวีป ตระกูลวงศ์สัมพันธ์อยู่กับเจ้าลิจฉวี มีพี่น้องชายหญิงฝ่ายละหนึ่ง มีการศึกษาตามฐานะของลูกกษัตริย์ มั่นคงในศาสนาฮินดู แต่งงานเมื่ออายุ ๑๙ อยู่ครองเรือนถึงอายุ ๒๘ ไม่มีผู้สืบสกุล

พระนิสัย เป็นคนพูดน้อย (หรือไม่พูดเลย) กล่าวหาญ สามารถบังคับช้างเผือกได้ จนได้นาม มหาวีระ แปลว่า ผู้กล้าหาญมาก ไม่การศึกษาบัญญัติของศาสนา เกลียดวรรณะของผู้สูงศักดิ์ เกลียดคนดูหมิ่นคน ออกบวช เพราะมรณกรรมของบิดามารดา ผู้บำเพ็ญทุกกิริยาจนถึงชีวิต

การปฏิบัติ เมื่อละสมบัตินอกบวช ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด บำเพ็ญทุกกิริยา เป็นอติตถิลมถานุโยคอย่างแรง ยึดมั่นในปฏิญญา “ความเป็นผู้หนึ่ง” สิ้นเวลา ๑๒ ปี คนทั้งหลายพากันเห็นว่าเป็นผู้สำเร็จ เป็นอรหันต์ ผู้ถึงโมกษะ ปฏิเสธเรื่องพระเจ้าของพราหมณ์ ยึดหลักบำเพ็ญทุกกิริยา ละปาณาติบาต ในสรรพสัตว์ รุกขาติ และดินชาติทั้งปวง

จ. ชีวิตของสิทธัตถะโคตมะ ผู้ก่อตั้งพุทธศาสนา พระนามเดิมสิทธารถ อุบัติในตระกูลกษัตริย์ศากยวงศ์ กรุงกบิลพัสดุ์ แขวงมัลลประเทศ ชมพูทวีปตอนเหนือ พระมารดาสิ้นชีพ เมื่ออายุเพียง ๗ วัน ได้พระแม่น้าเป็นผู้เลี้ยงดูมา จนเติบโตใหญ่

ทรงรับการศึกษาสูงสุด เท่าที่ลูกกษัตริย์จะพึงได้ อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงในราชตระกูลแห่งกรุงวิเทหะ เมื่ออยู่ในครุณวัยพระชนมายุเพียง ๑๖ พรรษา

ทรงเสวยสุขสมบัติในมราวาสวิสัยอย่างอุกฤษฏ์ ได้พระโอรสกับพระชายา ๑ พระองค์ ดำรงตำแหน่งเป็นองค์รัชทายาท จักได้ราชสมบัติภายหลัง แต่ทรงละเพศมราวาส เสด็จออกทรงผนวช บำเพ็ญพรต จวบจนได้พบพระธรรมเป็นพุทธะ

พระนิสัย ไม่สงบ เกลียดการประหาร ไม่ทรงนิยมการแบ่งชั้นวรรณะของมนุษย์ ไม่ทรงเห็นด้วยกับจรรยาธรรมมากอย่างของกษัตริย์ศากยะ ไม่ทรงมีทิฐิमानะ เช่นราชวงศ์ทั้งหลาย ทรงเหน็ดเหนื่อยหน่ายความวุ่นวายของสังคม มีพระทัยน้อมไปในบรรพชาเพศ สละความสุขส่วนพระองค์ พระชายาและพระโอรส เสด็จออกแปลงเพศเป็นดาบส แสวงหาธรรมเมื่อพระชนม์ ๒๙ พรรษา

การปฏิบัติ (ดูวิธีประกาศศาสนา ข้างหน้า)

ง. ชีวิตของขงจื๊อ ผู้ตั้งศาสนาขงจื๊อ เกิดในตระกูลทนายยากจนในแคว้นซันตง จีนภาคเหนือ เป็นลูกชายคนเดียวของพ่อแม่ บิดาตายแต่ยังเยาว์ ต้องทำงานหนัก เรียนหนังสือเมื่ออายุมาก หากินเลี้ยงมารดาไปด้วยในระหว่างเรียน แต่งงานกับหญิงตระกูลดีคนหนึ่ง มีลูกชายคนหนึ่ง แต่งงานได้ไม่นาน มารดาก็สิ้นชีพ

ไม่ได้เป็นทหารตามตระกูล รับราชการฝ่ายพลเรือน มีหน้าที่คอยเก็บภาษีข้าวเปลือก ครอบครัวไม่รู้ราบรื่น เพราะมีนิสัยนิยมไปทางศึกษา มากกว่าโลภเกีย

อุปนิสัย ใฝ่ศึกษา กลายเป็นหัวหน้าการทำพิธี และจารีต กลายเป็นครูอาจารย์ มีศิษย์หามาก การทำราชการ ทำให้เห็นความบกพร่องของบ้านเมือง เห็นการกดขี่ของชน จนเกิดเหนืยหน่ายสังคม แต่มุ่งแก้ไขสังคม ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติแบบเล้าจื้อ

การปฏิบัติ งานของขงจื๊อ คืองานแก้ไขสังคม วางหลักความสัมพันธ์ ๕ ประการ ตามหน้าที่อันบุคคลพึงปฏิบัติต่อกัน คือ หน้าที่ระหว่างผู้ปกครองกับพลเมือง, บิดามารดากับบุตร ธิดา, สามีกับภรรยา, ผู้สูงอายุกับผู้เยาว์, และเพื่อนกับเพื่อน

ขงจื๊อ วางหลักปฏิบัติโดยยึดความสัมพันธ์ เพื่อความเจริญในสังคมว่า รากฐานของอาณาจักร คือ รัฐ รากฐานของรัฐ คือ ครอบครัว รากฐานของครอบครัว คือ ตัวเอง (ดูศาสนาขงจื๊อ)

จ. ชีวิตของพระเยซู ผู้ตั้งศาสนาคริสต์ เกิดในตระกูลช่างไม้ สมัยบ้านเมืองระส่ำระสาย กษัตริย์ของยิวปกครองด้วยทารุณกรรม ยิวส่วนหนึ่งต้องระหกระเหินไปอยู่ในอียิปต์ กลับไปพบทารุณกรรมในอียิปต์อีก รับการ

ศึกษาตามประสาของผู้หลบภัย   จวบสมัยยิวตกอยู่ใต้ปกครองของโรมัน
(ดูศาสนายิว)

อุปนิสัยเป็นผู้อ่อนน้อม ถ่อมตน อ่อนโยน (ใกล้ลักษณะอ่อนแอ) รักเด็ก รักชาวบ้านใกล้เรือนเคียง กตัญญู เมตตา ให้อภัยคนไม่เลือกหน้า ไม่เห็นด้วยกับการปกครองของโรมัน เกลียดการทารุณ ตั้งหน้าปฏิรูปศาสนเดิม ต้องการยึดเอาศาสนา มีหลักเมตตาเป็นต้น เป็นหลักแห่งการปกครอง มุ่งหน้าทำทุกอย่างให้ชาวยิวหลุดรอดจากทารุณกรรมของโรมัน โดยวิธีของศาสนา คือการใช้ธรรมเป็นอาวุธ

การปฏิบัติ (ดูวิธีประกาศศาสนา ข้างหน้า)

ฉ. ชีวิตพระมหะหมัด ผู้ตั้งศาสนาอิสลาม เกิดในตระกูลพ่อค้า กลางทะเลทรายแหลมอาหรับ สมัยแย่งความเป็นใหญ่กัน ในตระกูลอาหรับหลายตระกูล ใครมีเงินมาก ย่อมมีอำนาจมาก ใครมีการค้าขายดี ย่อมมีบริวารมาก ใครรวมคนได้ จักได้เป็นใหญ่กว่าคนทั้งปวง

ดำเนินชีวิตค้าขายตามวงศ์ตระกูล ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่ได้ศึกษารู้จักโลกและชีวิตคน จากการท่องเที่ยวค้าขายไปในถิ่นไกล

อุปนิสัย อ่อนโยน แต่บึกบึน เด็ดขาด ปรารถนาใหญ่ ต่อสู้ตามแบบทหาร (ตรงข้ามกับพระเยซู) รู้จักเหตุแห่งความแข่งดีในสังคม และจับเหตุได้ว่า การแยกศาสนา เป็นเหตุแห่งการแยกสังคม (ดูจริยวัตรของศาสดาผู้นี้ในหัวข้อ “จริยธรรมอิสลาม” ที่กล่าวมาแล้ว)

วิธีปฏิบัติ (ดูวิธีการประกาศศาสนา ข้างหน้า)

ข. ชีวิตของนบีนก ศาสดาแห่งศาสนาสิกข์ เกิดในตระกูลอินดูวรรณะ พราหมณ์ผู้ยากจนที่หมู่บ้านทัลวันดีตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองลาฮอร์ (ปากีสถาน) บิดาเป็นคนรับใช้เจ้าเมือง มารดาเป็นคนเคร่งศาสนา ฉลาด มีปัญญาถกเถียง

ปัญหาคาสนาได้ตั้งแต่อายุ ๗ ปี แรกงานในคัมภีร์พระเวท เรียนรู้หลักศาสนาต่าง ๆ แต่งงานกับหญิงตระกูลดีในละแวกเดียวกัน มีลูก ๒ คน ชีวิตครอบครัวไม่ค่อยปกติสุข เพราะนานักชอบสงบ ภรรยาชอบสนุก ที่สุดหนีลูกเมียออกไปหาความสงบอยู่ในป่า เมื่ออายุ ๓๖ ปี

อุปนิสัย ใฝ่สงบ เมตตา ชอบแก้ไขตัดแปลงหลักศาสนาที่ทำให้คนงมงาย ชอบผจญภัย สอนคนให้เข้าใจถูกต้อง

การปฏิบัติ ไม่ยอมแสดงว่าศาสนาใดดีกว่าศาสนาใด ฮินดู หรืออิสลามดีเท่ากัน สอนให้คน ๒ ศาสนาซึ่งวิวาทกัน ให้สามัคคีกัน ไม่ยอมประกาศตัวเป็นศาสนิกของศาสนาใด ชอบกล่าวว่าตนเป็น ลิกซ์ คือ นักศึกษา

ออกเดินทางสั่งสอนอย่างกว้างขวางไปถึงแหลมอาหรับ ต้องผจญภัย เคยถูกทำร้าย เคยได้รับโทษจากผู้มีอำนาจ

๗ . ข้อเปรียบเทียบสังคมในสมัยของศาสดา

หมายเหตุเบื้องต้น : การเปรียบเทียบภาวะในสังคมในสมัยของศาสดานั้น ๆ กำหนดเอาศาสดาของศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ (Living Religions) ตามหัวข้อที่กล่าวมาในเรื่องชีวิตของศาสดา ๗ ล ๑ (ข้อ ๒)

หมายเหตุต่อไป : ความจำเป็นในการเปรียบเทียบภาวะในสังคมในสมัยของศาสดา เพื่อแสดงให้เห็นศาสนาทั้งหลายที่เกิดขึ้นก่อรูปขึ้นจากสิ่งแวดล้อม มีความเป็นไปทางภูมิศาสตร์ และสังคมเป็นต้น ต่างกัน ศาสนาจึงมีรูปร่างต่างแยกมนุษย์เป็นประเภท และมีฐานะ (Human Status) ไม่เหมือนกัน ทั้งที่จุดตั้งของศาสนานั้นส่วนใหญ่เหมือนกัน

รูปของศาสนา เกิดขึ้นเพราะอาศัยความแตกต่างกันของภูมิศาสตร์และสังคมที่แวดล้อม (ชีวิตศาสดาผู้ก่อตั้งศาสนา) มีรูปดังต่อไปนี้

ก . สังคมยิวสมัยโมเสส

ก. ยิวตกเป็นทาสของอียิปต์ ได้รับความทารุณในความเป็นทาสนั้น ชาวยิวจะจัดกระจาย ไม่เป็นถิ่นที่

ข . ยิวไม่มีที่พึ่งแน่นอน ต่างคนต่างหาที่พึ่งไปคนละอย่าง มีศรัทธา มีสิ่งเคารพแตกแยกกันออกไป ด้วยความเข้าใจ และขาดผู้นำที่ดี

ค . ละเมิดสิทธิและสมบัติของกันและกัน

ง . ประหารกันเอง ผู้มีกำลังมาก ประหารผู้มีกำลังน้อย

จ . ความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ไม่มี

ฉ . ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน ฯลฯ

เหตุสังเขปดังกล่าว ศาสนาของยิวจึงออกมาในรูปบัญญัติ ๑๐ ประการ (Ten Commandments) โมเสสผู้ประกาศบัญญัติ (อ้างพระเจ้า) ต้องการเรียกความสูญเสีย ๖ ประการ ดังกล่าวข้างต้นในหมู่ชนชาติยิว ให้กลับคืนมา

ข . สังคมอิหร่านสมัยโซโรอัสเตอร์

บริเวณที่ราบสูง อนุমানสถานที คือ แคว้นอาเซอร์ไบจานทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ใกล้เขตแดนรัสเซียบางส่วนในปัจจุบัน รกร้างแห้งแล้ง แรงร้ายด้วยกำลังลม ผสมทราย เป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์และสัตว์ อาชีพคนทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ มีเผ่าตูเรเนียน และเผ่าคนใกล้เคียงเข้ามาแย่งที่ทำมาหากิน

-
๑. ตูเรเนียน ได้จากชื่อทะเลทรายตูราน บริเวณเอเชียกลาง กับตะวันออกเหนืออิหร่าน ปัจจุบันกำหนดอยู่ในเขตสาธารณรัฐอุซเบกสถาน และคาซัคสถานของสหภาพโซเวียต - Webster's Geographical Dictionary - G . S . C . Herriam Co ., Spring field , Mass ., -U . S . A . 1949.

สภาพสังคมส่วนใหญ่ ลำเค็ญ ถูกบีบบังคับ เจ้าของที่ดินบีบบังคับผู้ไม่มีที่ดิน คนและสัตว์ได้รับทรมานทางจิตใจจากคน ทางร่างกายจากธรรมชาติ

ศรัทธาดั้งเดิม ของสังคมนี้ นับถือมหาเทพอาหุมาสดา ว่าทรงมีฐานะเป็นจอมจักรวาล ใครจะปรารถนาสิ่งใด จะทรงประทานสิ่งนั้นให้ พวกนักพรตทำเหตุใหญ่ บัญญัติว่า การบูชาอาหุมาสดา ต้องพลีด้วยชีวิตสัตว์เลี้ยงข้าวปลาอาหาร บัญญัติของนักพรต กลายเป็นเครื่องทำลายความเป็นอยู่ของสังคม ซึ่งไม่มีที่พึ่งอยู่แล้ว ให้ลำเค็ญยิ่งขึ้นอีก

สุดท้าย ศรัทธาของบุคคลตกอยู่ในลักษณะเชื่อมั่นว่าเอาสิ่งที่จะคว่ำเอาได้ แต่ทุกครั้งที่คว่ำได้ ไม่มีสิ่งใดเป็นที่พึ่งได้ ธรรมชาติที่โหดร้าย ความอ้ำอืดจากน้ำใจคน ข้ำเติมความลำเค็ญยากเข็ญให้ทับทวีขึ้น

ลักษณะของสังคม เห็นได้ชัดจากคำวิงวอนอาหุมาสดาของโซโรอัสเตอร์ที่ว่า “ ยังมีแผ่นดินใดอีกหรือ ที่ข้าจะหลบซ่อนอยู่ได้ ฯลฯ ข้าปฏิบัติไปไม่ได้รับผลอันใด ปศุสัตว์เพียง ๒ -๓ ตัว คนเพียง ๒ -๓ คน เท่านั้นที่เป็นของข้า ข้าควรจะปฏิบัติอย่างไร ข้าควรจะได้รับรางวัลจากผลแห่งการกระทำอย่างน้อย ม้าตัวเมียสัก ๑๐ ม้า ม้าผู้สัก ๑ ม้า และอูฐสัก ๑ ตัว ฯลฯ ”

โซโรอัสเตอร์ พยายามหลีกเลี่ยงสังคมนั้น พยายามทำลายศรัทธาอันยังโซโรอัสเตอร์สังคมให้ปั่นป่วนเช่นนั้น ตกลงใจประกาศศาสนา และวินิจฉัยได้ว่าใช้ศาสนาของตนเป็นเครื่องมือทางการเมืองด้วย

ค. สังคมชาวจีนสมัยเล่าจื้อ และขงจื้อ

สังคมชาวจีนในสมัยเล่าจื้อ และขงจื้อ กำหนดเอาความเป็นไปสมัยราชวงศ์จิ๋วเป็นหลักอธิบาย และควรรวมอยู่ในสมัยเดียวกัน

สมัยนั้น การปกครองของจีน มีเจ้าครองนครถึง ๑๘,๐๐๐ นคร ขึ้นอยู่กับอำนาจบริหารส่วนกลาง ราชวงศ์มีที่ปรึกษาของกษัตริย์ถึง ๖ ตำแหน่ง

ทุกตำแหน่งไม่มีงานประจำ สุดแต่กษัตริย์จะทรงใช้ผู้ใด กระทำสิ่งใด ตามความพอพระทัย ราชการสำคัญ มีการคลัง การพระราชวัง การศึกษา การเกษตร การค้า การทหาร การส่งเสริมการช่าง การก่อสร้าง และการเช่น สรรวงบูชาในพิธีกรรม

พิธีกรรม เกี่ยวกับศรัทธา ความเชื่อถือศาสนา คือ การบูชาบรรพบุรุษ เป็นหลักใหญ่ บรรพบุรุษที่ใหญ่กว่าผู้ใด คือสวรรค์ ราชสำนักประกอบพิธีบูชา สวรรค์ฟุ่มเฟือยมีอย่างต่าง ๆ กษัตริย์ผู้เป็นโอรสของสวรรค์ได้รับการบูชา อย่างมโหฬาร ตรงข้ามกับราษฎรสามัญ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสวรรค์ พิธีกรรม ของชาวบ้านคือ บูชาธรรมชาติที่ให้คุณให้โทษ และบรรพบุรุษในครัวเรือน ความเป็นอยู่สันเปลี่ยนไปด้วยเรื่องพิธีกรรม

มีระเบียบบริหารราชการโดยการสืบตระกูล สามัญชนจึงอาจเป็นใหญ่เป็นโตได้ทันทีทันใด การอาชีพ ทำไร่นา ถือว่าที่ดินเป็นของหลวง หลวงเป็นผู้ให้เช่า เป็นระบบบริดภาณี ชาวไร่นาตกอยู่ในภาวะจำยอม ต่อข้าราชการชั้นผู้ใหญ่

ระบบสังคมที่รุนแรงที่สุดต่อราษฎร คือ ระบบการลงโทษ มีโทษตัด ไข่นู ไล่ชื่อห้า ชื่อมือ เผาทั้งเป็น ประจานศพ ประหารชีวิตโดยการสับออกเป็น ท่อน ลางที่มีการประหารทั้งครอบครัว ฯลฯ

เล่าจื๊อทำราชการอยู่ในกรมอาลักษณ์หลวง มองเห็นความยุ่งยากของ สังคม เกิดความเหนื่อยหนัก เห็นว่าความเป็นระเบียบของสังคมที่ดีที่สุด คือ ประพฤติตนให้กลับไปอยู่ในสภาพเดิม เล่าจื๊อมีหลักประพจน์ประจำตัว ๓ ประการ คือความเมตตา ความกระหมัดกระหม่อม และความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็น เครื่องแก้สังคมที่ตนปรารถนาได้

แต่โดยนัยตรงข้าม ขงจื๊อไม่ยอมหลักสังคม เห็นว่าสังคมควรแก้ด้วย กฎหมายที่มนุษย์จะต้องวางขึ้นเพื่อแก้มนุษย์และลงมือจัดระบบสังคม โดยวาง หลักความสัมพันธ์ทั้ง ๕ (คู่ข้างต้น) ถือว่าการทำอย่างเล่าจื๊อ ไม่เป็นทางรอด

น . สังคมอินเดียสมัยมหาวิระตั้งศาสนาชน (ชินะ)

และสมัย สิพัตถโคตมะ ผู้ประกาศพุทธศาสนา

หมายเหตุ : สังคมอันควรเปรียบเทียบในหัวข้อนี้ ควรรวมเป็นอันเดียวกันได้ ด้วยว่าสังคมของอินเดียในสมัยของผู้ประกาศศาสนาชน และผู้ประกาศพุทธศาสนา อยู่ในสมัยเดียวกัน

“ คนในชมพูทวีป แบ่งออกเป็น ๔ จำพวก เรียกว่าวรรณะ คือกษัตริย์ จำพวกเจ้า มีฐานะทางรักษากษัตริย์ , พรหมณ์ จำพวกเล่าเรียน มีฐานะทางฝึกสอนและทำพิธี , แพศย์ จำพวกพลเรือน มีฐานะทางทำมาค้าขาย , ศูทร จำพวกคนงาน มีฐานะทางรับจ้างทำของ กษัตริย์และพรหมณ์ จัดเป็นชาติสูง แพศย์เป็นสามัญ ศูทรเป็นต่ำ ฯลฯ พวกเหล่านั้นที่เป็นชั้นสูง ย่อมมีมานะถือตัว จัดเหตุชาติและโคตรของตน พวกกษัตริย์และพวกพรหมณ์ย่อมรังเกียจพวกชั้นต่ำลงมา ไม่สมสู่เป็นสามีภรรยาด้วย ไม่ร่วมกันด้วย เพราะเหตุนี้ พวกกษัตริย์ก็ดี พวกพรหมณ์ก็ดี จึงสมสู่กันแต่ในพวกของตน พวกมีโคตรสูง ย่อมรังเกียจพวกมีโคตรต่ำดุจเดียวกัน ไม่สมสู่ด้วยคนอื่นจากสกุลของตน เช่นพวกคากะยันต์เป็นโคตรโคตร ไม่สมสู่แม้พวกกษัตริย์ด้วยกันแต่ต่างโคตร ย่อมสมสู่ด้วยกันเอง ฯ

“ วรรณะ ๔ เป็นจำพวกใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอีกแต่เป็นจำพวกเลวทั้งนั้น เกิดแต่วรรณะ ๔ เหล่านี้ สมสู่กับวรรณะอื่นจากพวกของตน เช่น พวกพรหมณ์ได้กับศูทร มีบุตรออกมาจัดเป็นอีกจำพวกหนึ่งเรียกว่า จันทาล จำพวกคนเกิดจากบิดามารดาต่างวรรณะกันเช่นนี้ เขาถือเป็นคนเลว เป็นที่ดูหมิ่นของคนมีชาติสกุล ฯลฯ

“ คนในยุคนั้น สนใจในวิชาธรรมมาก จึงเป็นคนเจ้าพิธีที่ถือว่าตายแล้วเกิดก็มี ถือว่าตายแล้วสูญก็มี ฯลฯ บางพวกถือว่าสัตว์จะได้สุข หรือทุกข์ก็ได้เอง สุขทุกข์ไม่มีเหตุปัจจัย บางพวกเห็นว่าสุขทุกข์มีเหตุปัจจัย ฯลฯ บางพวกเห็นว่า

สุขทุกข์มีเพราะเหตุภายนอก มีเทวดา เป็นต้น บางพวกเห็นว่า สุขทุกข์มีมาเพราะเหตุภายใน คือกรรม (จึง) บวงสรวงขอให้เทวดาช่วยบ้าง ขวนขวายในทางอื่นบ้าง ฯลฯ

“ ส่วนคนที่เป็นพื้นเมือง ถือตามลัทธิของพราหมณ์ ประพฤติตามคำสอนในไตรเพท - ถือว่าโลกธาตุทั้งปวงมีเทวดาสราง - มีเทวดาต่างองค์เป็นเจ้าของ กราบไหว้เช่นสรวงเทวดานั้น ๆ อ้อนวอนขอให้ประสบผลที่ตนปรารถนา ทำพิธีเพื่อสวัสดิมงคลด้วยบุญญาญคือติดเพลิงเช่นสรวง มีวิธีประพฤติวัตรเป็นการบุญ เรียกว่าตบะคือ อย่างกิลส ทรมานร่างกายให้ได้รับความลำบาก ฯลฯ ถ้าสิ้นชีวิตด้วยการประพฤติ คนนั้นก็จะได้ไปสวรรค์ ฯลฯ ”

สังคมในสมัยนั้น มีเป็นประการดังนี้ คือเหตุยังความเหนื่อยหน่ายในฆราวาสสมบัติให้เกิดแก่ศาสนา โดยเฉพาะแกลัทธิตถโคตมะ อนึ่ง ยังวิธนาการเมืองในสมัยนั้น เป็นเครื่องแสดงสังคมอีกแบบหนึ่ง และเป็นเหตุแห่งการออกบวชของศาสนาทั้งสองนั้นด้วย ”

ง. สังคมชาวยิว สมัยพระเยซู

ชาวยิวกระจัดกระจาย ความเป็นผิกแผ่นไม่ได้ ส่วนหนึ่งตกเป็นทาสอยู่ในประเทศอียิปต์ ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ ณ กรุงเยรูซาเล็ม พวกที่ทนการปกครองของโรมันไม่ได้ ก็พากันหนีไปอยู่ในแผ่นดินอื่นที่ปลอดภัย

๑. “พุทธประวัติ” นิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๓๙ พ. ศ. ๒๕๐๑ หน้า ๕-๗

๒. อ้าง “พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่” หน้า ๕๒- ๘๖ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ โอเดียนสโตร - เสฐียร พันธรังษี รวมจาก The Buddha and His Dhamma - B.R . Ambedkar 1959 และพุทธประวัติฝ่ายมหายานเล่มอื่น

ชาวยิวตกอยู่ใต้ปกครองของจักรพรรดิโรมัน มีผู้แทน (ข้าหลวงใหญ่) ของจักรพรรดิมาประจำ คอยดูแลบ้านเมือง แต่อนุญาตให้บรรพชิต (ยิว) สถิต ณ กรุงเยรูซาเล็ม ปกครองกันโดยทางศาสนา

ชาวโรมันผู้เข้ามาเป็นใหญ่ เอาใจผู้สอพลอ เพื่อประโยชน์ทางอำนาจ เงินทอง และความสุขทางโลกีย์ มีอย่างอื่น บรรพชิตตกเป็นเครื่องมือของโรมัน ถูกยกยอปอปั้น ละธรรมเสีย ปล่อยให้โรมันแสวงหาประโยชน์ เพื่อลาภยศของตนเอง ส่งเสริมทารุณกรรมของโรมัน อันกระทำต่อชาวยิว

ความสุขทางโลกีย์ในสมัยนั้น คือความฟุ่มเฟือย ความมัวเมา ความสนุกสนานที่ชาวโรมันนำเข้ามา และแสวงหาในหมู่ชาวยิว โรมันเก็บภาษีทุกอย่าง คนใดไม่ต้องการเสียภาษี ต้องหาประโยชน์ให้แก่โรมัน ชาวยิวตกอยู่ในฐานะลำเค็ญสาหัส ผู้มีสุขสบาย คือผู้ค้าขายกับโรมัน และบรรพชิตยิว ผู้ไม่รักษารธรรม

ข้อควรระลึก : พระเยซูประกาศศาสนา มุ่งทำลายทารุณกรรมตามแบบปกครองของโรมัน พยายามเปลี่ยนแปลงแผนปกครองและความไม่มีธรรมของนักพรตยิว ที่ร่วมมือกับโรมัน (ดู วิธีประกาศศาสนา ข้างหน้า)

จ . สังคมอาหรับ สมัยพระมหะหมัด

แผ่นดินแห้งแล้ง เป็นทะเลทราย ห่างจากทะเลแดงเข้าไปประมาณ ๒ พันเส้น เป็นที่ตั้งเมืองโบราณชื่อ เมกกะ เป็นศูนย์กลางการค้าขายของพ่อค้าผู้มาจากเมืองไกลและเป็นที่รวมคนหลายพวกหลายเผ่าคนทั้งหลายบูชารูปเคารพ (พระเจ้ากลางทะเลทราย) ของตนไปแต่ละพวก แต่ละเผ่า นับว่ารูปเคารพเหล่านั้นมีกว่า ๓๖๐ ชนิด

เผ่าใหญ่กว่าเผ่าอื่น คือ เผ่าคูราอิช เป็นเผ่าของพระมหะหมัด มีหน้าที่รักษาสถานศักดิ์สิทธิ์ คือ “กาศบะห์” อันเป็นศูนย์การนับถือ (ศาสนา) ของบุคคลผู้อยู่ในแหลมอาหรับทั้งสิ้น

เผ่าแต่ละเผ่า ต่างถือตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน การนับถืออนุชา (รูปเคารพ) เป็นไปตามความพอใจของหัวหน้าเผ่า ทุกเผ่าแก่งแย่งความเป็นใหญ่แก่กัน สังคมแตกแยกเพราะศรัทธา (ศาสนา) เป็นคนละแบบไม่รวมกัน ใครรวมศาสนาได้ จะรวมหมู่คนได้ และย่อมเป็นใหญ่ในหมู่บ้านคนได้

พระมหามหันต ได้กำลังทางทรัพย์จากภรรยาหน้าย (นางคาคิยาห์) เกิดความมั่นใจ (จากเทพนิมิต) ประกาศคำสอนใหม่ (ของพระเจ้า) เสี่ยงภัยหาวิธีทำลายอำนาจของหัวหน้าเผ่าอื่น ทำลายรูปเคารพ และศรัทธาประเภทอื่นได้หมด ประกาศศาสนาอิสลาม การนับถือพระเจ้าอันล้นพระองค์เดียว (ไม่มีรูปเคารพ) ด้วยการทำสงคราม นวดนวดจะเอาชีวิตไม่รอด (ดูประวัติพระมหามหันตตอนต้น)

๖. ข้อเปรียบเทียบ ไวพจน์และอภินิหาร

ไวพจน์ คือ คำอันเป็นคุณศัพท์ แสดงภาวะและคุณลักษณะของศาสดา ทำให้เห็นฐานะของศาสนาที่ตั้งเป็นรูปขึ้นอย่างไร

ส่วน **อภินิหาร** คือ คักดิ์อันแสดงให้เห็นอำนาจแห่งความเป็นผู้วิเศษของศาสดา อันเป็นธรรมชาติของบุคคลผู้เกิดมาเป็นหัวหน้าคน ย่อมประกอบด้วยคุณวิเศษอันมีในตนและเกิดจากตนอย่างหนึ่ง อันสวากผู้อุทิศชีวิตให้ ยกย่องศาสดาของตนให้เห็นเป็นผู้วิเศษ สมกับความเป็นบุคคลเช่นนั้น ๗ อย่างหนึ่งอันไม่วายจะมี

ก่อนเปรียบเทียบ ต้องกำหนดเป็นเบื้องต้นก่อนอย่างอื่น คือในศาสนาฝ่ายเทวนิยม กลุ่มเซมิติก มีศาสนายิว ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้น ยอมรับว่ามีพระเจ้าอยู่เหนือศาสดาของตน โมเสส (ยิว) เยชู (คริสต์) และพระมหามหันต (อิสลาม) รับคำสั่ง บัญญัติ หรือโอวาท ทุกอย่างมาจากพระเจ้า ศาสดาแต่ละคนมีฐานะเพียงเป็นศาสดาพยากรณ์ เพียงผู้แทนพระเจ้าหรือผู้เพียงเป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์เท่านั้น

ส่วนในศาสนาฝ่ายกลุ่มอารยัน มีศาสนาเซน และศาสนาพุทธเป็นต้น ศาสดา พระมหาวีระ และโคตมพุทธ ปฏิเสธอำนาจพระเจ้า มิได้รับบัญญัติมาจากใคร มิได้เป็นสื่อกลางระหว่างใครกับใคร หากจะเป็น ก็เป็นสื่อระหว่างบุคคลกับธรรม

มหาวีระ และโคตมพุทธ เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ที่ค้นคว้าธรรมได้ด้วยตนเอง ไม่มีพระเจ้าองค์ใดมาสั่งสอน หรือมอบหมายให้สั่งสอน เป็นผู้สั่งสอนธรรมตามที่ตนค้นพบด้วยตนเอง มหาวีระ และโคตมพุทธ ไม่มีพระเจ้าอยู่เหนือตน หากจะมีธรรมที่ตนค้นคว้าได้นั้นแหละ คือตัวพระเจ้า หรือหากจะเป็นตัวของตัวนั้นแหละ เป็นพระเจ้าในตัวของตัวเอง

กำหนดเสียได้ดังนี้ หากจะกล่าวเปรียบเทียบโดย ไวพจน์ คือ คุณศัพท์ อันแสดงภาวะหรือคุณลักษณะ และอภินิหาร จะต้องแยกออกเป็น ๒ ตอน ตอนหนึ่ง เปรียบเทียบคุณลักษณะระหว่าง พระเจ้า (ฝ่ายเชมิติด) กับธรรมะ (ฝ่าย อารยัน) อีกตอนหนึ่ง เปรียบเทียบอภินิหาร ระหว่างศาสดาผู้ประกาศคำสอน

พระเจ้า เป็นผู้สร้าง ผู้ประทานกำเนิด พระบิดา พระผู้ทรงศักดิ์สูงสุด ผู้ทรงพลัง ผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงเมตตาปรานี ผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงสัตย์ ผู้ทรงยุติธรรม ฯลฯ รวมแล้วว่ามีอยู่ถึง ๙๙ พระนาม หรือกว่านั้น ดูเหมือนพระนามอันแสดงคุณลักษณะนั้น ๆ จะเกิดขึ้นตามศรัทธาของบุคคล เข้าลักษณะคนสร้างพระเจ้า สร้างรูปใด ก็ถวายพระคุณลักษณะเป็นรูปนั้น

ธรรมะ หมายถึงธรรมชาติ อันเป็นสภาวะประจำโลก ธรรมนั้นเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้รักษาลोक ทรงความยุติธรรมในโลก เป็นพลังสูงสุดอยู่ในโลก เป็นสันติปฏิภาณ เป็นเอกาลิก เป็นเอหิปัสสิก เป็นผู้เลี้ยงไว้ซึ่งผู้ประพฤติตามธรรม ไม่เลี้ยงไว้ซึ่งผู้ไม่ประพฤติตามธรรม ธรรมนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน (ธรรมนิยามสูตร)

ข้อเปรียบเทียบอภินิหารของศาสดา

ก. โมเสส แม่ทอดอาลัย ปล่อยไปตามสายน้ำ รอดตายได้เป็นปาฏิหาริย์ พาชาวอิสราเอล เห็นความเป็นทาสออกจากอียิปต์ พระเจ้าทรงเปิดทะเลแดง แหวกทางให้ผ่านไป คราวหนึ่งขึ้นไปอยู่บนภูเขาซีนี บริกรรมรับบัญญัติ ๑๐ ประการ (จากพระเจ้า) มามอบให้แก่ชาวอิสราเอล ฯลฯ นับเป็นอภินิหาร ทั้งนั้น

ข. พระเยซู เวลาเกิด มีดวงดาวประหลาดในท้องฟ้า, คราวหนึ่งเดินทางสั่งสอนคนหลงทางเข้าไปอยู่ในป่า พร้อมกับศิษย์หมู่ใหญ่ วนเวียนอยู่ในป่า ๔๐ วัน ๔๐ คืน เลี้ยงศิษย์ไม่ให้หอดตายได้ ด้วยการเสกขนมปังให้กิน, รักษาคนโรคเรื้อนและคนตาบอดให้นายได้ด้วยวิธีบอกให้นายตามคำสั่ง และรู้ตัวจะถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต, ทนทิวที่สิ้นชีพ ท้องฟ้ามีดมัว มีปรากฏการณ์ประหลาดบนท้องฟ้า ฝนตกใหญ่ คนมีโรคเรื้อน นายโรค เพราะสายฝนนั้น แล้วพระศพก็เสด็จขึ้นสวรรค์ (คัมภีร์ ลูกา)

ค. พระมหะหมัด เวลาอุปติ มารดาเล่าว่า มีรัศมีพุ่งจากตัวมเหหมัด ไปยังปราสาทในซีเรีย เกิดแล้ว ลูกขึ้นเดินได้ หกล้มลุกขึ้นได้ แหงนหน้าขึ้นสู่ท้องฟ้า ก่อนประกาศศาสนา มีเทพเจ้ามาดลใจ เป็นเทวโองการให้ประกาศคัมภีร์กุระอาน, คราวหนึ่ง พาศิษย์ ๔๐๐ คนออกรบเข้าศึกในทะเลทรายหมดอาหาร หมดน้ำดื่ม ไกลจะสิ้นแรงทั้งทัพ มีแพะตัวหนึ่งเดินตรงเข้ามาหา พระมหะหมัด ได้น้ำนมจากแพะนั้น เลี้ยงศิษย์รอดตายได้ทั้ง ๔๐๐ คน (ตามความเข้าใจของพวกนิกายซูฟี)

ง. สิทธัตถโกตมะ อุปติแล้ว ทรงพระดำเนินได้ ๗ ก้าว มีเทวดาส่งท่อน้ำเย็น - ร้อนมาสงพระกายให้ , ประกาศความเป็นเอกอัครบุรุษในโลก ประกาศความเป็นชาติสุดท้าย จะไม่ทรงกลับมาอุปติอีก, ครั้นยังทรงพระเยาว์ เสด็จตามพระชนกไปในพิธีแรกนาขวัญ ประทับอยู่ตามลำพังได้ชมพวงฤกษ์

ทรงเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานจน ยังปฐมฌานให้เกิด ขณะนั้นเป็นเวลาบ่ายเงาแห่งต้นไม้ย่อมหายไปตามตะวัน แต่เงาต้นชมพู ตั้งตรงดุจในเวลาเที่ยงวัน ฯลฯ และอภินิหารอื่นอีกอันพันพรรณนา

การแสดงเปรียบเทียบอภินิหารของศาสดาโดยสังเขปจะนี้พึงกำหนดว่า อันธรรมดาผู้เกิดมาเป็นมหานุรุช ยังประโยชน์ใหญ่ให้เกิดแก่โลก แม้แต่เพียงแก่หมู่คณะ ย่อมมีความเป็นไปอันควรพิจารณา ว่าเป็นไปได้ทางหนึ่ง และมีความเป็นไป อันสาวกผู้ปรารภณายกย่องศาสดาของตนไว้ให้ปรากฏโดยอภินิหารอันไม่วายจะมี อีกทางหนึ่ง

ฉันนักศึกษา พึงใช้เสรีภาพแห่งความคิด พิจารณาตามควรแก่เหตุผล อันไม่มงาย “เหมือนบริโภคน้ำผลไม้เปลือกหนา ต่างว่ามั่งคุด หรือเงาะ กินเข้าไปทั้งเปลือกก็ผาด ควรปอกเปลือกปล้นเอาแต่เนื้อใน” จึงจะได้ประโยชน์

๘. ข้อเปรียบเทียบ วิธีประกาศศาสนา

วิธีประกาศศาสนา คือวิธีทำงานของศาสดา สำแดงให้เห็นกุศโลบายของศาสดาแต่ละคน ที่ปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ภูมิศาสตร์และสังคมนั้นๆ เป็นข้อให้ระลึกว่า จักอยู่ในสังคมใดควรปฏิบัติตนอย่างไร เข้าลักษณะ รู้จักเทศ เหตุการณ์ และบุคคล

จักแสดงเฉพาะงานของศาสดาผู้ก่อตั้งศาสนาใหญ่ อาทิ ศาสนายิว คริสต์ อิสลาม และพุทธศาสนา เพื่อมุ่งประโยชน์แก่สังคม อันสังกัดศาสนาใหญ่ ที่มีผู้นับถือมากอยู่ในปัจจุบัน

ก. วิธีประกาศศาสนา ของโมเสส

โมเสส มองเห็นความแตกแยกใหญ่ และความมีทุกข์ใหญ่ของชาวยิวทั้งปวง สังคมของชาวยิวถูกทำลายมาเป็นเวลาช้านานจึงตัดสินใจประกาศบัญญัติ ๑๐ ประการ อ้างเอานามของพระยะโฮวามาเป็นใหญ่

ความพยายามและการตัดสินใจของโมเสส สามารถผูกชาวฮิวไว้เป็นกลุ่มก้อนได้ แม้ต้องกระจัดกระจายไปอยู่แห่งหนตำบลใด โดยอาศัยบัญญัติ ๑๐ ประการนั้น โมเสสประกาศ (บังคับ?) ไว้เป็นสำคัญดังนี้

บัญญัติ ๑๐ ประการ เป็นเครื่องผูกพันกลุ่มคน พระเจ้าบัญญัติไว้เพื่อชาวฮิวทั้งหลาย บัญญัตินั้นเป็นเครื่องผูกพันชาติ และวงศ์ตระกูล

โมเสสประกาศให้กลุ่มชาวฮิว แต่งงานกันเองในหมู่ของตนเอง ไม่ยอมให้คนอื่นเข้าปะปน

ประกาศให้มีค่ายบริสุทธิ (Holy Tent) ไว้เป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา โมเสสเองเป็นผู้ทำพิธี ค่ายบริสุทธินี้ ต่อมากลายเป็นวิหาร หรือปูชนียสถานกลางของชาวฮิวในภายหลัง

ประกาศให้มีหีบแห่งพระบัญญัติ (Ark of Covenant) ภายในหีบมีหินศักดิ์สิทธิ์ จารึกบัญญัติไว้ ๒ แผ่น ให้ถือเท่ากับพระเจ้าได้ติดตาม (ลูกอิสราเอล) ไปด้วยทุกแห่งหน เพื่อความสามัคคีของชาติวงศ์

ข. วิธีประกาศศาสนา ของพระเยซู

เบื้องต้น พระเยซูประกาศเทศนาบนภูเขา (Sermon on the mount) มีความสำคัญแสดงวิธีการประกาศศาสนา อยู่ประโยคหนึ่งว่า “อย่าคิดว่า เราทำลายพระบัญญัติและคำสอนของศาสดาพยากรณ์ เรามีได้มาทำลาย แต่มาเพื่อจะ (แก้ไข) ทำให้สำเร็จ (ประโยชน์)”

ตั้งแต่ประกาศเทศนานั้นแล้ว พระเยซูนำบัญญัติในบัญญัติ ๑๐ ประการของโมเสสมาแก้ไข เพื่อประโยชน์ใหญ่แก่สังคม กว้างขวางออกไปอาทิบัญญัติ ข้อ ๖ (ห้ามมิให้ฆ่าคน) พระเยซูขยายออกไปถึงการฆ่าสัตว์ การประทุษร้ายทางวาจา และทางใจ เป็นการประหารด้วย

บัญญัติ ข้อ ๗ (ไม่ให้ล่วงประเวณี) พระเยซูขยายออกไปถึงทางใจไม่

ให้ละเมิดแม้แต่คิดล่วงประเวณี (ดูเรื่องในศาสนายิว) บัญญัติ ข้อ ๑๐ (เกี่ยวกับความโลภ) พระเยซูขยายกว้างออกไป คือ ไม่ให้ตระหนี่ ใครขอเสีย ๑ ตัว ควรให้อีก ๑ ตัว ให้ต่อสู่ความชั่วด้วยความดี ถ้าผู้ใดตกแค้นช้ายให้ย่ายแค้นชวาให้ตบอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้ เป็นต้น

อาจเพราะเหตุแห่งการ รู้ตัวว่าเป็นผู้มีกำลังน้อย นักพรตยิวพวกหนึ่งมีกำลังมาก และยิวกำลังตกอยู่ในอำนาจของโรมัน พระเยซูจึงประกาศศาสนาเริ่มจากคนยากจน เด็กผู้อ่อนแอ และผู้ไม่มีที่พึ่งก่อน

เมื่อส่งสาวกไปประกาศศาสนา พระเยซูเรียกศิษย์มาสั่งสอนให้ช่วยรักษาคนเจ็บให้หาย ช่วยคนตายให้เป็น ช่วยขับผีปศาจออกจากคนที่ถูกผีสิงที่ใดควรไป ไม่ควรไป บ้านใดควรอาศัย ไม่ควรอาศัย ถ้าที่ใดไม่ต้อนรับไม่ยอมฟังคำสอน ให้รีบออกไป สะบัดผงคลีของบ้านนั้นอย่าให้ติด แม้แต่ที่เท้า*

๑. พุทธศาสนาสอนเรื่องตระกูลที่ภิกษุไม่ควรเข้าไปหา มี ๔ คือ

น มนาเปณ ปจฺจุฏฺเฐนฺติ	ไม่เต็มใจรับรอง
น มนาเปณ อภิวาเทนฺติ	ไม่เต็มใจกราบไหว้
น มนาเปณ อาสนํ เทนฺติ	ไม่เต็มใจจัดที่นั่งให้
สนฺตมสฺส ปรีคฺยฺหนฺติ	ช้อนของที่มีอยู่
พหุภุมฺปิ โภกํ เทนฺติ	มีของมากแต่ให้น้อย
ปณฺนิตมฺปิ ลูฏํ เทนฺติ	มีของดีแต่ให้ของเลว
อสทกฺกจฺจํ เทนฺติ โน สทกฺกจฺจํ	ให้โดยไม่เคารพ
น อุปนิสฺสีทนฺติ ธมฺมสฺวนาย	ไม่นั่งใกล้เพื่อฟังธรรม (สนทนา)
ภาสิตมสฺส น รมิสฺสนฺติ	ไม่ยินดีถ้อยคำที่กล่าว

ตระกูลเหล่านี้ ภิกษุไม่ควรเข้าไป ถ้าเข้าไปแล้ว ก็ไม่ควรนั่ง-นวกนิบาต
อังกุตตรนิกาย

สอนศิษย์ว่า ไปถึงที่ใด ให้พูดแก่มหาชนว่า “แผ่นดินสวรรค์ เข้ามาใกล้ท่านแล้ว” และสั่งเสียไว้เป็นสำคัญว่า “เราใช้พวกท่านไป ดุจแกะอยู่ท่ามกลางฝูงหมาป่า เพราะฉะนั้นจึงเป็นคนฉลาดเหมือนงู และเป็นคนสุภาพเหมือนนกพิราบ”

พระเยซู ตั้งเมตตา หรือความรัก เป็นฐานแห่งการประกาศศาสนา เพื่อต้านทานกับความทารุณของโรมัน การประกาศศาสนาจึงเป็นไปในลักษณะอ่อนนุโลมตาม ทำนองเอาใจต่อผู้อ่อนแอ และผู้ไม่มีที่พึ่งทั้งปวง คนส่วนหนึ่งพากันนิยามชีวิตการสอนศาสนาของพระเยซูว่า “ไม่สู้” และต้องถูกจับประหารเพราะความอ่อนแอนั้น

ก. วิธีประกาศศาสนาของพระมหะหมัด

พระมหะหมัดรู้ตัวว่าเป็นคนไม่รู้หนังสือ รู้ความจริงว่าเผ่าคนทั้งหลายในแหลมอาหรับ ตั้งตัวเป็นศัตรูของตน ทุกเผ่าไม่ยอมรับคำสอนของตน และศึกษาวิธีประกาศศาสนาของพระเยซูมาด้วยดีว่า ศาสดาผู้นั้น ต้องสูญเสียชีวิตเพราะความอ่อนแอ

อาคัยเป็นคนบึกบึน มีความปรารถนาใหญ่ และมั่นใจในเทพโองการ จึงเปลี่ยนวิธีการสอนศาสนา ตรงข้ามจากที่พระเยซูเคยกระทำมา แสดงตัวเป็นคนเข้มแข็ง ไม่กลัวตาย ใครขัดขึ้น ใช้กำลังเข้าปราบ ใช้อาวุธเป็นเครื่องมือ ประกาศศาสนาบ่อยครั้ง เกือบเอาชีวิตไม่รอด ขณะที่ใด ประกาศศาสนา และการปกครองลงในที่นั้น พระมหะหมัดรักษาชีวิตตลอดมาได้เพราะต่อสู้ ได้เป็นศาสดาใหญ่ และเป็นผู้บริหารประเทศผู้ยิ่งใหญ่ในคราวเดียวกัน

การสงคราม กับการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม เป็นของคู่กันไปในประวัติศาสตร์ของศาสนา

น. วิธีประกาศศาสนาของอิทธิตลโคตมะ

อิทธิตลโคตมะ (พระพุทธเจ้า) ผู้ประกาศพุทธศาสนา เสด็จออกสู่บรรพชาเพศ เพราะทรงเบื่อหน่ายในสังคมอันเกลื่อนกล่นด้วยวรรณะ (ชั้น) ของหมู่ชนอันแตกแยกออกเป็นพวกเป็นเหล่าดูหมิ่นเหยียดหยามกัน ฯลฯ

พระโคตม ทรงมุ่งยังสังคมอันแตกแยกสูงต่ำกว่ากัน ให้เสมอเหมือนกัน ชาติและโคตรมิได้เป็นเครื่องแบ่งแยกมนุษย์ บุคคลพึงเสมอกันโดยธรรม ประกาศความเสมอเหมือนกันในหมู่สงฆ์สาวก เริ่มแต่การครองผ้า ความเป็นอยู่ด้วยอาหารบิณฑบาต และหลักการปกครองอันถือ **ธรรมเป็นใหญ่** (ธรรมาธิปไตย) กว่าบุคคล

ทรงประกาศความไม่มีทาสทาสส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เป็นการ ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เลิกดูหมิ่นเหยียดหยามกันในระหว่างวรรณะ ปฏิรูปเรื่องการทำบุญ ที่เคยฆ่ามนุษย์และสัตว์นุชาญญ ทรงเปลี่ยนเป็นให้สงเคราะห์กัน แทนการเบียดเบียนกัน ฯลฯ *

๑.มหาญญ ๕ อย่างของพรหมณ์ คือ

๑	อัสสเมระ	การฆ่าม้าบูชาญญ
๒	ปฺริสเมระ	การฆ่าคนบูชาญญ
๓	สัมมาปาสะ	ยัญตลอดปวง
๔	วาชเปยะ	ดื่มน้ำเมาเพื่อให้เกิดกำลัง เพื่อฉลองชัยชนะ
๕	นิรคพะ	หรือสรวพเมระ ยัญไม่มีขอบเขตจำกัด คือฆ่าครบ

ทุกอย่างบูชาญญ

พระพุทธเจ้าทรงแก้ไขปรับปรุงคำสอนของพรหมณ์ เปลี่ยนเป็น “ราชสังคหวัตถุ” ๔ คือ

๑	อัสสเมระ	ส่งเสริมการเกษตร
๒.	ปฺริสเมระ	ส่งเสริมคนดีมีความสามารถ
๓.	สัมมาปาสะ	ผูกใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ
๔.	วาชเปยะ	มิวจาเป็นที่น่ารัก

-อตุกกนิบาต และอฏฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย.

วิธีการประกาศศาสนาของพระสิทธัตถโคตมะ มุ่งตรงไปยังกลุ่มของนักบวช คณาจารย์ อันเป็นแหล่งคารวะบูชาของคนในสมัยนั้น จากนั้นค่อยไปหามาก ได้คณาจารย์เสียคนหนึ่งแล้ว จะมีปัญหาอะไรที่ศิษย์ ไม่ทรงเกี่ยวข้องกับผู้มีทิฐิสูงมานะกล้า เช่น กลุ่มกษัตริย์ และนักการเมือง ในขั้นต้น

เมื่อทรงได้ผลจากขั้นหนึ่งแล้ว ทรงประกาศเข้าไปในกลุ่มกษัตริย์และนักปกครองผู้เป็นหัวหน้า เมื่อได้กษัตริย์ ได้หัวหน้าคนเสียแล้ว จะมีปัญหาอะไรกับผู้คนในบ้านเมือง

สิทธัตถโคตมะ ทรงรับรู้เรื่องปาฏิหาริย์ อันจำแนกออกเป็น ๓ คือ อธิปาฏิหาริย์ การแสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ การกำหนดทายใจผู้อื่นได้เป็นอัศจรรย์ และ อนุศาสนียปาฏิหาริย์ การสั่งสอนได้เป็นอัศจรรย์ แต่ทรงยกย่องอนุศาสนียปาฏิหาริย์อย่างเดียวว่าเป็นเลิศ เป็นประโยชน์ใหญ่

การประกาศคำสอนของพระองค์ เป็นไปในลักษณะอนุศาสนียปาฏิหาริย์ คือ ทรงประกาศ

- ก. ให้รู้จริงเห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น
- ข. มีเหตุผล (อันพิสูจน์ได้) ที่ผู้ฟังเห็นได้ตามความจริง
- ค. มีผลเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตาม จะได้รับผลสมการปฏิบัติ

สิทธัตถโคตมะ ใช้วิธีประกาศศาสนา โดยไม่ยอมขัดใจใคร ไม่บังคับใคร ปล่อยให้ทุกคนมี เสรีภาพในความคิด ใครจะเชื่อ หรือไม่เชื่ออย่างไร สุดแต่สติปัญญาพิจารณาเห็นด้วยตนเอง* สิ่งใดทรงเห็นว่า ไม่เป็นประโยชน์แก่การ

๑. วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ มีคำพุทธศาสนาว่า

มา อนุสสเวน	อย่าปลงใจเชื่อด้วยฟังตามกันมา
มา ปรมุปราย	อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

ปฏิบัติธรรม จะไม่ทรงพยากรณ์สิ่งนั้น ไม่ทรงยอมเผชิญปัญหาที่ทรงเห็นว่าไร้สาระ อันบุคคลพาล เห็นว่าเป็นสาระ

ศาสนา ที่ลัทธิตถโคตมะทรงประกาศ ประกอบด้วยประโยชน์ ๓ ประการ อันผู้ปฏิบัติตาม เลือกเอาได้อย่างใดอย่างหนึ่งคือ

ก.ประโยชน์ในปัจจุบัน ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ (มนุษย์สมบัติ)

ข.ประโยชน์ข้างหน้า เมื่อชีวิตละจากโลกนี้ไปแล้ว (สวรรค์สมบัติ)

ค.ประโยชน์สูงสุด คือความหลุดพ้นจากโลกอันมีวเมา (นิพพานสมบัติ)

๘ . ข้อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือความสัมพันธ์ทางภูมิประวัติศาสตร์ และความสัมพันธ์ทางบัญญัติ

ก. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนายิว คริสต์ และอิสลามทางภูมิประวัติศาสตร์ ศาสนายิวก่อรูปขึ้นในปาเลสไตน์ อนุমানโดยประมาณคือประเทศอิสราเอลในปัจจุบัน เมื่อกาลก่อน ค.ศ.กว่า ๑,๐๐๐ ปี แต่บัญญัติขึ้นเป็นแก่น

มา อติกราย	อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
มา ปิฎกสมุททาเนน	อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์
มา ตกุกเหตุ	อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก
มา นยเหตุ	อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
มา อากการปริวิตุกเกน	อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
มา ทิฏฐินิซุณา นกขนติยา	อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎี ที่พินิจไว้แล้ว
มา ภพพุปปตาย	อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูป ลักษณะว่าจะเป็นไปได้
มา สมโน ใน ครุติ	อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา.

สูตรนี้ชื่อเกสสปุตติยสูตร เพราะแสดงที่เกสสปุตติยนิกม ที่ชื่อกาลามสูตร เพราะแสดงแก่ชนเฝ้ากาลามะ-ตักนิบาต อังคุตตรนิกาย

สารของศาสนานี้ (บัญญัติ ๑๐ ประการ) เกิดขึ้นที่บริเวณภูเขาซีนี ในท้องทะเลทราย อันติดต่อกันระหว่างกลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง มีซีเรีย จอร์แดน เป็นต้น จนตกแหลมอาหรับ

พระเยซู ศาสดาแห่งศาสนาคริสต์ เป็นชาวยิว อุบัติ ประกาศคำสอน และสิ้นชีพในละแวกดินแดนนี้ ศาสนาอันประกาศโดยพระองค์ ดัดแปลงไปจากศาสนาเดิมของชาวยิว อาทิ เรื่องของพระเจ้า และเรื่องของบัญญัติ (ดูเรื่องในศาสนาอื่น)

ส่วนความสัมพันธ์ซึ่งกว้างออกไปถึงศาสนาอิสลามนั้นคือ ชนชาติยิวเป็นชาติกระจัดกระจายพเนจรไปตามส่วนต่างๆ ของแผ่นดินข้างต้น ชาวยิวกลุ่มหนึ่งกระจัดกระจายไปตกอยู่ที่แหลมอาหรับ รอบ ๆ เมืองเมกกะ อันเป็นแหล่งกำเนิดของศาสนาอิสลาม ลัทธิประเพณี คัมภีร์และบัญญัติของศาสนาอิสลามติดเข้ามาในหมู่ชาวอาหรับ ก่อนสมัยพระมหามะหมัดประกาศศาสนาอิสลาม

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนายิว คริสต์ และอิสลามทางบัญญัติ

คริสต์สัมพันธ์

พระเยซูผู้เป็นศาสดาของคริสต์ศาสนา เป็นชาวยิว ทรงนับถือและปฏิบัติตามชนบทประเพณีบัญญัติในคัมภีร์ยิว ทรงยอมรับและทรงประกาศศรัทธาในศาสนาอิสลาม แต่หากทรงเป็นผู้ฉลาด ดัดแปลงพระบัญญัติ แก้อรรถาธิบายให้กลายเป็นดี ให้ไฟโรจน์งดงามควรแก่สังคมตามอุดมคติของพระองค์ อาทิ คติเกี่ยวกับความเมตตาและความรัก ทรงประกาศสูงขึ้นไปให้เมตตาและรักศัตรูด้วย สมดังปรากฏในพระคัมภีร์มัทธิว บทที่ ๕ ว่า “อย่าคิดว่าเรามาทำลายพระบัญญัติและคำสอนของศาสดาพยากรณ์เสีย เรามีได้มาทำลาย แต่มาเพื่อจะให้สำเร็จ” Love คือความรัก ซึ่งเป็นหลักธรรมดาสามัญแต่เดิมมา พระเยซูได้ทรงประกาศขยายให้กว้างถึงขั้น Divine Love (Agape) คือความรักอันบริสุทธิ์ทุกทางและแก่ทุกคน

อิสลามสัมพันธ์

พระมหะหมัดผู้ประกาศศาสนาอิสลาม ทรงรับรองความเป็นศาสดาพยากรณ์ของโมเสสและของพระเยซู ได้ทรงศึกษาทั้งคัมภีร์ของยิว พระประวัติ และการประกาศศาสนาของพระเยซู เมื่อประกาศศาสนาอิสลามได้ทรงถือเอาคัมภีร์นั้น ๆ เป็นแบบฉบับ ปรากฏในคัมภีร์กุรอ่าน (โคหร่าน) หลายตอน (เว้นแต่คติความรักตามอุดมคติของพระเยซู) อาทิ

- ก. คติพระเจ้าสร้างสรรพสิ่ง มีนัยคล้ายคลึงกัน
- ข. คติชีวิตเนื่องด้วยฐานะพระเจ้า มีนัยคล้ายคลึงกัน
- ค. คติความหวังในผู้มาโปรด (Messiah) มีนัยคล้ายคลึงกัน
- ง. คติดวงวิญญาณเข้าถึงอาณาจักรของพระเจ้า มีนัยคล้ายคลึงกัน

ฯลฯ

ฯลฯ

ค. ความสัมพันธ์ทางภูมิประวัติศาสตร์ ระหว่างศาสนาพราหมณ์, เซน, และพุทธศาสนา

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพราหมณ์, เซน และศาสนาพุทธทางภูมิประวัติศาสตร์ยังไม่แสดง ด้วยว่า ศาสนาทั้งสาม เกิดขึ้นในแผ่นดินเดียวกัน ย่อมมีความสัมพันธ์กันอยู่โดยฐานะ

ง. ความสัมพันธ์ทางบัญญัติระหว่างศาสนาพราหมณ์, เซน และพุทธ

ศาสนาจารย์ชาวอารยันกลุ่มนี้ ตั้งแต่ก่อนสมัยพระเวท และสมัยพราหมณะ เป็นต้นมา สามารถคิดค้นสัจจะแห่งโลกและชีวิตได้ในรูปแบบใหม่จากที่ศาสนาจารย์ของชนกลุ่มอื่นได้ค้นคิดกันมา คือสัจจะอันเกี่ยวข้องกับสังสารวัฏ (Circle of Life) โดยอธิบายว่า โลกประกอบด้วยมูลธาตุ (Elements) อันมีเป็นคู่ประจำอยู่กับโลก ชีวิตและโลกประกอบด้วยมูลธาตุเช่นเดียวกัน ทั้งสองอย่าง

เป็นผลจากพลังแห่งธรรมชาติและแรงแห่งการกระทำโดยลำดับ ไม่มีที่สิ้นสุด จวบจนถึงวาระที่คู่อาตุและพลังงานเหล่านั้นสิ้นไป

พราหมณาจารย์ ผู้สร้างศรัทธากลุ่มนี้ เป็นศาสนาพราหมณ์กิติชินวรมานะ (มหาวีระ) ผู้ประกาศศรัทธาแห่งศาสนาเซน และสิทธิ์ตกโคตมะผู้ประกาศพุทธศาสนากิติ ได้ค้นพบสัจจะอันเนื่องด้วยโลก และชีวิตนี้เช่นเดียวกัน ศาสนาทั้งสามจึงมีส่วนสัมพันธ์กัน หากจะผิดกันบ้างบางประการก็เพียงทางแห่งการปฏิบัติตน เพื่อหยุดพลังอันเป็นกำลังให้เกิดสังสารวัฏ อันหมุนเวียนไป สู่วิษณุหรือหลุดพ้นเท่านั้น

กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางบัญญัติให้แคบเข้า จักเห็นชัดเป็นข้อ ๆ ดังนี้

คติพระเจ้าสร้างโลก ปรากฏในศาสนาพราหมณ์ แต่ก็เกินไปเพียงให้เห็นสมมุติฐานของชีวิต คตินี้ในศาสนาเซนและศาสนาพุทธปฏิเสธหมด แต่ทว่า เมื่อจัดเป็นธรรมาธิษฐาน สมมุติฐานนั้นก็เข้ากันได้

คติอัตตา (อาตมัน - วิญญาน - ชีว) ศาสนาพราหมณ์และเซน รับว่าเป็นสาระเป็นตัว เป็นต้น แต่ผิดกันตรงที่ศาสนาพราหมณ์แสดงทัศนะเรื่องอาตมัน อันเนื่องด้วยพราหมณ์ (หรือพรม=ปรมาตมัน) ว่าบุคคลจะบรรลุภูมิสูงสุดของอาตมันต้องเข้าถึงปรมาตมัน คติเรื่องอัตตาเป็นสาระดังกล่าว พุทธศาสนาปฏิเสธว่าเป็นอนัตตา

คติกรรม (อันปฏิเสธเรื่องพระเจ้า) ถ้าตัดเรื่องบุคคลาธิษฐานในศาสนาพราหมณ์ออกเสียแล้ว เหมือนกันหมดทั้งสามศาสนา มหาวีระและสิทธิ์ตกโคตมะ ศึกษาหลักเรื่องกรรม โดยอาศัยหลักกัทธิสาขะของพราหมณ์มาแต่ก่อน

ศาสนาเต๋า และศาสนาขงจื้อ เป็นศาสนาแสดงศรัทธาของคนกลุ่มใหญ่ของโลกอีกกลุ่มหนึ่ง กล่าวโดยความสัมพันธ์ย่อมมีอยู่ตามลักษณะแห่งภูมิศาสตร์ อันเป็นที่ตั้งแห่งศาสนาทั้งสอง คือ ประเทศจีน

ศาสนาทั้งสองต่างรับรองคติปรัชญาเดิมของเผ่านี้ คือ ปรัชญาหยาง และหยิน (ดูเรื่องใน “ศาสนาโบราณ”)

ศาสนาทั้งสอง มีลักษณะของศรัทธาอันควรเปรียบเทียบให้เห็นแตกต่างระหว่างกัน ดังต่อไปนี้

ศาสนาเต๋า ลำแสงศรัทธากำหนดตามหลักของธรรมชาติเป็นมูลฐาน โดยอธิบายของศาสดาเล่าจื๊อว่า เต๋า คือทาง (ดำเนินแห่งชีวิต) เต๋าคือสภาพอันเป็นไปโดยธรรมชาติ เต๋าคือสิ่งที่เกิดเองเป็นเอง ไม่มีการตกแต่งอันใดดังที่มนุษย์สร้างตกแต่งกันขึ้นมา มนุษย์ (ผู้เกิดมาจากสวรรค์-ธรรมชาติ) ควรเข้าใจภาวะ อันเป็นจริงของธรรมชาติ ควรดำเนินชีวิตไปตามทางของธรรมชาติ เพื่อให้ชีวิตถึงจุดหมายปลายทาง คือ เต๋า (ซึ่งศาสดาเล่าจื๊อ กำหนดว่าเป็นสวรรค์หรือจุดสุดยอดของชีวิต)

ศาสดาเล่าจื๊อ บำเพ็ญตนเป็นคนกระหมัดกระหม่อม อ่อนน้อม ถ่อมตัว และเมตตากรุณาแม้แก่ศัตรู ถือว่ามนุษย์ไม่ต้องมีกฎหมายบังคับ มนุษย์ผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกลงโทษโดยกฎหมาย เพราะกฎธรรมชาติจะลงโทษมนุษย์นั่นเอง การดำเนินชีวิตควรปล่อยให้เป็นไปตามวิถีแห่งธรรมชาติ อนุমানว่าบุคคลควรหลีกเลี่ยงจากหมู่คณะเพื่อความสงบแห่งชีวิตตามทางของธรรมชาติ (คือเต๋า)

ศาสนาขงจื้อ ลำแสงศรัทธา กำหนดเป็นหลักตรงข้ามจากเต๋าของเล่าจื๊อซึ่งถือหลักธรรมชาติ แต่ขงจื๊อถือหลักของสังคม ว่าสังคมจะต้องปรับปรุงโดยกฎข้อบังคับ และจริยธรรมอื่นๆ ทุกอย่าง จะเกิดเองเป็นเองไม่ได้ มนุษย์จะต้องเข้าช่วย มนุษย์จะต้องบังคับบรรทัดฐาน ไม่ให้ธรรมชาติมาเป็นนายมนุษย์

ศาสนาของเจ็ดถือปรัชญาชีวิตว่าต้องต่อสู้เพื่อสังคม (ตรงข้ามกับศาสนาเล่าเรื่องที่ถือปรัชญาชีวิตหนีจากสังคมและเข้าอยู่กับธรรมชาติ)

๑๐. ข้อเปรียบเทียบ เรื่องนักพรต

นักพรต อีกโหนดหนึ่ง เรียกว่า นักบวช เป็นสถาบันเครื่องประกอบคุณลักษณะและฐานะของศาสนา, เป็นสถาบัน แสดงให้เห็นความที่ศาสนายังตั้งอยู่, เป็นผู้แทนศาสนา, เป็นผู้สืบต่อศาสนา, และเป็นทายาทของศาสนาโดยธรรม

ศาสนาของทุกศาสนา สอนให้มนุษย์ทำความดี ซึ่งทางแห่งความหวังในชีวิตให้แก่มนุษย์ เมื่อสิ้นศาสนา สาวกมีหน้าที่สืบต่อคำสอนของศาสนา เป็นผู้ช่วยชี้ทางให้มนุษย์มีความหวังแทนศาสนา ความเป็นมาของนักพรต มีดังกล่าวนี

ก. นักพรตของศาสนาฝ่ายเทวนิยม เกิดขึ้นและดำรงอยู่ โดยฐานะเป็นสื่อกลางระหว่าง มนุษย์ กับพระเจ้า (สวรรค์) เป็นผู้รับบัญชาและคำสอนจากพระเจ้า นำมาให้มนุษย์ เป็นผู้รับความปรารถนาของมนุษย์ส่งขึ้นไปหาพระเจ้า เป็นผู้ชี้ทางให้มนุษย์เข้าถึงซึ่งความหวัง ตามคำสอนของศาสนา

มรรคา อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้ามีระยะยาว นักพรตมักสร้างพิธีกรรมมีอย่างต่าง ๆ ไว้เป็นสะพาน ซึ่งนักพรตอ้างว่า เป็นไปตามความประสงค์ของพระเจ้า พิธีกรรมในศาสนา จึงกลายเป็นวัตถุเครื่องประดับอันจำเป็นอย่างหนึ่งขึ้นในศาสนาทั้งปวง

ข. นักพรตของศาสนาข้างอเทวนิยม มีฐานะทุกอย่างเป็นเช่นเดียวกับนักพรตฝ่ายเทวนิยม แต่โดยหน้าที่ที่ผิดกัน กล่าวคือ มีหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ มีหน้าที่นำบุคคลให้เข้าถึงธรรม กล่าวโดยย่อ คือมีหน้าที่ชักนำให้บุคคลปฏิบัติธรรม

๑๑. ข้อเปรียบเทียบ เรื่องความหวังผู้มาโปรด

ศาสดาผู้ประกาศพระศาสนา ย่อมรอบรู้จิตวิทยาในหมู่ชนผู้รับฟังคำสั่งสอนของตน ว่าต้องสอนให้มีความหวังข้างหน้า หากปฏิบัติตามคำสั่งสอนอย่างนั้นๆ แล้ว จักได้รับรางวัลในภายหน้า ซึ่งอาจเป็นวัตถุเครื่องประเทืองใจ อาจเป็นความสำเร็จในชีวิต อาจได้รับสมบัติ หรืออาจได้ไปสู่สวรรค์ ฯลฯ สุดแต่จะกำหนด และสุดแต่จะปรารภนา เป็นอย่างนี้ทุกศาสนา

คำสอนเรื่องให้เกิดความหวังผู้มาโปรด ในศาสนาใหญ่ๆ มีดังนี้

ก. ความหวังผู้มาโปรด-ศาสนายิว

แต่โบราณ ชนชาติยิว เป็นกลุ่มมนุษย์ผู้มีบาป ต้องระหกระเหินเดินทางแสวงหาความปลอดภัยของชีวิตไปในที่ต่าง ๆ ไม่มีกำหนด ไม่มีที่บริโภค ไม่มีที่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ล่วงครั้งตกเป็นทาสของชนชาติอื่น บ้านเมืองแตกแยก รับทุกข์ทรมานแสนสาหัสมาสิ้นกาลนาน

แต่กระนั้น ชาวยิวส่วนใหญ่ ก็ยังมีความหวังข้างหน้า คือหวังว่าวันหนึ่งตนจะได้รับความสุข ความพอใจ ความเป็นปึกแผ่นรุ่งโรจน์ได้ โดยมีคำสอนว่า (หากชนชาติยิวประพฤติตามบัญญัติ) พระเจ้าผู้ทรงพระกรุณาจะส่งคนดีมีความสามารถมาช่วยรวมชาติให้ได้สักครั้งหนึ่ง ผู้ที่จะมาโปรดเรียกว่า เมสสิอะ (Messiah) ท่านผู้นั้นจะเป็นผู้มาพลิกชะตากรรมของชนชาติยิว จากร้ายให้กลายเป็นดี

ความหวังและคำสั่งสอนนี้ เกิดขึ้นในสมัยยูดิขึ้นแห่งบุรุษคนสำคัญคนหนึ่งชื่อฮิรอัน (เปอร์เซีย) คือ โซโรอัสเตอร์ การอุปติของศาสดาผู้นั้นทำให้ชาวยิวมีความหวังมากขึ้นว่า ตนเองจะมีคนขึ้นศาสดามาโปรดเช่นเดียวกัน

การอุปติและการประกาศคำสอนใหม่ของศาสดาโซโรอัสเตอร์ทำให้ชาวยิวมีความหวังอย่างกว้างขวาง กลุ่มผู้มีความหวังนี้ เรียกว่า Messianic Group

ศรัทธาอันนี้เรียก Messianism เชื่อกันตลอดมาจนกระทั่งถึงสมัยพระเยซูอุบัติ ซึ่งชาวยิวพวกนี้ถือว่า พระเยซูเป็น เมสสิอะห์ เสด็จมาโปรดแล้ว (ดู Dictionary of the Bible ของ John D. Davis, The Westminster Press หน้า ๔๗๕ ค.ศ. ๑๘๙๘ และคัมภีร์ไบเบิลใหม่)

ข. ความหวังผู้มาโปรด - ศาสนาอิสลาม

มุสลิมนิกายชีอะห์ (ถือว่ามืองค์กาหลิบสืบต่ออาลี บุตรเขยของพระมหะหมัด) มีความเชื่อว่า 'มาหะดี' จะมาปรากฏในวันสุดท้ายที่โลกใกล้จะสิ้น มาหะดีเป็นผู้ทรงธรรม จะนำโลกใหม่ให้เดินไปสู่ความเรียบร้อย มาหะดีจะมาในรูปของบุคคลมีนามว่า อาบู คัสซิม ซึ่งเป็นพระนามเดิมของพระมหะหมัด จะดำรงตำแหน่งเป็นอิหม่าม (หัวหน้า) คนที่ ๑๒ ชื่อว่าอิหม่าม 'มาหะดี' (กาหลิบองค์ที่ ๔) เกิดมานานแล้ว แต่ซ่อนกายอยู่ในที่ลับ ไม่ยอมปรากฏแก่โลกจนกระทั่งวันโลกสลาย และมีการสร้างโลกกันใหม่ (ดูเรื่องในศาสนาอิสลาม)

เรื่อง 'มาหะดี' คือเรื่อง "ความหวังในผู้มาโปรด" คัมภีร์ชื่อว่าบุคคารี (Bukhari) อันเป็นคัมภีร์รวบรวมวาตะของพระนบีมะหมัดและจารึกต่าง ๆ เกือบหมื่นเรื่อง ตอนหนึ่งอ้างวาตะของพระนบีมะหมัดไว้ ดังนี้

"โลกจะไม่ถึงที่สุด จนกว่าจะมีเผ่าพันธุ์ของเรา ผู้มีนามของเราปรากฏขึ้น เป็นผู้ครอบครองชาวอาหรับ"

"เมื่อท่านได้เห็นเครื่องหมายสีดำ มาจากทางโคริซัน (Khorosan?) จงตามเครื่องหมายนั้นไป อิหม่ามของพระเจ้า นามว่าอัล-มาหะดี จะปรากฏในที่นั้น"

"มาหะดี เป็นผู้ออกไปจากเรา (อวดาร?) มาหะดีเป็นผู้มีหน้าตาดี จมูกโด่ง จะทำความดีและความยุติธรรมให้แก่โลก ในยามที่โลกเป็นมิดัสตัญญี มาหะดีจะเป็นผู้นำโลกไปตลอด ๗ ปี"

“ระหว่างนั้น หมู่คนหาความสามัคคีไม่ได้ มนุษย์ทั้งหลายจะฆ่ากัน นุรุชหนึ่งชาวกรุงมาดินาร์ (เมดินะ) จะเดินทางมาสู่เมดินะแล้ว ตรงไปยังเมืองเมกกะ ชาวเมกกะเห็นนุรุชนี้แล้วยกย่องให้เป็นกานหลิป คราวนั้นผู้ปกครองซีเรียยกกองทัพมา จะประหารมาหะดี แต่ต้องพ่ายแพ้ไป ด้วยอำนาจของแผ่นดินไหวใหญ่ ณ ตำบลระหว่างกรุงเมดินะกับเมกกะ ”

“จะมีฝนตกใหญ่ในวันมาหะดี ปวงทวยเทพบนพื้นสวรรค์และบนธรณีต่างก็ได้รับความปรีดาปราโมทย์กับการปรากฏขึ้นของมาหะดีทั่วหน้ากัน ฯลฯ”

มุสลิมนิกายชีอาห์ถือว่า พระมหะหมัดเคยสอนไว้ว่าทายาห์ผู้จะเป็นกานหลิปต่อโดยตรงจากพระองค์คืออาลีผู้เป็นบุตรเขยแล้วต่อจากนั้นจะมีมาหะดีมาปรากฏเป็นอิหม่าม หรือกานหลิปองค์สุดท้ายด้วย

เรื่องการยอมรับอย่างนี้ แสดงว่าบรรดามุสลิมส่วนหนึ่ง คือพวกชีอาห์ยังมีความหวังในผู้มาโปรดใหม่ (เทียบได้กับความหวังในตัวเมสสิอะของชาวยิวและความหวังในพระศรีอาริยมุตไตรยของชาวพุทธลางกลุ่ม ดูพจนานุกรมศาสนาอิสลามของ โธมัส แพตริคฮิวส์ หน้า ๓๐๕ ที่เคยอ้างมาข้างต้น)

ก. ความหวังผู้มาโปรด - ศาสนาซินโต

ซินโต ผสมผสานด้วยคำสอนในศาสนาอื่นที่แพร่หลายเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น เริ่มตั้งแต่ศาสนาเต๋า และขงจื้อ ซึ่งนักปราชญ์จีนชื่อเกาสือ (Kao Tsu) สมัยของตันราชวงศ์ ฮั่น (Han) เป็นผู้นำคัมภีร์ของศาสนาทั้งสองเข้าไปเผยแพร่เป็นครั้งแรก ศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๑๓๑๐ - ๑๓๙๕ และศาสนาคริสต์เข้าไปเมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๒

เมื่อศาสนาเหล่านี้ เข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่น ทำให้หลักซินโตดั้งเดิมเปลี่ยนรูปไปข้างศาสนานั้น ๆ ทั้งที่เป็นส่วนธรรมและพิธีกรรม เกิดนิกายซินโตขึ้น

ใหม่ ตามแบบผสมผสานกับคำสอนของศาสนานั้น ๆ โดยเฉพาะที่ผสมผสานกับพุทธศาสนา อาทิ Ryobu Shinto อันมีคำสอนเรื่องวัชรธาตุ และคัพภธาตุ แห่งนิกายชินงอน ฝ่ายมหายาน, Watarai Shinto มีคำสอนเรื่องโลกประกอบด้วย ดิน น้ำ ไฟ และอากาศธาตุ เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ชินโตถูกผสมผสานหนักมากถึงขนาดออกรูปเป็นกลุ่ม มี ศรัทธาว่าจะมีผู้วิเศษมาเกิดใหม่ (Messianic Group) มีอยู่ ๒ นิกาย คือ Jiu -Kyo และ Kotai -Kyo ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์ปัจจุบันเป็นผู้มีบาป จะสูญสิ้นไปเพราะบาปนั้น ต่อไปจะมีผู้วิเศษมาเกิดเพื่อสร้างสังคมใหม่ เป็นอาณาจักรใหม่ของพระเจ้า ผู้ไม่ปรารถนาได้รับทุกข์ เพราะความสูญสิ้นแห่งสังคมอันมีบาป ต้องปฏิบัติด้วยสำแดงความกตัญญูสุดต่อพระเจ้า

ง. ความหวังผู้มาโปรด - ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู)

ไวษณพนิกาย ถือว่าพระวิษณุ (นารายณ์) เป็นผู้สร้างโลก ทุกอย่างอยู่ในพระวิษณุ ผู้นับถือพระวิษณุจะรอดพ้นจากอำนาจแห่งมฤตยู

เมื่อใดบังเกิดมีภัยใหญ่หลวงขึ้นในโลก หรือเมื่อบังเกิดความชั่วร้ายของผู้นั้นผู้ใดทำให้โลกเดือดร้อน พระนารายณ์ (วิษณุ) ทำหน้าที่ผู้บริหารโลก ต้องอวตารลงมาเพื่อดับเหี้ย เมื่อสำเร็จกิจแล้ว ก็เสด็จขึ้นสู่สวรรค์ชั้นไวญูรฐ์ (อังกวิษณุปุราณะ)

จำนวน อวตาร เรียกว่า ปาง ตามความนิยามว่ามี ๑๐ ปาง มีมาแล้ว ๙ ยังเหลืออีก ๑ ซึ่งจะมาในอนาคต นับลำดับดังนี้

ในกฤตยுக (อดีต)

๑. มัตสยวตาร	เป็น	ปลา
๒. กูรมาวตาร	เป็น	เต่า
๓. วราหาวตาร	เป็น	หมู

๔. นรสิงหาวตาร เป็น สิงห์ (ครึ่งคน ครึ่งสิงห์)

ในเตรดายุค (อดีต)

๕. วามนาวตาร เป็น พราหมณ์เตี้ย

๖. ปรัศูรามาวตาร เป็น พราหมณ์ถือขวาน

ในทวารยุค (อดีต)

๗. รามจันทรวตาร เป็น พระรามจันทร กษัตริย์สุริยวงศ์

๘. กฤษณาวตาร เป็น ท้าวกฤษณะ กษัตริย์จันทรวงศ์

ในกลียุค (ปัจจุบัน)

๙. พุทธาวตาร เป็น พระสมณโคดมพุทธเจ้า

(ดู “ศาสนาพราหมณ์” ข้างต้น และพระราชนิพนธ์นารายณ์สิบปาง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ในอนาคต

๑๐. กัลกยาวตาร เป็น พระกัลกิ (ซึ่งจะมาในปลายยุคนี้)

อวตารของพระนารายณ์ในอนาคต เป็นความหวังในผู้มาโปรดของพวกฮินดู นิกายไวษณพ ว่ามีบุรุษผิวขาวรูปร่างมหานามว่า กัลกิ ทรงพาชีวิตอดาบ ประหารผู้โง่บาปหยาบช้า ครั้นแล้วกลียุคก็สิ้นสุดลง เริ่มกฤตยุคใหม่ (เป็นวัฏฏะวนเวียน) ต่อไป

คัมภีร์อนาคตวงศ์ แสดงพุทธนิทาน ว่าสมัยหนึ่งพระพุทธรูปประทับ ณ นุพพาราม ในนครสาวัตถี มีพระดำรัสแก่พระสารีบุตร ถึงกาลเป็นอนาคตว่า เมื่อมนุษย์หมดศีลหมดธรรม ไม่มีใครเอาใจใส่ในศาสนา ประพฤติชั่วเบียดเบียนกัน ถึงซึ่งกาลพิบัติเป็นที่สุด เมื่อสิ้นศาสนาของตถาคตแล้ว จักมีพระพุทธรูปมาตรัส อีก ๑๐ พระองค์

องค์ที่ ๑ ทรงพระนามว่า เมตไตรย (ศรีอารียเมตไตรย) ทรงอุบัติในตระกูลพรหมณ์ นครเกตุมะดี (สาวัตถี) ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มนุษย์มีศีลธรรม ไม่เบียดเบียน เมตตารักใคร่กัน มีความเป็นอยู่อุดมสมบูรณ์ ปราศจากสิ่งใดได้ตั้งปรารถนา ศาสนาเริ่มเฟื่องฟูขึ้นใหม่

พุทธศาสนิกชนหนึ่งเชื่อกันว่า ถ้าหากประพตติ มีศีล บำเพ็ญทานอยู่เป็นนิจแล้ว จักได้ไปบังเกิดทันกาลอุบัติของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ส่วนพระพุทธเจ้าอีก ๙ พระองค์ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ออกนามของผู้จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าต่อไป คือ พระรามราชา, ปเสนทิโกศล, พระยามาราริราช, อสุรินทราหู (นารทฤๅษี), โสณพรหมณ์, สุภพรหมณ์, ไตทยพรหมณ์, ช้างนาฬาคีรีเมฆ และช้างปาลิเลยยกะ

นางแห่งออกนามพระพุทธเจ้าที่จะมาตรัส ถัดจากพระศรีอารียเมตไตรยผิดกันไปคือ อุตตม, รามา, ปเสนทิโกศล, อภิภู, ทิฆมโสนี, สังกัจจ, สุภ, ไตทย, และนาฬาคีรีปาลิเลยยกะ (ดูคัมภีร์อนาคตวงศ์และจักรกัณฑิสนิทานพุทธทิมนิยาย)

๑๒. ข้อเปรียบเทียบหลักความดีสูงสุด (SUMMUM BONUM)

ศาสดาผู้ประกาศศาสนาทั้งหลาย มีฐานะเหมือนนายเรือมุ่งหมายพาผู้โดยสารให้ถึงฝั่งด้วยกันสิ้น จะผิดเวลาช้าเร็ว อ้อมค้อม ไม่สะดวกสบายไปบ้าง ในระหว่างเดินทาง ย่อมแล้วแต่กรรมวิธีของนายเรืออันเกิดจากเหตุผลต่างกัน

๑. อีกอุเทศหนึ่ง แสดงเรื่องพระอารียเมตไตรย คือพระพุทธเจ้า จักทรงอุบัติเพื่อช่วยโลก ในกาลข้างหน้า โดยพรรณนาแตกต่างกันจากคัมภีร์อนาคตวงศ์นั้นคือ อุเทศจาก “พระปฐมสมโพธิกถา” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส, โรงพิมพ์การศาสนาจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ “เมตไตรยพยากรณ์ปริวรรต” ปริจเจที่ ๒๐ หน้า ๓๖๗-๓๘๕

ศาสดาผู้ประกาศคำสอน ย่อมมีกรรมวิธีสั่งสอนปวงชนให้ปฏิบัติตามคำสอนนั้น เพื่อให้เข้าถึงซึ่งฝั่งอันปรารถนาเป็นขั้นต่ำ ขั้นกลาง และขั้นสูงสุดตามควรแก่อุปนิสัยความสามารถของผู้ปฏิบัติ

หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดของศาสนาทั้งหลายนั้น ศาสดาแต่ละศาสดาวางไว้ดังนี้

ก. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาฮิว

โมเสส ผู้ซึ่งโลกยอมรับว่า เป็นศาสดาของศาสนาฮิว (ประกาศบัญญัติของพระเจ้า ๑๐ ประการ) เป็นหลักปฏิบัติต่อพระเจ้าและต่อสังคมเพื่อความดีสูงสุด คือ *

๑. อย่ามีพระเจ้าอื่นต่อหน้าเราเลย
๒. อย่าทำรูปเคารพพระเจ้าใดๆ ฯลฯ
๓. อย่าออกนามพระยะโฮวา โดยเปล่าประโยชน์
๔. อย่าทำงานในวันสปาโต (วันเสาร์ อันเป็นวันพระเจ้าหยุดสร้างโลก)
๕. นับถือบิดามารดา
๖. อย่าฆ่าคน
๗. อย่าล่วงประเวณีผิดเมีย
๘. อย่าลักทรัพย์ของผู้อื่น
๙. อย่าเป็นพยานเท็จต่อเพื่อนบ้าน
๑๐. อย่าโลภในสิ่งของ ในภรรยา ในข้าทาสชายหญิงของเพื่อนบ้าน

---

๑. บัญญัติ ๑๐ ประการ (ten commandments) ในศาสนาฮิวพึงเปรียบเทียบกับหลักจุลศีล และมหาศีล ในพจนมณฑลสูตร ทิมนิกายเป็นเบื้องต้น นอกนั้นก็ได้กับหลักศรัทธา ๔ และหลักเบญจศีล เบญจธรรม

บัญญัติสำคัญสูงสุดในศาสนานี้ ได้แก่บัญญัติเกี่ยวกับความรัก อันเป็นเครื่องเชื่อมระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าให้เข้ากันได้

ข. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาคริสต์

พระเยซู ศาสดาของศาสนาคริสต์ ทรงเป็นผู้ฉลาดดัดแปลงคำสอนส่วนแคบของยิวแต่เดิมมา ให้กว้างขวาง และมีคติสูงส่งขึ้น

คำสั่งสอนที่สำคัญยิ่งยวดของพระเยซูคือ ความรัก พระเยซูทรงสั่งสอนให้มนุษย์รักพระเจ้า รักเพื่อนบ้านเหมือนกับรักตนเอง รักแม้กระทั่งศัตรูของตน ศาสนารักของพระเยซูเป็นศาสนาสากล ประกอบด้วยมโนธรรมสูงสุด ยากที่จะหาคำสอนของศาสดาใดในสายเดียวกันมาเทียบเคียงได้

ข้อปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุด ในศาสนาคริสต์ที่พระเยซูเป็นผู้ประกาศ คือการปฏิบัติให้มีความรักพระเจ้า รักเพื่อนบ้านของตนเอง และรักศัตรูของตนเอง

เซนต์ ปอล (St. Paul) คริสตสาวกคนสำคัญคนหนึ่ง อรรถาธิบายความรักที่พระเยซูทรงสั่งสอนไว้ว่า ความรักอันนี้เป็นความรักที่ไม่มีการเห็นแก่ตัว (Unselfish Love) คลุกเคล้าอยู่ด้วยแต่เพียงเล็กน้อยความรักนั้นได้แก่ความรักศัตรู เป็นความรักที่ประกอบด้วยความเมตตาให้อภัยและไม่หวังผลตอบแทน ความรักอันนี้เป็นความรักที่พระเจ้ามีต่อมวลมนุษย์ที่ทรงสร้าง ด้วยความรักอันนี้ ที่พระเจ้าทรงสร้าง พระบุตร (คือ พระเยซู) ลงมาช่วยให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุด เป็นการเปิดทางรอด (Salvation) ให้แก่มนุษย์ทั้งหลาย และลักษณะแห่งความรักอันนี้เอง ที่เรียกว่า Divine Love (Agape) เป็นความรักสามารถรวมมนุษย์กับพระเจ้าให้เข้ากันได้

ค. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาอิสลาม

ผู้นับถือศาสนาอิสลามทุกคน มีศรัทธารากฐานแห่งจิตใจเป็นเบื้องต้นว่า

“ไม่มีพระเจ้าองค์ใดในโลก นอกจากพระอัลเลาะห์เจ้า (ข้าพเจ้า) ท่านนะบีมีนะหมัดผู้เดียว เป็นผู้รับบัญชามาจากพระอัลเลาะห์พระองค์นั้น”

เบื้องหน้าแต่นั้น มุสลิม มีหลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดแห่งชีวิตของตน ด้วยการมีศรัทธา (และการปฏิบัติ) ๕ ประการ

หลักศรัทธา ๕ ประการ คือ

๑. ศรัทธาในพระอัลเลาะห์เจ้าว่าไม่มีพระเจ้าองค์ใดนอกจากพระองค์ พระองค์เป็นผู้ทรงสร้างสรรพสิ่ง ยิ่งด้วยพระเดช ยิ่งด้วยความเมตตา ฯลฯ และเพื่อยังศรัทธาให้สมบูรณ์ ต้องมีศรัทธาอื่นเป็นส่วนประกอบด้วย คือ

ก. ศรัทธาในอำนาจหน้าที่ของเทพบริวาร

ข. ศรัทธาในคัมภีร์พระอาน

ค. ศรัทธาในผู้แทนพระอัลเลาะห์เจ้า (นะบี)

ง. ศรัทธาว่า มนุษย์ต้องกลับมาเกิดเมื่อสิ้นโลกด้วยการสร้างของพระอัลเลาะห์เจ้านั้น

๒. ศรัทธา (และต้อง) สวดมนต์ทุกวัน ๗ ละ ๕ ครั้ง

๓. ศรัทธา (และต้อง) ถือศีลอดในเดือนรามาदान (เดือน ๙ ของอิสลาม) ๑ เดือนเต็ม

๔. ศรัทธา (และต้อง) ให้ทาน ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ ซากัดและซาดาเกด

๕. ศรัทธา (และต้อง) ถูดคีไปบูชา (บวช) ที่เมกกะครั้งหนึ่งในชีวิตในที่สุด ข้อปฏิบัติสูงสุดในศาสนานี้ คือ ความรัก อันเป็นเครื่องผูกพันระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าให้เข้ากันได้ (ทำนองศาสนาของเผ่าเซมิติคกลุ่มอื่น)

ง. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู)

ผู้หวังความดีสูงสุดแห่งชีวิตจะต้องบำเพ็ญตนตามหลักของอาศรมทั้ง ๔

คือ พรหมจารี คฤหัสถ์ วณปรสธ และสันยาสี โดยลำดับ (ดูศาสนาพราหมณ์)

หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุความดีสูงสุดของชาวอารยันกลุ่มนี้คือ การนำ
อาตมันของตนให้เข้าถึงซึ่งปรมาตมันอันเป็นมูลเดิมคือ ตัวปฐมวิญญาณ เข้าถึง
ได้เมื่อใด เรียกว่าโมกษะ (หลุดพ้น) เมื่อนั้น ผู้ปฏิบัติจักต้องดำเนินตามหลัก
อาศรมทั้ง ๔ เริ่มจากขั้น ๑ ถึงขั้น ๔

ขั้น ๔ เป็นขั้นสูงสุด ปฏิบัติตนเป็นสันยาสี ผู้แสวงธรรม

สันยาสี สละโลกีย์ทั้งสิ้นออกบำเพ็ญพรตในราวไพร ตรงนี้พราหมณ์
ไพร่ต้องปฏิบัติตามหลักของโยคี เรียกว่าโยคะ มี ๔ ประการ คือ

กรรมมรรค (กรรมโยคะ) ปฏิบัติตามหน้าที่โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ภักติมรรค (ภักติโยคะ) ปฏิบัติด้วยการอุทิศตน ภักดีต่อพระเจ้าโดย
ส่วนเดียว

ชยานมรรค (ชยานโยคะ) ปฏิบัติด้วยรวมกำลังความรู้ได้เป็นหนึ่งเห็น
แจ้งแทงตลอดธรรมแต่ละอย่าง

ราชมรรค (ราชโยคะ) ปฏิบัติด้วยการฝึกทางใจ บังคับใจให้อยู่ใน
อำนาจด้วยการบำเพ็ญตบะโยคะ

ผู้ปฏิบัติได้ละจากโลกนี้ไปแล้ว ดวงวิญญาณอันเป็นอมตะ (อาตมัน)
จะถึงซึ่งโมกษะ คือการเข้าไปรวมอยู่กับปรมาตมัน (ดูศาสนาพราหมณ์)

การบำเพ็ญตามมรรคทั้ง ๔ พราหมณ์เชื่อว่า อาตมันจะเข้าถึง
ปรมาตมันเป็นโมกษะได้

จ. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาเซน

มหาวิระศาสดาของศาสนาเซนสอนว่า "ชีวิตทั้งหลายเป็นทุกข์ ความ
เกิดเป็นทุกข์ ความเจ็บเป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ และความปรารถนาสิ่งใด

ไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็ทุกข์ ความทุกข์เหล่านี้มีมูลเหตุมาแต่ความปรารถนา”

การละความปรารถนาเสียได้ จะได้รับความดีสูงสุดคือหลุดพ้น (โลกและทุกข์) ไปได้ (ถึงซึ่งนิรวาณ)

การปฏิบัติเพื่อให้ถึงซึ่งนิรวาณ บุคคลต้อง มีความเห็นชอบ (สัมยัคทรรคนะ) เห็นว่าศาสดาของเขนเป็นบรรพบุรุษของเรา ทุกท่านเป็นปฤชณอย่างเรา แต่อาศัยทุกท่านมีความเพียรกว่าสามัญชน จึงถึงซึ่งความหลุดพ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง มนุษย์ทุกคนสามารถเป็นชินะได้ เมื่อมีความรู้ชอบ (สัมยัคญาณ) รู้หลักที่ศาสดาสั่งสอน รู้เรื่องโลก รู้ชีวิต และมีความประพฤติชอบ (สัมยัคจริต) คือประพฤติชอบตามธรรม ได้แก่กัณหา ไม่เบียดเบียน ไม่ลักทรัพย์ ไม่พูดเท็จ ประพฤติพรหมจรรย์ และไม่มีความปรารถนาถลา

ฉ. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในพุทธศาสนา

สิทธิตถพุททะ ทรงประกาศคำสอนเพื่อความดีสูงสุดของผู้ปฏิบัติแต่ละชั้นดังนี้

ความสุขขั้นต้น (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ให้ปฏิบัติด้วยการมีความเพียรแสวงหา ด้วยการบำรุงรักษาสิ่งที่แสวงหามาได้ ด้วยการคบเพื่อนที่ดี และด้วยการรู้จักเลี้ยงชีวิตโดยควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

ความสุขขั้นกลาง (สัมปรายิกัตถประโยชน์) ให้ปฏิบัติเพื่อความดีในโลกหน้า ด้วยการมีศรัทธาตามเหตุและผล ด้วยการให้มีศีล ด้วยการให้มีการเสียสละ, และด้วยการมีปัญญา รู้จักคติของธรรมดา

ความสุขขั้นสูงสุด (ปรมัตถประโยชน์) การปฏิบัติขั้นนี้ได้แก่ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากอารมณอันเป็นมายา (บรรลุนิพพาน) ให้ปฏิบัติตามไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) คือการศึกษาชั้นสูง ๓ อย่าง ได้แก่มีศีล บำเพ็ญสมาธิ ให้เกิดปัญญา (พิจารณาและปฏิบัติตามมรรค ๘ ประการ)

ศีล สมาธิ ปัญญา อันบุคคลอบรมได้สมบูรณ์ จักสัมพันธ์กันประดุจเชือก ๓ เกลียว เอามือจับเข้าที่เกลียวใด ย่อมกระทบไปทั้ง ๓ เกลียว จักอำนวยผล คือ การดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์ เป็นขั้นสุดท้าย

ข. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาเต๋า

เล่าจื๊อ ศาสดาของศาสนาเต๋า สอนให้มนุษย์ดำเนินตามทางของธรรมชาติ มีความสงบ มีความเป็นธรรมดา ดำเนินชีวิตขั้นสุดท้ายด้วยการปฏิบัติตนให้เป็นไปในทางเข้ากับธรรมชาติได้ทุกวิถีทาง

เหตุอันจะนำไปสู่ความดีขั้นสูงสุดได้นั้น คือ การทำตามธรรมชาติอันบริสุทธิ์ของมนุษย์ เช่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลาย นอกนั้นต้องมีความรอบรู้กฎของธรรมชาติ ความสามารถบังคับตนเอง การทำใจให้เป็นสมาธิพิจารณาทางของธรรมชาติ(คือเต๋า)

ดวงวิญญาณจะได้ไปอยู่ร่วมกับเต๋า (ธรรมชาติ) เป็นเอกภาพเดียวกัน ศาสนาเต๋าสอนว่า มนุษย์เป็นส่วนที่แยกมาจากธรรมชาติ (อนุমানคล้ายกับคติปรมาตมน์ของพราหมณ์)

ข. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาขงจื๊อ

หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนา นี้ หากนำเข้าเปรียบเทียบกับศาสนาเต๋า อันมีหลักสัมพันธ์กันอยู่ จะเห็นได้โดยลักษณะแห่งการปฏิบัติตรงกันข้าม

ข้อปฏิบัติตรงกันข้ามระหว่างเต๋ากับขงจื๊อ กล่าวให้เห็นง่าย คือ เต๋าเป็นฝ่ายหลีกหนี (ไปจากโลก) ส่วนขงจื๊อ เป็นฝ่ายต่อสู้ (อยู่ในโลก) ด้วยเหตุดังกล่าวนี ศาสนาของขงจื๊อจึงสอนเพื่อความดีสูงสุดในลักษณะอันสัมพันธ์อยู่กับสังคม

ขงจื๊อวางหลักคำสอนเพื่อความดีสูงสุดว่า

๑. การศึกษาเป็นฐานแห่งสังคมยิ่งกว่ากฎหมาย
๒. มนุษย์เราเสมอเหมือนกันโดยกำเนิด หากแตกต่างกันโดยการศึกษา
๓. สังคมต้องประกอบด้วยจริยธรรมทั้งทางกาย และทางใจ

จริยธรรมทางกาย ได้แก่

- ก. การสร้างเสริมตัวเองให้เป็นคนดี (Self Cultivation)
- ข. การจัดครอบครัวให้เป็นระเบียบที่ดี (Ordering the Family)
- ค. การจัดปกครองประเทศให้เป็นไปด้วยดี (Governing the Country)
- ง. การยังสามัคคีให้เกิดในหมู่คณะ (Harmonizing the World)

จริยธรรมทางใจ ได้แก่

- ก. สำรวจความจริงในสรรพสิ่ง (Investigation of things)
- ข. ให้มีความรู้จุดมุ่งหมายสุดท้าย (Knowledge of the Final Object)
- ค. แก่ไขจิตใจให้สะอาด (Ratification of the Heart)
- ง. ทำด้วยความสุจริตต่อความมุ่งหมาย (Sincerity of Purposal)

กล่าวโดยสรุปอีกฐานหนึ่งในส่วนจริยธรรมทางสังคม ขงจื๊อให้หลักการเพื่อความมั่นคงอยู่แห่งสังคม เป็นทำนอง Do not do to the man what you do not wish him to do to you (เอาใจเขามาใส่ใจเรา) หลักการนั้น เรียกว่า หลักความสัมพันธ์ระหว่างคน ๕ พวก คือ

ก. ผู้ปกครอง กับผู้ถูกปกครอง	ข. บิดามารดา กับบุตรธิดา
ค. สามี กับภรรยา	ง. ผู้ใหญ่ กับผู้เยาว์
จ. เพื่อน กับเพื่อน	

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความดีสูงสุดในศาสนาขงจื๊อ คือทำตามสิ่งที่ขงจื๊อเรียกว่า Jen (Morality Cultivation) and Li (Morality in Action)

ณ. หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาชินโต

ศาสนาชินโต เป็นศรัทธาผสมกับศาสนาเต๋าและขงจื๊อ มีหลักธรรมสอนให้บุคคลปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุด คือการไปสู่สวรรค์ (เป็นเทพเจ้าหรืออยู่กับเทพเจ้า)

หลักปฏิบัติเพื่อความดีสูงสุดในศาสนาชินโต คือ

- ก. ความคิดที่เบิกบาน (ฮากากิ โคโกโระ)
- ข. ความคิดที่บริสุทธิ์สะอาด (คิโยกิ โคโกโระ)
- ค. ความคิดที่ถูกต้อง (ทาดาชิกิ โคโกโระ)
- ง. ความคิดที่เที่ยงตรง (นาโอกิ โคโกโระ)

การปฏิบัติให้เกิดดวงใจมีสภาพดังกล่าว ย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สามารถพามนุษย์ไปสู่ความเป็นเทพเจ้าได้

ความแตกต่างขั้นมูลฐานในศาสนาคริสต์กับศาสนาอื่น *

(The Radical Dissimilarities of Christianity)

เมื่อนำธรรม - คำสอนในศาสนาต่าง ๆ มาเปรียบเทียบโดยใกล้ชิด ศาสนาทั้งหลายมีหลักสำคัญของศรัทธาคล้ายคลึงกันอยู่ แต่ทั้งนี้ต้องแยกศาสนาคริสต์ออกต่างหาก เพราะศรัทธาในศาสนาคริสต์มีภาวะแสดงความไม่เหมือนศรัทธาของศาสนาใดเป็นพิเศษออกไปรวมอยู่ด้วย

ภาวะพิเศษของศรัทธา ๓ ประการในศาสนาคริสต์ ซึ่งไม่สามารถจะนำไปเปรียบเทียบกับศรัทธาในศาสนาอื่นได้นั้น มีดังต่อไปนี้

๑. คุณลักษณะของพระเจ้าผู้เป็นเสมือนพระบิดาแห่งสวรรค์ ผู้ทรงมีแต่ความรัก (The Character of God as a Loving Heavenly Father)

ความคิดที่ว่าพระเจ้าคือพระบิดา เป็นความคิดธรรมดา เหมือนมนุษย์มีบิดาเป็นหัวหน้าครอบครัว ความคิดเช่นนี้มีอยู่ในศาสนาอื่นๆ อีก ๓ ศาสนา แต่ไม่เหมือนกับความคิดในหมู่คริสต์ศาสนิก

ศาสนาโซโรอัสเตอร์ (ปาร์ซี) เมื่อพรรณนาถึงมหาเทพอาหุระมาสดา (Ahura Mazda) กล่าวคุณลักษณะไว้ว่าเป็นพระบิดาแห่งความยุติธรรมและบิดาแห่งความถูกต้องและบิดาแห่งกุศลจิต (The Father of Good Mind) แต่ไม่เคยกล่าวหาอาหุระมาสดาเป็นพระบิดาของมวลมนุษย์ เหมือนบิดาเป็นหัวหน้าของบุตรธิดาในครอบครัว

คัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนายิว (ยูดาเย) มีข้อความอยู่ถึง ๒๔ ตอน ที่กล่าวว่าพระยะโฮวา (Jehovah) คือพระบิดา แต่กล่าวเพียงเป็นบิดาของชาวอิสราเอลหรือผู้ที่เกรงกลัวต่อพระองค์เท่านั้น ส่วนในคัมภีร์ของศาสนาคริสต์กล่าวว่าพระยะโฮวา คือพระบิดาแห่งสากลโลก มนุษย์ทุกคนเป็นบุตรของพระองค์

เทพนิยายก่อนสมัยพระเวทของพราหมณ์ (ฮินดู) มีเทพเจ้าที่สำคัญ ๒๔ องค์ หรือ ๓๐ องค์ องค์สำคัญที่สุดคือ พระอินทร์ ซึ่งมีมนุษย์พากันอ้อนวอนกราบไหว้มาแต่ดึกดำบรรพ์ และถือกันว่าเป็นพระบิดาที่ยิ่งกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย แต่ในตอนอื่นของตำนานเดียวกันกลับกล่าวว่า พระอินทร์เทพเจ้าองค์เดียวกันนี้เป็นเทพเจ้าที่มีความประพฤติไม่ดี เป็นขี้สุสว ขอบกล่าวอวดอ้างว่า ไม่อภัยใ้ยต่อการบูชาที่มนุษย์กระทำต่อพระองค์

ตอนท้ายของตำนาน ที่ถือกันว่าเป็นหลักปรัชญาของพราหมณ์อัน

สำคัญที่สุด แสดงว่าพระอินทร์รับสั่งถึงการกระทำบางอย่างเกี่ยวกับการทำ
ลายล้างซึ่งกันและกันที่พระองค์ได้ร่วมกระทำลงไป ว่าไม่มีโทษทัณฑ์อันใดเกิด
ขึ้นเลย ข้อนี้ได้ทำให้บรรดาผู้นับถือพระอินทร์มีความเชื่อตามไปว่าจะไม่ได้รับ
โทษทัณฑ์เพราะกรรมที่พวกเขาได้ประกอบขึ้นแต่อย่างใด

อนึ่ง ความคิดเกี่ยวกับเทพเจ้าผู้เป็นจอมบิดาแห่งสรวงสวรรค์ที่สูง
สุด นั้น มีเค้าความของศรัทธาตั้งเดิมตอนหนึ่งในคัมภีร์ฤคเวทว่า ในสมัยแรกเริ่มที่
ชาวอารยันยังบูชาธรรมชาติอยู่ มีเทพเจ้าแห่งท้องฟ้าอยู่ ๒ องค์ เทพเจ้าองค์
หนึ่งมีพระนามว่า Dyaus-Pitar เป็นบิดาแห่งสรวงสวรรค์ (Heaven - Father)
เทพเจ้าองค์นี้เป็นเพศชาย มีศักดิ์สูง ร่วมกับเทพเจ้าอีกองค์หนึ่ง เป็นเพศหญิง
มีนามว่า Prithivi - Matar ความหมายคือ พระเจ้าแม่ธรณี (Earth Mother)

อย่างไรก็ดี ความเป็นบิดามารดา (คู่ผัวตัวเมีย) ของเทพและเทพี ๒
องค์นี้มีคุณลักษณะเป็นภาพไหม้องเห็นความร่วมมือทาง“กามคุณ” รวมอยู่ หารือ
เป็นผู้สูงสุด มีภาวะความรักอันบริสุทธิ์ Divine Love เช่นดังพระเจ้าสูงสุดใน
ศาสนาคริสต์ไม่ ความน่าเป็นจริงดังกล่าว ด้วยว่าในจำนวนบทสรรเสริญ
๑,๐๒๘ บท ในคัมภีร์ฤคเวท ไม่มีบทไหนกล่าวสรรเสริญเทพเจ้าองค์นี้โดยเฉพาะ
ยิ่งในกาลต่อมา Dyaus นามของเทพเจ้าบิดาองค์นี้ ไม่มีปรากฏอยู่ในวรรณคดี
สันสกฤตอีกเลย แม้แต่ชื่อและเพศก็เปลี่ยนไปกลายเป็นเพศรวมและมีความ
หมายว่าเป็น “กลางวัน” คือ Day ไปในที่สุด

โดยการเปรียบเทียบตรงนี้ เห็นได้ว่าความคล้ายคลึงกันในเรื่องพระเจ้า
ผู้เป็นเทพบิดาในศาสนาอื่น มีคุณลักษณะอยู่อย่างจำกัด ยังคุณลักษณะทาง
ศีลธรรม แนวทางความรักอันเป็นสากลนั้นแล้ว ก็ได้มีพระบิดาองค์ไหนใน
คัมภีร์เปรียบเทียบได้กับพระบิดาในคัมภีร์ของศาสนาคริสต์

ในจำนวนคัมภีร์ทางศาสนาของโลกจำนวนมาก มีคัมภีร์ใหม่ New
Testament ของศาสนาคริสต์ฉบับเดียวที่กล่าวว่า เทพเจ้าผู้สูงสุด คือพระบิดา

แห่งสรวงสวรรค์นั้นมีสภาพเป็นสากล เป็นเทพเจ้าแห่งปัญญา เป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นจักรพรรดิผู้รับใช้โลกทั้งมวล พระองค์เป็นผู้มีความรักและความยุติธรรม ทรงรับทุกข์ทรมานเพราะความมีบาปของมนุษย์ เป็นผู้ช่วยไถ่มนุษย์จากบาป เพื่อให้เข้าถึงภาวะอันสมบูรณ์ของพระองค์เองจนกระทั่งสุดท้าย

**๒. คุณลักษณะของผู้ประดิษฐานธรรม ในฐานะบุตรของพระเจ้าและ
เป็นพี่น้องของมวลมนุษย (The Character of Founder as Son of God and
Brother of All Men)**

กล่าวโดยข้อเท็จจริง ศาสดาของศาสนาทั้งปวง ล้วนแต่มีคุณลักษณะ เป็นเลิศ เป็นปฐนียบุคคลของสาวกเป็นจำนวนมากด้วยกันทั้งหมด แม้กาลจะล่วงเลยมาถึงปัจจุบัน ก็ยังมีผู้เคารวปฏิบัติตามอยู่ไม่รู้จักสิ้น ศาสดาแต่ละท่าน เป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชา ธรรมของศาสนาเหล่านี้ แม้ไพศาลไปอย่างกว้างขวาง

มีความสำคัญที่ควรตั้งเป็นข้อสังเกตอันหนึ่งคือ บรรดาศาสดาทั้งหลาย เหล่านั้น ศาสดาฆาตวิระ ผู้ประกาศศาสนาเช่น กับพระพุทโธโคดมผู้ ประกาศศาสนาพุทธ ตามประวัติแสดงว่าท่านทั้งสองมีจิตเข้มแข็งมีความเชื่อมั่น ในตัวเองอย่างสูงส่ง เห็นได้จากการที่ศาสดาทั้งสองปฏิเสธอำนาจเหนือตน ไม่นำพา ไม่ต้องการความช่วยเหลืออันใดจากเทพเจ้า ศาสดาทั้งสองต่างมุ่งสอน เรื่องกฎของกรรมของตนเอง ซึ่งไม่มีใครลบล้างได้ ใครทำสิ่งใด เกิดจากตนเอง และเป็นผลของตนเอง ศาสดาทั้งสองไม่ยอมรับความมีเทพเจ้า ไม่พูดถึงเรื่องไถ่บาปแทนพระเจ้าหรือวิญญาณของเทพเจ้าผู้สูงสุดมาไว้ในตัวเอง แต่แม้กระนั้น เมื่อกาลล่วงเลยมาบรรดาสาวกได้พากันปฏิรูปคำสอนอันบริสุทธิ์แห่งศาสดาของตนเป็นผลทำให้ท่านศาสดานั้น ๆ กลายเป็นเทพเจ้าไปโดยอัตโนมัติ ศาสดาทั้งสองได้รับการสักการะบูชาจากบรรดาสาวกเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง แม้แต่รูปปั้นของศาสดานั้น ๆ ได้รับการสักการะบูชาเช่นนั้นด้วย

ตรงข้ามจากที่กล่าว ในศาสนาคริสต์ ศาสดาเยซูน่าจะเป็นศาสดาองค์เดียวที่มีคุณลักษณะรับเอาวิญญาณ และคุณลักษณะของพระเจ้ามาไว้กับตน และใช้อำนาจของพระวิญญาณและคุณลักษณะนั้น ๆ เผยแผ่ขยายออกไปเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ คริสตศาสนิกชนจึงพากันรับว่า คุณลักษณะของพระเยซูเป็นสากลไม่มีบาป โท่บาป และมีอยู่ทุกหนทุกแห่งเช่นเดียวกับที่พระเจามี

พระเยซู เจริญเติบโตขึ้นเหมือนมนุษย์สามัญ แต่ทางจิตใจมีสภาพเป็นปกติแปลกไปจากที่มนุษย์สามัญมี มีอุดมการณ์สูงส่ง เป็นสื่อกลางระหว่างบุตรแห่งมนุษย์และบุตรของพระเจ้า เป็นผู้นำแห่งความหลุดพ้นอยู่ร่วมกับพระผู้เป็นเจ้าทำให้พระผู้เป็นเจ้าปรากฏต่อชาวโลก เป็นมนุษย์คนหัวปีของมวลมนุษย์ มีความศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้าในลักษณะสากลก่อนกว่าใคร

๓. พระวิญญาณบริสุทธิ์เป็นสากลของพระเจ้า (The Work of a Divine Universal Holy Spirit)

เรื่องนี้ ในศาสนาอื่น มีคำสอนเพียงคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกัน หรือไม่มีผู้นับถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเหมือนในศาสนาคริสต์

ความคล้ายคลึงของคำสอนในศาสนาอื่น อาจเทียบเคียงได้ดังนี้

ศาสนาโซโรอัสเตอร์ กล่าวถึง เทพเจ้าอหุระมาสดา ผู้ทรงฐานะสูงสุดไว้ว่า พระองค์ (พระวิญญาณของพระองค์) เติบโตด้วยความเมตตากรุณาหรืออาจจะแสดงให้เห็นว่าทรงมีพระเมตตากรุณาโดยการกระทำทางตัวแทน แต่ถ้าตีความคำสอนตามคัมภีร์ Avesta จะเห็นว่าศาสนานี้มีคำสอนว่าดวงวิญญาณที่ดี (ของเทพเจ้า) มิใช่ว่าจะต้องเป็นวิญญาณอันสูงส่งเสมอไป เพราะมีวิญญาณอันชั่วร้ายที่มีกำลังเท่ากันรวมอยู่ด้วยตั้งแต่เริ่มแรก (ดู "ศาสนาโบราณ" ของผู้แต่ง)

ศาสนาขงจื๊อสอนว่า ธรรมชาติของมนุษย์ ในขั้นแรกมีภาวะบริสุทธิ์ แต่ไม่ได้สอนว่าการที่มนุษย์แต่ละคนจะพยายามเข้าไปให้ถึงความดีหรือความบริสุทธิ์ จะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากพระเจ้า

หัวข้อเปรียบเทียบระหว่างธรรมที่สำคัญ ๕๔๕

ศาสนายิว (ยูดาย) มีส่วนใกล้เคียงกับศาสนาคริสต์มากที่สุด ในเรื่อง การเชื่อถือคำสอนของพระเจ้า แต่ไม่ถือว่า “พระวิญญาณสากล” เป็นเรื่อง สำคัญ ยิวไม่ยกเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงจรงในชีวิตของตน

มีศาสนาคริสต์เพียงศาสนาเดียวเท่านั้นที่สอนว่า พระวิญญาณบริสุทธิ์ เป็นสากลสิ่งสถิตอยู่ในการกระทำทุกชนิด อาจเป็นลักษณะสั่งสอนให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน หรือกระตุ้นเตือน ภาวะนั้น ๆ ขจัดสิ่งชั่วร้ายในจิตใจ มนุษย์ให้กลับเป็นสิ่งที่มีความประโชยน์แก่ทุกคน พุดโดยสรุปว่า มนุษย์ สามารถรับเอาอิทธิพลทางด้านจิตใจจากพระเจ้าได้ พระเยซูเองก็เคยสอนว่า “ในโลกนี้ มีตัวแทนที่ทรงอำนาจของพระเจ้าประจำอยู่ เพื่อนำให้มนุษย์เข้าถึง สัจธรรมได้อย่างสมบูรณ์ที่สุดในที่สุด”

คุณลักษณะที่เด่นเป็นพิเศษของศาสนาคริสต์ทั้ง ๓ ประการนี้อาจกล่าว ได้อีกนัยหนึ่งโดยความสัมพันธ์ (กับพระเจ้า) อย่างใกล้ชิดต่อกันดังแสดงมา

ก. ในพระผู้เป็นเจ้า มีภาวะอันหนึ่งที่เที่ยงแท้ ภาวะอันนี้ถือว่าเป็นผู้ สร้างผู้ครองชีวิตมนุษย์ผู้มีความรักต่อภาวะนั้นๆ และนำไปมีความรักต่อกัน เป็นสากล ภาวะอันนี้ หมายถึงพระบิดา Father

ข. ในพระผู้เป็นเจ้า มีสิ่งกลางอย่างที่ดีเป็นประวัติศาสตร์ (ของ โลกมนุษย์) เข้ามาเกี่ยวพันอยู่กับวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างสมบูรณ์ ในฐานะ เป็นบุคคลคือพระเยซู ภาวะอันนี้หมายถึงพระบุตร (Son)

ค. ในพระผู้เป็นเจ้า มีสิ่งกลางอย่างเป็นภาวะเสมือนมัคคุเทศก์ ผู้นำ ทางหรือเสมือนเพื่อนเดินทางที่คอยนำชีวิตมนุษย์ให้ก้าวไปข้างหน้าโดยไม่หยุดยั้ง ภาวะอันนี้หมายถึง พระวิญญาณบริสุทธิ์ (Holy Spirit)

ลักษณะของศาสนาคริสต์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ถือเป็นทฤษฎีอันสูงเกี่ยวกับ ศาสนาวิทยาอันเป็นสากล

ผลกระทบทางวิทยาศาสตร์ต่อศาสนา

ความหมายของวิทยาศาสตร์ในคำบรรยายนี้ไม่หมายถึงวิทยาศาสตร์ภายในห้องทดลอง แต่หมายถึงความจริงตามธรรมชาติ หรือตามธรรมชาติ วิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์พิสูจน์ความจริงของธรรมชาติที่กล่าวนั้น ศาสนา-ศาสตร์ต่างแขนงกระทบหรือขัดกับธรรมชาติก็มี ศาสนาศาสตร์อีกต่างแขนง วิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ร่วมได้ไม่กระทบกันก็มี

ศาสนากลุ่มเทวนิยม (สายเชมิติก)

ศาสนากลุ่มอันมีคติเกี่ยวกับพระเจ้า (Theistic Religions) ได้รับความกระทบกระเทือนจากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มากที่สุด ความรู้และการพิสูจน์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้ครุฑาในเรื่องพระเจ้าต้องเปลี่ยนแปลงไป จากคติเดิม

เซอร์ ไอแซค นิวตัน (๑๖๔๒ - ๑๗๒๗) เป็นนักวิทยาศาสตร์คนแรก ที่ปฏิเสธอำนาจสูงสุดของพระเจ้า ปฏิเสธคติที่ว่าโลกต้องขึ้นอยู่กับความพอพระทัยของพระเจ้า (Will of God) นิวตันค้นคว้าทฤษฎีแห่งความดึงดูดหรือความโน้มถ่วง (Theory of Gravitation) ได้เป็นคนแรก ทฤษฎีนั้นแสดงให้เห็นว่าการโคจรของดาวนพเคราะห์ต่าง ๆ ในจักรวาล เกิดขึ้นจากกำลังโน้มถ่วงหรือแรงเหวี่ยง ไม่ใช่เพราะอำนาจของพระเจ้าตามที่เข้าใจกันมา

นิวตันรับว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างจักรวาลจริง แต่ไม่ทรงมีอำนาจอะไรต่อไปอีก เปรียบเหมือนนายช่างนาฬิกา เมื่อสร้างนาฬิกาแล้วก็ปล่อยให้นาฬิกาเดินไปด้วยลานของมันเอง คำอธิบายของนิวตันสรุปได้ว่า พระเจ้ามีอยู่ แต่ไม่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ

ลาปลาส (๑๗๔๗ - ๑๘๒๗) เป็นนักวิทยาศาสตร์อีกคนหนึ่งที่ปฏิเสธการสร้างของพระเจ้าโดยสิ้นเชิง ลาปลาสอธิบายว่า สุริยจักรวาลเกิดจากกลุ่ม

หมอกเพลิงที่ร้อนเต็มไปด้วยแก๊ส เมื่อกลุ่มแก๊สนั้นเย็นลง ก็หดตัวไปที่ศูนย์กลางของมัน แล้วกลายเป็นดวงอาทิตย์ ในระยะของการหดตัว กลุ่มแก๊สเป็นรูปวงแหวนกระเด็นออกมา เมื่อเย็นลงก็กลายเป็นดาวนพเคราะห์ต่าง ๆ และการที่เกิดขึ้นในสุริยจักรวาลนั้นเล่า ก็มีไช้เพราะอำนาจพระเจ้า แต่เป็นเพราะดาวนพเคราะห์ต่าง ๆ ปรับตัวของมันเอง

นักวิทยาศาสตร์ที่ปฏิวัติความคิดเห็นเรื่องพระเจ้าอีกคนหนึ่งคือดาร์วิน (๑๘๐๙ - ๑๘๘๒) ดาร์วินอธิบายว่า ความจริงมนุษย์มิได้เป็นผู้รับการสร้างสรรค์มาจากพระเจ้า มนุษย์มิได้เป็น Image of God ดังที่เข้าใจกันมา แต่มนุษย์มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์ แล้วเจริญมาเป็นรูปมนุษย์เป็นสุดท้าย

นักวิทยาศาสตร์อีกท่านหนึ่งคือ ฟรอยด์ (๑๘๕๖ - ๑๙๓๙) ก็ปฏิเสธเรื่องอำนาจของการสร้างของพระเจ้าอีกเหมือนกัน ฟรอยด์ไม่เชื่อว่า มีพระเจ้า ฟรอยด์บอกว่า อำนาจที่บังคับให้มนุษย์ทำดีหรือทำชั่วอยู่ในตัวของมนุษย์เอง มิใช่อยู่ที่พระเจ้าแต่ประการใด

ความคิดเห็นของนักวิทยาศาสตร์ทั้ง ๔ นี้ ได้ทำให้ศรัทธาของชาวตะวันตกห่างออกจากพระเจ้ามาสู่ความเป็นเหตุผลมากขึ้น ทำให้ชาวคริสต์เียนผู้มีปัญญา ได้รับศรัทธาใหม่ไปตามเหตุผล แต่ถ้ารับว่ามีพระเจ้าจริง พระเจ้านั้นก็ควรเป็น สัตว์สัญลักษณ์แห่งมโนธรรม อันสูงส่ง มากกว่าเป็น สัญลักษณ์ของอำนาจ

มีคำสอนประการอื่น ในคัมภีร์ศาสนาของชาวตะวันตกอื่นอีก ที่เข้ากับวิทยาศาสตร์ไม่ได้อีกเป็นอันมาก

ศาสนากลุ่มสายอาร์ยัน (อเทวนิยม)

ความที่แสดงมาสรุปได้ว่า ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ช่วยให้มนุษย์เป็นคนมีเหตุผล ได้ศึกษาศาสนาในแง่ใหม่ พยายามวิจัย

ก็ตั้งสอนต่าง ๆ ในด้านปรัชญา และอิทธิปาฏิหาริย์ทั้งหลายที่มีอยู่ในศาสนา มีภาอธิบายใหม่ตามเหตุผลที่วิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ร่วมได้

ดังนั้น ศาสนากลุ่มสายอารยัน และสายม่งโกลที่ไม่มีพระเจ้าและประกอบไปด้วยปรัชญาแห่งโลก และชีวิตอันลึกซึ้งตามเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ จึงมิได้รับการกระทบกระทั่งแต่ประการใด จริงอยู่ อาจมีอิทธิปาฏิหาริย์ลงอย่างลงประการ ปรากฏอยู่ในศาสนานั้น ๆ บ้างก็ตาม แต่หากข้อนั้น เป็นการแสดงโดยบุคคลลาภิรฐาน เป็นการยกวิธีการสั่งสอนเพื่อให้ต้องกับ อธิษาศัยของมนุษย์ในสมัยนั้นๆ เท่านั้นเอง

บทบาทของศาสนาในสังคม

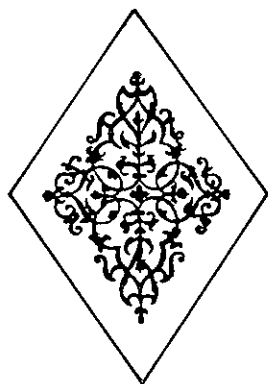
ศาสนา เป็นศาสตร์วางแบบฉบับชีวิตให้มนุษย์ เป็นหลักพำนักยึดของมนุษย์ และเป็นประทีปให้ความสว่างแก่มนุษย์ในการดำเนินชีวิตด้วย แบบฉบับจะมีฉันใด หลักพำนักยึดจะเป็นหลักอย่างไหน และประทีปดวงนั้นจะสว่างไสวเพียงใด อยู่ที่คุณลักษณะแห่งศาสตร์แขนงนั้น ๆ สังคมที่มีบทบาทเป็นประการต่าง ๆ ก็เพราะอิทธิพลอันเกิดจากคุณลักษณะแห่งศาสตร์แขนงนั้น ๆ

ในสังคม โบราณ ศาสนาเป็นโสด ล้างใจมนุษย์ให้มีสภาพผิดจากความสันตวิบา. ในสมัย ต่อมา ศาสนาเป็นเส้นโซ่ยึดใจคนที่มีกระแสแตกออกไปให้เป็นกลุ่มก้อน เป็นเผ่าพันธุ์. ศาสนาสมัย ปัจจุบัน เป็นสายสัมพันธ์ผูกกลุ่มมนุษย์รวมกันอยู่เป็นประเทศเป็นชาติ และถ้าการศึกษา ศาสนาได้ผลจะนำไปเป็นพลัง นำให้เกิดกำลัง มีผลเคลื่อนไหวผูกพันประเทศกับประเทศ ชาติกับชาติ ให้สมัครสมานรวมกันได้

ผลอันนี้ถ้าเกิดได้ในสมัยปัจจุบัน เป็นทางให้อนุমানได้ว่า บทบาทของศาสนาในอนาคต ศาสนาทั้งหลายอาจจะรวมเข้าได้เป็นศาสนาเดียวกัน เป็นศาสนาแห่งโลก โลกอาจนับถือศาสนาเดียวกันเวลานั้น ความคิดที่ว่าเรา

เป็นคนชาตินั้น เรานับถือศาสนานั้น เขาไม่ใช่คนชาติเดียวกับเรา เรามิได้นับ
ถือศาสนาเดียวกับเรา จะไม่มี

แต่ทั้งนี้ จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยการกระทำของนักศาสนาผู้ทรง
อำนาจโดยธรรม แต่โลกอาจแตกออกจากกัน ชาติต่อชาติอาจทำลายกัน คนชาติ
เดียวกันจะประหัดประหารกัน และความหวังอนาคตเช่นนั้นจะไม่สัมฤทธิ์ผลได้
เพราะน้ำมือของบุรุษอาธรรมผู้ทรงอำนาจโดยปราศจากศาสนา

หนังสือประกอบ และอ้างอิง

ภาษาไทย

๑. เทศนาเสือป่า, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. แสดงกิจจานุกิจ, เจ้าพระยาทิพากรวงศ์
๓. รวมปาฐกถา แสดงที่สามัคยาจารย์สมาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๗๕
๔. ลัทธิของเพื่อน, เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป
๕. ภาคผนวกนิยายเบงคลี, เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป
๖. ประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๑ และ ๓, พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ
๗. ปรัชญาอินเดีย, ฉบับของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘. สุภาสิตเล่าจื้อ, กาญจนาคพันธุ์
๙. สารานุกรม, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ฯลฯ

ภาษาอังกฤษ

1. C.H.S. Mathew, The Roots of Religion and the Old Testament.
2. Religious System of the World.
3. Lewis Spence, Introductory to Mythology.
4. Lewis Browne, This Believing World.
5. J.N. Farquhar, Primer of Hinduism.
6. Rathakrishnan, Indian Philosophy.
7. M. Williams, Religious Reform, Popular Hinduism.

8. Robert E. Hume, The World Living Religions.
9. Vergilius Ferm, Living Schools of Religion.
10. Gerald Berry, Religions of the World.
11. A. C. Bouque, The Sacred Book of the World.
12. Abbe Dubois, Hindu Manners, Customs and Ceremonies.
13. R. O. Ballou, Shinto, the Unconquered Enemy.
14. A. Akiyama, Shinto, and its Architecture.
15. Timothy Ware, Orthodox Church.
16. Lin Yu Tang, Wisdom of China.
17. Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Mythology.
18. Thomas Patrick Hughes, Dictionary of Islam.
19. John D. Davis, A Dictionary of the Bible.
20. Vergilius Ferm, Encyclopedia of Religion.

ภาษาญี่ปุ่น

๑. เมย์ อิชิน (การฟื้นฟูในสมัยเมย์) อาจารย์โตกิกิเงะ
๒. ชินโด ชิ (ประวัติศาสตร์นาชินโด) อาจารย์เอบิสาระ
๓. นิปปอนโนะ รูกัง (ประเพณีของคนญี่ปุ่น) กระทรวงศึกษาธิการ

สารบัญคำ

อักษรย่อ ช.อ. หมายถึงให้ดูในเชิงอรรถ ตัวเลขคือจำนวนหน้า

หมวด ก.

กักกะชินโต	๒๗๗	กษมา	๖๓
กฎหมายมิลาน	๓๘๒	กษัตริย์	๖๓,๑๐๖,๔๕๙
กทา ; การว	๑๙๙,๒๐๐	กอสเปด	๔๐๓
กณาท	๗๒	กะนอสติค	๓๗๓
กถาวัตถุ	๑๖๕	กังฆา	๑๙๙,๒๐๐
กบิลพัสดุ์	๑๒๖,๑๓๒	กัจฉา	๑๙๙,๒๐๐
กรุต ; กรุตตา	๒๐๔,๒๐๕,๒๐๘	กัณฐก	๑๓๑
กรุมภัณฑ์	๒๐๓,๒๐๔	กัลกยาวตาร	๔๘๒
กรรม ; คติกรรม	๑๕๒,๔๗๔	กัลกิ	๔๘๒
กรรมมรรค	๘๙,๔๘๗	กัลยาณมิตตตา	๑๕๙
กรรมมิมางสา	๗๘	กัลล	๑๙๘
กรรมมิมางสูตร	๗๘	กาเซีย,เมือง	๑๖๒
กรรมโยคะ	๗๙,๘๙	กาตก ,นิกาย	๗๐
กรรมโยคิน	๘๙	กาบารห์	๔๒๔,๔๒๖,๔๓๖,๔๖๑
กระหมัดกระหม่อม ,ความ	๒๓๒	กาฬีร์	๔๔๙
กรีก	๑๗,๒๒,๒๘	กามสูตรลิกานุโยค	๑๓๙
กรีซ	๓๒	กาฐ -อา	๔๔๒
กริม	๒๐๘	กายทิพย์	๑๕๔
กฤตยุด	๖๑,๔๘๑	กาลเทวละ ; กาลเทวิล	๖๖
กฤपाल	๑๙๙,๒๐๐	กาลามสูตร	๑๐,๑๕๐,๔๖๖
กฤษณะ	๗๕,๗๘,๘๘๒	กาลิณี	๓๒๘,๓๔๓,๓๔๖
กฤษณาวตาร	๔๘๒	กาลิ	๘๒
กลียุค	๖๑,๔๘๒	กาฬิปล	๔๔๒
กวนอู	๒๐๙	กาฬิปลอุมาร์	ช.อ. ๔๒๙

ภาพจักร	๘๔
กิง (คัมภีร์)	๒๔๘
กฤษณะ	๑๐๐
กุรบานโมราม	ข.๒. ๔๕๙
กูระฮาน : โทหราน	๔๐,๔๔๓,๔๔๔,๔๗๑
กูรุษตร	๑๙๔
กุลินารา	๑๖๒,๑๖๓
กูรมาวตาร	๔๘๑
เกง (คัมภีร์)	๔๐,๒๔๘
เกตุมะติ	๔๘๓
เกชเชเมน	๓๖๐
เกรกอรี, สังฆราช	๓๙๒
เกรลชญา	๑๑๖
เกศ	๑๙๙,๒๐๐
เกศานตกรรม	๘๗
เกสบุตติยสูตร	๔๗๑
เกสติกิน,นิกาย	๖๙
เกสติกิพรานหมณะ,คัมภีร์	๖๙
เกสสี	๔๘๐
โกณฑัญญ	๑๓๓
ไกลโกธา	๓๖๔
โกศล, แคว้น	๑๐๖

หมวด ข.

ขง, ขงจื๊อ	๒๔๓,๔๕๓,๔๕๗
ขงจื๊อ,ศาสนา	๔๐,๔๙๓
ขัณฑ์	๒๐๓
ขุพทกนิกาย	๑๖๕

หมวด ค.

คิงคา,แม่น้ำ	๑๗,๑๐๖,๔๕๑
คยาท์สลิป	๑๔๓
ครันด - ซาหิป	๒๐๑
ครันต์ : คันถะ	๔๐,๑๙๑,๑๙๔
ครรรภาธาน, พีธี	๘๖
คริสต์มาส	๓๗๙
คริสต์, ศาสนา	๑๐,๒๑,๔๐,๕๓,๔๙๓
คริสต์เตียนไซแอนส์, นิกาย	๔๑๐
คริสต์โตเจ้า	๓๒๘,๓๖๗
คริสต์สัมพันธ	๔๗๒
คฤห์สท์	๖๕,๖๗,๘๘,๒-๒. ๖๙
คองโกเกีย	๒๘๑
คอนสแตนติน	๓๘๒,๔๐๓
คอนสแตนติโนเปิล	๓๖๙,๓๗๘
คอมมิวนิสต์	๒๘,๒๙
คะมิ,คะมิสมะ	๒๖๓
คันธรรพเวท	๒-๒.๕๗
คัมภีร์กาพย์	๒๔๘
คัมภีร์เก่า (Old Testament)	๓๑๕
คัมภีร์จารีตพิธี	๒๔๙
คัมภีร์ดนตรี	๒๕๐
คัมภีร์แห่งการเปลี่ยนแปลง	๒๔๙
คัมภีร์ใหม่ (New Testament)	๓๑๕
คาศักสถาน	๒-๒.๔๕๖
คาติยาน์	๔๒๕,๔๒๖,๔๒๗
คาธอลิค	๓๖๙,๓๘๙
คาธารี	๓๗๔,๓๗๕

คาเบรียล	๔๑๔,๔๒๕	จริยธรรมชินธุเกียชินโต	๒๘๓
คาลซิดิกซ์, แหลม	๓๗๑	จริยธรรมชินริเกียชินโต	๒๘๒
คาลเตีย	๒๙๔	จริยธรรมโตซาเกียชินโต	๒๘๒
คาลเวง, ชาวฝรั่งเศส	๓๙๑	จริยธรรมโตเซเกียชินโต	๒๘๒
คาลเวง, นิกาย	๓๙๖,๔๑๕	จริยธรรมมิตาเกะเกียชินโต	๒๘๓
คาเลริอุส	๓๘๒	จริยธรรมเต๋า	๒๓๒
คาร์ดินัล	๓๗๕	จริยธรรมอิสลาม	๔๘๐
คิโยกิ โคโกโระ	๒๙๖,๔๙๑	จอร์แดน, แม่น้ำ	๓๔๕
โคชินทสิงห์คุรุ	๑๙๘,๒๑๑	จักขุ	๑๔๔
คูราอิชิ, คูเรซ	๔๒๓,๔๖๑	จันทิกกา: จันที	๘๒
เควกเกอร์, นิกาย	๔๐๕	จันทรประภา	๑๑๑
เคิร์ด, เผ่า	๒๙๔	จาคส์มปทา	๑๖๐
แคชเมียร์: กัษมีระ	๑๙๔	จาดูรงคสันนิบาต	๑๔๖
แคปปาโคเซียนส์	๔๐๒	จี	๒๒๖
โคตม, พระ	๑๓๒,๑๓๔	จินใจ	๒๔๓
โคตมพุทธ	๔๐,๑๒๖	จิ้น	๒๔๘
โคตมะ (เจ้าลัทธิ)	๗๖	จี๋ซือ, จูงยุง	๒๕๐
โคยิ-กิ	๓๙	จุลลวรรค	๑๖๕
โครักฆมาต, แคว้น	๑๙๔	จุลลศีล	ข.ช.๕๓๓
โคโรซัน	๔๕๕,๔๗๙	จุทกรรม	๘๗
โคเบอร์, ชองซา	๓๕๑	จูหยวน, หมู่บ้าน	๒๑๙
โคเก็ก	๒๔๘	จูเหลียงโย : ซกเหลียงยิด	๒๔๓
หมวด ม.		จุทกัมมวิภังคสูตร	๓๖,๑๕๓
มวารีช, นิกาย	๔๖๘	เจิงจื่อ	๒๕๐
มานะ	๑๔๔	เจฎกะ	๑๐๐
หมวด จ.		เจมส์ : ยาโคโบ	๓๔๖
จวา	๑๑๑	เจมารา	๓๑๗
จริยธรรม	๗,๑๔,๒๕๓	เจเรมีอาห์	๓๑๔
		เจ้าเซน, นิกาย	ข.ช.๔๖๗

โจรโพกผ้าเหลือง	ช.อ. ๒๓๐
โจว, ราวงศ์	๒๔๘,๒๔๙
โจว गु	๒๕๐

หมวด ก.

จันนะ	๑๒๘,๑๓๑
เจท	๑๑๘

หมวด ข.

ชญชตฤ	๑๐๐
ชฎิล	๑๔๓,๑๔๔
ชยาน	๙๐
ชยานมรรค ; ชยานโยคะ	๙๐,๕๓๖
ชยานโยคิน	๙๐
ชรา	๑๕๔
ชลาพุชะ	๑๕๔
ชหันโตคยพราหมณะ ; ชหันโตคยิน	๗๐
ชังคม	ท.อ. ๗๖
ชาติกรรม	๘๗
ชาติ	๑๕๔
ชาติน้ำ	๑๓๐
ชานตุง, มณฑล	๒๔๓,๒๔๖
ชามาล์	๒๙๓
ชาร์ล อีเซลล์	๔๑๒
ชาอันศิริ	ท.อ. ๒๑๐
ชาวงอน	๕๓๐
ชินชุกีเยว, นิกาย	๒๘๑,๒๘๓
ชินโต, ศาสนา	๓๙,๒๖๐,๔๔๖
ชินโตแห่งรัฐ	
ชินโต ของเกียวกุ	

ชินวรธรรมาน	๔๙๓
ชินะ; เซน, ศาสนา	๙๘,๕๐๙
ชีวนา	๑๔๔
ชิอาน์ ; ชิเอต, นิกาย	๔๖๖,๕๒๘
ชีววิทยา	๑๘
ชีวะ	๕๒๔
ชินชิว	๒๔๘
ชู	๒๔๘
ชูเซนะ, นิกาย	๒๘๑
ชูสี, ไทเฮา	ท.อ. ๒๓๑
ชูนะชินโต	๒๗๗
เซน, ศาสนา	ดูชินะ
เซนเปาซุน	๒๒๕
เซบา	๔๒๒
เซียงตี	๒๕๔,๔๙๙
ไซนะ	ดูชินะ
ไซมินิ	๗๘

หมวด ซ.

ซกเหลียงยิด	๒๔๓
ซัม-ซัม	๔๖๓
ซากัด	๔๖๒
ซาการ์	ท.อ. ๔๕๒
ซากากัด	๔๖๒
ซาตุคุส	๓๑๘
ซาฟา, เนินเขา	๔๖๓
ซาฟู	๔๗๓
ซาร์จิ	ท.อ. ๔๕๒
ซิด	๔๗๒

ชีค	๔๗๕
ชีโน, กูเฮา	๔๙๒
ชีโมน	๓๔๖
ชีเรีย, ประเทศ	๔๖๔
ชีฮกิง	๒๔๘
ชีอเน่เซียง, ชีอม้าเจียม	๒๔๙
ชุนเต้	๒๔๘
ชูฟ	๒๗๓
ชู	๔๐
ชูกิง : จือเกง	๒๔๘
ชูซาโนะโอะ	๒๖๕
ชูฟาน, เฟ่า	๔๗๓
ชูฟิ, นิกาย	๔๗๓
ชูยีน , จักรพรรดิ	๒๗๓
ชูเราะห์	๔๔๓, ๔๔๖, ๔๔๗, ๔๔๘
เชนด	๓๖๒
เชนดคาเบรียล	๔๑๔
เชนดจอร์น	๓๘๑
เชนดนิโคลาส	๓๘๐
เชนดปอล	๓๖๖, ๓๘๐
เชนดปีเตอร์	๓๖๒, ๓๖๘, ๓๘๐
เชนดยอห์น	๓๒
เชเบดา	๓๔๖
เชเบียน	๗.๒.๔๕๒
เชม	๒๙๕
เชมิตค	๒๙๕, ๒๙๘, ๕๔๖
เชเวนเดย์ แอดเวนติสต์, นิกาย	๔๑๓
โชโชะโนะจิจิ บุงกะโนะฮะฮะ	๒๘๐
โชเพีย	๔๗๓

โชโรอัลเตอร์	๔๒๒, ๕๐๖, ๕๐๗, ๕๒๗, ๕๔๑
โชนู อัล-อานิติน	๔๖๗
โชโอน	๓๒๒, ๔๐๙

หมวด ญ.

ญัตติจตุตถกรรม	๑๔๒
ญาน	๗๗
ญานชัณฑ์	๒๐๓
ญานวิปยุต	๑๖
ญานสัมปยุต	๑๖
ญานะ	๖๓

หมวด ฎ.

ฎีกา	๑๖๔

หมวด ด.

ดราวิท : มัลลกะ	๕๔
ดรูช, นิกาย	๔๖๘
ดาร์วิน	๕๔๗
ดาราซี	๔๖๙
ดาวิด, กษัตริย์	๓๔๓
ดิลก	๗.๒.๗๕
ดิวเทโรไอซาร์	๓๑๔
ดีฮิสต์, นิกาย	๔๐๖
เดลี, แคว้น	๑๙๔

หมวด ต.

ตติยเทศนา	๑๔๒, ๑๔๔
ตถาคต	๙๙
ตปะ	๖๓

ตวรรษกาลสตรี	๒๓	โตตตริยอุปนิษัท	๗๔
ตรีศลา	๑๐๐,๑๐๓	โตตตริยพราหมณะ	๗๐
ตรินิติ : ตริเอกานุภาพ	๓๖๐,๓๘๓,๓๙๑	โตปิริจุส, กษัตริย์	๓๔๔
ตริมูรติ	๖๐,๖๑,๗๕	ไตรปิฎก	๔๐,๑๖๔
ตั้งย้อยเซีย ,ราชวงศ์	๒๔๘	ไตรเพท ,ไตรเวท	๕๗
ต้นหา	๑๓๕,๑๕๗	ไตรสรณาคม	๓๔๕
ต้นตระ	๘๐,๘๑	ไตรสิกขา	๑๖๐,๕๓๗
ตาทิยยา	๔๖๙	หมวด ค. ย.	
ต้าสุย	๒๕๐,๑๕๖		
ติสสรณคมณอุปสัมปทา	๑๔๒	ถ่อมตัว, ความ	๒๓๒
ตีดั้งกร	๑๑๐,๑๑๑	เถรวาท, นิกาย	๑๖๘
ตุเรเนียน, เผ่า	๕๐๖	หมวด ท.	
ตุราน	๗.๑.๕๐๖		
เตจวิริก	๑๐๙	ทมะ	๖๓,๖๔
เตชะ	๖๔	ทยา	๖๓
เตรดายุค	๖๐,๕๓๑	ทวาปยุค	๖๑,๕๓๑
เตราร์	๒๙๕	ทวิชาติ	๘๖
เต้า-เต้-กิง	๒๒๑,๒๒๔,๒๒๖	ทักษิณาจาริน	๗.๑.๗๖
เต้าสี่อ ,เต้าหยิน	๒๓๔	ทณทิน	๗.๑.๗๖
เต้า ,ศาสนา	๓๙,๒๑๙,๒๒๑,๔๙๓	ทลุมต ,คัมภีร์	๓๙,๓๑๗
เตียวกิก	๗.๑.๒๓๐	ทลวันตี ,หมู่บ้าน	๑๙๐
เตียวเล้ง	๗.๑.๒๓๐	ทลวากร,นิกาย	๗๐
โตริโงฮิ,พิธี	๒๗๕	ทลวากรพราหมณะ,คัมภีร์	๗๐
โตเหยยพราหมณ์	๕๓๒	ทลนามาทณทินโยคิน,นิกาย	๗.๑.๗๖
โตโยสุกิอิริฮามะ	๒๗๓	ทลย : ทาส	๕๔
โตราร์	๓๑๖	ทาดาศิกิ โคโกโระ	๒๘๖,๕๔๐
โตกริส, แม่น้ำ	๑๙,๒๙๔	ทาน	๑๔๙
โตเกียว,นิกาย	๒๘๑	ทานิ	๖๔
โตราเกียว,นิกาย	๒๘๑	ทานะ	๖๔
		ทารเวษ	๔๗๒

ทิมมพร	๑๑๖	ธรรมสังฆ	๓๗๗
ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์	๑๕๔, ๕๓๗	ธรรมชั้นตรี	๒๐๓
ทิมมิกาย	๑๖๕	ธรรมะ	๕๑๓
ทิมโสนี	๕๓๒	ธรรมชั้นธ	๑๖๕, ๑๖๖
ทุกซ์	๑๓๖, ๑๓๙, ๑๕๕	ธรรมจักร; ธรรมจักรกับปวัตตสูตร	๒๓๕
ทุกกรกิริยา	๑๐๕	ธรรมชาติของชินโต	๒๖๐
ทุตยเทศนา	๑๔๐	ธรรมชาติ, การนับถือ	๒๗, ๒๘
ทูลคา	๘๒	ธรรมชาติเทวนิยม	๔๔๕
เทพาหาหุร์, คุรุ	๑๙๗	ธรรมาธิปไตย	๕๑๙
เทนโน	๒๖๗	ธรรมบท	ข.ธ.๑๕๗
เทนวิเกียว	๔๑, ๒๘๑	ธรรมรัตน์	๑๔๐
เทพบวิวาร : เทวทูต	๔๔๓	ธรรมาธิษฐาน	๖๑, ๕๒๔
เทพผู้สร้างโลก	๒๖๔	ธาดาย	๓๔๖
เทียน-เปาซุน	๒๒๕	ธาดุกถา	๑๖๕
เทวทนะ, นคร	๑๒๘	ธาดูเดิม	๑๕๒
เทวนิยม	๔๙๕	ธาราม	๗๗
เทวสถาน	๒๒	ธืออโตร์ ปากเกอร์	๔๑๑
เทวี	๘๒	ดุตงศ์โปเมกกะ	๔๖๒
เทศนาบนภูเขา	๓๔๗, ๕๑๖	ธุรกิจของผู้ปกครอง	๒๕๕
โหมนัส	๑๕๔	โรมัส, โรม่า	๓๔๖
โทรี	๒๗๕	โรยะ	๖๔
โทสะ	๑๕๕		
โทซิง	๒๒๖		
โทบีเรียส, ทะเลสาบ	๔๔๙		
ไทวปายนมนิ	ข.ธ.๕๗		
		นนุรตา	๖๔
		นมาซ (นัสการ)	๔๕๖
		นมิ	๑๑๑
		นยชา	๔๐๒
		นยาย	๗๖

หมวด ๕.

ธนูเวท	ข.ธ.๕๗
ธรวี	๕๕

หมวด ๖.

บาบิโลเนีย	๒๙๓	ปฐมวิญญาณ	๕๘
बारपट्टि	๘๒	ปฐมสมโพธิกถา	ท.ธ.๕๓๓
बारโธโลมิว	๓๔๖	ปฐมสาวก	๑๓๙
बारะนา	๓๖๓	ปตัญจล	๗๗
बाशाकुलार्ह	๔๗๙	ปรพรม	๗๕
बाไฮ ,นิกาย	๔๗๙	ปรมัตถประโยชน์	๕๓๗
บำเพ็ญ	๒๕๒	ปรมัตถสังกะ	๒๐๕
บิรอป	๓๗๙	ปรมัตถ	๑๑
บิลาล	ท.ธ.๔๕๗	ปรมาณู	๗๗
บุคคาริ,คัมภีร์	๕๒๘	ปรมาณู	๕๘,๗๓
บุตธรรม	ท.ธ. ๙๐	ปรศุรามาวตาร	๕๓๑
บุณฉ้อง	๒๔๙	ปรสนนุต	๖๔
บุษปทันต	๑๑๑	ปรสชาติ, ศุรุ	๒๐๖
บุริโต	๒๖,๒๖๐	ประชากรรม	ท.ธ.๙๐
เบชา	๔๗๒	ประวัติศาตร์, คัมภีร์	๒๔๘
เบธเลเฮม	๓๒๘	ปรัชญา	๘,๑๔
แบบติสท์, นิกาย	๑๔๔	ปรัชญาขงจื้อ	๒๕๓
แบบติสท์	๓๘๕	ปรัชญาของชาวจีน	๒๕๘
ไบเบิล (คัมภีร์)	๓๑๕,๔๐๓	ปรตยานาร	๗๗
หมวด ป.		ปรากฏิต	๑๑๘,๒๐๑
		ปราณายาม	๗๗
		ปริเทวะ	๑๕๔
		ปริพาชก	๗๔
		ปริยทรรคนา	๑๐๓
ปกร	๑๑๘	ปเสนทิโกศล	๕๓๒
ปฏิคห	๖๓	ปอล	๓๖๖
ปฏิจาสุมุปาท : ปัจฉากการ	๑๔	ปัญจิมลพราหมณะ, คัมภีร์	๗๐
ปฏิมา	๑๐๑	ปัญจาบี, ภาษา	๒๐๑
ปฐม	๖๓	ปัญจาป, แคว้น	๑๙๐
ปฐมจักรพรรดิ	๒๒๔		
ปฐมฉาน	๕๑๕		

ปัญญา (โศเพีย)	๔๗๓	เปรตไบเตเรียน, นิกาย	๓๘๗,๔๑๕
ปัญญาสัมปทา	๑๖๐	เปรตไบเตอร์	๔๑๕
ปัญญา	๑๖๕	เปอร์เซียน, ภาษา	๒๐๑
ปัตนะ, กรุง	๑๐๐	เปาฟิ	๒๐๓
ปัตนิธรรม	๗.๑.๙๐	โม่ปลิโอที่ ๑	๓๘๔
ปัทมประภา	๑๑๑	โปรเตสแตนท์, นิกาย	๓๖๙,๓๙๑
ปัทมาล	๓๕๔,๓๕๘	โปรเฟต, คัมภีร์	๓๑๖
ปาจิตติย	๑๖๕	หมวด พ.	
ปาณิปัต	๑๙๔		
ปาฐน	๖๓	ผลแห่งกรรม	๑๕๓
ปาตริอาร์ค	๓๗๙	ผัสสะ	๑๕๔,๒๒๖
ปารศ	๑๑๑	หมวด พ.	
ปารชี, ลัทธิ	๑๙๐,๔๙๒		
ปาเลสไตน์	๓๙,๔๐,๒๖๙,๓๒๓	พยานพระยะโฮวา, นิกาย	๔๑๒
ปิฎก	๑๖๔	พรม	๕๘,๗๔,๒๐๕
ปิณฑุธรรม	๗.๑. ๙๐	พรมจารี	๖๖,๗.๑.๖๙,๘๕
ปิเตอร์วิลโด	๓๗๕	พรมชาลสูตร	๗.๑. ๕๓๓
ปิยวาจา	๑๔๙	พรมบุตร, แม่น้ำ	๑๙๔
ปิรามิด	๒๙๔,๒๙๘	พรมมา	๖๐
ปิลาต	๓๖๓	พระจิต	๓๖๐,๓๘๓
บุคคลบัญญัติ	๑๖๕	พระเจ้า	๒๖๐,๓๔๔
ปุงสวัน	๘๖	พระบิดา	๓๖๐
ปูณณะ (คัมภีร์)	๗๙	พระวิญญาณ	๓๖๐
ปุษ	๒๐๕	พระเวท	๓๙
ปุริสเมระ	๗.๑.๕๑๙	พรมมณฑกิติ	๖๔
ปุชฌิยสถาน	๒๒	พรมมณ, ศาสนา ๑๐,๒๑,๓๙,๕๓,๔๒๔,	๔๙๒
ปุรว	๑๑๘	พรมมณะ, คัมภีร์	๕๗,๖๕
ปุรวมิมางสา	๗๘	พลึงทางบว	๔๙๙
เปโตร	๓๔๖,๓๖๑		

พลังทางลม	๔๙๙
พญทวนนิยม	๔๙๕,๔๙๗
พ่อสวรค์	๒๕๔
พันท้ายนรสิงห์	๒๔
พาทรายณ์	๗๘
พายุเทพ	๖๑
พวรานสี, กรุง	๑๒๖,๑๙๔,๓๕๑
พิธีกรรมสมัยใหม่ของเตา	๒๓๔
พิธีในศาสนาคริสต์	
เข้าบวช	๓๙๐
แต่งงาน	๓๘๗
ศีลมหาสนิท	๓๘๖
สวดภาวนา	๓๘๘
พิมพ์สาร, กษัตริย์	๑๐๐
พิชคาม	๑๐๙
พุทธ	๑๓๖
พุทธกิจ	๑๔๖
พุทธคยา	ข.ย.๑๓๔
พุทธปรัชญา	๑๔
พุทธมามก	๑๒๓
พุทธรัตน	๑๔๐
พุทธศาสนา	๑๑,๑๒๓
พุทธาวตาร	๕๓๑
เพลโต	๑๔
แพศย์	๘๕,๕๐๙
ไพศาล, เวสาลี, นคร	๑๐๐

หมวด ฟ.

ฟรอยด์	๕๔๗

ฟรานซิสกัน, ศาสนาจารย์	๓๗๗
ฟรานซิสกันส์, นิกาย	๔๒๐
ฟากีร์, นิกาย	๔๗๒
ฟาซีสม์	๒๕
ฟานซิงเทียนชุน	๒๒๕
ฟาริซาย	๓๔๙
ฟาริซี	๓๑๘
ฟีกกย	ข.ย.๔๘๕
ฟิลิปส์	๓๔๖
ฟิลิสติน, ฟิลิสเตีย	๒๙๕
ฟูโซเกียว, นิกาย	๒๘๑
ฟูโรจูกุเกียว, นิกาย	๒๘๑
ไฟร์ฮาร์	๔๒๐

หมวด ก.

กศวิหคิตา	๗๙
กัคต	๒๐๒
กพ	๑๕๔
กวดตริธรรม	ข.ย.๙๐
กวิทยาธรรม	ข.ย.๙๐
กักติ	๒๐,๙๐,๙๑,๕๓๖
กักติมรรค	๙๐,๕๓๖
กักติโยคะ; กักติโยคิน	๙๐
กังคะ	๔๙๗
กัททีย	๑๓๓,๒๓๕
กัททวคดีย	๑๔๒
กาวา	๘๒
กาศิฮากรินทคนะขงจื้อ	๒๔๕
กิกซุนนิวกังค์	๑๖๕

ภูตคาม	๑๐๙	มหามาตา	๘๒
ไภวรี	๘๒	มหายาน	๑๖๗,๑๖๙
หมวด ม.			
มคธ แคว้น	๙๙,๑๐๖	มหาวรรค	๑๖๕
มณเฑียร	๒๑๑	มหาวิทยา	๘๒
มติ	๑๑๕	มหาวิหารเชินตปีเตอร์	๓๖๘
มนตรา ,กฎตันตระ	๘๔	มหาวิระ	๕๐๑,๕๐๙
มนปรญา	๑๑๖	ดูบทที่ ๗	
มนะ	๑๔๔	มหาสักการะ,วัน	๑๓๖
มนุ	๗๙	มหาสีหนาทสูตร	๗.๑.๑๕๔
มนุศาสตร์	๗๘	มอร์ม่อน ;มอร์มัน,นิกาย	๔๑,๔๐๘,๔๑๐
มนุสญหิตา	๗๘	มะกอกเทศ, ภูเขา	๓๕๕,๓๕๙
มมังการ	๑	มะนาร	๔๓๒
มรณะ	๑๕๔	มะหฺงุ่น	๗.๑.๔๖๗
มรรคของขงจื้อ	๒๕๑,๒๕๒	มัชช; มัตถะ	๘๔
มรรค ๘	๑๓๗,๑๓๙	มัชฌิมนิกาย, คัมภีร์	๑๖๕
มรรคา (เต้า)	๒๑๙	มัตสยาวตาร	๕๓๐
มหรหมัต	๓๓,๔๐	มัทธาย, คัมภีร์	๓๔๓,๓๔๖,๓๖๔
	ดูในบทที่ ๑๕	มันโย ชู	๒๖๑
มหรหมัตอัต-ตาก็	๔๖๘	มัลดี	๑๑๑
มหรหมัตอัล บาگیر	๔๖๗	มัลยิด	๒๑๑,๔๓๐
มหานาม	๑๓๓,๑๓๘	มางละ	๘๔
มหาปฎิญา	๑๐๕	มาชชุบ	๔๗๓
มหาพรหม	๕๘,๖๒	มาตฤธรรม	๗.๑.๙๐
มหาภารตะ,คัมภีร์	๗๘	มานวศาสตร์	๗๙
มหาภาสย; มหาอรรถกถา	๑๑๘	มาร	๑๓๑
มหา (ภิกษุ) วัณศ์	๑๖๔	มารดา	๘๗
มหาภิเนษกรม	๑๓๑	มารตี	๒๐๑
		มารทาน	๑๙๓
		มารโก, คัมภีร์	๓๙๙

มาร์ติน ลูเธอร์	๓๗๘,๓๙๓	มุลธาดูทั้ง ๕	๒๕๕
มาร์ธา	๓๕๖	มูฮาร์รัม	ท.อ.๔๖๗,๔๗๑
มาราธิราช (พระยา)	๕๓๒	เมกกะ	๔๒๓,๔๒๘,๔๓๗
มาเรีย	๓๒๘,๓๔๓,๓๕๖,๓๕๘	เม็งจี๋	๒๕๑
มาหะดี	๔๕๔,๕๒๘	เมใจ	๔๕๒
มิกาโด	๒๖๘	เมตินะ	๔๒๙,๔๓๒,๔๓๓
มิกาอิล: ไมเกิล	๔๔๔,๔๕๐	เมตไตรย	๕๓๒
มิชนาร์	๓๑๗	เมธอดิสต์	๔๑๖
มิไซจิกเยว	๒๘๑	เมยี่	๒๖๗
มิตรภาพ	๒๕๖	เมสสิอาน์	๓๔๓,๓๕๒,๓๖๗
มิตาเกะเกียว, นิกาย	๒๘๑	เมโสโปเตเมีย	๒๙๔
มิตาเกะเกียว, ซินโต	๒๘๓	ไมกะชะ	๑,๕๙๕,๕๓๖
มินิสเตอร์	๔๑๕	ไมคัลลัน	๑๔๔
มิราจ	ท.อ.๔๔๗	โมไนรี	๔๐๘
มิลกชะ	๕๔	โมเสส	๓๙,๒๙๙,๔๔๕,๕๐๐,๕๐๖
มิลคาต, คัมภีร์	๔๔๘,๔๕๒	โมหะ	๑๕๕
มิชนาร์	๓๑๗	ไมตรยานี, นิกาย	๖๔
มุกง	๒๔๘	หมวด ๒.	
มุณีสุวรด	๑๑๑		
มุลตานี	๒๐๑	ยชฎกรรม: ยัญกรรม	๕๖
มุสลิม	๔๒๒	ยชนั	๖๔
มุสโสลินี	๒๘	ยชรวาท	๕๗,๗๐
มุสาวาท	๑๙๙	ยติเซน	๑๐๙
มุอาซซิน	๔๓๑	ยมก	๑๖๕
มุซา	๔๖๗	ยโคธา	๑๐๓
มุซาอัล-คาซิม	๔๖๗	ยโสธรา	๑๒๘
มุล (สูตร)	๑๑๘	ยอร์ช ฟอกซ์	๔๐๕
มุลธาดู	๕๒๓	ยอห์น	๓๔๔
มุลมันตระ	๒๐๔,๒๐๖		

ยอห์น คาสแวง	๔๑๕	เยนจิ ซิกิ, คัมภีร์	๒๖๑, ๒๗๕
ยอห์น เวสลีย์	๔๑๖	เยรูซาเล็ม	๓๕๖, ๓๕๘
ยะฟาร์ อาซ-ซาดีด	๔๖๗	โยคทริยา	๙๑
ยะไฮวา ๓๒๘, ๓๔๓, ๓๖๕, ๔๑๒, ๔๒๒		โยคะ	๗๗
ยัคนันม	๖๗	โยคินี	๘๒
ยัชฌูปวีต	๖๖, ๑๐๒,	โยคี	๗๗
ยัญญุพิธิ	๓๑	โยชนา	๑๖๔
ยันตร์ฮู้	ข. ๒. ๒๓๐	โยเซฟ	๒๙๖, ๓๒๘
ยัปยิ	๒๐๒	โยเซฟ สมิธ	๔๐๘, ๔๑๐
ยาค็อบ	๒๙๕		
ยาโคโบ	๓๔๖		
ยาซน	๖๓		
ยาริบ	๔๒๙	รุษภาวะ	๖๔
ยาซานัม	ข. ๑. ๔๕๒	ร็อกซัต	๔๕๘
ยิกโกเกีย, นิกาย	๒๘๑	รัตนตรัย	๑๔๐
ยีน, ราชวงศ์	๒๔๘	รัตนตรัยของเต๋า	๒๒๖, ๒๓๐
ยิบราฮิล	๔๑๔	รัสเซีย	๒๖
ยิมู, ยิมู-เทโน	๒๖๐	รากฐานของครอบครัว	๒๕๖
ยิว	๓๒, ๓๙, ๓๖๒, ๔๙๒	รากฐานของรัฐ	๒๕๖
ยิชัสไครสต์	๒๔๓, ๓๒๗	ราคา	๑๓๕
ยิช	๒๔๘	ราชคฤห์	๙๙
ยุยเกง, คัมภีร์	๒๕๐	ราชธรรม	ข. ๑. ๙๐
ยูซิง	๒๒๕	ราชมรรค ; ราชโยคะ	๙๑, ๕๓๖
ยูดา	๓๔๖, ๓๕๕, ๓๕๗	ราชเลิ	๒๙๗
ยูดาบ	๓๙, ๒๙๔, ๒๙๖	ราช	๘๒
ยูนิเตเรียน	๔๑๑	ราฟวัลโด ฮีเมอรัสัน	๔๑๑
ยูเฟรเตส, แม่น้ำ	๑๙, ๒๙๔	รามเกียรติ์	๗๕
เยชู	๔๐, ๓๑๔, ๓๔๓, ๕๐๓	รามจันทราวตาร	๕๓๑
เยชูฮิต	๔๐๔	รามทาส, กุรุ	๑๙๖, ๒๑๑

หมวด ๕

รามา	๕๓๒
รามายณะ ,รามาทาน	๔๕๙
รามายณะ, รามเกียรติ์	๗๕
ราวี ,แม่น้ำ	๑๙๐,๒๑๐
รุกขเทพ	๘๘
รูป	๑๔๑,๑๕๖
รูปเคารพ	๑๑๐
เรียวหะซินโต	๒๗๗,๒๘๑
โรมัน	๒๒,๒๕,๑๒๖
โรมันคาทอลิก ,นิกาย	๓๘๒
โรหิณี ,แม่น้ำ	๑๒๖
ไรต์ส, คัมภีร์	๓๑๖

หมวด ก.

ฤคเวท	๓๑,๕๖,๖๙
ฤๅ ๔	๒๕๕
ฤๅษภ	๑๑๑
ฤๅษี	๑๒๗

หมวด ก.

ลังกา	๗.๑.๑๓๔
ลัทธิ	๗
ของขวิด	๑๔๓
คอมมูเนียน	๓๘๖,๔๐๖
เจิมครั้งสุดท้าย	๓๙๐
ชาตินิยม	๒๗๙
พราหมณ์	๑๔๓

ลาซา	๗.๑. ๔๕๒
ลาซารุส	๓๕๖
ลาปลาซ	๕๔๖

ลาหิณา	๑๙๔
ลิงคเทพ	๘๘
ลิงคะ	๗๖
ลิดา	๒๙๗
ลิดู	๒๒๐
ลิงควัด	๗.๑.๗๖
ลุนย ,คัมภีร์	๒๕๑
ลุมพินีวัน	๑๖๓
ลูกทอรรค์	๒๕๔
ลูกา, คัมภีร์	๓๕๔,๓๖๕
ลูเธอร์, มาร์ติน	๓๙๑
ลูเธอแรน, นิกาย	๔๑๖
ลู	๒๔๓,๒๔๙
เลนเต้	๗.๑.๒๓๐
เลนิน	๒๖
เลบบายส์	๓๔๖
เล้าจือ	๕๐๑

ดูในศาสนาเต๋าทที่ ๑๐

โลกธรรม	๒๔
โลกะ	๑๕๕
โลเมต	๓๑๗
โลยเกง ,คัมภีร์	๒๕๕

หมวด ก.

วนปรีสถ	๖๘,๗.๑.๖๙,๘๕,๕๓๖
วยาส	๗๘
วรรณคดี	๒๔๘

จรรฆมาน	๙๘,๑๑๐	จิตวากาล	ท.ธ. ๖๙
จราหาวตาร	๕๓๐	จิษณู	๒๐, ๗๕, ๑๐๑, ๕๓๐
จรินทรวัน	๑๙๔	จิษณูปราณะ, คัมภีร์	๗๙, ๕๓๐
จรณ	๕๕	จิตสาขุรณมี	๑๖๓
จตุปฐว	๑๑๑	จิตสาขุชา	๑๓๖
จักรธาดุ	๕๓๐	จิหารธรรม	๖๗
จักรยงสสาร	๒๐๙	จู-ชิง เทียนซุน	๒๒๕
จิตตูปมสูตร	๑๕๒	จูชี เทียนซุน	๒๒๕
จปป์	๑๓๓, ๑๓๘	เจทนา	๑๔๑, ๑๔๔, ๑๕๖
จาชเปยะ	ท.ธ. ๕๑๙	เจทางค์	๕๗
จาสเนยีน	๗๐	เจทานตสูตร	๗๘
จามณี (คำภีร์)	๒๐๒	เจทานุต	๔๗๖
จามณี, คุรุ	๒๑๐	เจวน	๒๔๙
จามนาวตาร	๕๓๑	เจสาลี, นคร	๑๐๐, ๑๐๓
จามาจารย์	ท.ธ. ๗๖	ไวณณู	๗๕
จาเลติเนียน, กษัตริย์	๓๖๙	ไวพจน์	๕๑๒
จาเลฏฐสูตร	๑๕๓	ไวเคชิก	๗๗
จาห์ข่าบี, นิกาย	๔๗๐	ไวษณพ, นิกาย	๗๕, ๕๓๑
จิตญาน	๑๔๑, ท.ธ. ๑๕๔, ๒๐๙, ๕๒๔		
จิตขันดย์	๓๘๑		
จิตติของพระเจ้า	๒๖๐		
จิตยาร	๑๗	คัมภีร์	๖๓
จิตยาศาสตรกับศาสนา	๕๔๖	ครัทธาทางราชการ	๓๘๓
จิตเณะ, แคว้น	๑๐๐, ๑๐๖	คราพท์, พีธี	๘๗
จินัยปิฏก	๑๖๔	คราพก	๑๐๙
จิกังค์, คัมภีร์	๑๖๕	ครีอารียเมตไตรย	๕๓๒
จิมลา	๑๑๑	ครุติ	๕๖, ๕๗, ๑๑๖
จิตวนกรรม	๘๗	ศักดิ์	๘๐, ๘๒
จิตญกรรม	๖๐	ศากตะ, นิกาย	ท.ธ. ๗๖

หมวด ค.

ศากยวงศ์	๙๙	สตุย	๖๓, ๖๔, ๖๕
ศาลพระ (Inquisition)	๓๗๖	สตุยชั้นท์	๒๐๓, ๒๐๔
ศาลดาพยากรณ์	๓๔๘	สถานันควาที , นิกาย	๑๗๗
ศาสนศาสตร์	๒	สนาตนธรรม	ท.ธ. ๕๓, ๙๑
ศาสนาโบราณ	๔๙๔	สมชีวิตา	๑๕๙
ศาสนาปัจจุบัน	๔๙๔	สมฤติ	๕๗
ศิลปเวท	๕๗	สมะ	๒๖๓
ศิวลึงค์	๗๕	สมาคมสหยา	๔๐๕
ศิวะ	๖๐, ๗๕, ๗๖	สมาชธรรม	ท.ธ. ๙๐
ศิวราตรี	๑๔๔	สมาธิ	๗๗, ๑๖๐, ๕๓๘
ศีล	๑๖๐, ๕๓๘	สมานัตตดา	๑๔๙
ศีลจุ่ม	๑๙๘, ๓๘๐, ๓๘๔	สมาวรัตน	๘๗
ศากยะ, ราชาวงศ์	๒๓	สมุทัย	๑๓๖, ๑๓๙
ศีลฐานันต์	๓๘๐	สยาท	๑๑๕
ศีล ๕	๒๓๓	สรุมชั้นท์	๒๔๓
ศึกษากาล	ท.ธ. ๖๙	สรลดา	๖๓
ศูพร	๖๒, ๕๐๙	สรส์วตี	๘๒
ศูรตา	๖๓	สราฟ	๑๒๖
เศรยานส	๑๑๑	สโลเม	๓๔๕
เศรยาม	๑๐๑	สวรค์นรก	๑๑๔
เศวตัมพร	๑๑๗	สฬายตนะ	๑๕๔
เศาจะ	๖๓	สปะปาโต , วัน	๓๘๓
โคกะ	๑๕๔	สังกัจจ	๕๓๒
โควะนิกาย	๗๕	สังการ	๕๙
		สังขาร	๑๔๑, ๑๔๔, ๑๕๖
		สังคมกาล	ท.ธ. ๖๙
		สังคมศาสตร์	๓
		สังคนวัตฤ	๑๔๙
		สังคัต	๒๑๑
หมวด ๘.			
สภามกรรมโยคะ	๙๐		
สคุณพรหม	ท.ธ. ๓๓๓		
สตปถพรหมณะ, คัมภีร์	๗๐		

สังคายนา	๑๖๔	สัมยัคจริต	๑๐๘
สังคินี	๑๖๕	สัมยัคชฎาณ	๑๐๘
สังฆมิตตา	ท.ป.๑๓๔	สัมยัคทรรคน	๑๐๘
สังฆรัตน	๑๔๐	สังสเมธะ	ท.ป.๕๑๙
สังยุตตนิกาย	๑๖๕	สงฆชยะ	๗๗
สังฆเวชนียสถาน	๑๖๒	สภมัตติก	๑๑๐
สังเสทชะ	๑๕๔	สภา	๙๑
สังจจรรวม	ท.ป.๑๓	สามก๊ก	๒๓๐
สังญญลักษณะณ์แห่งมโนธรรม	๕๔๗	สามเวท	๕๖
สังญญา	๑๔๑,๑๔๔,๑๕๖	สามิธรรม	ท.ป.๙๐
สังเขย	๒๐๔	สารท	๘๗
สังฆาสัมปทา	๑๕๙	สารวิบุตร	๑๔๔
สันโดษ	๖๓,๒๒๙	สิกข์	๔๐,๘๑,๑๘๙,๕๐๔
สันตะปาปา	๓๖๙,๓๗๓,๓๗๗	สิงคาโรวาทสูตร	ท.ป.๑๕๗
สันติ	๔๒๑	สิทธิตถ	๑๖๒
สันยาสี	๖๖,๖๙,๘๕,๔๗๘,๕๓๖	สิทธิตถโคตมะ	๕๐๒,๕๐๙
สัปตังคี	๑๑๕	สิทธิธานต์	๑๑๗
สหัพัญญ	๙๙,๑๐๖	สิทธิ	๑๑๗
สัมปรายิกัตถประโยชน์	๕๓๗	สิทธิมนุษยชน	๕๑๙
สัมพันธ ๕ สาย, ความ	๒๕๗	สินธุ, แม่น้ำ	๑๗,๕๔
สัมภว	๑๑๑	สีมันโตนยัน	๘๖
สัมมาทิฐิ	๑๓๗,๑๓๙	สีลสัมปทา	๑๕๙
สัมมาปาละ	ท.ป.๕๑๙	สีห์เสยา	๑๖๒
สัมมาวาจา	๑๓๗	สุธโร	๒๑๓
สัมมาวาจา	๑๓๗	สุนนี, นิกาย	๔๕๕
สัมมาสังกัปป	๑๓๗	สุปพุทธะ, กษัตริย์	๑๒๘
สัมมาสติ	๑๓๗	สุภ	๕๓๒
สัมมาสมาธิ	๑๓๗	สุภพราหมณ์	๕๓๒
สัมมาอาชีวะ	๑๓๗	สุภทพพิพาชก	๑๖๓

สุขภาพ, ความ	๒๓๒
สุขภาพา	๑๑๑
สุขภาพิ	๑๑๑
สุริยเทพ (ซินโต)	๒๖๒,๒๖๘
สุริยะะ	๖๑
สุวรรณวิหาร	๒๐๑
สุหระา	๒๑๑,๔๓๐
สูตร	๑๖๔,๑๖๕
เสรีภาพ (สิทธิ)	๒๑๑
เสวกรรม	๓.๒.๙๐
เสาะจะ	๖๓
เสียง, ราชวงศ์	๒๔๘
แผนาง	๒๐๔,๒๐๖
โสเครติส	๑๔
โสณพราหมณ์	๕๓๒
โสตะ	๑๔๔
ไสยศาสตร์	๓.๒.๒๓๑

หมวด ห.

หมกกัง	๒๔๘
หยาง-หยิน	๒๕๕,๔๙๙
หริกันัน, คุรุ	๑๙๗
หริโควินท, คุรุ	๑๙๘
หริทวาร	๑๙๔
หริมนเทียร	๑๙๖,๑๙๗
หริไร, คุรุ	๑๙๗
หลักความดีสูงสุด	๕๓๒
หลักความสัมพันธ์ทั้ง ๕	๕๐๘
หญิงเปาบุณ	๒๒๕

หินทุ, ยินดู	๕๔
หินทุธรรม	๓.๒.๕๓
หินยาน	๑๖๗
หิมาลัย, ภูเขา	๑๗
หิรัญครรค	๖๐
หิรา	๔๖๐
หุบาฮัล	๔๓๙
เหมวตี	๘๒

หมวด อ.

อกาล	๒๐๐,๒๐๖,๒๐๘
อกาลิ	๒๑๓
อไมริน	๓.๒.๗๖
อจินไตย	๙
อจิต	๑๑๑
อฐนี, อโยนี	๒๐๖
อภังคิกมคค	๑๓๗
อดีตอภังค	๔๕๙
อติถจริยา	๑๔๙
อถรรพเวท	๕๗
อเทวนิยม	๔๙๖,๔๙๙,๕๒๖
อธินาถ	๑๑๑
อนัตตตา	๑๑๕,๑๔๑
อนัตตลักขณสูตร	๑๔๐
อนันต	๑๑๑
อนาคตวงศ์	๕๓๑
อนาภิ	๕๗
อนิจจตา	๑๑๕
อนิจจัง	๓๓

อนุฎีกา	๑๖๔	อเวจี	ข.ข.๔๕๓
อนุราธปุระ	ข.ข.๑๓๔	อโศกจักรพรรดิ	๑๓๔
อนุศาสน์ยาปฏิหารย์	๕๒๐	อสนีเขย	๖๕
อนันตวาท	๑๑๕	อสุรินทราหู	๕๓๒
อนินชา	๑๐๓	อหังการ	๑
อปาภรังส : ปราภิต	๑๑๘	อหิงสธรรม	๑๐๖
อไปคาลิปติค	๔๐๓	อหิงสา	๑๐๗, ๕๓๗
อภิณหปัจเจกเวรณสูตร	๑๕๒	ออตโตมัน	๓๒๓
อภิธรรม	๑๖๕	อักษรมารมหาราช	๒๑๑
อภิธาน	๑๑๑	อัคคี	ข.ข.๖๑
อภินิหาร	๕๒๑	อัศวาวกรของเยชู	๓๕๐
อภิกู	๕๓๒	อังกลิคาน, นิกาย	๓๔๖, ๔๑๖
อมฤต	๑๙๘	อังคะ, คัมภีร์	๔๐, ข.ข.๑๐๑
อมฤตสระ, เมือง	๒๐๑	อังคะ, แคว้น	๑๐๖
อมฤตสังสการ	๒๑๒	อังคัต, คุรุ	๑๙๖
อมะเตระสุ-โอมิคะมิ	๒๖๐	อังคุตตรนิกาย	๑๖๕
อมาร์ทาส, คุรุ	๑๙๖	อังสุรว	๓๔๖
อมิตาภะ	๒๑	อัญญาโกณฑัญญ	๑๓๙
อมูรติ	๒๐๖	อณทระ	๑๕๔
อรชุน, คุรุ	๑๙๘	อติ-ตาทิ, มนะหมัต	๔๖๘
อรชุนเทพ, คุรุ	ข.ข.๒๑๐	อติตกิลมถานุโยค	๑๓๙
อรรณภกถา	๑๖๔	อติตทา, คติ	๕๒๔
อรห	๑๓๖	อโนนปราคัน	๘๗
อรหันต์	๙๙, ๑๐๖	อับดุล วาฮับ	๔๗๐
อริยสัง	๑๓๖	อับดุลลาห์	๔๒๓
อริสโตเติล	๑๔	อับราฮัม	๒๙๔, ๒๙๕, ๔๔๕
อวตาร	ข.ข.๒๐	อับปมาทธรรม	๑๖๓
อวาที	๑๑๖	อัมพิกา	๘๒
อวิธชา	๑๗, ๑๘, ๒๐, ๑๕๔	อิล-กัซวะ	๔๓๐

อัล-กูระอาน(โคหฺรอ่าน)	๓๓	อาเทศนาปฎิหาริย์	๕๒๐
อัล-มาหะดี	๔๕๕	อาธฉส, ภูษา	๓๗๑,๓๗๒
อัล-ยาอิม	๗.๑.๔๕๒	อาธานาซ็อซ	๓๗๑,๓๗๒,๓๗๓
อัล-ซาซันอัล อัสการิ	๔๖๘	อาฟริกา	๑๗
อัล-ฮุตามาน์	๗.๑.๔๕๒	อาญู	๔๒๓
อัล-ฮูเซน	๔๖๗	อาญู คัสซิม	๔๒๓,๔๕๔,๕๒๘
อัลฟาราบิ	๔๗๘	อาญู ตาลิป	๔๒๔
อัลเลาะห์ (อ่าหล่า)	๔๒๒	อาญู บาร์ก	๔๔๒,๔๖๖
อัล ฮาซัน	๕๓๕	อามิสบูซา ,ซิมโต	๒๗๔
อัลสสิ	๑๓๓	อาญูรเวท	๗.๑.๕๗
อัลวเมธะ	๗.๑.๕๑๙	อาร์ราชา	๔๖๗
อัลสัสมัซญู, นิกาย	๓๘๑,๔๑๓	อาร์คิบซอบ	๓๗๙,๔๐๔
อั้งยี่	๗.๑.๒๓๑	อารยะ	๑๒๖
อาากากิ โคโกโระ	๒๘๖,๕๔๐	อารยัน	๑๗,๓๗,๕๕,๑๒๖
อาากาศมุซัน	๗.๑.๗๖	อาระฟัต,ฟุง	๔๖๔
อาคม	๔๐,๑๐๐,๑๑๘	อาร์ณยกะ, คัมภีร์	๕๗,๖๕
อาจารย์ยวาท	๒๑,๑๖๗	อาลารกาลามะ	๑๓๒
อาชาต	๔๗๓	อาลี	๔๖๖,๔๖๗
อาชาน	๔๕๘	อาลีอัล-นากิ	๔๖๘
อาซียะห์	๔๔๑	อาเล็กซานเดรีย ,เมือง	๓๗๑
อาเซอร์ไบยาน, แค้วน	๕๐๖	อาสติกตา	๖๓,๖๕
อาณาจักรของพระเจ้า ๓๕๓,๓๕๙,๓๗๒		อาสนะ	๗๗
อาณานิคมสติกัมมัญฐานณาน	๕๑๕	อาสาฬหบูชา	๑๔๐
อาตาม	๓๒๐,๔๔๕	อาหรับ	๔๒๒
อาตมัน	๗๓,๑๕๖	อาหารม้อสุดท้ายของพระเยซู	๓๕๘
อาทรภาว	๖๕	อาหฺรมาสดา	๕๐๗,๕๔๑
อาทิกกรรม	๑๖๔	อ่าหล่า	๔๒๑,๔๒๒,๔๒๕,๔๔๕
อาทิดันถะ	๒๐๒	อิซิด	๒๙๕
อาทิตตปริยายสูตร	๑๔๔	อิชานางิ	๒๖๔,๕๐๐

อิชานามิ	๒๖๔,๕๐๐	อุดมธรรมด้า	๒๒๖,๒๓๓
อิศาตี	๒๕	อุตตม	๕๓๒
อิติหาสะ	๗๙	อุตรมีฆาต, นิกาย	๗๘
อิทธิปาฏิหาริย์	๕๒๐	อุททกรามบุตร	๑๓๒
อินเดีย	๑๘	อุทาสี, นิกาย	๒๑๓
อิบราฮิม	๔๓๙	อุปนิษท, คัมภีร์	๕๗,๗๓
อิมาฆาฟี	๒๐๘	อุปเวท	๖.๕.๕๗
อิศวรร	๑๗,๖๐	อุปัชฌะ	๑๑๘
อิสมาอิลลี	๔๖๙	อุปาทาน	๑๕๔
อิสมาเอล	๖.๕.๕๕๙	อุปาธิ	๖๑
อิสไมลี, นิกาย	๔๖๙	อุปานยัน	๘๗
อิสราฟีล	๔๔๔,๔๕๐	อุปายาส	๑๕๔
อิสราอิล	๔๔๔	อุมา	๘๒
อิสราเอล	๓๒,๔๑,๒๙๕,๒๙๖	อุรเวลลาคัสสปี	๑๔๓
อิสราเอลิต	๒๙๖	อุสมาน : โอธมาน	๔๖๖
อิสลาม	๑๐,๒๑,๔๐,๔๙๓,๕๒๘	อุมา, โอมาร์	๔๖๖
อิสลามสัมพันธ	๕๒๓	อุร์, เมือง	๒๙๔
อิสลามิก	๔๕๙,๔๖๔	อุรพหานู	๖.๕.๗๖
อิสติปตันมฤคทายวัน	๑๔๐,๑๖๓	อุฐุต, พุง	๔๓๖
อิหร่าน	๕๔	เอก	๒๐๔
อีซัค	๔๖๓	เอกเทวนิยม	๔๒๑
อีเซ	๒๖๘	เอกภาพ	๔๙๙
อีปัสโตลาร์	๔๐๓	เอกัคคิตา	๗๗
อีฟ	๔๙๖	เอชรา	๒๙๕
อียิปต์	๑๗,๓๘,๔๗๕	เอเชกิล	๓๑๒
อีวา	๔๙๖	เอคตี, มารี เบเกอร์	๔๑๐
อีลเดอร์	๖.๕.๓๖๔,๓๘๐	เอเดน	๓๒๐
อุชเบคสถาน	๖.๕.๕๐๖	เอโนช	๖.๕.๔๔๗
อุฐฐานสัมปทา	๑๕๙	เอไลฮา ; เอไลม	๔๒๒

เอสเอปียาอุส	๔๑๔	ฮั่น ,ราชวงศ์	ท.อ.๒๓๐,๕๒๙
เอสเซนส, คัมภีร์	๓๑๙	ฮัมซา	๔๖๙
เอนิภิกขุอุปสัมปทา	๑๔๒	ฮัมมูราบี	๒๙๓,ท.อ.๒๙๔
เอียะแกง, คัมภีร์	๒๔๙	ฮาการ์	๔๖๓
แอคท์	๔๐๓	ฮากิม	๔๖๙
โองการ	๒๐๔	ฮามิลตัน ทอม	๔๑๑
โอบปาติกะ	๑๕๔	ฮิตเลอร์	ท.อ.๑๓
โอลิมปัส	๑๗,๓๒	ฮินดี	๒๐๑
โอวาทปาฏิโมกข์	๑๔๕	ฮิโรเซโอบิโอมิ	๒๗๕
โอสิริส	๑๗	ฮูเซน	ท.อ.๔๖๗
โอไฮ ฮารวาร์ด	๒๗๖	เฮจิรา	๔๒๙
โอซาร์	๒๒๐	เฮบรู	๒๙๔,๒๙๖
โอแซค นิวตัน	๕๔๖	เฮมิตส์	๓๗
โอตเวียน	๖๙	เฮยาส	๔๒๒
โอสิส	๑๗	เฮโรโดตัส	๒๒๐
		เฮโรด	๓๔๓
		แฮ, ราชวงศ์	๒๔๙
		ไฮนาน, แคว้น	๒๑๙
ฮะยี	๔๖๒	ไฮดาสพิส, แม่น้ำ	๑๙๐

หมวด ฮ.